

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 63.

Sajtó alá rendezte:
BISZTRAY GYULA

Lektor:
DOLMÁNYOS ISTVÁN

© *Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978*

Szerkesztésért felelős: Szilgyártó Györgyné — Műszaki felelős: Fülöp Antal
73411 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI.

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA KIRÁLY ISTVÁN

63. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XIII.

1882. január – május

1978

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XIII.

1882. január — május

1973

A JÉGRŐL

- Elkezdték-e már?
 - Nem szakad be?
 - Ki van egyengetve a pálya?
 - Hogy fogjuk mondani az új évadban: »irongálni«-e vagy »iszánkolni«?
 - Kész-e már a korcsolyázó toaletted, kedves Emma?
- Ah, kár, hogy elment a cher Muki, aki nekem a csillagfigurát tanította.

- Nem csak egy tarka Muki van a világon!
- Az igaz, kedvesem . . . Minden korcsolya-idény fölvet új embereket. A jég nagyon kedvező talaj, édesem. Még az öregasszonyoknak is jut valaki. Hát még nekünk! . . .

Plyenforma diskurzus folyik most nemcsak a fővárosban, de a vidéki kisvárosokban is, ahol megakad egy pocsolya, amelyben békák kuruttyolnak nyarankint, s ahol szerelmes párok turbékolnak most a síkos jégtükrön.

A korcsolyaegyletek teremnek, mint a gomba. Semmi sem olyan nagy rugó az egyesülésre, mint a hiúság. Azok az akciók a legbiztosabbak, ahol erre van alapítva a nyerelemény.

*

Oh, a kedves jég! Mintha sima, tiszta átlátszóságával, finom szilánkjával egészen az asszonyoknak volna teremtve. Nyáron a kávéjukat fagyasztják meg vele, télen a szívüket melegítik meg rajta.

Aztán itt próbálják meg azok a kedves pici teremtések — először elesni.

A világ megbocsát nekik. Hozzászoknak a másodszeri eleséshez . . . de már nem a jégen.

Mi a különbség? Bagatell . . . Az egyik elesésnek egy kis ütés a következménye . . . fáj vagy egy félóráig . . . a másik, az hosszabban tart . . . kilenc hónapig.

*

Mikor X. asszony elesett a jégen, a megboldogult Wenckheim sietett őt felemelni.

A madame nem valami különösen illedelmes pozitúrában feküdt elterülve, ruhái láttatni engedék nemcsak apró lábcskáit, de lábikráit is.

— Látták? — kérdé a derék asszonyság fájdalmas hangon, de izgatottan a lovagias bárótól.

— *Legyen nyugodt, asszonyom . . . látták.*

. . . Régi adoma lehet . . . de minden korcsolya-idény megnyíltakor érdemes elmondani, a közönség épülésére megnyitó beszédnek.

*

Tél apó egyébiránt okos ember s mindennemű embereknek meghozza a maga örömeit, a gyerekeknek a karácsonyt, a férfiaknak a disznótorokat, az öregeknek a meleg kályhát, de az asszonyok iránt a legudvariasabb: nekik hozza a farsangot, a bálakat, a hangversenyeket és a jeget.

Tél apó ravasz vén hízelgő, s ha már nem szégyenli magát így kedvezni nekik s ha már mindent a számukra hoz, — hozna legalább nekik e mulatságokhoz — *toaletteket is.*

Egy elkeseredett férj

FARSANG

Ki ne ismerné e kedves rövidke szót! Mennyi szép remény, naiv kíváncsiság fűződik ahhoz egyrésztől, hány keserű csalódás tapasztalása másrésztől.

»A jogászbálon láttam meg feleségemet először« — szól egy fiatal férj barátjához s boldogan emlékszik vissza ama farsangra.

»A tavali farsangon ismertem meg Lucy-t, ki ifjúságom költészetét, illúzióimat, mindenemet tönkretette. Átkos bál!« — szól egy megcsalt fiatalember, bosszúsan dobva a papírkosárba az éppen érkezett báli meghívót.

»Papácska! ugye az idén mehetek már bálba, hiszen tizenhat éves vagyok, aztán tavaly megígérted, meg Dezsővel foglalkoztam is már a füzértáncra« — mondja a kis barna Emma, reményteljes pillantást vetve atyjára.

»Károly, a lányunkat még az idén el kell vinni a bálba, azt vettem észre, hogy az a kis fogalmazó érdeklődik Vilma iránt, még az idén hozzuk meg az áldozatot, különben rajtunk marad a lány. Az a titkár is addig járt-kelt, kutatott, míg megtudta, hogy neked nincs több a fizetésednél« — mondja egy gondos anya, ki már a negyedik farsangot aludta át a vidádó termeiben leánya mellett.

Ily és hasonló jelenetek előidézője e kis szó »farsang«.

Hanem okos ember is volt az, aki a farsangot az év elejére tette, hiszen újévkor úgy telerakják jókívánatokkal és gratulációkkal, hogy bizony a tánckedv magától jön, alig várja a fiataltság az első bált, félénken, kételkedőleg, vagy biztosan, új hódítások előérzetében.

Hát még az álarcos bálók, hol a gondos papák és mamák éber szemeit oly szépen ki lehet játszani, hol az öreg férjeknek (ma már még a fiataloknak is) oly szépen lehet szarvakat rakni.

Íme, mindezt nyújtja a farsang. Üdvözölve légy, te nagy hatalom, ki fényeddel, alakjaiddal kápráztatod a szemeket, andalgó zenéddel biztonságban ringatod a félhangú suttogást, s míg az ifjúság egymás karjai közt, dobogó szívvel, ragyogó szemekkel, kipirult arccal lázasan lejt, — elhangzik egy még rövidebb szócska, az »igen«, s két emberrel több van, kik egész éltükön át boldogan emlékeznek vissza — a farsangra.

A LEGÚJABB HADJÁRAT

I. Bevezetés.

Volt egyszer egy főszolgabíró ismerősöm otthon a megyében, aki mindig a részeg emberekre vigyázott. *Ebben képzelte ő a közgazgatási teendőket.* Ha rossz karfájú hidat látott,

dühösen parancsolta, hogy csinálják meg, mert hátha valami részeg ember talál erre jönni s lecsúszik?

A falukon végigmenve, egy fűrészt cipelt utána a hajdúja, s ahol a csűrlyukon át, mint az a parasztknál szokás, ki volt dugva a kocsirúd, nyomban lefűrészeltette, nehogy meg találjon benne botlani valami részeg ember.

A józan emberekre nem viselt gondot a tekintetes úr, hiszen azok úgyis okosabbak őnála. Vigyázzanak magukra.

A mi jámbor pesti magisztrátusunknak is van ilyen kidomborodó sajátsága.

Az ő gyenge oldala a kutyák. A kutyákban vagyoni a jó közigazgatásnak az ő elégtétele — hogy a Sztupa Gyuri stílusában szóljunk.

Mert a kutyák is olyan veszedelmes állatok, mint az emberek. De a kutyáknak van egy nagy előnyük, hogy nem választók — s így meg nem bosszulhatják a rajtuk ejtett jogtalanságot.

Aztán olyan nagyon szép politikusi eljárás az, *indirekt* úton a kutyák által hatalmaskodni a gazdáikon, annyiival is szebb, mert az ellenkező is elérte vele: hatalmaskodás a gazdák által a kutyáikon.

Ilyen nagy problémát még emberi elme meg nem oldott, mióta a világ áll, mint most ezt ez a jámbor városi tanács. . . . Istenem, de okos ember is lehetett, aki kigondolta!

II. Kutya-észrevételek.

Tegnapelőtt éjjel három kutya ballagott az Erzsébet téri sétányon, — bizonyosan a »Kék Macská«-ból jöttek.

Közönséges szelindek kutyák voltak, csupa egyfajta s élénk társalgást folytattak kutyanyelven.

— Hallod-e, Dráva! — szólt a tarkafülű eb — azt mégis nagyon restellem, hogy a legharapósabb ember címerében kakasokat találtak.

— Eh, hadd el . . . a régi királyok ostoba emberek voltak. Minket sohase vettek be a címerekbe.

— Ne bántsod a régi királyokat, Tisza! — szólalt meg a sántító Zagyya. — Óalattuk legalább holtunk után értünk

valamit, a bőrünkre írták a diplomákat... de most... most...

— Mi van most?

— Nagyon el vagyunk nyomva, gyerekek.

— Csitt! Egy rendőr járkal itt, lassabban beszéljünk.

— Egy rendőr? Az lehetetlen!

— De istenűgyse igaz! — mondja Dráva élénken.

— Nem fog az bennünket bántani?

— Tetessük magunkat, hogy meg vagyunk veszve, s bezzeg úgy elszalad, hogy nem éri a lába a földet.

Egy-két ugatás és keringő kutya-mazurka schrittek után a derék rendőr csakugyan kereket oldott.

— Te nagy pszichológus vagy, Dráva!

— És esztétikus... — tette hozzá Dráva szerényen —, éppen most készülök én is egy kritikához az Ábrányi Emilke verseiről.

— Ne harapd meg szegényt nagyon... tudod, a Fuchs testvérek miatt... mégis csak fajtánkbéliek.

— Nyomatták volna hát kutyabőrre legalább.

— Hagyd el a poézist, Zagyva... legyünk reálisak.

Nem találod, hogy milyen gyáván szaladt el az a rendőr. Írhatnál legalább egy cikket a fővárosi rendőrség rosszaságáról.

— Úgy kell ennek a hitvány városnak! Látod, a falukon, ahol még a házőrző kutyák kezében van a policia, nincsen semmi baj és jól megy minden. Az emberek nem jók semmire.

— Kivált ezek az élhetetlen városiak.

— Mindenünket elveszik.

— Adót vetettek ránk.

— Korlátozzák a szabadságunkat...

— Semmink sincs.

— Hát a nyakravaló?

— A független életünket elvetette a magisztrátus, s ha az istenben megboldogult Simon Florent nincs, ma szájkosárban járkalnánk. De a jó bolond... isten nyugosztalja meg... egy hazafias dikcióval kirántott a bajból.

— Nagyobb baj az, hogy a »konc«-ra, ami századok óta nekünk dukált, a mameluk képviselők tették rá a kezüket.

— Csináljunk forradalmat.

- Csináljunk ! Hogy gondolod ?
- Én megyeista vagyok. Le a várossal ! Egypárnak meg kell veszni közülünk. Az egypártól megint megvesz egypár. A veszett kutyák szaladgálni fognak az utcákon s összeharapják az embereket.
- Pszt ! pszt ! — vakkantott fel Zagyva ijedten — itt jön a hátunk mögött Sztupa Gyuri.
- Szent Isten, az mindent kihallgatott.
- Bolondok vagytok. Hiszen Sztupa Gyuri nem érti a nyelvünket.
- Csitt, számár ! *Van is a világon valami, amihez Sztupa Gyuri ne értsen ?*

III. A tegnapi kánikula a városházán.

Hogy volt, hogy nem volt, titok fátyla fedi azt el, ember azt soha tudni nem fogja, történelem ki nem fürkészi, annyi bizonyos, hogy egyszerre csak irtóztató rossz szél kezdett fújni a kutyák ellen.

Mi vagy ki hangolta ily irányban a közvéleményt tegnap reggelre az ebek ellen ?

A jelszó ki lett adva, s rettenetes dolgok készülődtek a közegészségügyi bizottságban.

A doktorok, jó Patrubány és daliás Bókay, baljóslatú arccal jártak-keltek. A teremben nyomott hangulat uralkodott.

Ki fog mondatni az ostromállapot.

A folyosón egy kis pudlikutya járt-kelt s irtózatosan vonított. Persze azért, mert egy díjnok ráhágott a farkára. Egy díjnok ! Hát mióta tartja már magát többnek egy díjnok, mint egy kutya ?

De a díjnok már tudta, mi történik bent a tanácskozó teremben.

Reinitz tette meg a szörnyű indítványt, melytől kezdve új korszak, az »elnyomatási epocha«, fog kezdődni a kutya-történelemben.

Reinitz ugyanis a felmerülő veszetzégi s harapási jelekkel szemben a szájkosarat indítványozta.

Síri csend következett.

A Mokány Berci kutyája, a »Szellő« és a Verhovayé, a »Dido«, a városház kapuja alatt őgyelegve, érdekesülten várták a nagyfontosságú ügy kimenetelét. A kis pudlikutya fel s alá nyargalt a lépcsőkön s jelentést tett a gyűlés folyamáról.

A gyűlés menete váltakozó érzelmeket ébresztett a két vezér kutyában.

A kis pudli jó s lihegve mondja:

— Nagy a baj. Dr. Bókay is amellet van.

Egy perc múlva friss hír jó.

— Mégis egy hang mellettünk! — kiáltá a pudli örvedetesen vonítva. — Azt indítványozzák, hogy ne kapjunk szájkosarat, mert a szájkosár ingerli a kutyákat.

— Ez oszt' az aranybeszéd! — rikkant fel Szellő lelkesedve.

— Hallgass, buta, — mondá Didó sötéten. — Ez a legravaszabb! Ez már tudja. Ez a Tisza-iskolából való ember lesz! Ettől félünk; ez fog kipusztítani.

A gyűlés mindig jobban-jobban komolyodott.

— Patrubány tovább ment; nem elégszik meg már a szájkosárral, a zsinegen való vezettetést indítványozza.

— Szörnyűség!

— Gyalázat!

Egy félóra múlva szomorúan, lelógó fülekkel, kiöltött nyelvvel, lekonyult farkkal jött le a kulcslyukon hallgatódzó pudli.

— Széna vagy szalma? — kérdik ott lenn a vezérek.

— Szalma — rebegé a pudli halkan. — Megszavasták a szájkosarat is, a zsineget is.

Szellő és Didó szomorúan összenéztek.

— No, Didó öcsém! — mondá Szellő sóhajtván — eddig sem szerettem volna lenni ember ebben az országban, de ezután már a kutya se sokkal több.

SZENTKIRÁLYI MÓR

Nagy kor volt az, mikor Kossuth, Széchenyi, Jókai, Petőfi, Deák és Aranyunk volt — *egyszerre*.

Soha az vissza nem tér többé. Az óriásoknak csak a

nyoma van. A nagy csizmákba, mellyel az új korszaknak útját kitaposták, nem illik most be semmiféle láb.

Az is valami már, aki ezekkel a nagyokkal együtt bírt lépkedni, de hát még az olyan, aki közöttük is tekintélyes helyet foglalt el, aki barátjuk volt mindig, kiegészítő részük sokszor, s nem ritkán támaszuk is egyben-másban.

Szentkirályi Mór fekszik a ravatalon. Szentkirályi Mór neve ismerős, végighúzódik mint egy finom selyemszál majdnem az egész századon a magyar történelemben.

Múltkor fejtettük ki, hogy egy munkás, közügyekben érdemekkel eltöltött életnek alig van egyéb jutalma, mint többé-kevésbé hosszabb nekrológ a halála után. A kisebbekről hús méltányló sor, a nagyobbakról száz, vagy százötven. Ez a nagyok küzdelmének a végeredménye. Jóformán e sorok száma adja meg az előkelőséget, a rangot, a megboldogult jeleseknek az emberek emlékezetében.

De a tegnapi nap halottja följebb áll még. Óróra már elég csak annyit írni: »*Szentkirályi meghalt!*«

S mindenki tudni fogja, mennyit vesztettünk, s mi volt ő nekünk azelőtt.

Lapunk tegnapi számában elősoroltuk röviden életrajzi adatait. De köteteket lehetne róla írni, hogy csak egy kicsit is elevenné tegyük ötven nehéz esztendőnek küzdelmeit, diadalait, hányattatását és szenvedéseit.

Pest megye alispánját fessük-e, vagy az 1849 előtti parlamentek jeles szónokát? Mikor volt nagyobb? Nem-e akkor, midőn az abszolutizmus igája alatt belátván, hogy a közügyekben nem szerepelhet s életelvét — »az emberiségnek hasznára lenni« — fel kellene adnia, beiratkozott az orvosi egyetemre s elvégezte a *medikát*, hogy embertársainak testét gyógyítgassa, ki eddig szellemüknek lobogtatott világító fátylát? Mint Pest főpolgármestere, ő vetette meg e város nagymérvű haladásának alapjait.

Szentkirályi nem a mai időkben s nem a mai időknek való alak volt. Vissza is vonult már néhány éve a szerepléstől s az irodalomnak élt és a tudománynak.

Oly jellem, mint az övé, óriási kísértet gyanánt mit keresne — a liliputiak között?

De neki joga is volt már megpihenni. Hiszen még 1829-

ben — egy félszázad előtt — lépett a közpályára mint Pest megye főjegyzője, honnan fokonkint emelkedett alispánná, majd 1839-ben követté.

Gyorsan lett belőle parlamenti nevezetesség. Nagy készülsége azonnal kitűnt s már a szólásszabadság kérdésénél egyik előharcosa volt a liberális pártnak.

Szónoklatait nagy eszmeboncolási képesség jellemzi, s bár nem volt olyan világos, egyszerű, mint Deák, viszont nem volt olyan dagályos, mint Kossuth.

1848-ban mint a tudományos vitatkozások embere s különben is szelíd lelkület, sehoggy sem érezte magát jól a forradalmi levegőben, sok kérdésben ellentétbe is jött Kossuthtal, ki szinte Pest megye követe volt s otthagytá Pozsonyt, lemondott. Később mégis belekeveredett a szabadságharcba, de csak igen rövid időre tábori biztos minőségben, hoggy aztán egészen visszavonuljon.

Az elnyomatási korszak után, midőn újra föllélegzettünk 1861-ben, csak vonakodva lépett a közpályára olyanforma kifogásokkal, hoggy ő már megfutotta pályáját.

Pedig még előtte volt az egyik, a fényesebb fele.

1865-ben Pest városa választotta meg képviselőnek, s elfoglalta helyét a parlamentben Deák oldala mellett s az akkori országgyűlésnek egyik csillaga volt. 1867-ben főpolgármesternek választotta meg a főváros, s itt sokszorozta meg nagy érdemeit több közhasznú intézkedéssel. Az ő érdeme, hoggy egyebeket ne említsünk, a közúti vasút, a közvágóhíd. Alatta vett nagy lendületet a főváros virágzása — s ki tudja, hol volna az ma már, ha Thaisz Elekkel nincsenek kellemetlenségei, s ott nem hagyja nemesen betöltött székét idő előtt?

Mert Szentkirályi makacs ember volt s bizonyos tekintetben nagy különc.

Sokszor rossz néven is vették ezt neki barátai. Széchenyi egyszer visszaemlékezve, hoggy Szentkirályi hét hónapra született, tréfásan jegyzé meg: *»Az a két hónap hiányzik neki.«*

Végrendelete is különködésre mutat. Azt ugyanis a múlt nyáron bizta bizalmas barátja, Molnár Endre gondozására, s egy levelet is adott hozzá, melyben temetése felől

rendelkezik: »Tegyetek bele — írja — egy ládába, ott is jó lesz nekem.« Egyszersmint 100 forintot mellékel a levélhez, meghagyva, hogy a temetési költség semmi esetre se legyen több.

Még egy jellemző adomát mond el róla a Pesti Napló. Mikor az orvosi tanfolyamot hallgatta, valamelyik pajkos orvosnövendék oda véste a helyére: »Szentkirályi hazaáruló.« Ő ott hagyta s ezt írta alája: »s Kossuth nagy hazafi«.

A jeles férfiúnak, kivel szegényebbek lettünk, mintha ezren haltak volna el, hétfőn délután négy órakor lesz a temetése Ősz utcai házából.

Az egész ország bizonyára nem lehet ott — de ott lesz gondolatban, ott kell lennie mindenkinek, ki ezt a hazát szereti, s egy sóhajt küld az elköltözött után — ki nemcsak nekünk élt, akik még ideig-óráig itt maradunk, tevékenysége gyümölcseit még unokáink unokái is élvezhetni fogják.

A PONYVAIRODALOM MEGSZÜNTETÉSE

Ez egyszer ugyancsak nagy fába vágta a fejszét a derék Gönczy Pál, akinél alig veszi valaki komolyabban földadatát a közoktatásügyi minisztériumban.

Nagy dologba fogott, de már azért is megérdemli a dicséretet, hogy belefogott — ha nem találna is sikerülni.

Mert bizony nehezebb kiirtani az irodalmat megmételező ponyva-nyomtatványokat, mint a szerbtövist.

Márpedig a szerbtövist sem irthatták ki, dacára annak, hogy van már vagy száz miniszteri és ezer megyei rendelet, mely ez ártalmas plánta halálára tör.

Annál kevésbé fog hát boldogulhatni Gönczy Pál egy-maga, mert hiszen míg a szerbtövis a szántóföldeket lepi el s azok termőerejét szívja el s elöli a hasznosabb növény tenyészetét, addig a ponyvanyomtatványok *csak* a nép kedélyét, lelkét rontják meg.

A lélek pedig semmi — a magas államhatalom előtt, mert az még csak nem is *adófizető*.

*

No, de ne csináljunk szemrehányást azért, hogy eddig semmi sem történt, éppen most, mikor történni készül valami, ha ugyan nem marad, mint sok más jóra való ügy, az értekezleteknél.

Mert az már sablon. Összeülnek, tanácskoznak, azután megint összeülnek és tanácskoznak — és soha semmit el nem végeznek.

Nem tudjuk, mit tanácsoltak Gönczy úrnak Komócsy József és P. Szathmáry Károly, akiket jónak látott értekezletre hívni meg, de annyi bizonyos, hogy a ponyvairódművet csak két eszközzel lehet kipusztítani: pénzzel és jó olvasmányokkal.

Egyik a másika nélkül nem ér semmit.

Hiszen ott van rá a példa. Egy derék társulat, melynek élén dr. Szontagh állott s mely humánus célokra fordítja ami fölöslege van, megkezdte a nemes hadjáratot tavaly a ponyva ellen — mégpedig valóságos hadi taktikával.

Megnyert egypár író t s csináltatott a népnek egy-két beszélt, a királyi lakodalmáról egy magvas népies füzetkét — s odatette a ponyvára éppen olyan alakban, olyan papíron, mint aminő »Hétfejű kisasszony«, a »Zsidóvá változott disznó« stb.

Rá is ment a lépre, vagyis a jó útra a nép, mert anyagi áldozatokkal is terjesztették a jótékony célú füzeteket, de mikor később kevesebb lett a »nervus rerum gerendarum« s következésképp gyöngébb írók kezibe került a jó feladat, a nép nagyon is magasnak találta maga számára az olvasmányt s nem kellett volna neki még ingyen sem.

Amiből pedig az a tanulság, hogy a legkiválóbb íróknak kellene egyesülnie: mert nagynak kell annak lenni, aki úgy tudjon leszállni a néphez, hogy egészen kicsiny legyen, hogy a nép magához hasonlónak, rokonlelkűnek nézze gyanútlanul.

Csak ilyen álúton férhetünk a nép szívéhez, s mikor már megnyertük egészen, csak akkor tisztogatjuk meg lelkét a koromtól és a piszoktól, mely a ponyvától ráragad.

Helyesen mondta Lamartine, hogy »a népnek a legjobb olvasmány sem elég jó«.

Mester legyen, aki neki ír. A mestereket pedig meg kell fizetni, mert nem élhetnek a levegőből.

SAJÁT KÜLÖN BLAHÁNÉNK

(Egy elkapatott leány története)

Kétségtelen az, hogy a mi nagy művésznőnknek, ki már több mint tíz éve uralkodik Magyarország fölött, ha nem volna is művésznő, akkor is maradna meg egy óriási titulusa: »A legszebb magyar menyecske« ő lenne.

Egy egész generáció ábrándozott felőle: tizenöt esztendeig dobogtatta a férfiszíveket s ugyanannyi ideig ő adta a mintát, hogy milyenek kell lenni az igazi szépségnek.

Én magam már vagy tíz asszonyt köteleztem le azzal, hogy úgy odavetőleg megjegyzém: »ejnye, de nagyon hasonlít Blahánéhoz !«

De vajon ki is ne akarna hasonlítani őhozzá, a hasonlíthatatlanhoz ?

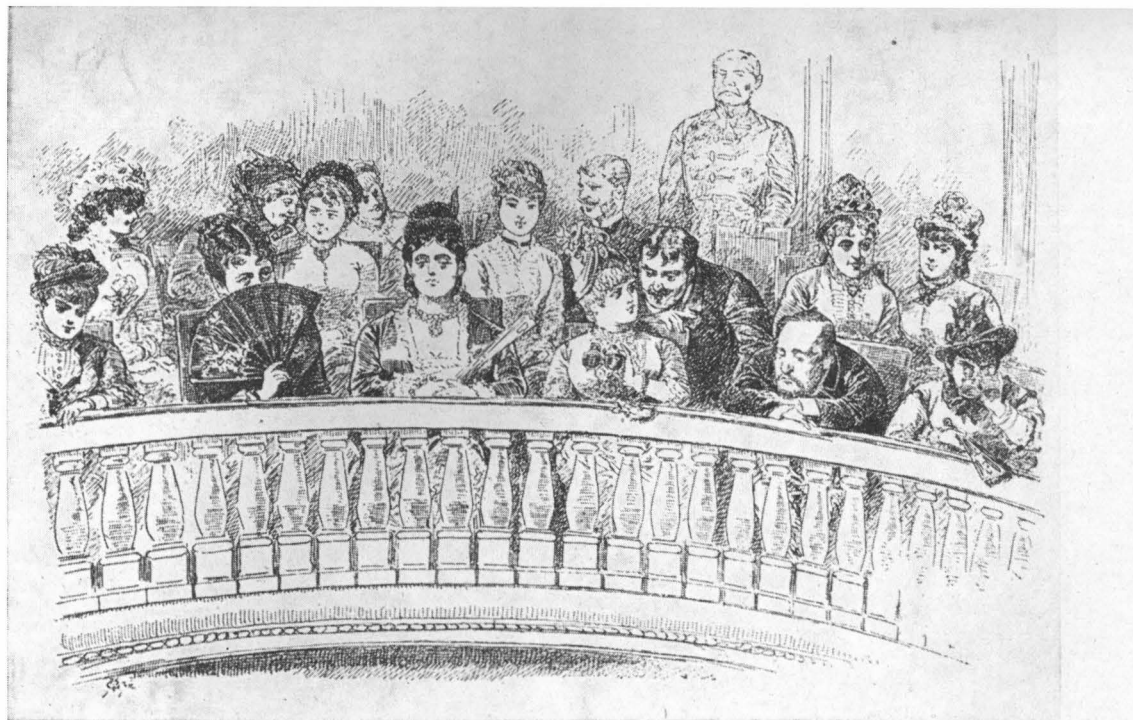
Az Ágai remek Bukovay Absentiusa ugyan azt mondja: »Csak az vigasztal engem, hogy Blaháné még az én feleségem is lehet.«

Igaz ! Ez vigasztalt mindenkit. Csakhogy nehéz volt ezt kivárni, s mi, akik rajongtunk Blahánéért, de nagy hasztalan, kifáradva a türelemben, egy »saját külön Blahánét« választottunk.

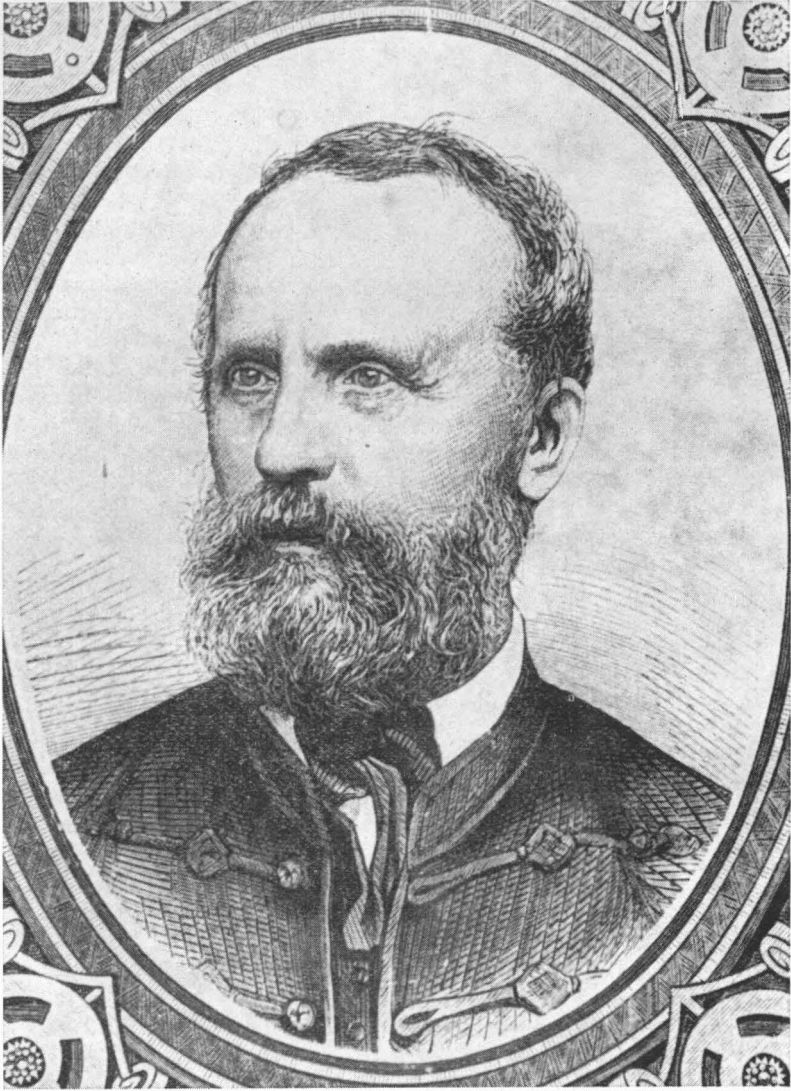
Szép barna lány volt, észvesztő gödröcskéekkel az arcán, tüzes szemekkel s éppen olyan kedves grimaszokat és mókákat tudott csinálni, mint az igazi Blaháné. Tagadhatlan, volt valami hasonlatosság köztük, kivált a homlokban és az arc alakjában. De ha nem lett volna is, mi annyira beleéltük magunkat a »saját külön Blaháné« eszméjébe, hogy immár a vége felé az volt az »eredeti Blaháné« — s az igazi volt a másolat.

Mondanom sem kell, hogy a »külön Blaháné« korcsmárosleány a józsefvárosi »Arany paszománt«-nál. Ott sűrög-forog a vendégek közt — azaz hogy ott sürgött-forgott egy darabig mindnyájunk örömére, de neki is a fejécskéjébe szállt a nagy tömjénezés s egy napon azt hitte magáról, hogy ő csakugyan Blaháné.

Egy derék becsületos pékmesterrel járt jegyben. Már éppen öt nap múlva lett volna az esküvő. Szerette is a pékmestert — szerette, de csak azelőtt —, mert én istenem, egy

Blaháné a képviselőházban (Baloldalt, sötét legyezővel)

Szentkirályi Mór

Blaháné csak nem mehet egy közönséges pékhez, mikor abból még báróné is lehet?

Visszaküldte neki a jegygyűrfűjét. Szülői zsörtölődtek, szidták, miért utasít vissza könnyelműen egy kompetens partit? De iszen beszélhettek már annak!

A saját külön Blahánénak volt egy kis hangja is. Azzal a hanggal fogja ő magát kiküzdeni — gondolta —, s egy szép reggelen eltűnt az atyai házból.

Elszökött Győrbe. Ott valami volkssängerek voltak; beállott azok közé.

Rosszul ment egy ideig a dolga, míg dicsőségre dolgozott, de hogy aztán ő is megösmerte ennek a mesterségnek az árnyékát, helyzete javult.

Hanem hát ez a javulás nem tartott sokáig. Az ő szépsége nem olyan volt, mint az igazi Blahánéé; nem hozott rá fényt, dicsőséget; az ő szépségét rossz kedvükben ajándékozták az istenek, csak veszedelmére volt.

Az egyik népénekesnő férje csakhamar beleszeretett. A népénekesnő féltékeny volt az őrülségig. S paprikát hintett a szép Malvin szeme közé. Az egyik szemevilágát elveszté.

Megtörve, koldussá téve jött a hazai hajlékba, s a vendégek, akik őt mint saját külön Blahánéjukat bámulták, most szánakozva nézik az »Arany paszománt«-nál azt a szerencsétlen, eléktelenített arcú, félszemű teremtest — kinek egész életét tette tönkre a *kelleténél nagyobb cím*, amit mi tréfából adtunk neki.

A saját külön Blaháné azonban még most is dicsekszik vele s rút arcát mosoly önti el, amikor felemlegeti, hogy ezelőtt két évvel Blahánéhoz hasonlított.

BLAHÁNÉ A KÉPVISELŐHÁZBAN

Viszonzási vizit volt csak. Hiszen a képviselőház is ott szokott ülni részint a körszékekben, részint a páholyokban, ha Blaháné játszik; illő hogy ő is végignézze egyszer az ő torna-játékukat.

Ott is ült a csalogány a hölgykarzaton. Kandi férfiúi szemek azonnal észrevették. Nyüzsgés támadt a fiatal hon-

atyák között, majd az öregek is figyelmesek lettek a szokatlan jelenségre, s senki sem hallgatta Sárközy Aurélt.

Ami különben nagy szerencse Sárközy Aurélna nézve.

*

Blaháné eljött hallgatni; ő, akit mindig mi hallgatunk. Vajon van-e jogosultsága valakinek szólni ott, ahol ő hallgat? Igen, van — Jókainak. Mikor Jókai beszél, még Blaháné is hallgasson.

Hanem persze csak akkor áll ez, ha nem azt vesszük, hogy Jókai *mit* beszél, hanem azt, hogy *miképp* beszél.

Olyan ő (már t. i. Jókai), mint a cessleur, mely a vizet is borszínűre festi.

Szép . . . szép lesz színre nézve — de ihatatlan.

*

No, hanem mit beszélünk mi, hogy Blaháné hallgatott. Tud is Blaháné hallgatni! Fejecskéje nyugtalanuul izgett, mozgott s ezer meg ezer kérdést intézett látogatóihoz.

— Hát eljött a honatyákat meglátogatni?

— El én, galambom, mert én már csak itt maguk között lehetek még leány. Honleány.

— De hát a színpadon?

— Ott is elvesztettem már én a pártámat.

— A művészet annyi, mint örök fiatalság.

— Köszönöm alásan. Az öreg Szatmáry néninek már nemigen írnak a poéták szerepet.

*

— Hogy ez a Herman Ottó milyen veszekedő természetű ember! Engedjék már, hadd hallgassam, mit beszél. Oh! oh! Mennyire lepiszkolja a minisztereket! És megtagad tőlük mindent. Lássá, édes galambom, ez nem járja, mert miből élnek meg szegények?

— Ne legyen olyan bárányszívű!

— No, csak nem szeretném, ha az én férjem lenne.

— Kicsoda?

— Ez a Herman . . . De nini, nini, hallgassa csak éppen

azt igéri, hogy nem alapít családot az átkos közösügyi rendszer miatt.

— Van is benne valami.

— Mert az igaz, hogy az olyan ember, *aki irtózik a költségvetések megszavazásától* — sohase vegyen magának asszonyt.

*

— No, hála istennek, csakhogy már Jókait szólítja a jegyző. Pszt! Pszt! . . . Ne zavarjanak, kérem. Egy szavát sem akarom elveszteni.

Nagy hallgatásba merült a csalogány, érdekelte a költő szájából a száraz előadás is. Odakünn hagyta pegazusát Jóкаи. Gyalog indult el — de fantáziája mégis tovább vitte a valóságtól, mint akár regényeiben.

— Nos, hogy tetszik Jóкаи beszéde?

— Nagyon kevés benne közben a (hangos derültség).

— Hja, maholnap már ott leszünk, hogy az emberek elfelejtenek nevetni . . .

— Pedig nézze, lelkem . . . mégis csak szép beszéd az, olyan szép, nem is hiszem, hogy nem valami színpadi országgyűlésen mondják.

— Például a »Hős Pálffy«-ban.

— Körülbelül. S ezt annyira elképzelem, hogy önkéntelenül mindig azt nézem, hogy hol is van tulajdonképpen a *súgó*?

— Ott ül, ni . . . az a sovány, magas a pápaszemmel.

— Menjen maga . . . hisz az a *Tisza*!

HÁBORÚS APRÓSÁGOK

Mennek a katonák . . . de kérdés: visszajönnek-e? Viola-szín pecsét nélkül is jön most parancsolat, hogy indulni kell, s még ha nem jönne is, jöhet minden órán, s bizonyos ideges nyugtalanságban tartja a Dinsztliket, kiknek eddig úgysem volt egyéb mulatsága mint békés polgárokkal kötekedni.

Trombita harsog, dob pereg, az utcaajtóban a szolgálók sírnak.

Bizony rosszkor jött ez a dalmáciai lázadás.

Mit csináljanak a lányok? Éppen farsang idején viszik el a legényeket.

*

Valahol még csak magyar vér elfolyt (pedig be sok helyen folyt már el, ahol nem kellett volna), a bölcsek mindig ki tudták *utólagosan* sütni: mi mindenféle haszon háramlott abból ránk.

Hanem ennél a dalmáciai dolognál ugyan nehéz lesz. Mert itt még a fölkelés elnyomatása sem használ.

Olyan ez a sok népű, sok nyelvű állam, mint a romlott vérű test, ha valahol sikerül is behegeszteni a kelést, — a rossz vér bennmarad s okvetlenül kiüt másutt.

*

Valaki a következő legendával jellemezte hajdan az össz-birodalom népeit.

A Krisztus holttestét szerették volna a népek megszabadítani a zsidó poroszlók kezeiből, s evégből tanácskozáznak egymással, hogy miként kerítsék meg.

— Várjuk meg, míg elaluszna a poroszlók — mondák a tótok.

— Eh, mit! Vegyük el karddal — szóltak a magyarok.

— Nyújtsunk be alázatos folyamodványt a felsőséghez — vélik a németek.

— Vegyük meg pénzért — okoskodának a szerbek —, hátha még drágábban eladhatjuk.

— Ássunk egy vermet — tanácsolák a dalmátok —, s akkor aztán tegyük úgy, mintha rájuk akarnánk ütni; nekünk rohannak a poroszlók és bepotyognak a verembe.

... A magyar taktika még most sem változott meg azóta — de hátha a dalmátoké sem változott!

*

Íme a tavalyi üstökösnek mégiscsak igaza volt.

Hozott mégis háborút. Persze csak olyat, aminő telt tőle, szegénytől.

Másiroznak ismét a katonák.

S a parasztemberek, amerre elvonulnak a szegény fiúk, tudom, mondogatják megint, hogy:

— Nagy baj van! El akarják venni Dalmát-országot a királyunktól.

— No bizony! Hát miért nem íratja át a telekkönyvben hitelesen a feleségire, hogy el ne vihessék — szólnak az okosabbak.

HÁT VELEM MI LESZ?

(A Szabadelvű Kör elaborátuma Somssich ellen)

Sokszor panaszkodunk, hogy a régi udvarok és nagy urak többet értek a maiaknál legalább az irodalomra és a szellemre nézve — pedig tessék elhinni, tiszta rágalom az egész, a nagyuraknak és a hatalmon levőknek most is megvannak saját udvari poétáik és satirikusaik, kik egyes eseményeket olyan formába gyúrnak nagy ügyességgel, ahogy az patrónusaiknak legjobban tetszik.

Feldolgoznak egyes epizódokat, némelykor szellemmel, egy kis satírárt és humort is vegyítenek bele, s kész a szellemi csemege őexcellenciáik számára.

Mert nincs valami kellemesebb, mint megnevetetni őket. Önzésből teszik. Hiszen a nagyok mosolyában van a kicsinyek boldogsága.

De ne fontoskodjunk itt hosszú bevezetésekkel, hanem csípjuk el az excellenciás fülek elől az új pasquille-t s nevesünk rajta mi is — de nem ott, ahová az udvari pasquille-gyártók tették a poént.

Somssich Pálról szól a krónika. Kiről is szólhatna másról? Az ő magatartása sokszor árt a többségnek. S ha már nem lehet se kiparírozni bent a parlamentben, sem kisebbé tenni az öreget az ország közvéleménye előtt, fennmaradt a harmadik út: nevelésének tüntetni fel.

Ez se rossz eszköz. Megölt az már nagyobb embereket is.

Hát úgy volt az — legalább így beszélük a mamelukok szóról szóra —, hogy mikor Andrássy Gyula az első miniszterium lajstromát csinálta, Somssich Pál volt fölírva rajta kereskedelemügyi miniszternek.

A hiú Gorove kimaradt, szóba sem jött, ami bántotta is szerfölött, úgyhogy napokig feléje se nézett a Deák-körnek.

Mert hát mégis csak fekete hálátlanság, hogy őt nem vették be a listába, mikor »annyi jót tett Andrássyval« annak idején!

Még csak csirájában volt meg ugyan a minisztérium, félig mint valóság, félig mint remény, ott lebegett a nagy »ha« fölöttük — míg végre egy este azzal a hírrel toppant Andrássy a klubba, hogy: »Megvan a minisztérium; most már bizonyos. Reggel megyünk Bécsbe.«

S ezzel sorba járta az összes kandidátusokat, hogy este pakoljanak be, a legközelebbi vonattal indulni kell őfelsége elé, a vett távirat folytán. Nehogy elkéssen valamelyik.

Természetesen kész volt rá mindenki, csak az akadékoskodó Somssich nem, kinek természete mindenre észrevételt tenni:

— Engedd meg, kedves barátom, de a dolog véleményem szerint nagyon fontos, s én 24 óra gondolkodási időt kérek.

— De ha nem lehet — szólt Andrássy türelmetlenül. — Aztán mi van azon megfontolni való?

— Méltóztassál megbocsátani, de én nem mehetek semmibe bele egykönnyen. Nekem, tudod, múltam van.

— Ejh, hiszen mindenkinek van múltja. Ösmerlek, csak kéretni akarod magadat . . .

— Hallgasd meg, kérlek, indokaimat. Először is mindenre jó aludni egyet, de különben annál inkább is, mert . . .

— Nem vagyok kíváncsi az okoskodásaidra, mert azoknak nem vehetem semmi hasznát . . . — szólt Andrássy némi bosszankodással s a másik terembe indult.

Az ajtónál azt kérdezi tőle Kandó:

— Haragos vagy, Gyula, ki bántott?

— Somssichra dühösködöm. Huszonnégy órai gondolkodási időt kér, vállaljon-e vagy se miniszteri tárcát, s nekem már holnap őfelségénél kell lennem az összes minisztériummal. Az egész dolog csak caprice Palitól, s nekem nagy zavart okoz vele. Honnan a pokolból vegyek én most holnapra hirtelenében kereskedelmi minisztert?

— No bizony, ott van Gorove . . . Az úgyis haragszik, hogy be nem vetted.

— Gorove? Eh, Gorove . . . Azaz megállj csak, hát gondold, hogy jó lenne?

— Körülbelül. Írj egypár sort, elviszem neki.

— Azt nem . . . hanem ha akar, jöjjön, de mindjárt.
Kandó azonnal kocsiba ült s sebesvágatva hajtattott a Gorove szállására.

— Andrásy nevében jövök — rontott be Kandó Kálmán —, gyere azonnal a klubba — kereskedelmi miniszternek.

— Hát most jutottam eszébe? — pattant fel Gorove neheztelő hangon. — Köszönöm alásan a gráciáját. Persze, ilyenek az emberek. Most talán szüksége van rám? Hálátlan a világ, kedves Kálmánom. Ki hitte volna ettől az Andrásytól? De ülj le már egy kicsit s ítéld meg magad, van-e okom haragudni vagy nincs?

— Most ne arról beszéljünk. Majd akkor haragudjál Andrásyra, ha miniszter leszel vagy nem leszel. Most az a kérdés: akarsz-e miniszter lenni vagy se? Mert ha nem, akkor isten áldjon meg, én megyek . . .

— Hát jól van, no, megteszem a te kedvéért.

— Az én kedvemért ne tedd meg. Én nem kívánok áldozatokat.

— Akkor hát a »haza« kedvéért.

— Az már lehetséges. De siessünk!

Egy félóra múlva együtt volt az összes első minisztérium, melyről még akkor azt hittük, hogy a nemesi előnevét is megtartja, azt, hogy »független«.

— Hát uraim, most már együtt vagyunk valamennyien — mondá Andrásy —; menjünk hozzám a lakásomra s beszéljük meg a legközelebbi teendőket.

A lelkesült Deák-pártnak »éljen«-ei közt vonultak ki a termekből Andrásy, Eötvös, Fesztetics, Horvát, Lónyay, Wenckheim, Mikó és Gorove, — hogy mint igazi miniszterek térjenek vissza holnapután.

Sokan utánuk mentek az előszobába, s míg felső kabátjaikat adták rájuk, addig is éljeneztek.

Somssich is ott állott tétovázva, hogy felvegye-e kabátját ő is, s midőn Andrásy kifelé indult, hamleti pátozzsal kérdé:

— Hát velem mi lesz?

Andrásy hallotta-e vagy nem Somssich kérdését, tudni bizonyosan nem lehet, annyi azonban áll, hogy nem felelt s búcsút intve a párttagoknak, sebesen távozott le társaival a lépcsőkön.

Somssich még mindig ott állott ködös arccal rémletes tekintetet vetve az ajtóra, mely a nap hősei után becsapódott.

Azután lassan, gondolkozva visszaindult a nagyterembe s megállva annak közepén, szomorúan dűnnyögte:

— *Hát velem mi lesz?*

... S azóta sok, sok esztendő folyt le, az első miniszterium alakjai régen letűntek: ki a sírban, ki rosszabb helyen élvezi a nyugalmat, de Somssich mint egy árny tizenöt év óta mindennap megjelenik a klub termeiben s homlokára mindig oda van írva a tűnődés, hogy:

»Hát velem mi lesz?«

De a legfurcsább az, hogy ezt az írást *csak* egy idő óta tudják elolvasni a Somssich homlokán a szabadelvű párt írástudói.

Ha úgy nekilendülnének az olvasásnak: akadnának ott még más homlokok is — más írással.

A SUGÁRÚTON

Egy darab Kairó Budapest kellő közepén. Sehol annyi láрма, annyi zaj, mint itt. A konzervativizmus a legerősebb érzés az embereknél. Akik emlékeznek valaha a Két szerecsen és a Könyök utca tájékára, hol reggeltől estig szólt a dob, a réztányér, ordította a handlé s harsogott a verkli, s akik azt remélték, hogy amint arra épül a fényes paloták végtelen sora, egyszerre beköltözik oda a méltóságos hallgatagság és az arisztokratikus csend, azok ugyan nagyon csalódtak, mert az már egészen a helyhez van kötve, hogy a verklis, a komédiás, a handlé hol érezze magát a legjobban.

Az írói bál rendezői beszélgettek együtt tegnap az ott bemutatandó telefon-produkciókról. Az volt a tanácskozás tárgya, hogy miként elégítsék ki a hallgatni akaró közönséget. Abban állapodtak meg, hogy a színházi előadás három óráig fog tartani s a közönséget két-két percre eresztik a telefoncsövekhez, így aztán majd mindenki hallhatni fogja Wiltet.

— De hát azok, akiknek a két perce felvonás-közre jut?

— Tyű! Azok részesülnek még csak igazi nagy élvezet-

ben — mondá a fennebbi ellenvetésre egy örökké schlagfertig rendező.

— Hogy-hogy ?

— Mert semmi sem lehet élvezetesebb, mint azt a csodálatos zsongást élvezni messziről, mely a függöny legördülte után szokott bekövetkezni a színházban.

— Akkor talán legcélszerűbb lett volna a Sugárúttal kötni össze a redoute-ot, mert a Sugárúton mindig felvonás után van a közönség.

Igaz is ! Mintha csak ez az utca lenne a város torka. S ez aztán különb torok az Odry Lehelénél is, mert amennyi skálája ennek van — azt emberi fül nem bírja lajstromba szedni.

A füttyülő csizmadiainas- és a sült gesztenyét áruló talján-tól kezdve a földkerekség valamennyi genre-je itt egy kompakt egészszé kögülve jelentkezik.

Nehéz furmányos szekerek döcögésébe belevegyül a komédiás dobpergetése, ki a világ csodáit mutogatja, fiáker-robogás, részeg emberek kurjongatása, veszekedő zsidó asszonyok lármája. Egy egész nemzetiségi bábel. Tarkábbnál tarkább alakok, éppen mint Kairóban. Még pecsenyét is sütnek az utca-szögleteken a tótoknak — akik meg is érdemlik, mert mint Budapest többi részeit, úgy a Sugárutat is ők építették.

A két liliputi emberke még mindig ott van s még mindig nem keltek egybe. Itt hálás talajra letek. Tömérdek a nézőjük. A marquis úr azonban veszedelmesen öregszik, a menyasszony meg hízik. S ez utóbbit némelyek nagyon gyanús körülménynek találják a jegyesek közt.

Nem messze a kicsinyektől az »óriás asszony«-t mutogatják egy másik bódében. Körülbelül másfél öl magas, s az egyik lábából kétszer telne ki gr. Apponyi Albert.

Csupa zsír, csupa háj, szemkarikái akár egy-egy sercika alma s még tüzük is van, sőt némelykor hamisan kacsint velök.

Kérdeztük, hogy volt-e már valaha szerelmes.

— Voltam — mondá —, egy fiatal angolba.

— Aztán beszélje el, kérem, hogy szeretett bele ?

— Hogy ? Hát nagyító üvegen át.

— Nagyító üvegen ?

— Nos, igen! Pusztá szemmel nagyon hitványaknak látszanak előttem a férfiak.

A Sugárút a legcsodálatosabb utca, melyet valaha csak láttak az utazók. Ha semmi sem emlékeztetne egyéb keletiségünkre, ez magában elég lenne.

A ringelspiel, a szappant és a ruhapecsétet tisztító szereket áruló szerb, a csavargó cigánygyerekek, kik egyes alakok után szaladva muzsikálnak, a szivarcutkákat szedegető gaminok.

Sőt akár hiszik, akár nem: a Sugárúton még rendőrt is láthat az ember.

S a világ legnagyobb csodáját: szaladó omnibuszokat. Ami fülnek kellemetlen, szemnek kedves és tarka, az mind együtt van.

A vidéki ember, aki ide vetődik, ha megolvassa az egyik még kiépítetlen ház kapuján, hogy »*pénz becsületszóra*«, s azután egyet kerül a túlsó oldalra, ahol az a biztató ajánlat mosolyog rá a ruhakereskedésen, hogy: »*itt ócska ruhákért újakat lehet kapni*«, büszkén dobogó kebelével kiálthat fel:

... »Itt vagyok hát a magyar Eldorádóban. Ahol minden van. Ahol selyembe öltözött nők mosolyognak rám, mintha már régen ösmernének, pénzt becsületszóra adnak a jószívű emberek, új ruhát az ócskákért... És még azt írják ezek az ellenzéki újságírók hogy Tisza Kálmán alatt nincsen jólét.«

BERNÁTH ZSIGMOND †

Közéletünk egyik régi alakja tűnt a sírba, kit már gyermekkorunkban is ősz Bernáth Zsigmondnak neveztek, kit a már közel egy évtized óta sírban porladó Deák Ferenc is »te öreg«-nek szólított.

Nemcsak Ung vármegye legnemesebb fia lett vele a síré, de az egész ország egyik legtisztelteméltóbb alakja, kit még a múlt század ajándékozott a nemzetnek.

Született 1790-ben, jómódú birtokos családból, melyből már sok előd tűnt ki, kivált a reformáció harcaiban, mert a Bernáth-nemzetség úgy volt ismeretes Ungban, Beregben, mint a protestantizmus előharcosa.

Bernáth Zsigmond apja, szintén Zsigmond, mint igen művelt férfiú s Ung megye alispánja gondos nevelést adott fiának, úgyhogy az már 1811-ben, huszonegy éves korában szerepet kezdett játszani; ez évben ugyanis a távollévők követői közt találjuk a rendi táblán a reményteljes fiatal embert, — ki azután gyorsan csinálta megérdemelt karrierjét.

E rövid szereplés után, az akkori idők szokása szerint, mint jurátus Vay József septemvir mellett működött a jogi tanfolyamot Pesten és Bécsben nagy sikerrel végzett Bernáth Zsigmond, s már a következő évben, 1812-ben letette az ügyvédi vizsgát.

Mint fiatal ügyvéd hazament gazdálkodni, de nem sokáig hagyták a mezei élet örömei mellett a megyei rendek s törvényszéki bírónak választották Bereg megyében, mert Bernáth Zsigmond tulajdonképpen két megye gyermeke volt s tetteús élete jóformán egyenlő arányban oszlik meg a két municipium szolgálatában, mely úgyszólván vetélkedve karra vette át e kitűnő férfiút, ki mindig elménckedett azon, hogy ő ilyen kétkulacsos lutheránus, mert még megyéje is kettő van.

A Bereg megyei törvényszéki bírót 1816-ban a tisztújítás alkalmával Ung megye választotta meg főszolgabírónak.

Fogta magát erre Bereg megye s a következő restoráción alispánná akarta választani, de Ung megye azért sem hagyta magát s a diétára küldötte a 35 éves főbírót. Ugyane megye választotta meg az 1830-iki országgyűlésre is, s itt kezdődik tulajdonképpen Bernáth Zsigmond jelentékenyebb szereplése.

Nem tartozott ugyan soha az úgynevezett vezéregyéniségekhez, de a zöm egyike úgy említé. Hosszú időközön adta mint a »nagy munkaerőt«, s ez biztosított neki szerepet a diétákon, s olyan tagja volt azoknak körülbelül, mint Horváth Lajos most.

Számos emlékezetes törvénycikk folyt az ő tollából, a híres hosszú 33-iki országgyűlésen Kőlcsey Ferenczel együtt a kerületi tábla jegyzői tisztét viselte s ő bízott meg az úrbéri törvénycikkek szövegezésével.

Tagja volt azután folyton minden országgyűlésnek. Látta Deák feltűnését, Wesselényi-vívta harcait, Kossuth alakja előtte nőtt meg óriásinak; részt vett a mozgalmakban, s nevét

örök időnkig emlékezetessé tette azzal, hogy ő indítványozta legelőször a *tagosítást*, ami bizonyosan többet ért a nemzet vagyoni emelkedésére nézve, mint sok körmönfont államférfi úgynevezett »nagyszabású művelete«.

A forradalom már ősz hajakkal találta Bernáthot — de ő azért nem kapkodott, mint Bernát a mennykőhöz ide-oda, mint a hasonló életkorúak közül a legtöbben, hogy ne kelljen színt vallania; határozottan odaállt a nemzeti függetlenség eszméje mellé s főispánságot vállalt Ung megyében.

A szabadságharc rossz vége mélyen elkéséríté őt is, s ahonnan fényes pályáját kezdé, visszament újra az eke szarvához a már akkor hatvan éves öreg ember, ki nem is álmodta, hogy még egy új pályát kell befutnia.

De az ifjú vér még forrt benne, s amint az első alkalom nyílt a harcra, amint a pátens ellen küzdeni kellett, ő volt az első, aki a sorompóba lépett hitsorsosainak jogai mellett.

Amint pedig újra derengni kezdett, a tizenkét gyászfátyollal betakart esztendő után, a 61-iki országgyűlésen újra ott ül a legjobbak között, s ott látjuk a 65-iki országgyűlésen is, mégpedig korelnöknek.

Itt történt meg vele az, hogy kérvény adatván be választása ellen, könnyes szemekkel lépett le az emelvényről, mely immár nem illeti meg.

A képviselők nem akarták engedni, hogy székéről távozzék.

— Mi azért elnökünknek akarjuk! — kiálták lelkesülten. Ünnepies, megható volt e jelenet.

— Soha! — szólt az ősz elnök nagy megindulással. — Én, ki több mint ötven év óta a jogbitorlás ellen küzdök, nem fogok egy engem meg nem illető helyet bitorolni.

S a nyolcvan éves aggastyán csakugyan leszállott helyéről.

Ez országgyűléssel fejezte be hosszú, érdemes politikai pályáját. Visszavonult Ung megyei birtokára, hogy szeretett rokonai körében boldogan töltsé hátralevő napjait, megérve egy egész nagy generáció elenyésztét s az eszmék felvirulását, melyeknek előidézésében ő is fáradozott.

Két év előtt tartotta születésnapja kilencvenedik évfordulóját, mely alkalomból a király is gratulált neki.

Mikor a gratulációt megolvasta, öreg szeme fiatal fényben csillogott fel, azután kissé elkomorodva tette hozzá:

— Milyen kár, hogy nem Budáruul vagy Visegrádrul van datálva!

A PREMIER ALATT

— Rossz darab!

— Még hozzá unalmas is.

— Nem csoda. Azért német operett! Ki is hallott ilyet?

Mintha a tehén quadrille-t akarna lejteni . . .

— Ez az Éva minden rossz almába beleharap, s azután velünk kóstitoltatja meg.

— Engem csak az vigasztal, hogy német ember a szerzője. Ha jó operett lenne, kibújnám mérgemben a bőrömből.

Nincs mulatságosabb a világon, mint egy premier-előadás. Mindenki bírál, mindenki tesz megjegyzéseket. S ezek igazán közvetlenek. Másnap már a lapok véleménye által van preparálva s nem ér egy ütet taplót sem.

Karaktere közönség dolgában csak a premier előadásoknak van. Ott ülnek szokott helyeiken a jó ízlés földi bírái, a referensek jupiteri ábrázatokkal, a hatalom súlya kiül szemükbe és meggörbeszti vállaikat. Ritkán tapsolnak és még ritkábban nevetnek, hogy a »profanum vulgus« észre ne vehesse: mi az ő véleményük a darabra vonatkozólag. Hátradőlnek székeiken és unatkozni látszanak, mert hisz az nekik dolog, ami a közönséges embereknek multság.

A közönség másik részét a színházi gourmand-ok képezik. Ezek úgy fogják fel az előadandó darabot, mintha egy köcsög tej lenne. Az első öntelékben van a tejföl — a többi aztán csak szurrogátum. Szegényembernek való.

A harmadik rész a habituék; ezeknek az uraknak mind-egy a darab, őket csak a toalettek érdeklik, az új toalettek.

Az újságírók, ezek a szegény ördögök, mit tudnák azt, sőt a gourmand-ok sem érik fel ésszel, hogy a toaletteknek néha különb történetük, érdekesebb és pikánsabb meséjük van, mint magoknak az operetteknek! Boldog együgyűek! — ez egyszer bizony nem övék a mennyek országa!

A negyedik klasszis . . . no, a negyedik klasszisiról már nem érdemes beszélni, az úgy szokott a színházakba járni,

hogy mikor megkérdezik otthon, mi volt a a darabnak a címe, hát azt mondja, hogy:

— Bizony elfelejtettem megkérdezni a szomszédomtól.

— De hát csak emlékszel a meséjére?

— Hogyne! Kápolnai Hegyi Arankával csókolózott. De hogy mit beszéltek hozzá, nem emlékszem.

— Nagy kópé az a Kápolnai! Amennyi szerelmi viszonya már annak volt! No, de bele is vékonyodtak a lábszárai.

A premier-előadások mindig bizonyos izgatottsággal járnak. Az idő méhe mintha új dolgokkal, váratlan fordulatokkal volna terhes, míg aztán a többi előadás alatt a hallgató majdnem biztos a tisztességes lefolyású jövődő iránt.

Egyszóval a premier-közönség a felfedezők élvezetéből is szürcsöl, a többi aztán járt nyomon ballag.

»A furcsa háború« publikuma, az olyan volt tegnap, mint a többi premiereké, azzal a különbséggel, hogy néhány bakfis is látható volt a padokban, ami a »Nap és Hold« s általában a francia operettek premierjein nem tanácsos.

Hanem az erkölcsös bécsi darabban meg lehet nyugodni vakon. Az olyan, mintha egy francia garde-dame írta volna, gondosan kihagyva belőle mindazt, ami a növendék leányokat idő előtt ingerelhetné.

Azaz, hogy mikor Csatai Zsófi kulcsot kínál Solymosinak, hogy az bejuthasson a Hegyi Aranka hálószebájába, az mégis csiklandós dolog egy kicsit, s a kis bakfisek erősen elpirultak, — hanem ezt a pajzánságot bizonyosan csak Csatai Zsófi improvizálta bele a darabba!

Mellettem is egy mama ült, meg egy kisleány, akik folyton megbeszélték egymás közt a »Furcsa háború«-ban folyó életet.

— Hát csak ennyiből áll a házasság? — szólt a kis Malvin az első felvonás végén.

— Mit tudod te azt? Sokszor még ennyi sem kell hozzá.

— Ni, hogy tud ez a csepp haragudni — a férje miatt! -- figyelmezteté a mama kisleánykáját Komáromi Mariska leg-sikerültebb jelenetére.

— Vajon kitől kaphatta azt a szép lantos koszorút? Szakasztott olyan, mint a Hegyi Arankáé volt az első felvonásban.

— Hát persze, kis bohó . . . mert ugyanaz.

— Ugyanaz?

— Természetesen. A kulisszák mögött levették róla a sárga pántlikát, s fehéret kötöttek rá. Holnap meg úgy lehet vörössel dobátja oda Evva egy harmadik színésznőnek.

— Ez a koszorú jelképezi hát leghívebben az »örök di-csőség«-et.

Igy megy ez végtől végig, kivált ha asszonyok közt ül, akikben mindig több a lelemény, mint a »Furcsa háború« című darabban.

De az igazi *szilárd hangulat* mégis csak a darab legvégén születik meg a foyer-ban, a ruhatárban, felöltők begombolása közben.

— Nos, hogy mulattál, János? -- kérdi egy úr barátját, cigarettre gyújtva a külső oszloponnál.

— Pompásan!

— Ugyan mi tetszetett annyira?

— Hát Blaháné.

— Hogyan? Blaháné?

— Nos, igen. Ott ült a negyedik alsó páholyban.

A HALDOKLÓ OROSLÁN

Az öreg kaprerai hős, a két Szicília meghódítója haldoklik. A villanyos drót naponkint szétviszi a szomorú hírt, mely részvétet fog kelteni mindenütt, hol a szabadság eszméi iránt még fogékony lelkek laknak.

Hugo Viktor, a század nagy költője (ki arról is nevezetes, hogy a legnagyobb tisztelettel viseltetik a század legnagyobb hőse iránt s egykori száműzetése színhelyén, a kies Guernesey szigeten egy külön lakást rendezett be Garibaldi számára, ha ez esetleg meglátogatná), mondom az öreg Hugo Viktort egyszer arra kérték meg, hogy egy 70 évet élt és végelgyengülésben elhalt tábornok sírkövére emlékverset írjon, mire e sorokat írta:

»Ötvenöt éven át nem ártott neki a háború s hat évi béke ölte meg.«

Garibaldit is a béke öli meg. Egész Európában tokban vannak a szabadságharcosok kardjai. Mély álmát alussza a szabadság. A múzeumokban pihennek a lobogók, a szentképekkel és feliratokkal. Sehol sem szól a harci tárogató.

Mit is csinálna itt tovább köztünk az öreg? Elunta magát s megköti az örök békét az istennel. Már erősen folynak az alkudozások.

Mint mikor nagy dübörgéssel fordul alá a címer-pajzs, ha a kriptában lezáródik az ős családfa, a századok is nagy zajjal csapják be az ajtót a lezárt intélcúciókra és korszellemre.

A romantikus iskola is egy óriással fog véget érni, valószínűleg Hugo Viktorral. A középkori kalandos hadi dicsőség egy fényes újkori alakja fejezi be a világ daliás időszakát.

A természet két határkövet tesz oda, mintegy szándékosan az eszmék és korszakok emlékeül: az egyiket az elejére, a másikat a végére.

A tündöklő sávok, miket a dicsőség végigterít a végtelen mezón, e két határkö között nyúlnak el.

Ma már más a harcászat, más a felfogás. Ma már nem hősök kellene a csatákba, kik orosláni bátorsággal rontanak az ellen sorai közé s két kézre fogva a kardot rettentő csapásokkal aprítják az ellenséget, ma már a villany harcol, a gőz, s a hős a cirkalommal dolgozik és pápaszemet visel.

Hős Toldi, nagy Hunyadink, két Zrínyi Miklós ma csak gerillák volnának már. És Dinsztli-Lendli is nagyobb katona lenne tán náluknál. Mert ma tudni kell mindenekeütt az exerciózást, a Dienst-Reglement-t, a többi, aztán mellékes dolog.

Garibaldi nem e kor számára született, két egész századot késett mint katona — de két egész századot előzött meg mint ember.

Ó a XVII. század nagy hőseiből való, de azért tudott csodákat művelni a XIX. században is.

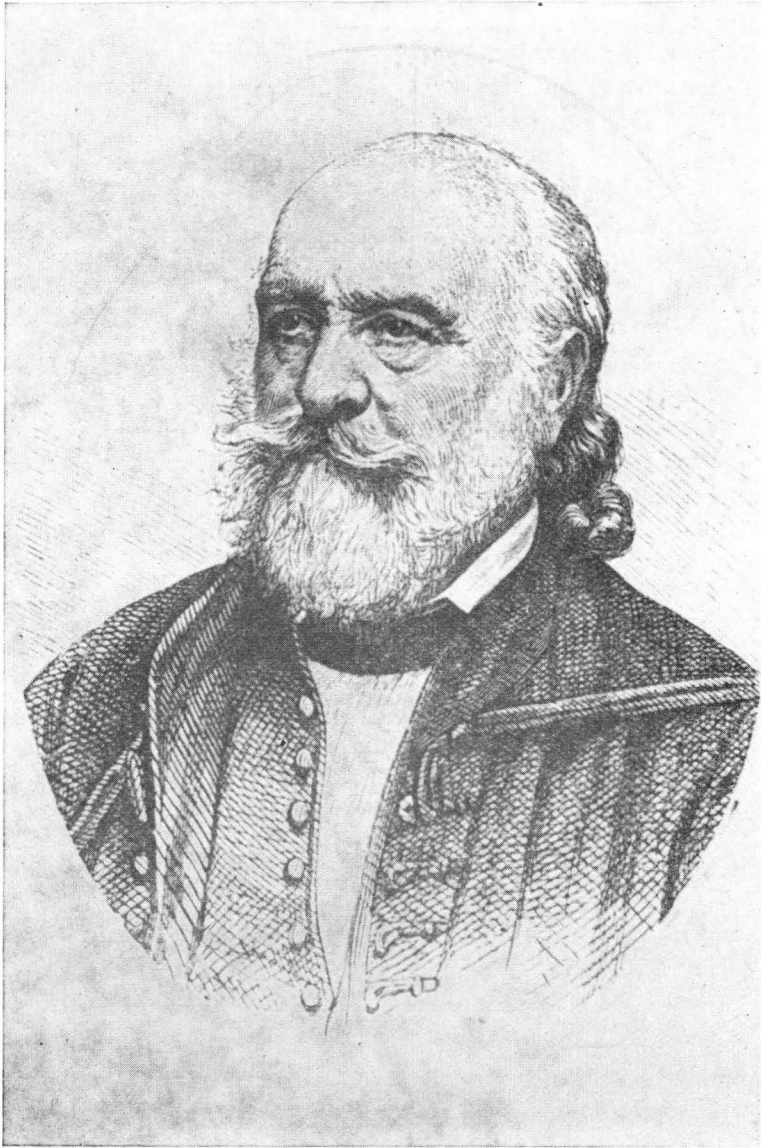
És mintha őbenne vetette volna előre hatalmas árnyékát a XIX. század humanizmusa és demokráciája. Hogy lehetett ez? Az idő, mely viselős volt e nagy alakkal, érezte, hogy kétszáz évet késett, s fogta magát s egyszerre négyszázat ugrott előre.

Meseszerű alak ő! A költészet és a történelem lábaihoz rakja koszorúit. A népek elzarándokolnak majd sírjához és elviszik szent emlékeknek göröngyeit, amelyekbe az ég harmatja közé királyok könnye is vegyül még azonfelül.

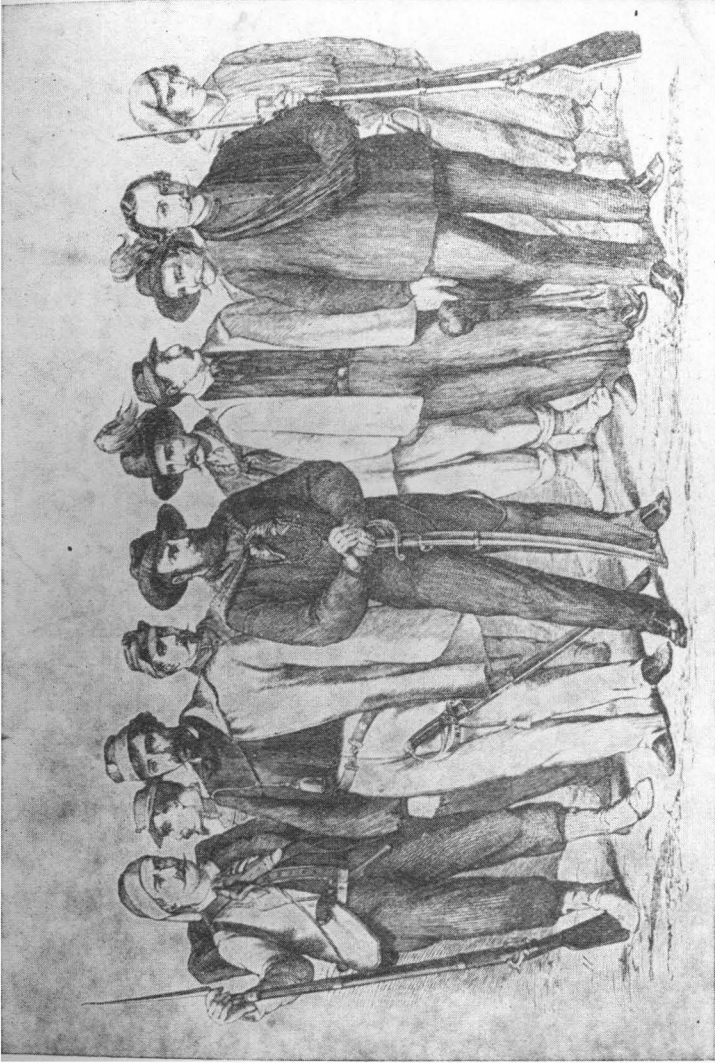
A győztes hadvezér, ki két koronát szerez, s mikor az

Somssich Pál

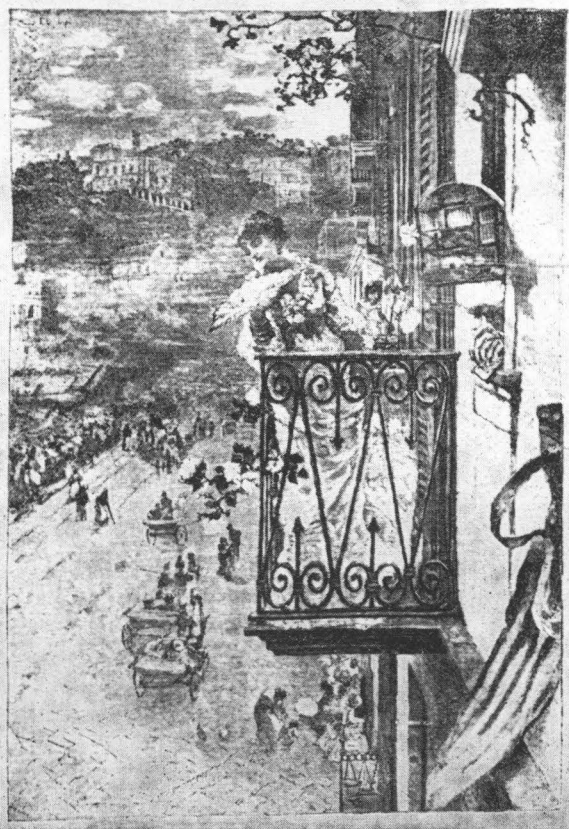
Bernáth Zsigmond

Garibaldi serege 1860-ban

Szerellem az erkélyről.

megvan, odateszi a király fejére — aztán hazamegy a kecskái közé szántani, vetni, hazamegy remetének.

A rettegett hős, ki véres csata után, hidegen járja körül a holttestekkel borított csatamezőt, aztán hazamegy kifáradva s ledől és édesen alszik sátorában az ágyon. Egyszer azonban báránymekegést hall a távolban s fölébred.

— Szegény kicsike báránka, vajon mi baja lehet?

Felkel, megkeresi s meg is találja iszalagok közé befonva (éppen úgy, mint Ábrahám valamikor azt a bibliait), behozza a sátorba nagy aggódalmas ábrázattal.

— Hogy didereg, hogy fázik! . . . No, majd megmelegszel te mindjárt.

Odatette a saját ágyába a párnák közé. — Ő maga pedig lefeküdt a földre s ott aludt el édesdeden . . . mert isten ölében volt.

És a megrongált testű, sánta agg, kinek már háta mögött ül a halál, kiről orvosai lemondanak — nem gyógyul az már meg soha többé.

S ím, egyszerre csak megdördülnek az ágyúk, kibontott lobogók csókolják a szellőket. El akarják nyomni, le akarják taposni a szabadság földét, Franciaországot.

S a megrongált testű öreg felkelt az ágyból s harcolni ment.

Ismétlődik a nagy jelenet. Nápolyban haldoklik a világ hőse. Az orvosok lemondtak róla, éppen mint azelőtt, mikor a lelőtt lábát akarták amputálni.

Lankadó érverését egész Európa aggódva veszi tudomásul, nyögéseit szellők sóhajában, mintha minden népek hallanák . . . mintha minden házban a koporsó-csinálót várnák . .

Az öreg Garibaldi haldoklik!

De hát igazán haldoklik-e?

Hátha mezendülne valahol véletlenül ilyenformán:

Gyün már Garibaldi a szomszéd faluba;
Kossuth is vele jön, Türr Pistát is hozza,
Akinek kardja van, lovát kantározza.

Ha igazán úgy kantároznának valahol . . . úgy, ahogy mi akartuk valaha . . . Vajon nem változnék-e meg hirtelen még egyszer a bulletin Nápolyból?

»Meggyógyult már az öreg és lovon ül.«
— Hanem iszen nem lehet félni semmitől. Csendes az egész világ. Ma már nem verekednek nemzetek a királyokkal, csak szavaznak nekik. Az öregúr, szegény, elmehet isten hírével. Nincs már neki itt semmi keresete többé.

A RABLÓROMANTIKA — FÜLMELEGÍTVE

Nem egy, de száz alkalommal emelkedtek már hangok a sajtóban az ellen, hogy miért közlik a lapok oly terjedelmesen a rablók, gyilkosok és tolvajok viselt dolgait, mikor ez csak megmértelyezőleg hathat a közönségre?

Egy nagyon jó példa fekszik előttünk: a párbajok, melyeket úgy elszaporított az, hogy a lapok kiírják a segédek sztereotip nyilatkozatát, hogy »X. és Y. urak közt a fennforgó ügy mai napon lovagias módon elintéztetett«. Azokat most már a Csemegi-kódex sem bírja kiirtani. Pedig a párbajoknak több mint fele csupa komédia, melyet csak azért játszanak el a »Karc-lovagok«, hogy megmutassák ismerőseiknek, miszerint ők is vannak még és szerepelnek. Hiszen olyan édes az a dicsőség és az emlegettetés, érdemes érte megengedni, hogy a bőrét egy kicsit fölhorzsolják az embernek! Sőt érdemes keresni is rá az alkalmat!

Ha vannak emberek, kik egész életüket a munkában, a közügyek körüli fáradozásban töltik egy kis emlegetés miatt, bizony sokkal könnyebb mód azért egyszer kihajtatni fiákeken szekundánsokkal és doktorral a rákospalotai erdőbe. Az egészben az a legkellemetlenebb, hogy hajnalban kell felkelni. De az is igaz, hogy egészen biztos szer az emlegetésre.

Ha azonban egyszer a sajtó megfogadná, hogy a párbajokról nem emlékezik meg sohasem, rögtön leolvadna a párbajok száma felényire. Azon indítvány, melyet egy lapárunk tett, hogy csak a véres kimenetelű duellumokról kellene referálni a sajtónak, rossz eredményre vezetne, minden hiú ember (s ezek a párbajvívók többnyire hiú emberek ám!) véres kimenetelű párbajra vágyakoznék. Csupán egy radikális mód: nem írni abszolúte semmit, bármilyen szomorú véget ér is a párbaj.

De tulajdonképpen nem is a párbajról akarunk mi most beszélni, hanem arról a sokkal nagyobb ferdeségéről a sajtónak, melyet most egész terjedelmében tüntet fel a várpalotai gyilkos pörének tárgyalásánál.

Már évek óta kezdődött a szenzációnak a felkarolása, a sajtó kilépett lassankint abból a méltóságos álláspontból, melyen vezetője volt a publikumnak, s leszállott ahhoz és az ő ízléséhez alkalmazkodott — hogy tessék. Nem azt nézte, hogy milyen olvasmányt *szeretessen* meg a közönséggel, hanem hogy milyent szeret az most.

Így jöttek be két, három hasábos hírek az akasztásokról és a gyilkosságokról. A lapok ma már valóságos novellákat írnak a rablókról, tolvajokról és csirkefogókról, a költészet nimbuszát öntve rá tetteikre, leírják arcukat, életüket, még jelentéktelen szavaikat is.

Valóságos verseny van e tekintetben. Még a távirda drótja is, mely azelőtt csak az államférfiak, hadvezérek jelentőségteljes dolgait és szavait vitte szét a világba, gazemberek és tolvajok vallomását zúgja, mintha ki tudja micsoda fontos dolog volna az emberiségre, hogy ez elvetemedett gonoszok mit mondanak és hogyan viselik magukat.

De sohasem hágott oly tetőpontra e rossz divat, mint most, midőn napok óta alig foglalkozik egyébbel az összes hazai sajtó, mint a Hoszter-üggyel.

A delegáció, hol monarchiánk életérdekű ügyeit intézik, a dalmáciai csatatér, hol katonáink vére foly — mind háttérbe szorulnak most azzal szemben, hogy Hoszter úr mit beszél, mit evett tegnap ebédre s nyugodtan aludt-e az éjjel!

Cicero-betűkkel szedett és ritkított táviratok, tudósítások özöne kürtöli a nagy férfiú ügyének egyes fázisait. Ha egy hadvezér diadalmas csatát nyert volna, növelve vele a nemzet dicsőségét, annak is elég volna ennyi parádénak a felc: a nemzet bizonyára meglegednék, ha egy-két hasábot olvashatna e hősiességéről két-három napig.

Egy emberről, ki tudományt szerez egy hosszú életen át s megír egy könyvet s gazdagítja vele a nemzet szellemi kincseit, elég négy-öt sor; annak, ki talán életét áldozza egy nemességnek vagy a hazának, alig jut száz betű — de egy rablógyilkosnak, kiről elég volna megírni, hogy őlt ekkor és ek-

kor, felakasztották ekkor és ekkor — odamegy börtönébe az összes sajtó képviselőivel s foglalkoztatja vele napokig az országot.

És miért?

Nos, mert erről szeret olvasni a közönség.

De hát van-e ebben aztán morál? Hiszen odajutottunk, hogy semmivel sem lehet már oly gyors és biztos hírnévre tenni szert, mint ha valaki megöl valakit, s minél kegyetlenebb a gyilkos, annál nagyobb a virtus.

Aki csak egy csöppet pszichológus s ösmeri az emberi lelket, melybe annyi gyengeség és hiúság vegyül, az tudja, hogy micsoda megmételvező lehet az emberiségre a sajtónak ez a kinövése, — melyet azonban megszüntetni alig lehetséges a konkurrencia miatt.

Nincs talán egy lap se, amelyik be ne látná, hogy ez nem járja, hogy ez rosszra vezet, de mégis kénytelen Hosztartárgyalást s akasztási deskripciókat hozni, *mert a többiek is hoznak.*

De miért nem beszélnek hát össze?

Meg volt már ez is próbálva, mikor a hétfői számot akarta egyakarátulag beszüntetni a sajtó, mely roppant nyomja mind a szellemi munkásokat, mind a nyomdai személyzetet s melyre egyáltalán nincs szükség, mert a közönségnek sem árt egy pihenő nap egy héten.

Minden lap beleegyezett volna, csak Bródy Zsiga nem. S mihelyt egy mond vétót, a dolog természeténél fogva nem határozhat semmit a többi.

Ez az az ok, amiért nem lehet sem a párbajnál, sem a gyilkosok, rablók dolgainál visszatérni a régi jó szokásra — mert legalább egy Bródy Zsiga mindenben mindig akad.

AZ IDŐ MINT DIPLOMATA

— Karcolat a delegációból —

Az időnek nagy fontosságot tulajdonítottak eddig is az emberek, az szokta begyógyítani a sebeket, az szövö a feledés fátyolát szerelemre, fájdalomra, az öli meg a rossz institució-

kat, a rossz könyveket és a rossz politikusokat. Egyszóval az idő nagy úr volt eddig is.

De itt most nem annyira az időről, mint az időjárásról van szó. Tulajdonképpen nem is jó hát a fentírt cím, így kellett volna travesztálni: »jó idő jár a diplomatákra«.

Csáktornyáról írják, hogy ott pillangók röpködnek a mezőn.

Pillangók februárban! Ki hallott valaha ilyet.

De nem azért jár jó idő a diplomatákra, mert a pillangók föléledtek. Ezzel a pillangó-dologgal egyáltalán nem akarok szellemes célzást megreszkírozni a diplomatákra. Nagyon rossz vicc és gyenge sértés lenne az rájuk! Hiszen ha csak pillangók volnának! Sokkal, nagyon sokkal rosszabbak.

... Hanem azért jár jó idő rájuk — *mert megfoghatták argumentumnak.*

*

Mert úgy van az, hogy mikor a telivér delegátus megindul Bécsbe, bepakoltatja a díszmentéjét a potyaebédekhez s kigondol magának útközben lelkiismeretének megnyugtatósára valami ellenzéki kérdést; anyagot egy nyájas interpellációra, de olyat, melyet a választók rebellisnek lássanak, míg a »kegyelmes urak« előtt csupán úgy tűnjék fel, mint egy kedves kis naivitás, amiért nem lehet megharagudni.

Majd minden delegátus azt fundálta ki útközben, hogy meg fog ugyan szavazni mindent, hanem az mégis botrány, hogy ilyen váratlanul érte a Monarchiát ez a zavargás. Hogy lehetett az ilyet észre nem venni, csak mikor már kitört?

No, hanem iszen megizzasztják ezzel a külügyi kormányt!

*

A delegációban nyomott hangulat uralkodott ez alkalommal. Az volt a jelszó, hogy »csitt, pszt!«

Ez a titokteljes »pszt« lebegett az egész tanácskozás fölött.

A magyar delegáció eddig csak arról híresült el, hogy eljár a nyelve. Nem kell az orrára kötni semmit!

Dóczy Lajos hadd informálja a hírlapírókat, amennyi szükséges, hogy tudjanak.

Így is lett.

Ha pedig mégis valamit el kellene mondani, amiből hiba származhatnék, vagy indiszkréción, hadd mondja azt el Jókai: az úgyis regényíró.

Ha jó hatása lesz — akkor jó.

Ha nem lesz: könnyű demonstrálni, hogy iszen *Jókai csak mesélt.*

*

A nyole milliót megszavazták s a hazafias rebellis kérdést föltették: hogy miért hagyta magát a kormány meglepni?

Fölemelkedett erre Szlávy, megnézte: hány fokot mutat az időmérő, s a meggyőződés őszinte hangján mondá, hogy olyan pontos tudomásuk volt, mint a parancsolat, a lázadásról. Márciusban kellett volna annak kitörni — de ki tehet arról, ki tudhatta volna előre, hogy olyan enyhe időjárás lesz az idén, mely alkalmassá teszi a fölkelést már januárban.

És mindenki kezdett sajnálkozni azon, hogy báró Kemény Gábor még nem külügyminiszter.

Mert az bizony meg tudta volna mondani.

*

Az is kitűnt, hogy milyen poétikus nemzet vagyunk. Mikor Szlávy elsorolta azokat az okokat, miért kellett civilizálni az okkupált tartományokat, mindenki hidegen hallgatta, hanem mikor aztán elmondá, hogy csak nem engedhetjük meg azt, hogy tél idején száz esztendőös terebélyes fát kivágjanak csak azért, hogy a kecske gyenge csúcsait megrághassa — a jó delegátusok elkezdték a fejeiket bölíngatni.

Kár, hogy ezt a poétikus hatást aztán végképp lerontotta a Jókai beszéde, aki azt találta megzabolázandónak, hogy ott a fiatal házások egy esztendeig próbaévet tartanak és csak azután esküsznek meg.

— De iszen mégsem olyan bolond ország az! — mondogatták magukban a fiatalabbak — *kár* azt civilizálni!

SZEGED FEJLŐDÉSE

Tisza Lajos nem vesztegeti az idejét hiába Szegeden. A feladat, melyet elvállalt, becsülettel közeledik a végéhez.

... Nem volt az olyan nehéz, aminőnek hinni lehetne. Azok, akik nagy koncepciókat vártak az oda kinevezett királyi biztostól: a frázisok és az elméleti hóbortok emberei, kik könnyvet írnának ismert fontoskodásukkal arról, hogy miként kell a virágmagot kikeleszteni, hát úgy, hogy meleg földbe ülteti az ember.

Most, midőn végigtekintek a rekonstrukción, s határozottan ki lehet mondani, hogy az kitűnően oldatott meg, most csodálkozom rajta, hogy Tisza Lajosnak nem zavarták meg fejét, akik örökre sürgették a már említett nagyszabású koncepciókat, azaz úgy akarták valahogy Szegedet újjáteremteni, hogy azt ne lehessen józan ésszel fölfogni: mi módon történik.

Napoleon valahányszor olvasta egy-egy csatájáról, hogy micsoda hatalmas lángészt eláruló számítások alapján nyerte meg, mindannyiszor megjegyzé: »Ha én előre így tudom, ilyen nehéznek látom, sohasem mertem volna belekezdeni.«

Tisza előtt, midőn e feladathoz fogott, olyan *magasan* mutogatták bölcsek és nem bölcsek az eszközöket, melyekkel célt érhet, hogy igazán bámulok rajta, hogy ő olyan *alul* kereste azokat.

De célt ért, a diadal igazolta őt -- s mi, akik abban néha kétkezdünk, kell, hogy most mi legyünk az elsők, akik beösmérjük derekas sikereit.

Igen, ez a szó fejezi ki az ő működését. Akik őt nagynak tartják ezért, azok hízelgők, mert nem rendkívüliek a dolgok, amiket cselekedett. E siker nem konstatalhat olyan tulajdonokat, amiket bámulni szokás. A szívós akarat, a szorgalom, az előszeretet Szeged iránt, a lelkiismeretesség az elvállalt feladat teljesítésében, az eszközök sokfélesége, tapintatos megválogatása és felhasználása képezik e siker nyitját.

Oly tulajdonok ezek, amik előtt tisztelettel kell hogy emeljen kalapot minden magyar ember, mert ugyancsak kevés emberben vannak meg, de nem olyanok, amik a szellem fönsége előtti meghajlásra készítenének. Azért hát adjuk meg mindenkinek, ami az övé, de ne túlságosan, mert a fölösleget azután rendesen vissza szoktuk kérni s azt is túlságosan.

Ennyit akartam mintegy előzményül mondani azon férfiúról, ki a legnemzetiesebb feladatok egyikét végezte az

alvidéken egy virágzó várost emelve az országnak a romokból. Főlemlítettem főképp azért így, mert nem tartom hozzá méltóknak ama éremlygós dicséreteket, melyekkel a hivatalos skriblerék és a főlemelt város haszonlesó hízelgői elárasztják. Ilyeneket minden királyi biztos elérhet; ő sokkal többet érdemelne: azt is, hogy igazi színében mutogassák.

A királyi biztosság meghosszabítását, mely 1883-ik év végéig van kilátásba téve, ma már mindenki örömmel fogadja Szegeden, — pedig mennyire idegenkedtek eleinte ez intézménytől.

De nem is lehet az másképp, oly rohamosan nő e város a Tisza szerencsés keze alatt, hogy aki rövid időközökben is széttekint ott, meglepetve bámulja a haladást s minduntalan más-más fényesebb, erőteljesebb várost talál maga előtt.

A Boldogasszony-sugárút, a Brüsszeli út (vagy ahogy a nép elnevezte: a »pruszlik út«), a Budai sugárút egy igazi európai város vázát mutogatják. Szebbnél szebb épületek nőnek gombaszámra, a tisztii pavilon, a honvéd laktanya, magányosok palotái mintegy karikacsapásra emelkednek.

A régi Szegednek alig volt négy-öt díszes háza s az is egyetlen polgáré volt, a köztiszteletben álló Zs. Andoré.

Egyszer, midőn még ismeretlen voltam ott, együtt járkáltam az öregúrral egy vasárnap délelőtt. Kérdezem tőle:

— Ejnye de szép nagy ház ez! Ugyan kié?

— Az enyim! — mondja szerényen.

Tovább menve megint felmutatok egyre.

— Ez se kutya. Hát ez ugyan kié?

— Az is az enyim!

Akkor aztán fordultunk egy másik utcába, ott is elém-bukkan egy kolosszális épület.

— De már ez csak nem az ön háza?

— De bizony az enyim — mondotta szégyenkezve. Láttam, hogy restelli, hát a jövő-menő közönségre fordítottam a figyelmemet.

— Nini, micsoda szép iskolás leány ez! Ugyan kié?

— Az én lányom.

— Amott ni, tovább az a barna menyecske is megjárja a zöld ruhában, azzal a férfival a karján.

- Az is az én leányom.
- Hát az a szőke szép arc ott a túlsó oldalon?
- Az is az én leányom.

Amint a templom felé fordultunk, imádságos könyvvel a hóna alatt két leányka jött velünk szembe.

- Hát ez a kettő?
- Ez a kettő is az én leányom.

Nagyot bámultam rá.

... Jött is még ott vagy hatvan-hetven szép délceg asszony, leány a templomból — de már nem mertem kérdezősködni.

Azonban térjünk át a komolyabb dolgokra. Az állandó színház építéséhez most fognak hozzá; az állandó híd, mely a pesti hidak után a legszebb lesz, már tavaly óta épül; a rakpartnak felsővárosi részéből egy nagy darab kész; lázasan folyik a munka mindenfelé.

A rakpart szolid építkezés nagy faragott kövekből, belvédfallal, semmivel sem gyengébb, sőt tán még biztosabb a mi pesti rakpartunknál.

A derék szegediek látva, hogy mi minden történik érdeklükben, mint a kezes bárány egészen odahajlanak Tiszához. Ráhagyják, tegyen velük, amit akar. Csodák történnek. A *hal-adót* ellenmondás nélkül engedték behozni.

A tömeges építkezés folytán azon aggodalom merült fel, hogy nagyon leszáll a lakások s következőképp a házak értéke is, s ez nagy visszahatással lesz az anyagi fejlődésre. Ez aggodalmat még a legvérmesebb reményűek is osztották.

S mégsem bizonyult alaposnak, — mert a lakbér nem kevesbedik a lakások szaporodása folytán, jele, hogy illő arányban szaporodik és vagyonosodik a közönség. Sőt, ha — amint tervben van — most májusra lebontják az ideiglenes épületeket, nemcsak hogy ez nagy lökést ad az építkezéseknek, melyek szépen indulnak már is a tavasz kezdetével, hanem még a lakbéréket is fölrúgtatja.

És a palotákkal, a támadó utcákkal egyszerre nő és csi-szolódik a város szellemi élete is. A rekonstrukció üdítőleg, jótékonyan és fejlesztve hatott mindenre. Szegeden Tisza igazán nagyon sokat mívelt e tekintetben. A közigazgatás kitűnő, a rendőrség, mely csak gúny tárgya volt azelőtt, ma

Szluha főkapitány ügyes keze alatt kielégíti az európai igényeket is.

Egy jó adoma jut itt eszembe régebről, mikor egyszer Szende elé két lovas drabantot rendelt ki a helyettes főkapitány.

— Odamennek kentek pont éjfélkor az indóházhoz — rendeli a kapitány —, mert az éji gőzössel jön meg őexcellenciája.

— Igen, kérem —, mondja a drabant . . . — de tessék meggondolni, hogy csak hatvan pengős lovaink vannak ám.

— Hát mit bánom én, hogy hány pengősök?

— Csak azért mondom, kérem alásan . . . mert hogy ím, bajos lesz ezekkel nekünk a *gőzös előtt szaladni*.

Ma már szaladnak a drabantok Szegeden a gőzös előtt, — sőt a Szegednek ügye, jóléte sem szalad gőzősen előre, hanem a lassú, de biztos fejlődés stádiuma mutatja a fényes jövőt, melyet Tisza Lajos becsületes buzgalommal, eréllyel és nagy tapintattal előkészített.

MIENK LESZ-E HÁT A KÉP?

Lassan, nagyon lassan megy a gyűjtés. Minden mutatja, hogy milyen szegények vagyunk! Másutt, hol ennyi a tüntetés, hol ilyen nagy lelkesedés uralkodik, három nap alatt özszejtött volna a százezer forintnyi összeg, mely a kép megvételére szükséges.

Van itt szeretet, elismerés, minden szív Munkácsyért dobog, minden száj az ő nevét éljenezzi, s kevély büszkeséggel tér tűzhelyéhez vissza a Múcsarnokból minden ember s csak annyit mond ragyogó szemekkel, hogy »látta«. Senki sem kérdezi, mit látott, lehet is most egyebet látni, mint a Munkácsy képét?

Még a »Magyar Állam« is azt írja lakonikus rövidséggel: »*Ilyen, egészen ilyen volt Krisztus!*«

És mindazok, kik gyermekkorukban ábrándjaikba szöve, elgondolkoztak a keresztény vallási legenda e fenséges alakjáról, Szűz Máriának szent fiáról, azok mind ráösmernek most: »Ez az, ez ő, egészen ő!«

Már azt hittük, emberalakot öltve sohasem jelenik meg többé az emberi szemeknek; s íme, egy magyar olyan magasra száll, hogy lehozza a fotográfiáját s a két ezredéves tragédiából a vászonra teszi a legimpozánsabb jelenetet.

Megrendül a szív a lángész ereje előtt, s sebesen lüktet ereinkben a vér, ha meggondoljuk, hogy magyar emlékből szította a tejet a művész, kit az egész világ hódolattal áraszt el. Magyar ő minden ízében most is, ott van a nemzeties jelleg művészetében, s mint egy entuziaszta mondja: a Pilátus előtt megjelent csöcselék *magyarul kiáltja* a »feszítsd meg«-et. Szinte hallani lehet.

Ez ünnepélyek, mik szülőföldjén fogadják, jól eshetnek neki. Hiszen Napoleon is mindig azon ábrándozott egy-egy világdöntő diadala után, hogy »vajon mit beszélhetnek most róla Korzikában a szalmafedeles viskók alatt«. Csak az az egy vágya volt, ha ő azt hallaná . . .

Hát Munkácsy hallhatja most, láthatja most, hogy mit beszélünk róla s hogy gondolkozunk felőle. Az a mező is tele-nőtt borostyánnal, ahol a kishitűség volt a kertész.

S nekünk is jólesett most a Munkácsy eljövele és diadala; most, amikor a német sajtó széltében híreszteli rólunk, hogy nincs hivatásunk a magasabb civilizáció követelményének megfelelően.

Jókor beszélnek. Próbálják meg, vágjanak ők ki ilyen tromfot!

Hogy Munkácsy jó magyar-e? Ha nem bizonyítaná is az, hogy iszen semmi más nyelvet nem beszél, száz meg száz jele van annak.

Mikor három év előtt utoljára volt itt, elbeszélte magának a forradalmat. Tudta ő azt már apróra, de még mindig hallani akarta, ötször, tízszer, minden kis részletét, ha lehetett volna: s a szelíd költő, mert az ő, együtt élte át az elbeszélővel a csatákat, a szent zászlónak jó és rossz sorsát, ragyogott a szeme, mikor Budát bevették, haragosan emelkedett az ökle, hogy az alvidék elesett, beborult az arca, mikor Világoshoz értünk.

»Istenem — szólt —, de mégis csak nagy dolog magyar-nak lenni!«

Egyszer Szegeden együtt jártunk, s séta közben egy szűk

utcában fazekas-boltot pillantott meg, s ott a cserépedények között pici virágos magyar korsókat, amiknek az alján három nagy cserép golyócska van meghagyva, hogy csörögjön.

A gyerekemlék megkapta ellenállhatlan erővel a művész szívét. Kiszakította magát kísérete közül, amelyben magas, komoly uraságok is voltak, odarohant és három ilyen korsót vett meg, gondolom két hatosért.

Az egyiket odacsapta a hóna alá, a másik kettőt két kezében csörögtetve, elkezdett velük örömeiben táncolni ott az utcán, száz meg száz, bámulatára kiállott ember előtt.

A komoly urak megbotránkozva figyelmeztették, hogy az isten szerelméért: tegye le azokat a korsókat s mutasson több komolyságot, mert oda a tekintély.

Kivették a korsóit kezéből s odaadták vinni egy városi hajdúnak, mire elszomorodva, mint egy gyermek, kelletlenül jött velünk, minduntalan sóvárgó pillantásokat vetve a színes korsókra, miket aztán csakugyan el is vitt Párizsba a feleségének.

Ki tudja, mikor látjuk meg viszont valamelyiket, úgy-lehet Szent Magdolna kezében?

Mert Munkácsy egy egész Krisztus-ciklust akar festeni. A következő képe Krisztus fölfeszítettése lesz.

Munkácsyné odanyilatkozott, hogy ha a most kiállított képet talán nem is venné meg a nemzet, e másik festendő képet illetőleg azon lesz, hogy az a művész hazájáé legyen.

Tehát megvan az a lehetőség is, hogy a kép megvétele meghiúsul. Nagy szégyen lenne a nemzetre nézve — ha már egyszer belekezdünk.

Ennyi közönyt vagy ennyi szegénységet mégsem szabad elárulni. Mert én megengedem, hogy szegénység. Ha meg-gondoljuk, hogy a nagy népszerűségű Petőfi s később még a Deák szobrára is, melyre pedig a király is kezdeményező volt s az egész országban hivatalosan gyűjtöttek, milyen nehezen jött össze a szükséges összeg: hajlandó vagyok hinni, hogy magángyűjtés útján a Munkácsy képét lehetetlen lesz megszerezni.

Négy nap alatt hétezer forint gyűlt össze. Igazán parányi eredmény.

Mindenkit az a kérdés foglalkoztat: »Mienk lesz-e hát e

kép?« Ezt a kérdést hajtják a képviselőház folyosóin, erről beszélnek a szalonokban, ezen tűnődnek a sajtóban.

A szegényemberek is ez iránt érdeklődnek — sőt még az előkelő uraságok is a kaszinóban.

A díjnak napi munkája mellett a kép megvételének esélyeit tárgyalja, s a »mágnás«, amint ezer forintot tesz egy-egy blatra, szintén azt kérdezi hanyagul a partnerektől:

— Nos, hát miénk lesz-e a kép?

A partnerek közül aztán vagy felel valaki, vagy nem felel senki, de ha felel valaki, hát rendesen azt mondja:

— Hja, nem tudhatni! . . . Szegények vagyunk.

S ő is ezer forintot tesz aztán ki egy másik blatra.

BÖJTI GONDOLATOK

Minden alábbszáll, per »maga« beszélnek már a tekintetes karokkal és rendekkel, per »ön« szólítják a miniszterelnök ökegyelmességét, a beszercei püspök kalapot emel egy piktor előtt.

Kár azokért a régi jó időkért!

Amikor még egy váltógaras volt egy icce bor s tíz forintért — amennyi most egy teríték ára a Munkácsy banketten — meg lehetett venni egy egész ökröt. Mikor az volt a legkülönb szónok a vármegyén, aki a legnagyobb bunkósbottal jött be a gyűlésbe; az volt a legnagyobb gavallér, akinek a legszebben volt kivarrva a dohányzacskója s a legkülönb hazafi, ki a legjobban tudta elfütyülni a Rákóczi-nótát.

Most már az a legkülönb hazafi, ki a legszívesebben szavazza meg a lázadási költségeket.

És odalett minden auktoritás a világon. A király arravaló, hogy a miniszterek propozícióit aláírja. A miniszterek arra valók, hogy legyen kit dehonesztálni a népnek, a nép arravaló, hogy legyen kin szántani a minisztereknek. S ami e fogalmak közé esik, az is mind olyan, mintha egymás csorbítására volna teremtvé.

Nincs már semmi. A törvényt is csak az tartja meg, aki nem elég ügyes megszegni. Csak egy tartotta fenn magát eddig is hatalomnak, csak egy, a »kalendárium«.

Ez amikorra azt mondta, hogy február lesz, hát február lett, amikorra hideget jósolt tél lett, és amelyik napra ki-mondta a hamvazószerdát, hát böjt lett akkorára.

És most már a kalendárium tekintélye is nulla. Se tél nem lett, amikorra mondta, se a böjt nem kezdődött el a hamvazószerdával.

Hanem folyik a farsang odább is . . .

Most már nem akkorra esik a böjt, amikorra a naptár mondja, de amikorra a kormány megcsinálja. Mert hogy ezeknek a »megszavazásoknak« böjt lesz a vége, több mint valószínű.

Csak hogy nekünk, jámbor tárcaíróknak nem szabad ezt a böjtöt megjósolni, mely ha lesz — nemsokára lesz már; nekünk a tradíciókhoz kell magunkat tartani, s mint ahogy őseink tették: megénekelni Karneval herceg távozását és sötéten elsiratni, hamut és porzót hintve fekete betűinkre, a bekövetkezett böjti epochát.

Igaz, hogy a pajzán herceg modern úr lett azóta s nagykorú . . . Bátorabb és korhelyebb, úgy hogy szándékosan lemarad a vonatról.

Bőröndjei még itt vannak, melyekben a tömérdek cottillon-ordókat, piszkos kesztyűket, elnyűtt lakktopánokat s elszáradt virágsokrokat szállítja.

Meghökkenve állunk meg a távozó herceg poggyásza előtt, s azon kezdünk elmélkedni, hogy vajon érdemes volt-e az a nagy zaj, amit csapott, amikor ez az *összes eredmény*?

Egypár tépett ruhafoszlány. Mint színes pillangók röpködnek előttünk a lezajlott fényes napok aranyos emlékekkel. Emlékek, amik édesek és fájók egyszerre, amik megdagasztják a szívet, de amikor a kéz utánuk nyúlna, nincs megfognivaló semmi — csak egypár ruhafoszlány. E kellemes, átlátszó, illatot lehelő romjai az öltönynek, mely a kedves lányka bájait fedte költőileg.

Egy darabig a tárcánkban őrizzük. Ott van a megfogyott bankók között, s fényt vet a bugyelláris azon rekesztékére, ahol már nincsen semmi. Valahányszor kinyitjuk tárcánkat (s be sokszor kell pedig kinyitni!), mindig ott nevet, ott mosolyog, ott tündöklük az a búbajos kis rongyocska.

A nemesség kutyabőrre van írva, de a boldogság kartonra. és »tüll-anglais«-re.

Később aztán bekerül az értékes szövet a fiókba, mert a tárcában avatatlan szemek meglátják s sokszor ránk pírítanak.

Ott van a többi ereklyék között. Csendes pihenőhely az, egy kis pézsmá is jutott oda, mely illatot terjeszt az emlékek szűk de megszentelt birodalmában. A társaság se nagyon rossz. Millike haja, a kis Mariska elszáradt ibolyája, tömérdek levelek és billets doux-k, a nagymama arcképe és a papa legszébb tajtékpipájának ezüst kupakja között jól érezheti magát a kis bolondság . . . míg azt is odább nem szorítja egy új emlék majd a jövő farsangról.

S a vég vajon mi?

A vég, az még csak néhány év múlva következik be.

Egy szép fehér kezecke rakosgat a szobánkban, felhány, felkutat minden zeget-zugot, s egypár szép kökényszem éles, hamiskás, megpillant mindent, és egy üde hang zavar fel délutáni álmunkból.

— Hollá! Megvagy, gonosz csábító! Miféle titkokat rejtegetsz te itt. Ni, egy darab a kedvesed fátyolából.

— Ugyan, ugyan, mi jutott eszedbe, édesem? Van is nekem kedvesem?

— De volt, mielőtt elvettél volna . . . Ne is tagadd, te csúf ember . . . Tudom, hogy nem szerelemből vettél el. Oh, én boldogtalan!

— No, ne zokogj hát . . . Ne tedd magad nevetségessé, becsületedre mondom, te vagy s te voltál az egyedüli szerelmem.

— De hát ez a ruha-darab?

— Az? Megállj csak! Aha, tudom már. Az egy mustra, amit a nagynéném adott komissziónak.

— Becsületedre mondom?

— Becsületedre.

— Ej, ej . . . de mindegy. Hiszek neked. S jutalmul, hogy kivallattalak, megcsinálom *pipatülleknek*.

S másnap már ezeken a pipatüllökön keresztül húzod fel s eregeted ki a füstöt, azon a gondolon elmélkedve, hogy minden csak *füst, füst és füst*.

És ezek nagyon böjti gondolatok — de tiszta szín filozófia.

BANKETT AZ ÍRÓI KÖRBE

— *Munkácsy tiszteletére* —

Azt a címet lehetne adni e tudósításnak, hogy »*Munkácsy otthon*«, mert itt igazán otthon volt; itt nem azt suttozták, kiabálták: »Hol van Munkácsy? Merre van Munkácsy? Kivel beszél Munkácsy?« — hanem: »Hol a Miska? Merre van a Miska? Keressük meg Misit!«

Misi pedig ott volt és jól mulatott, dacára annak, hogy a kimerültség ott ül rajta s még az arcát is megdagasztotta, szemei jóformán ki vannak gyulladva az álmatlanságtól s elvesztették minden fényüket.

Nagy virtus is kell ahhoz, hogy valaki végigszenvedje azt a sok virrasztást, amit Munkácsy; ha csak magyar embertől, Gyömbér Jánostól telt ki az, hogy hetven napig aludt, az is csak magyar embertől telhetik ki, hogy tíz napig folyton talpon legyen. S milyen talpon-létel ez! *Örökké szeme közé nézni a dicsőségnek!*

No, hanem a feleségén nem látszik semmi kimerültség. A kedves menyecske olyan üde, olyan élénk, mintha csak ma kezdené. Hja hiába, a francia vér!

Párizs egy bálj!

Hogy kik voltak az estélyen Munkácsyékön kívül?

Elég csak Jókait, Lisztet s Erkel Ferencet említenünk, miután a teljes névsort úgyis lehetetlen volna ide írunk.

Az estély hangversennyel kezdődött, mely vacsora után folytatódott. Komócsy felolvasta Munkácsyhoz írt ódáját, Jókai egyik regényéből olvasott fel egy fejezetet, Krisztinkovich Béla zongorázott, Máté István hegedült.

Ezután bankett következett, melynek folyamán először Jókai köszöntötte fel igen szépen Munkácsyt, majd Feleki, P. Szathmáry Károly, Ágai Adolf, Komócsy József mondtak sikerült beszédeket; de Munkácsy beszéde tett Jókaié mellett legnagyobb hatást; óhaját fejezte ki, hogy minél előbb eljőjön az idő, *midőn a magyar festők itthon hazát találhatnak s megtelepedhetnek.*

A társaság vacsora végeztével a táncterembe ment át

és itt szerencséje volt Wiltné remek hangjában gyönyörködni s Ágai humoros hegedűjátékán mulatni.

A mulatság éjfél után javában folyik s bizonyára csak reggel felé ér véget.

FEJEDELMEK TALÁLKOZÁSA

(Az Írói és Művészi Körben)

A múlt éji írói estély igazán nem egy mozzanatban volt a legérdekesebb az eddigi összes Munkácsy-mulatságok közt. Már magában azért is, mert Munkácsynak majdnem valamennyi régi barátja együtt volt, s egész otthonosan érezte magát közöttük.

Mintha az ünnepelt nagy művész otthon maradt volna valahol a Hungáriában, hanem csak a régi cimborá, a Miska jelent volna meg — a fiúk között.

— Nos, hogy érzed magad a dicsőségben, Misi?

— Ej, hagyjátok el, édesebb annál az álom is.

Négy-öt reporter tolakodik utána s lesik minden szavát.

— Mit mondott, kérem? — kérdik a körülállóktól.

— Mikor?

— Most, önöknek arra a kérdésére, hogy miképp érzi magát.

— Azt mondta, hogy úgy, mint Krisztus Pilátus előtt.

Miska oda sem ügyel, régi barátjait kapva karon, hol Urváry Lajost, hol Ágait vagy Szana Tamást, úgy jár ott az ismerős, de már egy-két vonással öregedett arcok között, mint a fiú, ki ahonnan elszakadt, ha szülőföldjére tér vissza, örömpesze szaladgál be minden bokrot, minden mezsgyét, ezer emléket keltegetőket.

Még arra is ráér, hogy énbélem bolonduljon.

— Hol van hát az a vad palóc . . . akiről beszéltetek?

Ott vagyok. Hogyne volnék ott, — de nem kérdezek tőle semmit, tudom, hogy már nagyon ki lehet fogyva a feleletekből, mint ahogy a kérdésekből is. Ő sem kérdez semmit, csak megnéz; aztán lassan, szelíden elfordítja rólam tiszta, kék szemét, amiből aztán világosan látom, hogy nem találta

alkalmasnak a fizionómiámat »a Krisztus fölfeszítettéséhez«
— modellnek.

Tovább húzódik kíséretével a termeken, ahol a tányérok ott fehérlenek a vizitkártyák, a terítékek gazdáinak nevével. Vannak ott nagy és kicsiny, fényes és igénytelen nevek.

Egy-egy névnel meg-megáll Miska: Ejnye no, hiszen én ösmerem ezt a nevet valahonnan. Ejnye no, nem a mi Gyurink ez? A nagy biliárdozó. Hát ez meg Laci, . . . az istenúgyse, a Laci, még most is tartozom neki egy eziúthuszasával. Mintha csak tegnap lett volna.

A negyedik szobában végre megtalálja a saját nevét is a főhelyen.

— Hát ezt a nevet ösmered-e, Miska?

— Annyiszor olvasom nyomtatásban, hogy nem csoda, ha már ráuntam volna. Olyan valamilyen érzés az, mintha pénzért mutogatnának. Nem igaz?

— Bemutatlak Zichy Jenőnek! Az jobban meg tudja mondani.

— Nem a, nem, fiúk. Hanem azt mondjátok meg nekem, lesz-e ma itt töltött káposzta és túrós csusza?

— Hova gondolsz? Francia menü lesz.

— Micsoda? Francia menü? Hát azért jöttem én haza, hogy a Párizsban hagyott szakácsném főzte üldözzön szerte a világ minden zugában, még itt a hármás bérc alatt is? No, ugyan szép emberek vagytok! Azt mondom otthon a feleségemnek: »No, fiam, gyerünk most már egy kis töltött káposztát enni Magyarországra« — és íme, hermetice elzártok minden hazai eledeltől. Meg se érezném, hogy itthon eszem, ha nem volna ez a sok toaszt — a krémekhez.

— Az ma is lesz. Láttam sötétnek a Komócsy homlokát.

— Hanem előbb gyerünk még be a hangversenyterembe, nézzük meg még egyszer az asszonyokat. Kik a legszebbek?

— László Mihályné, Helvey Laura, Székely Malv . . .

— Elég. Ne folytasd. Kettő egyszerre és nem több, ez az én elvem.

— Te még mindig csapodár vagy, Miska!

Elég. Ne folytassuk mi e párbeszédet, melynek hűségét nem garantírozhatom, hanem menjünk át amaz állításom iga-

zolására, hogy miért volt főleg legérdekesebb a Munkácsy-ünnepélyek közt a tegnapi.

Mert együtt, egy csomóba volt a magyar irodalom és művészet színe-java. Soha sehol sem láttuk azt még így egy rakáson. S akiknek a nagy történelmi jelenetek imponálnak, azok is megláthatták egyszerre egymás mellett Magyarország három legnagyobb eleven emberét. Az isteneket, akik ürkötletet esznek, a zene, az irodalom és festészet fejedelmeit, — akik a szakácmesterség produktumaiban egyesülnek.

A három legnagyobb magyar embert, s azokból is az egyik — német.

Zichy Jenő szerint van még egy negyedik nagy ember is, aki valamennyinél a legnagyobb, ott is volt, látta is a tükörből, de a szerénysége nem engedi megnevezni.

ELSZÓRT EMLÉKEK

(Karcolat)

Olvastuk, hogy Munkácsy a kis Vadnay Margit kisaszszony falegyezőjére, midőn Vadnay Károlynál látogatást tett, néhány zseniális vonással oda karikírozta a saját arc-képét.

Hasonló lehet e karikatúra ahhoz, melyet a mai »Üstökös« közöl.

Denique, hogy mégiscsak nagy csodákat élünk meg! Ez az Üstökös is hogy megjavult, mióta a »Hon«-ék ereszé-nek örökös árnyéka alul kikerült s amióta egy kis napfény süti. De iszen mégis derék gyerek ez a Szabó Bandi!

Ha így halad a lapja, még megélhetjük, hogy az utolsók lesznek elsőkké.

De nem is annyira az Üstökösről van itt szó (aki meg akarja olvasni, vegye meg), mint inkább a benne közölt képről, melyet 1874-ben maga Munkácsy Miska pingált bele az írói körben, mikor Szana Tamás eleibe tolta a vendégkönyvet, hogy írja bele a nevét.

— Barátom — mondja Miska szerényen —, az én nevem nem sokat ér aláírva, nem vagyok én Rothschild,

hanem ha odapingálok valamit, az mégis többet ér, mintha Rothschild pingálná.

— No, hát rajzolj oda engem — szolt Szana Tamás. Ebből világosan látszik, hogy se Prém, se Zichy Jenő nem voltak jelen, mert akkor ők mondták volna ezt.

Munkácsy ránézett Szanára és élcelődve jegyzé meg:

— Ha én téged ide rajzolás, Tomy, hát akkor ez az egyetlen képem nem lenne maradandó, — mert te azt okvetlenül kitépnéd és hazavinnéd, hát én téged inkább ide nem rajzolás, Tomy, hanem hol az a penna... így ni, jobbra egy vonás, keresztbe egy másik, aztán ez a kriksz-kraksz... ahun ni — a *saját arcképem*.

S oda is volt teremtve azon módon, amint látható — s azóta senki se bámulta meg többé Klicét, aki pedig nagyon kitűnő mester az ilyenekben. Tudjuk, hány százféle változatban repíti le a jó Patay Pista bácsit, néha csupán egyetlen vonással, vagy Csernátonty csupa háló-szálakból.

De hány meg hány elszórt emlékei lehetnek még Munkácsynak itt-ott, amik most mind kikerülnek a homályból.

Régi ismerősök mohlepte papirosokat találnak meg az ő ákombákomjaival. Ezek is értékesek most.

S ha sokan voltak sokáig, kik nagyságában is gáncsolódva keresték a kicsiséget, ma tán, ha az első *abc*-é irkája kerülne elő, abból is a nagyság nyomait keresnék.

A művész pályájának is, mint az éremnek két oldala van, az egyik a korona, a másik a kereszt.

Boldog, hol a korona fordul felülre s láthatatlanná teszi a keresztet.

A »MAGYAR SZOBA«

A múltkori jelmezbálon Munkácsy nagy érdeklődéssel nézte a különböző jelmezeket. A kínait apró szemével és varkocsával, a francia diplomatát, akinél azonban külön diplomátának néz ki Gonosz Pista is a »Falu rosszá«-ból. Az asszonyok... nos, az asszonyok mind jól néztek ki, s ezek mégis tetszettek Madame Munkácsynak. A mi Miskánk hú maradt magához s legnagyobb előszeretettel nézte a »be-tyár«-t.

De biz az a betyár is nagyon különös betyár volt s jobban beillett volna a Krisztus képhez a farizeusok közé, mint a tündérszép magyar pusztára.

Csak a fokosa volt egészen kifogástalan, azaz hogy igazi kis remekmű. Nemcsak maga a fokos készült fényes sárgarézből, de a nyele is azzal van befuttatva s tulipánvirágok rajta szögekkel kiverve.

Ahogy ezt a fokost meglátta Munkácsy, mindjárt megirigyelte a gazdájától. Hiszen tengernyi a dicsősége, három világrész zengi a nevét, nem is ér már ehhez képest semmit, ami még a többi embernél van, kivévén ezt az egy cifra fokost, mert ez már mégis valami.

Szóba is állt mindjárt a gazdájával, s mint egy jó diplomatához illik: elkezdte nézegetni és dicsérni a jellegzetes magyar jószágot. Hej, de nagy effektust csinálhat egy ilyen szerszám a leányok előtt, ha deli parasztlegény szűre alul csillog ki! Miska sóhajtott! Ki tudja, miért? Meglehet, most meg már azt a képzeletbeli parasztlegényt irigyelte.

A jelmezbáli betyárszerette volna odaajándékozni a fokost a művésznek, de nem volt az övé, ő is csak kölcsönkérte egy Vácon lakó barátjától.

De volt benne annyi figyelem, hogy másnap mindjárt megírta a fokos szerencsését a váci barátjának.

Nagy híre kerekedett erre híres Voác voárosában a réznyelű fokosnak, s általános lett a vélemény, hogy oda kell adni a művésznek.

S amint ez egyszer ki lett mondva, úgy jártak a váciak, mint a Jókai híres oláh bojárja, kinek egész fényűzése egy tökmagból eredett, ugyanis egy olyan nagy tök nőtt meg a bojár kertjében, hogy elhatározta, hogy odaadja a szultánnak, de hogy üresen ne küldje, tele töltötte arannyal, a szultán erre egy arany kaftányt küldött a bojárnak azzal a parancsolattal, hogy viselje. Viselte is, de már ehhez nem használhatott bagariabőr-csizmát, csináltatott hát fényes ruhákat, de most már ezekben a ruhákban nem ülhetett fel a fakó szekerére, hintót hozatott, a hintóhoz palota kellett, a palotához cselédség.

Hát Vácon is így indult. Vigyük el a fokost Munkácsynak, de mivelhogy egy ember nem viheti, válasszunk küldöttséget.

Választottak nyolc embert.

Nyolc ember egy szál fokoshoz! Ez már mégis nevetséges lenne így!

Hogy üres kézzel ne menjünk, vigyünk neki még valamit. Addig tanakodának, töprekedének, míg végre Kalencsik István szűrszabó ki nem találta az igazit.

Volt ugyanis Kalencsik Istvánnak két széke, egyik tábori szék, a másik egy karosszék művészi munkával készítve a fája, de hát még a többi!...

Hófehér szűrposztó a legfinomabb fajtájából, bevonva olyan hímzésekkel, hogy olyat a piktor se csinál: nefelejcsvirágok, piros rózsabimbók olyan üdén mosolyognak ott, mintha elevenek volnának.

Két évig csinálta roppant nagy fáradsággal azzal a föltevésével, hogy ezeket a király fiának ajándékozza, ha az megházasodik.

De bizony volt még egy mellék-kikötés is az ügyes mester fogadásában, t. i. hogy ha a királyfi felesége barna léssen.

A királyfi semmit sem tudván a Kalencsik István uram eme sarkalatos »sine qua non«-járól, szőke királykisasszonyt hozott a házhoz — de nem is kapta ám meg a két széket.

Ma hozta fel mind a kettőt a váci deputáció Munkácsynak a fokossal egyetemben.

Miska nagyon megörült nekik, nem győzött betelni a nézésükkel, az asszonyság is megbámulta s még két ilyen széket rendelt, hogy egy egész garnitúra legyen az asztal körül, mert mint a madame mondá, egy »magyar szobát« fognak berendezni Párizsban a házukban.

No, iszen csak az kellett még! Most mindjárt fölmerült férj és feleség közt az a casus belli, hogy melyiköknek a lakosztályában lesz a magyar szoba. Miska is, a madame is magáénak kívánja a »magyar szobát«.

Elérzékenyülve fogadták a kellemes ajándékokat s azzal az ígérettel bocsátották el a váci küldöttséget, hogy útközben, ha idejük engedi, kiszállnak a derék magyar városban, azután pedig újra tovább folytatták a kedélyes évelődést, hogy kié lesz a magyar szoba?

Mennyivel békésebb élet a pesti művészeké: akik sohasem vitatkozhatnak az ilyenek felett, mert rendszeren — egyetlen szobában laknak.

MUNKÁCSY ÚTJA

(Útközben)

Az elindulás volt talán a legérdekesebb mozzanata az útnak, mely valóságos diadalút. De a kellemes izgatottság, hogy ki jön, ki nem jön: egészen megszépítette a máskor annyira kellemetlen várakozást. Gyorsan teltek a percek, mert minden perc hozott valakit.

Mert úgy van az ilyenkor, hogy sokan ígérkeznek, de kevesen mennek. Biztos nem volt senki. Azaz hogy mégis, az öreg Teleki Sándor gróf. Neki elementuma az ilyen dolog, s ha már képes volt Kolozsvárról idáig jönni, bizonyosan elmegy Munkácsra is.

De a többi ember aztán mind meglepetés volt s köztük egy-két »szép« meglepetés is, mint pl. Röck Ilona, a Keleti kisasszony, Kelemen Malvin.

Jött az öreg Pulszky is tömérdek adomájával. Ne adja az isten, hogy ezek egy kupéba kerüljenek Telekivel, mert olyan verseny fejlődik ki köztük, melynek nem tudni ha nem lesz-e drasztikus vége.

Értjük pedig a drasztikus vég alatt a két excellens adomázó a verseny folytán kifejlődött abbeli túlhajtását, hogy belemennek az olyan fajtájú adomákba is, melyek latinul vannak írva...

No, de azok a kislányok, akik meghallhatnák, majd csak elaluzznak nagy gyorsan.

Kocsi kocsit után jött. Jaj, csak minél kevesebb nagy ember legyen!

Nem is jött se Jókai, se Gyulai. Pedig ez nem volna éppen mulatság nélküli.

A kis elfogadó teremben erős molyszag dül: az utazó bundák kipárolgása, még ki sem jutottak a fővárosból, már is falusiassá teszik a levegőt.

— Gyere üljünk le — mondja az öreg Teleki, a csatalónak —, mit ácsorogjunk itt? Aki jön, itt lesz...

— Nem, én le nem ülök, mert még azt mondanák, hogy rossz lábon állok veled.

De csak mégis leültek s megadomázták a mai sanyarú viszonyokat.

— Könnyű neked, te szent birodalmi gróf vagy. S a te birodalmadra nem áhítozik Skobelev.

— Könnyű Skobelevnek, mikor olyan jó protekciója van, mint a cár.

— Hja, barátom, ma már minden állás nehéz és sanyarú, még a protegáló állása is. A múltkor beállít hozzám egy tíz év előtti inasom, hogy aszongya szerezzek neki valami állást.

»Nagyon szívesen, Pali — mondom neki —, milyet akarnál?«

Az én Pali fiam felhúzta erre a vállait s így szólt hanyagul:

»Hát olyasvalamit, ahol sok fizetés és semmi dolog.«

»Ejnye, Pali fiam, de nagy bolond vagy, hiszen ha én ilyen állást tudnék, magamat protegálnám bele, nem téged.«

Úgy eljött a tizenegy óra... mintha färbli közt volnánk.

Hanem iszen kevés híja is, mert a kártyák együtt voltak az egész tucat: csak a királyokból hiányzott, de ezeket a királynék pótolták, a felső ott volt mind a négy, az ászok és hetesek hiánytalanul, a skíz, a pagát és valamennyien.

A mindig figyelmes Tolnay egy első oszt. vasúti kupét adott a Munkácsy-társaság rendelkezésére. György Aladár sehogy sem akart felülni a fényes fotelekbe. Óbelőle, úgymond, ne csináljon az ő akaratán kívül nagy urat senki!

Ha az éj csak eltelt valahogy, semmi rendkívüli nem történt, hanem a hajnallal egyszerre óriás éljenzajra ébredtem fel.

— Hol vagyunk? — makogtam félálmosan.

Azonban megint lehunytam szemeimet azon hitben, hogy álmodom.

De nem volt álom, megnéztem klepszidrámat, fél hetet mutatott. Tehát Sárospatakon kellett lennünk.

Igen, ott voltunk, s a pályaudvaron óriási néptömeg hemzsegett s leírhatatlan lelkesedéssel éljenzé Munkácsyt.

Ejnye, hogy nem átalják az embert felkölteni. Mire való már ez a nagy hazafiasság?

Zászlók lobogtak, orációk váltattak s virágcsokor nyújtott át Munkácsynénak. A kedves menyecske álmos volt kissé, de nem lett volna párizsi nő, ki, ha csokrot kap, el ne vesztse az álmoságot. A virágillat üdébb a mosdóvíznél, s a dicsőség a legjobb törülköző kendő...

— Itt is. Már is? — rebegé az asszony elérzékenyülve.
— Milyen ébredés, milyen szép ébredés!

— Még ez semmi, Madame! De egy deputációt már átaludott kegyed. Ezelőtt egy órával Szerencsen.

— Hogyan, istenem? És önök nem költöttek fel! Vigasztalhatatlan vagyok.

— Bocsássa meg, de olyan édesen aludt s valószínűleg olyan édesekről álmodott.

— Eh, menjenek! Haragszom. Lehet is nekem valami édesebb, mint a valóság.

— No, ne búsuljon hát, ne duzzogjon... itt van az egész szerencsi parádé a zsebemben.

— Hogyan? Az ön zsebében?

— Úgy van, Madame! A tisztelgő deputáció, amint megtudta, hogy alszanak, azontúl lábujjhegyen járt — s írásba tette magát.

— Hadd lássam. Olvassa fel.

— Úgysem érti meg.

— Legalább a neveket. Szeretem hallani.

— Íme az üdvözlő irat aláírói. Nagy Ignác, Barabás János, Boros József...

Kilenc órakor Csapra értünk. Itt volt még csak igazán csapra ütve a lelkesedés. De nem is írom tovább, így fog ez már menni véges-végig, míg csak Munkácsra nem érünk... Azaz, hogy ott lesz aztán a haddelhadd.

AZ ELSŐ IBOLYÁK

»Tessék ibolyát venni!»

Ez az elkoptatott könyvcím (írta b. Podmaniczky Frigyes) jelenti a tavasz közeledését.

Az utcaszögleteken öreg asszonyok kosaraiban mosolyog reánk szép kék szemével a tavasz; üdén, de mégis bágyadtan néznek reánk e szemek, mintha még álmosak lennének s csak így erőszakkal nyitódtak volna föl — hajnal előtt.

Mert a virágoknak is vannak csalódásaik, nemcsak az embereknek. A mesterséges melegágy elhitei velök télen is, hogy már tavasz van — s ha friss levegőre kerülnek, megperzseli őket a hideg, belehalnak.

Szegény piciny virágok, kik napsugár nélkül születnek s napsugár nélkül halnak meg — valamelyik úri kabát gomblyukában. Még boldog az, ki hófehér női keblen száradhat el édes illatot lehelve.

Van-e a virágoknak is géniusza? Van, kell lenni az istenek között egynek, a decorateur istennek, aki földíszíti tavasszal a világot, aki a színeket vegyíti, aki felügyel ezekre a gyöngéd teremtésekre, s aki megsiratja harmattal az idő előtt letépetteket.

De mégsem! Hiszen a föld adja a virágokat. S honnan van az, hogy egyszer csak a mezőn vagy a vadonban, hova emberi kéz nem ültet, hová madár se hozza el csőrében a magot, egyszer csak soha nem látott színű és illatú virágok borítják a gyepet? Ezek a föld új gondolatai. A földnek a poézise.

S ha mégis felügyelne Flóra ott fön az Olympuson s ha kis öntözőkannájával, fel s alá járva az égben, végignézegetné onnan a földtekét, bizonyosan csodálkoznék, hogy az idén hova lettek a virágok?

... Hát igaz is... hiszen mind elvitte Munkácsyné. Szerencse, hogy csak a tavasz kezdete van — mert hátha a nyarat kellett volna átélnünk *virág nélkül*?

Ami megmaradt, azok ezek a kis ibolyák. Tegnap születtek, ma elhervadnak.

A Jókai petróleumlámpája elbolondította egykor a ficut, s azok a levelek amelyekre rásütött, abban a tévedésben, hogy a délöv alatt vannak, olyan húsosnak, nagynak nőttek meg, mint ázsiai testvérei.

Az ibolyák fogják magukat és sokszor állnak bosszút a többi virágokért, elbolondítják az embereket, hogy már tavasz van.

S ezen a kölcsönös csaláson alapszik minden a világ-egyetemben. Mi, emberek megcsalunk mindenkit és mindent, még a virágokat is, s minket is megcsal minden, még a virágok is.

Akik a régi időket magasztalják, azok azt beszélnek, hogy valamikor a cukor is édesebb volt, az ég is kékebb, a virágok is sokkal szebbek.

Persze nekik — mert fiatalabbak voltak. Én nem ösmerem el e tekintetben a hanyatlást, hanem annyi bizonyos, hogy a szép virágáros-lányok nagyon megváltoztak, mert most már sok helyütt fiúk a virágáros-lányok.

Egy-egy kis piszkos kamasz nyit be a nyilvános helyiségekbe a kis kosárkával, mely gyermekét üde arcú lánykák kezébe olyan jól illett azelőtt.

E kis csavargók többnyire szemtelenek és visszataszító külsejűek. Rendesen valami vén banya szolgálatában állnak, ki egyik szögletben lesi, hogyan fogy a portéka. Több ilyen fiú van, kik ellepik a helyiségeket. De mind egyformák, sápadtak, véznák és görbék, mintha a penészben születtek volna.

Én mindig az utcán szoktam beszerezni a tavaszi napokban, szokott ibolya-csokromat, egy külvárosi sárga háznál, nagyszakállú vén Miklós huszártól. Az káromkodik ott már hat esztendeje és virágokat árul. Valaha pingálta a virágokat, az emberi bőrre, a piros vér-virágokat.

Egy kicsit pálinkaszagúak ugyan az ibolyák eleinte, de később legyűri az illat a szagot, s semmi panaszom ellenük.

Mikor a kávéházba megyek, már akkor megvan a csokrom s rendesen elkergetem a fiút:

— Ne szemtelenkedj! Eredj innen!

— De kérem, ezek igazi ibolyák — mondja szelíd, szomorú hangon.

— Igaziak? Hát ezek nem igaziak a gomblyukamban?

— Azok az üvegházban nőttek és az meglátszik, megérik rajtuk. De tessék megnézni ezt a csokrot.

Egy nagy, gyönyörűen készített ibolyabokréta volt az, mely mámorító illattal bírt.

— Tessék tenni rá! Az első igazi ibolyákra. Egy szám egy hatos.

— Hát kijátszatod? No, jól van, hát itt a hatos.

Azután sorba járta az asztalokat, melyeknél így estefelé többnyire nők ülnek mindenféle osztályból, — de kevés kivétellel liberális gondolkozásúak.

Eladta a jegyeit csakhamar s kihúzták a nyerő számot. Az én számom volt.

Odatipegett hozzám rongyos kabátkájában szánalomgerjesztő mosolyával s átnyújtotta a nyereményt.

Csakugyan pompás ibolyacsokor. Megér testvérek között is két forintot, de mit tegyek vele? Elküldeni nincs kinek, hát csak nem cipelhetem a kezemben, mint egy vőlegény.

— Hé, megállj csak, gyerek! Fogd ezt a csokrot s add oda annak, a nők és lányok között, amelyik neked legjobban tetszik.

— Aztán mit mondjak neki?

— Semmit, te számár. Mondd, hogy egy úr küldi, aki az imént távozott. Csak azt akarom tudni, melyik a legszebb vagy hogy milyen az ízlésed. Ha jól teljesíted a dolgot, még egy hatost kapsz.

A fiú némi gondolkozás után elvállalta a megbízatást s gondolkodva s inkább bámész, mint szemtelen arccal állt meg a női asztaloknál láthatólag habozva némely helyen.

Kétszer-háromszor is végigjárta az egész fényes termet, homlokára le volt rajzolva a küzdelem és a belső tusa, hol egy szőke, hol egy másik barna arc előtt.

Valódi élvezettel néztem a kis rongyos fiút s mikor közel volt, megbiztattam:

— Csak rajta, ne félj, egészen a saját ízlésedet kövesd, a fényes ruha után ne indulj, akit te találsz a legszebbnek.

Elindult újra, s még soká láttam ólálkodni és sompolyogni a dámák között, míg végre eluntam az egészet s egy újságot kezdtem olvasni.

Egyszerre felzavart vékony sipító hangja:

— Odaadtam már, kérem!

— Mi az ördögöt? Hja, igaz, a bokrétát. Nos, hát kinek adtad?

— Egy kis lánykának — szólt félénken és elsápadva.

— Hol ül?

— Ott az ajtóküszöbön a kassza mellett.

— Micsoda? Az ajtóküszöbön ül? Hát miféle lányka az?
Hadd lássam csak.

Felálltam s az oszlophoz közeledtem, ahonnan oda lehetett látni a konyhához vezető ajtóra.

Egy picike lányka ült ott, fejecskeje kockás gyapjúkendőbe burkolva, mely derekán át volt kötve. Lábai a cipők rongyosak voltak, s az egyik ujj amint kinézett belőle, olyannak tűnt fel, mint valami rózsaszírom.

Az ibolyacsokor ott volt az ölében s örömragyogó arccal bámulta azt s kis kezeivel tapsolt neki.

Egészen közel léptem hozzá:

— Kitől kaptad ezt a csokrot, gyermekem?

— A bátyám adta nekem.

— Hát a te bátyád a virágáros gyerek?

— Ő az én testvérbátyám és azért adta nekem a virágot, mert azt mondja, itt én vagyok a legszebb!

— Bizony te vagy, kicsikém.

Nevetve hagytam ott a gyereket.

Hát mégis van még testvéri szeretet. . . ! — gondoltam magamban. — A gyerekek még érzik melegen azt igazán. . . Van hát, nem mese hát. . .

Van — fűzém odább gondolataimat —, ez egyik legszebb példája, de ez is olyan, amelyikről nem lehet tudni, nem-e csupán üzleti élelmesség, hogy az ibolyacsokrot még egyszer eladhassa a kis csavargó?

MUNKÁCSY ELMENT

»Hírhedett művésze a világnak . . . « E szavakkal zendült meg a költő lantja, mikor egy olyan fia támadt a nemzetnek, kinek lángelméje az egész világrészt megvilágítá.

Úgy dicsekedtünk mi azzal akkor, mint Anglia egykor a maga legnagyobb gyémántjával, pedig csak úgy félig-meddig volt a mienk.

S ő is érezte azt, hogy ragaszkodunk hozzá, egy darabig tartotta még magát, de aztán nagy kegyesen néha-néha mégis leereszkedett hozzánk, persze folyton éreztetve velünk, hogy mi milyen kicsinyek vagyunk hozzá képest.

De hát elég volt nekünk a fényből ennyi is. A szegény emberek vízzel főznek. Nem voltunk zúgolódók. Olyanok voltunk, mint az édesanya, ki nagy úrrá lett fiától mindent elszível, örül egyetlen nyájas szavának is anélkül, hogy eszébe jutna panaszkodni, hogy az *egész szeretetére joga van*.

S íme a sors, nem irigyelt meg minket ezért, hanem *kárpótolt*, — s még egy nagyobb gyémántot adott nekünk Munkácsyban: amelyik egészen a miénk legyen. Aki — miképp igen jól mondta az ország miniszterelnöke tegnap — hallgatott és nem hirdette, hogy ő magyar, míg a fáradságos munkát végezte, de mennél feljebb emelte őt lángesze, annál hangosabban vallotta, hogy magyar.

Munkácsy a mienk. Az első dolga az volt a siker után hazajönni a koszorúért. Nem ért neki a külföld dicsősége, hódolata semmit, ezt szomjúhozta ő. Egy poharat, amit itt ürítsenek az ő egészségére *magyarul*.

Hazajött. Három hétig tartott a diadalünnep a magyarok országában, mikor az egykori asztaloslegény lábát idetette.

Álmodtuk ezt, rege ez, vagy igazán megtörtént? Amit magyar falusi házakban mesélgetnek, hogy a szegény fiú elindult világot próbálni, aztán királlyá tették, s végre hazajött látogatóba a feleségével. Otthon pedig olyan nagy volt az öröm is ő eljövetelére, hogy olyan dárídót csaptanak, még a sánta koldusok is könyökig vájkáltak a mákoscsikban...

Bizony igazán tündér egy história...

Először a kép jött. A szent kép. Odamentek ahhoz a képhez a papok és hazavitték magukkal még erősebbnek a vallást. Odamentek a bírák és igazságot szíttak belőle. A gyermekek, akik megnézték, *ismerősebbek lettek az étellel*. Az agok szívében fölelevenült a *költészet*. Hivőkké lettek a hitetlenek.

A falusi urak, akik a rákosi országgyűlések óta nem járnak erre a környékre, azok a jó magyar emberek, akiket »bocskoros nemeseknek« csúfoltunk azelőtt, mikor még csizmában jártak, akiket ki nem mozdít már a falujokból semmiféle potentát... se háború, se királylakodalom, mind eljöttek megnézni ezt a »mi piktúránkat«.

De hát mi történt? Felfordult a világ feneke Magyar-

országon? Hogy lehet az, hogy nemes és nemzeti uraimék, kik egész életükben nem vettek meg más képet, mint a nyíllal átvert szívű Máriát négy hatosért a gyermekeknek, most egyszerre rajongó műpártolók lettek?

Nem kell megijedni! Nem változott meg az ő természetük olyan nagyon. Nem lettek biz azok műpártolók, nem is vesznek meg képet soha (elég nekik az is, ami a Pesti Hirlap képes mellékletén van), hanem hát az történt, hogy minden magyar ember úgy érzi ezt a dolgot, *mintha az ő tulajdon édes fia festette volna ezt a képet*. Hát eljönnek csupa merő kevélységből. Dagadozik szívük a mellény alatt. Nem a műpártolók, nem a képnézők ezek, de a — magyarok.

Az egész nemzet örült. Az arisztokrácia, a laikusok, szakértők, a gazdagok és a szegények, s hogy teljes legyen a diadalünnepély: még a parlament is meghozta a maga hódolatát a művészeknek.

Nem emlékszünk hasonló kitüntetésre. Soha még festő ilyenben nem részesült. Parlamentek, ha nem hivatalos alakban is, csak fejedelmeknek mutatták be a tisztelet ilyen impozáns nyilvánulását.

Hogy volt-e benne túlság, nem akarjuk mérlegelni.

Ki panaszkodnék azokra, akik túlságosan tüntették ki azt, akit mindnyájan túlságosan szeretünk?

De egyet mégis meg kell jegyeznünk, s ez az, hogy Munkácsyra nagy feladatokat szab ez a szeretet, ez a harsogó öröm. Ő adósságot visz magával, nagy adósságot.

S mi, akik ily fejedelmi módon tudunk jutalmazni és hitelezni ott, ahol kell, ne feledjük, hogy van egy nagy, nagyon nagy gyengeségünk, melytől talán egyetlen kis nemzet sem ment. Mi a nagy embereinket éppen úgy, mint a luxuscikkeket, a külföldről szeretjük *importáltatni*. Nincs önálló ítéletünk, s ha van, nincsen benne bizalmunk.

Ha tudunk lenni hitelezők — nem szabad maradnunk adósoknak.

Van még nekünk világra szóló nagy emberünk, kihez hasonló nagyokat, ha tán szült is valaha a magyar föld, de kimagaslóbbat sohasem, de aki nem tud festeni színekkel és ecsettel, amiket a külföld is megértene, hogy őt bevezetésképpen megkoszorúzná, aki fest, de szavakkal; szavakkal,

amik csak a magyarnak érthetők és édesek, de tud festeni olyan képeket s festi már évtizedek óta, melyekben benne van a mi vérünk, a mi lelkünk, a mi álmunk, a mi szerelmünk — a mi hazánk.

Az a nagy ember, aki odaborult ennek a másik nagy embernek a szívére és megcsókolta, aki szerényen kísérté diadalútjában és örült neki tiszta szívből.

Az a nagy ember, aki itt volt és fogadta, mikor Munkácsy jött, s aki itt maradt, mikor Munkácsy elment, s aki itt is marad mindég köztünk.

Az a nagy ember, akinek az az utolsó emléke a közön-ségtől — hogy *beverték a Stációutcai ablakait.*

A SZABADSÁG SZÜLETÉSNAJPA

A szabadság születésnapja van. Harmincnégy éve már, hogy megszületett s még most is gyermek, még most is gyámság alatt van, s ha elgondolkozunk, és dobogó szívvel visszatekintünk az időre, mikor a bölcsője rengett, mikor betakargattuk, úgy óvtuk a széltől, mikor az altató dal ágyúk bömbölésében fölzúgott, mikor pólyáiból zászlók lettek, s mikor e zászlók alatt mellünket kitérve ellenségeinknek kiáltottuk oda kevélyen: »Gyertek hát, ha bántani akarjátok! Itt vagyunk és védelmezni fogjuk!»

Harmincnégy hosszú esztendeje, majdnem egy ember-élet, de csak rövid rügyezési időszak a fának, melynek több ezer évig kell élnie! Nem kell tehát kétségbeesni; az elvetett mag, mely azon a napon kikelt, okvetlenül olyan terebélyes fává lesz, hogy a jövő generációk kényelmesen nyújtózhatnak az árnyékában. Lassan nő az, aminek nagyon nagyra kell nőni!

Ma harmincnégy éve! Bizony már sokat vénültünk azóta! Nem az a nap süt az égen, ami akkor! Most is csak tavasz van, az ébredő természet mosolya megmelegíti a szíveket, fölfrissíti a tüdőt.

Az emberek most is kimennek a szabad természetbe, nézik a porhanyós rögöket, amint kijönnek sűtkérezni alólok az apró piros bogarak, fehér bárányok szökdecselve csörtetnek

a mezőn, ahol vidám langyos fuvallat hirdeti, hogy halottaiból fölébredett. Kis füvek fakón tolják ki fejüket, a patak vígan csörög, az erdőben ezer madárhang csiripel, s a lelkekbe beszáll a fölséges, az andalító nyugalom.

Hej, más tavasz volt az akkor! Más március tizenötödike. A természet akkor nem suttogott, hanem ingerelt. Mintha nem is piros bogarak lennének azok, amik a rögöket ellepték, hanem piros vér. Nem fehér bárányok futkostak a mezőn, hanem az ősök támadtak fel sírjukból fehér lepedőkben kísérteteknek, tanítani az unokákat, mit tegyenek. Nem füvek voltak azok, mik kifelé tolakodtak a földből, hanem – kardpengék. A vihar haragosan zúgott, a patak dühösen morgott, az erdők száraz gallyai remegve csapódtak össze.

S aki beszította a levegőt, valami csodálatos érzést szított be vele, dacot, reményt, haragot, kevélységet és erőt.

Ez volt csak az igazi tavasz!

A természet ébredését észre sem lehetett venni. Félre bokor, erdő jött helyette. Ki ügyelne az olyan csekélységre, hogy a természet leveti a szokott téli gúnyját és fölveszi a szokott tavaszt? Ősmerjük már mind a kettőt. Most nagyobb dolog történik. A világ kezd ébredni, most nyílt ki az egyik szeme: a szép Magyarország.

Nem értjük már meg ezeket a napokat ma! Elfásultunk, hidegebbek lettünk, mint ahogy nem érti meg a kihűlt szív: kedvesének miként lehetett olyan édes az első szerelmi vallomása. Talán el is ítéli azt a következményei miatt... de az emlék, ha elmosódik is, a szerelem tárgya: az emlék mindig édes marad.

Oh, a mi első szerelmi vallomásunk annak a szép isten-asszonynak a lábainál, akit Szabadságnak hínak, tündéri szó volt, s az első elesattant csók mámoros és részegítő.

Hogy is volt csak, idézzük vissza emlékeinkbe azt a napot, hátha még egyszer kigyulladna az arcunk, nem ugyan a lelkesedéstől többé, de az elpirulástól.

Hol vannak azok a fiatal emberek, akik akkor ott szónokoltak a fórumon, igazságot hirdetve, mely szívből jött, szívekhez szólt. Kik körülhordozták, nem a középkori véres kardot többé, hanem az eszmét; hol vannak a fiatal apostolok. Talán már mind kihaltak, követőikkel egyetemben?

Nem! Az apostolok még nem haltak meg mindnyájan, hanem ott ülnek most már a »pápaszemes Pilátus« jobbján és a szép istenasszonyról, akinek udvarlói voltak valaha, tépik le sorba a ruhadarabokat. Pilátus tépi, ők csak megszavazzák. A szép istenasszony még mindig olyan szép, olyan fönséges, mert örök, de a ruha merő rongyokban csügg rajta.

A szép istenasszony ifjú maradt, de ők megöregedtek. De menjünk sorba az emlékek közt.

Hát abból a szegény öregből mi lett? akit akkor hozott át vállain a hazaszeretettől lázas tömeg a börtönéből öröm és lelkesedés között? Persze nagyon öreg volt már. Azóta meghalt. Hol a márványkő, mely e fényes nap ez eleven emlékének porait jelöli?

Ej, hiszen nem halt meg az öreg — hanem valahol a szegényekházában nyomorog, tengődik. Hogy is hitták csak? Ezer ember közül egy ha tudja már a nevét is. Ne is kérdezzük.

És a vezér? Az imádott szónok, a szabadság oszlopa, hol, merre van vajon?

A vezér? Miféle vezér? Minek ide a vezér, mikor minden úgy van jól, ahogy van.

A vezér is él még, valahol a hontalanságban, — de a nemzet, az az akkori, az a nagy, az a fölséges, az nagyot változott.

Vagy ez lenne az — és csak alszik? Március hűs szele míg megint megcsapja egyszer, s kinyílik újra az a csukott szem, az a haragos kevély szem, mely mindent lát, mindent észrevesz, mely mosolyogni, sírni tud, de amelyben villám is lakik.

A SZÁZ ARANY

(Fecsegés)

Füst és füst. Tizennégy hosszúszerű csibukból gomolyog sötéten a felhő, mely eltakarja Jupitert... jobban mondva a Jupitereket, mert istenek ők egytől egyig, halhatatlanok, kérlelhetlenek, mennydörögnek és villámlanak.

Csak egyetlen emberi tulajdonság van bennük: nagyon kíváncsiak.

S mire lennének kíváncsiak, vajon most, midőn Krivosje már meg van tisztítva a lázadóktól, midőn Rohonczy mindent elmondott, amit tudott, sőt még azonfelül is egy keveset, ... mire lennének, mondom, kíváncsiak egyébire, mint arra, hogy ki nyeri el a száz aranyat?

Nyájas olvasó, ki idáig betűzted e sorokat türelmesen, bizonyosan megoldod saruidat, amint ideérsz, mert észreveszed, hogy az Olympuson vagy.

A »Kávéforrás« megteremtette a történelmi tradíciókat. Amilyen szent igaz az, hogy a lúd kukoricától hízik, a gyerek a tejtől nő, olyan bizonyos az, hogy naggyá csak a kapuciner mellett lehet az ember. A szellem tápláléka a kávé.

Ott szürcsölik az ambrózia-nedvet kéjes diskurzusba merülve. Társalgási tárgyuk olyan, mint a Jules Verne macskája, mely kidobva a Holdba lőtt golyó kajütjéből, ott kering örökké akörül, mint egy új mellékhold.

Vajon mi lehetne az a tárgy, ha nem az, hogy ki nyeri el a Teleki-féle száz aranyat?

Igen, ez most a kérdés. *Durazzói Károly* és *Theodora* jegyesek!

Durazzói Károly úr elevenen nem csinált annyi zajt, nem volt szülője annyi reménynek, annyi keserűségnek, annyi várakozásnak és szóbeszédnek, mint most.

Durazzói Károly kiemelkedett a homályból, s két hét óta kísért az Olympus alsó rétegein, mint olyan ember, aki ért a csizióhoz s elemeli a száz aranyat.

Nos, hiszen valamelyiknek úgyis csak el kell nyerni. Így rendelte azt el a megboldogult Teleki gróf; akképpen okoskodván, hogy inkább az ő akaratából adja azt ki a tekintetes tudós akadémia rossz darabnak, mint az ő akarata ellenére. Igazi úr volt. Lám a Karácsonyi kolléga hogy elhibázta!

Durazzói Károly mellett Theodora a jegyes.

E kettő között oszlik meg a figyelem. Chance-a csak ennek a kettőnek van.

Monsieur vagy a Madame?

*

Persze, hogy nagy az izgatottság, amit a kiszivárgó hírek nagyban nevelnek.

A hírnök jó s lihegve mond:

— Gyóry Vilmos a Theodora mellett van.

A tizennégy csibuk egyszerre megáll okádni a füstöt. Mindenki abbahagyta a pipázást s kémleli a körben ülők arcait: Hajh, vajon melyik sötétedik el!

Új hírnök, új hírnek a hozója:

— A színész-bírólok a Durazzóit tartják a legjobbnak.

— Eh a színészek! Értenek is ezek ahhoz!

Azután néma csend áll be, vajon nem akad-e valaki, aki önkéntelenül felkiált:

— Oh, igen! Csakis a színészek értenek.

*

A titokzatosság, hogy ki írta a két kiváló darabot, a miszticizmus fényével önti el a csodálatos ismeretleneket.

Van ezerféle találgatás: »ki írta?«

A Pesti Napló pláne azon kezdi találgatni, hogy »*ki nem írta?*«

S azt újságolja, hogy Dóczi Lajos nem írta.

Hiszen olyan, aki nem írta, nagyon sok van, olyat sok ember tud mondani.

Hanem az volna a kapós újdonság, irodalmi körökben azt nevezni meg, aki írta.

Emellett aztán még sok más sarkalatos kérdés merül fel.

— A »szégyen-paragrafussal« adják-e ki, vagy anélkül?

— Valószínű, hogy a szégyen-paragrafussal.

— De vajon fölveszi-e dacára ennek a díjat?

Elhallgatnak. A füstkarikákat nézi mindenik gondolatokba mélyedve, ha van-e ugyan a világon olyan ember, aki ama bizonyos paragrafustól úgy megszégyellné magát, hogy ott hagyná az aranyakat?

Nincs, nincs, nincs!

*

Hanem, hogy egy kis komoly szó is vegyüljön e tréfálódzás közé, nagyon különös dolognak tartom, ha a lapok, mint ahogy az most történik — még a *pályázat eldöntése előtt*

találgatják s fölfedni igyekeznek, hogy az emlegetett darabnak ki a szerzője.

Hát mire való akkor a jeligés levélke, az inkognitó? Ma az egyik könyvomatú Váradyt nevezi meg a »Durazzói Károly« szerzőjének. Nincs igaza ugyan — és határozottan biztosíthatjuk, hogy a darabot más írta, de már maga az akarat, indiszkréciót elkövetni, megérdemli a megrovást.

Hiszen, ha a bírálók előre tudnák a szerzők nevét, sohasem esnének »imputaremek«.

Pedig ezek a pályadíjak éppen csak az imputaremek-re valók.

Olyan nekünk a József-napja, mint a zsidóknak a hosszúnap.

Minden hosszúnapon elvesz közülök közhit szerint egy ember.

Közülünk meg minden József-napon támad egy nagy ember.

Igaz, hogy a zsidóknak ez az elveszett embere aztán mindig megkerül, s az is igaz, hogy az a mi nagy emberünk aztán mindig elvesz.

MEGSZABADULTUNK AZ ADÓTÓL

Március tizenötödike! De van is már március 15-ike? A márciusi dolgoknak lejárt a kora. Se márciusi hangulat, se márciusi forradalom.

Ami még megmaradt eddig — az a *márciusi sör*.

Ezt még tisztelik és isszák. Híznak és butulnak tőle az emberek.

*

Hát ne is beszéljünk március tizenötödikéről — itt ebben az országban, ahol egy idő óta örökös *április elseje* van.

Nem a szabadság zászlóit hordozzák itt most, hanem az *adóintő cédulákat*.

*

Hanem hát nagy reformok még most is előadják magukat — az *adóegzekúció* terén.

Azaz iszen egyéb tér nincs is most már — csak az adó-behajtás.

Az összes államügyek ebben kulminálnak.

Jól behajtani az adókat, vagy rosszul behajtani, csak ez a kritériuma és biztos ismérve a státusférfiúnak. Az egyes kormányok is csupán ebben különböznek.

Igaz, hogy itt aztán vannak mindenféle finomabb nüanszok. Mert lehet aztán kitűnően, könnyedén, gyorsan, erőszakkal, erőszak nélkül — behajtani az adókat s könnyelműen, hanyagságból, elnézésből, gyengeségből, erélyhiányból, lágy szívűségből és desperációból be nem hajtani.

Eddig csak ennyi volt — de üdv a derék Szapárynak, most már ökegyelmessége egy olyan metóduson töri fejét, miképp lehetne behajtani az adót akként, hogy az adófizető közönség meg legyen elégedve a behajtással?

Biz ez nagy dolog, lássuk, hogy fog hozzá Szapáry !

*

Hát eddig így volt. Az adó-egzekúció beállított Szabó Jánoshoz. (Legalább is hetven Szabó János lakik Budapesten.)

— Ön Szabó János ?

— Én !

— Tehát az urat egzekváljuk, mert adó- 20-frt hátraléka van.

— De hiszen én kifizettem az adómat. Itt van róla a nyugta, tessék megolvadni.

— Nix nuc ! Azt minden ember mondhatja.

— De kérem, az írás bizonyít.

— Igenis, de ez az írás, amelyik az én kezemben van s éppen itt áll, hogy ön még 20 forinttal tartozik.

— De hátha az más Szabó János ?

— Hát akkor ön követelje attól . . .

Hiába volt minden földi argumentum. Kegyetlenül meg-egzekválták.

*

De éppen ezért született meg a reform. A pénzügyminiszter kiadott rendelete folytán következőleg intézkedett a polgármester:

Ha valaki az egzekválendő személlyel való ugyanazonosságát tagadja — a végrehajtás beszüntetendő s a vizsgálat megindítandó, ha vajon igazán nem az a személy-e?

Most már csak az fog fizetni, akinek kedve van hozzá.

Mert a névváltoztatások és cserék e tumultusában nincs az a hatalom, aki el fog igazodhatni, ha a »Nega, fiam«-féle elv jön divatba.

Egy Krampfner nevű úri embert az iránt kérdezték csodálkozva, hogy miért nem változtatja meg ő is a családi nevét?

— Hüm! — mondá az ravasz mosollyal — a világért sem. Összes hitelezőim nekem rontanának. Így nyugalomban élek elfeledve. Senki énrólam nem is képzelem, hogy még mindig a régi nevet viselem, el is felejtettek már — mindenki meg van győződve, hogy a Bocskay, Károlyi és Rákóczy familiákhoz tartozom — csak a figyelmét kerülte ki, utánam se néz az igazi nevemen — a bejelentési hivatalban.

Nem csoda hát, ha ilyen viszonyok közt elveszti a fejét az adóhivatal.

Azaz, hogy mégis csoda — mert *már eleitől fogva fej nélkül való.*

A KIS KELEMEN GIZIKE

Ama fiatal szegedi leánykának, kit sokan megismertek a Munkácsy-ünnepélyekből s akinek szépsége nagy feltűnést keltett, húga volt a kis Gizike. Egy halvány, angyal arcú, szőke fürtű kis leányka, a »Gizi baba«, amint ismerősei nevezték. A Gizi baba nagyon okos gyermek volt és nagyon komoly. Úgy beszélt, úgy gondolkodott és cselekedett, mint az öregemberek, minket idősebbeket sokszor megkorholt a hat-hét éves gyermek, igen talpraesetten, ha valami helytelenségen rajta ért.

— Maga nagyon szigorú, kis »csorba«.

Mert csorba volt a kis Gizi, most jöttek az igazi fogai. De azért nagyon haragudott a csorba szóért s rendesen azzal revansírozta, hogy visszacsúfolt: »Maga meg *fekete fogú!*«

Gizi baba már a háztartást vezette otthon. Kis kötevénykéjéhez oda voltak kötve a kamra-, padlás-kulcsok, s egész

naphosszat ott csörögtek; rendeleteket osztogatott a cselédeknek, korholta őket és igazságot tett közöttük.

Az irodalommal is foglalkozott. A »Fővárosi Lapok«-at olvasta és a »Pesti Hirlap«-ot.

— Hát hogy tetszik magának, kis csorba, a mi lapunk? — kérdeztem némelykor.

— Nos, tudja, fekete fogú, én nem sokat adok arra a csúf politikára, nem is olvasnám, amit maguk írnak — de tudja, a Béla végett, hogy a Béla is ír a lapba.

— És csak Béla végett? Hát én miye vagyok magának?

— Ej, menjen maga. Maga engem soha ki nem ír. Lássa, a »Fővárosi Lapok«-ban már benne volt a nevem kinyomtatva, mikor élőkép voltam, azért szeretem. De maguk mellőznek engem.

— Tudja mit, Gizi baba, ha vár egy kicsit, hát én is majd kiírom.

— Mikor?

— Ha férjhez megy! Hymen-hírt írok magáról.

— És előbb nem lehetne?

— Persze, hogy nem, ha csak akkor nem, ha bálba viszik.

— Szent Isten! Hisz az tíz év múlva lesz csak.

— Nem tehetek róla. De teljes lehetetlen más jogcímet találni rá.

A Gizi baba a fejét rázta, elgondolkozott kis homlokát összeráncolva.

Talán a jogcímen törte szép fejecskejét. A jogcímen, mely olyan közel volt már akkor. A jogcím — a halál, mely — mint az újonczó bizottság — évről évre angyalokat asszentál be az Istenke számára, s bizony a legszebbet, a legokosabbat s a legkedvesebbet az idén már nem akarta itt hagyni — elvitte magával.

Igaz, hogy nagy szomorúságot, mély gyászt okozott a kis Gizi baba a szüleinek, az ismerőseinek, még Scarron bácsinak is azzal, hogy elment — de a mennyben bizonyosan örülnek neki.

SKOBELEFF HAZAÉRKEZÉSE ÉS KALANDJAI

(Az összes rendelkezésére álló források nyomán összeállította
S c a r r o n)

Egészséges elméjű olvasók akármint törik is rajta a fejöket: az ellentétes, sokszor homlokegyenest ellenkező hírek között bizony nem találhatják el, miképp fogadták Szentpétervárott Európa Háry Jánosát, Skobelev tisztelet barátunkat.

Azt mondják, hogy mihelyt hazáért, a cár azonnal elfogatta. Egy másik forrás szerint a cár nem fogatta el, hanem reggelire hívta meg.

Mi igaz, mi nem igaz, nem lehet tudni annál kevésbé, mert még egy harmadik variáció is van, hogy Skobelev részt vett egy újonszülött nagyhercegnő keresztelésén stb.

Hát ebben a rettenetes sötétségben, mely egész Európát foglalkoztatja, mely a Kálnoky gróf álmait szörnyképekkel űzi el, s melytől még az öreg Bismarck is nyugtalanul vakarja a füle tövét, ebben a sötétségben, mondom, elvész a diplomáciai talentum éle is.

Itt már csak a novellaíró segíthet, akinek fantáziája van. Hadd én mondjam el, hogyan történt.

*

Skobelev úr hajnalban ért Szentpétervárra. Az indóházánál beült egy droszkéba, melynek balján egy álmos »jamcsik« ült s legelőbb is a »Három bolha« című pálinkamérésbe hajtatott.

Itt megivott öt pohár snapszot a cár egészségére, tizenötöt pedig a saját egészségére s aztán parancsolá a kocsinak:

— Hajts a cári palotába!

A jamcsik odahajtott s letette Skobelevet.

Skobelev kivette zsebkendőjét s letörölgette csizmáiról a port és az előszobába ment, hogy bejelentse.

A szolgálattevő tiszt, ki nem ösmerte őt személyesen, azt kérde tőle:

— Kicsoda ön, uram?

— Én? Én a közvélemény vagyok.
— Hogy mert ön akkor ide jönni? Mit keressen a közvélemény a cári palotában?
— De, uram, én egyszersmind az *Európa lelkiismerete* vagyok. Jelentsen be azonnal!
— Európa lelkiismerete? Azt számúzték a cárok . . .
— Ej! Én Skobelev vagyok.
— Servus humillimus. Ön az! Azonnal bejelentem. Miért nem mindjárt az igazi nevét mondta ön?

A tiszt, amint az orosz udvari szokás kívánja, krákogott és kiköhögte magát előbb az ajtó előtt, azután benyitott a minden oroszok cárjához.

A cár öfelsége az »Ellenőr« egyik múlt heti számát olvasva, hevert egy díványon, midőn Skobelevet jelentették:

— Bejöhet! — mondá nyájasan.

A tiszt szalutált és megfordult.

— Azaz mégsem . . . Várjon ön kissé, hadd olvassam el már a Keszler színi tárcáját előbb . . .

A tiszt megállt, mint egy cövek.

— Mit is mondtam csak előbb? — szolt a cár kevés vártatva. — Azt, hogy bocsássa be Skobelevet? Ohó! Azt nem teszem . . . sőt ellenkezőleg . . . Menjen ön és fogassa el Skobelevet.

— De fölség!

— Semmi de . . .

— Ő jelenleg a legnépszerűbb ember az orosz földön.

— Igaz, de nem akarom, hogy engem a magyar lapok megtámadjanak. A »Hon« eddig is igen jóindulattal viseltetik irántam.

— Tehát csakugyan elfogassam?

— Azonnal s zárassa be ön a 7-ik számú cellába a legfelső emeleten.

A parancs azonnal teljesített. Két marcona katona megfogta Skobelevet, megkötözte és bevitte a legfelső emeletbe a 7-ik számú cellába, ahol egy priccsre fektették.

— Innen fogom megindítani a hadjáratot a világ ellen — hörgé Skobelev dühösen.

A cellaajtót rácsukták s őt ott hagyták megkötözve feküdni a priccsen.

.....
Alig feküdt ott tizenöt percig, egyszerre egy rugó csattant meg a falon s a priccs a rajta fekvővel együtt süllyedni kezdett.

A szárnyzuhogáshoz hasonló robaj hallatszott s Skobelev a priccsen találta ugyan magát, de — egy emelettel lejjebb: vakító bútorzatú teremben, hol reggelire volt terítve.

A cár előtte állott és egy szegedi bicskával lenyesegette róla a köteleket.

— Szervusz, Skobelev! Ugye megréfáltalak? No, ne légy bolond, ne haragudj hát, gyere reggelizni.

Skobelev apprehenziós arcot vágott.

— Elfogatni engem? Fölség, ezt meg nem érdemeltem.

— Bolond vagy! Azért fogattalak el, hogy kiírják az elfogatást az újságokba.

— De a reggelit is kiírják . . .

— Akkor aztán sem az egyiket, sem a másikat nem hiszi el Európa.

— Az istenúgyse! — mondá Skobelev és hozzálátott a reggeli pusztításához. Tizenöt pohár snapszot ivott meg a cár egészségére, ötöt a magáéra.

— De hát mármost aztán mi lesz velem? — kérdé Skobelev.

— Ej, hát mi lenne? Ma született egy nagyhercegnő. Ilyenkor ó-orosz szokás szerint egy nagy bűnösnek szokás megkegyelmezni. Neked kegyelmezek meg.

Így történt az meg, hogy Skobelevet elcsukatta, megreggeliztette és keresztelőre hitta meg a cár.

A világ töri rajta a fejét . . . de mi, novellaírók, kitaláltuk.

EGY NAGY EMBER ÖNMAGÁRÓL

(Bárány Ignác)

Sok nevetséges dolog van a világon, de annál, amit én most elmondok, nem sok.[!]

Lészen pedig szó Bárány Ignácról.

Ki az a *Bárány Ignác*? — fogják kérdezni az olvasók.

Hogy Bárány, az még hagyján . . . de hogy Ignác is még e mellett!

Pedig az igazi név, nem olyan valami kikomponált ember, valóságos eleven létező egyéniség. Vérből és húsból (hogy pontosan *mennyi*ből, majd kitudódik).

Lakik pedig Csáktornyan s ott a tanítóképezde igazgatója.

*

De hát mi közünk nekünk jámbor és máskülönben derék iskolai igazgatókhoz? Hát illik az, ezeket az urakat, ezeket a szelíd, csendes embereket kirántani a pódiumra s keserűséget okozni nekik?

Hja, Clio nem arisztokrata! S ott veszi a nagy eseményeket, ahol találja.

S ha az ostor van a kezében s nem az aranyplajbász, akkor sem tehet ő róla, hogy nem mindég csak Kemény Gábor vagy Trefort Ágost csinálja a komikus ügyetlenségeket, amiket szidni lehet, hanem kis emberek is tesznek néha olyan bolondot — amit méltó az annalékba följegyezni.

*

Hát úgy esett ez az eset, hogy van egy »Magyar Paedagógiai Szemle« című folyóirat. (Tanügyi havi közlöny. Szerkeszti és kiadja Budapesten: Rill József.)

E szemle tanügyi cikkek közlése mellett még azzal is foglalkozik, hogy a kiválóbb tanférfiak arcképét közli, olyaténképpen, hogy az illető tanférfiak maguk írják meg hozzá a saját nevük alatt az életrajzokat.

Nos, ebben még nem volna semmi gáncsolni való.

Mert ezt csinálják a franciák, sőt még a németek is. Egy-egy író maga írja meg szellemes, elmés modorban az életrajzát . . .

Persze komoly tanférfiaknál az egy kissé furcsán veszi ki magát.

Hanem hát az sem valami különös nagy baj.

*

A legutóbbi füzetben a »Bárány Ignác« ünnepies arcképe van csatolva a füzethez. Ott látható a derék férfiú lelke külső

burkolatának egész mivoltában, kevély magatartással, mint Hannibál, mikoron átkelt az Alpeseken.

A képhez maga írta ő is az életrajzot. De hát ez sem volna még nagy baj.

Az életrajz nyolc nagy hasábra terjed. (Hja, hát ki tehet arról, hogy annyi sok mindenféle nevezetes dolog történt meg a világon Bárány Ignáccal?)

A szerkesztő a következő jegyzettel kíséri:

»Bárány Ignác önéletrását oly tanulságosnak tartottuk, hogy feleslegesnek véltük elvi bevezetést írni hozzá.« Szerk.

*

És itt van aztán a nagy baj — a nagy elvi eltérés közöttünk és a szerkesztő úr között.

Mert mi is tanulságosnak tartjuk a Bárány úr önéletrajzát — csak hogy olyan tanulságosnak, hogy nemcsak bevezetést írunk hozzá, de epilógot is.

*

Hogy pedig ezt tehesük, előbb az életrajzból kell adnunk — pars pro toto — egy kis ízelőt szóról szóra a következőkben:

»Testem könnyű (58—60 kgr.), termetem közepeszerű (171.5 cm), szemem zöldeskék, hajam és szakállam lágy, barna. Rövidlátó vagyok s 25 év óta hordok szemüveget, melynek segélyével meglehetősen éles látásom van, s tekintetemnek átható ereje tanítványaim irányában teljesen érvényre emelkedik. Nincsen valami kiváló tehetségem, de mélyreható elmével, mély érzéssel, gyors felfogással, szilárd elhatározással, erős akarattal és kitartással áldott meg Isten. Kedélyem nem nélkülözi a humort, az iskolában mégis sokszor ráncolom össze homlokomat. Tanítványaim és filantróp pedagógusok túlszigorúnak tartanak; de a szigorú igazságosságot, következetességet nem tagadhatják meg tőlem. Legjobban bosszant, ha hivatás nélküli, korlátolt elméjű, vagy ha nyegle, hanyag ifjakkal van dolgom; mert a tanítói állást szentélynek tekintem, melytől a méltatlanokat lángostorral szeretném távol tartani. Mint pedagógus az eklekticizmusra, mint hazafi a mérsékelt liberalizmusra hajlom. A szélsőségeknek semmiben sem vagyok barátja.

Csáktornyán, 1882. február 14-én. *Bárány Ignác.*»

*

Nos, kérem, hogy tetszik kegyeteknek, nyájas olvasóim és olvasónőim, Bárány Ignác úr?

Ugye alaposan megösmerték őt?

Milyen szerencsés lesz az utókor, hogy tudni fogja szög-rül végről milyen volt ő, tetőtől talpig.

Eddig, fájdalom, *Julius Caesarról*, *Macedoniai Sándorról*, *I. Napoleonról*, *Shakespeare-ről* s több ilyen Bárány Ignác-féle kaliberű emberről nem maradt fenn: *hány kilogrammot* nyomtak.

Óróra tudni fogják az unokák.

S valamint előttünk áll Homerus nyomán a »glaukopis Athéne«: úgy fogják suttogni kegyeletteljesen a jövő generációk:

A zöldes-kékszemű Bárány Ignác!

GÖNDÖCS DIADALÜNNEPE

Gyula, márc 19.

Sikerei még Hazafi-Veray Jánosnak is vannak, de hogy Göndöcs Benedeknek is lehessenek, arról soha nem is *álmodtunk*.

Ő maga talán *álmodhatott* azokról, mert elég alkalmatos-sága van hozzá: *mindig alszik*.

Göndöcs nemcsak a leggömbölyűbb ember, de a legaluszékonyabb is.

Ha híressé lesz valaha — úgy gondoltuk —, azzal szerzi hírét, hogy agyonalussza Gyömbér Jánost.

S íme mi nem történt?

A március 4-iki országgyűlésen egyedül Göndöcs volt ébren, míg az egész Ház mélyen szendergett.

Ébren volt — mert ő beszélt.

Hogy a Ház mért szendergett? Azért, mert ő ébren volt.

*

Az első ember, aki felébredett, már akkor ébredett fel, mikor Göndöcs beszédjét végezte, s minthogy senki sem hallotta azt, még az elaltatott gyorsírók sem, őtöle kérdezé:

— Milyen volt a beszéded, Benedek?

— Nagyon érdekes — mondá Benedek páter s elsuttogá azt még egyszer a gyorsíróknak egész terjedelmében — *kivonatnak*.

Göndöcs lévén az egyedüli *forrás*, mindenki kénytelen volt érdekesnek tartani a beszédét, amit nem hallott, s kivonatnak azt, ami megjelent.

Ha a kivonat is ilyen — milyen lehetett eredetiben! Mert tudnivaló, hogy a tökéletlen újságírók, kezét-lábát kitörlik, nyakát félre csavarják, egyszóval tönkreteszik.

Göndöcs úr azonban szerény ember — de azért nagyon jól tudja, mitől döglük a légy —, kinyomatta beszédét s a lapok megjegyzéseit reá egy csinos füzetben és megküldte választóinak.

Mikor a postai föladási vevényeket zsebre vágta, nagyot ásítva így szólt:

— Most már megint nyugodtan alhatom.

*

A jó mag nem hullt sziklára. Gyula város az a város, ahol ketyegő fenének nézték az első zseborát.

A beszéd, mely elmondva *elaltatta* a Házat, kinyomtatva már csak azt a hatást bírta előidézni, hogy *beleringatta* a gyulaiakat abba a hitbe, hogy Benedek úr monumentális szónoklatot tartott, s hogy ezt meg kell valahogy ünnepelni.

Nosza, bizottság! Talpra, város! Fáklyás zenét kell csinálni . . . aztán van itt elég ló . . . bandérium is kitelik.

Ordíts kapu, kiálts város rettenetes éljeneket, mert eljött a Göndöcs Benedek napja!

*

Ma volt. Az indóházat nagy tömeg lepte el kora reggel s negyvennégy főből álló bandérium és egy nagy dikció várta a nagy embert — ki egy ibolyacsokrot tartva lépett ki szerényen a kupéból.

Az ibolyák illettek neki rettenetesen.

A cigányok elkezdtek a Rákóczi-marsot:

»Üdv hazánkra égi fény, nemzetőre tiszta lény.«

Dobay polgármester pedig rágyújtott beszédére, melynek csak az eleje érdekes.

Kezdődött pedig ekképpen:

— Nehéz kötelességet teljesítek, midőn önt üdvözlöm. Pedig nem is annyira nehéz az, mint inkább komikus!

*

Az apát erre megígérte, hogy a hazáért ezután is meg fog tenni mindent. (Lám, hogy kiérezte az a Széchenyi, hogy Magyarország még csak ezentúl lesz!)

A tömeg igen megörült, hogy Göndöcs mindent meg fog tenni a hazáért, s éljenezve zeneszóval indult meg a paróchia felé.

Orditoztak, tomboltak. Az apát elhalaványodott most előttük, nem láttak mást csak a képviselőt.

A nők örültek még csak igazán. Az ablakokból kendőiket lobogtatták. Ők nem a képviselőt nézik, különb úgy, ha az — *apát*.

A derék férfiú boldogságában el akart aludni a diadal-kocsiban, de egy virágbokréta, mely az orrára esett, fölérzettette.

— Halljuk! — kiáltá a tömeg.

— Isten neki! — gondolta magában Benedek úr —, két kész beszédet hoztam magammal, hát kiadom egészen a mér-gemet.

Elmondta a másik beszédjét is.

Hanem kétségbe is volt aztán esve, mikor meghallotta, hogy az ő egyetlen napja két napig fog tartani: holnap (azaz hétfőn este) lesz a fáklyászene — mivelhogy naptár csináló Gergely pápa szíveskedett a gyulaiak iránti figyelemből erre az estére tenni a Benedek nap előestéjét.

Miként fogja Benedek úr (nem lévén több beszédje) kívágni magát ebből a diadal-hínárból, azt majd megírom holnap.

A DELEGÁTUSOK FRAKKJAI

(Igaz történet)

Nem a ruha teszi az embert, mondják, — de az nem igaz, a miniszteri titkárokat igenis a ruha teszi. Mik volnának ők ruha nélkül?

E maliciózus megjegyzéstől pedig örömet tartózkodnék, ha nem éppen egy kabát-históriát kellene megírnom.

Van egy emberem, aki nagyon szerelmes a kabát-históriákba, annak a kedvét akarom kitölteni s megmutatni, hogy csakugyan a kabátokkal is történnek csodálatos esetek.

Akikről írok, nemcsak miniszteri titkárok voltak, hanem fiatal delegátusok, ami éppen annyi, mintha miniszteri titkárok volnának.

A nagy »Residenz-Stadt«-ban szálltak a »Wandl« hotelbe két egymásba nyíló szobába.

Az egyiket Miskának hitták — gróf és sovány ember, a másik Aladár, gazdag nyárspolgár fia és kövérségre hajlik. Különböző tisztességes gyerekek, főispán lehet még mind a kettőből.

A delegátussághoz két dolog kívántatik; az egyik az, hogy megválasszák, a másik az, hogy frakkja legyen, — mert frakk nélkül Bécsben lehetetlen boldogulni.

Mind a két emberünk vitte frakkját is, de a fátum úgy hozta magával, hogy napokig nem volt rá szükségük. Kezdenek már soványabb idők járni Bécsben is, s csak imitt-amott akad egy díszebéd vagy soirée!

Egyszer azonban éppen egy ilyen soirée volt Kállay Béninél, ahova mind a két lakótárs hivatalos volt. Ki is adták rögtön az ordret a házi szolgának, hogy vigye a frakkokat és a cilindereket kivasaltatni.

Este aztán elkezdődött a készülődés. A Kállay-estélyen sok előkelő fiatal hölgy is lesz; házasulandó embernek nem ártalmas, ha minél jobban kicsípi magát. Az ember sohasem tudhatja. Lám Pulszky Guszti! . . .

Miska az egyik szobában öltözködött, Aladár a másikban.

Rendben ment a dolog egész a frakk-felvételig, de midőn a frakkot fölvette, egyszerre elsápadt s ijedten rogyott egy támlásszékre.

— Szent isten! Mennyit soványodtam két hónap alatt, (annyi ideje nem volt rajta a frakk). Ez borzasztó, ez rettenetes! Hamar doktorért! Ez ha így megy, nem élek egy esztendő.

A doktor eljött és azt mondta a grófnak, egyik több térsztás ételt és sétáljon minél kevesebbet; még lehetséges, hogy megél. Vagy pedig menjen azonnal Olaszországba.

Még alighogy lement a doktor az első emelet lépcsőin, ideges csengettyű-rángatás riasztá fel nyugalmából a szögletekben lopva szivarozgató pincéereket. Az Aladár szobájából szólt e villanyos csengettyű.

— Mit parancsol, nagysád? — rontott be a pincér Aladár-hoz.

— Hamar orvosért.

A pincér lóhalálban vágatott s még utólérte a becsületes Aeskulapot.

— Doktor úr, doktor úr, jöjjön vissza!

— Micsoda, már meghalt volna azóta? — kérde a doktor szórakozottan.

— Nem; egy másik beteg hívhatja.

A doktor benyitott az Aladár szobájába.

— Mi baja önnek, uram?

— Hogy mi bajom? Odavagyok kedves doktor, tönkre vagyok menve. Hízom, rettenetesen hízom. Hallotta ön valaha hírét Móricz Palyának?

A doktor tagadólag rázta fejét.

— Az egy nagyon kövér ember. Olyan leszek én is nemsokára, ha az úr nem segít rajtam. Legalábbis egy fél mázsát híztam két hét óta. Nézze meg rajtam ezt a frakkot, még két hét előtt lotyogott rajtam, ma már nem férek bele.

— Ez bizony nagy baj, fiatal embereknek a külsejét nagyon megrontja a kövérség.

— Ez, éppen ez . . .

— Egyék ön minél kevesebb téstás ételt és sétáljon minél többet. Vagy pedig menjen ön Marienbadba.

A két fiatalember elment a Kállay-estélyre, de mind a kettő nagyon szomorú volt, s egész este panaszkodtak ismerőseiknek, hogy egészségük helyreállítása végett el kell utazniok.

Midőn hazavetődtek és levetkőztek, megparancsolták a háziszolgának, hogy pakolja be holmijokat és hozza fel reggel a számlát, mert utaznak.

Miska Olaszországba utazott, Aladár Marienbadba.

Mindkettőnek használt a kúra. Egészségesen tértek vissza, mint a makk.

Aladár különösen el volt ragadtatva, mert amint hazajöve felpróbálta a frakkját, tökéletesen passzolt a testére.

Így járt Miska is.

Mindketten magasztalólag emlékeztek meg, egyik a csodálatos fürdő gyógyerejéről, másik pedig az olasz éghajlatról.

— Bizony pedig már nagyon kutyául voltunk! — mondá az egyik.

— Meghiszem azt! — szólt a másik. — Csakhogy én mégis furcsának találok a dolgot, mert az én frakkom már negyednapra jó volt. Négy nap alatt lehetetlen volt a legjobb egészség és étvágy mellett annyira lesoványodnom.

— Hüm! Egy sajtyszerű ötletem van, Miska.

— Hadd hallom.

— Az, hogy hátha az a gazember, a háziszolga, aki a Kállay-estély előtt vasaltatni vitte a frakkjainkat, *kicszerűlve* adta be.

— Az istenűgyse! Persze, hogy nekem szűk volt a te frakkod, neked pedig bő az enyim.

— Ezer mennykő! Hogy mi akkor arra rá nem jöttünk!

— Az nagyon egyszerű. Mert nem gondolkoztunk róla.

— Igaz, egy delegátus sohasem gondolkozik.

SIMONYI ERNŐ

Szül. 1821. dec. 18. Megh. 1882. márc. 28.

Nagy lélek lakott ama törékeny testben, melyből ma kiköltözött. Nem váratlanul jött a csapás. Évek óta kellett őt féltenuink, hogy egyszer csak ágyhoz szegezi tartós gyengélkedése, s hetek óta viaskodott a halállal. Gyöngéd szeretettel virrasztott az ország a beteg felett s félénk aggodalommal kísérte a távolból a nemes ellenzéki vezér folyton gyengülő érverését.

El voltunk készülve a legrosszabbra, de még reméltük a jobbat. Amit az ember óhajt, azt még talán akkor is reméli, mikor már lehetetlen.

Mindig rosszabb, rosszabb hírek jöttek — míg íme, elérkezett a legrosszabb, mely gyászba borítja ellenfeleit és barátait: az egész országot. Simonyi Ernő nincs többé!

Tekintsünk vissza ez érdemekben, szenvedésekben és diadalokban gazdag életre, mely a miénk volt, mert a hazának vala szánva.

Simonyi Ernő Nyitra-zsámbokrétón született 1821-ben, december 18-án, nemes családból. Iskoláit Nyitrán, Tatán, Vácott, Nagyszombatban és Pozsonyban végezte. A közélet terén már 1848 előtt is részt vett, mégpedig három megyében is, Nyitra-, Trencsén-, Barsban — mindenütt mindig az ellenzék soraiban.

A 27 éves ifjú 1848-ban a bajmóci járás főbírája lett s csakhamar követnek is megválasztott a privigyei kerületben, azonban nem lehetett tagja a parlamentnek, mert választását formahiba miatt megsemmisítették. Kénytelen volt visszatérni megyéjébe. A mozgalmas időszak azonban nem hagyott neki időt sem a bosszankodásra, sem a pihenésre. Fölcsapott gerilla-vezérnek s a hírhedt Hurban elleni expedícióban vett részt, mint ilyen. — Kezdetnek ez is elég volt, de csakis kezdetnek, mert amint megkóstolta a háborút, *különb ellenségre* jött étvágya s beállott a rendes hadseregbe tüzérnek. Most a Schimunics elleni hadjáratban, majd később Komáromba sorítva, ott a téli ostrom alatt tűnt ki. Ekkoriban azt jósolták neki: »Ernő, belőled generális lesz« — mert éppen úgy bírta karddal, amint később győzte szóval.

A következő évben megint mint gerilla-vezért találjuk, mégpedig mint olyat, ki a saját szakállára dolgozik. (Hiába, jobb szerette itt is a függetlenséget!) Hetven főnyi csapata volt és azzal az ellenség háta mögött működött — de nem sokáig, mert a hetven ember hamar elfogyott mellőle.

Nem lévén mármost »hadserege«, visszatért megyéjébe, központi főszolgabírónak.

— Nem születtem én katonának — mondá —, hanem katonacsinalónak.

S hozzálátott mint főbíró a hadsereg-szervezéshez, újoncozott, élelmezett, agitált és igen sok hasznot tett a hadseregnek.

A mi szerencsecsillagunk ahogy lehanyatlott, ismét Komáromba menekült s innen a kapituláció után a külföldre, enni azt a keserves kenyeret, amelyről annyiszólt a nóta.

Legelőször Angolországba ment s ott nevelő lett egy úri

családnál. Növendékével, kit több évig oktatott, huzamosabb ideig Párizsba ment s itt a természettudományokat hallgatta nagy mohósággal a felső tanintézetekben. Londonba visszatérve a brit múzeumban a magyarokra vonatkozó okmányokat kutatott.

Növendéke nevelését befejezván, egy kereskedői ház utazója lett s e minőségben sokat utazott Német-, Francia-, Spanyol- és Olaszországban.

Éppen Olaszországban volt, midőn ott a háború kitört, s megalakult a magyar légió. Dehogyan ment volna vissza többé! Azonnal fölvette a mundért ő is — s felmondta a szolgálatot a kereskedői háznak.

A villa-francai béke után el nem nyerhetvén többé ezt a jó állomását, fotográfus volt Bristolban. A szegény száműzöttek ezek voltak legkeserveőbb napjai.

1861-ben örömhírt kapott hazájából. A privigyeyi kerület képviselőjének választotta. Rögtön vissza akart térni s írt Vay kancellárnak a visszatérhetési engedély tárgyában, de Vay megtagadta azt tőle. Most már engedély nélkül sietett haza. Útközben azonban meghallotta, hogy Vayt már elseperte Forgách s hogy a kiegyezés már lehetetlen, visszatért tehát Angliába s Bridgewaterben egy cement- és téglagyár igazgatását vette át. Kevés idő múlva még jobb állást kapott, egy világhírű angol gyár: »Tourton és társai« ügynöke lett, utazhatott kedvére s búvárkodhatott a levéltárakban.

Vége egy új, jobb áramlat otthon elseperte Forgáchot is. A közbizalom visszahíta a hazába Simonyit. A német-ürögi kerület egyhangúlag választotta meg képviselőnek.

Visszajöhetett, visszajött s odaült a legszélső padokba s azóta ott ült rendületlenül minden országgyűlésen mint kiemelkedő vezéralakja annak a pártnak, mely mindig növekedőben van Magyarországon.

S e párttal kapcsolatosan folyton növekedett az ő népszerűsége elannyira, hogy már az utóbbi években az ő neve lett a zászló. A kétes kerületekbe az ő nevével mentek hódítani. Debrecenben ő buktatta meg Tisza Kálmánt.

Nemes jelleme, nagy esze, sok tapasztalata és alapos ismeretei nemcsak megszerezték neki a tiszteletet a jobbak előtt, a tekintélyt a »Ház«-ban — de a tudományos világ fi-

gyelmét is rá fordították. Már az akadémiába is tagul volt ajánlva egy ízben Horváth Mihály által.

Még néhány szót róla mint szónokról. Mély, éles kritikája, részletekbe hatoló — habár némelykor terjengős előadása ha nem is a legkedveltebb, de a legjelentősebb szónokká tették őt. Bírta egészen a mívelt parlamenti modort. Higgadt, úgyszólván flegmatikus, a pátoszt nem szerette, szárazon s mintegy diskurálva beszélt, forma és floskulusok nélkül. Nem a szenvedélyre és érzésekre, hanem inkább az észre kívánt hatni.

Simonyi Ernő meghalt — de egy nagy, bevégzett feladat után. Működése megizmosodva adja át a következő nemzedéknek a függetlenségi eszmét, a legszebb, a legszentebb, a *legfehérebb* zászlót, mely valaha lengett a magyar földön.

A párt, mely azt emeli, nagy veszteséget szenved ugyan, mert Simonyit egyhamar senki sem képes pótolni, hanem az út, amelyen haladni kell, s melyre most sötét árnyékot vet pillanatnyira az ő fekete koporsója, meglehetősen ki van már egyengetve, s jó vezetők lehetnek immár a nyomdokaiba lépők is.

A SAJÁT ÁBRÁZATOMRÓL

Furcsa szokás, hogy a »Koszorú« t. szerkesztője arra kényszerít bennünket, magunk írjunk magunkról, — bár én panaszkodhatom a legkevésbé, mert csakugyan megilleti valami *kárpótlás*, amiért engem, vagyis inkább a fizionómiámat beereszti a Koszorú pantheonjába.

Életrajzot kér tőlem. No, iszen még csak az kellene, hogy én magam tálaljam ki a viselt dolgaimat! De nincs is semmi szükség az életrajzra ott, ahol csak az arc forog szóban.

Mínthogy az ember többnyire örökli olyannak az ábrázatát, amilyen, azt hiszem egész tárgyilagossággal szólhat róla. Hát én is úgy fogok arról beszélni.

Édes jó anyám, mikor még élt, bizonyosan szépnek tartott, mert azt csakugyan észrevettem, hogy sokszor gyönyörködött bennem.

A feleségem, mikor még megvolt, kielégítőnek találta — az esküvő előtt. Csakhogy mikor volt az!

Most még csak egyetlen alkalom következik, amikor az

ember kinézése behatóbb bírálat alá kerül: hogy vajon szép halott volt-e vagy sem? S ebben rendszeren a halottnéző öreg asszonyok döntenek. De már ezeknek a véleményére sohasem adtam semmit.

Hát én, mondom, már leszámoltam külsőmre nézve a világgal, s dacára annak, hogy egészen semleges személy vagyok önmagam előtt, mégis bizonyos hiúság vett rajtam erőt, midőn a Koszorú szerkesztője kijelentette, hogy lefestet az újságába, mivelhogy az már ősi szokás, írónak át kell esni rajta, körözik az arcképét országszerte, hogy minden ember megösmérje majd elevenen és ne adjon neki kölcsönt, akármilyen álruhát vagy nevet venne is föl.

Első dologom volt beállítani a borbélyhoz.

— Parancsoljon! — szólt az, udvariasan lejtve felém.

— Nézzen meg jól, barátom.

A borbély végigjártatta rajtam álmos, vízszínű szemeit.

— Mit lehetne ebből a fejből csinálni? — kérdém némi szerénységgel.

— Hüm, hüm! Ebből a fejből? — szólt egészen lehangoltan. — Egyébiránt tessék leülni.

Leültem, megnyírt, leborotvált, hol balra csavarta a nyakamat, hol jobbra, a hideg olló és borotvavas ott szaladgált a fejem búbján, az államon, majd egy álló óráig. Egész passzióval csinálta a gazember. Sehogy sem akart kiereszteni a keze alul. Addig is, hogy ne unjam magam, elbeszélte, hogy ő többre becsüli a szőke hajat a barnánál, mert a szőke hajat lehet még feketére festeni, de a feketét lehetetlen szőkére.

E tantétel után levette rólam a fehér lepleket, kifűtta inggallérom alul a halhatatlanságtól megfosztott hajszálakat s útnak eresztett a másik tortúra alá — a fotográfushoz.

Az még csak a kegyetlen ember! Semmit sem talált rendben, sem a bajuszomat, sem a nyakkendőmet, sem a hajamat.

Megnézett oldalt, szembe, féloldalt, mindenféle pozitúrában, hogy mi módon mutatnék többet. Végre is kitört belőle az elégedetlenség.

— Csináljon hát, kérem, valamivel irodalmibb arcot.

— Irodalmi arcot! Hol vegyem én az irodalmi arcot, pláne ilyen hirtelen?

Odaszorította a fejemet, mintha csizmasarok volna, egy rézsarkantyúba, elém szögezte a camera obscurát, azután elhelyezte a kezeimet, hogy, mint mondá, bizonyos kerekded-sége legyen a képnek.

— Csak ne olyan feszesen, kérem. Természetesség . . . minél több természetesség! Emelje kissé feljebb a becses fejét, hogy valami nyaka is legyen.

— Emelem már.

— Nem jól van, kissé időbb.

— Jól van most?

— Dehogyan van, kissé odább! Most pedig tegyen úgy, mintha valami magasztos dologról gondolkoznék. Pislogni szabad.

— Tudok is én pislogni!

— Önnel nem lehet boldogulni, uram! Ha nem viseli magát nyugodtan, nem állok jól a képért. És a közönség . . .

— Úgyan hagyja el, kérem. Törődik is a közönség a mi arcképeinkkel! A minap egy német lap hozta portrémat egy másik íróval együtt.

— S aztán?

— A szöveg a túlsó lapra jutott, nem nézte senki, hanem csak úgy ráfogták a kollégámra, hogy Hoszter, a várpalotai rablógyilkos. Még csak engem kellett kitalálni, és az már nagyon könnyű volt. Ez a másik ugyan ki mellette? »Ej, hát ki lehetne más, mint Kozarek.«

A fotográfus elmosolyodott.

— Nem kell az ilyeneken megütközni. Hát mikor a Deák arcképét úgy sokszorozta a londoni fényképész, mint Tropmanét, a híres pantini gyilkosét s úgy is terjedt el a világban. De most már legyen kérem nyugodtan. Így ni, kissé felborzoló a haját oldalt, a kabát túlságos ráncait lesimítom. Semmi mozdulat most. Ide nézzen följebb valamivel, a homlokomra.

A nekem szögezett ágyú, vagyis az a nagy átható egyetlen szem benne, azalatt rám bámult, amíg csak rá nem csapták a fekete posztó fődőt.

— Készen vagyunk.

— Hála istennek!

— Még csak az aláírását kérem.

— Nagyon szívesen. Ki lesz a másik zsiráns? Vagy hova is beszélnek? Bocsánat, — de olyan szórakozott vagyok, úgy kifáradtam.

— No, most már legalább örülhet, túl van rajta.

— Mi hasznom belőle?

— Hogy mi haszna? — gyulladt ki erre haragosan. — Ön most már át van adva a halhatatlanságnak. Önnek most már levághatják a fülét, orrát, ön akár ne is fészülködjék, boroválkozzék többé, önnel már leszámoltunk, — ön most már meg is halhat.

... Így lettem én nagyvá másfél óra alatt. Önök láthatják: milyen vagyok. S hogy ilyen is vagyok, isten után leginkább a borbélynak és a fotográfusnak köszönhetem.

LAKODALOM AZ ALFÖLDÖN

Mikor az alföldi legény elszánja magát a házasesetre, körülbelül azzal a mondókával állít be szüleinél, hogy immár kiszemelt magának egy hajadon leányzót. Jó, dolgos, szófogadó, fürge, mint az ürge. Azután meg kiszolgálta már a királyt, sarjúkaszáláskor innen-onnan a huszonötödik évébe fordulna már. Az édesanyja meg, tisztesség érje őkegyelmének minden ős hajszálát, bizony napról napra öregszik már, pedig hiába, erő is kell az akarathoz, nem való a nehezebb munkára. Jó lenne, ha valami fiatal vér venné már magára azt a nagy felelősséget. Hát ő bizony azt gondolná, hogy új borra új asszonyt hoz majd a házhoz. Van is a kiszemelt leánynak mit hoznia otthonról, nem eresztik azt üres kézzel, ám-bátor, hiszen ez csak mellékes — de mégis elmondja, hogy az apja két ekével szánt, három tehenet fejnek, az egyiket, a kajlaszarvút, mivelhogy úgysem hagyja magát másnak megfejni, majd csak a leánnyal eresztik.

Erre aztán ünnepélyes arcot öltenek, jövő vasárnapra meginvitálják magokhoz a rokonságot, a sógort, komát, a fiúnak az igazi és a bérnyalásról való keresztapját, hogy meghányják-vessék a dolgok sorját, s amelyik a legszajásabb köztük, az menjen leánykérőbe.

Fel is készülnek háztűznézni s leányt kérni a legközelebbi

vasárnapon. A házasulandó legény tisztát vált, rámás csizmát, ránosat híz a lábára, az ezüstgombos bársonymellényt vállára veti, fölibe meg a cifra, kivarrott szűrt akasztja, Amerre megy, mindenütt tudják a ruházatáról, hogy mi járatban van.

Ha igenlő a válasz, vagy a háztűz látása folytán nem változik meg a szándék, elhatározzák az eljegyzési napot bizonyosra, az esküvőt pedig — körülbelülre. Mert a magyar ember minden határozathozatalnál hagy még későbbre is valami elhatározni valót.

A menyasszony most már hozzákezd a jegykendő-varrás-hoz, s míg átesnek a kihirdetéseken, azalatt beszerzi a széles virágos pántlikát, mely a vőfélyek vállára jön, és a selyem sallangokat, amiket a lagziba hívogatók botjára kötnek.

A lagziba hívogató vőfélyek a következő dikciókkal járnak be a hivatalos családokat:

»Valamint a sebes folyóvíz, ide igyekeztem, csavargós utamon mindenütt siettem, és beléptem az ajtón e házba, melynek ablakában ékes rózsza nyílik. Engedelmet kérek az egész háznéptől, kigyelmetektől e bátorságomért, de ahogy a rózsza kedvelteti magát illatos szagával, úgy az én szívem is kedvelteti magát illó vendégszeretettel. Tisztelem az atyaiszent, tisztelem a fiúiszent, tisztelem a szentlélekiszent, egy szóval tisztelem az egész szentháromságot, mely rendeli a házasságot, tisztelem e ház minden népét, tisztelem végül Mucsi-Timár Jánost és életpárját, akik engem postául küldöttek, hogy szárnyuk alatt lévő magzatjuk örömnapjára jövő szerdán délután 3 órakor, a szent eskü felvételére, s azután egy kis vacsorára s egy ideig tartó mulatságra, eljönni szíveskedjenek.«

A vőfélyeknél is nagyobb ember a nász dolgában a násznagy, az a tiszte előre kidicsérni a lakodalmat s ott is számtalan rigmust és jókívánatot elmondani. Az ő szégyene, ha valami rosszul sikerül, míg ellenben az ő büszkesége, ha a házasokból jó pár lesz.

A nagy nap fölvirradtával a nyoszolyóasszony élére áll a nyoszolyólányoknak s felöltöztetik a menyasszonyt hófehér ruhába s csinált virágkoszorút tesznek fejére. Mikor már készen van, a menyasszony vőfélyét elküldik a vőlegényért, aki már türelmetlenül várakozik otthon ezalatt. Elmegy a

vőfély s a szoba közepén ünnepélyes állásba teszi magát, leemeli bokrétás kalapját s felszólítja a vőlegényt, hogy kövesse nyomon, ahova vezetni fogja.

A menyasszony vőfélyéhez útközben hozzácsatlakozik a vőlegény vőfélye is, s ezek ketten vezérlik a lányosházhoz menőket. Nyomban utánuk a vőlegény jó szüleivel, azután a család többi tagja, majd a csip-csap rokonság s leghátul a barna cigánybanda, rá-rántva egy-egy nótára már előlegképpen is — mert már görbén áll a szemük a mézes pálinkától.

A vőfélyek kezében fonott kalács és boros kulacsok vannak. Táncolva, kurjongatva haladnak a menet élén, a felsallangozott botot, vagy mint néhol szokás, a nádra kötött tarka-barka kendőket, most a násznagy viszi nagy kényesen.

A lányosházhoz érve a násznagy még egyszer kikéri propter formam a menyasszonyt s még egyszer odaadják propter formam. Azután megkínálják valami étellel a vendégeket, mire e kívánsággal köszönt fel a násznagy:

»Legyen az új párnak bora, búzája és békessége.« Ebben ősrizintük benne van minden jó a világon.

Esküvő után jön a tömérdek fogású lakoma. Itt látszik ki azután fogas ember-e a násznagy? Van-e elég tudománya, tapasztalata ehhez a tiszthez? Minden újabb ételt új és új vessel, mondókéval kell ajánlani, mégpedig humorossal.

Odakünn az eresz alatt a koldusok ülnek hosszú sorban s a maradékok odakerülnek. De csak akkor volt a lakodalom tisztességes, ha a koldusoktól is jut maradék.

Vacsora után alig várja a sok fiatal nép a táncot, de bizony még maga a násznagy is úgy megrakja, mintha nem is ő lenne itt a legtekintélyesebb ember. Zajjal telik meg az egész környék, megszólal a muzsika, a menyasszonyt viszik legelőször a táncba (s nagy tisztesség akit a násznagy erre érdemesít), a menyasszonyi tánc még komoly, méltóságos, de azután belevegyülnek a többi párok is, s a széles jókedv úgy elszilajosodik, hogy csak a hajnal vet neki véget. Az udvaron pisztolyokat sütögetnek el a nap örömére, egész addig, míg a menyasszony vissza nem vonul.

Ez a legérdekesebb mozzanat. A nyoszolyólányok koszorúját leveszik, varkocsát kibontják, hogy sohase legyen többé ez életben ilyen alakra befonva.

Azután leszedik lassankint ruhadarabjait, levetkeztetik, mint egy fejedelemlőt. Ezalatt nyoszolyóasszony babonát csinál az újdonatúj duzzadó ágyban. Mert attól függ, hogy a menyecske hű lesz-e az urához?

Mikor azután lefektetik, eloltják a világot s lassan csendesen kisompolyodnak a szobából, de az ajtót félig nyitva hagyják, hogy a vőlegény észrevétlenül beosonhasson.

FEHÉR HÚSVÉT

— Karcolat —

Beszéljünk az időről. Rossz, de pihent téma, melyhez senki sem nyúl már évtizedek óta, nehogy unalmasnak tartassék. A mai generáció, mely mindenről olvas a világon, az időről sohasem olvas semmit. Kivéven a »meteorológiai jegyzetek«-ben és a kalendáriumokban, de az igazán nem szerezhet valami különös élvezetet.

Pedig kár megbüntetni az unokákat, amiért az ősök egy időben, mikor mindenféle társalgási tárgyából kifogytak, a szegény időt csípték mindig nyakon.

Nem olyan rossz téma az, hogy egészen ki kellene küszöbölni a repertoárból.

Iszen igaz, hogy 50 hosszú esztendeig minden novella ezen kezdődött: »Szép idő volt, a nap sugarai fénylettek és ragyogtak« vagy pedig: »Zivataros idő volt, a fölkorbácsolt fergeteg szilaj danája, sat.«

Ami volt, volt, — de ne legyünk egyoldalúak és igazságtalannok, s ne vegyük el a leghatalmasabb elementumtól az őt megillető helyet az annálékban, ha a tulajdonképpeni szereplését úgysem vehetjük el.

Mert hogy az időjárás nagyobb szerepet játszik az emberiség történetében, mint akármi más, azt lehetetlen eltagadni.

Mi lenne, én istenem, például az esernyő-gyárosokból, ha ez nem állna?

*

Az idő majd csakhogynem olyan szeszélyes, mint egy asszony.

Tud kedves, szeretetreméltó lenni, haragos, csípős, változékony, mosolygó, enyhe, kemény, homályos és csábító.

Sokszor kedvez, hízeleg, máskor pedig sír, makrancoskodik.

Igazi asszony. Egy olyan asszony, aki most húsvétkor ballábbal kelt föl.

Mikor már jóformán februárban *fehér tavaszt* varázsolt elő s azóta mindig azzal kacérkodik velünk, most egyszerre valóságos *zöld telet* produkált.

Mindenki didergett. A legjobban jártak a szegény húsvéti bárányok, hogy nem maradtak elevenen, mert okvetlenül megfagytak volna.

*

De a pesti ember a legszívósabb a világon. A szokás szent. Ilyenkor mindenki kirándul valahova, akinek valami közeli faluja van, oda, a többi aztán a Zugligetbe, a Városerdőbe.

Scha annyi lilaszín arcot és veres orrt, mint tegnap a kirándulási helyeken, melyek ennek dacára hemzsegték az embertömegektől.

Ha a párizsi »Figaro« volnánk, azt írónk, hogy az emberek odafagytak az asztalokhoz, amelyeknél uzsonnáltak, a kellnerek késsel fesegették le őket előbb, aztán rájuk adták télikabátjaikat.

De ez nem volna igaz. Hiszen az emberiségnek, melyért tegnapelőtt szenvedett halált az Üdvezítő s mely most az Üdvezítő kedvéért szenvedett az ünnepi kirándulásokon, már nemigen vannak télikabátjai.

A zálogcédulák pedig nem tartanak meleget!

*

Régen nem volt már ilyen cudar húsvét. S ha az égieknek van valami beleszólása az időbe, igazán csodálatos, hogy éppen egy ilyen, az egeknek szentelt ünnepnapon hagynak hideget és daraesőt.

Mikor a zeheri templomot felgyújtotta a villám, a göcseji ember akkor először kezdett csodálkozni, hogy »mégis furcsa dolog, hogy az Isten is éppen a saját házát gyújtja fel«.

*

A magyar ember különösen sok súlyt fektet az időjárásra. Ismeretes az az adoma, mikor a magyar parasztnak megmutogatták Bécs városa fényes épületeit, mesés gazdagságát, pompáját, s vállvonítva mondá:

»Többet ér ennél nálunk egy májusi eső.«

Mi is nem a locsolgatás kimaradásán búsulunk, mikor az időt szidjuk, a fiatalság majd csak talál magának mulatóságot, hanem a káros gazdasági következményekre gondolunk, amikor azt találjuk, hogy rosszabb hangulatot szült az idén a húsvét, mint akár egy új adójavaslat.

*

A piros tojásokat bátran be lehet festetni feketére s felküldeni Szapáry Gyulának »memento mori«-nak.

Mert könnyebb volt a Kolumbusz-tojást felállítani, mint az adót lesz beszédni az idén.

Azok a jégvirágok, amik ma virradóra az ország számos részeiben az ablakokra rajzolódtak, igazán olyanok, mintha a Krisztus koporsójáról volnának elhozva — szomorú emlékek.

A resurrexit fölhangzott az idén is. A vallásos hívek átérezték a kétezer esztendő regét, a feltámadott isten-embert ájtatos zsolozsmák üdvözölték — de a természet hideg maradt s gyászolni fogja a föltámadás napját aléltan haldokolva.

HÚSVÉTI ÁLOM

Tegnap este, hogy az a cudar esős idő volt, korán mentem haza s begyűjtöttem a kandallóba. A tűz vidáman pattogott, s én levetkőzve eloltottam a gyertyát s úgy néztem, amint a kályha lyukain át rám világítottak a tűzszemek. A kísértetes homály a szoba tulsó szögletében titokzatos árnyakkal telt meg. A szememet behunytam félig s úgy hagytam őket járnikelni a szobában. Virginiám füstjéből is, mely fölfelé szállott, szürke csíkot képezve az éjben, csupa kísérteties fejek lettek, mik alakot öltve suhogtak, kergetőztek ágyam körül.

Egyszerre hideg légáramlat suhant át a szobán keresztül, megborzongtam s éreztem, hogy az ajtó megnyílt.

Vajon ki jöhetett be?

Hát bizony az öreg Deák Ferenc volt.

Nem ösmertem az öregurat, míg élt, csak az arcképekről, de egy percig sem haboztam, tudtam, hogy ő áll mellettem.

— Mi újság van az országban? — kérdé jóságos szemeivel szelíden tekintve rám.

— Amit tudunk, mindent beleírunk a »Pesti Hírlap«-ba — mondám.

— No, azt pedig rendszeren olvasom. Kicsoda az az »Aliquis« nálatok?

— Mért kérdezi?

— Azért, mert az a legnépszerűbb emberetek az égben, mivelhogy a legártalmatlanabb és a legjámborabb. Hja, nagyon megfordított világ van ott, öcsém! A mérgestollú írók cikkeit nem olvassák, hanem a »Hasznos Mulattató« a legkapósabb.

— Van-e most valami különös újság a mennyországban? — kérdezém.

— Ahogy vesszük, valami különös azonban nincs. Csak a zsidókkal van egy kis bajunk. Éppen tegnapelőtt adtunk be egy folyamodványt az Istenhez, hogy a paradicsomban adjanak nekik egy külön területet és azt falazzák el, hogy közénk ne jöhessenek.

— Talán valami rossz fát tettek a tűzre?

— Zálogházakat nyitottak. Az angyalok a szárnyaikat zálogosítják el, sőt az utóbbi napokban az egyik ellopta a Krisztus urunk palástját és bevágta. Mire kitudódott, csak a zálogcédulát találták már meg nála.

— És az Isten mit határozott?

— Még eddig nem kaptunk indorsátát. De nem hiszem a kedvező megoldást, mert nagy a protekciójuk. Szent Péter határozottan velök tart.

— Talán váltói vannak?

— Meglehet — szólt az öregúr összeráncolva szemöldeit.

E pillanatban újra megnyílt az ajtó s a vén Zsedényi lépett be s megrántotta a Deák Ferenc kabátját.

— Gyere már, öreg — szólt —, mert elkészünk.

— Ugyan ne menjen, kérem — szóltam én —, minek sietnének, annyi, de annyi kérdeznivalóm van . . .

— Rögtön üti az éjfél — sürgeté Zsedényi —, azontúl pedig már kapupénzt kell fizetni Szent Péternek.

— Ugyan hallgasson ! — förmedtem fel haragosan Zsedényire.

— Hagyd az öreget — mondá Deák —, az öregnek igaza van. Menjünk !

S az ajtó felé közeledett.

— Még legalább egy szóra, hazám bölcse ! — kiálték utána.

— Hadd hallom, édes öcsém.

— Holnap cikket szeretnék írni a *Perlaky*-ügyben. Mondja, kérem, mit írjak, mi az ön véleménye ?

— Az én véleményem az, hogy az igazságot kell támogatni.

— Hiszen éppen az ! De hát hol az igazság ?

— Ösmernem kellene a tényállást előbb — mondá távozóban a nagy államférfi. — Add elő, gyorsan és röviden.

— Tehát, kérem, úgy áll a dolog, hogy az egyik párt, amelynek élén gróf *Zichy Jenő* áll . . .

— Elég, elég ! — szólott a nemzet bölcse. — Én látatlanban is azon a másik párton vagyok, ahol *Zichy Jenő* nincs: annak kell a komolyabb pártnak lenni, s az igazság is ott van minden bizonnyal. Szervusz !

Az ajtóm becsapott, a hús áramlat ismét megborzongatta tagjaimat. — Zsedényi kiballagott, Deák pedig a kezét nyújtá felém szorításra.

Tiszteletteljesen rántottam ki a magamét a paplan alul s amint hirtelen odanyújtánám, beleütöttem — a gyertyatartóba, mely az éji szekrényemen állt.

A gyertyatartó lefordult s csörömpölve esett a padozatra.

Főleszméltem víziómból, nem volt a szobámban senki, de a virginia szivarom még most is égett.

A nagy pondusos óra a díványom felett kísértetiesen verte egymásután a tizenkettőt.

Reszkető kezekkel gyújtottam meg a gyertyát. Deák arcképe balról, a Zsedényié pedig az íróasztal fölött éppolyan mozdulatlanul függött a szögön, mint egyébkor.

HUNYÁK PAL

Ha jól emlékszem Sztatkovics, a tótok legjobb poétája énekelte egyszer igen szépen a pipáról:

»Kicsi vagy, alig érsz egy garast vagy kettőt,
Mégis a király is reád veti szemét.«

Bizony ma is jobb volna a dohány-monopólium ellen dalolgatni, mint hogy fölzavarják lelketlen izgatók a becsületes tót nép kedélyét és sokkal rosszabb hírbe keverik, mint aminő.

Még csak néhány évtized s velünk érzett ez az egész nép. Sem mi nem emlegettük a fehér lovat és a veres kantárt, sem ők nem hozakodtak elő vele; megfértünk egymással, pedig ugyancsak összebújtunk keskeny helyen: a türelem ösvényén.

Nekik is fáj, ami nekünk, poétáink és az övék is közös keserúségről daloltak, közös ideált dicsőítettek. Az idegen járom lerázása volt a nagy törekvés, mely a szívekben élt s mely a regényes erdők, hegyek között csengett szomorúan. Szellő is azt sóhajtott, méla furulyasípban is ez a vágy sírt.

S most, hogy le van rázva az idegen járom, — az országháborító proletárok még mindég ezeket a régi nótákat dúdolják a tót nép fülébe: rázza le már egyszer az idegen járomot!

Csak hogy most már ez az idegen járom nem az osztráké, hanem a miénk — magyaroké.

Van egy hangzatos »tót himnusz«, viharos, háborító. Elmondja, meddig terjed az a hatalmas ország, mely az ő hazájuk. Bizony elér az a híres Tátrától a Balti-tengerig. Ural és a Kaukázus a nemzeti hegyek. A Garam locsogó habjai a kék-vízű Volgának felelgetnek. Az aztán a diskurzus!

A himnusznak tetszetős dallama van, belopja magát a fülekbe s onnan talán később a szívekbe is.

De ez még nem minden, panaszunk se volna, ha csak ez a himnusz lenne.

Mert megtanulják ugyan, mint ahogy megtanulnak minden kellemes nótát azok a szálas, szép legények s délceg, szelíd szemű leányok, kiknek az apáik még velünk csinálták negyvennyolcban a tábori tempót:

»Szeno-szlama, Szeno-szlama.«

(T.i. »széna-szalma«, aszerint amint vagy a szénás lábat, vagy a szalmását kellett mozdítani masírozás közben.)

Hát mondom megtanulják, de az magában véve nem volna valami nagy baj, az arzenikum sem öl kis mértékben beadva, hanem az már aztán öreg hiba, hogy a nótának magyarázóí is vannak, mégpedig veszedelmesek.

Ez az agitátor-had pedig minden inkább, de nem lusta. Bejárják a falukat, érintkeznek a néppel, izgatnak, lármáznak, lelkesítenek, vérmes reményeket, beteges ábrándokat ültetnek a tótok szívébe, aminél pedig porhanyóbb földet, melankolikus, nagy fantáziájú hegyi nép lévén, szinte lehetetlen találni.

Az agitátoroknak nagy segítségére vannak a papok és a néptanítók. Van ezek közt sok fanatikus bolond, akiknek nem használ se rendszabály, se felvilágosítás, de még ez az én irkafirkám sem: ezeknek a vízkúra kell csak, de a túlnyomó rész gazemberekből áll, kik azért hirdetik a pánszláv eszméket, mert vagy a befolyásukat neveli, vagy ez a kenyérkeresetük: hát ezeket bizony jó volna az állam kenyerére fogni. Szegények vagyunk, de ez még kifutja számukra.

Hanem hát még az agitátoroknál is veszedelmesebb prédikátor a — rubel.

Mert akit sem a himnusz el nem tántorít természetes gondolkozásától, sem az agitátorok, annak aztán megmutatják a muszka rubelt.

De már az úgy tud beszélni, hogy lehetetlen el nem hinni minden szavát.

Az orosz rubel csengőbb a nemzeti dalnál, a csalogató mézes szónál, az orosz rubel nagy szónok, aki sohasem sül fel és akit a süketek is meghallanak.

De már egy kissé hosszadalmas is vagyok, tekintetbe véve, hogy tulajdonképpen novellát írok erről a tárgyról és nem száraz értekezést.

Novellában pedig azt várná tőlem minden jó-ízű olvasó, hogy ne kapkodjam el a vezércikkíró elől az ő pompás mondásait, hanem beszéljem el a magam históriáját, amit ki-gondoltam, úgy ahogy tudom, aztán menjek isten hírével s hagyjam csendesesen elaludni.

Jól van hát, isten neki, elmondom az én Hunyák Pálom

történetét, vagyis tulajdonképpen az én történetemet Hunyák Pállal. Mert az nem mindegy!

Hunyák Pál, mint előre látható, tót ember és parasztgazda egy felvidéki faluban.

Hogy honnan ismerem én Hunyák Pált, aki eddig még se nem volt követjelölt, se nem írt semmit?

Hát én Hunyák Pált onnan ösmerem, hogy mikor a nagybátyámnál voltam kétszer életemben (hat év előtt s most a múlt héten), mindig a szomszédja, a szóban forgó Hunyák Pál vitt el szekeren a vasútig.

Nem gondoltam akkor s útközben sem gondoltam rá, hogy én valaha nekrológot fogok írni Hunyák Pálról, sem arra, hogy novellát (nem úgy nézett ki szegény pára az ócska báránybőr-sipkájában és foltos halinában), mégis visszaemlékszem mind a kétszer, hogy miről beszélgettünk. Van azzal úgy az ember!

Különben intelligens ember, kivált tótnak, és nagy méhészgazda.

Első ízben arról kérdezősködtem tőle: kinek szokta eladni a mézet s illetőleg a sejteket, mire ő így válaszolt:

— A tótoknak, uram! A tótok ősszel eljönnek a falunkba s megveszik jó pénzen.

— Hiszen kendtek is tótok — mondtam nevetve —, hát miért beszél olyan lenézőleg a tótokról?

— Hát 'iszen mi is úgy beszélünk — viszonzá némileg sértődve —, de mégis más az... mégse vagyunk mi tótok.

Megvallom, valami olyan megnyugtató édes érzés csiklandozta meg a szívemet. Mintha valaki egy darabka cukrot harapna szét a vadalmában, amikor belevágja a fogát.

Most, hat év után megint összehozott a sors Hunyákkal. Ezek a tótok sohasem öregszenek, éppen olyan, mint azelőtt volt, csak a halina kopottabb, meg a sapka.

— No, meg a fiam is megnőtt azóta — mondtá Hunyák szabódva. Mert neki sehogy se tetszett, hogy én nem találtam most másformának.

— Nos, remélem, hogy magyar szóra adja a gyereket — szoltam, mivelhogy a fiára került a beszéd.

— Minek az neki? — felelte fanyarul. — Csak az anyai nyelv édes, a többi mind keserű.

— Ej, ej, Hunyák! Hiszen nem így beszélt valamikor!
— Mert bolond voltam. Mit tud az ilyen parasztember a világról, mikor úgy tartanak a magyarok, mint a kutyát.

— No lám, Hunyák!

— A vér csak vér, uram; sohasem válik vízzé. Akik egyforma vér vagyunk, egyformán érzünk. Egy vályog csak egy vályog. De sok vályog sok ház!

— Hol tanulta ezeket a bolond dolgokat?

Hunyák Pál sóhajtott.

— Az ilyen szegény paraszt-szívben is lehet szabadság- és honszeretet.

— Már hogyan lehetne . . . nagyon lehet.

— Valaha mienk volt az ország egészen: most ide szorítottak a kövek közé. A jó földet, az alvidéket a magyarok lakják és még adót se fizetnek: mi a rossz föld után is fizetjük.

— Ejnye, ejnye Hunyák! Hiszen az adó a királyé, s az egyformán vetteti ki minden alattvalóra.

Hunyák a fejét csóválta kétkedőleg.

— Nem lát a mi adónkból a király egy rossz garast sem. A magyar urak elkártyázzák. Aztán gondolja meg az úr, hogy a tót négyszer annyi erővel, fáradsággal dolgozza be a földjét, mint az alföldi ember, s mégis négyszer több terem annak.

— Ebből az következik persze — vágtam közbe nevetve —, hogy az Isten is a magyarokkal tart.

— Úgy van! Az is! — szólt keserűen — mert ha nem velük tartana, már régen úgy lenne minden magától, mint ahogy lesz majd muszájból.

— Kitől hallotta ezt?

— Rájöttünk mindnyájan — szólt Hunyák sötéten.

Elhallgatott. Én sokkal jobban. Elgondolkoztam ezeken a dolgokon, míg a Hunyák kocsijának kerekei egyre hurutyoltak a vérrrel szerzett föld kátyúiban.

Te azonban ne gondolkozz el, nyájas olvasó, a Hunyák Pál beszédén . . . legyen ez tenéked csak novella, mert ha nem annak keresztelném, hát el se olvasnád.

Megcsaltalak. mert jobban szereted, ha megcsálnak. No-

vellámnak igazi címét is csak ide hátul from ki, hogy: Utazás Oroszország felé.

Utazás — mégpedig gyorsabb lovakon, mint a Hunyák Pál két sárgája.

A MAGYAROK ORSZÁGA

(Kaukázusi rege)

A magyarok országa a Duna mellett van. A Duna pedig egy ezüst folyam, melyből csak meríteni kell s a merített vizet kifőzni, alján színezüst marad.

A magyarok országa olyan nagy, hogy az egész világnak éppen fele. A magyarok el is jönnének testvéreikért, mert utat tudnának maguknak vágni az egész világon, de van közben, ami útjukat állja, egy nagy folyóvíz, amelynek olyan sűrű a vize, hogy a hajó keresztül nem megy rajta, hát hidat kellene verni, hogy átjöhessenek.

Verik is a hidat már négyszáz esztendő óta, de olyan széles a folyó, hogy mire a közepéig érnek a munkával, addig az elsőben felépített rész gerendái elrothadnak, s messze előlül kell kezdeni a talán soha be nem végződő munkát.

Közlekedés nincs a két testvérnép közt, hanem ős elején mindig elküldenek hozzánk a magyarok egy galambot, annak a nyakára levelet kötöznek, s abban a levélben üzenet van onnan, hogy a munka hogyan folyik, s mikor lesz bevégezve.

De vagy a galamb fagy el útközben, vagy lelövik mielőtt ideérne, vagy ha ideér is, a levelet elveszti, egyszóval még eddig csak két ilyen levél került ötszáz év óta hozzánk, de azt se tudja elolvasni senki, mert a magyarok már egészen másképp beszélnek.

Tömérdek kincs van az országukban, szép asszonyaik, minden embernek kettő, mindenik más színű. (Mindenik két-színű!) Az ország fővárosában csupa drágakövekből vannak építve a házak, gyémánttól, aranytól tündöklők. (Szegény kaukázusiak, ha tudnák!!)

Az emberek gazdagok, szépek és erősek. Lótej csurog a kis patakokban, s jízú gyümölcsök himbálódznak a fákon.

Vannak fák, amiknek a kérget ha meghasítják, méz csurog belőlük.

Boldog ország, nagy ország, emberek, népek annak nem árthatnak, mert harcias, hegyeiben vas terem, fegyvereknek jó, pusztáikon ménesek vannak harcosok alá termett lovakkal, az egész világ reszket tőlük, nem hogy kifoghatna rajtuk, de a földöntúli hatalmak ádáz haraggal nagy átokkal sújtották a magyarokat, azért bennünket, testvéreiket, itt-hon árván hagytak, mikor új hazát mentek keresni.

Amint meglették a selyem füvű országot, melytől rózsaszínű lesz a birka húsa, leérkezett egy éjjel az égi szellem az ő saját istenük, akit lehíttak, hogy új országukat neki megmutassák.

Az égi szellem a hatalmas Gél isten, nagyon meg volt elégedve az új birtokkal, mikor mindeneket megtekintett, és így szólt:

— Szép és virágzó. Itt jó dolgokat lészen. De, most veszem észre, hol vannak a többi asséták. Sokakat nem látok itt közületek. Talán útközben haltak volna el.

— Nem, hatalmas Gél. Ezeket otthon hagytuk.

— Menjetek értük vissza azonnal!

A magyarok erre hosszú arcot csináltak és senki sem akart értük elmozdulni.

— Jaj, hatalmas Gél, nagyon messze van az, hét tavasz hét tél kell ahhoz, hogy egy fordulót csináljon az ember innen oda, onnan ide.

— Tehát senki sem indul? — mondá a Gél isten haragosan, s összevonván szemöldeit, az ég mennydörögni kezdett.

Aztán a Gél isten füttyentett. Süvítése baljóslatúan hangzott, s a fekete éjszakából egy rettenetes alak bontakozott ki, egy sárkány, amelyiknek két feje volt, az egyik torlán tüzet okádott, a másikon havat.

— Most visszamegyek ahonnan jöttem — mondá borzadályt keltő hangon a Gél isten —, de itt hagyom a nyakatokon ezt a sárkányt, mely itt fog ülni az országotokban addiglan, míg testvéreiteket el nem hozzátok. És ti imádni fogjátok őt s ő mindennap megfog egyet fiú- és leánygyermekeitek közül.

— Megyünk a testvérekért! — kiálták most már a magyarok egyhangúlag, hogy a felbőszült istent kiengeszteljék.
— Késő! — viszonzá Gél isten — sűrűvé tettem haragos lehettemmel a nagy folyamot, hogy át ne úszhassatok rajta és át ne kelhessetek.

Gél isten elfordította ekkor arcát, ráült egy fehér felhőre s felszállt, ott hagyván a kétfejű sárkányt.

A magyarok, amiként mondá, leborultanak előtte s imádták őt, valamint mindennap odadobtak neki egy-egy fiú- és leánygyermeküket megenni.

És a sárkány ott van mai napig is s ott lesz mindaddig, míg valami móddal-szerrel *minket*, testvéreiket, magukhoz át nem visznek.

*

.....
Eddig a kaukázusi rege. Nem olyan nagyon bolond az, amilyennek látszik. Akárkitől tanulták, de körülbelül jobban ismerik a sorsunkat, mint akár saját magunk is. Legalább sokkal jobban, mint a »Szabadelvű párt«, mely a sárkány gyomrának tömésében excellál.

A PETŐFI-LEGENDA SELMECEN

A szegény öreget még én is ösmertem. Nagyon össze volt már esve, siket is volt egy kicsit, de nem is látott valami nagyon. Csak Horatiusnak élt már és a vörös bornak. Ez volt a legutolsó szerelme.

Ki nem nézte volna belőle senki, hogy ez pónálta valamikor szekundába Petőfi Sándort. Pedig ez volt az egyedüli nevezetessége szegénynek. Azoknak a millióknak, akik elősmerték nagynak a költőt, nem maradt fenn a neve, mert igazuk volt, csak az övé maradt fenn, hogy el nem ismerte. Mégiscsak kisebb virtus nem tévedni!

Még én akkor nem jártam a »Kammon«-ba, ahol valóságos eleven poéták szürcsölik mellettem a kapucinert, s akiket senki sem tart (»már« vagy »még«) nagyoknak, mert mindenki megszokja őket. Csak úgy látszik, ők maguk nem szokják meg önmagukat sohasem.

Ha leszállt az est a sajtószertű városra, ha elnyelte a homály az óriási köveket s kitöltötte a borzadályos szakadékokat; ha fekete róna lett a girbe-gurba, púpos földből, suhogó árnyak inogtak, a fák lombja röpülni kezdett s képzelt zsongással telt meg az éj: akkor én sokszor látni véltem a költőt, amint elsuhan köpönyegben, hóna alatt vive lantját. (Mert úgy képzeltem a poétákat, ahogy a szobrok mutatják. Mit tudhattam még én azt akkor, hogy azok úgy a legboldogabbak, ha fokhagymás rostélyost esznek a »Kis pipá«-ban?)

Az öreg kamarai hajdú, akinél Petrovich Sándor lakott diákkorában, sokat beszélt nekünk felőle, persze fumigative. Sehogy se ment a fejébe, hogy miért dicsőítjük annyira. Hát mit tett, hogy olyan nagyra vannak vele? Verseket írt? Hát olyan nagy dolog az, amiről érdemes annyit beszélni? Azt tette volna, amit ő tett egyszer huszár korában, hogy húsz ember közül szabadította ki a főhadnagyát. Az volt az igazi virtus.

Szurina Jánosnak hitták a hajdút. Ott, a hegyen lakott, a gimnázium fölött. Tömérdek diák volt nála elszállásolva mindig, s leginkább csak úgy nagyban emlékezett vissza rájuk, mint ahogy a juhász a birkáira, hogy az a csulya, az a kajla szarvú, a tarka, a fehér, a ráncos. Szurina János uram úgy emlékezett vissza Petrovichra, hogy a »savanyúképű«.

Már ő csak így nevezte. Elmondta, hogy olyan komédiás hajlamú fiú volt biz az, vad és modortalan. De minden komorsága mellett rájött néha a pajkosság ördöge is. Egyszer például egy kis fúróra tett szert valahol, hát az volt a legelső dolga, hogy kifúrta vele a Szurináné asszonyom összes cintányérait, amik ékességül fényeskedtek szépen egymásra rakva a tálas polcon.

Valami érdekes irodalmi adatot nem mondott Szurina János. Csak arra emlékezett, hogy már akkor is versifikátor vala a fiú.

No, de ezt magunk is tudtuk. Hiszen ott voltak az önképzőkör összes jegyzőkönyvei és az évkönyv is, melybe tulajdon kezével írta be a költő »A hűtelenhez« címzett fiatalkori költeményét. Könyv nélkül tudta azt minden jóra való diákember.

Azután tudott még többet is; tudta, hogy kihez írta Pe-

tófi ezt a keserű hangú verset, melyben már meglátszik a tűz és erő, szóval az oroszláni körmök nyomai; tudtuk azt mindnyájan, nemzedékről nemzedékre szállott a Petőfi-legenda, minden diákgeneráció megőrizte azt a következő számára; annyi bizonyos, hogy el nem veszett belőle egy morzsányi sem, ha csak hozzá nem toldtak.

Hát az öreg tanárnak volt egy igen csinos kis húga: S — a Mariska. Ez volt az »esküszegte lányka«. Nagy, kék szemei voltak, gyönyörű szőke haja, így beszéltek ezt a selmeci öregasszonyok. De mikor volt az! Én már csak egy Lengenádfalvay Zirzabellát találtam benne! Sovány, kiaszott, beteges teremtést, kinek csak a szemében volt bizonyos érzés és kellem.

Ez volt a Petőfi fiataalkori szerelme.

A derék tanárnak korábban Horatiuson és a vörös boron kívül volt még egy harmadik szenvedélye is, a botanika.

Néha az egész klasszist elvitte magával a délutáni lecke helyett botanizálni, sőt hűgát is. A leányka költői kedélyű volt, s ez magyarázza meg előszeretetét a virágok és a füvek iránt, s ez magyarázza meg azt is, hogy a két rokonlélek közt e botanizálási kirándulások alatt némi vonzalom keletkezett, mely egyetlenegy alkalommal szavakban is nyilvánult.

Ez volt Petőfi ifjúságának a legboldogabb, a legédesebb szaka, — de ez okozta sorsának ily fordulatát is.

Mariska nagynénjével minden színi-előadást megnézett, és Sándor is ott akart lenni, noha az iskolai törvény erősen tiltotta a színházba járást.

De micsoda a szerelemnek az iskolai törvény?

A mi Sándorunk előtt nem volt korlát, mindennapos volt a színházban, ruháit eladogatta, hogy a színházba mehesen, sőt a szülői által küldött tandíjt is Tháliának áldozta fel.

Helyzete egyre nyomasztóbbá lett, midőn egy napon azt a hírt hallotta, hogy S — a Mariska el van jegyezve Kachel erdészszel.

A fiatal Petrovich örült fájdalomakat érzett erre a hírre, s mint a »falu rossza« még egyszer látni akarta a hite szerint hűtelen leányt.

Eddig sohasem szólította meg a színházban, csak egy szögletből nézte elmerülve kéjittasan, mint egy álomképet,

most azonban alig várta a felvonás végét, vakmerően odalépett a leányhoz, ki nagynénje mellett ült.

— Kisasszony, ön engem megcsalt!

— Ön önt? — kérdi a kis Mariska csodálkozva.

— Ön azt mondta nekem, hogy senkit sem szeret és sóhajtott. Ön megengedte, hogy ezt a sóhaj én magam mellett magyarázzam. Ön megcsalt, én önt megvetem.

S ezzel elrohant.

E szcéna, mely közbotrányt okozott azon este, a nagynéne útján tudomására jutott a tanár uraknak is. Petrovich Sándor helyzete mindinkább nyomasztóbbá kezdett válni Selmecen; anyagi viszonyai éppúgy, mint lelke, fel voltak dülva.

Ekkor írta a költeményt »A hűtelenhez«. Mindenki tudta, hogy az a Mariskának szólt, s azután is sokáig beszéltek, ahogy egy napon nyomtalanul eltűnt a városból, hogy soha oda vissza ne térjen.

Emlékezett-e még sokáig Mariskáról, vagy pedig nemskára kiszorította szívéből selmeci ideálját az alföldi Zsuzska, nem tudni; hanem annyi bizonyos, hogy a Mariska mindig megtartotta emlékében a nagy költőt. Házassága szerencsétlenül ütött ki, férjétől elvált s magános életet folytatott, fiatalkori emlékeinek élve.

Engem kétszer hozott össze vele a sors. Mind a kétszer szóba hoztuk az ő híres udvarlóját. Legutóbb, midőn már nagyon beteg volt, így szólt egyszer hozzám reszketeg hangon, amint éppen az volt szőnyegen, hogy Petőfi meghalt-e vagy nem? (A sajtó is ezzel foglalkozott, a »Vasárnapi Újság«-ban Pákh Albert indítván ez irányban nagy kutatást.)

— Olvasta ön a Petőfi hozzám írt versét?

— Igen, olvastam.

— Nos, ha olvasta ön, emlékszik-e a végére?

— Természetesen: »*Megleled hű műzsafid porát!*«

— Ez az! — szólt, s szemei felcsillogtak. — Nekem egy idő óta az a rögeszmém van, hogy én, egyedül csak én lehettek meg az ő sírját. Mit gondol? — kérdé hozzám fordulva bánatos hangon.

— Mit gondolnék? Hiszek az előérzetekben!

— Petőfi nemcsak költő, ő több, ő próféta volt! — mondta félkönyökére emelkedve ágyában, s halovány, síri arca

kipirult. — Ő, aki megjósolta a forradalmat, a saját halálát leírta, ő megírta, neki meg kellett írnia azt is, ki leli meg a porait.

— Igaza lehet, asszonyom.

— Ha bírnék, ha gyenge nem volnék, ha még egyszer erőhöz jutok, én meg fogom keresni őt . . . Őn mosolyog . . . ön nem hisz . . . pedig okvetlenül fel fogom keresni.

Föl is kereste nemsokára, valahol a másvilágon.

SZERELEM AZ ERKÉLYRŐL

(Mai képünkhöz)

Csak rá kell néznünk a szép kivitelű képre s azonnal érezzük, hogy fürdön vagyunk.

A bájos Eveline kihajol a balkonról s merengő szemekkel nézi az alant járókat. Egymás után bontakoznak elő a meszeseségből kocsik és alakok — csak ő nincs köztük. Ő, akit vár, akire már gondolatban is rámosolyog.

A gouvernante már egy negyedóra óta hívja a terembe, mert meg talál neki ártani a hús lég, pedig a kedves kicsikét úgy őrzik, mint egy nagy darab gyémántot.

De a kicsike azt mondja makacsul, hogy nem megy.

Hogyan? Megtagadja az engedelmességet. Nem megy! De miért nem megy? Mert bizonyosan vár valakit.

Oh, ezek a gyerekek, ezek a gyerekek!

Hanem iszen majd kilesi ő, ki az a gazember, aki ennek a derék lánynak a szívét elhódította.

Őt magát hiába kérdezné, harapófogóval sem lehetne belőle kivenni.

Mégis csak furcsa dolgok történnek a világon.

Fürdőre azért kellene menniök tulajdonképpen az embereknek, hogy meggyógyuljanak, ha betegek; ezek a boldogtalan lányok pedig azért mennek, hogy megbetegedjenek, ha a szerelem betegség. Mert akkor ugyan sohasem egészségesek.

No, de az Eveline még az volt eddig, ami persze nem csoda, mert otthon, mintha kalitkában tartották volna, de itt egy kiröpült madárhoz hasonlít.

- Eveline, Eveline! Jöjjön be, kérem.
- Ugyan engedjen még, miss.
- Lehetetlen, kisasszony. Jöjjön be, ismételjük az angolleckét, s azonfelül hányszor mondjam, hogy megfázik.
- Hiszen olyan melegem van, miss.
- Igen, igen – dörmögi a miss –, a szíve forró.
- Csak még egy percig hagyjon itt, kérem, mert ha nem . . .
- Nos, ha nem?
- Akkor nagy sajnálattal kénytelen lennék itt maradni.

Eveline egyszerre idegesen megrezzen, többé már nem hallja, nem látja a miss-t. Alant egy ifjú sétál, melán fölvetve néha-néha szeméit.

A miss figyel, hogy Eveline mit fog tenni.

Az pedig nem tesz egyebet, mint hogy hol egészen, hol félig kiterjeszti, hol egészen, hol félig behúzza a legyezőjét, egyszerre a levegőbe suhint vele, máskor a feje fölé terjeszti, majd összecsapja, mint a madár a szárnyát.

A gouvernante keresztet vet magára:

– Boldogtalan gyermek! Ez a *legyezővel* »diskurál« s ezt az angol nyelvnel is jobban szereti. Pedig ez a legtökéletesebb nyelv a világon. Oh, ezek a gyerekek, ezek az éretlen gyerekek!

A HAJLÉKTALAN VÁROS

A király előtt így szólt egy szegedi: »Isten hozta fölségedet *hajléktalan* városunkba« — s valóban város volt az, de hajléktalan, még akkor, midőn a király ott járt.

S mire az viszont odakerül (jövő évben őszre várják, mikor a híd s a színház megnyílik), egy óriási várost lát a romok helyén a Tisza partján, melyet igen megfordítva fog lehetni tán jellemezni, hogy: »Isten hozta fölségedet *néptelen* városunkba.«

Mert, ha akkor az volt a hiba, hogy egy hetvenezernyi város népének nem volt hol lakni, most talán az lesz a baj, hogy a tömérdek házban, mely azóta épült Szegeden, nem lesz majd kinek lakni.

De ez a baj talán éppen egyik legfényesebb érdeme a rekonstrukciónak, mely a jövő kornak akar ott egy nagy magyar várost, mely nem a mai napoknak épít, hanem a jövőt is szemmel tartotta.

Általában ki lehet, sőt ki kell mondani, hogy Tisza Lajos fényesen oldta meg feladatát. Kevés embernek adatik meg, hogy nevét ilyen monumentális betűkkel írja be a történelembe, mint ahogy Tisza Lajos az övét.

Nagy és öntudatos munka ment ott végbe aránylag igen rövid idő alatt, mert a rekonstrukció immár befejezéséhez közeledik. Olyannak tűnik fel a város, mint a szoknya, mikor az utolsó öltéseket teszik rajta. Fodor, csipke, másli még nincs rajta, de fenn van tartva a hely.

Meg nem is néz ki szépen: a fércek benne maradtak, a ráncok nem elég szabályosak, az alja nincs még beszegve, de azért látszik már, hogy széles és takaros lesz: nagyokat lehet benne lépni. Semmit sem felejtettek ki, a pléhje ott van alul, a kapocs hátul, a zseb oldalt, s még arra is gondoltak, hogy ne maradjon üresen.

Sokan gáncsolták a rekonstrukciót, kivált eleinte, de most, hogy kidomborodnak az arányok, hogy látni lehet, amint az egyes szálak és kiindulási pontok összeesvén, szerves egésszé tömörülve, magát a nagy alakot mutatják, meg kell hajolni a rekonstrukció intézője előtt. Ez az ember nem közönséges táalentum, aki terv nélkül, pusztá jó szándékkal neki ment egy olyan feladatnak, melyre nem talált sablont munkakörére vonatkozólag, mert nincsen példa rá, hogy valahol nagy várost csináljanak kis városból négy év alatt; ez az ember előre látott mindent, az ő fejében meg kellett lennie előre készen ennek a nagy városnak vonásról vonásra, mert másképp nem lehetett volna ilyen összhangzatos egésszé.

Kis városokból, van példa rá, gyorsan lettek nagy városok, de mindig magoktól, valamely természeti előny folytán, mely a lakosok szaporodását és vagyonosodását mozdítja elő. Ami azonban gyakori dolog volt. Itthon is találunk esetet. Ott van Salgótarján, a kis nógrádi falu, melyet a felfedezett kőszénbányák alig három év alatt virágzó városkává emeltek. De hogy egy ember nekiálljon kis várost nagygyá tenni, ahhoz nem elég az eszköz, mely rendelkezésre áll, mert ezzel

az eszközzel bánni kell tudni. Ha vért lehetne eresztetni az emberi tagokba, hogy az ember ennél fogva erősebb legyen, ki merne erre vállalkozni, hogy ki tudja számítani, a vérből mennyi essék a fejbe, mennyi a karokba, a lábakba stb? Mert ha nem jól osztaná el a vért, bizony nem nevelné az az ember erejét, hanem vértolulást okozna.

Egészen hasonló példával, mint a Szegedé, nem bírunk, mert itt igazán egészen a semmiből kellett alkotni, de annyit is biztosan meg lehet állapítani, hogy sohasem sikerült várost úgy fölemelni senkinek. III. Napoleon Párizsa, mely mai ily mérvű virágzását neki köszönheti, nem egészen van jól megnagyítva. A meggazdagodott fényűző osztályok mellett meghagyni annyi egészen nyomorultat: még sok bajt fog, úgylehet, okozni annak a városnak. Megengedem, hogy fényessé tette Párizst, de nem ügyelt arra, hogy boldoggá is tegye.

Tisza Lajos ügyelt arra is.

Bejártam a múlt napokban az egész területet, melyen az új Szeged épül. Az bizony egy kicsit nagy s nehéz lesz városias karban tartani, de igen ügyesen van elválasztva a külső körút gyűrűjével a tulajdonképpeni város a falutól. Olyan lesz ez a mi kedves Szegedünk, mint egy közönséges faskatulyába zárt ékszer.

Lázás munka folyik mindenfelé. A rakpartnak, mely egy millió négyszázezer frt-ba fog kerülni, a fele kész már. A köveket Oravica tájékáról szállítják. Nagy, faragott erős kövek, a munka igen szép s semmivel sem enged csínra nézve a budapesti rakpartnak, csak hogy erősebb annál. Az új híd pilléreit most rakják. Nemsokára az ív is készülni fog.

A vár helyén a színház alapját építik. Nemsokára hozzáfognak a törvényszéki palotához is.

A honvédtiszti pavillon, a honvédlaktanya, a közös laktanya, három monumentális épület, jóformán készen áll. Kivált a közös laktanya egy valóságos kis várost foglal magában. Kilenc külön épülettel. Udvarába vasúti sínek vezetnek, vagonokban szállítják a feltöltési anyagot. Általában a középületek, melyek építésére a királyi biztos némileg befolyhatott, gyönyörűek s méltók bármely európai városhoz, csak éppen a lutheránus templom sikerült rosszul.

De körülbelül négy-ötszáz palotaszerű magánház is épült,

mely magában is, úgyszólván több lakót befogadhat, mint az egykori Szeged.

De a legszebb épület alighanem az új városháza lesz, melyet csakugyan érdemes lesz fölemelni egy emelettel és renoválni, mert stílszerűség tekintetében és történeti tradíciójával fogva is megérdemli. Kár, hogy kevés emberben van meg az érzék az ilyenek iránt, s hevesen ellenezték a városi közgyűlésen. Olyan városnak, mint Szeged, szükséges, hogy egy tisztességes terme is legyen, ahol a bálakat lehessen megtartani. Sőt nem ártana, ha egy fényes lakosztályt is be lehetne ott rendezni, hogy mikor magas személyiségek látogatják meg a várost, legyen őket hova elszállásolni, s ne járjanak úgy, mint Chambord gróf, ki midőn 1876-ban Szegeden megfordult, sehoh sem kaphatott három egymásba nyíló szobát, vagy hogy közelebbi példát hozzak elő: elég sajnálatos dolog volt a József főherceg ottani elszállásolása egy magánházaiban, melynek hóhortos gazdája nem éppen illedelmesen viselte magát, nem is mutatkozván a főherceg előtt; de minthogy mégis bántotta a kíváncsiság, látni a népszerű főherceget, inasruhába öltözve sürgött-forgott körülötte.

Ez nagyban Szeged képe. Tíz-tizenötezer munkás kéz foglalkozik ott szakadatlanul. Utcát köveznek, fundamentumot ásnak, gerendákat fűrészelnék, földet talyciskáznak, maltert kavarnak, fákat ültetnek. A minden irányban lázasan nyilatkozó tevékenység sajátos érdekeséget kölcsönöz a városnak még a bennszülöttek előtt is. Mindennap más-más a város arca, s ha valaki egy hétig szét nem néz a saját utcájában, nyolcadnapon már alig ismer rá, annyira megváltozott.

— De hát minek ez a sok ház? — kérdi az ember önkénytelenül, minthogy a kritikai természet vele született —, hol vesznek ide annyi embert?

— Sok új hivatalt hoznak ide — felelik a rekonstrukció barátjai —, s főleg majd az olcsó lakások sok penzionált hivatalnokot vonzanak Szegedre, éppúgy, mint eddig Grácba.

— Igen — támad az ellenvetés —, de mért szegényítette meg azokat a királyi biztosság, akiknek a háza megmaradt? Mert az csak bizonyos, hogy a házak értéke esni fog.

— Igaz, a házak értéke devalválódik *egy időre*, de nézze meg ön azokat, akiknek a háza megmaradt. Azok mind gaz-

dag emberek lettek a magas házbérek mellett, úgyhogy könnyen elszívellik a csökkentést.

— Tagadhatatlan, de vajon mit csinálnak azok a házaikkal, akik most építenek ?

— Higgye meg, csak addig építenek, amíg tudják, hogy mit csinálnak. Mihelyt a házak ára esik, megszűnik az építés.

Még egyetlenegy gáncsolódó észrevételem volt. Az, hogy ez óriási befektetéseket miképpen fogja bírni fenntartani a város, kövezni az utcákat, jó karban tartani a partot, a hidat, a töltéseket, a rendet, a köztereket és épületeket. Erre szerettem volna én feleletet.

S meg is kaptam a városházán. A királyi biztosság okkalmóddal *egy millió forint*ra emelte a város évi jövedelmeit.

Ez nagy szó. Meg voltam lepetve és győzve. Ez aztán olyan argumentum, amely nem szorul magyarázatra.

— De hát honnan fizetik azt a tömérdek városi adót? Hogy győzik ?

— A jóisten tudja. Nem érezi azt itt meg senki. A halra, a szódavízre, a pálinkára vetettek ki egy kis indirekt adót, ennyi az egész. Megnőtt az úgy magától egy millióig.

De még mindig dolgozott bennem az ellenzéki viselkedés.

— Igaz, belátom, hogy a rekonstrukció pompásan van keresztülvive. Nagy és szép város lesz ez, sőt gazdag is, Pest után a legelső. Látom, hogy a polgárság közül azok, kiknek megmaradtak a házai, gazdagok lettek, azok pedig, akiknek nincs házuk, olcsó és könnyen visszafizethető állami pénzsekkel építettek házakat, ezek tehát rendben vannak, de vajon mi történt a legszegényebb osztállyal ?

— Mi történt a legszegényebb osztállyal ? Az most, uram, a leggazdagabb osztály. Két forint a napszám már évek óta. Ez az osztály járt a legjobban.

Elvezettek aelső körútra. Ott egy csinos palotaszzerű épület után tudakozódtam:

— Ez egy leányiskola — mondták. — A fölösleges könyöradományokból épült. A homlokzatára ez a felirat jó: »Épült a világ részvételéből.«

— Tehát a könyöradományok nem is kellettek egészen ? Hát az a nagy ház, mely a külső körútról ide néz, micsoda ?

— Az a »szegényekháza«.

Elgondolkoztam s hogy ellenzéki s mégis igazságos maradjak, arra a megállapodásra jutottam, hogy ez az egyetlen ház, mégis fölösleges, meggondolatlan kiadás volt Tisza Lajostól — mert ennek aligha lesz elegendő lakója.

MAGYAROK GYŐZEDELME

(Levél a szerkesztőhöz)

Mióta nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára, azóta nem volt olyan nagy riadalom Magyarországon, mint ez idő szerint.

Hogy az ördögbe ne! Leszavastuk a németeket! Megmentettünk 2 millió 33 ezer forintot. Egy pár száz milliót ugyan kihajítottunk az ablakon egy és más alkalommal, de ez, ez a két millió meg van mentve. Ebből pedig Magyarországon minden lakosára jut legalábbis egy liter bor.

Nem csoda, ha mámoros az egész ország. Persze a diadal örömétől.

Mert ha még csak a két millió lenne, de a hazafias virtus, hogy Haynald ült az elnöki székekben, s a magyar volt az uralgó nyelv.

Csak úgy dobogott a szívünk az örömtől.

Bár egy kissé megzavart a magyar szó s különösen azon körülmény, hogy Tisza Kálmán is jelen volt.

Ránéztem az arcára, összevont szemöldjeire s egyszerre bennem rekedt a »nem« szó, egyszerre elfelejtettem a konferenciái megállapodást, hogy mindnyájan nemmel fogunk szavazni, s akaratlanul is kikíváncozott belőlem az »igen«.

Szerencsére ott volt hátam mögött Láng Lajos, az oldalba döfött a ceruzájával s fülembé súgta:

— El ne rontsd valahogy ezt a jó tréfát!

Ekkor aztán egész bátran odakiáltottam a »nem«-et. Ez az átkozott szó úgy süvített a levegőben, mint az orkán.

Behunytam a szemeimet. Azt hittem, el fog velem sülyedni a földkerekség s én magam halva ébredek fel valahol a másvilágon.

De semmi sem történt. Mire fölnyitottam a szemeimet,

ott láttam ülni mosolyogva Tiszát. Arcára mintha griflivel oda lenne írva:

— Tudok ám én rettenetes is lenni, — azért hogy himlőhelyes vagyok !

*

De a legislegfőbb dolog mégis az marad, hogy hét oszt-rákot megtérítettünk — úgyszólván potom áron.

Ugyanis Szécsen Antalért cseréltük őket.

Igen, igen, a derék Szécsen gróf »igen«-nel szavazott. Ő megadja a két milliót, ő semmit sem bír megtagadni, mert neki nagy szíve van.

S régen kergeti már azt a kedves kis madarat, melyet kétfejű sasnak hívnak. Színes tollai, karcsú nyaka, aranyos csőre mind olyan nagyon csábítók a nemes grófra nézve, hogy már évek óta kerülgeti a kalitkát.

Apróságok teszik a delnőt, mondja a francia, s apró figyelem az államférfit.

S uramisten, mi lehetne lekötelezőbb s mégis apróbb figyelem, mint a honfitársai ellen szavazni.

Van is abban valami ! Sőt, ha jól föl vesszük, ez egy magasabb látkört föltételez.

Vannak záruk, amiket gyakran ki lehet nyitni egy görbe szöggel is.

Nos, miért ne sikerülhetne ez neki, ha majd egyszer Kálnoky után becsukódik az ajtó ?

Pedig becsukódik — az óriási léghuzamtól.

*

De lám, Andrassy Gyula most is nagyobb diplomatának bizonyult Szécsennél.

Ő azon verebekhez tartozott, akik nem lövetik le magukat, hanem elröpülnek a kellő időben.

Egyszerűen nem jelent meg a szavazáson. Hadd törje rajta fejét a történelem, hova szavazott volna, ha ott van ?

A dolog különben egyre megy. Magyarország felülkerekedett, s most már bebizonyult, hogy a delegáció mégis jeles intézmény. Csakhogy hét darab német szükséges hozzá.

*

A közös hadügyminiszter, mikor látta az eredményt, idegesen panaszkodott Kálnokynak.

— Tessék hadsereget fenntartani az ilyen néppel! Most már mezítláb járjanak a katonáim!

— Ej, kell is az ólomlábakra bakancs? — súgta erre Bánhidy Béla a Móricz Pali fülébe, de nagyon nyájasan megkérte, hogy a világért se adja tovább — mert Pulszky Guszti meg találna apprehendálni.

És Móricz Pali hallgatott.

— Nem tudom ugyan — dűnnyögé magában —, hol ebben a vicc, hanem azért jó lesz jövő programbeszédembe Szarvason.

*

Az osztrák miniszterek nem mentek el a közös ülésre, mert szerintük erre nincs joguk, s igen megbotránkoztak, mikor hallották, hogy báró Orczy jelen volt.

Sőt Tisza Kálmán is. Mégpedig ez egyszer a nádpálcája nélkül.

Bizony furcsa egy dolog volt ez. Úgy tűnik föl nekünk mindnyájunknak, mint egy álom. Még most sem akarom elhinni, hogy mink vagyunk mink.

El sem hiszem addig, míg csak nyomtatva el nem olvasom odahaza az »Ellenőr«-ben.

Sietek is pakolni. Úgyis biztos, hogy senki sem invitál meg bennünket díszebédre.

Egy delegátus.

A MŰZSÁK DEBRECENBEN

Debrecen, ápril 27.

A kálvinista Róma Helikonná változott át. Bánki bácsi-tól kezdve fel egész Simonffy polgármesterig, mozgásban van minden eleven lélek.

A helikoni források megerednek, mert csapra fognak üttetni. Az asszonyok báli ruhákat varrnak, a férfiak dikciókat tanulnak, a szakácsnék delegációkat tartanak, hogy mennyi szárnyas állatot kellene feláldozni — az isteneknek.

Mert valóságos kis istenek jönnek majd hetedikén csörtetve Debrecenbe.

Hiába csúfolják már Debrecent délibábos rónának; ott van most a legmagasabb hegy: a Parnasszus.

S 50% árleengedéssel juthatni rá — a mai modern korban.

*

A hírhedt ötös fogatot újra látni fogják. Cívisek szíve nagyot dobban, hej, mert kevélyek ám arra az ötös fogatra, mely csak királyokat szállított eddig, vagy még azoknál is »nagyobb urate« Kossuth Lajost 48-ban.

Sőt most is nagyobb úr fog ülni rajta: Jókai Mór.

Ki ne volna kíváncsi az ő arcára, vonására? Van is becse most az ablakoknak, amerre a bevonulás történik, amerre a fejedelem jön és a törpéi.

Igen, a fejedelem és a törpék — mert, miért ne legyünk egy kicsit maliciózusak?

S vajon igazán a Hippokrene forrásvizét jön-e ide megkedveltetni a fejedelem?

Mert nagy baj ám a királyok szívéen keresztül látni.

S valahányszor egyik közülök valahova utazik, sohasem az igazi szándék kolportáltak; az mindig az újságokra van rábízva, hogy kitalálják, kommentárokkal ellássák az útnak célját.

Mikor Jókai Munkácsyt kísérte, azt mondják: azért ment, hogy emlékezetes politikai toasztját mondhassa el az ország legszélső határszélén, Munkácson. A toaszt nem Pontius Pilátusnak szólt, hanem Oroszországnak!

Most is kemény gyanú alatt áll, hogy nem a múzsáknak jön udvarolni Debrecenbe — hanem a választóknak.

Ha ez mind igaz, akkor hát mégsem olyan rossz politikus az a Jókai, aminőnek némelyek tartják.

*

Ennyit Jókai útjáról. Ami az udvarát illeti, erre nézve burkolózzunk balladai homályba.

Egyszer a verebek ráültek a keresztfára, mely az útszélen állott. Ott csiripeltek, ugrándoztak nagy vígan és daloltak

egy himnuszt a kicséptelt szalmában visszamaradt búzaszemekhez.

Az emberek, akik az úton jöttek-mentek, mind levették kalapjaikat mély alázattal.

— Látjátok, fiúk — szól az egyik szürke veréb, mely a Krisztus balkarján ült és a tollait borzolgatta, hogy nagyobb-nak látszassék —, mennyire tisztelnek bennünket az emberek. Mindenki leveszi előttünk a kalapját. Nem láttátok ?

— Dehogyan nem láttuk. Hiszen mindnyájan azért csiripolunk, hogy észrevegyenek. Mert tudjuk, hogy kalapot emelnek, ha észrevesznek.

— Bolondok vagytok — szólalt meg erre egy a földön ugrándozó pacsirta —, hiszen a kereszt előtt hajladoznak az emberek, nem előttek. Próbáljatok meg egyebütt ülni.

A verebek gúnyosan kinevették a pacsirtát, mert ők szentül hiszik, hogy a megtiszteltetés nekik szól.

*

Különben minden hasonlat sántít, s azért mese a mese, hogy senki se higgyen benne.

A TÓT ATYAFLIAK

(Medvetáncoltatók egy kárpáti faluban)

(Mai képünkhöz)

Bizony csendesesen élnek ők odahaza kis falujokban, s nagy ritkán történik náluk valami nevezetes eset. A legnagyobb látványosságok közé a korcsmai verekedések tartoznak, de hát mióta megadóztatták a pálinka-katlanokat, azóta olyan drága a szeszcsital, hogy a szegény ember kénytelen józan maradni s még csak nem is verekedhetik.

Különösen a nyári szezon unalmas végtelenül. A férfiak szét vannak széledve a világ minden részében, ki drótos, ki üveges, ki cséplő, arató vagy nyomtató, csak az öregek, az asszonyok és a gyerekek maradtak otthon.

De télen sincsenek soha otthon, hisz éppen azért hirdeti a közmondás, hogy akkor lesz a világ vége, ha a tótok mind

otthon lesznek — amiből az következik, hogy a világ örökkévaló.

Egy nagy potentát van a tótok között, mely uralkodik közöttük. Ez a krumpli.

Ettől a nagy úrtól függ minden évben, hogy miképpen érezzék magukat a tót atyafiak.

Ha a krumpli megköti magát s nem terem meg, siralom-völgyévé változik át a Kárpátok alja, ha ellenben a krumpli nekigyürkőzik a szaporodásnak, nincs a földkerekségnek megelégedettebb népe ennél.

Nem hall itten panaszt senki, olyan az egész vidék, mint a pihenő víz, melynek hullámozó vizét nem zavarja semmi.

A legnagyobb események közé tartozik, ha a Gyuró drótos, akiről tíz év óta hiszik, hogy meghalt, egyszerre váratlanul otthon terem, vagy ha valami hír érkezik a falu valamelyik legényéről, ki a »král«-t szolgálja.

De igazi riadalom, az egész falut talpraállító dolog is eshetik, ha ugyanis medvetáncoltató oláhcigányok érkeznek a faluba. No, ilyen tán még soha nem is történt. Az akkor élő generáció holta napjáig beszélni fog erről. Ezt osztán érdemes megnézni mindenkinek.

Egy valóságos eleven mackó, akit gazdája, a nagy, erős, fekete oláhcigány, úgy vezet láncon, mintha egy szelíd, engedelmes kutya volna.

Az egész falu összeszalad, gyerekek, asszonyok, öregek, mind, aki csak otthon van, még a helység intelligenciája is ott látható: a tiszteletes uram, meg az Éliás zsidó; amott állnak ni, a félszer mellett, egymással beszélgetve. Egyik a szellemi spirituszt méri, másik pedig a valóságosat.

»Vigyitye medvegy!« kiáltások hallatszanak. Az apró-cseprő nép félve bújik a kút mögé a rettenetes állat láttára. Csak a vakmerőbbek tolakodnak előre.

A Ruffke zsidóasszony a hijjuról nézi a borzadalmas jelenetet, folytonosan kiabálva:

— Éliás, ne menj közel, ne menj közel.

Az oláhcigányasszony, kinek rajkjója nagyúri flegmával pipázik az öszvér hátán, általános irigykedés tárgyát képezve a tót gyerekek előtt, jósolni ígérkezik az embereknek a tenyereiből.

Az Ancsura a felső végből oda is vezette kislánykáját s két icce lencsébe alkudta meg a jóslást.

A cigányasszony el is mond azért sok jót, sok szépet a piciny Apolkának, kinek nagy szerencse áll a tenyerében. Kastélyban fog lakni, ha megdő, s mézes pálinkában fog fűrödni.

Persze, hogy a többi asszonyok is kíváncsiak a jövődre, s az oláh cigányoknak jó aratása leszen vagy két napig.

A medvetáncoltató cigány megfoltozza az üstöket, a cigányné pedig elmondja a jövőndőt.

S ez mind hoz valamit a konyhára. Hát még az előre nem látható dolgok? Egy-egy eltévedt malac vagy szárnyas állat, amelyeknek a pártját fogják, ha ugyan nem akadna néha nagyobb fogás is az együgyű nép között, mely hisz a babonában s mely olyan jó, hogy szinte gyámoltalan.

A »SZÉP LEÁNYOK«

(Fővárosi népszínmű 3 felv., írta Csiky G.)

Csiky darabjai sohasem jöttek oly sűrűn egymás után, mint az idén. Már maga e ritka termékenység is mutatja, hogy egy gazdag erű színműróval van dolgunk, ki később, miután kielégítette a nagyközönség napifogyasztását, termelni fog a jövőnek is. Minden más írónak, ha elért bizonyos megállapodást, csak hanyatlani lehet, kivéven a színműró, ki folyton és folyton javulhat. Hogy ellenséges vélemények támadnak Csiky működésével szemben, az éppen e sikerek nagyságának a következménye. Minél terebélyesebb a fa, annál feketébb az árnyéka. Annyi bizonyos, hogy a közönség, noha rövid félév óta már a negyedik Csiky-darabot mutatják be előtte, még mindig nem unta meg kedvenc íróját a színpadon s ma is csakolyan kíváncsisággal töltötte meg a színház minden zig-zugát, mint aminővel elmegy a következő darabjába.

S ez az igazi mértéke a sikernek. Mert hogy aztán mit beszélnek maguk közt a hallgatók, az lehet rossz szokás dolga is. Nálunk például úgy van rászoktatva a közönség, hogy mindenféleképpen elrontsa a maga élvezetét. Ebben találja passzióját. Mikor már nevetett, tapsolt és élvezett, a néző

behunyja szemeit s így okoskosik: »Gyönyörű darab, — hanem mármint nézzük csak meg figyelmesen, hátha ki tudnók sütni, hol vannak benne a hibák?

... S aki keres, az bizonyosan talál is hibát mindenben a világon.

A »Szép leányok« első műve Csikynek, mely nem a Nemzeti Színházban kerül elő, vagy amint ellenzéke mondaná: melyet nem az ő »darabmentő« művészei adnak elő.

Egy bár nem aktuális, de egykor bizonyosan napirendre kerülő társadalmi kérdést mozgat a szerző, ki ritkán vesz magasabb ok nélkül tollat kezébe.

Az a szomorú helyzet képezi a ma látott darab alapeszméjét, hogy mi lehet a szegényen, gyámoltalanul magokra maradt leányokból a mai társadalomban. Lehetséges-e nekik a küzdelem, a tisztességes létel megteremtése? Vagy pedig olyan-e a társadalom, hogy az nekik minden viszonyok között csak koporsó.

Mit bizonyított Csiky a mai darabjában? Azt, hogy erényes a lány vagy nem, el kell buknia. Égbekiáltó társadalmi fonákság. Kár, hogy rá nem mutat Csiky még élesebben, ahelyett, hogy a becsületes Jancsó jótette által mintegy kibékít a társadalom kegyetlenségével.

Erős, tán kissé túlerős realizmussal festé az életet (ami különben nagy érdeme a darabnak). A két leány, Bihari Terka és Lina, egy néptanító árvaságra maradt leányai, elütő természettel lépnek az életbe. Lina (Nagy Ibolyka) könnyelmű és léhavérú, egyik viszonyt a másik után köti, ellenben Terka (Blaháné asszony) komolyan szerelmes Lajosba, egy budapesti gazdagnak hitt polgár fiába, miután eddigi udvarlójának, Csengőnek (Vidor) kereken kimondta, hogy nem szereti.

A két leány egy nénjüknél tartózkodik, hol éppen mulatságot rendeznek; a könnyűvérű Lina az első felvonás végén megszökik egy fiatalemberrel, kit Szabó Bandi esetlenül személyesített, Terka pedig elhagyja a házat, mert kedvese, Lajos, hűtlenségéről bizonyosodik meg, ki őt megtagadja s a legcsúfosabb jeleneteknek teszi ki.

Lajosnak egy polgárleányt, Jancsó (Tihanyi) kocsmárosnak, a színmű pompásan rajzolt alakjának, leányát kell elvennie. A második felvonás Jancsó korcsmájában folyik, hol

újra megjelennek személyeink. Lina már egy öreg szerető karján, s itt is egy másik asztalnál ülő boltoslegénnyel kacérkodik. Az erényes Terka is a színre kerül, ki kasszírónéknak szegődött be a jó öreg korcsmároshoz (ezzel a szereppel Tihanyi remekelt). Jancsó, ki mindig azt beszéli magáról, hogy olyan keményszívű, dühös, mint egy vadállat, olyan olvadékony, mint a vaj, szeretettel fogadja a leányt magához, ki már előbb találkozik testvérel: az hívja őt fényes lakába, hol pompa közt él, emez pedig egyszerű pincelakását ajánlja fel. Ez nem enged a csábnak, amaz pedig nem tud megválni a megkezdett frivol élettől, újra jobbra és balra térnek a testvérek. Lina vén szeretőjével megy, Terka pedig marad a háznál, s már-már boldoggá lesz, midőn egyszerre megjelenik a Jancsó lányának vőlegénye, az egykori Lajos, násznépestől. Csalárd szeretőjére ráismer a leány s kényszerítve elmondja annak turpisságát, hogy házasságot ígért neki, de rászedte. Jancsó nem hiszi a dolgot s elkergeti házából Terkát, restellvén a botrányt, mely csak nagyobbodik azzal, hogy a Terka eldobott udvarlója, az emiatti bánatában korhelynek felcsapott Csengő is ott terem s a gyáva nyárspolgárfiút, ki a Terkát akarja meggyalázní, nyakon csípi s a földre teperi.

A harmadik felvonásban a dunaparti korzón vagyunk este. Lina már a boltoslegény szeretője, kivel nyomorúságos élete van, durván bánik vele, s le akarja rázni nyakáról. Jancsó is ott van, aki nem magyar ember, de kettőt tanult Magyarországon: a nyelvet és az őszinteséget; feleségét, leányát s a vőlegényt és annak családját várja Budáról a propelleren. Terka, kit a sok szenvedés megtört, szinte megjelenik, most jött ki s kórházból s a Duna habjaiban akarja találni halálát. Már éppen beugrani készül, midőn vidám muzsikaszó, víg kurjongatás üti meg fülét egy szomszéd korcsmából. Egyszerre fölkiált: »Ej, nem halok meg, élni akarok. Az erény úgyszem ér semmit. Igaza volt a testvéremnek, ki mindig az ellenkezőt vallotta. Élni akarok a gyönyörnek« — s a korcsma felé rohant, de amint, odaér, az ajtó egyszerre szemben nyílik s azon kilép testvére, Lina.

Megrázkodik az örömleány sorsától, ki halaványan, elgémberedve, szegényes ruhában áll előtte. Hát a bűnnek se fényesebb a sorsa.

Párbeszédüket kihallgatja a jószívű Jancsó, ki előtt Smeksz Gyula, a népszínmű egy másik nagybecsű epizód-alakja, kit szinte nagyon jól személyesített Solymosi, minthogy a saláta és nem a bor a fejébe ment, igen jól festett jelenetben elárulja, hogy Lajos úrfi csak a hozományáért veszi el Jancsó leányát. Most már meggyőződven az öreg a Terka ártatlanságáról és a Lajos úrfi bűnösségéről, midőn a familia megjön Budáról, a vőlegény úrfit eltaszítja s szeretettel öleli magához az erényes Terkát, akit különben az azóta rendes életre tért Csengő kér meg nőül, sat.

A »Szép leányok« egyik legügyesebben bonyolított darabja Csikynek, melyben nagy drámai erő is van. Az első felvonásban kissé nehezen indul meg a cselekmény. Itt törülni lehetne némely dolgokat, de a két utolsó felvonás oly kerek és gördülékeny, hogy kivált technikai tekintetben alig hagy fenn kívánni valót. Ami történik, minden természetes (s ez nagy szó Csikynél, mert eddigi darabjainál nem volt az), s minden erőteljesen van indokolva.

Az epizód szerepek közül kettő pompás; egyik, a Jancsóé, pláne megragadó melegséggel van írva; vannak aztán gyengébbek is s néhány burleszk-alak, mely nem illik a darab alaphangjához.

Egypár apró hiba csúszott be az erősen realiztikus műbe; hogy Károly úrfi Terkát kéri meg, azt senki sem hiheti el, erre az elégtételre nem volt szükség a darab végén. Ha a sablon-szerű Köcsög Muki alakját, mely a rossz színdarabokban divó szokás szerint a gondviselést van hivatva játszani, szerző mellőzni tudta volna, a mű nyert volna értékében. Az első felvonásnak több mint fele elmaradhatott volna.

De így is teljes, Csikyhez méltó sikert konstatálhatunk. Szerzőt sokszor hitták, s darabja állandó lesz nagyon sokáig a Népszínház repertoárján. A női közönség telesírja a zsebken-dőit az érzékenyebb helyeken. A dalok és a zene, melyet Aggházy szerzett, nyomorúságosak, s még Blaháné sem bírt velük effektust csinálni.

Blaháné gyönyörű játéka mellett ki kell emelnünk Nagy Ibolyát, akinek ez volt az első nagyobb szerepe s emberül felelt meg neki.

Az egyik páholyból végignézte az előadást gróf Karátsanyi Guidó is, s azon tűnődött, hogy ez a Terka érdemelte volna meg csak igazán — az erdénydíjat.

MI LESZ A SZEGÉNY LEÁNYBÓL?

(Karcolat)

Ma, mikor Csiky darabja a deszkákon ugyanezt a kérdést tárgyalja, nem lesz érdektelen egy cikket közölni erről a kérdésről.

Ha úgy állna a dolog, mint 48 előtt, hogy az asszonyok még nem tudtak deákul, bizonyára latin nyelven írnám e sorokat, — de már ma hiábavaló dolog lenne, mert az asszonyok majd csakhogy egészen értik azt, »ami deákul van«, a férfiak pedig már elfelejtették e nyelvet.

Hát az a fölvetett téma, hogy mi lesz a szegény leányokból?

Igen, ez a jelző illeti őket, hogy »szegény« leányok, mint az elrugaszkodott legényeket a »szegény-legény« név.

Csiky szépen fejt ki darabjában, hogy elbuknak végre is a küzdelemben.

De hát sokkal ügyesebben, mert rövidebben mondta ezt el egy sokat utazott mágnás a kaszinóban, kit nagy roué-nak tart a societás.

Kricsi gróf így szólt:

A »szegény leány« pályafutása többnyire itt kezdődik a dunai tartományokban. Innen kerülnek ki a legtöbben, mert itt a Duna mellett teremnek a legszebbek, a legtetszetősebb arcúak, a legalkalmasabb, a legbecsesebb portékák.

Többnyire chansonette-énekesnők lesznek vagy kaszszírnők a kávéházakban. És ez nagyon különös pálya. Éppen nem olyan, mint az íróé vagy a politikusé, kik idők folytán mindig öregbednek értékben. A kis énekesnők napról napra fogynak és kevesebbet érnek. Ami az ő értéküket megnevelheti, az egyedül a város-változtatás. Más ember inget változtat, hogy nyerjen külsőleg, a kis chansonette-énekesnőnek városokat kell változtatni.

E változtatások azonban sokszor csodálatosan fölrúgtatják becsüket. Ebből azonban nem következés, hogy például Bittó Pista nagy politikus lenne, ha egy más országba menne. Az csak ezekre az ágról ágra röpködő madarakra áll. Még a tollazatjuk is változik, színes, aranyos lesz a kopott szürkéből és viszont.

Budapestről elmennek Bécsbe nagyobb díjjal; mikor kissé megöregednek és nagyon ismeretessé válnak, viszik őket Párizsba. Itt már rosszabb sorsuk van, mert nagy konkurenciát csinálnak nekik a becsületes asszonyok!

Már-már azt hiszik, aláhanyatlik csillaguk s most már a nyomorteljes, sötét éjszaka következik, mikor reménytelenül Konstantinápolyba érkeznek.

Pedig ekkor jutottak az igazi paradicsomba. Kapósak, szeretettek, mindenki töri magát utánuk ebben a nagy nemzetközi vásárban.

Körülrajongják, hódolatokkal halmozzák el. Ez a délpont.

Hanem aztán jaj, mikor már itt is elunják. Az aztán Kairóba kerül, az arc már ráncos, a festék ónszínűvé, fakóvá ette, a szemek tüze kiégett, a termet megtört, a karok elsoványodtak. Kairó az utolsó stáció. Itt csak a söpredék van már.

Innen már csak egyetlen chance-a van a szegény leánynak.

Átevezni a szuezi kanálison, — ahol post tot discrimina rerum, valami indiai nábob veszi el törvényes feleségül.

NEMES VÉR

(Tolnai Lajos új könyve)

Tolnai Lajos e cím alatt egy két-kötetes regényt írt, mely a Révai testvérek regényfolyóiratában, most pedig önálló kötetben is megjelent ugyancsak a Révai testvéreknél, kik egy idő óta dicséretes lendületet kezdenek adni az eredeti regényirodalomnak. Tolnai Lajosnak ez az első terjedelmesebb műve, de korántsem oly jó, mint kisebb elbeszélő művei s mint főleg »Somvári Fényes Ádám úr«.

Az érdekes szerző, ki nemcsak mint költő foglalja el az első helyek egyikét az irodalomban, hanem mint prózaíró is,

jelen művében egy elzüllött mágnás családot rajzol az ő túlságosan sötét világnézetének színeivel, anélkül hogy e szürkeségbe legalább ide-oda iparkodnék vetni egy-egy kis sugárt is. Mert azt elhisszük, hogy Erdélyben vannak elzüllött, elkorcsosult mágnás családok, mint a Benedek grófok, de ilyen családot, hol együttesen s olyan praeponderative jelentkezzék a durva haszonlesés a legsivárabb alakjában, a szélsőségig vitt könnyűvérűséggel és tékozlással, nem tudunk képzelni, s ha van, másképp kell rajzolni. A behorpadt ablaknak is van napfénye: besüt az, ha másutt nem, a repedéseken.

A Benedek grófok szegénységben, adósságtól terhesen élnek. Almáshegyi kidőlt-bedűlt kastélyukban balekot várva a házhoz. Ezzel nyílik meg a regény. A balek egy alföldi nagybirtokos, a szép Dernyői fiú, aki a Benedek grófokat jön látogatni, s akit Olga, a grófok már nem fiatal, de még mindig nagyon szép nővére számára szeretnének megfogni férjnek.

A tapasztalatlan ifjú, kinek imponál a grófi név és címer, belemegy a hálóba, megkéri Olga kezét, s hogy aztán nőül vehesse, elszakad bátyjától, a nyers, parasztos de minden ízében nemes és okos Dernyői Lászlótól, s megosztják a vagyont. Lászlónak nagyon fáj öccse eljárása, de hallgat és gazdálkodik, mialatt a másik Dernyői az ő grófnéjával éli világát. De jó napok virradtak a többi Benedekekre is! A grófi familia ismét grasszálni kezd. Szípolyozzák, mint a piócák, sógorukat. Mindenik nagy lábon él, s költ, kártyázik, bacchanáliázik bőségesen. Olga grófnő nőegyletez, mulatságról mulatságra jár, — mígnem elpusztul a dernyői négyezer hold is egészen, s megint ott vannak, ahol voltak.

Legszerencsésebb azonban a fiatal Dernyői, aki, mikor már semmije sincs, az Erdélybe látogatóba jött László bátyja karjai közt hal meg, arra hagyván három kiskorú fiát.

A szívtelen anya és a grófok most azon dolgoznak, hogy most már az idős és rút Dernyői Lászlót kerítsék meg, de az nem áll kötélnek, s magával viszi a kis árvákat Deryőre, az Alföldre. Az anya beleegyezik, mert még mindig remél. László úr azonban (aki különben is a regény legjobban rajzolt alakja) mást gondol magában. Öreg szívében valami gerjedelem-féle kezd támadni Sandrin iránt. Sandrin comtesse húga Olgának, de amolyan hamupipőke a családnál, akit rongyban

járatnak, aki bűnbak mindenért, akit később szolgálatba hajtának, nevelőnő lesz, mert egészen másképp gondolkodik, mint a grófok. Szerző csak sejteni hagyja a Sandrin költői kedélyét és nemes jellemét, de nem állítja elének sehol, és a kölcsönösen támadó érdeklődést sem igyekszik indokolni.

Dernyőiben folyton növekedik ez a vonzalom, később megkéri Sandrint levélben, de az elutasítólag válaszol, kivált azon indokolással, hogy nem akar bátyái boldogsága elé lépni azzal, hogy László bácsi nemes szívét egyedül magának szerezze meg.

A Benedek grófok mindinkább elzüllődve lejönnek Magyarországra Olga grófnővel, s ott Dernyőn tesznek még egy végső kísérletet Lászlót Olgának megkeríteni. De László kijelenti, hogy öneki már más választottja van.

Itt a tulajdonképpeni regény, mely tele van érdekes mellék-epizódokkal, megszakad. A befejezés csak úgy vasvilálával van odavetve az utolsó három fejezetben.

A haraggal távozó grófnő elveszi fiait a László keze alul s mind mélyebben-mélyebben süllyed, a szegény nőegyletek pénzét elsikkasztja, hamisít, bankót csinál s fogságba jut. Az egyik Benedek ügyesebb, kiszökik Londonba. Dernyői László pedig elveszi Sandrint.

Az írói igazságszolgáltatás tehát megvolna valahogyan, de más kérdés, hogy sikerült-e a regény? Mondjuk ki, hogy nem, legalább nem annyira, mint Tolnaitól várni lehetne, megszoktuk tőle inkább, mint bárki mástól a kerek gonddal kidolgozott műveket. A tendencia, hogy hova viszi az embereket a munkakerülés és az úrhatnámság, nincs az olvasó elé állítva, szemlélhetőleg egyes fázisaiban kellett volna kimutatni a süllyedést; egy csomó léha gazemberrel ismerkedik meg az olvasó, s azok is maradnak véges-végig, úgy tesszük le a könyvet, hogy nem érezzük a katasztrófát, mely őket érte, nem tudjuk elhinni, hogy ezek az emberek másformák is lehettek volna.

A feldolgozott mese inkább novella-tárgy, regény- szövetnek igen vékony. De szerző mindenáron két kötetet akart abból kihozni, sok fölösleges toldást tett hozzá. Igaz, hogy ezek a fölösleges toldások sokszor többet érnek, mint maga a nélkülözhetlen anyag. Ilyen például mindjárt a regény elején

a kocsisok közti jelenet, melyet csak Tolnai tud oly művészileg megrajzolni.

Az alakok bágyadtak, színtelenek, nem úgy azonban az epizód-alakok, itt sok kitűnő van. Ellenben a grófok olyan egyformák, dacára annak, hogy a szerző folyton ismétli külsőleg elütő tulajdonaikat, mintha egyetlen ember volna. De a legvisszataszítóbb karakter Olga grófnő, azaz hogy nem is karakter, mert az nincs megfestve semmilyennek. Olyan anya és olyan feleség nem képzelhető. Vagy rosszabb, vagy jobb; mert indulatok és szenvedélyek nélkül egy életpálya le nem futhat, ez a semmirevalószkodás nem elegendő, hogy regényhősnővé tegye. Szerző egy morális prédikációt tartott regényével, de nem a regényírás eszközeivel, eleven húsból és vérből való alakok közvetítésével.

A regény még így is könyvpiacunk ez idei legjobb termékei közé tartozik, egyes szépen írt fejezetei, gyönyörű és jellemző stílje, a legvonzóbb olvasmányok közé emelik. Kiállítása igen díszes, ára a két harminc ívre terjedő kötetnek 3 frt.

TÓTH LŐRINC

Az írók és a közönség olyanok, mint a régimódi faliórák két pondusza, ha az egyik nagyon felül van, akkor okvetlenül nagyon alul jár a másik. Irodalmi társulatainkról szólva, mikor még az írók lelkesültek e társulatokért, a közönség nem sokat törődött velök; most, hogy némi lendületet vett az érdeklődés a Kisfaludy és a Petőfi Társaság iránt a közönségnél, az írók buzgalma kezd lankadozni.

Némelykor alig egy-két író jelenik meg a társasági padokban, némelykor még annyi sem. Egészen a bosszankodásig megy a tagok indolenciája.

Szerencsére van egypár buzgó gyűlésező, s így mégis meg lehet az üléseket tartani. E buzgók közé pedig nem a mozgó-kony fiatalság tartozik, mely még mindenre ráér s melynek ruganyos életkedvét még nem törte meg a kor, az öregebbek teszik a buzgók kis gárdáját. De aki még a buzgók közt is a legbuzgóbb, az egy ősz, rövidre nyírott hajú öregúr, mosolylyal a szemében és pápaszemmekkel a mosoly fölött.

Ott lehet őt látni majd mindég nemcsak a Kisfaludy Társaságban, melynek tagja, hanem a Petőfi Társaság ülésein is, mint hallgatót, ki figyelemmel, egész odaadással csügg a felolvasásokon, mintha aggódva, reménykedve vizsgálná ott a fiatal generáció közt a jövőt.

Kicsoda ez a vidámképű öregúr? Bizonyosan kevés dolga lehet, hogy mindezekre ilyen pontosan ráér? Hja, ilyen a könnyű teher és munka nélküli élet, mely ki nem fárasztotta!

Hanem mikor aztán megtudjuk, hogy az a ki nem fáradt ember Tóth Lőrinc, aki egy magas államhivatal terheit viseli ma is, s aki ezenkívül egy hosszú életre szóló munkásságot mutathat fel úgy a szépirodalom, mint a jogtudományi irodalom terén, — akkor igazán eszünkbe jut, hogy talán mégis más fából való emberek voltak azelőtt.

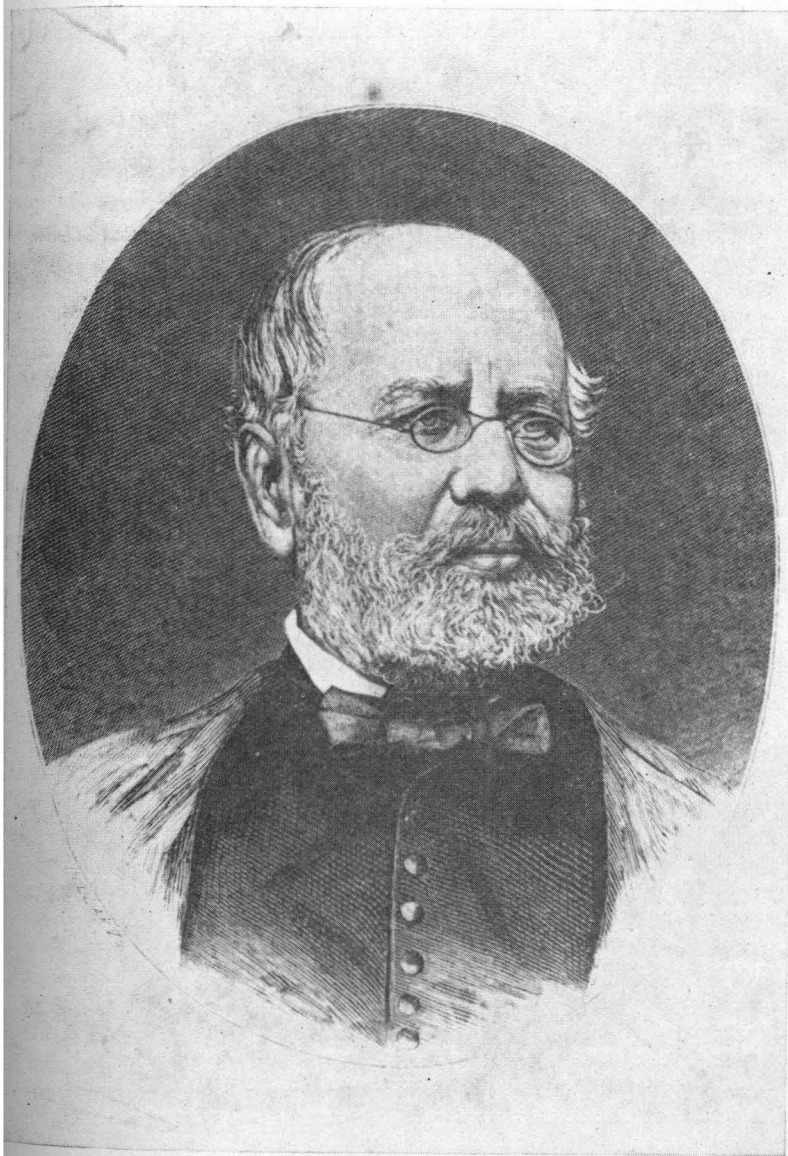
Ötven éve annak, ahogy az öregúr először olvasta műve alatt nevét nyomtatásban. S azóta folyton egész mai napig híve maradt az irodalomnak.

Nem virtus az Aranynál, Jókainál, akiket borostyán-erdőkön át vezet a múzsa örök fiatalon, s ott mindég tavasz van, mindég a nap süt, de Tóth Lőrincnek nem udvaroltak a múzsák annyira, őneki magának kellett utánok futni, sokszor járatlan, süppedékes utakon. Ha nem is nagy, de hű vala.

A Kisfaludy Társaságnak jutott a szerencse, hogy az ősz író leginkább vallhatja a magáénak. Sietett is rátenni kezét jó eleve, mert olyan sokoldalú az ő működése, és oly teljes érdekekben sok téren, hogy éppen úgy ünnepelhetné őt az Akadémia, a Kúria is, s még ezenfelül a törvényhozó-testületnek sok ízben volt kiváló tagja.

De a Kisfaludy Társaság tünteté őt ki legelőször, midőn jegyzőjévé választotta, később 1841-ben rendes tagjává. Innen lépett ő ki aztán a közélet különböző pályáira és mintha az »atyai ház« lenne neki a Kisfaludy Társaság, *odatartozó* maradt mindenünnen.

Helyesen jegyezte meg, gondolom Gyulai Pál, ama zárt ülésen, mely az ő kitüntetését elhatározta, hogy, »oda való az alma, ahol megnőtt és nem oda, ahol megért«. A Kisfaludy Társaság méltán ragadta tehát magához az alkalmat Tóth Lőrinc ötven éves működését megünnepelni, és pedig illőn a

Tóth Lőrinc

szerény férfiúhoz, nem ünnepélyes rendkívüli üléssel, mint eleinte tervezték s aminek ő határozottan ellene mondott, hanem csupán egy lakomával, melyre mindazon testületek meghívtattak, amelyekben működött.

Számos tisztelői nem lehetnek ott jelen (mert milyen terem győzné azokat befogadni?), csak barátjai és kartársai egy része jöhet össze, hogy megéljenezze a veteránt, ki ma a pálya végén is ott áll még a legjobb, legizmosabb munkások között, törhetetlen akarat-eréllyel s kifogyhatlan munkakedvvel. De bizonyára visszhangot fog verni a széles hazában is e kis ünnep (mert igen kicsiny ez ünnep az ő érdemeihez képest), s sokan fognak gondolni őrá mindenfelé, büszkeséggel azok, akikhez közelebb állott, s tisztelettel, hálával azok is, akikhez távol, azaz távolabb esett, mert távol ő senkihez sem állt.

Közlékeny természete, melegen érző humánus szíve alkalmassá tette, hogy mindenki szeresse s hogy mindenkit szeressen.

De ne diesérjük azt, akinek még örülnünk lehet, s adjuk egész röviden élete kiválóbb mozzanatait, azon reményben, hogy bevégzett életrajzot még soká, igen soká nem fogunk írhatni róla.

Rév-Komáromban született 1814-ben december 17-én. Oskoláit is ott végezte. Az irodalom iránt már igen korán érzett gerjedelmet. Első műve Imre János egyetemi tanár halálára írt óda 1832. május 12-én jelent meg, tehát ma ötven éve.

Azóta mind sűrűbben találkozhatni nevével az akkori folyóiratokban: a »Koszorú«, »Regélő«- és a »Társalkodó«-ban, egy-egy novella, vers vagy epigramm alatt.

Tulajdonképpen írói működése csak tíz évre terjed, mert azután magával ragadta a közélet egy-egy másik ága. Legnagyobb sikerét a színműírás terén aratta. Ő írta »Vatá«-t, »Ronow Ágnes«-t, »Hunyadi László«-t. Mind a három darab éppoly ismeretes és kedvelt volt akkoriban a közönség előtt, mint valaha az »Etelka« regény, vagy akár a »Himfy szerelmei«. Hunyadi Lászlót pláne az akadémia is megkoszorúzta.

Tóth Lőrinc nagyon jó nevelést kapott szüleitől, s később is kedveztek neki a viszonyok; Gorove társaságában beutazhatta Európa művelt államait, s ez útjáról hat füzetet

írt »Úti tárca« címen. Nagy műveltsége tette lehetővé, hogy odatartozhatott az ország szerepvivő fiatal generációjához, s a rohamosan meginduló politikai élet őt is magával sodorta ezekkel együtt egész más tárgyú tevékenységre. Az 1847 — 1848-i országgyűlésen Tóth Lőrinc már Breznóbánya követe, híve a szabadelvű eszméknek s mint hírlapíró is működik. Az első minisztériumban elnöki titkár Deák mellett, majd osztályfőnök. A pesti országgyűlésen Komárom követe.

A szabadságharc után is a tett-mezőn marad, részint mint hírlapíró, részint mint jogtudós. 1858-ban rendes tagjává választja az akadémia. Több kitűnő jogi munkát ír: »A magyar örökösödési jog«-ról, »Ügyvédi reform«, »A becstelentő büntetésekről«, »A hűtlenségi vétkekről« stb. 1865-ig ügyvédeskedvén, ekkor a csákvári kerület választja meg képviselőnek. Ez állásáról csak 67-ben köszönt le, midőn mint osztálytanácsos lépett be a Horvát Boldizsár minisztériumába. E hivatalából neveztetett ki később a legfőbb ítélszék bírójává, s a Kúriának ma is egyik tanácselnöke és díszje.

De mindezen idő alatt soha nem szakított a szépirodalommal sem, — s egy epigramm-kötete a »Méhek« cím alatt csak is a legközelebbi héten hagyta el a sajtót.

A »Méhek« írója igazán egy méh volt, maga is lankadatlán szorgalommal sok-sok mézet hordott abba a kaptárba, melynek annyi heréi vannak . . .

De ne panaszkodjunk azokra, akik nem dolgoznak, midőn azokat ünnepeljük, kiknek arcát ötven év óta harmatozzák az izzadságcseppek, fényesebb gyöngyök a drágagyöngynél.

AZ AUDIENCIA

(Karcolat)

Nagy híre van az audienciáknak, kivált faluhelyen. Mint rege száll ott ajkról ajkra, hogy egykor ez, meg az az ember fönn volt a királynál és Budavárban s leomlott a trón zsámo-lyánál, ahogy mondani szokás.

Királylátogató parasztok mindig akadnak, de azok nehezen jutnak el kérelmükkel magához a királyhoz. Nehéz dolog az nagyon !

Hiszen fenn voltak már a recskiek is, beszéltek is a királlyal, de utólag kisült, hogy az csak a kancellista volt. Még cifrábban jártak a rimóciak, akik sok pénzt fizettek egy szőke úrnak, hogy vezesse el őket Bécsben a fölség elé; az ajánlkozott is rá, sőt a király jóakarátát is megígérte feléjük fordítani kétszáz forintért. Megadták a pénzt, hogyne adták volna meg! — s el is vezette őket a szőke úr egy csilláros, vakító fényes nagy terembe, ahol sok-sok ember, mind csupa nagy úr mulatott, kávézott és egy emelvényen volt egy nagyon szép asszony, maga a felséges királyné, s mellette egy férfi, a király.

Mikor meghallgatta őket, hogy mit beszélnek magyarul, mondott erre jóságos, nyájas arccal valamit németül, amiből a szőke úr megmagyarázta, minden úgy fog történni, mint a rimóciak kívánják.

Hazamentek aztán ökgyelmeik nyugodtan, de semmi sem történt. Csak évek múlva sült ki, hogy az nem is a trónterem volt, hanem egy külvárosi kávéház, s aki a trónuson ült, az egy szép kasszirleány a szeretőjével. Az ördög vigye el őket elevenen.

Talán nem is lehet a király elé jutni a szegény embernek, ha térdig koptatja is el a lábát?

Ej, dehogyan nem! Csak meg kell kérdezni a szurdoki deputációt. Azok már hetedszer voltak őfelsége előtt egy lehetetlen kérelmükkel, hogy tudniillik ők kisütötték, miszerint valaha mind az övék volt az a sok föld, amit a pécsi püspök szánt most, hát adassa azt nekik vissza őfelsége.

Persze, hogy nem adhatta vissza, sőt midőn a kabinetirodában már hetedszer is ott látták alkalmatlankodni a szurdoki deputációt (egészen ismerősek voltak az udvarnál!), meg lett nekik parancsolva, hogy többet el ne merjenek jönni.

De bizony elmennek azért is. Tanakodtak, s megállapították a fortélyt közösen. Csupa új embert küldött ki a helység, s ezek úgy jegyeztették be magukat a kabinetirodában, hogy ők a bárkányi előljáróság.

Beeresztették őket a felség elé.

— Mit kívánnak? — kérde a király, midőn beléptek.

— Hát felséges uram, ezt az instanciát akarjuk átadni még egyszer, mert nem vagyunk ám mi bárkányiak, hanem a szurdokiak vagyunk.

S ezzel aztán vesd el magad, kotródtak, rohantak kifelé, mint az eszeveszettek, úgyhogy se a király, se az ajtónállók nem bírták elgondolni, mi történt.

Hazaértek Szurdokra nagy diadallal, hogy azért is átnyújtották az istanciát.

Igaz, hogy előre tudhatni, hogy nem használ, hanem hát végre is mellékes dolog.

A csütörtöki audiencián is sokan megfordultak Budán, s a kérelmezők közt mindig akad egy-egy csodabogár, aki derültséget szül az udvarnál.

Egy nagybajomi ember, bizonyos Kurcz Ferenc, midőn a király elé lépett s az megszólította, elsápadt, eleinte egy szót sem tudott szólani, majd reszketni kezdtek a lábai, mint a »Háromcsőrű kacsza« polgármesteréé, mindig jobban, míg végre összerogyott.

— Vigyék el ezt a szegény embert! — mondá a király. — Nem hallgathattam meg a kérését, mert nem tudta elmondani.

De nem mindenkiben van ennyi respektus a fejedelmi trón iránt. Néha szemtelen kérelmezők is akadnak.

Az egyik például azt kívánta csütörtökön, hogy engedje el neki a király az érettségi vizsgálatot.

— Megnézem s minden lehető meg fogok tenni — szolt a felség átvéve a folyamodványt.

— De hátha elfelejti fölséged?

A király kedvetlenül hátrált néhány lépést, mintha jelezné, hogy a kérelmező el van bocsátva, de az nem tágított, hanem kivette a zsebéből a ceruzát s oda nyújtotta:

— Esedezem, kegyeskedjék ráírni a nagy szignatúrát.

A király át nem vette az irónt s sebes léptekkel vonult vissza a mellékterembe.

Egy fiatal, szép asszony a férjeért könyörgött, hogy eresszék haza Dalmáciából, mert elpusztul a gazdasága és nagyon rosszul bánik vele az anyós.

— Ej, ej! — szolt a király. — Hát nehezen várja a férjét? Szép öntől. Legyen türelemmel. Teszek róla, hogy ne sokáig kelljen ott maradnia.

De a legkomikusabb volt mégis egy szegedi menyecske-asszony panasza.

Csípőre tett kezekkel kackiásan jelent meg, csak úgy ropogtak a stajf szoknyák.

Elmondta, hogy nagy baja van. Két év előtt a házát kezdte építeni, de aztán nem volt elegendő a pénze, és mivel-hogy özvegyasszony, tehát egy »embört« állított magához, akinek szinte volt egy kis pénze s megépíthette a félben maradt falakra a fedelet.

— Most már én az embört eluntam, fölségös uram, mert házszártos és dologtalan, hát azt mondtam neki, hogy fel is út, alá is út.

— Jól van — mondá ő —, de akkor elviszem a födeletem. S leverte a födelet a házról.

A király meghallgatta s mosolyogva mondá:

— De iszen az ő pénzén volt építve, hát az övé volt.

— Igen? — szólt a menyecske élesen. — De hát a két évi szeretkezés, felséges uram?

A MÉZESHETEK

(Eredeti képünk magyarázatául)

Mint ahogy az ember azért ebédel, hogy a fekete kávé jól essék, minden jel azt mutatja, hogy körülbelül a mézeshetek kedvéért házasodunk.

A mézeshetek olyan édesek, mint a félig reménytelen szerelem. Nem, olyan édesek mégsem! Mert ahol már tényekkel állunk szemben, ott megszűnik az egzaltáció. Egy csinos fiatal feleség pedig már tény, s a tényekkel számolunk, megnyugszunk bennök és azt hisszük, hogy annak úgy kellett történni. Nincs benne semmi rendkívüli.

Hanem hát egy fiatal menyecske olyan tény, amelyik könnyen von maga után más tényeket — amik a mézeshetek után sok keserű esztendőöt okozhatnak.

Képünkön is, úgy látszik, egy ilyen tény fojtatik el mégpedig a csírájában.

A »Nelli«-nek van egy unokabátyja a hadseregnél. Nagyon jó, kedves fiú. Ez már egyszer bizonyos dolog. A Nelli tetszett is neki, mindig vele táncolta a cotillont, hanem hát

el nem vette feleségül, de nem is férjnek való fiú a Miklós. Hiszen bohó gyerek még, aki semmit sem vesz komolyan. Semmit és senkit, a Nellit se, — még talán azt se, hogy Nelli férjhez ment. Pedig Nellinek, amikor férjhez ment, ott volt a férjhezmenési indokai lajstromában mindjárt a legelöl, hogy »hadd bosszankodjék Miklós!«

Bosszankodott-e valóban, nem tudhatni, de az áll, hogy Nellit még most is kellemesnek találja, mert amióta hazajött szabadságra, minden délután ellátogat a fiatal menyecskéhez, mikor a kis férjecske a büróban van.

Miről csevegnek együtt? Istenem, hiszen annyi beszélnivaló van a gyermekkori játszótársaknak! Az emlékek egészen ellágyítják a Nelli szívét, s ilyenkor szinte szereti azt a bolondos Miklóst. Most, hogy már harmadnapja nem volt, egészen nyugtalan miatta . . . Persze, persze kicsit kegyetlenül bánt vele, mikor Miklós átkarolta, gorombán kisiklott a kezéből s beszaladt, bezárkózott a hálószobájába.

Eleinte mérges is volt, de most két nap óta megbocsátott neki s ma egy levélkét írt számára, melyben látogatását kéri. De mi nem történt? Mikor éppen írja a levelet gyanútlanul, nyugodtan, egyszerre megnyílik az ajtó nesztelenül, és belép váratlanul Gábor. Sohase szokta pedig ily korán ott hagyni a hivatalt.

— Mit írsz, kis feleség? — kérdé Gábor.

Nelli arca lángba borult, majd elsápadt és elkezdett reszketni.

— Semmit, semmit — s gépiesen nyúlt a levél után . . . De Gábor gyorsabb volt s utána kapott a levélnek.

— Nelli, mi volt ez? — kérdé mogorván. — Te reszketsz . . . te bűnös vagy, Nelli.

— Jaj, ne olvasd, kérlek, ne olvasd.

— De bizony olvasom.

— Meghalok, megölöm magam, a Dunába ugrom, ha elolvasod.

Gábor gondolkozott egy percig: sötét volt a homloka nagyon, s reszketett az ő keze is, amelyben a levelet tartotta.

— Jól van tehát, ez egyszer nem akarom tudni, összetépem.

És tépni kezdte a levelet. Az apró papírkockák lassan hullottak a padozatra. A kis menyecske bűnbánólag és hálálval hajtotta fejét férje vállára, fogadást téve magában, hogy soha, de soha többé nem fog írni illatos levelet senkinek.

Vajon meg fogja-e tartani? Vagy az a »soha« csak egy nap önála is, mint ahogy az a többi asszonyok szótárában?

A TÓTH LÓRINC-LAKOMA

Minden tekintetben fényes társaság gyűlt össze ma a Frohner-szálloda első emeleti éttermében, hogy Tóth Lőrinc ötven éves írói működését megünnepelje. Pont két órakerépett be az ünnepelt a terembe, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt és Csiky Gergely kíséretében, dörgő éljen mellett. Tisztelői már ekkor elfoglalták az asztalokat.

Ott volt a Kisfaludy Társaság mint házigazda majdnem teljesen. Az ünnepelt Mailáth György országbíró és Gyulai Pál mellett foglalt helyet. Távolsabb Ipolyi Arnold püspök, Jókai Mór, Ráth Károly főpolgármester, Beöthy Zsigmond ült jobb felül, bal felül Pauler miniszter, gróf Lónyay Menyhért, nógrádi Szontagh Pál, Szász Károly. Ott voltak még a lakomán Csernátony Lajos, Győry Vilmos, Urvári Lajos, Pauler Gyula, Heinrich Gusztáv, Pulszky Ferenc, Láncoz Gyula, Deák Farkas, Csiky Kálmán, Láng Lajos, Vadnay Károly, ifj. Ábrányi Kornél, Bartók Lajos, Kiss József, Komárom város polgármestere, a bírói kar fő tagjai majdnem kivétel nélkül, Berczik Árpád, Komócsy József, gróf Zichy Géza.

A Tóth Lőrinc arképevel s alul egy aranytollal díszített étlap a következő menüvel kecsegtetett:

Tört csibe leves
Rostélyon sült fogas
Ökör hátszíne zöld főzelékkal
Spárga vajjas mártással
Idei liba uborkasalátával
Fagylalt, tejszínhab
Gyümölcs, sajt, cukorka
Feketekávé, cognac, champagne.

Borok:
Sashegyi vörös
Somlyai fehér
Francia pezsgő (Monopol).

Az első toasztot Gyulai Pál mondta, lefelől néhány szóban a királyra, azután a megtiszteltre, röviden indokolva, hogy miért rendezi e lakomát éppen a Kisfaludy Társaság, azután kiemelve Tóth Lőrinc érdemeit.

Az elhangzott lelkes éljenek után Szász Károly emelkedett fel, hogy egy nagyobb terjedelmű, inkább beszédben mint toasztban emelje ki a nap hőséneked tettekben gazdag életét.

Majd Tóth Lőrinc emelkedett fel őszinte, meleg hangon megköszönni a megtiszteltetést. Az ősz férfiú meg volt hatva egész a könnyezésig. Elmondá, mennyire jól esik neki ez a nap, s ezt nagy részben köszönheti az irodalomnak, melynek mindig meleg barátja volt.

Már ekkor élénken kívánták hallani Jókait.

— Uram, uram, Gyulai Pál uram — szólott ekkor Jókai felállva. — Szállok az úrnak.

— Állok elébe. Éljen! — kiáltá Gyulai fölpatanva helyéről.

— Én — folytatá Jókai — a Petőfi Társaság nevében köszönténem fel Tóth Lőrincet, de a Kisfaludy Társaság előtttem járt, s mind felsorolta az érdemeit. Nekem már csak a Tóth Lőrinc bűnei maradtak meg.

— Mi volt a bűne? — kiálták közbe derülten.

— Az volt a bűne, hogy engem is ő tett poétává. Földim, komáromi ember lévén, ösmerős volt a szüleimmel s ő szedte ki a fiókomból az első zsöngéimet, elhordta Pestre és kiadta az újságokban. Hogy érnek-e az én dolgaim valamit, azt majd megmondja az utókor, de annyi bizonyos, hogy nekem nagy gyönyörűséget okoztak sat. Élteti Tóth Lőrincet úgy mint a fiatal írók pártolóját.

Mailáth György mint a Kúria tevékeny bírójára emeli poharát, Ráth Károly élteti a buzgó polgárt, ki tevékeny részt vesz a város ügyeiben is.

Pulszky Ferenc visszaemlékezik arra az időre, mikor őket akadémiai tagoknak választották meg, akkor is volt bankett, ha jól emlékszik, de azon még csak »egy forintot« fi-

zettek; ma már ott állunk, hogy hat forintos ebédet lehet ennünk. Adja isten, hogy mikor Tóth Lőrinc gyémánt-jubileumát fogjuk tartani, már akkor 36 forintot fizessünk egy terítékért.

Különben élteti Magyarország *legtermékenyebb novellaíróját*, Pauler Tivadart.

Beöthy Zsolt fölolvasta a lakoma tartama alatt érkezett üdvözlő táviratokat.

Még Komócsy József, Bercsényi Béla tartottak kitűnő humorú toasztokat, kivált az utóbbi részesült viharos tetzésben.

Öt óra táján behozták a feketekávé után a szájvizet, s azzal aztán mindenki kiöblítette a mondanivalóját, nem volt többé egyetlen toaszt sem.

Az öregebbek hazamentek, a fiatalabb generáció, kivált az irodalmi rész, mintha nehezen tudna megválni a helytől, hol Ágai csillogtatta ma *eredeti* tehetségét, apróbb csoportokra képződve, még sokáig beszélgetett.

HOGY CSALTA MEG A SZEGÉNYEMBER AZ ÖRDÖGÖT?

(Politikai mese mirólunk)

A szegényember el volt keseredve, mert egy hídra volt szüksége, melyen az egyik földjéről átmelessen a másikra; sőt a híd még azért is elodázhatlan szükség volt reá nézve, hogy átszökhessen rajta a túlsó partra, ha az innensőn veszedelem fenyegetné.

Csakhogy a híd fölépítéséhez nem volt se pénze, se ereje: többször megpróbálta, de mindig abba kellett hagynia. Töprengedve, aggódva ült hát egy napon a folyó partján, mikor előtte termett a sátán és meglegyintette a vállát.

- Hogy érzed magad, szegényember?
- Rosszul. Nem bírok ide építeni egy hidat.
- Hát iszen építék én neked egyet, ha meg tudunk alkudni.
- Mit kívánsz?

- Mindenekelőtt tudd meg, hogy én az ördög vagyok.
- Tudom, ösmerlek.
- Hanem, legyünk ezentúl barátok, ha megalkuszunk.
- Mondd el föltételeidet!

Az ördög gondolkozott kissé, azután így szólt:

— Fölepítem a hidat, és átadom birtokodba, csupán azt az egyet kötöm ki, hogy az első lélek, amelyik reggelenkint átmegy rajta, az enyém legyen.

A föltétel nem volt nehéz. A szegényember még tán örült is neki, legalább vígan csapott oda tenyerével a sátán markába.

A kiegyezés megtörtént. Az ördög hídja fölepült izmosan és szilárdul. Tartottak nagy banketteket és díszszónoklatokat az erős hídról, az ördög úgy tetette magát, mint akinek nagy fáradságába és áldozataiba került az erős alkotmány, a szegényember pedig ravaszul mosolygott még azon az estén is, mikor az utolsó követ letették, hogy másnap már megnyíljon a híd.

Hajnaltól még nem is virradott, már ott volt az ördög a túlsó parton és várta azt az első lelket, mely a túlsó partra fog átkelni, s mely az övé lesz.

De a szegényember is oda sietett pirkadáskor s útközben megfogott egy kis kutyát, azt begyúrte egy zsákba s magával hurcolta a hídfőhöz.

— Hej, ördög-sógor, ott vagy-e? — kiáltá harsány hangon.

— Itt vagyok, várom a kompetenciámat, a szerződésileg kikötött lelkemet.

— No, csak várd is, mert ihol szalad ni! — szólt nevetve a szegényember, amint a zsákból kirázta a kis kutyát, s az volt az első eleven lény, amely a hídon keresztülment.

Az ördög mérgesen káromkodott, a szegényember pedig tele torokkal dicsekedett vele szélkében mindenütt: hogyan csalta meg az ördögöt, s hogy szalaszt neki a Lajta — vagy hova is beszélek . . . a hídon túlra mindennap egy kis kutyát.

Tartott is ez a dicsekvés sok-sok évekig, vitték reggelenkint az átszaladó kutyákat nyugodt lélekkel, s azon hiedelemben valának a gyengébb elméjűek, hogy az ördögöt rászédték.

Hanem az élesebb szeműek észrevették, hogy az ördög nem alszik, hanem nappal az emberek között jár s átváltoztatja őket bűvös szerekkel — kutyáknak.

MAGYAR FŐURAK FÉNYŰZÉSE

— Miféle könyv ez? — kérde a király, midőn a napokban körülvezették a könyvkiállításon.

— Ez a legigazságosabb magyar király könyvtárából való — felelte az illető hivatalnok önkénytelenül.

— Nemes fényűzés! — szólott a király, figyelemmel nézegetve a korvinát, melyet történetesen éppen ő ajándékozott a nemzetnek.

Nemes fényűzés! Úgy van az! És legalább azt mutatja, hogy nem volt az a középkor olyan egészen barbár, durva időszak, mint amilyennek látszik.

Aldoztak ám azok a gazdag magyar oligarchák a szellemnek is.

Igaz, hogy ezeknek az uraknak a száma igen kicsiny volt. De némely művészetek mindazáltal jobban virágoztak, mint ma. A dúsgazdag Gut Keled nemzetségnek saját külön ötvöse volt. A Szapolyai család Hollandiában csináltatta az arany-, ezüstkapszokat leányainak mentéire és imakönyveire. Az Újlakiaknak egy szobájuk volt különböző drága perzsiai szövetekből, amikből ők sohasem varrattak köntösöket, hanem csak a szemek gyönyörködtetésére és az asszonyi gusztusnak ingerlésére használták. Balassa Imrének a XV-ik században kollekcója vala híres mesterek hegedűiből. A herceg Eszterházy család, mint tudjuk, a legkiválóbb festőket hozatta el kastélyaiába s drágán fizette képeiket.

De száz meg száz alakban találunk nyomaira annak, hogy a magyarokban már akkor is megvolt, ha csak csirájában is, a hajlam a fényűzés azon neme iránt, mely a mai fogalmak szerint a civilizált nemzetek arisztokráciáját díszíti.

A tömegnél azonban, nagyon természetes, nem ez a fényűzés találkozott bámulattal, hanem egyebek.

Az Eszterházy hercege például, aki arra fogadott a hengegő angol lorddal, ki azt állítá, hogy neki van a legtöbb juha

a világon, hogy micsoda, neki több juhásza van, mint az angolnak juha, s úgy is lett, amikor megolvasták.

Az ilyen stiklik kiszivárognak szájról szájra a nép közé, s nagyon tetszettek, mert a nemzeti jellemvonást, a gavallérságot érintették, s nem tagadom, hamis irányban mozgatták.

Egész generáció lelkesült a másik főúr virtuscselekedetén, aki egy külföldi nagy úr lovát nézegetve így szólt:

— Hogy adja el nekem ezt a lovat?

A külföldi úr lenézőleg viszonzá:

— Nagyon drága az önnek.

— De hát mégis, mire tartaná?

— Hatezer forintra.

— Itt a pénz — mondá a magyar úr, aztán kivette a pisztolyát és agyonlőtte a lovat.

— Mit cselekszik ön, az istenért?

— Agyonlőttem ezt a gebét. Ilyenen nem ül egy magyar mágnás.

Sok ilyen henegeő anekdotánk van. Egy Batthyányról, akit, mikor a gazdag lord meghítt vacsorára, politúros fa mellett főzette a teát, mire Batthyány invitálta őt meg másnapra, a bográcsban gulyáshúst főzvé, százas bankókkal élesztgette a bogrács alatt a tüzet, hogy a paprikáslé hamarabb felforrjon.

Egész kultusszá lettek, kivált e század legelején az ilyen vitézkedések, elfajult gavallérkodások. Mikor báró Balassa ebédhez ült, kilenc ágyút sütöttek el a kékkői várban, hogy az egész környék hallja. Nagy ünnepeken pedig egy-egy e célra megvásárolt paraszt faházat gyűjtöttek meg. Ugyanez a Balassa férfibálokat is rendezett, melyeken asszonyok nem vehettek részt, csak a falujabeli parasztok, s ezek egy oszlop körül keringtek részegen az urakkal együtt; ez volt a mulatság.

A nagyok ez örült fényűzése átragadt a kisebbekre. A közezsorsú nemesség ilyenekben szerette magát kitüntetni. Valami csattanós pazar-vonással, amelyről sokáig beszéljenek.

Tihanyi Ferenc, a temesi gróf, különben vagyonos úr, temesi főispánsága dacára is folyton felsőmagyarországi birtokán lakott, úgy volt ismeretes az ország felső részében, mint a legmegátalkodottabb zsugori, aki még a nagy uzsorakamatoktól sem retten vissza, amiket tókei után fölszed; az or-

szág alsó részében pedig a legpazarlóbb magyar főúrnak tartották, aki a legnagyobb könnyelműséggel hányja a pénzt, mint egy fejedelem.

Nem volt biz az sem az egyik, sem a másik, hanem a divat bolondja volt. Otthon gazdálkodott, a patkószegeket is megolvasta, ebédre sokszor nem evett egyebet, csak szalonnát, s rongyos bagaria csizmában járt. Mikor azonban lement Temesbe, a negyedéves gyűlésekre, kiöltöztette aranyba, ezüstbe a cselédjeit s még a titkárnak is azt parancsolta, hogy szórja a pénzt, ahogy csak tudja, hadd lássák azok a bolond svábok, hogy kicsoda Tihanyi Ferenc.

Mindezeket pedig időszerűnek találtuk megírni most, midőn az Andrassy-grófok díszhintóját Prágába vitték.

E napokban lesz a fényes esküvő, melyre már Andrassy Gyula és a család több tagja leutazott.

A díszhintót sokan ösmerik Budapestről, nagy szenzációt csinált az Bécsben és csinál Pesten is, valahányszor csak alkalma van benne gyönyörködni a közönségnek. És bizonyosan meg fogja tenni hatását Prágában is.

Mert az már mégis csak valami, mikor egy magyar úr, hogy ötven lépést tehessen a menyasszonya palotájától a székesegyházig, kénytelen a saját családi kocsiját elvitetni a harmadik országba, mert egész cseh földön nincs olyan jármű, amibe ő beleülhessen.

Én istenem, hát nem-e mindig még a régiék vagyunk mi ?

MAGYAR TÁVIRATI IRODA

Tricoche és Cacolet köztünk élnek, de eszményítve. Ki ne ösmerné a derék Egyesynek a többes számát: Maszák Hugót ?

Aki pedig csak Maszák Hugót ösméri, egészen annyi, mintha Egyesyt is ösmerné.

Egy lélek ők — másfél testben ! Éspedig nagy lélek mind a kettő, mert az ő emlőiken növekedik nagygyá Magyarország minden államférfia.

A »Magyar Távirati Irodát« rövidítve jelző három betű M.T.I., mely sűrűn látható a közlemények alatt, s alkalmasint

rajta van a cseléd sipkáján is, bátran jelenthetné azt is, hogy »Mamelukokat Tisztító Intézet«.

Mert a derék irodának ez a legfőbb, legnagyobb hivatása. Istenem, hogy megváltoztak a viszonyok csak rövid száz esztendő óta is!

Valaha még az volt a tekintélyes, a nagy úr, aki ha valahová utazott, egy egész bandériumot vitt magával felöltöztetve azt fényes, daliás egyenruhába. A legdelibb legények voltak kiválogatva erre a célra. S amerre elhúzódott egy ilyen hatalmas úr, a kísérő csapat számából tudták az emberek, hogy mekkorát kell előtte meghajolni.

Ma már egészen más a helyzet. Ma már csak az a hatalmas ember, akinek a kíséretében ott van vagy Egyesy, vagy Maszák.

S jámbor olvasó, ki néha ott állasz a vasúti indóházak udvarán, lesve kedveseid megérkezését a vonaton, ha látsz majd egy-egy úri ember után kigurulni egy gömbölyű tulipiros alakot a kupéból, vagy egy ábrándos szemű szőke ifjút, reszkess akkor, mert a föld egyik hatalmasa jár melletted, akinek minden szavát, minden lépését fölfogja a két lencse közül az egyik.

Mert olyanok Maszák és Egyesy mint a kicsinyítő és nagyító üveg együtt.

Aszerint fordulnak, ahogy vagy kicsinyíteni kell a megtörtént és a meg nem történt eseményeket, vagy nagyítani. Ebben ők tökéletes művészek. De ő amellet telefon is. Az egy ember által kiáltott »éljen!« földreszkettető éljenrivalgássá izmosodik a hangcsőben, s a másik végével fordítva ezerek diadalordítása is csupán egyetlen halk szemérmetes szónak hal-latszlik — a másnap megjelenő lapokban.

Minthogy Maszák és Egyesy olyan elválaszthatlanok, mint ama sőtartók, amelyeknek két rekesze van, egyik a só, másik a paprika számára: irányadó körökben sokáig volt találgatás tárgya, melyik kettőjük között a főnök, s melyik a vice-ember?

Bizony nem lehetett azt eldönteni sehogy sem.

Egyesy azt mondta, hogy Maszák a főnök, Maszák Egyesyt vallotta gazdának. Mindenik restellt feje lenni a másiknak.

Olyan egyetértés uralkodván közöttük, akár a sziámi-
ikrek között, már le kellett mondani arról a reményről is,
hogy összeeszeve majd kitudódik, melyiké a nagyobb hata-
lom, pedig számtalan fogadás történt erre pro et contra a
státusférfiúi körökben, ami sohasem lesz immár eldöntve.

Végre egy jó ötlete támadt egy grófnak. A grófnak is
vannak néha jó ötleteik. Elhatározta, hogy meghívja Maszá-
kot is, Egyesyt is falura vendégeknek; éjszakára pedig olyan
szobába fekteti, ahol csak egy ágy van, a másik fekvőhely a
dívány lesz.

Titokban aztán meglesik a kulcslyukon, melyik fekszik
az ágyba és melyik a díványra. Aki az ágyat elfoglalja, bizo-
nyosan az lesz a gazda.

Hát az történt hiteles tanúk egyhangú vallomása sze-
rint, hogy Egyesyt feküdt az ágyban.

Már-már besePERTÉK volna a fogadási összegeket azok,
akik Egyesy princípálisságára tettek, mikor kisült, hogy
Maszák légmentesen akarván aludni, nem hált ám szükség-
ből vagy alárendelt viszonyból a díványon, hanem kicsiny
testalkatának adott előnyeiből kifolyólag a (hogy a Távirati
Iroda stílusában beszéljek) kihúzó szekrény egyik fiókjában
vetett magának ágyat.

Különben igen szeretetre méltó emberek mind a ketten,
akik pompásan teljesítik feladatukat, s éppen nem hasonlít-
tanak az effajta német irodákhoz. ÉlelmeseK, de nem túlélél-
meseK.

A »Magyar Távirati Iroda« olyan tisztességes, mint csak
kívánni lehet; ha valami baja van, az, hogy egy kicsit nagyon
is befolyásolva van a kormány által.

Hanem azért mi, ellenzékiek is hasznát vesszük.

Mert tudjuk már róluk, hogy egy kis vizet töltenek a bor-
ba, hát mindjárt úgy vesszük, mint vizes bort s meg vagyunk
elégedve, hogy legalább fukszin nincs benne.

Azon humoros régi jó újságírói világnak, melynek már
se híre, se hamva most, ők a legtermészetesebb modern foly-
tatásai.

Szeretik is őket mindenütt, kivált a nagy urak, mert ők
a szárnyak, amelyek szükségesek a repüléshez.

S ez a két szárny örökös mozgásban van.

A fáma famulusai ők, akiknek az a principiuma: használni másoknak.

Szép elv — még talán ilyen alakban.

Mert valóban nem ártanak senkinek. Hisz a felvilágosított olvasó ahol meglátja a közlemény alatt akár a fentebbi, akár az Országgyűlési Értesítő nyomán az O. É. betűket, tudja már nagyon jól, hogy azt jelenti:

»Okosan Értelmezzétek!«

KIRÁNDULÁS SZEGEDRE

— A jegyeket kérem! — szolt az öreg konduktor szokott vasúti fürgeséggel jelenve meg a kupé ajtajában.

Nyolc zöld szabadjegy bontakozott ki erre a szóra a zsebekből, s az öreg szemei csodálkozva járták be a társaság tagjait, mialatt a lyukasztó vas nyolc monoton csattanást hallatott.

— Mindnyájan Szegedre? — mondá dűnnyögve s udvariasan emelintett egyet a sapkáján, melyen ott csillogott a sebesség jelvénye, két kiterjesztett szárny.

Magunkra maradtunk s megtettük nyomban a legszükségesebb úti készületeket.

Egymáshoz rakott lábaink fölé egy plédet terítettünk, mely kifeszülve pompás asztalnak szolgált — a ferblihez.

Megindult a vonat, s míg az egyes vidékek gyorsan repültek el előlünk a fekete éjszakában, addig csak az idő volt gyorsabb, mert a ferbli hatványozza még csak a vasút sebességét.

Mióta a latin nyelv megszűnt az összes e hazában lakó intelligencia érintkezési eszköze és összekötő kapcsa lenni, azóta — mundus se expediet — a ferbli lett azzá. Ferblizni mindenki tud Magyarországon, éppúgy, mint ahogy Franciaországban mindenki könyv nélkül tudja a Marseilleise-t.

Aztán olyan nagyon szép az, hogy bárhová menjen az ember, mindig láthat egy-két régen ősmerős kedves arcot, például a Stüsszi vadászét vagy a Tell Vilmosét.

Egy-két nagy »zsinór«, néhány fölmerült vita az évszázadok által szentesített alapszabályok értelmezése felett s ime,

már itt vagyunk Szegeden, s a fogatok pompásan kövezett úton szállítanak a »Hungária«-, Szeged legkényelmesebb szállodájába.

Aki alszik, az nem vétkezik, s mi mindnyájan mélyen aludtunk, hogy másnap a legmagyarabb városban ébredjünk fel.

Sok város versenyzik még hála istennek ezért a címért, de egyik sem nagyobb joggal a sok közül, mint Szeged. A forrásvizek közül is nem az a legmelegebb, melynek a legnagyobb gőze van, hanem amelyben a csirke megforrázódik. S nincs Magyarországon város, még Debrecen sem, mely olyan biztosan s olyan gyorsan átidomítana magyarnak mindenkit, mint az épülő Szeged.

A »Pesti Hirlap« már talán a negyedik tárcát hozza ez idén épüléséről, olvasóink annyira tájékozva vannak, hogy alig tudok mondani valami újat tegnapelőtti sétánkról, melyet egy derék járásbíró kalauzolása mellett tettünk meg a városban.

A sajtóságos képet, amit egy óriási terület tesz, amelynek minden részében építenek, bontanak, fűrnak, faragnak, köveznek, úgysis lehetetlen visszaadni leírásban; harmincezer munkás (mert annyi dolgozik ott állandóan) ásójának, gyalujának zaját, neszét nem lehet kottára szedni, — pedig nem kellemetlen zene az.

A Tisza-kormányának ez a Szeged fölépítése a legtöbbet érő dolga: mert tagadhatatlan az, hogy itt *egy erős vár épül a magyarságnak*. S minél fényesebb, nagyobb, annál jobb az nekünk.

Az összes építkezések közül a legnagyobb jelentőségű kétségkívül a rakpart és az állandó híd.

A rakpart tíz méter magasságú, erős gránitkövekből épül, masszív kőoszlopokkal, melyek sűrűn lesznek elhelyezve a védfalazaton, hogy végveszély esetén egy biztos gát hevenyészését is lehetővé tegyék amellet, hogy béke idején szépítik a kőfalat.

Az állandó híd pilléreit most rakják le a Tiszába és az ártéren, mert az ártér messze fog benyúlni az újszegedi Nép-kertbe. Egy év múlva ugyancsak hetykén hordhatja fején új kalapját az az originális városi tanácsnok, aki egy jó előér-

zettől sarkantyúzva, még ezelőtt négy évvel (mikor arra egy csepp kilátás sem lehetett) megfogadta, hogy addig nem tesz fel a fejére új kalapot, míg Szegednek állandó hídja nem lesz.

Tisza Lajosról már egyszer megírtam valahol, hogy úgy járt, mint a mesebeli Ornán lovag, aki elindult a dicsőséget keresni; bejárta a világ összes fejedelmi udvarait, ahol azt lenni vélte, de sehol sem akadott rá, hanem amint elcsüggedve menne egy igénytelen réten, egyszer csak előtte termett a dicsőség: egyszerű parasztruha volt rajta, s mezei virágot tartott a kezeiben.

Hát ő is Szegeden lett naggyá, mert igazán naggyá lett. Az az energia, tapintat, szilárdság, szünni nem akaró tettvágy, az a mindenre kiterjedő figyelem olyan tulajdonok, amelyek méltán megérdemlik, hogy tisztelettel viseltessünk iránta. Nincs Magyarországon senki, aki ezt a nagy feladatot így tudta volna megoldani — s még emellett népszerűségben is napról napra növekedni a szegediek előtt.

Én sohasem kételkedtem afölött, hogy a rekonstrukció általánosságban sikerülni fog, mert annyi sok eszközzel rendelkezik ő, hogy a fiasko képzelhetetlen.

De ennyit nem lehetett várni. Ez több a sikereknél. Mert valami sikerülhet véletlenül is, vagy a viszonyok kedvező alakulása folytán. De itt utólagosan igazolva van, hogy egy zseniális tervet hajtottak itt végre pontról pontra, nem a véletlen munkája ez, hanem a biztos kézé.

De hiszen én már ezeket is mind elmondtam. Lefestetem, miképp voltak a szegediek megijedve eleinte, míg csak az egyes alapvonásai bontakoztak ki a homályból a rekonstrukciónak. Azt hitték, sohasem lesz ebből olyan nagy város, mint aminő volt. Mikor meg aztán látták, hogy még egyszer olyan nagy lesz, azon ijedtek meg, mit csinálnak ezzel a nagy várossal, ehhez nagy jövedelem is kellene. S amit szívük kívánt, az is megjött magától: a királyi biztosság rövid idő alatt jóformán észrevétlenül 300 ezer forinttal emelte a város pénzjövödelmét indirekt úton.

A város végein mindenütt láthatók az úgynevezett »Kálalay-paloták«, hevenyészett apró vámházak, ezekből és a halból, pálinkából, szódavízből kerül ki az a tömérdek pénz.

Most még egy tekintetben vár fontos feladat a királyi

biztosra, s mint a jó hadvezér, összes battériáit erre irányozza; megszorítani mesterséges eszközökkel is Szeged lakosságát, hogy a tömérdék épület (kétezernél több ház épült már) ne maradjon lakó nélkül, mely körülmény nagyon megszegényíténé a háztulajdonosokat, egyszóval az egész lakosságot.

El is követett errenézve minden lehető, némelykor egész a leleményességig kizsákmányolva minden eszközt, mely összes működését megkoronázó magas céljában elősegíti.

Hogy csak egyet említsek, fényes pavillont építtetett a honvédtisztek számára.

— Ebből is sok hasznunk lesz! — mondá nagy örömmel, mikor a gyönyörű palota fölépült olyformán, hogy minden tisztnek három-négy szobából álló lakás jut benne.

— Az ám — feleltük —, egy szép házzal több lett!

— Ez a kisebbik nyereségünk. Hanem az van a dologban, hogy ezek a honvédtisztek eddig ketten laktak egy hónapos szobában, meggazdálkodva a lakbérüket, most meg egy lesz kénytelen lakni három szobában, mert természetben kapja ki a lakását.

Száz meg száz dolog van így »kieszelve«, hogy az ember igazán bámul azon a csodálatos akaraterőn, azon a törhetetlen türelmen, mely e szálakat egy nagyszabású organizált tervbe ilyen okadatolt összhangban be tudta illeszteni.

De mindez még kevés. A rekonstrukció igazán csak akkor lesz tökéletes, ha több vért sokkal több csatornán át eresztenek a megnövesztett tagokba.

Azon élénk óhajta a szegedieknek, hogy városuk tétésék Csongrád megye központjává, nem egyszerű nagyvárosi szélső és kapzsiság, amivel őket a rosszakarat gyanúsítani hajlandó, hanem határozott életszükség; aki A-t mondott, annak B-t is kell mondania.

Ők nem okai, hogy olyan nagy város lettek. A mi akaratunk, a mi óhajunk, a nemzet óhaja volt az, s ha most már nagy város lettek, ha bele van fektetve tömérdék millió, nem lehet tőlük megtagadni, hogy mint nagy város fenn is állhasanak. Ha megadtuk nekik a luxuriózus eszközöket is, nem szabad megtagadnunk tőlük a legszükségesebbeket.

Mert hiába szállítja a »fehér vasút« (mint Tisza Lajos nevezi az ökrök által vont vagonokat) a földet a nagy épületek-

hez, a pompás rakparthoz, az izmos töltésekhez, a nagy virágzó városokat a *sok ház* meg a *sok ember* teszi.

Sok embert pedig Tisza Lajos sem teremthet egymaga; szükség, hogy ebben a kormány és a törvényhozás segítsen s hogy a közvélemény megint fölemelje szavát — Szeged gyámolítására.

Csongrád megye vonakodása igazán indokolatlan, sőt komikus, mert a hazafias kötelesség teljesítésén kívül még előnyöket is húzhatna abból, sőt még tán büszke is lehetne rá, hogy Magyarország »kisebbik fővárosában« székelhet.

KÖZÖS PÉNZÜGYMINISZTERT KERESNEK

Mikor a Tóth Lőrinc-féle bankett volt, Ágai, akit mindenféle dicséretekkel halmoztak el az ételneműek jóságáért, elbizakodva kérdi a közel hozzá ülő Szontágh Páltól?

— Evett-e már ilyen ebédet, képviselő úr?

— Ettem egyszer — mondá Szontágh Pál elgondolkozva —, ezelőtt nyolc esztendővel Bugy-Mihályfalván, az ottani nagyvendéglőben.

Ez akkor csak tréfa volt.

Hanem ma igazán komolyan felelhetne volna valaki a karzaton, aki még sohasem volt országgyűlésen, hogy hiszen láttam én már ilyen parlament-formát odahaza a falusi kupak-tanácsban nagy civakodások alkalmával.

Szélcsendes napokon még az is nagy kérdés a tisztelt ház folyosóin, hogy ki lesz Benedek-Apátiban a közjegyző? Tíz-húsz képviselő agyarkodik Paulerre, akiknek mindnyájának megígérte, hogy az ő jelöltjüknek is lehet kilátása. Ezek mindennap tudni akarnak valami újat. Lesik a ház kapujában, a büfében és nagyot köszönnek neki, hogy észrevegye őket, ha talántán mondani akarna valamit a »közjegyző-ügyben«. De Pauler hallgat. Mindegy, azért a chance-ok mégis változnak napról napra a protektorok szemeiben, aszerint, amint nyájasan vagy kevésbé nyájasan köszön vissza a miniszter.

De ilyen izgalmas időszakban, mint a bosnyák vita, mikor Tisza Kálmánt mindennap agyonütik kétszer s midőn Tisza Kálmán hasonlóképpen tönkreteszi az ellenzéket minden

órában egyszer, s másnap azért mindig eleiről kezdődik ez a nibelungi harc, ilyenkor talán nem is érdekes: ki lesz a közös pénzügyminiszter?

Annyira nehéz kitalálni, hogy már nem is találgatja senki. Így volt az mindig, csakhogy azelőtt azért volt nehéz kitalálni, mert tömérdek nagy emberünk volt, aki be-passzolt ebbe a hivatalba, most meg azért nehéz, mert egy sincs.

Okvetlenül olyan lesz hát a közös pénzügyminiszter, aki nem való erre a hivatalra. S ilyen ember nagyon sok van! Ki tudhatná, melyiket éri a vakszerencse?

Először Tisza Lajost jelölték. Ő igazán nem érdemli azt meg, hogy az újságok olyan rútol bánjanak vele, hogy ahol valami fontos állás megürül, mindjárt beajánlgatják; meg akarták már tenni csak rövid idő óta király oldala melletti miniszternek, bukaresti nagykövetnek, s nem tudom én, minek még.

Egészen más Szécsen Antal gróf. Ő olyan, mint a párta alatt maradt »eladólány«. Kínálgatni kell. S neki magának is jólesik, ha gügyüi lehetnek. Az nem tesz semmit, hogy a dologból aztán semmi sem lesz. Vannak hölgyek, akiknek, ha petrezselymet árulnak is, jólesik, hogy nevük minduntalan előfordul a báli szépek között. A semminél az is több!

Több mindenféle kombinációt eresztenek meg Szécsen miniszterségének valószínűsége mellett, kivált a konzervatív körökben, de ezek igazán kevés értékkel bírnak, s halomra dönti őket azon másik kombináció, hogy Szécsen már csak azért sem lehet közös pénzügyminiszter, hogy ez nagyon megnövesztené a Gyulai Pál szarvát, ki az egész világot felöklelné kevélységében, ha egy Kisfaludy-társasági tag vinné a közös pénzügyminiszteri tárcát. Ez az igazi kombináció!

Kik maradtak még jelölteknek? Végezzünk azokkal is. Orczy és Majthényi.

Orczy olyan állásban van a megboldogult Wenckheim óta, amely éppen nem nevezhető iskolának. Ha a képviselői állás arra való, hogy a végzett fiatalember tanuljon valamit a házban, akkor a király oldala melletti miniszterség arra való, hogy ott elfelejtse az ember azt is, amit tud.

Orczynek nem volt mit felejtteni, s ha ő talál lenni a közös

penzügyér, beteljesedik az a közmondás itt is: hogy azok melegszenek, akik közel vannak a tűzhöz.

No, de Magyarországon miért is ne essék meg ilyen természetes dolog, mikor már az is megtörtént, hogy a miniszter valakit megszólított, hogy fölterjeszti a királynak s legyen elkészülve rá, hogy Bécsbe kell utaznia holnap-holnapután.

— Köszönöm, kegyelmes uram. Hanem várj, kérlek alá-
san vagy négy napot, mert odahaza Bihar megyében van a
díszruhám . . . s kölcsön nem kapok természetemre illőt.

— Hüm! Odahaza van a ruhád? Ez már baj, nagy baj . . .

S ott hagyta a faképnél örök cáfolatául a másik közmon-
dásnak, hogy nem a ruha teszi az embert. Igenis, éppen, hogy
a ruha teszi. Hacsak nem asszony az az ember. Mert azt aztán
a ruhanélküliség teszi.

A jelöltek közül még a legajánlatosabb Majthényi, a honti
főispán.

Okos ember, s az az érdeme van, hogy egyszer a »Függet-
lenség« nagyon lehorodta. Igaz, hogy ebből az érdemből megint
az a körülmény von le sokat, hogy egészen ártatlanul.

Különben az a nagy előnye, hogy roppant népszerűtlen
ember. Egy ember, aki már megkóstolta a népszerűséget,
mindig eped a csókja után. (Itt van rá az eleven példa Szláv-
ban.) Az egész életében szeret a közvéleménnyel kokettírozni.
A szép emberek mindig udvariasak a hölgyek iránt, de aki
ragyás, könnyen lesz nőgyűlölővé. Majthényi pedig határozot-
tan ragyás ember s nem ösmeri az »éljen!«-ek édességét. Az
ilyen való a közös kormányra és a delegációba. Még egy ilyen
magyar, s a magyarok peticionálni fognak, hogy hozzanak
közös minisztereket ezentúl inkább Muszkaországból.

A képviselőházban is vannak szakemberek. Ezt úgy
értjük, hogy vannak egyesek, akik a bosnyák vita dacára is
azon speciális szakmát választották, saját személyük érdek-
sége végett, hogy a közös pénzügyőrség betöltésének
híreit kolportálják.

Ezek egyike ráfogta, hogy Csernátony már bizonyosan
tudja, ki lesz a közös pénzügyminiszter, csak hogy nem akarja
megmondani.

No, lett erre keresett ember Csernátony, tolongtak körü-
lőtte, lesték, hogy mit mond, kérdezték, faggatták.

Csernátony titokzatos arcot vágott.

— Pszt! Nem szabad elmondanom, de Pauler már tudja.

Fölkeresik nyomban Paulert?

— Ki lesz a pénzügyminiszter? Hát mégis Orczy?

— Ej, dehogyan! Szécsen.

— Honnan tudod, kegyelmes uram? — kérdi egy hírlap-író-képviselő.

— A legjobb forrásból: ő maga mondta.

— Kiírhatom?

— Ki, de remélem . . .

— Mindenesetre *fenntartással*.

TISSOT Nr. 2.

A jó Pázmány Dénesről mesélik azt a tréfás maliciát, hogy szenvedélye francia iparcikkeket importálni be, azonkívül, hogy minden esztendőben hoz egy-két vendéget is, akiknek megmutogatja barbár hazáját és honfitársait.

Valahányszor Pázmány Dénes Párizsba ment (így beszélnek azok, kik bosszantani szeretik), mindig hozott magával csodálatos eleganciájú bicskákat, sajtószerű szerkezetű gyufatartókat, remekművű pisztolyt, új alakú gyűrűt, muzsikáló szivartárcát s több efféle bolondságot, melyeken ő aztán túladott a habarékpárti klubban, persze a beszerzési áron.

Lőn azonban, hogy már a klub olyan kicsiny lett és anynyira elégedetlen a cher Dini portékáival, miszerint szöktek előle, ha a híres franciabarát kezdte kibontogatni zsebéből a világváros híres zsuzsuit.

Nem volt már egyetlen vevő sem.

Mit tehetett volna hát egyebet — átment a függetlenségi klubba; ott még veszik a portékáját.

*

Ezen bevezetés után áttérek az importált francia embereire.

Jó firmák voltak idáig valamennyien.

Itt volt Tissot, aki minket valóságos cigányoknak festett le.

Most már itt van a drágalátos párja, Belot úr is, aki rólunk annyi rosszat mond el egy lélegzetvételre, amennyi csak egy felületes franciától kitelhetik.

Kár volna esetlen megjegzéseit egész terjedelmükben reprodukálni, csak a végeredményt közöljük, amit olvasói elé odaállítani igyekeznek: Budapesten végződik szerinte Európa, s itt kezdődik Ázsia.

Ez a köszönet a vendégszeretetért, amelyben itt részesült.

Belot úr egész a »magas körök«-ig hatolt Budapesten s durch und durch áttapasztalt huszonnég óra alatt mindent.

A »Hungáriá«-ban egy magyar hercegnővel devernált, az ő állítása szerint szellemesen beszélgetve vele borozgatás közben.

A »Hungáriá«-t megnevezte, de azt elfelejtette megírni, hogy ez valahol a »Hungária« *konyhájában* lehetett.

Mert ott akadnak talán olyan magyar princesszek, akik egy látogatóba jött íróval iszogatnak és a legcsiklandósabb dolgokról csevegnek.

A derék hercegnő különben — úgymond — rokonságban áll Görgey tábornokkal és az Eszterházy hercegekkel.

A borozási este természetesen pikánsan végződött. Hogyisne? Hiszen Belot úr annyira szeretetreméltó.

*

Különben, hogy olvasóinkat tájékoztassuk, meg kell említenünk, hogy Belot egy új regényt ír, melynek címe: *La bouche de Mme X.* (X . . . asszony szája.) E regénynek bevezetése Budapesten játszik és e bevezetésben mondja el Belot, hogy legjobb barátja (azaz ő) Budapesten találkozik W. hercegnővel, aki a »Hungária« szállóban lakik. A hercegnő, aki Párizsban a »társaság« királynője, s aki egyenes vonalban az Eszterházyaktól származik és rokona Görgeynek, megtudja hogy X. Budapesten van. Magához hívhatja őt, s azt kérdi vendégétől: »Mit tart ön Pest felől? Érdemes az utazásra? — Igen, válaszol a vendég, de csak úgy, ha az ember Bécsben van, az önök jó városától öt vasúti órányi távolságban. — De csak nem tagad meg tőlünk bizonyos eredetiséget? — kérdi

a hercegnő. — Igen: a hajók érkezése szép; a rakpartban van némi nagyszerűség, de a legtöbb utca hasonlít Bécs bizonyos városnegyedének utcáihoz. Buda és festői fekvése csinos. — De mit szól ön a Margitszigethez? — kérdi tovább a hercegnő. — Az csinos park, melyet egy nagy folyó vesz körül, és semmi több. — Meglátogatta-e ön fürdőinket? — Parbleu! ez egyike az önök kuriozitásainak, amit az idegeneknek legjobban ajánlanak. Szegény emberek! — Nos, és nem volt ön megelégedve? — kérdi a hercegnő. — Hogy érti ön ezt? — Minden tekintetben — válaszolt a nő, anélkül, hogy a szeméit lesütötte volna. « Mutatványul talán elég ennyi.

*

Belot erős, színgazdag képzelmet és nagy leírói tehetségét ismerik olvasóink. Csak sajnálhatjuk, hogy egy ily tehetséges író a franciáknál annyira divó felületességgel oly dolgokról mond véleményt, melyeket alaposan meg nem ismerhetett.

TISZA KÁLMÁN ÉS A GYEREKEK

Hiteles fültnútól hallottuk ezt a kedélyes történetet, mely Tisza Kálmánt a gyerekek közt tünteti fel.

Ha Tisza Kálmánt esténként bizalmas barátjai közül látogatja meg valaki, egyszóval ha társaság nincs, a kis Lajosnak, legkisebb fiának is szabad benn lennie, sőt némelykor a nagyobb gyerek-pajtásainak is, akik aztán, ha megunták a játékot, figyelemmel hallgatják, hogy a bácsik miről beszélnek.

Hát a bácsik néha veszekesznek is. A politikusok is olyanok, mint a csizmadiák, ha mulatni akarnak, akkor is örökké a csizmacsinálás művészetéről beszélnek. A politikusok még amolyanabbak, nappal professzióból politizálnak, este pedig mulatságból.

Csakhogy különbség van a diskurzus közt, mely a fórumon mondatik, s aközt, mely a tea mellett fakad ki a hazafiból.

Van rá eset, hogy még a nyilvános mameluk is tűzbe jön privát-körben s ellenzékivé leszen. Csakhogy aztán reggelre kialussza.

A miniszterelnöknek egy napon ellenzéki vendége volt este, s a két jó barát a tea után, mint ahogy két civis elkezd olyankor piquettírozni, nekieredtek kettesben a disputának a bosnyák okkupáció tárgyában. Tisza kifejtette, hogy mi minden jó származik ebből, X. úr ellenben eleven színekkel festette le a haza veszedelmét, néhol egész költővé emelkedve a színezésben.

Argumentum argumentumot, tromf tromfot követett.

A gyerekek érdeklődve hallgatták, s mikor X. úr leírta nagy pátosszal, hogy fognak majd itt csattogni a kozák lovak patkói apáink sírja fölött, még el is pityeredtek. Olyan volt nekik e vita, mint egy kísérteties történet, félénken bújtak össze, mind együtt volt a négy-öt szóke fejecske.

Mikor aztán X. bácsi eltávozott, hát a legnagyobbik lányka így szólt Kálmán bácsihoz:

— Hát igazán úgy lesz az, ahogy X. bácsi mondta? Beszélje el nekünk, Kálmán bácsi. Hát minek akkor maguknak az a Bosznia?

A gyerekek mind ráestek a miniszterelnökre, hogy kikérdezzék, melyiküknek volt igaza, olyan nagy baj, vagy olyan nagy boldogság lesz-e abból, amit ők maguk közt úgy neveznek, hogy »okkupáció«?

Tisza Kálmán magára gyűjtötte a kicsinyeket, kik közt egy-két nagyobbacska is volt már, s így kezdte beszédét.

— Hiába magyaráznám nektek szegről-végről a dolgot. Hanem el fogom nektek ahelyett beszélni, hogy járt az egy-szeri kálvinista és katolikus pap.

— Halljuk, halljuk!

A »halljuk«-tól megrezzent Tisza Kálmán, azt hitte egy másodpercig, hogy a »Ház«-ban van, csak mikor látta, hogy a familia üli körül, mosolyodott ki ismét az ábrázata.

— Hát a két pap örökösen arról disputált, hogy mi lesz majd a másvilágon. Igen jó barátok voltak, de ennél a témánál mindig összecivakodtak. A kálvinista egész másformának mondta a menyországot, a katolikus is másformának. Évekig folytak ezek a dühös szóharcok, egy este aztán, mikor nagyon elmérgesedett a vita a bor között, felkelt a kálvinista pap s így szólt:

»Tudod mit, ne vitatkozzunk annyi sokat, ne mérgeledjünk ezért egymásra, mert úgysem lehet a kérdést eldönteni, hanem ígérjük meg szent fogadással, hogy amelyik előbb hal meg közülünk és meglátja a másvilágot, eljön első nap éjjélkor a másiknak megmondani, hogy hát miképp is van a másvilágon?«

A katolikus papnak tetszett a dolog s belecsapott kollégája markába.

Mínthogy már nagyon későn volt, esti tíz óra felé járt az idő, a katolikus pap, aki látogatóba volt a kálvinistánál, elindult hazafelé, a szomszéd faluban levő plébániára.

Az otthon maradt kálvinista pap olvasni kezdett az ágyban a szentírásból, s egész éjjélig nyugodtan olvasott, pipázgatva. Azonban, amint a kakukkóra elütötte az éjjélt, rémletes tizenkét kongással, a dupla ablaktáblák között megcsördültek maguktól a templom- és a kripta-kulcsok.

A pap hátán hideg borzongás futott keresztül s fogvacogva kérde:

— Ki kopogtat odakünn?

— Senki! — felele erre egy hang. — Mert már bejöttem, cimbora. Itt állok ágyadnál.

A kálvinista pap az este eltávozott barátja hangját hallotta, de alakját nem látta.

— Hol vagy? Nem látlak. Ha rossz lélek vagy, mért vetted fel barátom hangját.

— Én magam vagyok a barátod. Tizenegy órakor meghaltam, körülnéztem hirtelen a másvilágot s ígéretemhez képest eljöttem megmondani, hogy milyen.

A kálvinista pap remegett, mint a nyárfalevél, s magára húzta a paplant.

— Hát se nem úgy van, ahogy te mondtad, *se nem úgy van, ahogy én mondtam*. Isten áldjon meg!

.....
A kísértet eltűnt, — de reggelre hírül hozzák, hogy a szomszéd falubeli plébános, amint éjjel hazafelé ballagott volna, leesett a hídról az örvénybe s agyonütötte magát.

— Eből a történetből megtanulhatjátok, gyerekek, hogy én ugyan nem tudom: mi lesz a bosnyák okkupációból, de bezzeg X. bácsi se tudja.

PÜNKÖSDKOR

A tüzes nyelvek ilyenkor szállanak le . . .

És valóban is, most lett volna rájuk a legnagyobb szükség, hogy diadalmaskodjanak a hamisan beszélő nyelvek fölött.

De ne beszéljünk a politikáról — ilyen nagy ünnepen. A politika nem hoz nekünk ünnepet soha, csak hétköznapokat.

Az ezredéves vallási rege, mint a búzamag, megújul évről évre. Igazság és bölcsesség diadalma évfordulókat ül. Tudjuk, hogy győzött egykor, de kezdünk kétségbeesni, hogy sohasem fog győzni többé.

Vallásos kegyelet szállja meg a szíveket. A béke galambja ül rá a keresztény házfedelekre, a türelem rózsái bimbókat fakasztanak a megtrágyázott, megmívelt földben, s a természet meghozza egész színdús pompáját erre a napra.

Flóra szép leányai elborítják a földet idelenn, a lég tündérei pillangókat kergetnek játszva ott fenn, illatos a levegő, erdő új leveleket kapott, az új falevelek szebben zúgnak, hajladozó erdei virágok édesebben suttognak föl hozzájuk.

Minden nyüzsgő, minden él. A kis bogárt éltető napfény melengeti, csörgő patakok habjainak drága opálkövek csalékony színét kölcsönzi, a földkerekség milliárd és milliárd teremtménye, ember, állat, a legutolsó fűszál, mind érzi a kéklő egeknek mosolyát.

Az egész kereszténység megünnepli ezt a napot, mert tradíciókat fűz hozzá a szent múlt s mert veres betűkkel találja a kalendáriumban, de érezni csak a magyar ember érzi e nagy ünnepet.

Van valami homályos tudata abban, hogy ez a nap az, amikor lejönnek az égiek ide, és ez a nap az, amikor ez hát sem nem a föld, se nem a menyország, több annál, de alig kevesebb emennél. Ezen a napon születik, akit nem anya szül, hanem rózsafán lesz.

Ami a legszebb, a legboldogítóbb, a legédesebb az embereknek, mindannak a fogalmát ehhez a naphoz kötik, piros pünkösöd hajnalához.

Ez a nap az, melyet egyformán díszítettek fel istenek és emberek. Az isteneknél még pazarabbak voltunk mi, halan-

dók, mert a szeretőnkre fogjuk rá, hogy pünkösdkor termett.

Költők dala, madarak dala egyformán dicsőíti a mai napot. Döntse el a mennyei nagy kritikus, melyik ér többet!

Mi pedig örülünk, hogy van valami, amit se le nem foglalhat a végrehajtó, se el nem veheti a finánc, s ez a tavasz pompája, mely ingyen kijut mindenkinek minden évben, anélkül, hogy esetről esetre ötven krajcárnyi bélyeges papíron kellene érte folyamodnunk.

Örülünk, hogy volt valaki, aki meghalt értünk — anélkül, hogy hagyaték-százalékot kellene utána fizetnünk.

S örülünk, hogy leküldetett a szentlélek ékesen szóló tüzes nyelvekben, s mégsem perel ennek következtében senki — ügyvédi honoráriumért.

Dicsőség adassék az egeknek. Ámen!

ORSZÁGGYŰLÉSI KARCOLATOK

AZ »ÚJ HÁZ«

Ez már igazán »új ház« lesz — nem a szó eddigi értelmében, hogy a régi mamelukokat megfejelték három éves mandátumokkal s lón az ő nevük »új képviselőház«.

De az »új képviselőházunk« tulajdonképpen napról napra kopottabb lett.

Végre határozatba ment, hogy a törvényhozó testület kiköltözködik a híres Sándor utcából, az ideiglenes országházból a véglegesbe.

És pedig a Lipót me . . . akarom mondani a Tömő térre a Dunaparton.

*

Úgyis annyi a pénzünk, hogy nem tudjuk hova tenni. Építettünk már mindent, minisztériumokat, vámházat, Mar-githídat, indóházakat, postaházat, várkertet, sugárutat, operaházat, nemzeti színházat . . . mindent építettünk. A kormány már aggódott, hogy semmi építeni valója sem maradt . . . mikor végre az az ötlete támadt, hogy ejnye építsünk mégis valamit . . . a Sándor utcai ház úgyis ideiglenes és mert ideiglenes, hát nem végleges . . . Építsünk végleges palotát, . . . mert úgy sincs pénzünk.

Ha valami idegen okoskodó fő vetődne Budapestre s meghallaná mi mindent építettek a legközelebbi kormányaink, felkiálthatna csodálkozásában:

— Vajon hol lakhattak eddig ezek a szegény magyarok ?

*

Építünk, mert nincsen pénzünk, s egy fedél alá építünk a méltóságos főrendekkel, mert úgysem férünk össze.

Lesz most már minden. A jegyzőknek nem is kell már felhúzni az atillát, a folyosón át elmehetnek az »üzenettel« akár egy ingben.

A büféhez még egy mellékterem lesz. Ha valamelyik képviselő feje megnehezül az italoktól vagy egyébtil — tudjon — *szobára menni*, hazafias mámorát kialudni.¹

A minisztereknek külön szobáik lesznek: eddig csak székek urai voltak, most már »szobaurak« lesznek. A legújabb keletű »hónapos szobák«.

Monumentális és óriás épületnek van tervezve az új parlamenti épület. Tömerdek kisebb-nagyobb terem és helyiség, fülke fog benne váltakozni.

Diszterem, nagyterem, osztályterem, delegációnális terem, háznagyi, elnöki, cselédségi, könyvtár, levéltárterem s a jó isten tudná elsorolni.

Olyan lesz az, mint a kacsalábon forgó kastély, vagy hogy még jobb hasonlattal éljünk, mint a magyar törvénytár: aki abban el fog tudni igazodni, annak aztán már csak bliktri lesz a Vasváry Kovács útvesztője.

Különben nagy a gyanúnk, hogy az egész végleges parlamenti palota csupán azért épül, hogy egy új, négyezer forinttal dotált állást lehessen szervezni t. i. országházi főkalauzt.

. . . Mondják, hogy e napokban megint egy *Móricz gyerek* született valahol.

*

Ma az összes lapok körülményesen közlik a leendő ház külső ábrázatjának leírását akként, amint az óhajtatik, s valamint azt is, milyen helyek, milyen szobák lesznek s mennyi parádé fejtetik ki?

Azt azonban egyik lap sem írja meg, hogy mindez mennyibe fog kerülni?

Eh bien ! Hisz az ügyis mellékes.

*

A napilapoknak *húsz* helyet tartanak fenn a karzaton.

Rólunk tehát még mindig fölteszik a szaporodást. A büfét azonban *csak* száz személyre rendezik be.

Számítanak, rá hogy Kármán Lajos soha többé nem fog beszélni.

*

Olvassuk, hányjuk-vetjük az építendő helyiségek lajstromát, s látjuk, azaz hogy sehol sem látjuk a *parlamenti börtönt*, ahova Németh Berciéket be lehessen csukatni.

No, ez csoda! Vagy talán nem volt ott a tervekészítésnél Tisza Kálmán!

De amint megolvassuk a legvégén, hogy lesz ám *parlamenti pince* is — egyszerre szétfoszlik kombinációnk.

... Mégiscsak Tisza csinálta ezt a tervet!

A VAKÁCIÓ UTÁN

(Karcolat a Házból)

A zsidókról az a babonás néphit van, hogy a »*hosszú napok*«, eme legnagyobb ünnepükön mindig elvész közülök valaki.

Én ugyan sohasem vettem észre, hogy elveszett volna közülök valamelyik — de meglehet, hogy úgy van, nem vitatom az ellenkezőt, s csakis azért hoztam elő ezt a veszedelmes ünnepüket, mert az ellenzék a karácsonyi ünnepek alatt azzal a reménnyel biztatta magát, hogy szinte elvész közülök: b. Sennyey Pál.

Meg is örvendeztette őket e hírrel az Ellenőr, de derűre ború! Ma, hogy a Dél-Tirolban járó kisebbik Sennyey (gr. Apponyi Albert) hazatért a nagy hallgatótól, elárulta az újabb kor nagy politikusának mélyen elrejtett abbéli szándékát, hogy de bizony azért sem mond le a mandátumáról.

— Hála istennek! — kiáltott fel Madarász, mikor ma a képviselőház büféjében megtudta.

— Ugyan mit örülsz neki? — szólt bele még egy vörösebb. — Az ő maradása, hogy Szana Tamással szóljak, »sem nem árt, sem nem használ«.

— De bizony használ, legalább annyiban . . .

— Ugyan mennyiben?

— Hogy ki lehet sütni az Ellenőrre egy kacsát.

*

Mint minden vakációkor, most is elmaradt a honatyák egy nagy része otthon, akkuráte úgy, mint a diákok. Az első leckeóra még sohasem lehet rendes.

Nem is történt hát éppenséggel semmi. Prileszkyt, Orbán Balázst igazolták, egy rettenetes hosszú létániát olvastak fel: a beérkezett kérvények címeit.

Miniszterek csendesen bóbiskoltak a székeiken. Péchy Tamás ábrándozott.

Csak Pauler volt ébren: nagy fészkelődése elárulta, hogy sok a mondanivalója.

Két törvényjavaslat lett a vége: a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről és az uzsoráról szóló.

Elkészett karácsonyi ajándék. Egész kedélyességre lett hangolva a Ház. No, csakhogy az uzsora is megszűnik már!

Egy kicsit későn ugyan — mert minek már akkor a fű, ha a lovak kivesztek?

De, hát ott a közmondás: jobb későn is, mint soha.

E pompás hangulatnak lehet köszönni, hogy Csiky Kálmánnak beösmerték, miszerint ő összeférhető.

Hiszen olyan szépen összefértek ma mindnyájan.

Mikor az interpellációs könyvbé tekintettek, üres és tiszta volt az, mint a ma született bárány.

De hát mondják, s úgy is van talán, hogy éppen a nagy szélcsend után szokott lenni a nagy vihar.

Holnap kezdődik az idej költségvetés tárgyalása.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 14.

A mai országos ülésre nem a rendes referenst, hanem a *báli tudósítót* kellett volna elküldeni. Soha még így nem virított az a karzat, amióta kerek. Annyi szép hölgy, asszony, leány és éppen a »magasabb körökből«, hogy ha ezek egy elitbálon jelennek meg — hát azt a farsang egyik legsikerültebb mulatságává emelik. A báli tudósító följegyezhetné a díszes hölgykoszorú rendében Katinka grófnőt, leányával, a bájos Ilonával, Pejacevich grófnőt, Vecsera bárónőt, Inkey bárónőt

leányával, Péchy Vilma kisasszonyt, a ház elnökének leányát, és még egy egész nagy kosár virágot, csupa konteszkekből, baroneszekből, ifjabb honatyák élete párjaiból, idősb honatyák leányaiból.

S e fényes nótársaság nagy számának megfelelő arányban telének meg a diplomaták és főrendiek karzatai is. Jelen volt az egész kaszinó, no meg a jockey-klub, a fővárosban időző jeunesse dorée és a főrendek táblája. A mágnások közül, aki kezét-lábát bírja, tán egy sem maradt el. Akárcsak valami futtatáson, melyre a király is megígérte magas jelenlétét.

A karzatok többi része szorongásig megtelt kevésbé magas rangú publikummal. Komolyan figyelmeztetjük Kovács Lacit, hogy jövőre gondoskodjék hasonló alkalmakkor megnyugtató tűzvédelemről — s magának is kössön hátára egy matafuegost, de Tisza Kálmánnak is, mert ha például az ülésen ki talál gyulladni a tisztelt Ház, nincs olyan ugróponyva, mely megmentené kíváncsiságuk szegény áldozatait egy második Ring-színházi katasztrófa szomorú következményeitől.

Zsúfolt ház s annyi tűzveszedelem! Minden szép szempár két lobogó fáklya, s azonfelül még híre jár, hogy ma fogja fölgyújtani a házat — Rohonczy Gida.

Ah, de hiszen éppen ez az, ami a karzatokat ennyire megtöltötte. Két nap óta van alarmírozva a város, hogy Gida beszélni fog, ki fog lépni a porondra a morál lovagias védelmében s ostorozni fogja a korrupciót. Nem mutatna jó ízlésre elmulasztani azt a ritka látványt.

Minden lorgnon és operngucker a nap leendő hősét keresi. És csakugyan, ő jelen vagyonspedve várja a nagy pillanatot, mikor a bélyeget a bűn homlokára sütheti.

*

Előbb azonban Szapáry beszél.

Bosszantó a miniszterek e privilégiuma, ma, a jogegyenlőség korában! Akkor és annyiszor kotyoghatnak, amikor és ahányszor akarnak. Meg kellene változtatni a házszabályokat, ne ülne itt az ember a kíváncsiság tüzes színpadán.

Aztán micsoda unalmas dolgokat beszél össze! Csupa szám, mint valami könyvvivő. Hogy miért nincs igaza se

Somssichnak, se Eötvösnek. Hát bánja is azt most valaki, hogy 26 milliós a deficit, vagy 56, mikor olyan isteni színjáték van kitűzve a repertoárra.

De hát Szapáry elég indiszkrét nem venni számba a publikum hangulatát, és kegyetlenül élni igazságtalan jogával.

*

Keresztülgázol a milliomokon s ádáz diadalt készül ülni ellenfelei fölött, bebizonyítván, hogy különb ország ma Magyarország, mint volt 30 esztendő előtt.

Lehet is, hogy igaza van. Csakhogy miután Tisza Kálmán csak hét éve, hogy miniszterelnök, és csak három éve, hogy Szapáry pénzügyminiszter, úgy hozná talán magával az osztó igazság, hogy Magyarország 30 év alatt tanúsított emelkedésének érdeméből kiadná rá eső igazságos osztályt a — Bach-időnek is, meg a provizóriumoknak is s ne írná mind a jelen kormány javára.

Több Magyarország ma, mint 30 év előtt. »Mert íme, mennyivel szaporodott a népesség!«

Hát mennyivel? Dacára, hogy 30 év előtt a nemzet virága elveszett, legjobb fiai kibujdostak, mások lappangtak s nem igen jelentkeztek a császári biztos összeírásánál, a mai szaporulat tizedrészét is alig teszi ki más országok szaporulatának ugyanannyi idő alatt. Márpedig ha halad is valaki, de nem úgy, mint a többi: az bizony elmarad. To jeszt egyszer faktum!

»A városokban terjedt a magyarság.« Hát az természetes, hogy mindig voltak és vannak félnék emberek. A Bach-időben is sok derék polgártárs félt a kormánytól, ma is ugyanazt cselekszi. Akkor azzal vélt hízeleggetni a kormánynak, ha Knotelblühnek jegyeztethette be magát, ma azzal, hogy magyarabb neve van Balambérnél. De hát a vidék? Pedig az is csak számít valamit talán.

»Ne éljen az új nemzedék apja birtokából, de képezze magát.« Hiszen már eddig se tudnak mit csinálni a sok diplo-más proletárral, aki kenyér után eseng. Mikor a városnál egy diurnista állás betöltésére hirdetnek pályázatot s jelentkezik 60 folyamadó közte 25 doctor juris.

»Árvizes vidéken mennyit keres a napszámos!« Az ám! A más ember szerencsétlensége adja meg kenyéréhez a sót; — csakhogy ahhoz, hogy *egy* napszámos kenyérének sava kerüljön, *tíz gazda* kenyérét kell elvinni a víznek. Ami pedig desperátus egy bizonyíték a — jólét mellett.

»Mennyi ma az ingó vagyón!« Kivált mióta az ingatlan is ingóvá lett s minden ötöd évben gazdát cserél.

No, de ha csakugyan emelkedett volna is a jólét harminc év alatt: hát hiszen az csak természetes processzus lenne, mert a mívelt világon mindenütt emelkedett. S érdeme a kormánynak már az is, hogy a világ természetes fejlődését nem bírta megakasztani teljesen?

Emelkedett-e a jólét nálunk abban az arányban, mint emelkedett másutt; ezt mutassa ki a pénzügyminiszter, ne pedig azt, hogy ma valamivel jobb a dolgunk, mint egy levert szabadságharc után, a legsötétebb abszolutizmus idejében volt. Mert ez nem vigasztalás.

*

A Szapáry szájában is elfogytak végre a milliomok, amiként elfognak a kezében, s megérkezett a várva várt pillanat, mikor a jegyző szólásra hívta fel Rohonczy Gedeont.

Hej, lett erre mozgalom! Karzat, földszint mint hullámozott, mintha hirtelen betóduló szél mozgatta volna meg.

Mindenki oda akart ülni közelébe, nehogy egy is elvesszen a hallandó szavakból. Mert hatalmas szavak lesznek azok, melytől csak úgy recseg-ropog a közlekedésügyi minisztérium!

És fölállt az ifjú Titán, hogy Ossákat és Pelionokat dobáljon az Olympusra. Tisza behúzta magát a vörös székbe s minden ember fül lett.

Rohonczy eddigelé nem volt elismerve »szolnok«-nak. De mindjárt kezdetben meglátszott rajta, hogy mióta utolszor volt hozzá szerencsénk, feltűnően haladt. Szépen, érthető hangon s itt-ott melegen és emelkedetten beszélt. És rendkívüli határozottsággal, meg kell adni.

Biztosítá Tiszát és Szapáryt, hogy személyüket tiszteli. Sőt az őket támogató párt *egy nagy részében* is elismeri a jóakaratot. Igaz, hogy a közöshadsereg is baj nekünk, az a nagylelkűség is, mellyel anyagi szerződéseinkben Ausztria

jóindulatát honoráljuk. De az igazi nagy baj a társadalom enyhésege, mellyel a visszaéléseket megítéli, s ennek folytán a meglazult erkölcs.

Ebből a tenorból beszélt aztán hosszan. Elmondta hogy bajainkból csak a földművelés emelésével menekülhetünk, s ezért kíván külön földművelési minisztériumot. Mert most a földművelés érdeke három minisztérium között oszlik meg: a pénz, a földművelési és közlekedésügyi között.

S ekkor aztán ez utóbbi ellen fordult. Felhozta az ellene emelkedő sok panaszt, suttogást, gyanúsítást, kihozva belőle, hogy ott egy oly rendszernek kell lenni, mely elősegíti a visszaéléseket, a korrupciót. Ő föl is hozná a konkrét vádatokat — zárt ülésben.

»De csak halljuk itt, itt a helye!« — kiálták több felől.

Ő aztán elkezdte és végezte annál, hogy vizsgáló bizottság kiküldését kérte.

Általános meglepetés követte szavait. S mentől tovább beszélt, annál nagyobb. Mindenki többet várt a nagy neki-készülés után s elégedetlen lón az eredménnyel. Az általános vélemény az lón, hogy — egeret szültek a vajúdo hegyek.

*

A különösen megtámadott Hieronymi röviden felelt személyes kérdésben. Ordódyn meglátszott, mennyire zokon vette a támadást, elfogult hangon, a méltatlankodás izgatottságával felelt.

Tisza hasonlóképp nagyobb hangon szólalt föl, mint rendesen szokott. Fölhívta a Ház minden tagját, hogy ha panasza van, azt konkrét tények előadásával, személyek megnevezésével terjessze be, hogy a kormány vizsgálja meg, a bűnösöket fenyítse meg, a büntelenekeket mentse föl. De a vizsgálatot kivenni akarni a kormány részéről a *legnagyobb bizalmatlansági szavazatnak* veszi.

S ezzel Rohoczky pártállása el van döntve. A vizsgáló bizottság kiküldetésétől tette függővé, ha vajon híve marad-e a kormánynak továbbra is. Most tehát nincs mit tennie, mint kíválnia a pártból. Diplomátikus körülírással ezt mondta neki a miniszterelnök.

Ismét Rohonczy Gida a nap hőse. A múltkori dolga nem volt valami nagy virtus, hanem ez aztán igazi — sláger.

Így megturbálni ismét a közvéleményt, így megnöveszteni a miniszterek orrát, ahhoz csak ő ért, a nagy erkölcsbíró Rohonczy Gida.

Nincs is most két olyan kemény legény, mint ő meg Karátszonyi Guidó gróf.

Ez a férfiak erkölcstelenségét pusztítja felszólalásaival, amaz a nők erkölceit javítja erénydíjak kitűzésével.

Én azt hiszem, hogy megfordítva lenne jobb a dolog.

A nők erkölceit szónoklatokkal szítani s erénydíjakat tűzni ki kifogástalan közlekedési államtitkárokra.

*

Hogy mennyiben igazak a Rohonczy vádjai — hadd süssék ki pro et contra a vezércikkek.

Majdnem alaptalannak látszik a vád, ha meggondoljuk, hogy Hieronymi *szegény ember* maradt dacára annak, hogy állásában könnyen szerezhett volna százezreket.

De az is bizonyos, hogy az a bizonyos Deutsch úr nagyon sok példányban van meg — a kormány által kiadott vállalkozási munkálatoknál.

Az építette a szegedi szádfalat is, amely egy garas ára hasznot sem hozott a városnak s éppen nem enyhítette a veszedelmet. Egy kis szeszélye volt ez a közlekedési minisztériumnak, alkalmasint Deutsch úr kedvéért. Mert Deutsch urat nagyon szereti a közlekedési minisztérium, igazi atyafiságos vonzalommal van hozzá. Amihez persze senkinek semmi köze. A minisztérium azt szeretheti, akit akar. Hiszen a szívnek nem lehet parancsolni.

Deutsch úrral szigorú szerződés volt kötve, hogy ha a kitűzött időre el nem készíti a szádfalat, mindennap ennyi és ennyi pénálét fog fizetni, ami a munkálatért kialakított összegből *levonatik*.

Úgy is történt, — Deutsch nem készítette el időre a szádfalat, s ezért is lett fölösleges munka az egész. De azért

Deutsch úr nem fizetett bírságot, hanem még a kialakított összegben felül *százezer forint utólagos kárpótlást kapott.*

És ez mind azért történt, hogy Deutsch úr mondhatta:

»A közlekedési minisztérium van edj ighazi gavallér.«

Ha igazán *csak* ezért történt.

*

A közlekedési minisztérium »szakértői« mindig nagy kárára, nagy veszedelmére voltak a szegény Tiszavidékeknek — s olyanok, mint az egerek a magtárban.

És micsoda szakértők ezek!

Herrich így szólt az emlékezetes szegedi katasztrófa éjjelén bölcs képpel:

— Nagy szerencse önökre, hogy a városnak s illetve a töltésnek fúj a szél, mert a *kotré* (a szalma és mindenféle szemét műneve) ide veri a töltésparthoz, s ez enyhíti a habverést.

Persze hogy a habverést enyhítette a kotré, — de éppen ellenkezőleg, az lett volna a szerencse, ha ellenkező irányban fújt volna a szél, mert akkor nem enyhítette volna ugyan a habverést a meggyülemlett szemét, de nem is verte volna a töltést a hab, sőt nem is éri Szegedet, legalább azon az éjszakán semmiesetre sem, a katasztrófa.

De hát Herrich olyan szakértő volt, hogy ezt találta üdvösnek.

S talán igaza is volt.

Mert Deutschnak nagyon sok aranyon munkát hozott az a fekete éjszaka.

*

Ha a kormányt úgy vehetjük, hogy test, s hogy annak Tisza Kálmán a feje, akkor bizonyára áll az, hogy az egyik fájós lába, *amellyel sántikál*, a közlekedési minisztérium.

S ezen a fájós lábon Deutsch úr az egyik legnagyobb tyúkszem.

Jól tette Rohonczy, hogy ráhágott.

Föl is förmedt Hieronymi, hogy: Nix Deutsch.

Hanem azért mégis csak úgy van az, hogy a közlekedési minisztérium németje Deutsch úr — a magyar ökonómia kiegészítő része.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 16.

Szűzbeszéddel nyílt meg a mai budgetvita. Égi dolgok vizsgálója beszélt a legrózaibb földi dolgokról. De ne papot tessék gondolni ám, aki csak lelki szemével keresi az eget, hanem olyan embert, aki tubusokat, ágyúnagyságú teleszkópokat szegez a nagy égnek, hogy megostromolja.

Kíváncsiak voltunk, hogy igazodik el a siralomnak ama tömkeleges völgyében, melyet a költségvetés elénk tár, egy valóságos csillagvizsgáló, aki öröktől fogva kiszabott pályákhoz van szokva s tér, idő és anyag viszonyait észleli, melyek változnak minden pillanatban, de változnak változásnak soha alá nem eső, megmásíthatlan örök törvények szerint.

És most hozzá kell szólnia egy olyan káoszhoz, mint ez a költségvetés, amiben van ugyan ok és okozat, de nincs következtetés, van ugyan premissza és konklúzió, de nincs logika, van ugyan szám meg szám, de nincs matézis. Sokszor öt benne a kétszerkettő is.

Hát Hoitsy Pál megmutatta, hogy nemcsak a Jupiteren és Saturnuson, hanem azon a sártekén is odahaza van, melyet Földnek neveztek el a planéták között.

Rengeteg koncessziókat engedett a kormánynak, elfogadta kiindulási alapul az ő előterjesztéseit s megmutatta, hogy még ezen az alapon sincs rendén a szénája a kormány kezében a magyar glóbusznak.

A 1876-i költségvetést hasonlította össze a maival, mert az az első költségvetés ettől a kormánytól. S még ebben is csak a *rendes* költségvetést vette összehasonlítás tárgyául és kimutatta, hogy 1876-tól máig a bevételek és kiadások nem hogy közelednének egymáshoz, de határozottan távolodnak s a két vonal iránya annyira divergens, hogy nincs az a geometria, amelyik kimutatná, hogy ez irányt folytatva a két vonal összeér valaha.

*

A hitelműveletek természetét illusztrálta a 153 milliós kölcsönrel, melyből, midőn 6% járadékká változott, lett

240 milliónyi teher, s mikor 4%-ra konvertáltuk: 340 millió. A pénzügyminiszter által rózsásnak festett helyzet arcáról letörülte a bécsi rongyot, rámutatott a legelők feltörése, erdők pusztítása dacára hanyatló földjövedelemre, pusztuló mal-mokra, gyárakra, a gazdasági instrukció, igavonó és tenyész-marha apadására, a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék összezsugorodására, a kisbirtokok kézről kézre vándorlására, házasságok csökkenő számára, a hadsereg költségeinek oly nagy terhére, hogy még Oroszország is jobban áll nálunk e tekintetben, s arra a neveltségre, hogy a kis Württemberg kultúrcélokra többet fordít, mint Szent István birodalma.

Hogy ne kívánjon a földtulajdonos fia az apja földjéből élni, de készüljön hivatalra, tudományos pályára? De mikor már eddig is több az eszkimó, mint a fóká, fináncnak kénytelen menni a diplomatikus tanár, s ha 40 évig egy sem akad, aki vizsgát tenne, még ekkor se tudják elhelyezni mind, aki már eddig is katedrára vár.

Hát ez az állapot utóvégre is kataklizmára vezet. Összerobban a magyar világ, mert a pénzügyi bukás maga után vonja az államiság bukását. Nincs itt más segítség, mint az állami önállóság kivívása: az majd rendbe hozza a pénzügyeket is. El kell jönni az időnek, meg van írva a csillagokban, amikor azok is, kik ma szemközt ülnek, be fogják ezt látni s idejönnek a szélsőbalra, onnan, ahol most nem a meggyőződés tartja őket, nem az intézményekben való hit, de egy férfiba vetett remény, akit ismét csak az ő szavazatuk, de nem saját ereje tart fönn s aki meg tudta ugyan tartani a hatalmat, de élni nem tudott vele.

*

Hoitsy Pál beszédét figyelemmel hallgatták a ház minden oldaláról, s a pártjabeliek siettek kezet szorítani vele.

Bezzeg megindult a népvándorlás kifelé, amint fölállt Dobránszky Péter, hogy megtartsa *második* szűzbeszédét. Még az ellenzék udvariasabb volt hozzá s nagyobb számban hallgatta, mint saját pártja, szörnyű általánosságait őseinkről, hazánkról, melynek élni kell s melynek ő a költségvetésben megadja, amiből éljen. Érdekes volt annak kimutatása, hogy amióta a magunk gazdái vagyunk, 3500 milliót költöt-

tünk el, s mivel a haza 7 milliárdot ér: szerencsésen elfogyasztottuk a felét. De azért ő bízik azokban a kormányokban, melyek az országot félig elköltötték.

*

Azt hitte már a tisztelt ház, hogy megmarad az ülés csendesnek, midőn egyszer csak fölkerekedik jó Péchy Tamás, ott hagyja az elnöki magasságot, beleilleszti jámbor Kemény Jánost, és megindul válaszolni — Rohoncznak.

Volt ennek a beszédében egy állítás, valami jegyzőkönyvről, melyet Rohonczy vett föl a tornyosi átvágásnál s beadott Péchynek, akkor közlekedésügyi miniszternek, hogy indítson annak alapján vizsgálatot. Rohonczy erre azt mondta, hogy a vizsgálat meg is történt, csak hogy az ejtette meg, aki ellen indítva volt — Hieronymi. Erre mondta Hieronymi, hogy nem igaz, őt ilyen vizsgálattal meg nem bízták, s ilyen jegyzőkönyvről mit se tud.

Hát Péchy beszédéből csakugyan az derült ki, hogy Hieronyminak van igaza. Az a jegyzőkönyv nem volt arra való, hogy hivatalos eljárás alapja lehessen, s formaszzerű vizsgálat nem is volt.

No, lett erre konfúzió. Rohonczy felszólalt személyes kérdésben. Utána Tisza Lajos ugyancsak személyes kérdésben, aztán Hieronymi, végre Ordódy, ki aktaszzerű fölvilágosításokat adott Rohonczy vádjaira, még az általánosságban emeltekre is. Ordódy adatai, valljuk meg, igen imbecillis alapot hagytak meg a Rohonczy vádjainak, s mindinkább valószínűvé válik, hogy a fiatal ember jóhiszeműségét és vállalkozási bátorságát ezúttal valami, eddig még láthatatlan machinációk zsákmányolták ki a közlekedési minisztérium ellen.

*

De a kedélyek már föl voltak izgatva, s nem volt jelen Neptun-Tisza Kálmán, ki a hullámokat »Quos ego«-jával csendesítette volna le. Egész vihar keletkezett hárszabályvitából.

Fölszólalt Ivánka, hogy nem szabad másról beszélni, mint ami napirendre van tűzve; utána Rohonczy félremagyarázott szavai helyreigazítására. Majd Szapáry pénzügymi-

niszter kísérlette meg helyettesíteni a miniszterelnököt, mint-ha meg akarta volna előre kóstolni azt az állapotot, amikor ő majd valóságos miniszterelnök lesz s nem csupán a hely-tartója.

Zaj és zúgás volt a tisztelt házban. A házszabályok különféle értelmezésével senki se volt megelégedve s a szélső-balról fölhangozott:

— Halljuk a *magunk* házszabályait.

És fölállt Madarász József és megmagyarázta és kiosztotta kinek-kinek a maga jussát. Erre még Szapáry szólt röviden, s azzal a félreterelt koci visszazökkent a rendes kerékvágásába és folytatta a költségvetési vitát a ház legifjabb tagja, Orbán Balázs.

Utána ismét szűzbeszéd következett volna, a Gyórfy Gyuláé. De mire rákerült a sor, nemcsak a ház türelme, de maga a ház is elfogyott, és így nem volt mit tenni, mint az ülést be kellett rekeszteni.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 17.

Mikor egyidőben a szélsőbalnak szemére vetették, hogy vesztegeti az ország idejét, mert mindig csak beszél: Simonyi Ernő méltó botránkozással mondá, hogy »hát mi a mennydergős ménkőt csináljunk, hiszen a parlamentben volnánk talán, ami annyit jelent, hogy „beszélő ház”, hát mi másért küldtek bennünket ide a választóink, mint hogy beszéljünk? Mit vár tőlünk a jobboldal: azt talán, hogy karddal, pisztollyal vagy fúrkósbottal fölfegyverkezve jöjjünk ide és verekedjünk? Azt mondják, hogy szóval nem lehet ez országot megmenteni, csak tettel. No, a parlament tette a beszéd, más tette természeténél fogva nem lehet; a szoros értelemben vett tett a kormány dolga és hivatalnokaié. Itt nem árt az országnak az, aki beszél, mert hisz azért van itt; de igenis, a hallgatók lopják az időt s mulasztják kötelességüket, mely azt parancsolja, hogy álljanak ki véleményükkal, szavazatuk indokaival a nyilvánosság elé !«

Ezóta nem is igen vetették a baloldalnak szemére hogy sokat beszél. Ahelyett azonban inauguráltak egy új taktikát: hagyták beszélni az ellenzéket s a kormány padjairól néha még *pour l'honneur du drapeau* se szólalt föl senki — csak szavazott, mint a parancsolat.

Hát ezt nevezik nálunk parlamenti vitának. Az egyik feltámad, a másik meg kutyába se veszi.

Tapasztalható volt ez a mai ülésen is. Az egész mai ülés alatt hallgatott a mérsékelt ellenzék, úgy mint a kormány pártja. Csupán az egy szélbal beszélt.

Győrffy Gyula, Krisztinkovics Ede, Turgonyi Lajos, Helfy Ignác, Bódog Albert — mind a szélsőbal padjairól kerültek ki. Más párt meg se mukkant.

*

Hát ez nem helyes dolog.

Igaza volt Helfynek, midőn rámutatva ez inkonvenien-ciára, azt mondta, hogy ez megszegése a házszabályoknak, melyek azt rendelik, hogy a szónokok fölvaltva beszéljenek: egy mellette, egy ellene. Más volna, ha a budget *mellett* már senki nem akarna szólni. De hiszen a pénzügyi bizottság előadóján, a pénzügyminiszteren, no meg Dobránszkyn kívül (de aki nem számít) még senki se beszélt a költségvetés mellett. Mert Rohonczy felszólalását csak senki nem fogja a budget mellett s annak indokolására tartott beszédnek mondani, hogy ő miért fogadja el a költségvetést.

Aztán meg föl is vannak írva a budget melletti szólásra gr. Zichy Jenő és Ivánka Imre. Hát miért nem szólítják fel őket?

Igaza volt Helfynek, hogy ez nem más, mint kiterjesztése a kormánypárt minden tagjára annak a jognak, mely szerint akkor szólalhatnak föl, amikor akarnak, mely jog pedig csupán a minisztereket illeti meg.

S ily eljárás mellett csakugyan megeshetik, hogy a kormánypárti szónokok bevárva, míg az ellenzék kipuskázta magát, egymás után húszan is föl szólalhatnak a vita végén.

Ez lealacsonyítása a parlamenti vitatkozásnak s nevet-ségessé tétele magának a parlamentarizmusnak.

*

Helpy annak bebizonyítására vállalkozott, hogy Eötvös Károly, mikor 54 milliónak, sőt az előre nem tudható póthitelekkel talán a 60 milliót is megütőnek mondta az idei deficitet, — talán még nem is mondott eleget. S számítása meglehetősen tiszta és világos.

Nagy derűtséget okozott, mikor az adóemeléstételénél egy nagy pénzügyi tekintély egy három év előtt megjelent tanulmányára hivatkozott. Ezt az adóemelést 1875 óta a pénzügyminiszter 40 millióra vallotta be. Igen, de ama pénzügyi tekintély kimutatta, hogy 1877-ig volt az adóemelést 35 millió. 1877-től 1882-ig, tehát öt év alatt csak 5 millióval nőtt volna az adó? Hiszen csak a Szapáry által azóta behozott új adók és adóemelések kitesznek háromszor-négyszer annyit is tán.

Melyiknek van hát igaza? Gróf Szapáry Gyulának-e, a pénzügyminiszternek, avagy ama tanulmány írójának, akiről, ha az aláírást megnézzük, kiderül, hogy nem más mint — gróf Szapáry Gyula.

*

Úgy van a budget összeszerkesztve, hogy a nagy publikum ne érthesse meg. A rendes bevételből ki nem kerülő, kétségtelen kiadások, amiket kölcsönrel vagy értékek eladásával kell fedezni, ki vannak hagyva a deficitből. A bevétel és jövedelem össze van zavarva. Így pl. a pénzügyminiszter jövedelemnek veszi még az — adósságot is, amit csinál.

Az is a nagy publikum félrevezetésére van szánva, hogy az államadósságnak mindig csak a kamatjairól beszélnek, tőkéről soha. Pedig az nem holt numerus, s ha eltüntetjük is: eleven hitelezők alakjában fog az föltámadni.

Legérdekesebb volt azonban Helpy beszédének az a része, melyet Somssich minapi felszólalása alapján a mérsékelt ellenzékhez intézett.

Somssich beszéde, úgymond, nagy közeledést jelez a függetlenségi párthoz. E pártnak programja legfőbb két tételében a külön magyar hadsereg és az önálló vámterület.

Úgy Somssich beszéde, mint a mérsékelt ellenzék tagjai az önálló vámterület mellett vannak, s ezzel már elfogadták a függetlenségi párt programjának egyik felét. A másiktól se látszanak idegenkedni annyira, mint azelőtt.

Világos tehát, hogy gazdasági kérdésekben itt egy nagy kompakt párt áll a kormánnyal szemben, mely többé nem mondhatja, hogy ki jön majd helyére, ha ő bukik?

Lesz, aki jöjjön. Ő legalább testestül-lelkestül támogatni fogná az olyan kormányt, mely valószínű vállalkozik az ő programja felét.

Nagy zúgás támadt e nyilatkozatra mindenfelé. »Fúzió, fúzió!« kiálták a jobb oldalról. Pulszky Ágost pedig a habarékban elkezdett evickélni, mint akit megsóztak, s kézzel-lábbal kapálódzott, hogy őneki nem kell külön vámterület, őneki nem kell fúzió, ő szélsőbali emberrel politikáról szöbse áll.

*

Helpy maga is megütközött szavai hatásán és sietett hozzátenni, hogy ha az ő programjának egyik fele, a külön vámterület, egyszer meglesz: nem éri ám be vele, mint ahogy a szélsőbali bajtársak gondolhatnák, hanem sürgetni fogja a másik felét is, mindaddig, míg az ő támogatásával uralkodó kormány vagy megadja magát, vagy bukik.

— Így már aztán más! — mondák a szélső padokon az intranzigensek. — De azért mégse szükség kokettírozni a habarékkal, mert mi nem puhulunk senki szép szeméért.

*

Bódog Albert volt az utolsó szónok, aki azt vitatta, hogy a Rohonczy támadása folytán a kormánynak mégis el kellett volna fogadni a vizsgálatot, hogy ha van visszaélés, érje büntetés a bűnöst, ha nincs, álljon tisztán a megtámadottak becsülete. Hivatkozott a Roustan—Rochefort pörre, ahol Rochefort nyilván rágalmazott, mégis fölmentették az esküdtek, jelezni akarva, hogy a köztisztviselő álljon olyan tisztán a nyilvánosság előtt, hogy még a gyanú se vethessen árnyat reá.

Nálunk nem so kat törődnék a reputáció e pör tisztaságával. Esztendőkön keresztül túrik a gyanúsítást, a sűgást-bűgást, vādaskodást, a becsületbe mélyen belevágó dolgok hirdetését utcán, kávéházakban, nyilvános helyeken, kinyomatásukat a hírlapokban — s aztán? aki ellen mindezek

irányozva vannak: odateszik a fővárosi rendőrség élére s reabízzák személy- és vagyonbátorság és a — közmoral fölött az örökösét!

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 19.

Az ideai budgetvita a mai napig legalább nem volt valami magas röptűnek mondható, de ma már ennek is alálankadt a szárnya. A honatyák kimenekültek a folyosókra és szidták Szilágyi Dezsőt, Apponyit, Bittót, Széll Kálmánt, hogy nem gondoskodnak elevebb mulatságról, sőt még Mocsáry is hallgat a szélbalon, holott Simonyi Ernő most üdülni van, ahol a narancs virul, Németh Albert pedig nem találja azokat az aktákat, amikkel agyoncsapná ezt az egész kormányt, mint papuccsal a legyet.

No, hogy a jobboldali nagy ágyúk hallgatnak, annak megvan a maga jó oka. Be is vannak szögezve, meg nem is egészen száraz a puskapor. Csütörtök lehetne belőle.

Ilyenkor aztán úgy kell tenni, mint a színpadon. A berekedt nagy primadonnák helyett föl kell léptetni azokat a tagokat, akik nem művészetük fénye, hanem azon tulajdonságuk miatt kapnak fizetést, hogy minden pillanatban készen álljanak betölteni a mutatkozható hézagot. A másodszerelmek, a primadonnák nr. II. A közönség nem élvez ugyan, de a kitűzött darab nem marad el legalább.

*

Ne higgye Gaál Jenő, hogy őt a hézagpótló tehetségek közé számítjuk. Nem! Őneki mára művészek közt van a helye. Nagy szorgalom, gondos tanulás a jelentékenyebb parlamenti erők közé emelte, s nemcsak az ifjabb nemzedék tagjai közt teszen számot.

Ha beszédet mond, az mindig esszé-szerű, mindig gazdag adatokban, mindig szépen van elmondva — noha sohasem szónokolt, mindig alapos és mindig — hosszú. És a hosszadalmasság fatális közelségben van ám az unalmassággal. Akit a

tárgy érdekel, Gaál Jenő beszédeit nem fogja unalmasaknak találni. De hányat érdekel a tárgy? Tízből ha egyet, hát sok. A többi kilenc inkább kimenekül a folyósóra. Mert hát cukrot enni jó — ezt tartja az álmoskönyv; de nem két óra hosszág ám, folytonosan, szakadatlanul és teli marokkal.

Azonban az elnök csenget. Gaál Jenő beszéde végéhez közeledik. És az csakugyan érdekes volt. Kivált azok az idézetek ma is élő nagy emberek mondásaiból, persze, évek előtti időkből. Érdekes ezeket olvasni országgyűlési tudósításunkban.

Két óráig tartott a beszéd és Jenő nem rekedt bele, pedig még — vizet sem ivott. Szent Isten, ha így halad, hová viszi föl.

*

Utána a jobboldalon állt föl valaki. A haja fejér, az arca vörös, Szathmáry Laci azt fogta rá, hogy aligha szeszfőző gépe nincs. Neve Fekete. Egész beszéde színtelen.

Következett Vidovich György, az egyetlen katolikus páter a szélbalon, boldog emlékezetű Robozy Károly óta. Monoton hangon beszélt, de sok érdekést mondott, hatalmasan megcáfolván a hírlapokban is közölt ama hírt hogy »hitehagyott« kívánna lenni. Olyan szélbal, mint akár Robozy, csak hogy több esze van. Azzal, amit mondott, sok rokonszenvet támasztott maga iránt, de le is mondott vele egyúttal minden püspöksüvegről és kanóniáról. Sohase lesz belőle több plébánosnál.

*

Egy kis házszabály-vita után, melyben Zichy Jenő gróf kerestetett, de nem találtatott, Sárközy Aurél beszélt, s hogy nem üresen, mutatja az, hogy Tisza sietett ellene síkra szállani azonnal.

De bezzeg ne szólj szám, nem fáj fejem. Nyakon öntötte azonnal Helfy egy interpellációval a dél-dalmácia- és hercegovinai zavargások iránt.

Persze nem bírt megfelelni rá. Előbb Bécsbe kell táviratozni, hogy onnan küldjék meg — a magyar miniszterelnök adandó válaszát.

Mert tudni kell, hogy ily lényegesebb természetű ügyekben a magyar miniszterelnök nem egyéb, mint egyszerű — telefon.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 20.

Ma nevezetes napja volt az országháznak: megszólalt a jobboldal is végre. Mert bocsásson meg Dobránszky Péter úr is, Fekete Lajos úr is: ők ugyan beszéltek, de a jobboldal mind a mai napig hallgatott. Ma hallottuk csak első szavát.

Egy részét Herman Ottó hozta tűzbe. A szélsőbal legszélsőbb balszárnyának az álláspontjáról tartott hatalmas filipikát az ellen a forradalom ellen, amit a jobboldali pecsovicok és aulikusok szítanak. Küldte a habarékot pokolba, a kormánypartra, ahová tartozik. Elismerte, hogy van bizony az ő pártjában a perszónalunionistától kezdve — amilyen Deák Ferenc volt valaha — a kommünárig minden, s ő maga sem irtózik a petroleum szagától; de van ám egy közös eszmény is, melynek a párt minden tagja alárendeli a maga extra gusztusát és minden egyebet, s ez a független Magyarország.

Hevesen beszélt, tüzesen, mint afféle telivér »szélső elem«, s nem is maradt el a hatás, mert azonnal hárman ugrottak föl utána, személyes kérdésben.

*

Dobránszky előadta, hogy neki a műgyetemen több tanítványa van háromnál. De ez még semmi, Ivánka Imre volt az igazi. Úgy beszélt, mint egy pandúrkáplár: vitézül, csattogtatva.

Igenis, ha forradalom lesz, akasztani fogunk. Az jár jobban, aki előbb kezdi. Az bizonyos, hogy nem egy táborban leszünk. De az is bizonyos, hogy ő nem fog úgy tenni, mint egy bizonyos képviselő, hogy a városháza ellen lázítja a félegyházi népet, s mikor a kraval elkezdődik: elpárolog. Aztán a szélsőbal eddig felszólalt 16 szónoka közül hány volt a mártír, hány halt meg a hazáért? No, hát ne beszéljenek nekünk,

akik vértanú-halált szenvedtünk. Az a tizenhárom Aradon s maga Batthyány Lajos is, annak a sárga-fekete hadseregnek voltak a tisztjei, amelyet önök örökké piszkolnak. Na hát! Herman Ottó is milyen soká volt a múzeumban kitűnő állásban. Hát mért nem alapított családot?

*

E szép budgetbeszédre Herman röviden felelt, hogy azért nem házasodott meg (Halljuk! Halljuk!), mert neki, mint az állam tisztviselőjének nem nyújtott családalapításra elég alapot »az önök rendszere«.

Szerencse, hogy az aradi tizenhárom vértanú és az első magyar miniszterelnök már meghaltak s nem szólalhattak föl személyes kérdésben. Talán fölvilágosították volna Ivánka urat, aki azt látszik hinni: azzal biztosítottak a nemzetnél örök hálát emléköknek, mert osztrák tiszték voltak, s nem azzal, hogy megszűntek azok lenni s odahagyták a sárga-fekete sereget, és elverték, mint a dudát.

De nem ám Pákozdnál!

*

Móricz Pál volt a harmadik személyes felszólaló, de miután nem sikerült méregbe jönnie, hát nem is vesződünk vele e helyen, hanem egyenesen áttérünk Jókai Móra, akiben ismét megtalálta a párt a maga bátor Curtiusát, aki beleveti magát a mélységbe és meghal, hogy Róma éljen.

Talán az ő felszólalása hírének lehet köszönni, hogy oly szépen megteltek ma a padok. Azt bizonynyal neki köszönhetjük, ha vita lesz a vita és nem pusztán az ellenzék monológja.

Azzal kezdi, hogy amit a szélbal a budget ellen felhozott, az mind igaz s azt — *excepta voce* »ebadta« — ő is ratifikálja. De hát a budget-t meg kell szavazni, akármilyen rossz is az. A deficit nem is onnan származik, ahonnan Somssich származtatja: a nagyhatalmi berendezkedéstől; hanem abból a veszedelmes nyílt titokból, hogy minden európai hatalom óriási mérvben fegyverkezik s elnyeli azt, aki körül nem spékeli a határait szuronyokkal, hogy olyan legyen, mint a tövises malac. Szükség van a pólai forgó toronyra, akár hogy egzekválnak

is odahaza adóba. Két-három év alatt elkészülnek a hatalmak fegyverkezésükkel, s jaj nekünk, ha addig mi a kezünket összetesszük. Mi leszünk, a rekompenzációs objektum. Hát csak rajta, szavazzuk meg a hadügyi budget-t!

Mind szép dolog ez, ha úgy volna, hogy Franciaországban is, Németországban is, Angliában is, Olaszországban is úgy egzekválának adóba, mint nálunk: ha ott is mindenütt satnyulna a nép a nyomortól, úgyszólván ma holnap nem lesz katonának való, mint nálunk; ha ott is száz millió frankos deficitekkel záródnának az állami számadások egy évtized óta, mint nálunk; ha ott is a lehetetlenségig kényszerülnének emelni az adókat, mint nálunk, s ha azok az országok a belügyi szükségletektől volnának kénytelenek elvonni, amit haderejükre fordítanak, mint nálunk.

De fájdalom, nem úgy van! Franciaország bevételi többlete kétszer-háromszor annyi, mint a mi deficitünk: kultusz-budgetje nagyobb a mi hadügyi budgetünkénél: az adókat leszállítják s a várak, erődítmények és hadihajók mellett egyre épülnek gyárak, iskolák, műintézetek. Németország nagy hadi készsége mellett is meg bírta venni összes vasúthálózatát s jövedelmet tud magának csinálni adóemeléssel, a polgárok megterhelése nélkül. Angliát, Olaszországot se teszi a hadügyi készség vagyoniilag tönkre. Oroszország pedig nemrég szállította le az álló hadsereget 60 ezer emberrel.

Hát ezek kibírják azt a teheret; de Magyarország megszakad bele, — ez a különbség. Ilyen egyenlőtlen versenybe vinni bele bennünket bizony nem oly érdem, hogy avval dicsekedni lehetne.

*

Szép része volt a beszédnek az, mely a nemzeti gyűlölködésről beszélt. Aláírhatja minden elfogulatlan ember.

De a polemikus részek kissé hasra estek. »Ignatieff, aki minden tételt kitörölne a budgetből, amely Magyarországnak hasznos, könnyen elemésztené a deficitet.« Dehogy enyésztené! Nincsen már abban annyi törülhető, mint amennyi a deficit! Kitörölgették már őelőtte a magyar Ignatieffek.

Egyben igaza volt: abban, hogy 1852-ben, mikor javában folyt az akasztás s a vagyonek kobzás, mégis szomorúbb volt

a helyzet, mint mai napság. De csakis az akasztófa és bach-beamter hiányzik ám hozzá. Vagyonelkobzás, zsandár, finánc, magyar bachhuszár, osztrák katonai brutalitás, mind megvan ám ma is, éspedig most nem a nemzet ellenére, de a nemzet akaratóból. Ámi sokkal szomorúbb.

Hogy 1862-ben ott ült az osztrák adóegzekváló katonatiszt a feleség kanapóján, az igaz. Ma nem ül. Nincs már kanapé. Elvitte a Szapáry finánca, ha ugyan nem a Széllé vagy még Lónyayé.

*

Jókai után Bánhidy Béla utasította vissza a szélsőbal által a habaréknak tulajdonított »közeledést«. Nem lesz abból semmi, — inkább megyünk a kormánypártra. Csak hínának már! Mit is tetszett mondani tavaly ilyenkor, pénzügyminiszter úr?

Mezei Ernő tartalmas beszédet mondott s két pohár vízzel öntötte le, melyből az egyikkel Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottsági előadó sajátkezfőleg szolgált neki, jelöl, hogy nem kívánja egy kanál vízbe fojtani, de jó szívvvel nyeli el a keserű pilulákat, amikkel a hálátlan szőlbali szőnok traktálja őt is, de különösen a kormány elnökét.

A mai ülést egy csattanás rekesztette be: beletűtött az átkos közősűgybe és kormányba a Csanády Sándor beszéde.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— január 21.

Amióta a budgetvita folyik, még oly magasra nem csapkodtak hullámjai, mint a mai napon.

Már Steinacker Ödön elkezdte bosszantani a hazafiasb érzelmeket. Ennek az úrnak kapcsolatunk Ausztriával nem elég szoros. Neki bensőbb, szervesebb kapcsolat kellene s e célból ő elviselné még a diktatúrát is. Schmerling, Lustkandl megtalálta a maga emberét, most már bátran kinyithatják a g'sammt Parlament kapuját, Steinacker lesz bele a zászlóvivő.

És még azt meri mondani, hogy ő csakúgy szereti a hazáját, mint akárki más. Persze a »tágabbikat«. Mert ha Magyarországot értette a haza alatt, úgy az ő szeretete alighanem olyan természetű, aminőnek Shakespeare jellemzi a két tribun által a Coriolánét a nép iránt:

— Kit szeret a farkas?

— *A bárányt.*

*

Mialatt Steinacker a teremben beolvasztotta Magyarországot Ausztriába, hogy aztán együtt beolvaszthassa Pangermániába, addig egy csoport képviselő künn beszélgetett a folyosón a fiumei kirándulásról.

— Kimentünk a tengerre csolnakázni. Egyszerre szél kerekedik s elkezdi ringatni a ladikokat. Eleinte csak lágyan, szelíden, de majd szilaj kezekkel, mint a bölcsőt a haragvó dajka. Egy-egy friss sós permeteg be is csapott s veszedelmes libbenések bánatták meg velünk a »tengerre magyart!« Ebből még baj is lehet, s kezdtek felvonulni a halálos aggodás fellegei az arcokon. Ha elmerülnénk, ha itt veszne a pénzügyi bizottság!

— Mi haszna volna az országnak? — mondá L. — otthon maradt a nagyobbik fele.

— Elmerülni? ide veszni? olyan nincs! — vigasztalá társait és önmagát E. K. — Sokkal jobb politikusnak tartom Szapáry Gézát, a fiumei kormányzót, semhogy ennyire — kompromittálná magát.

— Kár lenne értünk, az egyszer bizonyos — mondá H. S. — De amint abszolút jó nincs, úgy abszolút rossz sincs a világon. Ebből is hárulna az országra valami haszon, s a nagy szerencsétlenségben megvolna az a szerencse, hogy Steinacker is ide veszne, — nézzétek, az ő csolnaka billeg legjobban.

Hát ha még tudták volna, minő beszédet fog mondani január 21-én!

*

Németh Albert csakhamar elfeledtette a bosszantó benyomást, melyet az előtte szóló okozott.

Volt a beszédének egy szép része, az, ahol »igazságos« összehasonlítást tett Tisza és Szapáry között s ahol kimutatta, hogy annak a lelkesedésnek, mellyel 1867-ben az alkotmányos életnek »nekimentünk« s melynek ma semmi nyoma, — Tisza Kálmán személye volt az oka.

Mert ha nem vette komolyan a közjogi oppozíciót, ment volna mindjárt akkor a Deák-pártba bele: Magyarország független államisága eszméjének elvi fenntartására elég lett volna az a 19 képviselő is, kikből akkor a szélsőbaloldal állt. Ha pedig belement a fúzióba, ne vállalt volna miniszteri tárcát legalább, hanem foglalta volna el Deák Ferenc helyét, visszatartva a pártot a Béccsel szemben való túlnagy engedékenységétől, s megbuktatva az esetleg gyengéknek mutatkozó kormányokat. Azzal, hogy egész pártjával bevonult a közjogi táborba, a szükséges ellensúly nélkül állt a bécsi követelésekkel szemben, s ott bizvást mondhatták neki, hogy »te csak engedj, te vagy ma Magyarország, megbuknod úgyse lehet, mert nincs megbuktatásodra elég veszedelmes ellenzék«.

Egyébiránt, úgymond, a miniszterelnök a pártjában se népszerű. Négyszemközt minden híve azt mondja, hogy szeretni nem szereti, de hát szükség van rá, amért olyan »schlagfertig« debatter. No, hát azt kívánja, hogy mielőbb jöjjön már el az a schlag, mely megadja neki az abfertigungot.

*

Apponyi Albert szólalt föl Németh Albert után, ez után pedig Kiss Albert lett volna szólandó. De már ez az utóbbi Albert kimaradt a szólásból a mai napra, amit mindjárt elmondandók leszünk.

Apponyi csak tegnap jegyeztette föl magát s eddig nem volt bizonyos, felszólal-e? Ma aztán megtudtuk beszédéből, mi indította a szólásra.

Röviden bánt el a budgettel. Elmondta, hogy valamint az asztronómiának megvan a torzképe az asztrológiában, a kémiaának az alkímiában, úgy a politikai számtannak is, mely az állami számvevőszék számtana, megvan a torzképe a parlamenti számtanban, mely a megszorult finanszminiszterek számtana. Aztán a zárszámadásokból mutatta ki, hogy 1875-

től 77-ig csökken, ettől kezdve a mai napig nő a deficit, s ma ott vagyunk, ahol voltunk 75-ben. Még ha a finanszminiszter számolási metódusát követi is, arra az eredményre kell jutnia, hogy nem javult a helyzet. Mert a 75 óta számított 40 millió adóemelkedésből 18 milliót vall be a miniszter új tehernek s még azt is mondja, hogy a mérleg csak 10 millióval javult, tehát mintegy felével az új tehernek.

De beszédének legfontosabb és Tiszára legsújtóbb része az volt, ahol Sennyey Pál nevében s úgy látszik megbízásából intézett támadást Tisza ama mondása alkalmából, hogy mikor ama lemondási jelenetek lejátszódtak, »nem őbenne hiányzott a bátorság miniszternek *nem lenni*, de az uralkodó által kabinet-alkotásra fölhívott államférfiakban, köztük Sennyeyben, hiányzott a bátorság miniszternek *lenni*».

A beszéd e része az országház naplóiban a polemikus parlamenti beszédek legkiválóbb példányai közt méltán foglalhat helyet. Sokkal kevésbé az a különben szintén határozott rész, ahol a szélsőbalhoz közeledés ellen tiltakozik.

*

Ez utóbbira nézve Helfy fejezte ki sajnálkozását és pedig — úgymond — éppen az Apponyi érdekében, s megérinté Szilágyi Dezsőt, mire ez is fölláll s erélyesen visszautasítá a vádat, mintha ő választói előtt valaha a Fehérlóban elfogadta volna a külön vámterületet, melyet ő az ország gazdasági viszonyainak Ausztriával szemben való szabályozási módok egyikének tart.

No, majd ad neki ezért Bánhidy, aki csak tegnap tiltakozott az ellen, hogy a vámkérdés egyszerűen gazdasági kérdésnek tekintessék, holott az szerinte elsőrendű politikai kérdés.

*

Tisza Kálmán rekesztette be a vitát egy hatalmas rögtönzéssel. Most tűnt föl egész nagyságában vitatkozó tehetsége. Mert erős pozíciót megvédelmezni gyenge támadás ellen, azt akárki megteszi: de oly erős támadás ellen, minő az Apponyié volt, megvédeni, oly átkozottul imbecillis álláspontot megtartani, minő az övé, — az azután bravúr.

Kár, hogy a »parlamentari sikerek« emberének *odafönn* is nincs hasonló tehetsége és szerencsége. Magyarországra is jobb volna, ha az »add tovább« név alatt ismert játék iránya megfordulna egyszer: ne Bécsben ütnék őt és ő ütne Bécsben.

No, de így könnyebb – neki.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— január 24.

Vége felé jár már a nagy szóáramlat, s a mai nappal csaknem kimerült az általános vita. Már csak egy szónok van hátra: Eötvös Károly, a függetlenségi párt határozati javaslatának betérjesztője. S aztán kezdődik a szavazás, a legfontosabb, legmérvadóbb szavazás, melyben kiki megválasztja álláspontját s szavaz azzal az igennel vagy nemmel, mely színvallásának tekintetik, s mely szerint lesz sorozandó jövőre a kormány, vagy az ellenzék táborába.

Sok tekintetben érdekes lesz ez a szavazás. Vannak ugyanis parlamentünkben egzisztenciák, akik annyiból kétesek, mert még mai nap se tudjuk, mely oldalra szítanak legújabbban.

S ezek között a legérdekesebb szavazat mindenesetre a Széll Kálmáné lesz, ki akció-politikát ez idő szerint nem csinál ugyan, de valami színezetének mégis csak kell lenni, talán.

*

A mai napon hárman osztottak meg: Hegedüs Sándor, Somssich Pál és a pénzügyminiszter.

Hegedüs, a pénzügyi bizottság előadója, nagy és adatokban gazdag beszédet mondott. Busbach Péter csak nézett, hogy ha már ellenzéki Stadthäuslerből mameluk Landhäusler lett, — miért is nem jutott ez a beszéd öneki eszébe? Mert mégis csak mintha jobb volna valamivel, mint a hazabeszélő Theresien-, pardon! tegnap óta Elisabethstadti kortesértekezés az — egyes kezekről.

De hát Hegedüs is eldobálta a sulykot tiszte és kötelessége szerint. Legjelesebb nagy elszólamlása az vala, mikor ifjú önérettel veté szemére a vén Somssichnak, hogy ő még ama kornak a politikusai közül való, mikor még »nagy törekvések, nagy eszmék nem háborgatták a kedélyeket«.

Magyarország ébredési korszaka, neked ugyan megadták! Széchenyi, Deák, Kossuth, Batthyány, a nemzet nagy emancipátorai ti az idegen nyűg alól, és ti merész reformerek, a jobbágyválság, a felelős kormány, a parlamenti rendszer megalkotói: bújjatok el lopott nagyságtok enyésző nimbuszával! Csirizelők voltatok és szűk agyvelők! A történelem fáklyájának igaz világítása elmos benneteket, mint az árnyéket, másoknak körvonalai bontakoznak ki nagyoknak a félhomályból: Tisza Kálmán, Baross Gábor, Dobránszky Péter és Hegedüs Sándor. Ezek a nagy alkotások emberei.

És Hegedüsnek igaza van! Kossuth például ötven-hatvan rongyos millióból állította ki a szabadságharcot. Mi egy békés évet nagyobb deficittel zárunk be ennél s teremtünk tizen-négy csendes év alatt Magyarországnak akkora adósságot, hogy száz évi koplalással sem törleszti le.

Hát ez nem hatalmas, nem óriási alkotás? Tudtak volna ilyet produkálni a Somssich idejebeli törpe lelkek?

*

Somssich Pál záróbeszéde nem volt kisebb hatású, mint az indokoló beszéd.

Többször szakította félbe zajos taps és éljenzés. Az öregúr elemében volt. Rendkívül élénk, elmés fordulatokban gazdag, sujtoló éles argumentációval teljes beszéd volt az. Tisza Kálmán mogorván fordítá el fejét, hiába várván valami túlzásra, valami elszólalásra, amibe ő rendesen kapaszkodni szokott, mikor replikáz. Itt nemigen nyílt alkalma mibe kapaszkodni.

Beszéde elején rektifikálta múltkori beszéde elcsavart értelmét. Aztán kijavította számvetési beszédeit, elismervén, hogy nem neki, ki 50—52, hanem Eötvös Károlynak, ki 60 millióra tette a deficitet, van igaza. Majd fölvetvén a kérdést, hogy 40 milliónyi adóemelkedés s 40 milliónyi kiadási szaporulat mellett, ami évenként közel 6 milliót jelent, — meddig bírnak még evickélni, kivált, ha az államjavakból nyert

segély is elmarad, s aztán néhány frappáns adattal járult a pénzügyminiszter és a jobboldali szónokok által fölmagasztalt »jobb lét« illusztrálásához.

Megmagyarázta egyszerű okát, hogy miért nem fogadta a mérsékelt ellenzék a költségvetést most még általánosságban sem el? Azért, mert elfogadni csak azt szokás általánosságban, amit részleteiben elfogadhatóvá tehetni remélünk. De ez nem javítható részleteiben.

Aztán pusztán ráfogásnak, alaptalan gyanúsításnak jelentette ki azt az állítást, hogy ő a szélsőbal álláspontjához közeledett. Ezt ő nem is tisztelettel, de *ridegen* utasítja vissza.

... Utánanéztünk a kalendáriumnak s úgy találtuk, hogy holnap van *Pál fordulása*. Ez ominózus közelsége e napnak bírhatta rá az öreget a heves tiltakozásra. No, sebjaj! Isten éltesse őt azért — ezt kívánjuk neve napján — számos esztendőig egészségben, s akkor megéri még őt azt a Pál fordulását, melyet ma dezavualt. De nemcsak ő, de Sennyey Pál is. Sőt tán még Mandl Pál is, aki már nagyobb gyakorlatában van.

Somssich szájából, ki sohase volt az udvarnál ingrata persona, megszívlelendő szavak azok, amiket a lojalitásról mondott. Tisza ama mondására is, hogy senki nem érhet el miniszter korában mindent, amit ellenzéki korában elérni remélt, megadta a választ. Nem annak a megtartásáról van szó, amit a miniszterelnök ellenzéki vezérkorában hangoztatott; hanem annak a beváltásáról amit kormányra lépése idején ünnepélyesen és komolyan, *conditio sine qua non* gyanánt megígért.

Soha, úgymond, Tisza urat nagyobb megtiszteltetés nem érte, mint mikor a korona által fölhívott férfiak nem vállalkoztak annak a végrehajtására, amiért ő visszalépni jónak látta. Nem akadt ember, aki őt dezavualni akarta volna. Ki tehet arról, hogy végre aztán mégis akadt egy: — ő maga.

*

Szapáry hosszasan felelt Somssichnak és másoknak is. Legérdekesebb része volt beszédének az, amelyben az áruforgalmi statisztika eddig gyűjtött adataiból mutatott be

nehányat annak beigazolására, hogy jobb nekünk a közös, mint a külön vámterület.

Hat hónap eredményét hozta föl, mely alatt 140 millió volt a behozatal, ellenben 180 millió a kivitel. Tehát 40 millióval többet bírtunk eladni a külföldnek, mint amennyit tőle vettünk.

Igen ám, csakhogy ebbe a hat hónapba beleesik az aratás utáni idő. A másik hat hónap nem így fest ám. Aztán a házánkon keresztül szállított román gabona, nem úgy szerepel-e ott, mint a miénk?

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

[január 25.]

A nagy mérkőzés napja volt ma. Szavazás a budget fölött. Minden párt behozta a maga híveit, akiket csak behozhatott. Sűrűn tömve voltak a padsorok.

De azért otthon ne maradjon még a félhalott sem, hogyha a kormánnyal tart! Most kell megmutatni országnak-világnak s különösen Bécsnek, milyen hatalom a magyar kormány idehaza! Nagy számmal kell meglepni és ámulatba ejteni, akik nem tekintik hatalmukat elegendő respektussal oda-künn.

Azért fiam, Brászin Domokos, minek utána Beöthy Al-dzsi oda van vizet gyalulni, kabátokat számon tartó Nagy Gyuricát pedig betettük gazdálkodni az országéba, -- fogd ezt az olajos banknótát, ülj be egypár fiákerbe és hajtsd be azokat, akiknek a télkabátját künn a szögön lógni nem látod!

És Damakas, ámbár nem angyal s lángpallosa nincsen, bekergeté a híveket a paradicsomba, ha ugyan még bírtak szuszogni.

Nyolc fiákerlő folyamodást nyújtott be a képviselőházhoz, nyugdíjaztatás iránt. Kiadatik a kérvényi-bizottságnak.

✱

*

Nagy mozgalom között vette kezdetét a szavazás. Néhány honatya szavazatára rendkívül kíváncsi volt a közvélemény.

Azonban e kíváncsiság nem lőn kielégítve.

Így például, ami Széll Kálmánt illeti, ott vagyunk vele, ahol a mádi zsidó. Bú-e, vagy bá? — senki nem tudja megmondani a mai szavazás után sem. Mikor a jegyző fölolvasta a nevét, s vártuk az igent vagy a nemet: hangos csendesség lőn a válasz. Széll nincs — és senki se lészen okosabb. Széll közraktárakat épít, jelzáloghitelbankol, leszámítolózik és pénz-váltóz: de aktuális politikát nem csinál. S hogy ne vegyék tőle rossz néven, hogy így disponibilitásba teszi magát, inkább pozsonyi választóinak is felfúj egy elevátort.

*

Hasonlóképp jártunk Lukács Bélával is. És Horvát Boldizsárral is. Ezeknek a szavazatára is kíváncsi volt a ház. Ez utóbbit menti ugyan szembaja, — noha a napokban ott láttuk a házban, de Lukács Bélának jó szeme van, jól bele lát ebbe a budgetbe, mely semmivel se jobb a tavalyinál, amit pedig ő oly kegyetlenül megkritizált: hát quare questo csináláre, hogy most egyszerre így elmaradt a szavazásról?

Rohonczy Gedeon igennel szavazott s mindjárt ki is szaladt utána a folyosóra. Pedig hát nagyban köpte a markát, hogy ha a kormány nem küld azonnal vizsgálatot, ő így meg amúgy vonja meg tőle a támogatását. Úgy látszik, meggondolta a dolgot.

Nagy zajt és derűtséget okozott, egyfelől kacajt, másfelől éljenzést hívott ki a gróf Zichy Jenő szavazata. A nemes gróf olyan parlármát tud csapni az országban, hogy már szinte a szélsőbal is azt hitte: jó lesz ettől az embertől óvakodni, mert ez legalább is munkáslázadással kezdi, ha egyszer komoly akcióba lép.

S mi sült ki belőle? Egy olyan szelíd, lojális *igen*, melynek fuvolaszerű lágy modulációiban benne volt a meggyőződés: »a magyar ipar és mi magyar iparosok mindent megkapunk, amit akartunk.«

*

Göndöcs Benedek a legbuzgóbb képviselő mind a 446 között. Ő már ott ácsorog reggel a ház előtt, várva a kapunyi-

tást, hogy bemehessen. Nincs az az ülés, de még bizottsági, albizottsági ülés sem, melyet a leglelküismeretesebb pontossággal végig ne aludjon. Nem mulasztaná el a legkisebb konferenciát sem, tíz nagy és huszonöt kis miséért.

Voltak ülések, ahol a jegyzőkkel együtt 30-40 ember imbolygott a teremben. Ő ott volt köztük. S ha csak ketten volnának az ülésben: az egyik volna Csanády Sándor, a másik Göndöcs Benedek. Elnök nélkül hamarabb képzelni ülést, mint önélnülök.

Ma volt a legnagyobb, legnevezetesebb nap, amióta a parlament együtt ül. A legkomolyabb mérkőzés napja, ahol számot tesz, néha dönthet egy szavazat is. Ilyenkor még Ercsey Kálmán is berukkol Bihar megye széléről, s aki csak *egyszer* jön is föl honatyai kötelességét teljesíteni: *most* a budget-megszavazásnál teszi azt.

Olvassák a műsört. Jelen van minden, még a kósza lélek is. Még Üchtritz Zsiga is itt lenne, ha lehetne. Mindenki itt van. Hát hogyne volna itt a valamennyi közt a legpontosabb, legszorgalmasabb.

A jegyző fölhívja: »Göndöcs Benedek.«

Hosszú szünet . . . Általános várakozás . . . aztán csodálkozás . . . aztán találgatás . . . aztán kacagás, hogy akár az Olympuson se különb.

*

A débat alatt Tisza hevesen tiltakozott a 48-asokkal való szövetsége ellen a 75 előtti időkben. Ő nem velök együtt, de ellenök harcolt.

— No, már ez mégis sok! — mondá egy 48-as. — Igaz, hogy sok kérdésben megtámadott bennünket; de a nagy elvi kérdésekben, pedig ez a fő, együtt küzdött velünk.

-- Még más kérdésekben is — viszonzá Csanády —, hiszen még a híres »agyonbeszélést« is együtt csináltuk.

Biz az úgy volt. Elhallgatta volna tán Bécsben s attól tart: most megtudják? Fölösleges aggódás! megbocsátják azt neki — most már.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 26.

Élénk, zajos ülés volt a mai.

A költségvetés első füzetei voltak tárgyalás alatt. S ezekben a füzetekben vannak budgetünk »nebáncsvirágai«, melyeknek megcsonkítására szent borzalom nélkül gondolni se mer az igazhitű mameluk.

A közösi kiadások is — melyeket a delegációk állapítanak meg s szentírásnak köteles fogadni a parlament — e »noli me tangere«-k közé tartoznak. No, de ezek éppen most készülvén meghízni, egyelőre lekerültek a napirendről, amíg a delegációk újra nem szülik őket második, javított és bővített kiadásban.

Hanem előkerült az udvartartási költség. Érinthetlenségét saját természetén kívül indokolja az is, hogy az a tíz év, melyre megállapított, még le nem járt. Addig nem szabad hozzászólni.

És az az istentelen szélsőbal, hivatkozva arra, hogy nagy a nyomor, hogy nagy a deficit s hogy a civillista fölemelése annakidejében csak ideiglenesen történt, mégis hozzá mert szólni, és kerített belőle akkora vitát, hogy csak úgy ropogott.

*

Csanády kezdte azzal, hogy szállítsuk le egy millióval, mert az ország tönkremegy, aminek főoka a jelen kormány és Tisza Kálmán, a »jogtiprók nagymestere«.

Ez a legújabb jelző a miniszterelnökre, s a jobboldal úgy megörült neki, mint vak a garasnak s egész kellemes meglepetéssel mondá:

— Ah, hisz ez új!

Kevés híja volt, hogy Sándor bátyánkat meg nem tapolta.

*

Kívülről Mukics, Helfy, Irányi szóltak e tárgyhoz. Helfy kijelenté, hogy nem kívánná a leszállítást, ha a nemzet ama célja, melyet az udvartartási költség ily magas megállapítá-

sával elérni akart, el is volna érve, s csakugyan volna Ős-Buda várában magyar királyi udvar. De mikor nincs, s mi csak az osztrák császár trónjának segítünk emelni a fényét annyival, amennyinél az osztrákok se járulnak többel e célra, s ők veszik hasznát a mi millióinknak is. Hát ez nem igazság. Laknék csak Budán a magyar király, majd meglátnók, ha nem viseltetnének-e nagyobb tisztelettel a magyar állameszme iránt a társországokbeli drága testvéreink is. De Budán csak egy az állandó: a Hentzi szobor.

*

Ha Tisza Kálmán valamikor remekelt, hát azt ma cselekedte. Olyan védbeszédet mondott a Hentzi-szoborra, hogy megveregethetné érte a vállát valami Halbrechts főherceg.

Egy keserves polgárháborúnak az emléke az a szobor ott a Szent György terén. Egy háborúnak, amelyben a polgárok egy része az egyik, más része a másik táborban foglalt helyet. Kibékültünk: ne bántuk az egymás emlékeit. Úgyis szó nélkül hagytuk ott tizenöt évig, hát mármost minek bántanók. Ne mondják politikai tőkecsinálás kedvéért, hogy meggyalázása a nemzetnek az a szobor, ne süssék a nemzet arcába a gyalázat bélyegét.

Oly érzékenyen, oly meggyőző erővel beszélt, hogy már csak vártuk, mikor áll föl Kőrösi Sándor azzal az indítvánnyal, hogy állítsunk hasonló szobrot a Károlyi-palota udvarán Haynaunak, ezzel is kimutatván, mily kegyeletes tiszteletben kívánjuk tartani ellenünk harcolt »polgártársaink« azon időbeli kedves emlékeit.

*

Szó sincs róla, ha Magyarország független ország volna, akár tele plántálhatnák az ellene küzdött osztrák hősök monumentumaival. A szabad Amerika nem bántja az ellene viselt harcokban elesett angolok emlékeit. Sőt megcselekedte még azt is, hogy azt a gúnydalt, amit bosszantására csináltak az angolok: amint kiverte őket, elfogadta nemzeti himnuszának.

És ezzel se szabadságán, se függetlenségén, se nemzeti önérzetén nem esik csorba.

Ha függetlenek lennénk, mi is veszély nélkül lehetnénk ily nagylelkűek. Akár megaranyoztathatnák azt az egész Hentzi-szobrot, nem származnék belőle semmi hiba.

De így! Pokwapil Anzelm közcserepár harcolt a magyar nemzet ellen s neve halhatatlan betűkkel ragyog ott a budai ércmonumentum többi hőseié közt, és olvashatja az a késő nemzedék, mely hiába keresi a hazáért elesett hősök hamvait, hiába nemzete nagy fiait. Hentzinek, Pokwapilnak ércszobra van, — de Szent Istvánnak, Nagy Lajosnak, világverő Mátyásnak, a nemzet nagy és hű fiainak, kik a hazának szentelték életüket, mindenüket, mártírjainak, hiában keresed emléket széles e hazában, s nagy Rákóczi neve meg van bélyegezve az ország törvénykönyvében, és aki a leghívebb vala: messze száműzetésből gyászolja hazáját.

Hej! nem arra, amire Tisza Kálmán mondta, nem arra tanítja ily körülmények között a jövő nemzedéket az a szobor ott a Szt. György terén.

*

Ugron Gábor föl is hozta, hogy amaz emlék ellen nem most történik először fölszólalás. 1869-ben már emelkedtek hangok ellene az országgyűlésen. S tudunkkal Deák Ferenc se nézte jó szemmel, hogy az a szobor ott van. A király, a miniszterelnök, a honvédfőparancsnok, a honvédelmi minisztérium palotája a magyar nemzet Capitoliumának szentelik föl Budavárának azt a terét. Nem ilyen szobornak volna ott a helye. Windischgrätznek, aki Bécsset lövette, bizony nem mernének emelni szobrot Bécs piacán.

Tiszteljük egymás emlékeit! Szép szó ez. De kérjük, hogy ha a márciusi napok idején a bécsi nép, megemlékezve arról, hogy aki az ő alkotmányukért is a leghatalmasabban emelt szót s legnagyobb része volt abban, hogy ez nekik is megadassék, az Kossuth Lajos volt, s a nép lelkesedése még azon melegiben szobrot állít neki a Burg elé, — kérjük: mi lett volna e szoborból később? Tiszteletben tartotta volna-e a reakció, vagy legalább megtúrta volna-e, mint ahogy mi megtúrjuk a reakció emlékeit?

Erre kérünk kádenciát.

*

Herman Ottó Árpád és Hentzi szobrától átrándult a citadellára, hová pedig Tisza miniszterelnököt, sőt Szende honvédelmi minisztert sem ereszti be a parancsnok, — hacsak az Edelsheim-Gyulay engedelmét nem viszi magával a zsebében.

Ott aztán kitérte a citadella alaprajzát. Budapest minden pontjának, ahol nagyobb csoportosulás történhetik, állandóan neki van szegezve egy-egy mozsár. Matematikai pontossággal pottyanthatja le bombáit a tisztelt ház asztalára. Nyolc óra alatt nincs Budapest. És ezek az ásító ágyútorok ott virrasztanak, lesve a főváros minden mozdulatát, mint orgyilkos kezében a fölemelt tőr az alvó fölött: »no, most moccanj, kutyá!»

A főváros ellen és nem annak ellenségei ellen van ott az a várac. Azt vigyék el onnan, hadd állítsunk a helyén pantheont a magyar nemzet ezredéves fönnállása emlékére. De ne álljon ott e mozdulatlan fenyegetés, mely minden kibékülési biztatásra, kölcsönös bizalomra azt mondja, hogy hazugság.

*

— De bolond is ez a Herman — mondá Ivánka Imre —, hát ő még azt hiszi, azért építették oda azt a citadellát, hogy tyúkot neveljenek benne!

És ebben aztán megnyugodott. Hát úgy is illik. Zahlen und's Maul halten, — ez most az erste Bürgerpflicht.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— jan. 27.

Egy kis parázs nemzetiségi vita. Azazhogy százsz háború. Éppen alkalmas, csattanós vég a barátságos szétoszlás előtt. Jó lesz gondolkozni róla a hosszas pauza alatt, míg a delegációk megcsinálják a második bosnyák háborút.

Mi mindenre rá nem ér az a Herman Ottó is! Elolvasta a dr. Heinze »vádíratát«, mely szerint mi itten eleven német húst eszünk. Elolvasta és megharagudott.

Nem is hagyta szó nélkül. Hevesen utasította vissza a vádakát, amik abban a röpiratban foglaltatnak, s vádolta az

erdélyiszász sógorokat, hogy ők azok s köztük Wolf Károly képviselő és lapszerkesztő, akik a külföldet rágalmazó információkkal látják el hazánkról s kígyót-békát kiáltanak reá.

No, lett erre háborúság a szászok táborában! Mind szó-lásra iratkozott, aki egypár szót el tud makogni magyarul. Hogyisne lett volna méltó a fölháborodás. Egy Herman, aki ha két felé vágják is, két egész német, egy Herr meg egy Mann kerül ki belőle, aki olyan hosszú szőke haját visel, akár Siegfried, aki úgy tud írni németül, mint Lessing, s akiről azt lehetne tartani, hogy egyenes dédunokája annak az Arminiusnak, aki a germánokkal összetörte Varust a teutoburgi erdőben: — ez a Herman most nekimegy a németeknek a magyarok védelmében.

Hát nem hazaárulás, nem anyagyilkosság az ilyen? Abscheulich!

*

Wolf felelt neki legelőször. A fogát ugyan vicsorgatta, de harapni nem harapott. Visszautasította a gyanúsítást, hogy ő valami érintkezésben volna Heinzével. Ő csak a »Hermannstädter Tagblatt«-ban gyakorolja a patriotizmust.

Gull József már nem volt ily mérsékelt. Gúnyosan kelt ki Ottó ellen, hogy minek neki annyi koszorú? Aztán nagy határozottsággal állítá, hogy a Heinze vádjai mennyire igazak, s mennyire el vannak nyomva minálunk a szegény németek. Ők, a szászok, nem úgy toladoktak, de hívásra jöttek ide s ünnepélyes állami okiratokban kapták meg privilegiumaik biztosítását. És most meg vannak *csalva*.

Ezt már az elnök is megsokallta, mire Gull úr sietett kijavítani magát, hogy »reményökben meg vannak csalatkozva«. Még németül is megmagyarázta, hogy »sie sehen sich in ihren Hoffnungen getäuscht«.

Aztán folytatá, hogy a német nyelvet üldözzük, a más ajkúakat kivetkőztetjük nemzetiségükből, erőszakosan magyarosítunk. Hogy emiatt a nagy Németország följajdul és segíteni akar a bajon, az csak természetes, hiszen a Szt. László-társulat is segíti a csángók iskoláit. Hát még mit csinálnának a magyarok, ha két millió magyart sanyargatnának úgy idegen országban, mint nálunk a szászokat!

És az a barbár, vérengző, türelmetlen magyar mindezeket végig bírta hallgatni saját törvényhozó házában! Erkláret mir, Graf Orindur, diesen Zwiespalt der Natur!

*

Sőt Tisza Kálmán arra érdemesíté, hogy még feleljen is neki.

Elmondta, hogy bizony évek óta hazudoznak már mireánk kedves szász atyámfiai a Mutterland előtt. Elmondják, hogy a magyar mágnások díszruhában járnak a maszkos bálba s Füreden sohase megy le a hold. Hát persze, hogy a józan eszű német nem hiszi el századrészét se a vádaskodásaiknak s elfordul azoktól, kik félre akarják vezetni.

Aztán hol az a két millió szász? Van, igen, német, aki ragaszkodik nemzetiségéhez, de azért jó magyar s nem szövetségese az államellenes üzemeknek. Nincs párt az országban mely a nemzetiségeket előltni akarná: de elvárja mindenik, hogy a magyar államot elismerjék. A német nyelvet még a tiszta magyar kálvínisták iskoláiban is obligate tanítják. Hát ez a német nyelv kiirtása?

Egyébiránt melyik szásznak volt és van akkora szabadsága, mint az erdélyi szásznak? S bánik-e a német oly kímélettel akár Pózenben a lengyelek, akár Elzász-Lotharingiában a franciák nemzetiségével, mint mi bánunk a szászokéval?

Persze erre nem volt kádencia.

*

Hát még mikor előállott Orbán Balázs az ő rettenetes históriai adataival!

Azt kell megnézni, hogy ők, a szász urak, hogyan bálnak a szomszédjukba került magyarsággal és oláhsággal. Még templomaikból is kitiltják a Hétfalusiaknak a magyar nyelvet, jogaikat elszedik, páriákká teszik. 120 ezer szász lón Erdélyben nemzetnek elismerve és gyakorolt a 800 ezernyi székely és a milliónyi magyar nemzettel egyenlő jogot, — és mentve volt a katonáskodástól, s míg a székely 40 ezer harcost állított ki saját soraiból, a szász adott 500 olyan zsoldost, akik között nem volt szabad szásznak lenni. Török, osztrák elnyomás ellen sose harcolt velünk, de cimborált ellenséggel akárhányszor.

A muszkát is ő hitta Erdélybe, és mi lett a büntetés? Odaajándékoztak neki tizenegy millió úrbéri kárpótlást, uradalmakat és azt a szász nemzeti vagyont, melyből azelőtt hivatalnokakat fizették, s miket elvehetett volna az állam, mikor a hivatalnokok fizetését ő vállalta el.

Ez most a hála. Régi okmányaikra hivatkoznak. Hisz a székelyek régi okmányaik alapján országgyűlést tarthatnának. Tessék beleilleszkedni az új államrendbe, mely még így is kiváltságos helyet biztosít nekik, s ne beszéljenek két millió olyan német nevében, akik kivernék őket maguk közül pángermán eszméikkel.

*

Szilágyi Dezső is belevegyült a vitába.

Mit játszzák a mártírt? Mit csinálnak abból különös érdemet, hogy ragaszkodnak nemzetiségükhöz? Hát ki teszi ezt nekik veszélyessé? Hisz ez csak természetes. De a fölmerült gyanúval szemben azt tessék kijelenteni, hogy éppúgy *ragaszkodnak a magyar állameszméhez*. Ezt tessék hangsúlyozni itt is, a külföldön is, és akkor meg lesz irántuk az a bizalom, amit követelnek. Mert nincs a világon állam, mely a nemzetiségeknek oly engedményeket adott volna, mint a magyar a nemzetiségi törvényben. S mi azt meg is akarjuk valósítani, de tessék bennünket biztosítani, hogy abból a magyar állam ellen nem kovácsolnak fegyvert.

*

Zay Adolf beszélt utána vagy egy órahosszat. Éles gúnynyal s oly önbizalommal, mintha háta mögött állna Bismarck félmillió Hinterlanderrel s kétezer Krupp ágyúval s csak az ő intését lesné, hogy reánk rohanjon.

Meglátszott rajta, hogy részint beszéde hosszúságával és unalmaságával, részint sértő szúrásaival ki szeretné forgatni a házat türelméből. Hej, de sokért nem adta volna, ha elhallgattatja akár a ház, akár az elnök. Ebből lett volna még mártíriom! Milyen zajt lehetett volna ezzel ütni nagy Germániában s elevenen illusztrálni a magyar sovinizmust, erőszakot és elnyomást, mely még a képviselőházban is elveszi a szabad szót a nem magyar ajkúaktól!

Hiába volt minden erőlködés, ezt a célt nem érte el. Nem hallgatott ugyan rá, de végighallgatta a ház. Ezt, istenemre, nem csinálja utánunk más parlament.

*

Tisza fényesen rekeszté be a vitát. Ad oculos demonstrálta, hogy a szászok több jogot követelnek maguknak és idegen támogatóiknak Magyarországon, mint amennyit a magyar nemzetnek saját hazájában megengednek. Fölolvasott egynémely részt a nyomtatott panaszaikból. Ott van az is, hogy »Und ah leider, es gibt keine deutsche Universität mehr in Ungarn!« A gazdag, a nagy német nemzetnek nem állít a saját hazájában német egyetemet ez a koldus magyar! Mily barbár elnyomása ez a németségnek.

Általános, lelkes helyeslés kísérte Tisza szavait. Mint egy ember nyilatkozott a ház, s ama öt-hat bakszászt kivéve e pillanatban nem volt a teremben opposzió.

Hála legyen érte a szász uraknak, kik megtanítottak egyetérteni! Lám, akaratuk ellen is hasznot tudnak csinálni annak az országnak, melyet Zay szerint, csak gráciából szerencsétlenek jelenlétükkel, s melyen kívül, ugyancsak őszerinte »van még számukra hely« elég, nem úgy, mint a szegény magyarnak.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL.

— febr. 10.

Mily édes álma lehet ma éjjel a jó Pauler miniszternek! Szerencsésen átesett a vesszőfuttatáson.

Nagy dolog ez! Mert tudni való, hogy nincs a miniszterek között egyetlenegy sem, akinek olyan szívszorongást okozna tárcája tárgyalása, mint neki az övé.

Ott van a tömérdek fogas prókátor, agyafúrt jogász, fölfegyverkezve kódexekkel, novellákkal, speciális törvényekkel, paragrafusok egész erdejével és kiváltképpen ama tömérdek igazságügyi rendelettel, melyeknek száma légió.

És ennek ilyenkor mind őellene van fordítva a hegye, ádáz ellenség kezeiben, mely agyarkodva lesi, merre van egy védetlen hely, hogy odaszúrjon vad kegyetlenül.

Soha ilyen bűnhődést ! Egész arzenált kénytelen liferálni, hogy azt mind ellene mozgósítsák gonosz ellenségei.

És kik ezek az ellenségek ?

Saját tanítványai, akiket mind ő nevelt nagyra, ő avatott föl Themis papjaivá s ő tanított meg, hogyan forgassák ellene azt a fegyvert, amelyet ő adott kezeibe.

Hát ez tragikum.

És nemezis. A múzsafi nem feled. Eszébe vési jól, mily lelki gyötrelmet okozott neki a tanár a különböző kollokviumokon, a vizsgákon, a szigorlatokon. Most, mikor ő lehet a professzorának a leckéztetője, hej, dehogyan szalasztaná el az alkalmat, hogy visszaadja a kölcsönt embertelen uzsorakammattal.

*

Érdekes nézni, mikor szapulják. Nem veszi ő azt azzal az előkelő, nagyúri non chalance-szal, mint pl. Szapáry, akinek akárminő kemény támadásra ott a felelet a közönyös arcán: »beszélhetsz, te jámbor, azért én mégis kiegyezkedtem az utolsó garast a zsebedből«.

Pauler szívére veszi a dolgot. Izeg, mozog, majd meg mereven néz maga elé, miközben szeme úgy elborul, mintha sfrást fojtana vissza, s arca változik, halványul és elpirul.

És annak a gyilkos ellenzéknek nincsen annyi szíve, hogy megesnék rajta.

De még tulajdon pártjának sincs. Hiszen még akik a háta mögül fölszóltak is, mind intéztek feléje egy-egy sicariusi döfést. Az alattomosak !

Sőt mi több, ma még minisztertársai is dezavualták. Egy-maga állott föl a Hodosi határozati javaslata mellett, hogy a bírák szomorú anyagi helyzetén lendítsünk valamit. Tisza, Szapáry et tutti quanti többi miniszterek ülve maradtak, s Tisza még meg is apprehendált reá, és rámondult.

Mennyivel nyugodalmasabb ülés eshetik a katedrában, mint ilyen miniszteri széken !

*

Különben az igazságügyi tárca körül kifejtett vita ez idén kevésbé volt zivataros, mint egyébkor.

Csak Polónyi Géza döngette meg hatalmasabban az igazságügyi alkotmányt, tegnap két óráig tartó beszédben, ma is egy órában. Ma egész fulminátor lett belőle, ki öblös hangjával mennydörögve kíséri a sújtó villámokat.

Rajta kívül még egy másik alak okozott föltűnést, éspe dig a jobboldali padokon: Kerkápolyi.

Ott ül közel Tiszának a hátulsó frontjához, az előkelőbb mamelukok helyén, kik úgy szeretik ejteni a hangos helyeslést, hogy azt meg is hallják az illetékes fülek.

Csakhogy nagyon megszurkült, mióta nem miniszter. Aztán meg értelem dolgában is mintha meggyengült volna egy kicsikét. De a fejről ráismerni azonnal. Ugyanaz a kerek, vastag tömzsi fej, sűrű kefehajjal, maszkírozott, kemény vonásokkal. A hang is harsány, olykor bömbölő.

De amit mond, szent isten! Hát ennyire megzavarhatja az okos ember fejét egy miniszteri tárca elvesztése? Felolvassa diákul egy régi francia poéta versét, annak bebizonyítására, hogy a mi mai igazságszolgáltatásunknál sokkal rosszabb volt a franciáké ezelőtt — kétszáz esztendővel. Aztán elővesz egy Bentham nevű urat s félóráig üti-veri, mint a poros pokrócot. »Honnan is képviselő az a Bentham?« — kérdi egy szomszédom, mikor már hatodszor hallja emlegetni s látja, hogy a szónok egész dühbe jön a Bentham bolond beszédeinek a cáfolgatásában. — »Valami habarék lehet« — lőn a válasz — »azokat, nemigen ismerjük.« — »Hát beszélt?« — »Beszélt hát, legalább azt hiszem, hogy másképp nem cáfolná agyon olyan alaposan.«

Fölhozta, hogy hét év alatt hét vaskos kötet törvényt csinált a »kormány«, hogy lehet hát azt mondani, hogy semmitnem csinált. Aztán reklámot csapott a maga könyvinek. Panaszkodott a »spiritualizmus« hiánya fölött s fölhívta a szélbalt, hogy építsük föl azt a Magyarországot, mely 48-ban romba dőlt.

Persze a jobboldali padokon.

*

— Én hallottam Kerkápolyit az azelőtti években. Akkor se szerettem, de legalább be kell ismernem, hogy nagyon okos

ember. Hatalmasan tudott beszélni, s ha nem mondott is sok okosat, de legalább bolondokat se beszélt. Szent isten, mi lett most belőle!

- De hát kiről beszélsz?
- Hát Kerkápolyiról.
- Melyik Kerkápolyiról?
- Hát aki most beszél.
- Hiszen az nem Kerkápolyi.
- Dehogynem! Nem hallod, hogy pápai jogtanár volt?
- Volt, volt! de mégsem ő az.
- Hát ki a manó hát?
- Kőrösi Sándor, aki szintén volt Pápán jogtanár.
- Ne mondd! De mikor úgy hasonlít Kerkápolyihoz a feje.
- Az ám, kívül.

*

— Fráter, itt van az a diák vers, ezt írja bele a beszédembe, de ki ne hagyja — mondá a pseudo-Kerkápolyi, mikor a beszédét befejezte s odanyomta a skartétát a — Tomcsányi képviselő markába, aki éppen ott ült a Kónyi Manó görgő székén.

*

Ez tegnap történt. De nem érte be a babérokkal. Ma újra szaporította néhány levéllel.

Tiltakozott a föltevés ellen, hogy ő renegát. Ő nem tagadta meg balközépi elveit, csak szegre akasztotta. S nem egyedül volt, aki ezt tette. Tették sokan.

Erre eszünkbe jut az az adoma, mikor II. József ad verbum audiendum citálta föl egy káptalan főnökét s lehordta jól a káptalan által elkövetett hibákért.

- De felség, hiszen a négy lábú is megbotlik.
- Egy négy lábú — viszonzá a császár —, azt csak el tudom képzelni; de egy egész istálló!

Hát bizony a fúzió is csak ilyen botlás volt. Gyenge mentesség mindenkire, hogy más is botlott.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— febr. 11.

Az igazságügyi budgetnek azt a kis rezdjét, amelyik a megelőző két napról fölmaradt, ma tárgyalta le a képviselőház, s a vallás- és közoktatásügy tárcája került napirendre.

Előbb azonban Irányi határozati javaslata olvastatott föl, az oly nyilvános előadások ellen, melyek az erkölcsi érzéket sértik s melyek ellen ő a törvények alkalmazását, esetleg törvényjavaslat benyújtását sürgeti. A határozati javaslatot számosan írták alá, és pedig a ház minden oldalán; köztük Jókai Mór, ki egy hosszú s talán nem minden érdem nélküli múlttal mutatta meg, hogy a magyarság s jelesül a magyar irodalom ügyének szolgálni a tisztesség és erkölcs lealacsonyítása nélkül is lehet, s ki mint író bizonyára nem gyanúsítható azzal, hogy -- amivel az Irányi javaslatát gyanúsítani akarják azok, kik üzleti érdekeiket látják általa fenyegetve -- a sajtó szabadságát akarná megszorítani.

Irányi ezzel beváltá azt az ígéretet, melyet napok előtt tőn, hogy az erkölcsöknek nyilvános előadások útján való mételezése ellen módokról kíván gondoskodni. A ház a kérdést már legközelebb tárgyalás alá veszi, s akkor nekünk is bővebb alkalmunk nyílik e tárgyhoz hozzászólni.

Venio nunc ad fortissimum virum, ha ugyan Tréfort annyit tesz, hogy »fortissimus«.

Herman Ottó próbálta meg, ha csakugyan az-e? Úgy találta, hogy most az egyszer a név jelentése csak lucus a non lucendo. A közoktatásügy minisztere, igaz, sokat épít, hanem csak téglából. Szellemileg azonban destruál és destruálni enged.

Herman Ottó nem tagja a tudományos akadémiának. Ez azonban nem az ő, hanem az akadémia baja. Külföldön még jobban ismerik az ő tudományos munkásságát, mint idehaza; mert minden nagyobb munkáját sietnek lefordítani Európa művelt nyelveire. Így már ő régen tekintély volt a külföldön, míg a magyar tudományos körök magas figyelmükre kezdték méltatni. A nagyközönség kisebb része azonban csak azt tudja talán felőle, hogy a tudományok népszerűsítése körül vannak némelyes érdemei, a nagyobb rész inkább csak mint újságíró és politikust ismeri.

Pedig alapos tudós, akinek egy választott szakmája van, amelyet nagy előszeretettel művel, de amely nem akadályozza abban, hogy mindenfelé kiterjessze látkörét s a szakmája határain kívül eső dolgokhoz is éles belátással, alapos készséggel szólhasson hozzá.

*

Számos beszédet mondott, mióta tagja a képviselőháznak. De azok között a legjelentékenyebb kétségkívül mai beszéde volt. Szónokilag is szép résznek mondható, ahol a közoktatást gúlához hasonlítja, melynek alapja az elemi oktatás, orma az egyetem; de amely gúlában a mi közoktatásunk mai rendszerében sok középréteg egészen hiányzik, másnak csak fragmentuma van meg, míg az orom, a többivel minden összefüggés nélkül, a levegőben lebeg.

Sorra vette az elemi oktatást, a tanítóképezdéket, a középiskolákat, a tanárképző intézeteket, a tanárképesítés gonosz rendszerét, mellyel annyi szellemi proletárt gyártanak államsegítséggel, a tanfelügyelői intézményt és végül az egyetemet, melynél valóságos rákfenének nevezte a tandíjak olyatén szedését, hogy azok az egyetem pénztára helyett a tanárok zsebébe folyjanak.

Sötét képet rajzolt a mi egyetemi életünkről, megdöbbenően sötétet. Kétséget se szenved, hogy ellenségeink ki fogják azt zsákmányolni ellenünk; de legalább megismerkedünk vele mi magunk is s talán megszáll bennünket is a szentlélek, hogy segíteni igyekezzünk a bajon.

*

Lükő Géza egy szép, egy nagy napot idézett föl a képviselőház emlékezetébe. 1873. jún. 30-át. Deák Ferenc utolsó nagy beszédének napját.

Haj, de ma nem azok vagyunk, akik akkor voltunk. Deák szellemének felidézésétől ma elhúzódott a ház, mint valami gonosz kísértettől.

Vallásügyenlőség, lelkiismereti szabadság, kötelező polgári házasság, — nem kell az a »liberális« pártnak. Minden gondját igénybe veszi a deficit.

Fuimus Troes!

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— febr. 14.

Ma végét érte a közoktatásügyi budget általános tárgyalása s a részletes vita is eljutott egész a — bábaképezdékig, ahol egyszerre megállapodott.

De ne higgye ám senki, hogy ily messzire valami könnyű volt az eljutás. De nem ám!

Legelőször is báró Prónay Gábor állott szembe a szélső-balról, egy átgondolt s meleg hangon előadott beszédben, mely annál nagyobb örömet okozott a pártnak, melyhez a szabad és demokrata gondolkozású ifjú mágnás tartozik s mely szép reményeket csatol politikai pályájához, mivel mai fölszólalása a házban az első, beszéde tehát szűzbeszéd vala.

*

Utána Mocsáry Lajos szólalt fel különösen a magyarországi protestánsok megtámadott autonómiája érdekében, mely nem afféle Csáky-szalmája, hanem hosszú küzdelemmel, vérrel kivívott, békekötésekben biztosított jog s egyáltalán nem teszi lehetetlenné, hogy az egynémely felekezet kebelében fölmerülő államellenes törekvéseknek az állam útját állja s a bűnösökkel éreztesse a törvény sujtoló kezét. Nem kell ezek miatt sújtani azokat is, akik a haza igaz szeretetében nem állanak hátrább senkinél. S midőn »pánszláv lutheránusokról« van szó: nem szabad ám elfelejteni, hogy lutheránusok voltak ám a legmagyarabb magyarok: Kossuth Lajos és Petőfi is.

Móricz Pál biztosította az előtte szólót, hogy Bocskai, Bethlen azért voltak nagy emberek, mert megverve a németet, meg tudtak alkudni a körülményekkel. Amiről jó is volt fölvilágosítani a házat, mert úgy tapasztaltuk, hogy itt még sokan vannak olyanok, akik Bocskai és Bethlen nagyságát abban keresik, hogy *harcolni mertek* és *győzni tudtak*, helyett, hogy megalkudtak volna a körülményekkel, amit bizony megtehettek volna korábban is, kisebb fáradsággal.

*

Még Hegedüs László mondott egy csinos beszédet az általános vitában, mire következtek a zárbeszéddek.

Herman Ottó, noha bocsátott előre egy kis fenyegetést, egészben véve szépen, mérsékeltén, sőt a méltóság bizonyos nemével és fölényével kezdte meg beszédét s egész lekötötte a ház figyelmét, mikor egyszerre belebonyolódott abba a szerencsétlen maszkos dominóba, mely bizony jobb, ha örökre ott maradt volna a »Leichanstalt«-ban.

Nekünk csak tegnap volt alkalmunk Herman Ottó elismerését kinyernünk a rokonszenvért, mellyel iránta úgy is mint ember, úgy is mint tudós iránt viseltetünk. De amicus Plato, amicus Aristoteles: az a mai incidens nem volt méltó ahhoz az emberhez, akit mi Herman Ottóban ismerünk. Nem lett volna méltó kevésbé magas értelmi és érzelmi színvonalon álló emberhez sem. S mi, ha nem akarjuk egyenesen kegyetlen és céltalan barbárságnak jelenteni ki, kénytelenek vagyunk azt egy okos ember judiciuma sajnós megtévelyedésének tartani.

Nem is lehet egyéb. Az, aki szánalmat tud érezni még az olyan nyomor, balsors és csapás iránt is, melyet pedig magavont magára az illető; akinek a szíve igazán megesik a szerencsétlenül, a lesújtotton; akiben meleg rokonszenv él az ember és az ő szent érzelmei iránt s meg tudja szánni még a didergő madárkát is, és fölveszi, és melengeti, és ápolja: arról lehetetlen azt föltennünk, hogy egy ökölcsapással a szívére akart volna sújtani egy embertársának, oda, arra a helyre, ahol az anélkül is nagyon, nagyon fájhat. Űtötte volna a minisztert, ok volt és van reá elég, s igazat adott volna neki sok talán azok közül is, akik ellene szavaztak; de hagyott volna békét az apa fájdalmának, mely a gyöngédtelen érintésre újra sajoghatott ugyan: de az is bizonyos, hogy nem kárára, de javára vált a *miniszternek* és ártalmára megtámadjának, mert nem volt sem szép, sem igazságos, sem emberies, sem okos a sarokba szorított miniszter iránt annak fölhozásával tenni enyhébbé a hangulatot, hogy mint apát olyan csapás érte, melyet meg nem érdemelt, s mely csak részvétet kelthet az emberben, ha mindjárt pártember is az.

*

Hát bizony kínos hatást keltett a beszéde e része a ház minden oldalán, s idő kellett, míg a szoló ismét beszéde többi részéhez csatolhatta a ház figyelmét.

Lükó Géza szolt végül, felelvén Trefortnak a »vadházasságban« élőkéről mondott állítására, mint akik nemcsak őt, a minisztert, de magát Lükőt is reakcionáriusnak mondanák.

— De azért — viszonzá Lükó — mégis csak a miniszter úr pártján volnának inkább, mert hiszen tudvalevőleg az olyan vadházások létszámához a fekete sereg szolgáltatója a legtöbb kontingenst.

*

A részletes vitában érdekes epizód történt a bábaképző intézet címénél. Arról lett szó, a szász-e a kevésbé szapora vagy a magyar? Steinacker Ödön visszautasította a szászok szaporatlanságáról szóló vádat. Örülhetnének a magyarok, ha ők is oly arányban szaporodnának, mint a szászok, mert az *évenként fél percent*.

Fölállt erre Tisza s kijelentette, hogy óhajtaná, ha Steinacker úr e statisztikai adata mentől tágabb körökben jutna tudomására a külföldi köröknek, mint az erdélyi szászok égbekialtó elnyomatásának kézzel fogható illusztrációja.

E szellemes csattanós véggel oszlott fel az ülés.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— febr. 18.

Nemcsak szóbeszéd az; tökéletes igaz, hogy annak a Szapárynak bolond egy szerencséje van. Ő a fő-egzekutor, mindenki órá feni a fogát, agyarkodik az egész világ, hogy jön a budget, akkor lesz majd neki nemulass, így amúgy.

S íme itt a budget, éppen az övé; itt az alkalom, elkese-riteni az egész életét, megkeserültetni vele azt az órát is, melyben miniszternek született s megbosszulni rajta a nép véres verejtékét, az elhajtott tehenet. A beteg asszony alól kihúzott utolsó párnát és minden egyéb szörnyetteit a kegyetlen sáska-hadnak, melyet az országra bocsátott -- s uram-

fia, mi történik? Az, hogy őexcellenciája kényelmesen ott ül a bársonyszékben s kedélyesen mosolyog, hogy nem az ő, hanem az egymás hajában áll az egész világ.

Mert az a kis bélyeg, az a kis illeték, az a kis dohány, amiről a honatyák beszélnek, talán csak nem fináncbudget-tárgyalás, melyben ha nincsen illendő mennyiségű dörgedelem, jajgatás és fogaknak az ő csikorgatása, — nem ér akkor az egész egy korhadtt fakovát.

Pedig ma nem volt szó egyébről, hacsak azt is nem veszünk valaminek, hogy Csernátynak is sikerült elkéni egy fiemei érdekekkel.

De hiába is lett volna szó akármi másról, a kis macska se hallgatott volna rá, mindenki másért jött, másra vár, Istóczy volt a repertoárra kitűzve.

Azért lehetett már tíz óra előtt ott olvasni a kassza fölött, hogy »minden belépti jegy elfogyott«, azért telt meg a karzat színültig annyi gyöngé hölgygel s azért jött elő annyi honatya, hogy csaknem egymás ölébe kellett ülniök, ha el akartak férni.

Orbán Balázs, te ma hiába vetted föl a fekete kabátot, hiába pödörted ki torzonborz-bajuszod oly rettenetesre, fináncminiszterhúst ma nem eszel, ma nem tréfli van a spajzcédulán: a nagy Győző lakmározandik ma, kóser menü szerént.

*

Mindenki csak őt nézte, a nap leendő hőstét. »Ez ő! ez ő!« suttogá nem egy bíborajak a karzaton, feléje fordítván a revolver-látcsövet. Kinek jutna most eszébe Munkácsy, hogy az is valaki Budapesten? stb. Bújjon el az olyan ember, aki csak megfestette Krisztust; mikor itt van egy másik, aki megboszszulja! Jaj lesz tinektek ma, kik megfeszítettétek.

Győző érzi saját nagyságát, föl bírja fogni magasztos voltát nagy missziójának. Komoly, fennkölt arccal vágja magát pózba, mint aki tudja, hogy minden szem óréa tekint. Megpödri szép szőke bajuszát szerény önérettel, aztán tenyerébe hajtja gondterhelt homlokát, szeme túlvilági kifejezéssel mélyed a semmibe, csendes méltósággal mordul egyet-egyet, de el nem húzná ünnepélyes arcát kerek e világért. Olyan az egész alak, mintha fényképező gép alatt állana,

melynek kötelessége megörökíteni az ő szoborszerű stellung-jait.

Hát íme, le is fotografíroztuk, amennyire ahhoz való készség nélkül hevenyében lehetett. Ha nem sikerült az utolsó vonásig, tulajdonítsa annak, hogy egy oldal karzat képezte neki a hátterét, karzat, tele rakva oly tipikus és markáns jellegű fejek halmazával, hogy minduntalan arra tévedt a tekintet.

Tisztelt honfitárs, Bolond Istók, mért nem voltál te itt e napon? Ott volt előtted a jövő heti képtárgy, — Munkácsy képe megelevenülve: Istóczy, a kínszenvedő Krisztus, szemben vele Pontius Kálmán, ki a kezét mossa, s hátul az a karzat, mely némán kiáltja a »feszítsd meg«-et.

*

De hát mikor kezdődik már? Tán nem is fog ma beszélni. Hiszen fél egyre már! Jaj, de sokat is kell az embernek szenvedni egy kis élvezetért!

Ez volt a karzaton a közvélemény, mikor fölmászott a szószékbe egy halvány alak, hóna alatt nagy paksamétával.

— Hát még ez is fog beszélni előbb? Mama, menjünk haza!

— Ne menjen még nagysád, ha eddig várakozott. Ez az úr az Istóczynak az előföltétele. Enélkül nem lehetne beszélnie. Most azért jött elő, hogy őt Istóczy kényelmesen megostorozhassa. De hát előbb rá kell szolgálnia.

A halvány alak pedig senki más, mint Berzeviczy Albert, a *lutheránus*, aki mint a kérvényi bizottság referense elvettetni kéri a veszprémi *katolikus* papoknak azt a kérvényét, hogy a ház vesse el a törvényjavaslatot a *zsidó* házasságról s az emancipációt a hébereknek mondja föl.

Ah, tehát itt van végre a várva-várt pillanat. Istóczy felemelkedik, mint Neptun a habokból, körüljártatja tekintetét, és elcsendesül a hullámozó tenger. A kérvény fölolvastatik s Győző beszélni kezd.

*

Hogy mit mondott? Annak elárulását hiába várja tőlem a jámbor keresztény olvasó. Talán megvan valahol másutt e

lapokban. Persze nem lesz az olyan szép, mint ahogy azt Győző megtanulta a tükör előtt. Hallani kellett volna azt! Haj, micsoda pátosz, micsoda emelkedettség, minő bámulatos bátorsága a véleménynek, s mily lelkes előadás. Mikor azt mondá: »Hanyatlóban van Izrael csillaga!« Azt hittük, Rothschild azonnal Bontoux után roppan, ráomlik a zsidó-tőke a katolikus-tőkére s ott a krachban is újra kezdi a harcot, mint a két oroszlán, mely úgy fölfalta egymást, hogy csak a két farka maradt — szomorú vigasztalásul a részvényeseknek. — S mikor Muszkaország magasztos példájára hivatkozott! Hah, mennyire fölemelve érezte magát a magyar parlament.

*

A parlament! Azt is érdemes lett volna lefotografirozni ma. Évekkel ezelőtt, ha Istóczy fölkelt, mielőtt a száját feltátotta volna, már zajos derűtség fogadta. Aztán minden ötödik-hatodik mondásánál fölharsant a hangos mosolygás. Az elnök minduntalan közbeharangozott, figyelmeztette a szólót, hogy ne izéljen. És ha mégis izélt: lecsücsültette szépen, akár Csanády Sándort.

Ma mély csöndben, feszült figyelemmel, mondhatnók áhítattal leste a ház az új próféta szavait. Csak az erősebb kifejezéseknél hallatszott egy kis elmordulás ott a szélsőbalon. Kihallgatták kifogástalanul.

A Győző már győzedelmesen hordozta körül büszke tekintetét. Nemine contradicente, egyhangúlag fogják elfogadni határozati javaslatát, még Wahrmann Móric is rá szavaz. Már bizonyos, hogy elfogadják.

Sőt több, mint bizonyos. Mert íme ellene akar beszélni Almássy Sándor. Minden oldalról rá rivallnak: »Eláll! Eláll!« Csakhogy le nem húzzák. Még saját pártja is belekapaszkodik a kabátjába, hogy csak ne beszéljen. De nem addig van az! Csak azért is! És beszél, de az ördög se hallja, oly pokoli a zaj körülötte, és az egész házban.

Istóczyt áhítattal hallgatják végig, akik ellene szólnak, azt agyonzúgják: hát ez sem elég jele, hogy Istóczy-gondolkodású az egész parlament? Hogyne volna biztos, hogy Győző győzni fog?!

*

De íme föláll Abonyi Emil s kijelenti, hogy Istóczy javaslatának ő csak a felét írta alá. Föláll Rohonczy Gida s kijelenti, hogy ő csak tévedésből írta alá. Az elnök fölteszi a kérdést és szavaztat. Mint egy erdő, úgy áll föl az egész ház Istóczy — mellett? Nem! *Ellene.*

Mellette csak 10—12 ember marad ülve.

Győző elbukott. S azok, akik a Vörös-tengerből kimáshattak, az általa készített pácból is kimáshattak száraz lábbal. Kutya bajuk!

De furcsa is ez a magyar parlament! Ideája sincs a következetességről — gondolhatja most magában a rumi kerület és a veszprémi esperestség.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

[február 21.]

Helfy mégis nagy diplomata.

Azt mondja, küldjünk mi is izgatókat Lengyelországba. Szeged szeggel! Ha nekünk kényelmetlenek az ő izgatásai, hadd legyenek kényelmetlenek a muszkáknak a mi izgatásaink.

A folyosón el is végezték, hogy Móricz Pál küldetik ki Varsóba — Skobelevnek.

*

A nagyreményű és széptehetségű tábournok igazán kemény gyerek. Olyan kitanult demagóg, hogy még Miletics Szvetozár bátyánkat is felülmúlja.

Hanem azért határozott pechje van.

Úgy látszik, az a vágya, ami a Gellérié és Zichy Jenőé: hogy óra sokat beszéljenek.

S beszélnének is kivált nálunk, — ha éppen most ide nem jön megrontani a karrierjét ez a Munkácsy.

*

A mai ülésen volt minden. A költségvetés lesz ezentúl az országközi tanácskozások legérdekesebb része, mert a költségvetésben, mint a kappan hullájában benne van a gurmandok

állítására szerint minden íz: egyik a szárnyát szereti, másik a mellét, harmadik a combjába harap, negyedik a nyakát szorongatja.

A képviselő urak találtak is kifogásolni valót, s minden ember olyat, amihez ért.

Vidovich Ferenc például a lutrit akarja megszüntetni.

Szerencséje, hogy nem hozta előre nyilvánosságra, mi van a begyében, az egész Sándor-utca el lett volna állva fenyegető arcú öregasszonyokkal.

Mert az csak mégis szörnyűség lenne, hogy az öregasszonyoktól, kiknek már nincsen egyéb éjjeli mulatságuk, még azt a jogot is elvegyék, hogy álmodhassanak — s álmaikat bankóra váltsák fel a lutrisboltban.

Hiszen a fiatalasszonyok álmait is beváltják az — udvarlók.

*

Akadts is az öregasszonyoknak védelmezőjük.

S ez nem lehetett a népek közül, ez csak Hegedűs Sándor lehetett.

Hiszen úgyis sokszor mondja magáról, hogy ő a számok embere.

Nem lehetett magához hűtelen. Mert ha valami, akkor a lutri az, mely számokon alapszik s a szegény embert a matézisre tanítja.

A lutri nélkül nem lenne egész a társadalom, sőt a teremtés is hiányossá válnék, — mert például a keresztes pók éppen csak arra való, hogy ha 90, papírszeletekre jegyzett numerus közé zárják egy palackba: abból egy ternóra való három biztos számot finom hálójával fölhúzzon!

Már a keresztes pók miatt sem lehetett a lutrit eltörölni. Pedig egyébként nagyon szívesen tennék meg Vidovich Ferinek.

*

Hanem iszen még okosabbat gondolt ki Szalay Imre. Hja, mert nemcsak a borhoz ért ő a löllei konferencia óta.

Hogy aszongya azt a sőt, amit a kormány nem bocsát áruba, hanem ott van a termési helyeken fölhalmazva, vissza

kellene adni az anyaföldnek, melynek ereje mindig kisebb, mert csak vesznek belőle, de sose adnak hozzá.

Trefort miniszter *attikai sóval* felelt erre, de ezek a szavai nem kerülnek az Országgyűlési Naplóba:

— Nem kell búsulni! Az elvevésnek nem az az elmélete! Lám, a verem mennél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

Ez aztán olyan igazság — hogy még a lölei embert is legyőzi.

*

A lázadási költségekről is volt szó. Tisza Kálmán beszélt igen hosszasan. Beszéde azt a benyomást tette, mint mikor a doktor azt magyarázza, hogy ezt a sok költséget azért kell megtenni, hogy az embernek meg legyen nyugtatva a lelkiismerete, »hiszen mindent megtettem, amit lehetett«.

A karzaton Munkácsy nagy érdeklődéssel hallgatta a híres magyar államférfiú tömérdek »hogy«-jait és »miszerint«-jeit s hihetőleg azzal a szomorú tudattal ment haza, hogy őneki mégis el kellett felejtienie Párizsban a magyar nyelvet.

Munkácsy hamar távozott, dacára hogy egész udvar alakult körüle képviselők-ből. Ott voltak Kovács László, Rakovszky, Orbán Balázs stb. állandóan mellette.

— Nagyon komoly dolog ez nekem — mondá, mikor marasztalták. — S meg is akarom nézni még ma a képemet.

— Itt ugyan bizvást maradhatsz meg, Misi, ha csak kép kell — mondja egy barátja —, mert ezek itt alul is mind képviselők és *képmutatók*.

*

Ma a karzat többet ért a földszintnél.

Blaháné is ott ült egy sarokban.

S a dolog kezd már gyanús lenni ... Blahánét illetőleg.

Mert most már másodszor történik, hogy mikor nagy dolgokban döntenek, Blaháné ott ül rendesen a karzaton, mintha oda volna rendelve.

S ilyenkor aztán az egész képviselőház *szórakozva szavaz* derűre-borúra, azt sem tudva, mit.

GRÓF HUNYADY LÁSZLÓ

Gróf Hunyady László . . . ez a név maradandó lesz.

Mi lett volna a szegény Európából, ha ő fel nem kel és fel nem világosítja, micsoda dolgok történnek a keleten?

Bizonyára sokat tud a nemes gróf s igen tapintatos volt tőle, hogy a »Ház« diszkrétójára hivatkozott.

Mert most már senki sem fogja megtudni a nagyszerű *titkokat*, amiket fölleplezett.

*

Gyönyörű fordulat volt szónoklatában, midőn sötétén kérdé: »Nem tudom, populáris ember-e maguk előtt Nagy Lajos?«

Bizony nem tudom én.

Hanem annyi áll, hogy az a másik Hunyadi László, amelyik a Szentgyörgy téren halt el, valamivel populárisabb ember volt gróf Hunyady Lászlónál.

Ha legalább sohase mondta volna el, amit tapasztalt *huszonhárom esztendő* alatt.

*

Valaha Tisza Kálmánról mondogatták az irigyei, hogy a beszédjeinek szerkezete azon a szemfényvesztésen nyugszik, miszerint a beszédek elején mindig a következőleg beszél: »amint majd beszédem végén fogom bebizonyítani«, a beszédek végén pedig így szól: »amint beszédem elején bebizonyítottam« — de tulajdonképpen nem bizonyított sehol semmit.

Még csodálatosabb szerkezete volt a nemes gróf beszédének, aki per »*maga*« beszél a képviselőházzal.

Talleyrand elmélete szerint ez volt eddig a legremekebb szónoklat, ami valaha tartatott a keleti kérdésben, mert hatalmasan el tudta titkolni az öreg gróf, mit tapasztalt 23 esztendeig.

De még jobban eltitkolta volna, ha egy szót se szól.

*

Mikor a paraszt explikálni kezdte, hogy ő penorámot is látott, azt kérdezte tőle a másik paraszt:

— Osztég mit látott benne?
— Benne volt abban az egész világ.
— No, hát akkor benne volt az én eltévedt riska borjúm is. Hát akkor azt is látta kend!

Ebben a beszédben is bizonyosan benne van a keleti politika — csak ki kell tudni érteni belőle.

*

Tombolhatnak örömükben az élclapok.

A »maga gróf« belejutott az élclapi Pantheonba. Móricz Pál, Csanády Sándor, Németh Albert mind komoly alakjaivá lettek a háznak.

Van már különb »Vulpes«.

Éljen gróf Hunyady László!

Alapos ember immár Busbach is, Zichy Jenő is államférfiú, Gelléri Móricz szaktekintély, báró Kemény Gábor tudományos ember, Hegedüs Sándor lingvista.

Mindenki nagyobb egy arasszal — mióta az öregúr elmondta szűzbeszédét.

Hja, mégis csak jó az öreg a háznál.

Hanem ... pszt ... ki ne fecsegjük valahogy, amit mondott.

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

(Károolat)

[február 25.]

Maholnap már olyan egyformák lesznek az emberek, mint a kalapok. Minden egyenlővé formálódik.

Elszorul a szívem, ha haza gondolok a kedves vármegyémre, ahol az én urambátyáimat messziről megösmertem, kit a bekecse formájáról, kit a kalapja színéről és gyüremléséről.

Itt a legközelebbi ismerőseimet sem ismerem már fel hátulról, sötét gérokk, egyforma szabás, ugyanazon kalap, egészen hasonló krágli és nyakkendő, az egyiken, mint a másikon. Szerencse, hogy az arcokat otthonról örökli az ember, mert ha azokat is valami közös udvari szállító liferálná, hát minden:

ember úgy nézne ki körülbelül, mint Emmer Kornél, amikor még egzisztált. Mert most már nincs *honnán* kinéznie!

Hát még a kalapokkal vagyunk ám egészen bolondul! Úgy hasonlít az mind egymáshoz, mint az egyik tojás a másikhoz. Ember legyen, aki száz fekete kalap közül ki tudja keresni, valami foltrul, piszokról vagy jelről kiismerni a magáét.

S én mindig amondó voltam, hogy a világ vége, az örök káosz, s az emberiség végképpen megsemmisülése akkor következik be, mikor már senki sem fogja tudni megtalálni a kalapját. Mert először vesz el a kalap, azután a fej.

A civilizáció, a tudomány és az emberi agynak leleményessége mindent elkövet, hogy ez okvetlenül bekövetkező gyászos időpontot odábbítsa, kigondolván mindenféle módokat és eszközöket, melyekkel a világ végét siettető kalapcsere csak némiképpen is enyhíttetik.

Így lett kitalálva (amint ez már némely kirakatokban látható), hogy a kalapbélésekbe a legkifogástalanabb udvariassággal belenyomatják:

»Uram! ön téved!«

Aki tehát a kezébe vesz egy idegen kalapot, azonnal belátja tévedését — de minthogy e felirat kiválóan praktikus, egypár hónap múlva a világ valamennyi kalapjában benne lesz az ominózus figyelmeztetés, hogy »uram, ön téved«, s az emberiség egész élete a tévedések konglomerátuma lesz.

... Én a kalapokról beszélek tulajdonképpen, de beszélhetnék azon fiatal urakról is, akiknek mindenike úgy lép a parlamentbe mint »nagy reményű fiatal politikusunk«.

És ezek az urak is úgy hasonlítanak egymáshoz, mint a modern kalapok. Mindenik olvasta Konek statisztikáját, tanult valamit Schopenhauerből, a római jogból, olvasta az alkotmánytant, hallgatta Szilágyit és Wenzelt — s hallgat Tisza Kálmánra, míg az a kormányon ül.

Jól esik végre az embernek egy fiatal óriást találni, akinek a belésén nincs ott, hogy »uram, ön téved«. Egvet, aki nem

hasonlít a többihez, nem közönséges s aki végre igazolja, hogy nem tévedtek azok, akik nagyreményű fiatal politikusnak állították.

A mai nap hőse kétségtelenül Láng Lajos, ki egész kis Tisza Kálmánnak mutatta be magát, értelmes, higgadt beszédjével, s körmönfont dialektikájával.

Denique egy ember, akinek foga van.

Igaz, hogy fekete fog . . . hanem lehet vele harapni.

*

Hiszen szomorú dolog, hogy már valaki ilyen fiatalon is bosnyák, de viszont igen természetes, hogy valaki fiatalon okkupálni szeret.

Láng Lajosnak ez volt az első alkalma, amikor teljesen kivágta a mellét.

Akasztanak is rá, gondolom nemsokára valami osztrák rendet.

*

— Mégis kemény gyerek ez a Lajos . . . mondja valaki az ellenzékéről —, kezdem sajnálni szegényt.

-- Miért?

— Mert ennek annyi esze van, hogy köztünk is megélne.

*

A kegyelmesek is összesúgtak.

Ez egy jól fejlődő csirke!

-- Megilletné valami jutalom a mai beszédjéért.

-- A mai beszédjéért? Hát nem elég jutalom az, hogy megtelik vele az esti lapja? Három egész hasáb . . .

— De, látod, mégis szép tőle, hogy ilyen okos argumentumokkal védi a *lázadási költségeket*.

— Eredj velök! Hiszen azok tulajdonképpen *csillapítási költségek*, s ezekben mindig benne van a fiataltság.

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

(Karcolat)

[február 27. és 28.]

Vannak arcok, kivált női arcok, melyek talán nem is volnának érdekesek egy-egy jó helyre illesztett szeplő nélkül. Egyszóval valami hiba teszi őket tetszetősekké, néha egy bibircs az ajkon, máskor egy pattanás a szemöldök alatt, egyszóval nem lehet strikte meghatározni sem azt, hogy mi, sem azt, hogy miért.

Az egész hasonlat úgyis csak azért hozatik be exordiumul e karcolathoz, hogy demonstrálva legyen az olvasó publikum előtt, miszerint ismét Rohonczy Gida tette érdekessé a »tiszelt Ház«-at vagy két napra.

A híres Kurmacher, kinél már csak egy hiúbb ember van a parlamentben, s egy nagyobb bálozó, Fenyvessy Ferenc, átvitte a farsangot a képviselőházba.

Ott is voltak mind a báli szépek a karzaton. A főrendiház tagjai is ott ültek. Soha annyi mágnást és mágnás hölgyet együtt!

Hja, hiába, az osztriga után mindjárt jön a botrány, a két legkellemesebb csemege. Uraknak való.

Hiszen van valami a dologban, kell valaminek lenni, mert nem zörög a haraszt hiába, márpedig nagyon régóta zörög.

Csak hogy egy képviselőnek a parlament színe előtt nem szabad kiállani harasztnak.

Horváth Gyula állott ki tegnap megvédelmezni mellével az államtitkárt, s egyáltalán megcáfolni a Tisza-szabályozási munkálatok ellen felhozott vádakát.

Szép és komoly beszédet tartott, de háládatlant.

Általában szerencsétlen ember ez a Horváth Gyula.

Kevés nagyobb talentum van nála a Házban, előkelő parlamenti modorral, éles dialektikával, nagy tapintattal rendelkezik, — de az a meggyőződése, hogy ő semmihez sem ért — s hogy őbenne csak Tisza Kálmán tartja a lelket. Amint Tisza Kálmán leveszi róla a kezét, ő attól a perctől még lélegzetet sem fog tudni venni a saját erejéből.

Láttam már képviselőket, akik azt hitték, hogy a lábuk üvegből van, — s sohasem mertek lépni, hogy össze ne törjék, — de ilyen erős képzelődést, mint a Horváthé, nem képzeltem.

Az ő a miniszter lábán, ami a kalucsni. Hol fölveszik, hol leteszik. Nem kiegészítő része a ruházatnak, csak szükséges. Nyúlik, mert gumieleesztikum, s felfogja a sarat, mert kalucsni.

Horváth Gyula a gőgösség és igénytelenség sajátságos vegyülete.

Gőgössége a livrée-é.

Gőgös arra, hogy Tisza nagy ember. S ha néha kezd kitudódni, hogy őneki is talentuma van, egyszerre megijed tőle, a népszerűséget folyton keresi, de mikor az megjelenik előtte, úgy tesz vele, mint az agglegény a meghódított szütleánnyal, ő szalad el tőle.

Tiszának sok vétkét lajstromozták már össze, de egyet mindig kifelejtének; azt, hogy a tehetségeket föleszi, fölemészt. Igazi kaszárnya-embereket csinál a fiatalokból s mintha szándékosan keresné ki, hogy azt csináljon mindenik, amihez nem ért, olyan pontokra helyezi át, ahol meg ne nőhesse nek.

Hát nem örökös vétek az, hogy Horváth Gyulával csináltatnak árkokat és gátakat Szentesen, itthon pedig Móríc Pál debattíroz?

De menjünk tovább. Tegnap is, ma is a Tiszamenti képviselők napja volt, s a jó öreg Szontagh Pali szundikált az elnöki székben, mialatt ezek a háborgó folyam elleni hadikészületekről beszéltek.

Szóltak pediglen Vuchetich István, Széll György s többen. Azt monhatnók róluk, hogy nagyon rossz szónokok és nem szakértők — hanem a gróf Hunyady László beszéde után ilyen kritika nem képzelhető többé: nincs már se rossz szónok többé, se laikus.

Szontagh Palit felföldi ember létére nagyon untatta ez a Tisza-dolog. De hát mi az ördögöt is komédiának egy folyam-mal. S minthogy van a fejében mindég egy-egy anekdota, alig várta, hogy vége legyen az ülésnek, amikor is összegyűjtve a tiszai képviselőket maga körül, odaszól nekik egész komolyan:

- Hát igazán nem svindli az, fiúk, hogy azzal a Tiszával sehogy se bírtok?
- Hát persze, hogy nem bírunk.
- Adok én akkor nektek egy jó tanácsot.
- Nagy áhítattal várjuk, Pali bátyám!
- Fogadjatok meg egy nagy kalapú tótot tavasz-kint... Richtig! Hol van a Tisza forrása?
- Mármárosban, Kőrösmezőnél.
- No hát, ha az a tót ott a nagy kalapjával befogja a forrást s úgy tartja ott kellő napszám mellett, akkor Szeged alatt száraz lábbal járhattok át a Tiszán.

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

— Karcolat —

[március 1.]

Jaj a polgári gyomroknak ezután! A képviselőházi ülések máától fogva három óráig tartanak.

Ebből pedig kettő következik. Az, hogy a demokratikus elem vagy elmarad az ülések végéről, amikor rendszerint a szavazások szoktak lenni, vagy pedig *ebéd után* megy be a »Ház«-ba tanácskozni — s zavart fejjel még bizony megtörténhetik, hogy az ellenzéki is a kormány mellett szavaz.

A közlekedési vita lévén a napirenden, Tisza Lajos tartott igen szép beszédet a szabályozási kérdésről s a Tiszavölgy helyzetéről.

Tisza Lajosnak rossz helyzete van a parlamentben. Tisza Kálmán testvérének lenni bizonyos tekintetben igen kellemes helyzet, de ha az embernek magának is van tehetsége, bizonyos tekintetben nagyon kényelmetlen. Mert a híresebb testvér mellett kicsinek tetszik a kevésbé híres. Pedig Tisza Lajosból lenne olyan jó miniszterelnök, mint a bátyjából, mert több benne a méltányosság, a gavalléroság, a tapintat, sőt még — bátorság is fölfelé — de kevesebb lefelé.

Mikor államügyekkel foglalkozott mint közlekedési miniszter, senki sem tartotta kiváló államférfiúnak, de még

komoly embernek sem; mióta azonban várost épít s nem foglalkozik státus-dolgokkal, azóta határozottan megreperálódott államférfiúi renoméja is. Mert hej, be szeszélyes dáma a közvélemény!

Ma különben Kemény elnökölt. Sorban jár az elnökösködés, mint a falusi bíróság.

Nagy idegenül érezte magát ebben a méltóságban s hamar búcsúzott tőle, azt tartván, hogy gr. Károlyi Sándor után már úgysem mondhat okosat senki.

Károlyi Sándor pedig ma tartotta a közlekedésügyi miniszteri programbeszédjét.

Legalább annak vette a »folyosó«. Az pedig sokkal többet tud, mint a »Ház«.

Mikor beszédének vége lett, mindenki szánakozólag tekintett a grófra, mint aki már bizonyos.

Kemény bátyánk berekeszté az ülést.

A jegyző nem hallotta, hogy az ülés be van rekesztve s harsány hangon kiáltotta ki a következő szónok nevét.

Az elnök még harsányabban rekesztette be az ülést, de a következő szónok elkezdett beszélni. Ha már betanulta a beszédet, ne vesszen kárba.

Az elnök lelépett az emelvényről -- de a szónok a herkópáternek sem hagyja abba. Ha már egyszer megindult, nem lehet azt megállítani többé.

— No, hát beszélj, öcsém, a falaknak! — dörmögé az elnök és távozott. — Nélkülem úgy sincs itten akasztás!

A ház azonban még mindig nem akart szétozslani, várta, hogy hátha visszatér még János bácsi?

KI AZ OKOSABB EMBER?

(Karcolat az országházból)

[március 7.]

A Nibelungok harca volt ez!

Két olyan tudós ember, mint Szalay Imre és báró Kemény Gábor gyürekeznek Herman Otto ellen, hogy tudományos voltából kiforgassák.

Aki már látott asszonyokat verekedni, kakasokat viaskodni, és látott zsidó daliákat karddal egymásra rohanni, még annak is új és meglepő látvány, ha három tudományos ember kezd ujjat húzni egymással azon kérdés fölött, hogy melyikük az okosabb ember.

*

Szegény Imrus !

A löllel pontok túlságosan elkapatták.

XIV. Lajos azt mondta, hogy ő az állam.

Szalay Imrus azt mondja, hogy addig nem lesz boldog az állam, míg annak minden egyes polgára nem az ő fukszinos borából iszik naponkint.

És még Herman Ottó akarja jobban tudni, hogy a fukszin milyen színűre festi a borokat ?

Herman legfeljebb azt tudhatja, hogy a bor milyen színűre festi az orrokat.

Ebben a kérdésben különben az egész ház szakértő.

*

Szegény Gábris ! Nemes férfiú, ki mindenben lépést tartasz Ordódy Palival.

Amíg Ordódy Pali tudniillik egyszer kompromittálja magát, addig Kemény Gábor következetesen kétszer.

Ordódynak az a baja, hogy Hieronymiban van túlságos bizalma.

Kemény Gábort meg az veszti el, hogy önmagában is bízik.

*

Eddig még minden közlekedési miniszter, köztük Ordódy is, úgy lépett a minisztériumba, hogy: »No, most mindjárt az lesz az első dolgom, hogy elküldöm Hieronymit.«

És még eddig minden miniszter ott marasztalta Hieronymit s ő védelmezte a legmelegebben — s megbukott ebben a védelemben.

Ez sajtászerű dolog, mely Hieronymi mellett is lehet érv, — azt bizonyítva, hogy a miniszterek változók, de az államtitkár örök.

De még sincs kizárva, hogy Ordódy fogja magát egyszer, megszabadul a lidércnyomástól és megválik attól, akiben bizalma van.

De miként váljék meg szegény Kemény Gábor magától?

*

Ezen fizikai lehetetlenség ellenében tehát illő lett volna Hermannak némi gyöngédséggel viseltetnie, s nem sütni rá palam et publice, hogy nem ért a vegytanhoz.

Hiszen ha azt mind elő akarná Herman Ottó sorolni, amihhez Kemény Gábor nem ért, akkor csakugyan be kellene hozni a bőbeszédűség ellen a — klotúrt.

*

A borról lévén szó — Tisza Kálmán magára vette hallgatót, de fészkelődve ült az egész ülés alatt s csupa merő beszantsantásból az ülés végén az osztrák hadsereget védelmezte.

Megjegyzendő, hogy senki sem támadta meg.

SZEGED AZ ORSZÁGHÁZBAN

(Karcolat)

[március 9.]

Az egyetemi tanároknak szokása, hogy vannak bizonyos ötleteik, amiket minden évben elmondanak prelekcio közben ugyanazon a helyen. Itt egy vice a római pápára, amott egy másik a francia császárnéra, hogyha ez a császárné ekkor és ekkor pelyhes szoknyát rántott volna magára, hát az egész világ pelyhes szoknyában járt volna.

Ezeken a viceken már nem nevet senki, a fölcseperedett generáció a tavalyi generációtól már előre tudja, mikor, hol és miképpen fognak elmondani.

Éppen ilyeneknek tartom én azokat a beszédeket, melyeket Irányi szokott gyakran elmondani, s most legújabbán Herman.

Valahányszor a szegedi királyi biztosság meghosszabbítatik (s az mindig hosszabbítatik), Herman Ottó mindig tart

egy »szpicset« — a meghosszabítás ellen s a miniszterelnök tart rá aztán egy védelmet a meghosszabbítás mellett.

De már ezen a két beszéden sem nem mulat, sem nem bosszankodik senki. Megszokták már az emberek, mint az óráketyegést. S ha ekkor e helyett más két ember másról beszélne, az egész ház föl volna zavarva, mint a tó tükre, ha béka ugrik belé.

Ezek a beszédek csak arra valók, hogy a Kállay Albert (miniszteri titkár) kedélyét megmozgassák, ki valóságos bravúrral indokolja ezeket a meghosszabbító javaslatokat s szörnyen dühös, ha valaki be nem látja egyszeribe, hogy nekik még ott kell maradniok.

Pedig iszen belátja azt mindenki.

Semmi sem lehet népszerűbb a magyar parlamentben, mint éppén az, amit ők akarnak — a *prolongáció*.

*

Aztán még ha menne is Tisza Lajos: nem eresztenék — a szegediek.

Megölnék petíciókkal a kormányt, az országgyűlést. Teleírnának minden újságot — hogy csak visszahozzák.

Mert akkor tudják ők meg igazán: mi nekik Tisza Lajos, amikor már nem lesz ott.

Egy ember, aki gondolkozik helyettük és tesz. Ők magok csak álmodoznak, s ez aztán az álmaikat beváltja valóságra.

Igaz, hogy akad némi ellenzék is, de ez is olyan ellenzék, hogy csak beszél — mint az egyszeri zsidó.

Az pedig nagyon furfangos ember volt.

Fogadást tett magában, hogy ha meg talál gyógyulni, hát a tehénkéjét, a legkedvesebb jószágát odaadja egy istenes célra.

Meg is gyógyult. Vitte a tehenet magával, de egy kakast is tett a hóna alá.

Útközben aztán, boldognak-boldogtalannak kínálta megvételre a tehenet.

— Mi az ára? — kérdék.

— Ötven krajcár.

— Megbolondult, szomszéd?

- De istenügyse ötven krajcár.
 - Akkor hát fölcsapok . . . Itt az az 50 kr.
 - De ekkor elővette hóna alól a zsidó a kakast is.
 - Csakhogy a kakas nélkül — mondá — nem adom ám oda a tehenet.
 - Hát hogy a kakas?
 - A kakas? Száz forint.
 - . . . Hát Hermanék is odaadnák Tisza Lajost szívesen, de csak úgy, ha magával vinné a város adósságait és lebonyolítatlan ügyeit is.
- Csakhogy ezeket meg át nem engedhetik semmi áron.

CHASSÉ CROISÉ

Ez pedig nem elkésett báli tárca akar lenni; nem a chassé croisé tánc-figura, mit netalán elfelejtettem eltáncolni Melanie kisasszonnyal a farsangon. Tánc-figura ugyan ez is, sokkal rafinírozottabb, komplikáltabb amannál, de nem az illemtanár uraktól lehet tanulni, nem is lenge karcsú leányok táncolják ezt röpködő túll-anglais ruhában, ragyogó fényű szemekkel kacsingatva párjaikra, vagy átelleneseikre, akikkel helyet cseréltek — ez a chassé croisé a Közoktatásügyi bizottságban lett eltáncolva muzsika nélkül, bozontos, nagytalpú honatyák által — s bizony érdemes a megéneklésre, márcsak azért is, hogy legyen már egyszer egy politikai hátterű tárca is a »Pesti Hirlap«-ban.

Aki még sohasem látott belülről egy képviselőházi bizottságot, az azt hiszi, hogy az valami pokolbeli katlan, hol szakadatlanul fő, rotyog az a rettenetes sok javaslat, indítvány, s a bizottsági tagok izzadó homlokkal, elméjük összes tehetségeik lángjával gyűjtanak alá a katlannak s gyakorlati tapasztalataik főzőkanalával a rogyásig kavarják a hazafias koktumot.

Dehogy, uraim! A bizottság nem katlan, hanem csak »schnellsieder«. Igen egyszerű apparátusa a kormánynak; beleteszi a kotyvalékot: a javaslatot s alágyújtja a spirituszt (a saját indokolását), s készen van az egész.

Ami pedig (mert Tisza Kálmán szerint minden dolognak két oldala van) a másik oldalát illeti, hát a másik oldaláról

tekintve a bizottság valóságos esőköpenyeg a lusta, renyhe képviselőknék.

Ha Muki bácsi vagy Feri öcsém hazamegy a kerületébe s ott valaki azt találja mondani, hogy mivel mulat a fővárosban, rendesen azzal felel:

— Érek is én rá a multságokra? Annyi a dolgom, hogy az eszemet se tudom.

— De hol, kedves öcsém vagy kedves bátyám, hol?

— Hol? A bizottságokban.

Hát persze a bizottságokban. Ott dolgoznak ők, akik sehol se dolgoznak.

Pedig a bizottság tulajdonképpen nem is annyira a képviselők számára kitalált intézmény, — mint inkább a *feleségeik számára*.

Ha kimaradnak, ha nem akarják elkísérni az asszonyt ide vagy oda: akkor mindig sokat érő kifogás a bizottság. De iszen ember volt az a talpán, aki a bizottságot kitalálta!

De valamennyi bizottság között legérdekesebb, mert leg-tarkabarkább, a közoktatásügyi bizottság. Hja, hiába, Trefort mégiscsak originális ember, s mint vallásügyi miniszter vallásos is annyira, hogy akképp cselekedjék, mint Noé: minden fajtából bevett egyet-egyet a bárkájába, állván a közoktatásügyi bizottság tizenöt kemény emberből, akik között van *szász és szászabb*, van *ultramontán*, *katolikus*, van *liberális*, van *lutheránus*, *kálvinista*, *hitetlen*, *unitárius*, *görög-katolikus*, *görög-keleti*, *román*, még tán *nazarénus* is!

Így lón, hogy egyetlenegyszer, tegnap akart Trefort okos dolgot csinálni a középiskolai törvényjavaslattal, melyben — meglehet vi coacta — szakított némileg a vaskalapossággal, s íme (már hiába, neki még véletlenül sem sikerül semmi jó dolog) a középiskolai törvényjavaslat tragikus sorsot ért: megbukott, bebizonyosodván azon régi közmondás, hogy aki a kabátján rosszul gombolja be az első gombot, a többi aztán mind rosszul van begombolva.

Hátha még a kabát Treforté, aki már nagyon sok gombot gombolt be nagyon rosszul.

De adjuk ezen *nemzetiségi színjáték* rövid meséjét.

Hát úgy volt az, hogy Baross Gábornak, a bizottság elnökének, már a múlt éjjel nagyon rossz álmai voltak. Lidérc-

nyomást érzett, azt hitte, a gyomrát terhelte meg, pedig az nem a vacsora *utóérzete*, hanem a jövő *előíze* volt.

Mikor a bizottságba lépett, ott már mindenki puskaporral volt szaturálva. Mindenki ellenzék akart lenni. Aki senkinek se tudott már opponálni, hát maga magának opponált. Vannak ilyen komisz napok is — ha az embernek Katzenjammerje van és sokat vesztett előtte való nap a másik nemzeti színjátékon, a — ferblin.

Bauszner Guidó és Zay Adolf, a két rettenthetlen levante, ott ült viadalra készen. Kovács Albert, aki telivér kálvinista ember és mérsékelt ellenzéki, a fogait piszkálta és gondolkozott:

— Nekem ugyan nem kell ez a bolondos törvényjavaslat, már csak azért sem kell, mert katolikus ember nyújtja be. Hanem azért jó lesz az ördögnek is gyertyát gyújtani, ha már ilyen lutheránus pártállásban vagyok. Ki tudja, kié leszünk utoljára? Én mellette leszek, mert úgyse fog lenni semmi foganatja. Nyilvánvaló, hogy *nélkülöm is meg fog bukni*. S így jóformán ingyen jutok egy miniszteri meleg kézszoritáshoz a folyosón.

Mednyánszky fel s alá járt s ekképpen vélekedik:

— Nekem ugyan nagyon tetszik ez a javaslat, de hát azt bizony *énnélkülöm is megszavazzák a mamelukok*. Minek hagyjam magamon száradni azt a szégyent, hogy én valaha valamit helyeseltem. *Meg fogom erősen támadni*.

Legnehezebb pozíciója volt a két kanonoknak: Miehl Jakab és Bubits főtitisztelendő uraiméknak.

Ez a két érdemes honatya volt a legjobban megakadva. Nekik túlliberális a javaslat, nem fogadják el természetesen, szívükben elvetik azt, már Haynald iránti tekintetből is, de . . .

— Micsoda de? — szólta Bubits kanonok ijedten Miehlhez. — Csak nem akarsz mellette szavazni?

— De bizony . . . Megvallom neked . . . — mondá Miehl akadozva — . . . erős okaim vannak. Nagy okok . . . fontos okok.

Szemeit kenetteljesen fordítá az ég felé.

— Tudom. Ősmerem az okaidat.

Miehl Jakab elpirult.

Hogyan, te tudnád? — suttogá szemérmatosan.

— Igen, te éppen úgy vagy, mint én: *püspök akarsz lenni*.
Nem akard megharagítani Trefortot.

— Hogyan, te is? — szólt Mieh! savanyú ábrázattal.

— Öleljük meg egymást, barátom — és szavazzunk a javaslat mellett. Hiszen van Isten! megbukik az nélkülünk is.

Megkezdődött a tárgyalás, embereink akképp beszéltek pro és kontra, amiként fentebb csoportosítottuk őket, s ezalatt — mint megannyi Pilátus — ujjaikon számígtatták, hogy áll a javaslat sorsa s mi áll inkább az érdekükben.

De mint utólagosan kisült, hiú volt minden földi számítás, mert a szavazásnál nagyszerű chassé croisé — következett. Nemcsak nem mind arany, ami fénylik, de még a pártoló oráció se pártoló voks. Itt bizonyult be csak egészen, hogy a látszat mennyire csal.

Kovács Albert látván, hogy nélküle nem fog megbukni a javaslat, dacára, hogy mellette szólt, azt mondja a szavazásnál: »nem!«

Mednyánszky megijed, hogy kissé nagyon is sebesen támadta meg a javaslatot, most már nem fogják elfogadni, kiröppen szépen a leghajlíthatóbb ige: »igen.«

A püspökök megint zavarba jöttek s egy ablakközbe húzódva, hevenyészett zsinatot tartottak.

— Megszavazzák a javaslatot! Baj van.

— Haynald dühös lesz.

— Szavazzuk ellene mind a ketten.

— Abszurdum lenne. Egy voks is agyonüti. Két püspökséget dobni ki az ablakon luxus, mikor egy elég áldozatnak.

— De melyikünké?

A tied!

— Nem, a tied.

— Melyikünk az öregebb? Annak úgyis több chance-a van, az szavazzon Treforttal.

Kisült, hogy mind a kettő az öregebb.

Végre azonban Bubics feltalálta magát.

— Látod, édes fiam, te esel, de én maradok, s ha én maradok és püspökké leszek, akkor Trefort is esni fog. Mert az a nagy botlás, hogy engem kinevezett, okvetlenül megbuktatja. S akkor aztán olyan miniszter jön, aki nem haragszik rád.

Miehl elmosolyogta magát. Tetszett neki ez a proпозиció s isten neki! ellene szavazott a javaslatnak.

... De minek toldjam-foldjam odább ezt a kapitális juxot, amit Magyarországon komoly emberek csinálnak nagyon komoly dolgokból, nagyon komoly következményeket idézhetve elő a könnyelműségükkel.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— ápril 29.

E hónapban a képviselőháznak csak két ülése volt: elsején és utolsóján (már t.i. hétköznapot értve, mert 30-án vasárnap van). A két nap közé eső egész idő az ünnepeké volt, no, meg a delegációké.

Amíg a törvényhozás procul volt a negotiis, — azalatt a delegációk csinálták a világhistóriát. No, meg is csinálták!

Ha az országgyűlés világos tudatára ébred annak, hogy mi történt azalatt! Hogy talán egy fordulóponot aludt át, ahol — úgy lehet — országok, népek sorsa válik el, talán alkotmányok, talán koronák hullanak, s a kard a törvénykönyvre üt...

Mert ez mind nem lehetetlen azok után, amik Bécsben történtek. Nem kell hozzá egyéb, csak hogy úgy folyjon tovább a dolog, amint megindult.

Ha ezt egyszer belátja a törvényhozás!

Bizony nem jó dolog most delegátusviselt embernek lenni...

*

Csendes, zajtalan volt az első ülés. Hiszen csak nem kezdjük mindjárt az »adjon isten«-t, »fogadj isten«-t hajba-kapáson.

Jámbor keresztény ember nagy munkát végezni is, kezdeni is istenhez fohászokodással szokott.

Hogy pedig a delegáció nagy munkát végezett, s hogy az országgyűlés most nagy munkához kezd: az már csak egyszer tiszta dolog.

Kezdtük tehát az országgyűlés ez évi utolsó szakaszát isteni tiszteleten: csendes misén.

Eltartott jó fertály óráig, amíg Rakovszky a jegyzőkönyvet elolvasta olyan hangon, hogy a szűnyogdörgés mennydörgés amellett.

Azalatt kiki beszélgethetett a szomszédjával, s leshette a Bécsben jártak arcáról, — hogyan is fest tehát?

A delegátus urak jó színben vannak. Kutwabajuk. Nem látni rajtuk, hogy szerencsenek, olyan mórok, akiket hazaresztettek, miután megtették kötelességüket.

Tisza Kálmán különben nem volt jelen. Talán őt még nem eresztették haza. Pedig ő lett volna a legérdekesebb egyéniség.

No, meg a pénzügyminiszter. Az se volt jelen. Szegénynek, most nagyon kell, hogy főjön a feje. Nem elég, hogy 40—50 milliónyi hézag van a számvetésében, most még tovább repesztették a lyukat huszonkét millióval. Hol talál rá foltot?

Ez most a kérdések kérdésének a kérdése.

*

Az ülés nem tartott soká.

Madarász bátyánk szólalt föl egy — sajtóhiba tárgyában. Valami dokumentumra azt írták rá, hogy bizottságot legközelebb »Fiume közjogi állásának tisztába hozatalára« küldött ki az országgyűlés.

Ennek örültek volna még drága testvéreink, a horvátok. Kisütötték volna belőle, hogy Fiume közjogi állását tisztázatlannak ismeri el a magyar törvényhozás s e druckfehler alapján rátették volna a talpukat Fiuméra, mint res nulliusra.

Hát azt ki kellett korrigálni. Ki is korrigálta az elnök készségesen, mert az mégis csak erősebb sajtóhiba lett volna, mint mikor a »félistenek« helyett azt szedték, hogy »filisterek«.

*

Herman Ottó a német ajkú magyar honpolgárok nemes, méltóságos módon nyilatkozó hazafiassága fölött fejezte ki nemcsak a maga, de bizonyára az egész ház örömét a nemzet

törvényhozása előtt, melynek a patriotikus tüntetést örvendetes tudomásul kell vennie.

Úgy is vette. Hiába peszterkedett Czáj Adolf az elnöki szék háta mögött, hogy majd ő felszólal: egy udvarias kézszorításon kívül Baross Gábortól nem bírt a groszdeutschthum számára kivívni egyebet.

Végül még Lánczy Gyula interpellált, s az elnök kitűzte a legközelebbi napokra a törvényhozási menüt.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— május 4.

Manó hitte volna, hogy még az olyan ülés is lehessen érdekes, amelynek a napirendje így szól: »tárgyalása a zárszámadási bizottság jelentésének az 1880-ik évi állami zárszámadások megvizsgálása tárgyában.« (Tessék csak ezt kimondani egy szuszra !)

Pedig hát, lám, mégis érdekes volt.

Érdekessé tette Veszter Imre felszólalása a részletes vitában, ugyanazé a Veszter Imréé, aki két év előtt az igazságügyi budget tárgyalásakor akkora statisztikai kimutatásra gördített a ház asztalára nyomtatott formulárét, hogy mikor kibontottuk, hosszabbnak bizonyult a Lánchídnál.

»Íme, úgymond, ilyen rubrikákat kell kitölteni a miniszter rendeletéből az osztó igazság szolgálóinak; csoda-e aztán, hogy tisztességesen igazságot tenni nem marad idejük?«

Abból is látszik, hogy Veszter Imre jól ért beszédei illusztrálásához. Megfoghatókká tudja tenni a gyöngébbeknek is.

*

Ma a szőlődézmaváltság áldozatairól beszélt.

Ez áldozatok nem tévesztendőök össze azzal az áldozattal, melyet a nemzet a földtehermentesítés kimondásakor a haza legszegényebb polgárainak oltárára hozott. A szőlődézmaváltság áldozatai magok is olyan áldozatok, amelyeknek két lába van.

Úgy áll ugyanis a dolog, hogy 26 milliónyi váltásági összeg mellett tíz év alatt majdnem tíz milliónyi befizetni tartozott hátrálékot mutat ki a számadás. Tíz év alatt, 26 milliónál, 22 évi törlesztés mellett, csaknem tíz, pontosabban több, mint 8 millió hátrálék, — valami az!

Megérteni is nehéz. De így van s Veszter Imre meg is magyarázta, miért van így s miért kell szükségképpen így lennie.

Azért, mert mikor a szőlőket összeírták, szőlőnek írták be az olyan földeket is, amikben emberemlékezet óta sohasem volt szőlővessző. Annak írtak partokat, vízmosságokat, terméketlen helyeket s egyáltalában nem tettek különbséget a valóban jövedelmező és nem jövedelmező, a többé és kevésbé jövedelmező szőlők között, s így esett aztán, hogy 2—300 forint váltáságösszeggel lett megterhelve az olyan szőlőnek kiadott földdarab, amiért nincs az a bolond, aki többet adna 30—40 frtnál.

Természetes következése lett e bölcs taksának, hogy az így megterhelt szőlő tulajdonosa, semhogy a váltásági összeg esedékes évi részleteit fizesse, inkább föl hagyott az egész mulatsággal, hagyta a szőlőt az Úr szőlőjének, kapálja az, gondolzza az, s szüretelje le róla magának a váltáságdíját az adóegzekutor, ha tudja.

Sok-sok ezere megy már az országban az így abbahagyott, parlagon heverő, gyomtól, dudvától fölvert szőlő, s Veszter saját kerületéből is fölemlít három rongyos kis községet, melyeknek határában az így odahagyott szőlő 130-ra megy.

Ezekből nincs az a nyúzó finánc, aki kitapossa a váltáságdíj hátrálékát. Hogy megvegye valaki, csak nem ment el a sütnivalója.

A következő az, hogy az ilyen restanciákkal terhelt szőlőkből nemcsak a restancia nem kerül be többé, be nem kerül abból még az ezután fizetendő részleteknek egy fityingje sem, s a vége az lesz, hogy az állam, mely a szőlődézsma váltásági kötvények tulajdonosaival szemben garanciát vállalt, fizetheti szépen a szőlődézsma váltáságát a maga erszényéből.

Nincs itt más segítség, mint megvizsgálni a tényleges viszonyokat, s ott, ahol kiderül, hogy a váltáság objektuma a

hátrálékot nem bírja el: simpliciter elengedni az egész restanciát, így talán még bekerülnek egy részénél az ezentúl esedékes ráták. Másképp minden ilyen szőlő, mint adótárgy, az államra nézve elvész, mintha a föld nyelte volna el.

*

A jól átgondolt beszédre, mely minden oldalról tetszéssel találkozott, a kormánypárt padjairól hirtelen előkerekedett egy — szűzbeszéd.

Bochkor Károly szólalt föl ma először, amióta mandátummal nagyon megterhelve.

Bocsánatot kér, hogy mindjárt első szónoklatát is ily incidentaliter kell megszülnie; de nem tehet róla, ha nem tűrheti, hogy itt a házban így korteskedjenek az emberek. Neki, miután a kormány padjain ül, kötelessége kijelenteni, hogy a szőlődézsmaváltásból származó kalamitásoknak nem ez a kormány az oka, mely most a bársony karszékeken ül, az még a korábbi kormányok ténye. Ezt neki konstatálni kormánypárti kötelessége.

Mit keresi azt az a szegény nyomorult ember, aki elpusztul, hogy nyomorúságának ez vagy egy más kormány-e az oka? A fő az, hogy elveszik, ha ér valamit, a külsejét, ami soknak mindene, s ha van egyebe is, hát azt is.

De Bochkor úrnak nem ez a fő. Neki az a fő, hogy a kormány, melyet támogat, tisztán álljon az utókor előtt, s azért neki kormánypárti kötelessége azt fehérre — subickolni.

— Ki hitte volna — mondá e beszédre Herman Ottó —, hogy valakinek magasabb rangú legyen a beszéde, mint ő maga.

— Hogy — hogy?

— Hát úgy, hogy amit ez az úr most itt összevissza beszél, az, a Schulverein nyelvén szólva, stifli, -- ő maga pedig csak Booskor.

A legkomikusabb a dologban az volt, hogy a pénzügyminiszter, akit a képviselő úr úgy oldalba támogatott, a maga részéről igazat adott Veszternek, beismerte, hogy csakugyan nagy a baj, — de, more consueto, nem tud rajta segíteni.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— május 9.

Fontosabb előterjesztés még nem került a képviselőház elé, mint az, amelynek tárgyalásába ma fogott.

Új vámszerződésről, illetőleg új vámtételek megállapításáról van szó. Vámtételekről, melyek iránt a két kormány már megegyezett, de amelyeket az osztrák képviselők háza el nem fogadott. Különösen az alkotmányhű párt matadorjai debattáltak ellene, mint oly megállapodás ellen, mely Ausztria érdekeinek kárával illetéktelen előnyökben részesíti Magyarországot.

No, ilyet is most hall először a világ. Egy szerződés Ausztria kárával, Magyarország előnyére.

Jó volna, ha így volna, noha isten látja lelkünket, hogy nem kívánjuk kárát az osztrák sógornak.

De nincs így. Egyáltalán nincs. Az osztrák doktorok, ritterek és baronok azonban még ma is a Széchenyi által oly fényesen megcáfolt álláspontján vannak a nemzetgazdasági tudománynak, hogy minden kétoldalú ügylet mellett amennyi haszna az egyik félnek van, ugyanannyi kára kell hogy legyen, a másik félnek. Olyan szerződésről, mely mind a két félnek hasznára volna, ők mit se tudnak, nem akarnak tudni; ők Magyarországot csak úgy szeretik ebédre hívni, hogy Magyarország legyen — az étel. Mihelyt nem lakmározhatnak belőlünk kedvük szerint, — no, van sírás és fogak csikorgatása, hogy így meg amúgy meg vannak károsítva.

*

Az új vámtarifa is olyan ebéd, amelyen a magyar érdek az, ami föl van tálalva.

Hanem az osztrák centralisták lármája mégis javára fog szolgálni a magyar képviselőház előtti sorsa tekintetében. Mit? az osztrákok nem fogadták el? nekik nem kell? — Hát hisz akkor lehetetlen, hogy jó ne legyen! Akkor eo ipso, előnyös mireánk! Hogy ne fogadnók hát el?! Persze, hogy elfogadjuk! Ide vele!

És ez a mameluk-okoskodás el fogja fogadtatni a magyar képviselőház többségével az új egyezményt, mint valami rendkívül előnyöst. Arra a mameluk-ész már nem gondol, hogy hiszen taktika is lehet a dologban. Az osztrák képviselőházban az új vámtarifa megbukott. Jól van. Fölmegy a kormány előterjesztésre az urak házába. Az elfogadja. Akkor ismét visszakerül az osztrák képviselőházba s ekkor aztán — mialatt időközben a magyarok úgy kaptak rajta, mint valami nagy előnyön, — az osztrák képviselők is elfogadják, s nagyot nevetnek a markukba a magyar turpisságon.

*

Mert nem kell ám azt hinni, hogy ez az új tarifarendezés kárára volna Ausztriának, előnyére Magyarországnak. Megfordítva van. Umgekehrt ist auch gefahren, Herr Vetter.

Hogy némi mérsékelt fináncvámokra szükség van, azt a jelen állapot hívei, kik kétségbeesve nézik, hogyan növekedik évről évre a deficit, — mind elismerik. Anglia kincstárának ebből van a legnagyobb jövedelme. Csakhogy azt a csekély hasznót, mely az új vámtarifa tételeiből a magyar kincstárra háramlík, messze fölülmúlja az, mely az osztrák kincstárra háramlík, — holott a magyar adózó polgár sokszorta érzékenyebben veszi a teheremelést, mint veszi az osztrák, aki vagyonosabb is, nincs is annyira megterhelve.

Az agrárvámoknak is aránylag több hasznát veszi Ausztria, mely belterjesebb gazdaságot úzvén, drágább földön, drágább munkával, drágábban termel s nehezebben bírja a külföldi nyerstermelő államok versenyét, mint a magyar.

Hogy pedig a külföldről behozott iparcikkekre vetett vámemelés inkább használ az osztrák iparnak, mint a magyar-nak, azt csak nem szükség bizonyítani annak, hogy osztrák ipar, az van, magyar ipar meg nincs.

*

Magyarországnak semmi oka nincs örülni az új tarifának, akármit mond is Baross Gábor és Hegedüs Sándor. Mert hogy ezentúl még drágábban élünk, azt csak senki se tekintheti előnynek.

De hát az aeráriumnak van-e?

Azt mondják van. Kisebb lesz vele a deficit.

Ha azt mondhatnók, hogy elenyészte a deficitet: az volna valami. De, hogy kisebb lesz! Mennyivel? Tegyük -- ami pedig abszurdum --, hogy tíz millióval. Hiszen még mindig 20—30 millió deficit marad, éppen elég, hogy megöljön.

De még az se bizonyos, hogy kisebb lesz a deficit.

Ott volt a rente-konverzió. Két és fél millió haszonnal dicsekedett belőle a pénzügyminiszter.

S mi lett az eredmény? Az, hogy azonnyomban két és fél millióval követelt többet a -- hadügyminiszter.

Úgy lesz ez mindig. Ami kis haszon valahonnan mutatkoznék is: jön a hadügyi moloch és elnyeli.

Ez így van elcsinálva odafönn.

Avagy hiába fedezték volna föl Boszniát?

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— május 16.

Két napja foly már Magyarország képviselőházában a délszláv lázadás elnyomására a delegációk által megajánlott 21.7 milliónyi hitel födözése fölött a vita.

Hevesen indult meg, mint a fergeteg, s a háborgó indulatok lecsöndesítésére egyáltalában nem volt alkalmas az a hang, mellyel azt a bizottsági előadó, Láng Lajos megnyitá. Annyi cinizmussal, oly szembeszökő bosszantási vággyal, oly kihívó modorral előadói székről még nem ajánlották a magyar képviselőháznak elfogadásra olyan gyűlöletes tárgyban ily nagy áldozat meghozatalát, mint jelen alkalommal.

Szerencsére Eötvös Károly az ellenzék higgadtabb szónokai közé tartozik s beérte azzal, hogy visszautasítá azt a sok inszINUÁCIÓT és valótlan-ságot, melytől az előadói beszéd csak úgy hemzsegett. Beszédének ama részére, melyben bebizonyítá, hogy a delegációk ezúttal a beruházásokra kért összegek megajánlásával túllépték törvényes hatáskörüket, s hogy törvény szerint nem minden hadügyi kiadás közö-ség, nehéz lesz kádenciát találni, s ezzel szemben a többség bizony-

nyal nem talál más jogalapot a saját hatalmi »sic volo sic jubeo«-jánál.

*

Hogy kivált a függetlenségi párton mekkora a bosnyák politika miatt az elkeseredés, legjobban jellemzi az, hogy a parlamenti vitatkozásokban szót már csak igen ritkán emelő oly emberek is, mint a ház nesztor, László Imre is, sorompóba szállanak s az indignáció keserű hangján tiltakoznak a nemzet véreinek és verejtékének oly célokra való fecsérlésétől, melyek a nemzet szívéből idegenek, s melyek ellen felázad a nemzet jogérzete és maga az önfenntartási ösztön is.

De a kormány és pártja mit bánja ezt! Túri a támadásokat, még válaszra se méltatja; el van határozva, hogy hallgat és szavaz.

Nem csoda, ha Helfy Ignác méltó elkeseredéssel kelt föl helyéből, előadva, hogy ily magatartással szemben nincs alkotmány, nincs parlament, s az ellenzéknek más választása alig marad, mint fölkerekedni a helyéről s itt hagyni azt a termet, melyben Magyarország törvényhozó testületének volna vitatkozó helye, de melyben, egy másik szónok szerint, ugyanazt, amit a többség, éppoly jól elvégezné két század katona is, melyet őfelsége e terembe szavazásra bekommandírozhatna.

*

A komor, viharos lefolyással fenyegető vita tegnap némileg derültebb hangulatot nyert Győrffy Gyula felszólalásával, mely a nevetőket — mert fájdalom, e szomorú kérdésnél is vannak nevetők — a szóló részére hangolá.

»Száraz ágon, hallgató ajakkal, meddig ültök csüggedt madarak?« — így kezdé beszédét Tompa idézetével.

S mi történik? Az elnök, akinek Eötvös ama megjegyzésére, hogy a bosnyák politika bectelen, nem volt szava (talán maga is e véleményen van), — az ártatlan idézetért Győrffyt rendre utasítá.

Az ember alig tudná elképzelni, mi bírhatta rá, hacsak az nem, hogy az idézetből csak a »száraz ág«-at hallotta s per associationem idearum holmi fölmagasztaltatásokra való célszást vélt rejleni alatta.

Egyébiránt magunk is abban a véleményben vagyunk, hogy kedélyes modorú megbeszélésre akármely tárgy is inkább alkalmas, mint éppen az, mely most a szőnyegen forog.

*

Logikusabb szónok nem sok van a házban, mint Polit, azt meg kell neki adni. A magyar nyelvvel való küzdése dacára oly szoros láncolatban s mégis oly világosan tudja csoportosítani érveit, hogy gondolkozóba ejti hallgatóit. Nincs is egyéb baja fölszólalásainak, mint csak az, hogy ő mondja, kit folyton gyanú alatt tartani oly sokszor szolgált már javára Tisza Kálmánnak nehéz pillanatokban.

Így tegnap is. Amit a szélsőbal kemény, kíméletlen támadásai el nem értek, elérte Polit fölszólalása: megszóltatta Tisza Kálmánt, aki nagyon jól tudja, hogy, mint Sámsonnak a hajában, neki a támadásban van az egyedüli ereje. A védelemben éppolyan tehetetlen, mint a boa constrictor jóllakott korában.

*

A tegnapi nap folyamában a hosszú beszédek mellett, melyeket szó szerint följegyez a gyorsíró s egész terjedelmökben közöl az országgyűlési napló, nem voltak érdektelenek azok a kurta közbeszólások sem, melyek nem mindig részeseülnek az utókor számára való följegyeztetés szerencséjében.

Polit beszédében a többi közt azt mondá, hogy a délszlávok, semhogy osztrák rabigába hajtsák fejüket, inkább elpusztulnak az utolsó lábig.

— Jól teszik! — kiáltott közbe Csanády bácsi nagy komolyan.

Tisza Kálmán fölhozá, hogy ő Bécsben a királlyal szemben négy fal között elég erélytelen-e az ország jogainak védelmében s a nemzet kívánságainak hangsúlyozásában, azt senki nem tudhatja. Azt azonban ne várják tőle, hogy ő ott a mások véleményének adjon kifejezést; de ad a magáénak.

— Azt se tudjuk azonban — mondá Eötvös Károly.

*

A mai napon Németh Albertnek volt egy érdekes beszéde. Olyan aplomballal, annyira kihegyezve a poéneket, mint ő, kevés ember tud beszélni. Súlyt fektet minden syllabára s megérteti minden hangját, úgyhogy abból egy jotta se vész el a hallgatóra. Azok közé a masszív szónokok közé tartozik, kik mindig le tudják kötni a figyelmet s az ellenfélre nézve is mulattatók, de rendkívül kellemetlenül mulattatók. Beszédjük egy-egy tarkabarka mozaik mindenféleből; a kép, mely a dirib-darabkákból előáll, ritkán felel meg a festészet törvényeinek, de önmagában minden darabkájában van valami érdekes.

Így ma pl. nemigen vesztegetett sok szót Boszniára. Hogy ő azok közé tartozik, akik igenis óhajtják, hogy addig tartana a lázadás, míg az előadó urat is a csatamezőre hívná patriotizmusa, aki aztán hagyná is ott bosnyák trophaeumnak — a füleit, — körülbelül ennyivel intézte el az egész bosnyák kérdést.

Beszélt azonban sok egyébről. Németh Jánosnak, nagyatyjának a donacionális diplomájáról, Ocskay Lászlóról és Heiszter generálisról, a hódmezővásárhelyi pusztáról, az esztergomi kőbányáról, Schossberger dohányszállításairól, Nagy György viselt dolgairól s végre kiküldetni kívánt egy parlamenti bizottságot, melybe minden párt 2—2 tagot küldene s ez ítélne Tisza Kálmán fölött. — Fifikusan van az kieszelve. A kormánypárt küldene két tagot, a két ellenzék egyet, — hadd jutna Tisza Kálmán egyszer minoritásba.

Az elnök a másfél óráig tartó beszéd alatt közbe is szólt egyszer, hogy mi köze mindezeknek a dolgoknak Boszniához.

— Az, hogy így derül ki, hogyan készül a bosnyák többség — lett a válasz a baloldalról.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— május 19.

Aki azt hiszi, hogy Boszniát és Hercegovinát az ő szikláit tesz oly hozzáférhetetlenné, az jöjjön el a képviselőház most folyó ülésére s meglátja, hogy tévedett. Itt a zöld asztal körül keményebb csaták vívatnak, mint a Narenta mentében és

feketehegyek határszélén. Dragalj erődjét itt nem háromszor, de tízszer foglalják el és röpitik a levegőbe s megint csak elvesztik, s nem a sziklahegyek tetejéről puskáznak egymásra, de fejéhez vagdossák egymásnak magokat a sziklahegyeket.

*

Németh Albert gerillatámadása után ma a vastag kaliberű ágyúk gördültek elő nagy dübörgéssel.

A kormánypárt megunta a Cordélia szerepét, hogy csak hallgasson és szeressen, s ma szólásra nyitá föl két leghatalmasabb száját.

Jókai Mór az aranytollú és Tisza Kálmán a tollatlan léptek egymás után az arénába, hogy megdöntsék a most igazán »egyesült ellenzék« falanxait.

Még Ivánka Imre is hozzájuk kívánt csatlakozni harmadiknak, de az ülés végére jutván, azzal a szeretetreméltó indítvánnyal állott elő, hogy szép szavai meghallgatása kedvéért, hosszabbítsa meg a ház az öt órai ülést még egy órával. Az ellenzék bele is egyezett volna, de hát a mameluknak természete már, hogy mindig éhes legyen, — azért a gyönyörűnek ígérkező szónoklat más napra maradt.

*

Jókai mesével kezdte, mesével folytatta, mesével végezte. Hiába, őneki már végzete, hogy nemzetének nevelő dajkája legyen. Elmesélte a keleti kérdés egész históriáját a Mithad pasa könyvéből, melynek csak az az egy hibája van, hogy elfelejtett megjelenni.

Ő azonban elolvasta s abból hitelesen állíthatja, hogy az egész keleti bonyodalom, a lázadások, a török — orosz háború s minden veszedelem egy vérbosszú esetéből kerekedett, amint a lavina a verébszárny lebbenéséből szokott kerekedni. Ha az a knéz és bég közti eset Podgoricában elő nem adta volna magát, — nem kellene most nekünk a bosnyák lázadás elnyomására kiizzadnunk újabb 22 milliót.

De hát a vérbosszú, mely köztudomás szerint új intézmény, melyet 1875 előtt az ördög se ismert; mert ha száz év előtt ismerik, régen a mienk lett volna már az Aegei-tenger is.

*

Beszédjének legnagyobb része a historizálásból került ki. De volt egy még érdekesebb része is. Az, ahol a megszavazott milliók fejében *eszmét* kért a közös kormánytól arra nézve, hogy mi lesz Boszniával, Hercegovinával. Mert most úgy vagyunk vele, mint az ablakfa, hogy se ki, se be. Így egyszer arra virradhat a közös kormány, hogy nemcsak a pénzünk fogy el, de mi, akik támogatjuk, mi is elfogyunk.

Hej! haj! a bizony baj lesz, mert:

Teremt-e Isten több magyart,
Míg a világ, míg napja tart,
Ha mink is elfogyánk?!

Bizony aligha teremt, mert a bosnyák-magyarok természetétől öneki is elmehetett már a kedve.

*

Tisza Kálmán ma egy új törvénykönyvet hozott nemcsak a ház asztalára, de nemzetközi forgalomba.

A francia akadémia nagy szótárát, mely a berlini szerződést megmagyarázza azoknak a gyöngébbeknek, akik azt aláírták. Ez új törvénykönyvből megérthetik, hogy az »occupation«, melyre a hatalmak monarchiánkat felhatalmazták, annyit jelent, mint annexió.

Ezzel tehát most már ők is tisztába lehetnek. Ha nem volnának hajlandók ez értelmezést elfogadni: ott a francia akadémia, majd megtanítja ez őket kesztyűben dudálni.

*

Tisza után Horánszky Nándor kísérlette meg Jókai históriáját kissé helyreigazítani a vörös könyv diplomáciai irataiból. Hiú erőlködés! Nem hiszi el azt neki Jókai.

Végül még Helfy kellemetlenkedett, oly dolgokat hozván emlékezetbe, melyeket már rég alaposan eltagadottaknak lehetett hinni. Hogy senki se akarta az okkupációt. Még Prileszky sem, aki egy okkupációellenes meetingen elnökölt. Még a főispánok sem. És senki. Még a többség sem. Még a magyar kormány sem.

És most az okkupáció politikájának többsége van.

No, ne csodálkozzék Helfy Ignác olyan nagyon. Lesz itt maholnap többsége a — reichsráthba-menetelnek is, ha isten tovább is megsegít az eddigi úton.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

— május 20.

Aki ma egy óra tájban ment a képviselőház felé, feltűnhetett neki az a nagyon ritka jelenség, hogy a két zászlós ház körül ma egyetlen honatya sem ögyeleg. Néhány fiákerlő búsult ott csupán az olyan haza sorsa fölött, melyben az abrakot a kocsis issza meg.

Még a folyosók is ki voltak halva. Csak úgy kongott az ember lépése a visszhangos sikátorokon. Sehol egy élő lélek, pedig féltizenegykor, mint a köpü szája körül a méh melegedni kezdő napon, mind ott várta a sok honatya a tíz órai ülés megnyitását a Sándor utcai kapu előtt.

Honnan e szembeötló változás?

Hja, nagy dolog történik! Minden ember odabenn van és hallgat. Apponyi beszél.

Apponyi büszke lehet erre a jelenségre. Azt még Tisza Kálmán se tudja fölmutatni, hogy őt meghallgatni minden ember félbe hagyja a cigaretját.

Apponyi valamivel egy óra előtt kezdett beszélni s jóval elmúlt félháromra, mikor befejezte. És azalatt a képviselőház — honni soit qui mal y pense, — csupa fül vala.

A mérsékelt vezéreinek ez egyik tekintélyesebbje azon kezdte beszédjét, hogy kimutassa, hogy az okkupáció s az adminisztráció, amivel a berlini szerződés monarchiánkat megbízza, a katonai akció után összefolyik, egymásba forr, annyira, hogy azt veszedelmes fikció nélkül többé elválasztani nem is lehet. S innen indulva ki, bizonyította be azt, hogy a delegációk a beruházási költségek megszavazásával csakugyan átlépték hatáskörüket.

Mulatságosabb volt azonban beszédjének az a része, ahol a miniszterelnök által tegnap idézett francia akadémia nagy szótárával szemben a magyar akadémia nagy szótárára hivat-

kozik s fölolvassa, hogy hát az mit mond az okkupációról s hogyan értelmezi?

»Okkupál = ideiglenesen birtokában van, katonailag, = meglep és elfoglal, — átvitt értelemben: megszáll jó vagy rossz szellem« stb. stb., — mely épületes értelmezések mindegyike állandólag hangos derültségben tartá a házat.

Még maga Tisza Kálmán, mint szellemes ember, még ő maga sem állhatta meg, hogy jóízűen ne mosolyogjon az ötlet fölött, — melynél különben Apponyi sietett is kijelenteni, hogy ő ezt a filológiai értekezést nem érvelés szempontjából hozza ám föl, csak illusztrálni kívánta, hogy mi értéke van az ily szótárakkal való érvelésnek s hova jutunk, ha a miniszterelnök nyelvészeti fejtegetései után indulunk.

*

Apponyi érdekesen, tartalmasan, sok logikával tud beszélni. A kifejezések találó és igazán parlamenti választékoságára nézve, mióta mestere, Sennyey Pál nem vesz részt a vitákban, nem tudjuk, ha vajon állítható-e valaki melléje az egész képviselőházban.

Ma is ebben excellált, nem csekély tárgyismerettel és tanulmánnyal. Kimutatta, hogy a berlini szerződés az okkupációval nem arra bírta meg a monarchiát, amit a miniszterelnök a francia akadémia nagy szótárából kiolvasott. Egyáltalában nem ruházta föl a megszállott tartományok szuverénitásával, sőt ezt a szuverénitást az áprilisi konvenció egyenesen és örök időkre a szultánnak tartotta fenn.

Az is találó volt, midőn kimutatta, hogy a tisztán hadi akció biztosítására szükséges teendők igaz, hogy nem tartoznak a parlamentek jogköréhez. De éppoly kevésbé tartoznak a delegációk jogköréhez is. Végzi és teljesíti a hadi parancsnok s bizony nem szaladgál a parlamentek után, hogy kinyerje rá beleegyezésüket: de a delegációk után sem ám, melyeknek beleegyezését kinyerni egyáltalában nem kerülne kevesebb utánjárásba, mint a parlamentekét, s az utánjárásban elveszhetne a hadjárat, mert most is igaz az, hogy Roma deliberante Saguntum perit.

Rámutatott — a megszállott tartományok adminisztrációjára térve — az Andrassy és Szlávy felfogása közti eltérés-

re, s kihozta, hogy akár Andrásynak, akár Szilálynak van igaza: Tisza Kálmán föl nem menthető.

*

Érdekes volt Apponyit hallgatni, mikor az alkotmány megfurkált, a férgék által megrágott alkotmányunk sáncairól beszélt. Elolvasva beszéde e részét [látjuk], hogy Apponyi az aulikus család ivadéka is odajutott már, hogy — Kossuth Lajosnak adjon igazat.

De még érdekesebb volt tapasztalni a nagy különbséget, mely a bosnyák kérdésben a mérsékelt ellenzék két vezére, Apponyi és Szilágyi Dezső közt fennforog.

Szilágyi a formai okokon kívül még elvi okokból is megtagadta a fedezetet a lázadás elnyomására. S beszédének e része még hatalmasabb volt annál, melyben az alkotmány megsértéséről panaszkodik.

Apponyi pur et simple az inkompetencia alapján tagadta meg a fedezetet s ezt világosan és félreérthetetlenül fejezte ki.

Hát biz ez nagy hasadék a párt vezérférfiai között, s nem hisszük, hogy az oly éles látású ember figyelmét, mint Tisza Kálmán, kikerülné.

A TISZAESZLÁRI KISLEÁNY

(Izgalmas történet a Házban)

[május 23.]

Igazán rejtélyes dolog s nagy tőke Istóczynak. — Ónody képviselő mai története úgy hangzik, mintha száz évvel ezelőtt hallanók. A dajkák bohókás meséi ténnyé válva.

Hát mégis megisszák a zsidók húsvétkor a keresztény gyermekek vérért?

A tiszaezlári kisleány története ma közbeszéd tárgya volt a folyosókon, holnap beszélni fognak róla a lapok, hogy aztán az öregasszonyok szájában legyen holtuk napjáig.

A kisleányka mártírrá lett, s ártatlan vére rózsákat hajt a keresztények fáján. — Elkezdődik a zsidó hecc!

Azokon kívül, amit a képviselő elmondott a házban, még a következő részletekkel bővítve hallottuk a történetet.

A tizennégy éves leányka egy eszlári jómódú gazdái. Nagyon szinos és vallásos kisleányka volt.

Aznap, midőn a zsidók húsvét-ünnepe volt, átment Újfaluba a vásárra, s ott némi bevásárlásokat tévén, epedező tekintettel állt meg egy mézeskalácsos sátor előtt.

Az emberek látták ott ácsorogni a gyereket, s fel is tűnt nekik a szép leányka, ki hihetőleg valami mézeskalácsos tárgy után sóvárog, de nincsen pénze, hogy megvegye.

Az újfalusi zsidó saktert is látták, hogy beszélget vele, de hát ki ügyelt volna az ilyesmire?

A kisleány sohasem tért többé haza. Híre is ment a környéken, hogy egy kisleány elveszett az újfalusi vásárban, de hát hiszen az nem olyan nagyon feltűnő, kisgyerekek gyakran szoktak eltévedni, azért még korántsem juthatott eszébe senkinek, hogy a kisleányka vérét a zsidók megitták.

De volt valaki mégis, aki látta a bűntényt, egy másik gyermek, a sakter gyermeke.

Ez elmesélte, hogy a papa egy keresztény lánykát vitt be magával a zsinagógába. Ő a kulcslyukon leskelődött. A kisleány sírt. Kezeit hátrakötötték, a száját bedugta a papa, hogy ne sírhasson.

Hogy aztán mi történt, azt nem tudja a gyermek. Hanem arra meg már tanúk vannak, hogy segélykiáltások hallatszottak a zsinagógából.

Így beszélte ezt el Ónody képviselő úr s érdekessé tette magát a Ház előtt. Egyszerre híressé lett.

A nyíregyházi törvényszék, úgymond, majd kisüti az igazságot, mert a vizsgálat folyik ez ügyben.

Félünk tőle, hogy az derül ki abból a vizsgálatból, miszerint a képviselő úrnak víziói szoktak lenni.

Hanem hát nem nagy baj az. A fantázia mindig szép dolog.

Az meg éppen megfizethetetlen, hogy . . . az izgalmas bosnyák beszédek között feláll valaki s a változatosság kedvéért elmond a háznak egy *dajkamesét*.

Tekintve parlamentünk mai nívóját, alkalmasint sokan lesznek, akik elhiszik.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK _m	= Mikszáth Kálmán Munkái. (Borítéklapon: Mikszáth Kálmán Összegyűjtött Munkái.) 1—33. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1889—1908.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1—32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása.) 1—19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
MK _m R—Fr	= Mikszáth Kálmán Művei. 1—50. köt. Bp. Révai—Franklin kiad. Évszámjelzés nélkül. [1929—1931.]
Krk	= A jelen kritikai kiadás.
M.	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyvalakban).

[Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetben foglalt dolgozatok kéziratjai nem maradtak fenn.

E cikkek és karcolatok túlnyomó része ezúttal jelenik meg először kötetben, így ezen írások többségével az eddigi Mikszáth-irodalom nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs rendszeres »Irodalom« c. rovata. A kivételszámba menő eseteket megemlítjük.

*

Az **M.** (megjelenés, közlés) rovatában tételről tételre megismétlődő adatokat az egész kötetre vonatkozóan e helyen tüntetjük fel. Eszerint:

A jelen kötet a Pesti Hírlapban (PH) 1882. évi január—májusban megjelent Mikszáth-cikkeket és karcolatokat tartalmazza. A Pesti Hírlap ekkor 4. évfolyamát jegyezte. Felelős szerkesztője Kenedi Géza volt.

E KÖTET ÚJSÁGA A SZÁMOK TÜKRÉBEN

A jelen Mikszáth-kiadás az *Elbeszélések* című ciklustól kezdve (a Krk 27. kötetétől), valamint a *Cikkek és Karcolatok* című ciklustól kezdve (a Krk 51. kötetétől) Mikszáth eddig ismeretlen vagy elfelejtett, kallódó írásainak százait tárta fel és tette nemzeti kultúránk közkincsévé.

Abból a célból, hogy az olvasóközönség ily irányú tájékozódását megkönnyítsük és a Krk-sorozat irodalomtörténeti értékelését elősegítsük: időnként számszerű kimutatást közlünk egyes kötetek anyagának összetételéről, vagyis arról, hogy az itt először kötetbe foglalt írások milyen mértékben gazdagítják, bővítik Mikszáth oeuvre-jét.

Sorozatunk jelen kötete 61 cikket és 32 országgyűlési karcolatot, összesen tehát 93 Mikszáth-írást tartalmaz.

Az év ezen első öt hónapját kerekén 150 napnak számítva, azt látjuk, hogy Mikszáth 1882 január—májusában átlag másfél naponként írt egy-egy cikket vagy karcolatot a Pesti Hírlap számára. Ha ehhez hozzávesszük ugyanezen öt hónap alatt keletkezett 18 novelláját (ld. Krk 33. köt.), akkor még nyilvánvalóbb a magára-talált és kedve szerint dolgozó író munkabírása és nagyszerű teljesítménye.

E 93 írásműből az eddigi különböző kötetkiadásokban csupán 18 darabbal találkozunk. Valamennyi eredetileg Mikszáth névjelzésével vagy közismert álnévvel, illetőleg betűjelzésével (Scarron, ill. S—n.) jelent meg; betakarításuk ezért könnyűszerrel történhetett.

A kötetbeli közléseken felül a Mikszáth-irodalom, pontosabban szólva: Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájának idevágó, 1882. évi fejezete (Bp. 1917., 116—117. l.) mindössze 10 darabot említ. (Ebből cikk 8, országgyűlési karcolat 2.)

A 93 írásmű között tehát 65 eddig teljesen ismeretlenül lappangó — bátran mondhatjuk: már-már örökre elveszett — Mikszáth-dolgot tartunk fel. (Ebből cikk 35, országgyűlési karcolat 30.)

Mi a magyarázata annak, hogy ezek a Mikszáth-írások *kilencven éven keresztül* ismeretlenek maradtak?

Válaszunk: részint *névtelen* közlésük, részint pedig Mikszáth *sokféle, eddig megfejtetlen álnév-használata*. A jelen kötetben előforduló új álnveket Gulyás Pál kitűnő szakkönyve, a »Magyar írói álnév-lexikon« (Bp. 1956) sem ismeri, nem is említi.

A 93 írásmű közül, illetőleg az eddig teljesen ismeretlen 65 dolgozat közül névtelen cikk 25, névtelen karcolat 29, összesen tehát 54 darab. Az eddig ismeretlen álnevű dolgozatok száma pedig 11.

Mikszáth eddig ismeretlen álnevei, amelyek csak a Pesti Hírlapban — s jórészt e kötet anyagában — bukkannak fel, a következők

márciusban tűnnek fel: *Veritas, Morbus*;

áprilisban: *Cornélius, Egy delegátus, Livius*;

májusban: *Dandy, Ciprus* és egy elbeszélése alatt: *Curtius*.

(Ez utóbbi álnévvel *Az öreg Prikler néni* c. novelláját szignálta.

Ld. Krk 33. köt. 307. l.)

Hasonló számszerű kimutatást közlünk majd legközelebb, a Krk 64. kötetének összetételéről, illetőleg tartalmi újságáról is.

B. Gy.

A JÉGRŐL

M. PH, január 5., 5. sz. 1. Melléklet 2. 1. (= 10. 1.) Aláírás: *Egy elkieseredett férj.*

Kötetben itt először.

A téma és Mikszáth szerzősége

Publicisztikai dolgozataiban Mikszáth évről évre éppúgy hasznosítja a tavasz, nyár, ősz időszerű témáit — hogy ne mondjuk: idény-cikkeit —, mint ahogy télen sem mulasztja el sorra venni a Mikulás, a karácsony, az újév, a koresolyázás, szánkázás, farsang stb. örömeit.

Mint hogy pedig ezek a témák gyakran visszatérnek tolla alá, természetesen nem kerülheti el az ismétléseket. Mikszáth egyébként is szívesen követi Horatius tanítását, amely szerint: *«Bis repetita placent»*, vagyis: a kedves, érdekes dolgok kétszer (sőt, akár többször) újraolvasva is tetszenek . . .

Minderre azért emlékeztetjük az olvasót, mert ez a kis karcolat is sajátos Mikszáth-i témákat variál: a jégpálya örömeit és csintalan epizódjait. Így például a karcolat második felében írónk újból elmeséli a *«bukás a jégen»* epizódját, ezt a *«régii adomát»*, amellyel 1879. dec. 16-án már a Szegedi Napló közönségét is mulattatta. (Ld. Krk 57. köt. 184—5. 1.) A Szegedi Naplóban még csak *«W. gavallér»* ajkára adja a megnyugtató választ; ezúttal már meg is nevezi őt *«Wenckheim . . . a lovagias báró»* személyében. A Szegedi Napló-beli cikk megjelenésekor ugyanis még félév sem telt el báró Wenckheim Béla volt miniszterelnök halála (1879. júl. 7.) óta — azért volt tapintatos irányában. Ezúttal már név szerint is említhette a harmadfél éve *«megboldogult»* gavallért.

Ezt a részletet mint önállósított anekdotát olvashatjuk a *Hi 12.* kötetében is (*Anekdoták I., 1917.* 21. 1.).

A csintalan jelenet leírása annak idején jó alkalmat nyújtott a Szegedi Naplóval konkurrens Szegedi Híradónak arra, hogy megbotránkozzék a tárcza *«trivialitás»*-án: *«A humoristának sok meg van engedve — méltatlankodik a Szegedi Híradó —, de nem minden; s az apróságok gyártója jól teszi, ha szellemének és ízlésének extravaganciáival kissé óvatosabban bánik . . . »* (Ld. Krk 57. köt. 319—320. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 5 : 4—5 *irongál és iszánkol* — a nyelvhasználatból kivezett szavak a korcsolyázás kifejezésére.
„ 7 » *a cher Muki*» — a kedves Muki.
„ 19 *akcia* — részvény.

FARSANG

M. *PH, január 6., 6. sz. 4. 1. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Az 1882. évi farsang

A farsang, a báli szezon is éppoly hálás (és kötelező) újságtéma volt, mint az évszakok beköszöntéséről vagy az ünnepnapokról szóló megemlékezés.

Mikszáth különös kedvteléssel számolt be mindig a bálokról, azok meglepetéseiről, örömeiről és viszontagságairól. (Ld. pl. *Farsangi tárcáját*: 1881, Krk 60. köt., valamint *Bál után* és *Hazatérés a bálból* c. képmagyarázatait: Krk 61. köt.)

Ily tárgyú karcolataiban rendszerint sablonosan megismétli a családtagok lelkiállapotát: a kisasszonyok boldogan készülődnek bemutatni báli ruhájukat; a mamák lányaik férjhezadási lehetőségeit mérlegelik; a papák pedig viszolyogva gondolnak a vidám farsanggal járó költségekre: a toalett-számlák sötét felhőket vonnak homlokukra . . . Mikszáthnál az apák majd mindig ebben a tragikus pozitívában jelennek meg.

Ezt a kis hangulatos cikket a PH szerkesztősége mintegy beharangozól íratta Mikszáthtal az egyidejűleg közölt »Farsangi naptár«-hoz. A naptár január 7-től február 19-ig sorolja fel a fontosabb bálakat, külön is hangsúlyozva: »Hogy mily gazdag lesz az idei farsang mulatságokban, azt eddig gyűjtött, bár még nem egészen teljes adataink is igazolják.« A fővárosi farsangmulatságok főleg az »Európa« szállóban és a Vigadóban zajlottak le.

A farsang tartama alatt a sajtó többször is beszámol a báli eseményekről, részletes leírásokkal szórakoztatva a századvég ráérő olvasóközönségét.

A szövegről

Számos példával rámutattunk már arra, hogy a Pesti Hírlap, vagyis a Légrády testvérek nyomdája ebben az időben különös felületességgel, gondatlansággal dolgozott. A szöveghibákat sokszor Mikszáth nehezen olvasható, apróbetűs, ékezetlen és központozás

nélküli írása is menti és magyarázza, de ugyanakkor a sajtóhibáknál súlyosabb nyomdai hibák: betű- és szó-kihagyások is éktelenítik a szövegeket, s minduntalan találgatásra kényszerítik az olvasót — és a sajtó alá rendezőt is.

A jelen cikk különösen magán viseli a gondatlan hamar-munka és a felületes korrektúra nyomait. Íme, két kirívó példa:

Lap Sor

6 : 1—3 A PH eredeti szövegében: Mennyi szép remény . . . fűzódik ahhoz egyrésztől, hány keserű csalódás tapasztalása m e [!] [Javitottuk, ill. kiegészítettük következőképpen:] . . . hány keserű csalódás tapasztalása másrésztől.

7 : 14 A PH szövegében már a negyedik farsangot alud a át [Javitottuk:] . . . aludta át.

A LEGÚJABB HADJÁRAT

M. PH, január 6., 6. sz. 1. Melléklet 1—2. 1. (= 9—10. 1.) Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Kutyakomédiák

Az egy hónappal azelőtt (1881. dec. 9-én) fölvetett téma — a veszettségi járvány-veszélyről — újabb karcolat írására készítette Mikszáthot. Abban is (*Tömeges kivégzés Budapesten*, Krk 62. köt.), ebben is a kutyák ellen indított »Legújabb hadjárat« fölött humorizál.

A nagyvárosok egyik fontos rendészeti problémája a kutyakérdés. Falun és kisvárosban szabadon csatangolhatnak a kutyák, de a nagyváros utcáin be kell szorítani őket a társadalmi és közlekedési rendbe. Szájkosárral vagy anélkül? pórázon vagy anélkül járhatnak-e a kutyák a főváros utcáin? — ez az a kérdés, mellyel a rendőrség és a törvényhatóság a 80-as években szorgosan foglalkozott. A hivatalos megbeszélésekről a lapok is megemlékeztek, és Mikszáth — szokása szerint — e hírlapi közlésekre támaszkodva fejtette ki nézeteit. Nagyobb hatás kedvéért magukat a legközvetlenebbül érdekelt feleket: a kutyákat szólaltatja meg. A karcolat II. és III. fejezete jórészt a kutyák dialógusaiból áll. Beszélgetésük jó alkalmat nyújt az írónak arra, hogy e rendészeti kérdéssel kapcsolatosan kedvére megcsipkedje a policájt is, a municipiumot is. — Emberekről és állatokról szóló történeteiből már régóta tudjuk, hogy Mikszáth mindig a gyöngébb fél pártjára áll. E cikk hatását is jócskán fokozza az a tréfás szerepe, ahogy a sorsuk-jövőjük miatt aggódó kutyák mellett érzeteti rokonszenvét.

*

A PH 1882. jan. 2. és 4-i számából megtudjuk, hogy a belügy-miniszter »a lapokból értesülvén« [!], miszerint a főváros területén számos gazdátlan kutya barangol, melyek a környékbeli falvakból idejövő veszett ebek által megmarva már több rendbeli szerencsétlenség okozói lettek: felhívja, azaz hogy jelentéstételre szólítja fel a főváros vezetőségét, hogy mind e hírek alapossága felől meggyőződést szerzett-e, s tett-e intézkedéseket arra nézve, hogy e rendkívül veszélyes kór terjedése lehetetlenné váljék.

A PH egy jan. 4-i kis cikke (»Veszett ebek« címen) sürgeti, hogy: »múlthatatlanul el kell rendelni a szájkosárhordást.«

Ezek után a PH jan. 5-i száma (3. l.) részletes tájékoztatást közöl »Az ebek megrendszabályozásá«-ról. Ennek a cikknek elolvasása után (vagy olvasása közben!) vetette papírra Mikszáth a jan. 6-án megjelent, előttünk fekvő karcolatát. Közöljük a karcolat e »forrásának« kivonatát, annál is inkább, mert ez a közlés egyúttal megvilágít néhány olyan nevet és mozzanatot, amelyeket Mikszáth szintén felhasznál:

A fővárosi közegészségügyi bizottság jan. 4-i ülésén foglalkozott az utóbbi időben oly nagy mérvet öltött ebmarási esetekkel, leginkább azon miniszteri rendeletek folytán, amelyek ezen ügyben újabban adattak ki. — A kóbor ebeknek a főváros területére bejuthatását meg kell akadályozni; s mivel az ebtartók nem tudják a kellő ápolási szabályokat, s innen van, hogy a düh is kifejlődik az ebeken: minden budapesti ebtartó kapjon az ebek tartására vonatkozó utasítást, miknek kidolgozásával a főorvos megbízott, s e feladatának meg is felelt, tíz pontba foglalván össze javaslatait. Azon indítványt, melyet az albizottságban dr. Reinitz tett, hogy t. i. az ebek szájkosarat kapjanak, a jelentés nem pártolja, mert a szájkosár csak ingerli a kutyákat. A jelentés meghallgatása után Reinitz szólalt fel; továbbra is szükségesnek tartja a szájkosarat.

Dr. Bókay János prof. indítványozza, hogy a gazda nélkül az utcán található kutyák — akár van védjegyük, akár nincs — a gyepmesteri és rendőri közegek által elfogatandók legyenek; a védjeggyel bírók csak magas váltásdíj mellett adassanak vissza gazdáiknak, a védjeggyel nem bírók pedig okvetlen elpusztítandók.

Patrubány főorvos megjegyzi, hogy most sem fordul elő több ebmarás és veszettség, mint eddig, csakhogy most nagyobb a zaj! Egyébként elfogadja Bókay indítványát.

Királyi Pál emlékeztet arra, hogy 1870-ig kötelező volt a szájkosár, de ekkor Pestváros gyűlésén Simon Flórent [akire Mikszáth is utal!] ezzel kezdte egyik beszédét: »A fájdalomnak is van logikája«, s ebből kihozta azt, hogy az ebek szájkosár miatti fájdalomra idézi elő a veszettséget. [!] Ezzel a közgyűlést meghódította, s azóta levették a szájkosarat. Pedig ha a főorvos összeszámítaná, hogy 1870 óta mennyi marási eset volt, s összehasonlitaná a szájkosár idejébeli esetekkel, a különbséget igen nagynak találná. Ajánlja tehát a szájkosár alkalmazását.

Bókay oly közvetítő indítvánnyal segített az eltérő véleményeken, hogy mind a szájkosár, mind a vezető zsinag kötelezőül mondassék ki.

A bizottság szavazván, a többség Bókay indítványát fogadta el, behozandónak mondván ki úgy a szájkosarat, mint a vezető zsinetet.

A többi felmerült indítvány, mikre nézve nézeteltérés nem forogt fenn, egyhangúlag elfogadott.

A szövegről

A PH szövegében egypár szó és név írása hibás. Javítottuk következőképpen (zárójelben: PH):

Lap Sor

II. fejezet

- 8 : 6 címerében (címerébe [!])
9 : 11 kutya-mazurka schrittek (kutya-mazurka schriltek [!])
„ 37 a »konc«-ra, (a »Konc«-ra,) [Félreértésre alkalmat adó nagy kezdőbetűvel!]

III. fejezet

- 10 : 9 Bókay (Bókai) [De a 11. lap 8. sorában PH is: Dr. Bókay]
11 : 19 Patrubány (Patrubányi) [De előbb, a 10. lap 9. sorában PH is helyesen: Patrubány]
Egy megjegyzésünk:
11 : 31 »eddig sem szerettem volna lenni ember ebben az országban . . .« — Szokatlanul hangzik, de a kutya-sóhajjt hangúlyosan emeli ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

I. Bevezetés

- 7 : 1 »otthon a megyében« — Cikkeiben és elbeszéléseiben MK előszeretettel utal Nógrád megyei élményeire.
8 : 10 »magisztrátus« — városi hatóság, előljáróság.
„ 19 »indirekt út« — közvetett, nem egyenes út.

II. fejezet

- 8 : 1 »Erzsébet tér« — a mai Engels tér.
„ 2 »Kék Macska« — éjszakai mulató a Király utcában. (MK gyakran említi ezt a hírhedtté vált, divatos lokált.)
„ 3 »szelindek kutyák« — »szelindek ebek« elnevezéssel is előfordulnak MK-nál.
„ 5 stb. »Dráva, Tisza, Zagyva« — Följegyezhetjük MK állatnévkészletébe. (Hasonlóképpen folyóról elnevezett kutyanev nála másutt: Visztula.) — Alább (III. 11 : 1—2) még két kutyanev: »Szellő és Didó«.

- 8 : 6—7 »a legharapósabb ember címerében kakasokat találtak.«
— Mikszáthnak e rejtett utalását csak az alábbiak ismeretében lehet megérteni:
Mike Sándor, az erdélyi főkormányzók víg kedélyű levél-tárnoka a kiegyezés körüli években megtréfálta Gyulai Pált egy maga kitalálta családi címerrel. A tréfa, mint valóság, tévedésből a napisajtóba is belekerült. Eszerint »a Gyulai család címere«: »kék mezőben viaskodó két ezüst kakas, melyek közül az egyik a másik taraját lenyomja.«
Ez a tréfás közlés a Pesti Napló 1882. január 4-i számában látott napvilágot.
Mikszáthnak — napi sajtószemléje közben — nem került el a figyelmét ez a kis gúnyolódás Gyulaival — »a legharapósabb ember«-rel — szemben, s tüstént be is iktatta másnapi karcolatába.
(A tréfás címer történetének ismertetését Zimándi P. Istvánnak köszönhetjük. Ő találta meg s följegyezte »Péterfy Jenő és baráti köre« c. tanulmányában, Bp. 1960., 14. l.)
- 9 : 1 »a régi királyok alatt kutyabőrre írták a diplomákat« — tudniillik a nemesi okleveleket.
„ 6 »Egy rendőr! Az lehetetlen!« — MK jellegzetes gúnya a század végi elégtelen és korszerűtlen rendőrséggel szemben. Ld. alább is! (V. ö. *A rendőr*, 1877., Krk 29. köt.; *Szegedi tútkok*, 1878., Krk 30. köt. stb.)
„ 11 »kutyá-mazurka schrittek« — kutyá-tánclépések.
„ 15 »Ábrányi Emilke versei« — szokatlan gúnyos megjegyzés; a későbbi években nem ismétlődik. (Ábrányi Emilnek »Újabb Költemények« c. kötete jelent meg 1882-ben.)
„ 17 *Fuchs-testvérek* — Ábrányi Emil verseskötetének kiadói.
„ 18 »mégis csak fajtánkbeliek« — a Fuchs = róka névvel űzött szójáték.
„ 37 »konc« — szójáték a valóságos konc (csont) és a protekciós kormánypárti képviselők (a mamelukok) kedvezményei között (gazdasági előnyök, befolyásos állások stb.).
- 10 : 2 »megyeista« — pártállás a fővárossal szemben.
III. fejezet
- 10 : 20 *elnyomatási epocha* — elnyomatási korszak.
- 11 : 1 *Mokány Berci* — Ágai Adolf egyik álneve és élelappeli alakja (a parlagi birtokos). — A figura őse Kisfaludy Károly »Csalódások« c. vígjátékának Mokány nevű földesúr-szereplője.
„ 7 »A kis pudli jó s lihegve mondja...« — Czuczor Gergely »Hunyadi« c. balladájából travesztált sor. (Ott: »De hírnök jó s pihegve szól...«)

SZENTKIRÁLYI MÓR

M. PH, január 9, 9. sz. 1. l., a tárcarovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth nekrológ-típusai

Mikszáth nekrológjai élesen elkülönülnek egymástól aszerint, hogy személyes jóismerőseit búcsúztatja-e vagy pedig a közélet olyan jeleseit, akikkel nem volt közvetlen kapcsolata. Ez utóbbi fajta nekrológjainak hangja — fokozott tárgyyszerűségük miatt — természetesen kevésbé melegszik föl, mint amikor jóismerőseitől vagy barátaitól búcsúzkodik. Felsorolja a köztudatban élő érdemeiket, jellemvonásait — s mindezt jóval több életrajzi adatközléssel, mint a szubjektív jellegű nekrológokban.

Szentkirályi Mór is az író személyétől távolabb állók közé tartozott. Annak a nemzedéknek volt a tagja, amely a század három kiemelkedő nagyságával együtt szerepelt a fórumon. Széchenyi, Kossuth és Deák küzdelmeiben osztozott a maga szerényebb munkaterületén.

Mikszáth főleg mint Pest tevékeny polgármesterét méltatja, kiemelve liberális törekvéseit és a főváros fejlesztésében elért eredményeit.

A közéleti férfiú érdemeinek teljes méltánylása ez a nekrológ. De — ismételjük — a sorokban és a sorok között nem látjuk s nem érezzük Mikszáth tollának fényét és melegét. Pedig a cikk kétségtelenül tőle való; ezt teljesen bizonyossá teszi a 12. lap 10—16. soraiban található utalása. (Ld. a Tárnyi magyarázatoknál!)

*

A cikk bevezetésében a következő mondat olvasható: »Lapunk tegnapi számában elősoroltuk röviden életrajzi adatait.« Eszerint a vonatkozó közlemény (PH 1882. jan. 8., 8. sz. 5. l., a »Napi hírek« rovatában) szintén MK tollából való. (Nagyrészt valamely lexikon-szerű műből átvéve.) Ideiktatjuk tehát teljes egészében:

»Szentmihályi Mór meghalt. Mint mély részvétellel értesülünk, politikai és közéletünk ama derék bajnoka, kinek súlyos betegségről legközelebb hoztunk hírt, ma este elhunyt. Szentkirályi Móric 1809. március 9-én született Budapesten, hol tanulmányait is végezte, s 1829-ben jogtudor lett. Külföldön tett utazása után Pest megye főjegyzője, majd alispánja s 1839. év óta országgyűlési követé volt, s [mint] ilyen 1848-ig a szónoki és törvényhozási nevezetességek sorában foglalt helyet. — Nagy készületséggel lépett a törvényhozói pályára, melyen a szólásszabadság s a szabad királyi városok szavazati jogának fő szószólója volt. 1848-ban mint a fontolgotó vitatás embere

nem oszthatta az igaztó politika vérmes reményeit s ellentétbe jött pesti követtársa-, Kossuthal s otthagya a pozsonyi országgyűlést. 1848 vége felé teljesen elvonult a politikai színtérről. Az abszolutizmus idején orvosi tanulmányokat tett s orvostudori diplomát szerzett. 1865-ben a Józsefváros képviselőjéül választá, s az országgyűlésen Deák Ferenc oldalán foglalt állást. Egy ideig a Nemzeti Színháznak is volt igazgatója. A hetvenes évek eleje óta a közélettől teljesen visszavonult.»

E közlemény első mondata egy korábbi hírközlésre is hivatkozik, éspedig a következőre (PH 1882. jan. 7., 7. sz., 5. l.):

»Két kiváló férfit a kórágyn.« [Az egyik a száz évnél idősebb br. Podmaniczky János, P. Frigyes atyja, aki Keresztúron lakik; kitűnő vadász volt; vagyonát több millióra becsülik. Továbbá:] »Súlyos betegen fekszik, mint értesülünk, Szentkirályi Mór is, a negyvenes évek politikai életének e kiváló alakja, a régi Pest város volt polgármestere s egykor országgyűlési képviselője. Szentkirályi már meghaladta a hetven évet, életben maradásához — sajnos — orvosai nem kötnek reményt.«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 12 : 10—16 »Múltkor fejtettük ki...« stb. — A nekrológok sorozásainak »értékjelző« szerepét MK többször is szóba hozza írásaiban. Nemcsak cikkeiben, hanem humoros karcolataiban is. Ld. pl. *Hogy lettem én négy gyermek apja?* (Krk 60. köt. 180. l.); *Az új Blaháné* (Krk 61. köt. 23. l.) stb.
- 13 : 26 a közúti vasút — Pesten 1866-ban indult az első omnibusz. A pesti és a budai közlekedési vállalatok egyesítéséből 1878-ban keletkezett a Budapesti közúti vasút.
- „ 26 a közvágóhíd — 1870—72-ben, Szentkirályi polgármesterége alatt épült.
- 14 : 11 *Ósz utca* — MK csak annyit mond, hogy Szentkirályi Mórt Ósz utcai házából temették. A Vasárnapi Ujság szerint (1882. jan. 15., 46. l.) koporsóját Tápiószentmártonban, a családi sírboltban helyezték el. — A halotti gyülekezetben ott voltak a főváros polgármesterei, bizottsági tagjai, Pest megye főbb tisztviselői, az Akadémia számos tagja és elnöke: gróf Lónyay Menyhért, a kir. Kúria tagjai, képviselők, egyetemi tanárok, polgárok, orvosok stb. Ravatalánál Szilágyi Dezső, a Józsefváros képviselője mondott búcsúbeszédet.

A PONYVAIRODALOM MEGSZÜNTETÉSE

M. PH, január 12., 12. szám 1. Melléklet 2. 1. (= 10. 1.), az Irodalom c. rovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Kártékony és nemes ponyva. — Mikszáth szerzősége

Mikszáthnak ez a névtelen cikke, amelyet a teljes feledésből emeltem ki, népies írásai szempontjából rendkívül jelentős. Részint elvi állásfoglalása miatt, részint pedig azért, mert mintegy bevezetője művei ama csoportjának, amelyet az itt körvonalazott füzetekben a falu népének írt.

A cikket az eddigi Mikszáth-irodalom nem ismerte. Rubinyi Mózes — mint a névtelen cikkekre általában — erre sem figyelt föl. Mikszáth szerzősége viszont kétségtelen, amint ezt az alábbiakban tárgyi bizonyítékaink is igazolják.

*

A kiegyezés után a kötelező elemi iskolai oktatás nagymértékben megnövelte a tömegek olvasmányigényét. A keresletet kihasználva a 70-es évektől kezdve valósággal elburjándzottak a ponyvakiadványok: betyár- és rablóhistoriák, a »krimi« akkori műfajai. Ezeket a ríktó címlappal ellátott füzeteket néhány krajeárért árusították a vásári ponyván, sőt házaltak is velük.

E kettős körülmény: egyrészt az olvasmányszükséglet kielégítése, másfelől pedig a lélekmételyező füzetek visszaszorítása ellenakcióra készítette az illetékes szerveket. Az úgynevezett »nemes ponyva« megteremtésére (vagyis a ponyvafüzetek formájának megtartásával az erkölcsi és értelmi nevelést szolgáló füzetek kiadására) több ízben történt kísérlet. Eötvös József korai halála után hivatali utódai: Pauler Tivadar és Trefort Ágoston ismételten tettek próbákat e téren.

Pauler Tivadar kultuszminisztersége idején, 1872. január 21-én, tárcájának költségvetési tárgyalásakor heves vita alakult ki a parlamentben az iskolai és népkönyvek tartalmát és szellemét illetően. Az ellenzéki képviselők (köztük Csernátony Lajos és Táncsics Mihály) szót emeltek az e téren tapasztalható visszaélések ellen; »valóságos mérég«-nek nevezték egyes könyvek — köztük a nem állami tankönyvek — némely fejezeit; kívánták, hogy »egészséges táplálék adassék a nép szellemének . . .«. Podmaniczky Frigyes azt ajánlotta, hogy a Ház szavazzon meg bizonyos összeget célszerű népművelési könyvekre s ilyen módon akadályozza meg az »ártalmas irányú könyvek« terjedését.

Pauler Tivadar rövid kultuszminisztersége (1871. febr.—1872. szept.) nem tette lehetővé a kérdés gyakorlati megvalósítását. Csak

Trefort Ágoston minisztersége idején — akkor is alaposan megkésve ! — 1882-ben került sor egy igen jelentős népkönyv-kiadási kísérletre.

Ennek a kísérletnek kezdeti tárgyalásairól szól Mikszáth előtünk fekvő cikke.

A kormány intézkedését a népbutító ponyva mind nagyobb méretű elterjedése tette szükségessé. Egypár zugíró (élükön a Tatár Péter álnéven szereplő Medve Imre) és egypár zugkiadó (élükön a Bucsánszky és Rózsa-féle nyomda) valósággal elárasztották a falu népét és a városi lakosság alsóbb rétegeit ponyvafüzeteikkel, amelyek főleg a betyár- és rablóromantika témáival és eszközeivel kerestek s értek el hatást a műveletlen tömegek körében.

Ez ellen az egyértelműen káros, sőt veszélyes ponyvaáradattal szemben kezdeményezte a kultuskormány a »nemes ponyva«-mozgalmat, amelynek figyelemre méltó eredménye egy füzetsorozat, ezzel a címmel: »Jó könyvek a magyar nép számára.«

Mikszáth e névtelen cikke pontosan tudósít a vállalat kialakulásának körülményeiről. Eszerint Gönczy Pál közoktatásügyi miniszteriumi államtitkár egypár író bevonásával értekezletet tartott, amelyen megvitatták a tennivalókat.

Az értekezletre meghívott Komócsy József és P. Szathmáry Károly révén az írói körök — s köztük Mikszáth — is nagyjából tájékozódtak a kialakult tervekről.

Mikszáth, akinek közreműködésére az intéző körök Jókaival együtt bizonyára elsősorban számítottak, tüstént közli álláspontját: a kitűzött feladatot a legkiválóbb írók egyesítésével kell megvalósítani, s e kiváló írókat, a toll »mestereit« meg kell fizetni ! Ahogy a záromondatban hangsúlyozza: mert az írók sem élhetnek meg a levegőből !

A kiadványsorozatról a Krk egyik későbbi kötetében még részletesen szólnak, amikor majd összesítve közzétesszük Mikszáthnak a »Jó Könyvek« sorozatában megjelent, prózában és versben írt népies elbeszéléseit. Most elég lesz annyit megjegyeznünk, hogy a sorozat szerkesztésére valóban Komócsy József és P. Szathmáry Károly kapott megbízást. Mikszáthnak az a javaslata is teljesült, hogy az írók tisztességes honoráriumot kapjanak. Ilyen módon sikerült megnyerni munkatársul — önkívüle — Jókait, Reviczky Gyulát, Tolnai Lajost, Vajda Jánost stb. A méltányos írói honoráriumokat a kultuskormány utalta ki, míg a »Jó Könyvek« kiadásáról és terjesztéséről a Révai Testvérek cég gondoskodott.

*

Ami mármost Mikszáth szerzőségét illeti: a cikk felfogása, stílusa és tárgyi utalásai egyaránt reá vallanak. Amikor a szerbtövís kiirtására vonatkozó »megyei rendeletekre« hivatkozik (14 : 8—10), aztán az állami bürokráciát kizárólagosan érdeklő *adóbekajátásokra* utal (14 : 16—17), a hivatalos szervek sablonos »összeülését és tanácskozását« ismételteti (15 : 5—7) — mindezekben korábbi írásainak és szatíráinak témaköreit újítja fel.

A ponyvafüzeteknek nála jobb ismerője alig volt akkori íróink között. Diákkorában rengeteg betyár- és rablóhistoriát olvasott — amint ezekről nem egy elbeszélésében megemlékezett. Tulajdon kezén is megfordult tehát az itt említett »Hétfejű kisasszony« és a »Zsidóvá változott disznó« c. ostoba történet — sok egyéssel együtt.

De másfelől, a kérdés pozitív oldaláról is elárulja a cikk Mikszáth szerzőségét. Hiszen szépprózai munkásságát éppen a »nemes ponyvát« szolgáló népies elbeszélésekkel kezdte Jókai Igazmondó c. lapjában — már akkor küzdve a ponyva mételye ellen. (Ld. *Ami a lelket megmérgezi*, 1871. Krk 1. köt. és *A kemény ember*, 1872. Krk 27. köt.)

Utoljára hagytuk az egymagában is döntő bizonyítékul szolgáló Lamartine-idézetet (15 : 34—35) (»A népnek a legjobb olvasmány sem elég jó«), amelyet Mikszáth imént említett 1871. évi elbeszélésének mottójául is használt (Krk 1. köt. 6. l.).

A szövegről

(Zárójelben a PH eredeti, pontatlan, ill. nem szabatos írásmódja.)

Lap Sor

14 : 2 stb. Gönczy (Gönczy)

„ 12—14 még . . . , addig (még . . . , addig)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

15 : 14 *dr. Szontagh* — MK itt a gömöri Szontagh Pálra utal. (Ld. az Életrajzi jegyzetekben is!) Szontagh Pál mint az Ipar-egyesület egyik vezetője indította meg a MK-nál említett ponyva elleni füzeteket. — A teméntelen ponyva- és nemesponyva-kiadványok bibliográfiai és könyvtári feldolgozatlansága miatt ezen a területen vajmi nehéz a tájékozódás. Ezért Szontagh Pál tiszteletre méltó vállalkozásának eredményeit (az egyes kiadványokat, a szerzői gárdát, a füzetek tárgyköreit stb.) nem ismerjük.

„ 23 *nervus rerum gerendarum* — a pénz a dolgok idege (mozgatója).

SAJÁT KÜLÖN BLAHÁNÉNK

M. *PH, január 15., 15. sz. 2. Melléklet 2. l. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége. — Hogyan születik egy tanítómesze?

A névtelen cikk szerzőségének megállapításához több rendbeli analógia kínálgatik.

Mindenekelőtt Mikszáth volt az, aki ebben az időben a Szegedi Napló és a Pesti Hirlap olvasóinak egyaránt dicséretet zengett Blahánéről, s a szépasszonyokat azzal a bókkal magasztalta, hogy: »Ejnye, de nagyon hasonlít Blahánéhoz!« Valóságos érték- és mértékjelző volt nála, ha a színpad egynémely újonnan feltűnt csillagát — mint például Hegyi Arankát is — *Az új Blahánének* nevezte. (Ld. Krk 61. köt.)

Ebben a cikkében egy vendéglői — pontosabban szólva: kocsmái — baráti társaságról jegyzi föl, hogy mindannyian »rajongtak« a nemzet csalogányá-ért, aki délceg természetével, arcának észvesztő gödröcskéivel stb. a századvég női szépségeszményét testesítette meg.

Az élményszerű riportok a PH munkatársai közül csak Mikszáth írásaiban nyilatkoznak meg annyi közvetlenséggel és melegséggel, mint ezúttal is. Egy baráti kör vendéglői (kocsmái) tapasztalataiból csak ő tudott ilyen éles színhatású képet — életképet — komponálni.

Az efféle írások műfajának is ő adott — más alkalmakkor — találó elnevezést: »meghosszabbított napihírek«-nek nevezvén ezeket.

De van ez élménytartalmú »napihír«-nek egy olyan tárgyi mozzanata is, amely önmagában elegendő a szerzőség bizonyítására. Nevezetesen a Bukovay Absentiusra utalás és szavainak idézése. Bukovay Absentius: Ágai Adolf Borszem Jankó c. élclapjának egyik állandó figurája volt: ősjogász vagy »mezei jogász«, aki csak hébe-hóba, nagyritkán néz be az egyetemre. Blaha Lujza harmadik házasságkötése alkalmából (az 1881. márc. 6-i számban) mondatta vele Ágai az itt idézett tréfás szavakat. — Ezt a tréfát Mikszáth egyszer már idézte, éspedig a Szegedi Napló 1881. ápr. 24-i számában *M. K.* névjelzéssel ellátott *Fővárosi tárcalevelében* (Krk 60. köt. 145. l.).

A történet írónk jellegzetes tanítómeséi közé tartozik. Mikszáth nem szokta kielezni a mese morálját, de mindenki tanulhat belőle, akit illet. — A »paprikás« szerelmi dráma hatását csak fokozza az a közlése, hogy »a szép Malvin« tündöklésének és bukásának története mindössze két év alatt zajlott le.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 16 : 28 a józsefvárosi »Arany paszománt« — újabb adalék Mikszáth Budapestjének megismeréséhez.
 17 : 2 egy Blahánéból még báróné is lehet« — Blaha Lujza harmadik férje, báró Splényi Odön révén jutott ehhez a titulushoz.
 ,, 4 kompetens parti — megfelelő, hozzá illő házasság.
 ,, 9 volksängerek — népi énekesek; vándor énekes társaság.
 ,, 12 hogy aztán ő is megösmerte ennek a mesterségnek az árnyékát« — MK nagyvárosba kerülő és ott a prostitúció áldozatává váló szépleányainak sorozata *A Rékiék Borcsájával* kezdődik (1877., Krk 29. köt.)

BLAHÁNÉ A KÉPVISELŐHÁZBAN

- M. I. PH, január 21., 21. sz. 1. Melléklet 2—3. 1. (= 10—11. 1.)
Névjelzés: S—n.
II. a) Jk 36. köt. H i 4. köt. Az én ismerőseim (Apró jellemrajzok).
1914. 87—89. 1.
b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Mikszáth tolla és Jankó János irónja

Ha ez a cikk késedelemmel jelent volna meg a Pesti Hirlapban akkor is könnyen meg lehetne állapítani, hogy »a csalogány« a január 20-i ülésen láttatta magát. Jókait jött meghallgatni; senki sem figyelte Sárközy Aurél beszédére; és végül: »ez a Herman Ottó milyen veszedő természetű ember!« — Mindezen mozzanatok bennfoglaltatnak az említett ülés krónikájában, amint ezt a jan. 21-i *Apróságok* is jelzik.

A divát körülrajongják tisztelői. Mikszáth az újságíró és szemével figyelni a körülötte kialakuló udvart, és a bókók, szellemes észrevételek, visszavágások lejegyzésével szinte játékosan veti papírra a tárcát.

*

Az ünnevelt primadonna magánélete és társadalmi szereplése éppúgy érdekelte a közönséget, mint tündöklése a színpadon. Érthető tehát, hogy Mikszáth országgyűlési karcolataiban is szívesen látott jelenség. Sőt, nemcsak az író tolla, hanem művészbarátjának ceruzája is megörökítette Blaha Lujza parlamenti látogatásait.

Mikszáth *A tisztelt Ház* c. karcolatgyűjteményében (1886) külön fejezetet szentel »A karzat«-nak, s Jankó János a kötethez készített rajzai közt szintén bemutatja a »a hölgyek karzatát«. Mikszáth így ír e karzatról: »Szép fésző rózsabimbók, kinyílt rózsák, kevély liliomok s szerény ibolyák egy csokorban... Gyönyörű kép az! A gazdag színpompa, vidorság, elevenség, a beszédes legyezők, melyek örökös mozgásban vannak, s mozgásukra egész kis szélvihar kerekedik...« — Nos, Jankó János irónja Blaha Lujzát is abban a mozdulatában vetíti elének, amikor éppen csak »szép szemének mosolyát« láthatjuk legezője fölött... (Ld. a jelen kötet I. sz. képmellékletét!)

A szövegről

A karcolatban szereplő névalakok a PH szövegében többnyire pontatlanok. Ezeket az alábbiak szerint javítottuk (zárójelben a PH névalakja):

Lap Sor

- 18 : 22 Szat/máry (Szatmáry)
„ 24 és 32 Herman (Hermann)
19 : 20 Pálffy (Pálfy)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 18 : 3 stb. Jókai beszédét, illetőleg a politikus Jókait Mikszáth a mérsékelt ellenzék álláspontjáról bírálja. Politikáját elutasítja, de emberi, művészi rangját mindig elismeri.
- 18 : 10 *cessleur* (»mely a vizet is borszínűre festi«) — talán hibás szóalak? szótárak, lexikonok nem tudnak róla!
- „ 22 *Szathmáry néni* — Szathmáry-Latkóczy Lujza színésznő. Az utalás arra vonatkozik, hogy ekkor már hatvannégy éves volt. (Ld. az Életrajzi jegyzetekben!)
- 19 : 20 *»Hős Pálffy«* — Jókai történeti színműve, amelyet a királyi pár ezüstlakodalmára írt; a Nemzeti Színház 1879. ápr. 24-én mutatta be. A darab a *»Vitam et sanguinem«* jelenetével zárul. Ez ama bizonyos »színpadi országgyűlés«, amire a karcolat utal.

HÁBORÚS APRÓSÁGOK

M. PH, január 22., 22. sz., Mell. 2. l. (= 10. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

Mikszáth sok száz és sok ezer névtelen cikke között alig van még egy, amelyről olyan könnyűszerrel lehetne megállapítani az ő szerzőségét, mint ennél. Csupa ismert, már azelőtt is megírt anekdotikus részlet és szólásmondás fűzére ez a cikk. (Ld. a Tárgyi magyarázatokban az 1 : 19—2 : 7 és 2 : 18—20 jelzésűeket!) De egyéb utalásai (a *Dienstl-afferra*, a *vidám farsangra*, a *»tavalyi üstökös«*-re) szintén az ő ez időben írt cikkeire és karcolataira emlékeztetnek.

A dalmáciai fölkelés

1881-ben és főleg 82-ben a Monarchia egyik fő gondja — sok bajjal és költséggel járó gondja! — volt az úgynevezett dalmáciai fölkelés vagy — ahogy a Monarchia hivatalos tényezői nevezték — a dalmáciai lázadás.

A fölkelés Krivosije (Crivoscie) térségéből indult ki. Ez a tizenégy faluból álló terület a Dinári-Alpoknak Hercegovina, Montenegro és a Bocche di Cattaro közt levő része Dalmácia déli végében. Karsztos, fátlan, kopár vidék, dolinákkal (tölcsér alakú bemélyedésekkel), amelyek a vizet elnyelik, úgyhogy a magasabb pontokon alig lehet vizet találni. Krivosije szerb eredetű lakossága kiváltsági folytán egy ideig föl volt mentve az általános katonai kötelezettség alól, s amikor ezt a kiváltságukat a Monarchia megszálló hatósága 1881-ben törölte és be akarta sorozni őket: fölkelésben törtek ki, amely Boszniára és

Hercegovinára is áterjedt. A mozgalmat aztán a pánszláv agitáció is táplálta. Végül a ledenicei és orahovaci ütközetekkel (1882) és legfőbb erősségüknek, Dragalj várának bevételével a k. u. k. hadsereg leverte a fölkelést.

A dalmáciai fölkelésnek nagy európai visszhangja volt. A magyar közéletben és a sajtóban is nyugtalanító, fájdalmas ügy! A parlamentben hónapokon át újra meg újra hosszas viták, polémiák tárgya, amely mélyen fölkaavarta a politikai pártok közötti ellentéteket. Ha olvassuk az 1882. év első hónapjainak országgyűlési tudósításait — és Mikszáth kommentárszerű karcolatait —: minduntalan találkozunk az ellenzéki pártok legfőbb képviselőinek heves támadásaival. Somssich Pál, Apponyi Albert, Szilágyi Dezső, Eötvös Károly, Herman Ottó, Mocsáry Lajos és mások ismételtlen felelősségre vonják Tisza Kálmánt, valamint pártját és a delegációkat Bosznia és Hercegovina megszállása miatt, s követelik az okkupáció azonnali megszüntetését és a megszálló közös-hadsereg kivonását ezekről az idegen és velünk addig nem ellenséges népek területéről. De Tisza Kálmán — a Monarchia többi államának vezetőivel együtt — tehetetlen e téren, hiszen köztudomású, hogy az okkupáció Ferenc József személyes akarata volt: az olasz és porosz háborúkban szenvedett területi veszteségek és hatalmi csorbulás kárpótlásául . . .

A hazai sajtó — s közte Mikszáth lapja, a Pesti Hirlap is — hónapokon át szinte nap nap után közli táviratokban, cikkekben, riportokban és képsorozatokban a dalmáciai (krivosíjjei), valamint a boszniai események, csatározások fejleményeit. Mikszáth maga is többször foglalkozik a dél-dalmáciai fölkeléssel és legkülönbözőbb tárgyú cikkeiben is minduntalan szóba hozza azt. (Ama cikkeknel majd esetről esetre itteni vázlatos összefoglalásunkra fogunk utalni.)

A fölkelés leverése és az úgynevezett »rendfenntartás« jelentős vér- és pénzáldozatokat követelt Magyarországtól is. A magyarság jobbjai részint ezen áldozatok miatt emeltek szót az okkupáció ellen, részint pedig mert helyes történeti érzékkel látták, tudták, hogy annak súlyos következményei a jövőre is kihatnak . . .

Mikszáth szintén e »némi jobbak« közé tartozott. Szépiró- és publicista-tolla ez időben is többször megörökítette hazafiúi fájdalmát, népét féltő aggodalmát és szeretetét. Szóban levő cikke is ebbe a csoportba tartozik.

Tárgyi magyarázatok

La p Sor

19 : 1 »*Violaszín pecsét nélkül is jön most parancsolat . . .*« — Csonkoni »Szegény Zsuzsi a táborozáskor« c. népdalának kezdősoraiból alakított mondat. (A versszöveg: »Estve jött a parancsolat Violaszín pecsét alatt . . .«)

„ 4 *Dinsztlí* — ld. Diensztlí: az Életrajzi jegyzetekben.

„ 6 »*Trombita harsog, dob pereg*« — Petőfi »Csatadal«-ának kezdősora.

20 : 14—26 A Krisztus holttestének megszerzéséről szóló »legenda«

Lap Sor

egy változatát már olvashattuk MK *Az igazi humoristák* c. kötetében, *A megcsúfolt falvak* c. fejezetben (1878., Krk 54. köt. 296—297. l.).

- 21 : 3—4 *„miért nem iratja át [a király az országot] a feleségére . . . »*
— Ez a naiv okoskodás — a Krisztus holttestéről szóló, fentebbi »legendá«-val együtt — minden kétséget kizáróan bizonyítja Mikszáth szerzőségét. Írásaiban már sokszor előfordult. Pl. 1877: *A fővárosból* (Krk 53. köt. 7. l.); 1877: *Népies észjárás a tudományban* (Krk 54. köt. 286. l.); 1904: *A vén gazember* (Krk 17. köt. 45—46. l.) stb.

HÁT VELEM MI LESZ?

- M. I. *PH*, január 27., 27. sz. 1—2. l., a tárcarovatban. Ezzel az alcímmel: A Szabadelvű Kör elabóratuma Somssich ellen. Névjelzés: *Scarron*

Kötetkiadások:

II. *Az apró gentry és a nép*. Harminc kis elbeszélés. Írta *Scarron* (Mikszáth Kálmán). Bp. 1884. Révai Testvérek kiadása. A kötetnek és minden további kötetkiadásnak »Történetek a „folyosó”-ról« c. ciklusában.

III. a) *Az apró gentry és a nép*. Harminc kis elbeszélés. Második, bővített kiadás. 1889. Révai Testvérek kiadása. *MKm* 2. köt. 104—109. l.

b) 3. kiad. 1893.

c) 4. kiad. 1897.

d) 5. kiad. 1901. E kiadástól kezdve a címlapon nem szerepel többé a tartalmat jelző kifejezés: »Harminc kis elbeszélés.«

e) 6. kiad. 1903.

f) 7. kiad. 1908.

IV. a) *Jk* 29. köt. 1910. *Apró vázlatok és rajzok*, I. köt. 79—83.

b) Ua., sorozatcímlap és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

c) *MKmR—Fr* 42. köt., ismét az eredeti kötetcímmel: *Az apró gentry és a nép*. Évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

d) Ua., mint a c), de sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

Keletkezése

A kötetkiadások szövege csak egy kiegyezés-kori anekdotával szórakoztatja az olvasót, de a *PH*-beli első fogalmazás az anekdota felújításának időszerűségéről is tájékoztat bennünket. Ennek nyomain haladva megtudjuk, hogy a komikus esetet a szabadelvű párt azért kezdte most, »tizenöt hosszú esztendő« múltán terjeszteni-híresztelni, mert *mintegy »két hét óra . . . Somssich Pál magatartása ártott leg-többet a többségnek«* — vagyis a kormánypártnak.

Ha a karcolat megjelenésének napjától, jan. 27-től visszafelé számítunk két hetet, úgy jan. 12—13. körül kell megállapodnunk.

És valóban: a megtámadott kormánypart Somssich Pálnak a parlament jan. 12-i ülésén tartott beszédére mintegy ellenakcióképpen újította fel a már-már feledésbe merült anekdotát.

A karcolat keletkezésének és Mikszáth utalásainak jobb megvilágítása céljából ismerkedjünk meg a jan. 12-i eseményekkel.

A képviselőház a karácsonyi szünet után jan. 11-én tartotta első ülését. Ezen a napon Szapáry Gyula gróf pénzügyminiszter és Pauler Tivadar igazságügyminiszter több fontos törvényjavaslatot nyújtott be.

Másnap, jan. 12-én kezdetét vette az 1882. évi költségvetés tárgyalása, vagyis a budget-vita.

Péchy Tamás elnök az ülést megnyitván, *Hegedüs Sándor* előadó a pénzügyi bizottság nevében elfogadásra ajánlotta a költségvetést.

Utána általános figyelem között *Somssich Pál* emelt szót. Mindenekelőtt néhány észrevételt tett Hegedüs Sándor előadói beszédére. Nem fogadja el azt az állítást, hogy a jelen költségvetés ugyanazon keretben mozog, mint az előbbi évek költségvetései, mert a pénzügyi bizottság tételei szerint is a rendes kiadások tizenegy millióval haladják meg a múlt évi kiadásokat. Másik állítása Hegedüsnek az volt, hogy a jövedelmek a kiadásokkal paralel szaporodnak. Bárcsak úgy volna! De éppen az a baj, hogy megfordítva áll a dolog!

Ezután áttér a jelenlegi és a hét év előtti pénzügyi állapotok összehasonlítására. A hiány 1880-ban két millióval volt nagyobb, mint 1875-ben, s az idei hiány is lesz negyven-ötven millió. Önként vetődik fel a kérdés: hogyan jutottunk ide? A Monarchia hatalmi eszközeinek túlzott méretű berendezése fölemészt mindent . . . Most már Bosznia bekebelezéséről beszélnek, pedig ez a bekebelezés meg fogja ingatni a dualizmus alapját, s ezenfelül új ellenséget nevelünk ott magunknak. — A pénzügyminiszterrel szemben a legnagyobb súlyt a takarékosagra helyezi. És mivel ezt a takarékoságot nem látja a költségvetésben, és mivel hiányzik abból egy alaposan kidolgozott terv, melynek szigorú keresztülvitelével államháztartásunk egyensúlyának helyreállítását remélni lehetne: a maga és pártja, a mérsékelt ellenzék nevében határozati javaslatot nyújt be aziránt, hogy a Ház a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául ne fogadja el. A határozati javaslat aláírói: Somssich Pál, Apponyi Albert gróf, Bittó István, Ernuszt Kelemen, Gaál Jenő, Horváth Lajos, Pulszky Ágost, Szilágyi Dezső, Urváry Lajos, Scitovszky János, Királyi Pál, Desewffy Aurél gróf, Horánszky Nándor, Veszter Imre.

Ezután *Eötvös Károly* emelkedett szólásra. Üdvözlí Somssich Pált és elvtársait, hogy a költségvetést általánosságban sem fogadják el, és örömet fejezi ki afölött, hogy Somssich a közösiügyi költségeket és ami azoknak főalapja: a közös hadsereget oly súlyos bírálattal illette. Ezt ő az idők komoly jelének tekinti. A továbbiak során a pénzügyminiszter ellen polemizál. Pénzügyi gazdálkodásunknak szomorú bizonyítéka — úgymond, — hogy mindazok a kiadások, amelyek közők vagy idegen célra fordítottak: évről évre emelkednek, viszont

mindazok, amelyeknek a hazai kultúrát, a jólétet kell előmozdítaniok: évről évre apadnak. Végül előterjeszti a függetlenségi pártnak a mérsékelt ellenzéki pártéhoz hasonló határozati javaslatát, amely szerint a Ház a kormány által az 1882. évre előterjesztett költségvetési javaslatot a tárgyalás alapjául még általánosságban se fogadja el. Beadják: Eötvös Károly, Mocsáry Lajos, Csávolszky Lajos, Náray Imre, Turgonyi Lajos, Csanády Sándor, Krisztinkovich Ede, Sembery István, Reviczky Károly, Madarász József.

Elnök a vita folytatását jan. 14-re tűzte ki.

Az ellenzék részéről szólásra fel vannak jegyezve: Hoitsy Pál, Orbán Balázs, Györfly Géza, Krisztinkovich Ede, Turgonyi Lajos, Duka Ferenc, Herman Ottó, Bódogh Albert, Grecsák Károly, Németh Albert, Grünwald Béla, Horánszky Nándor, Kovács Albert, Ónody Géza.

A kormánypárt részéről senki. [!]

*

A karcolat megírására Mikszáthnak alighanem Somssich Pál jan. 24-i újabb felszólalása adott közvetlen indítékot. (Ld. a jan. 25-i *Apróságokat* és ahhoz fűzött jegyzeteinket !)

Somssich szereplése mondhatni napi érdekűvé tette a szabad-
elvű párt, vagyis a kormánypárt által szárnyra eresztett komikus tör-
ténetet, amely persze a humorista számára is hálás témának ígérkezett.
Mikszáth azonban — mint a mérsékelt ellenzéknek támogató Pesti
Hírlap munkatársa — úgy mondja el a történetet, hogy annak poénja
nem annyira Somssichon, a mérsékelt ellenzék vezérének, hanem inkább
ellenfelén, a kormánypárton csattanjon. A kormánypárt ugyanis csak
egy ideje — csak Somssich ellenzékiége óta — látja az egykori fegy-
vertárs homlokán a bélyeget.

*

Somssich Pál eltávolodását Tisza Kálmántól és szembe fordulá-
sát vele Mikszáth már éveekkel előbb is érintette egy-egy cikkében.
Így pl. egyik 1878. évi *Apróságában* (febr. 6.) azt írja, hogy: «A régi
veterán megelégette Tiszát, s ma férfiasan, önértetesen szólott . . . »
Pedig «csak néhány hó előtt is Somssich Pál még hú embere volt öx-
cellenciájának . . . » (Krk 54. köt. 65. l.)

De hát csakhamar (1878. márc. 13-án) bekövetkezett a «második
fúzió», vagyis a mérsékelt ellenzéki pártok egyesülése, és ettől fogva
Somssich szembekerült egykori fegyvertársával, Tiszával.

*

A kiegyezés kori Somssich-anekdota a kortársak előtt már csak
azért is igen hatásos lehetett, mert rendkívül jellemző a körültekintő,
óvatos politikusra, aki már fiatal korában, az 1840-es években is az
úgynevezett «fontolva haladó párt»-hoz tartozott.

Szólanunk kell még a nevezetes anekdotának három másik előfordulásáról, illetőleg említéséről Mikszáth műveiben.

Még újabb fény- és árnyképek c. füzetének (1878) *Szontágh Pál* c. fejezetében a történetnek egy olyan változatát mondja el, amely szerint kabinetalakításakor Tisza Kálmán Szontágh Pált is megkínálta miniszteri tárcával. Szontágh erre gondolkodási időt kért másnap reggelig . . . »És Tisza Kálmán reggel elfelejtette tőle megkérdezni: mire gondolta rá magát?« (Krk 54. köt. 121. l.)

Lehetséges, hogy ez az eset szintén megtörtént. De föltehető az is, hogy csak a Somssich-féle anekdota nyomán keletkezett mendeda, vagy pedig: hogy Mikszáth csak felületes értesülés alapján, tévesen ruházta rá Szontághra a Somssich-féle históriát . . .

A szóban levő karcolat megjelenése után egy év múlva (1883. febr. 1.) ismét felidézi Somssichnak hajdan »egy nagy kérdőjelle« vált arcát: »Hát velem mi lesz?« (Krk 65. köt. 120. l.)

Sőt negyedszázaddal később — a kétszázados múltba visszavetítve — *A fekete város* egyik alakjával is megismételteti ezt a jellemző egocentrikus kérdést, ilyen formában: »Hát mármost velünk mi lesz?« (Krk 22. köt. 135. l.)

Szövegváltozatok

Az 1884. évi első kötetkiadás még közel áll a Pesti Hirlap (PH) 1882. évi szövegéhez. Az MKM kiadásakor, 1889-ben Mikszáth még egyszer átnézte a szöveget és kialakította annak végleges formáját.

A jelen Krk ezt az 1889. évi szöveget közvetíti.

A Jk-ban egypár szövegeltérés a sajtó alá rendezők önkényes eljárását jelzi.

Lap Sor

- 21 : alcím *A Szabadelvű Kör* elaborátuma Somssich ellen. (PH: *A szabadelvű kör legújabb* elaborátuma Somssich *Pál* ellen.)
- 21 : 4 megvannak saját (PH: megvannak *a* saját)
- „ 6 olyan formába gyúrnak (1903 és Jk szövegrontással: olyan formában gyúrnak)
- „ 6 ahogy az *patrónusainak* (PH: ahogy az *kegyelmes uraiknak* Jk: ahogy a *patrónusainak*)
- „ 8 némelykor szellemmel egy kis szatírárt (PH: némelykor szellemet, egy kis szatírárt)
- „ 17 Krk: a poént. (PH-Jk: a *pointe*-ot.)
- „ 19 Az ő magatartása sokszor árt a többségnek. (PH: Az ő magatartása ártott most legtöbbit a többségnek.)
- „ 25 szóról szóra (PH és 1884: szórul szóra)
- „ 25 stb. Krk: minisztérium (PH—Jk: miniszterium)
- „ 29 úgyhogy napokig *felje se nézett* a Deák-körnek. (PH: úgy hogy napokig *se ment felje* a Deák-körnek.)
- 22 : 2 a lisztába, [Valamennyi szövegben így, ezért meghagytuk !]

Lap Sor

- 22 : 4 félig mint remény, ott lebegett (PH: félig mint remény, *de még ott lebegett*)
 „ 6 Krk: hogy: *•Megvan* (PH—Jk: hogy *•megvan*)
 „ 8 hogy este (PH: *hogy az este*)
 „ 14 kedves barátom, de a dolog (PH: kedves barátom — *mondá Somssich* —, de a dolog)
 „ 15 s én 24 óra (PH: s én 24 órai)
 „ 19 Krk: egykönnyen. Nekem, (PH—Jk: egykönnyen, nekem)
 „ 28 — Haragos vagy, *Gyula*, ki bántott? (PH: — Haragos vagy, *kegyelmes uram?* ki bántott?)
 „ 34 minisztert? (PH: ministert.)
 „ 35 — *No bizony*, ott van Gorove . . . PH: — Ott van Gorove . . .)
 23 : 2 s sebesvágatva (Jk: *és sebesvágatva*)
 „ 7 Persze, ilyenek (PH: Persze, *persze ilyenek*)
 „ 23 azt, hogy *•független*«. (PH: azt, hogy *•független*« *miniszterium.*)
 „ 25 valamennyien — *mondá Andrássy* — ; menjünk hozzám (PH: valamennyien, menjünk *hát* hozzám)
 „ 28 Jk és Krk: Festetics, (PH—1908: Fesztetics.)
 „ 28 Krk: Horvát, (PH—Jk: Horváth,)
 „ 28 Lónyay, (PH és 1884: Lónyái,)
 „ 33 *felvegye-e* (PH: *fölvegye-e*)
 „ 34 Krk: *pátosszal* (PH—1908: *pathosszal* Jk: *páthosszal*)
 24 : 7 . . . S azóta sok, sok esztendő folyt le, (PH: . . . S azóta *tizenöt hosszú esztendő* folyt le,)
 „ 10 a klub (PH: a klubb)
 „ 13 csak *egy idő* óta tudják (PH: csak *két hét* óta tudják)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 21 alcím *elaboratum* — tudományos értekezés, dolgozat.
 „ 4 *•a nagy uraknak most is megvannak saját udvari poétáik . . .*« — V. ö. MK *Saját külön poéta* c. karcolatával (Krk 62. köt.).
 „ 15 stb. *pasquille* — a paszkvillus (pasquillus) szónak önkényesen franciásított alakja (franciául helyesen: pasquinade); jelentése: személyeskedő gúnyirat.
 „ 20 *kíparíroz* — kivéd, elhárít (ütést, támadást).
 „ 23 *•Megölt az (t. i. a neveltség) már nagyobb embereket is*« — szabados feloldása a közismert szállóigének: *•A neveltség öl.*«
 22 : 2 *liszta* (a század végén még többnyire ezzel a latinos ejtéssel) — lista, lajstrom, névsor.
 „ 8 *kandidátus* — itt: miniszterjelölt, miniszternek kiszemelt személy.
 „ 32 *caprice* — szeszély.
 23 : 2 *•sebesvágatva hájtatott*« — kétségtelenül reminiscencia

Lap Sor

- Petőfi »Három fiú« c. költeményének egyik refrénszerű kifejezése (»Sebes vágatva ment . . .«).
- 23 : 34 *hamleti pátoossal* — Mikszáthra igen jellemző kifejezés: mindennemű pátoz elutasítása.
- 24 : 8—9 *»ki a sírban, ki rosszabb helyen élvezi a nyugalmat«* — Az 1867-i minisztérium tagjai közül ekkor (1882-ben) már a sírban voltak: Eötvös József (1871), Mikó Imre (1876), Festetics György (1879), Wenckheim Béla (1879) és Gorove István (1881); *»ki rosszabb helyen . . .«* (a közéletből kiszorulva? jelentőségét veszve? elfeledve?): Andrássy Gyula, Horvát Boldizsár és Lónyay Menyhért.

A SUGÁRÚTON

M. *PH, január 30., 30. sz. 1. l., a tárcarovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Sugárút—Andrássy út—Népköztársaság útja

A Sugárút — később Andrássy út, a mai Népköztársaság útja — kétségtelenül fővárosunk legszebben kialakított útvonala. Sajnálatos ugyan, hogy építéskor a városrendezés nem folyamodott radikálisabb megoldáshoz, s kezdőpontját a közbeeső épületek lebontásával nem helyezték a Lánchíd előtti térre, ahonnan aztán enyhe hajlással egyenesen indulhatott volna a Városligetnek. De a számára kijelölt útszakaszt — Bajcsy-Zilinszky úti kezdőpontjától a Hősök teréig — tökéletes harmóniával tölti be.

A párizsi mintakép, az Avenue du Bois de Boulogne, nemcsak jóval nagyobb méreteivel tűnik ki, hanem a »sugárút« követelményének szerencsés megvalósításával is; mert a világváros egyik fő központjától, a Place de l'Etoile-tól töretlen, egyenes vonalban vezet ki Párizs erdejébe. A párizsiak joggal büszkék erre a szép városépítészeti alkotásra, s hálájuknak méltó kifejezést adtak azzal, hogy »a Boulogne-i erdő sugárútja«-nak az Etoile-tól ellenkező irányba, a város keleti részei felé vezető folytatólagos útvonalát »Boulevard Haussmann«-nak nevezték el, így örökítve meg Georges Eugene Haussmann, a zseniális városrendező emlékezetét . . .

A mi városerdei sugárutunk tervezőjének nevét nem őrzi sem utcafelirat, sem márványtábla. Lechner Lajos (1833—1897) emlékéit teljesen átengedtük Szegednek. Az 1879. évi árvíz utáni Szeged új-alkotásának mérnöki munkálatait ő tervezte és ő irányította. Ezen érdeme mellett teljesen feledésbe merült az, hogy néhány esztendővel azelőtt, az 1870-es évek elején Budapest általános szabályozási terveit szintén ő dolgozta ki, és a Sugárút, a későbbi Andrássy út is az ő műve.

Ennek az útvonalnak szépségét mindenki élvezi, aki végigsétál rajta — de talán nem mindenki tudatosítja magában. Az útvonal összhangzatos szépsége főleg abban nyilatkozik meg, hogy a városközponttól a Városliget felé haladva hármias tagozódással töleszerűen szélesedik, mindjobban kitáruló öleléssel sietve a liget vonzó térésgébe . . . I: A Bajcsy-Zsilinszky úttól a Nagykörútig, illetőleg a November 7. térig — a belvárosnak megfelelő az útvonal: csupán járdákkal szegélyezett háromemeletes palotasor; II: a Körúttól a Kodály-köröndig kiszélesedik az úttest, mert a kocsit és a gyalogosok járdája közé fassorral szegélyezett sétány (egykori lovaglóút) ékelődik; végre III: a Kodály-köröndtől a Hősök teréig, illetőleg a Dózsa György úti torkolatig a palotasort emeletes villasor váltja fel; a villák előkertjei még tágasabbá teszik az utat, s pázsitos, bokros parkjaikkal már jelzik az átmenetet a város kő-tömbjeiből a városerdő felüdítő zöld térségeihez . . .

*

El kellett ennyit mondanunk a Sugárút—Andrássy út — Népköztársaság útja szépségéről, hogy jobban megérthessük Mikszáth nosztalgiját e szépségek után — akkor, midőn még a kezdet kezdetén, közel száz évvel ezelőtt a városligeti mutatványos bódék parkja (a vurstli) tolakodóan nyomult az útvonal elejére, közvetlenül az Operaház környékéig . . .

A Sugárút alapjait az 1870-es évek elején vetették meg, de palotasora csak az 1880-as és 90-es években épült ki.

Mikszáthnak ez a városkép-rajza újabb láncszem az ő Budapestjének közelebbi megismeréséhez. Egyben további adalék azon törekvésünkhöz, hogy Mikszáth oeuvre-jét minél szorosabban hozzákapszolgoljuk Budapest történetéhez, s minél gazdagabb árnyalatokban megvilágíthatassuk Budapest Mikszáth-ját, akit a múltban akarva-akaratlanul észre sem vettek.

*

Mikszáth leírásának tarka egyvelegéből kiemelünk egypár mozzanatot annak jelzéséül, hogy szatirikus korrajza — ha csak egy-két ceruzavonással is — miként hívja fel a figyelmet a szép főváros csúnyaságaira: a zajra, a piszokra és a közrend hiányosságára.

Mindenekelőtt az éktelen zajt kifogásolja. »Amennyi skálája ennek van — úgymond —, azt emberi fül nem bírja lajstromba szedni . . . « (Pedig ő még nem ismerte az autók, autóbuszok, útkeresztelő trolik, a motorkerékpárok, a bömbölő rádiók s egyéb pokolgépek zsi-vaját!) A Sugárút bölcsőkorából a közlekedési eszközök közül még csak a furmányos szekereket és a »robogó« (!) fiákereket említi . . . Később már a fokozódó zaj-jelenségre is felfigyel s azokat is szóvá teszi.

A Sugárút akkori közlekedési problémáival kapcsolatosan érdekes följegyezni, hogy egy héttel Mikszáth e cikkének megjelenése után (a PH febr. 5-i számában) a következő hírt olvassuk: »A Sugár úti közlekedés rendezése s különösen a lóvasút kérdésében a belügyminisztériumban újabb tanácskozások indulnak meg legközelebb . . . «

Mikszáth cikkeiből tehát életszerűen bontakozik ki előttünk a századvégi Budapest képe.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 24 : 3 *Két szerecsen utca* — egy üzleti cégtábláról elnevezve; utóbb Szerecsen utca; a mai Paulay Ede utca.
- „ 4 *Könyök utca* — a mai Népköztársaság útja elején feküdt; az útvonal kiépítésekor megszűnt.
- „ 11 *az Írói bál* — az 1882. évi farsang egyik kiemelkedő eseménye volt. Febr. 4-én zajlott le a Vigadó (a »Redoute«) épületében. Sikerét változatos műsora és számos közéleti előkelőség részvétele biztosította. A háziasszonyi tisztet gr. Andrássy Gyuláné töltötte be; megjelent az estélyen több miniszter és országnagy (Pauler Tivadar, Mailáth György stb.); az írók és szerkesztők közül: Gyulai Pál, Vadnai Károly, Csávolszky Lajos, Urvári Lajos, Pompéry János, Visi Imre stb.; a színésznők közül: Blaha Lujza, Helvey Laura, Márkus Emilia, Felekiné, Bulyovszky Lilla, Pálmay Ilka; színészek: Nagy Imre, Halmy, Vizvári Gyula, Ujházi, Náday stb. Az estélyen előadtak egy Offenbach-operettet, és bemutattak egypár életképet Zichy Jenő gr. rendezésében (Munkácsy »Milton«-ját — Szemere Attilával a »főszerepben«, továbbá két Makart-képet); Blaha Lujza magyar népdalokkal aratott nagy sikert stb. Különleges vonzóereje volt a telefon első nyilvános bemutatásának a nagyközönség számára. A bemutatót Puskás Tivadar bátyja, Ferenc, a budapesti telefonvállalat vezetője rendezte. Azok a szerencsések, akik sorbaállva egy-két percig a telefonkagylóhoz (vagy ahogy akkor mondták: a »hallcső«-höz) hajolhattak: Wiltne, a népszerű énekesnő hangját hallhatták . . . Az Írói bál sikerét a tekintélyes bevétel is jelzi: kerek 10 000 forint. A készkiadások levonásával fennmaradó 7000 forintot fele-fele arányban a Magyar Írók Segélyegyletének és a Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjpénztárának juttatták.
- 25 : 1 *schlagfertig* — slágfertig: talpraesett; gyors és találó visszavágásokra képes; szavakész egyén. (Eredeti, németes írásmódja MK-nál, ill. a PH-ban jelzi, hogy a század végén nálunk még nem honosult meg egészen ez a kifejezés.)
- „ 8 *redoute* — vigadó, bálterem.
- „ 16 *»kompakt egészé kögülvé«* — Greguss Ágost »A szépészet alapvonalai« c. művében (Pest, 1849) ismételten használja ezt a latinból magyarított kifejezést: »szerves egészé kögíteni«, vagyis: összevonni, egységbe foglalni. Kortársai élete végéig bosszantották miatta Gregusst; azóta is gúnyosan szokás emlegetni. Jelentése itt, MK karcolatában: együttesen, sűrűn egybegyülve, tömegben.
- „ 17 *jurmányos szekér* — fuvaros szekér.

Lap Sor

- 25 : 18 *fiáker* — lovas bérkocsi.
- „ 22—24 »a tótok építették a Sugárutat is, mint Budapest többi részét...« — MK-nál többször előforduló tréfás mondás. Ld. pl. *A fővárosból* c. cikkében (1877., Krk 53. köt. 15. l.) ezzel a hozzáadással: »ők építették — úgy mint napszámósok.« Alapjában véve szeretettel és elismeréssel emlékezik meg a szlovák építőmunkások szerepéről, akik viszont évtizedeken át rendszeres munkához jutottak a magyar fővárosban.
- „ 25 »A két liliputi emberke...« — A Sugárúti látványosságok közé tartozott 1882-ben egy liliputi pár, akikről a mutatványosuk képes reklámokat is közölt az újságokban (pl. PH 1882. jan. 13., márc. 20 stb.). Eszerint: »A dalház (Opera) ellenében, a Sugárút 23. sz. alatti házban reggel 10 órától esti 9 óráig megtekinthető »a világhírű liliputi-pár, melynek azon magas tisztelet jutott osztályrészül, hogy Ófelsége a királyné előtt a bécsi udvarnál is megjelenhettek...« — Mikszáth »marquis úr«-nak és »menyasszony«-nak titulálja őket. A reklámhirdetések részletes személyleírást adnak, s mindkettőjüket »marquis«, ill. »marquise« címmel ruházzák fel. Heinrich úr 31 éves, 28 hüvelyk magas, míg »arája«, Louise kisasszony 23 éves, 29 hüvelyk magas; mindössze 19, ill. 20 font (kb. 10—11 kg) súlyúak.
- „ 30 az »óriás asszony« — A liliputiakkal ellentétül mutogatta ugyanazon vállalkozó »Amália kisasszonyt, a legnagyobb nőt, mely [!] eddig látható volt...«. — A reklámszöveg a beléptidíjról is tájékoztat: januárban még az I. hely 30 krajcár volt, a II. hely 20 krajcár; márciusra már lement az árfolyamuk 20, ill. 10 krajcárra. (»Rang nélküli katonák és gyerekek felét fizetik.«)
- „ 32 »az egyik lábából kétszer telne ki gr. Apponyi Albert.« — A hórihorgas Apponyi rendkívül sovány ember volt.
- „ 33 *sercsika* (vagy szercsika) *alma* — főleg hazánk síkfekvésű vármegyéiben termesztett almafajta. (MK elég gyakran említi.)
- 26 : 6 *ringelspiel* — körhinta. (Jellemző, hogy MK még az eredeti német szóalakot használta; a szó meghonosodásával *ringlis-píllé* alakult.)
- „ 9 *gamin* — suhanc, csibész, utcagyerek.
- „ 10—11 »még rendőrt is láthat az ember.« — A századvégi Budapest hiányos és korszerűtlen rendőrségéről MK számos elbeszélésében és cikkében megemlékezik; mindig ugyanolyan gúnyos formában, mint ezúttal. (Legutóbb pl. jan. 6-i cikkében.)
- „ 16 és 22 »Pérez becsületszóra« — A régi Pest pénzköleszöngő üzósírásainak e tetszetős becsali hirdetését MK ismételten említi írásaiban. Első alkalommal *Az újságjáló* c. fővárosi genreképében (1875., Krk 28. köt. 51. l.), majd pedig *Az igaz*

humoristák c. kötetének *Humor az utcán* c. fejezetében (1877., Krk 54. köt. 269. l.). E reklámszöveg emlegetése szinte egy-magában is bizonyítja névtelen cikkeinek szerzőségét.

BERNÁTH ZSIGMOND

M. *PH, január 31., 31. sz.* 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége. — Bernáth Zsigmond kétféle ábrázolása Mikszáthnál

Ez a nekrológ névtelenül jelent meg; ezért az eddigi Mikszáth-irodalom nem is tartotta számon.

Mikszáth szerzőségét a felfogás és a könnyed előadás mellett néhány stiláris bélyeg és visszatérő motívum kétségtelenül bizonyítja. Íme:

Lap Sor

- 27 : 19 A szintén lutheránus vallású Mikszáth tréfás utalása a »két-kulacos lutheránusok«-ra (nála igen gyakori !);
- 27 : 21—26 a két vármegye (itt: Ung és Bereg) nemes vetélkedése kiváló fiáért (erre is több analóg példát sorolhatunk fel !);
- 28 : 6 egy elmaradhatatlan szójáték: »Bernáth... nem kapkodott, mint Bernát a mennykőhöz...«;
- 28 : 17 »a tizenkét gyászfátyollal betakart esztendő« (1849—1861): ennek emlegetéséből MK írásai szép számú példatárat nyújtanak! (pl. *Jókai Mór élete és kora* II. köt., Krk 19., köt. 27. l.) és végül:
- 29 : 3 »— Milyen kár, hogy nem Budáról vagy Visegrádról van datálva!« — Egy *magyar* királyi udvar utáni nosztalgia MK írásaiban is évtizedeken át végighúzódo motívum; talán éppen ezért idézi a karcolat hatásos poénjeként Bernáth Zsigmond szavait.

*

A *Különös házasság* I. kötetének jegyzeteiben (Krk 13. köt. 275—278. l.) részletesen ismertettük Bernáth Zsigmond életrajzát és közpályáját, valamint azt a *mesebeli* szerepét, amelyet egy reformkori legenda alapján — az »epikai hitel« látszatának és a regény irányzatosságának fokozása céljából — Mikszáth reá ruház gróf Buttler János szerencsétlen házasságának történetével kapcsolatosan.

A *regénybeli* Bernáth Zsigmond gróf Buttler Jánosnak sáropataki diáktársa volt, egyben Döry vőlegényfogó erőszakosságának is közvetlen tanúja. Ezzel szemben — amint ezt a Krk 13. kötetének

említett jegyzeteiben kimutattam: a *történelem* Bernáth Zsigmondja mintegy tizenhét évvel volt fiatalabb Buttlernél, tehát a valóságos (és nem a regénybeli!) »különös házasság« idején mindössze két esztendő kisgyermek volt . . .

A jelen nekrológ írásakor Mikszáth még nem ismerte a reformkori legendát, amely tizenöt-tizennyolc év múlva nevezetes regényének mesevázlatát adta. A legendát éppen Bernáth Zsigmond fiától, Bernáth Dezső képviselőtől hallotta — minden bizonnyal akkor, amikor már ő maga is képviselő volt. (Tehát 1887 után.)

Ha Bernáth Zsigmond halálakor, e nekrológ írása idején Mikszáth bármely töredéket hallott volna a reformkori legendából, arra bizonyosan célzást tesz. Ilyen célzásnak, utalásnak azonban a nekrológban nyoma sincs. (Még csak sárospataki iskolázását sem említi! Ehelyett pesti és bécsi jogi tanfolyamaira utal a 27. lap 8—9. sorai-ban.)

A publicista Mikszáth »az öreg« Bernáth Zsigmondban még csak »közéletünk egyik régi alakját« tiszteli — s nem a költött történet hőseit.

*

Itt jegyezzük meg, hogy Bernáth Zsigmond haláláról a Pesti Hírlap az előző napon (jan. 30., 5. l.) csupán a következő rövid napi-hírt közölte:

»Ungvárról táviratilag jelentik, hogy Bernáth Zsigmond, Ung megyének 1811—1847-ig követe, 1848—49-ben főispánja, a kaposi kerületnek két ízben országgyűlési képviselője f. hó 28-án meghalt, s temetése 31-én lesz Tarnócon.«

Az egykorú sajtóban a Vasárnapi Ujság emlékezett meg leg-részletesebben Bernáth Zsigmondról (1882. febr. 5., 81—82. l., —*a*—*r* névjelzéssel, valószínűleg Szász Károly tollából); ugyanott öregkori arcképe is közölve. Ezt mi is átvettük: ld. a jelen kötet IV. sz. képmellékletét !)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 27 : 8 *septemvir* — hétszemélynök; a hétszemélyes tábla tagja. Magas közigazgatási (bírói) méltóság volt a feudális Magyarországon.
- „ 23 *restoráció* — a *restauráció* (tisztújítás) népiesen torzított szóalakja. — MK-nál annyira általános, hogy az eredeti, helyes szóalak nem is igen fordul elő nála.
- „ 34—35 »a híres hosszú 33-iki országgyűlésen Kölcsey Ferencsel együtt a kerületi tábla jegyzői tisztét viselte« — Ld. Kölcsey »Országgyűlési napló«-jának 1832. dec. 22-i és több más fejezetét.
- 28 : 15 *pátens* — nyílt parancs; abszolutista rendszerben a kormányhatalom törvényerejű rendelete. — Itt: az 1859. szept. 1-én megjelent és 1860. május 15-én módosított császári pátensről

van szó, amely a hazai mindkét protestáns egyház (a református és az evangélikus egyház) működését szabályozta. Ez a pátens heves nemzeti ellenállást váltott ki, és ebben — Mikszáth szavaival élve: »hitsorosainak jogai mellett« — Bernáth Zsigmond is jelentős szerepet játszott. A későbbi (1861. febr. 26-i pátens), az úgynevezett »februári pátens« teljesen politikai jellegű volt, célul tűzve az »összbirodalmi alkotmány« megvalósítását.

A PREMIER ALATT

M. PH, február 2., 33. sz. 1—2 l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először .

Operett a Népszínházban

A semmitmondó cím után szakasról szakaszra csípős hangú színikritika bontakozik ki.

Mikszáth nem tud megbarátkozni azzal a színházpolitikával, amelyet a Népszínház új igazgatója, Evva Lajos folytat. Evva — a népszínművek hanyatlása idején — különböző színpadi látványosságokkal, operettekkel, dramatizált regényekkel stb. akarta feléleszteni a közönség érdeklődését és valamennyire egyensúlyba hozni a kasszát. Mikszáth viszont minduntalan felpanaszolja a népszínművek mellőzését s követeli kedvence műfaját.

Egy németből fordított rossz operett is (»A furcsa háború«) jó alkalmat szolgáltatott arra, hogy az új igazgatás úttévesztését bizonygassa.

Az olvasó — az idejétmúlt probléma ellenére — ma is élvezi az ötletes eljárást, ahogy Mikszáth kritikusai zsörtölődés helyett a premieren ellesett párbeszédekben és azokhoz fűzött reflexiókban fejti ki bírálatát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 29 : 4 *quadrille* — francia négyes (tánc).
 „ 17 *profanum vulgus* — az avatatlankok tömege, a hozzá nem értők.
 „ 24 *szurrogátum* — póttanyag, pótszer.
 „ 25 *habitué* — törzsvendég; rendszeres, bennfentes látogató.
 „ 30—31 »*Boldog együgyűek!* — ez egyszer bizony nem övök a mennyek országa!« — egy bibliai idézetnek, Jézus szavainak trefás módosítása. (Máté evangéliuma 5,3.)
 30 : 15 *A furcsa háború* — operett három felvonásban; írták Zell és Genée; ford. Evva Lajos és Fái J. Béla. A Népszínház 1882. jan. 31-én mutatta be a következő szereplőkkel: Csatai Zsófi,

Lap Sor

- Hegy Aranka, Komáromi Mariska, Kápolnai, Füredi, Hatvani, Toldi, Solymosi és Kassai.
- 30 : 17 *A »Nap és a Hold«* c. francia operetről nincsenek adataink.
- „ 25 *bakfisek* — csitrik, süldőlányok. (Mikszáth ezt a szót a többes számban mindig magashangú raggal használta.)
- „ 27 *improvizál* — rögtönöz, nem az előre megírt szerep szerint játszik.

A HALDOKLÓ OROSZLÁN

M. *PH, február 4., 35. sz. 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth írásai Garibaldiról

Ennek a névtelen cikknek szerzőségét könnyűszerrel lehet bizonyítani. Mikszáth régebbi írásainak egész sorából idézhetünk részleteket, mert Garibaldi írónknak ifjúkora óta egyik hősi eszménye volt. Korábbi írásaiban »a világtörténet legnagyobb alakjai« közé sorolta. Ebben a túlzásában kétségtelenül szerepe volt a 60-as évek magyarországi közhangulatának, amikor népünk tele volt várakozással: az olasz szabadságharc sikere után a Habsburgok magyarországi uralmának megtörését is remélték.

Az előttünk fekvő cikk már kevesebb túlzással »a század legnagyobb hősenek« nevezi Garibaldit. Kétségtelen, hogy nem Garibaldi a XIX. század legnagyobb hőse, de a század legnagyobb alakjai között foglal helyet. Mint a forradalmi-plebejus irányzatú olasz felszabadító mozgalom vezérét joggal megilleti az utókor tisztelete.

A fiatal Mikszáth annak idején bizonyos stílusformákat alakított ki Garibaldi személyével kapcsolatosan, és ezek a formulák ebben a nyolc-tíz évvel későbbi cikkében is szinte változatlanul újulnak meg: »a caprerai hőse«, »a két Szicília meghódítója«, »meseszerű alak«, »a világ hőse« stb. — Érdekes látni, hogy ezúttal is hangsúlyosan kiemeli Garibaldinak Franciaország számára nyújtott segítségét, amit egyik fiatalkori elbeszélésében szintén megörökített. Ezt a szakaszt (33 : 19—23) v. ö. *A kedves Gaillard apó* című, éppen tíz évvel ezelőtt (1871) írt novellájával (Krk 27. köt. 26. l.).

A cikk egyéb visszatérő motívumait a Tárgyi magyarázatok közt részletezzük.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 31 : 1 *Caprera* (Mikszáthnál: Kaprera) (Isola di Caprera = Kecske sziget) — Sassari olasz tartományhoz tartozó kis sziget Szár

Lap Sor

- diniától északra két km-re. Híressé Garibaldi tette, aki 1854-ben itt telepedett le és 1882. jún. 2-án itt is halt meg.
- 31 : 1 »*a két Szicília meghódítója*« — Garibaldi egyik díszítő jelzője. A Szicíliai királyság hivatalos neve ez volt: »Mindkét Szicília királysága« (Regnum utriusque Siciliae). 1130-tól 1861-ig állott fenn nagyobb megszakításokkal. Két alkotórésze volt: Dél-Itália (az úgynevezett nápolyi királyság) és Szicília szigete. Szicíliába 1860. máj. 11-én, Nápolyba pedig szept. 7-én vonult be Garibaldi.
- „ 8 *Guernesey* — az angolok birtokában levő Normann-szigetek egyike, 68 km-nyire Cherbourgtól. Victor Hugónak számkivetése idején ez a sziget volt egyik otthona.
- „ 13—14 A Victor Hugo által írt sírkőfeliratot *A síriratok humorá-*ban is említi MK: Krk 54. köt. 289. l.
- 32 : 4 *a felfordított címerpajzs* — MK-nál gyakran előforduló költői kép. Mintáját Tompa Mihály »Síroltban« c. versében találta: »Meg van fordítva már az ősi címer . . .«
- „ 21 *Dinszli—Lendli* — MK itt megvetése jeléül torzított névalakkal említ két hírhedt magyargyalázó k.u.k. tisztet. Ld. az Életrajzi jegyzetekben: Dienstl és Lendl.
- „ 23 *Dienst-Reglement* — a katonai szolgálati szabályzat.
- 33 : 9 *Ábrahám kosa az iszalagban*. — utalás a biblia egyik jelentére: a fiát feláldozni kész Ábrahámnak Isten egy bozótban (iszalagban) fennakadt kost jelölt ki áldozatul. (Mózes I. könyve 22, 13.)
- „ 16 »*háta mögött ül a halál*« — egy Horatiusból való költői kép önkényes módosítása. (Horatiusnál: »Post equitem sedet atra cura«: a lovas mögött ül a sötét gond.)
- „ 33—35 »*Gyün már Garibaldi, a szomszéd faluba . . .*« stb. — Ezt a csodaváró vers-, illetőleg énekszöveget MK többféle változatban gyakran idézi elbeszéléseiben. Pl. *Az a fekete folt*, Krk 32. köt. 43. l.
- „ 38 *bulletin* — orvosi jelentés a beteg állapotáról.

A RABLÓROMANTIKA — FÖLMELEGÍTVE

M. I. *PH*, február 6., 37. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: —on.

II. a) *Jk* 33. köt. = *Hi* 1. köt. *A saját ábrázatomról*. Vallomások, levelek, főljegyzések. Bp. 1914. 25—28. l.

b) Ua., sorozatecmlap és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Mikszáth ponyvaellenes írásainak összefüggései

Mikszáthnak *A ponyvairódalom megszüntetése* című januári cikke a jelen cikkre vonatkozólag is hasznos tájékoztatást nyújt. A jelen cikk viszont — Mikszáth közismert Scarron álnevének betűjegyével

(—on.) — még továbbmenően (de már szinte fölöslegesen) bizonyítja ama névtelen cikk szerzőségét is.

A cikk gondolatmenete annak mintegy folytatása; fejtegetései és konklúziói abból természetszerűleg következnek.

Mikszáth gyermek- és ifjúkorában még a betyárromantika divatozott a ponyván. A betyárromantika szerepét ekkor — a 80-as években — a rablók, betörők, gyilkosok gaztetteinek kiszínezett, részletes ismertetése és a bűnügyek törvényszéki tárgyalásairól szóló »kimerítő tudósítások« váltják fel — a napilapok hasábjain.

E gyakorlat ellen, a sajtónak a legalacsonyabb tömegizlést kiszolgáló, méltatlan szerepe ellen emel szót az író. Ahogy már az 1870-es évek elején kereste a kártékony, szemétponyva ellenszerét, ugyanúgy küzd most a még nagyobb publicitással bíró napisajtó s kivált a bulvársajtó hasonlóan felelőtlenül kezelt, »a rablóromantikát fölmelegítő« bűnügyi rovatával szemben.

Társadalombírálatára jellemző, hogy a bűnügyek körébe a párbajt is besorolja, minthogy ez — az egykori, középkori lovagi torna és a többé-kevésbé egyenlő esélyekkel induló küzdőfelek elégtétel- és igazság-keresése helyett — a vívásban és céllövésben gyakorolt kراكélérek felelőtlen vagy komikus játéka lett. — Amit Mikszáth itt a párbajmánia elleni védekezés leghatásosabb gyógyszerül ajánl (tudniillik a sajtó némán maradását!), azt a párbajkérdésről szóló korábbi cikkeiben is megpendítette már. Ismételtlen kifogásolta, hogy »a lapok hasábos híreket közölnek a duellumokról, mint valami nevezetes eseményekről, s ezzel akaratlanul is ösztökélik a nimbuszt hajhászó ifjúságot...« (Ld. pl. *A párbajról*, 1877. Krk 29. köt., *A párbajdüh*, 1881. Krk 61. köt.)

Haragja azonban mégis főként a »gyilkosok, rablók, tolvajok és csirkefogók« viselt dolgait szélteben-hosszában tárgyaló újság-közlemények ellen irányul. E téren látja leginkább »a sajtó méltóságának« süllyedését, züllését.

A cikk második feléből kitűnik, hogy Mikszáthot elsősorban Hozster rablógyilkos ügyének hosszú időn át tartó részletes pertraktálása indította e cikk megírására. Annál is inkább, mert »a sajtónak e kinövése« a becsületesebb törekvésű lapokat (így saját lapját, a Pesti Hirlapot) is hasonló eljárásra kényszerítette...

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük.

A Hi-kiadásban egy értelemzavaró sajtóhiba és önkényes változtatások rontják a szöveget. (Zárójelben a Hi szövege:)

Lap Sor

34 : 22 Ha azonban *egyszer a sajtó* megfogadná, (Ha azonban *a sajtó egyszer* megfogadná,) [A Hi sajtó alá rendezője nem érezte, hogy ezzel a szó-cserével a mondat egészen más értelmet nyert!]

Lap Sor

- 36 : 10 Aki *csak* egy csöppet pszichológus (Aki egy csöppet pszichológus)
„ 28—29 sem a párbajnál, sem a gyilkosok, rablók dolgainál (sem a párbajról [!], sem a gyilkosok, rablók dolgainál)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 34 : 7 *sztereotip* — állandóan ismétlődő, elkoptatott (kifejezés).
„ 11 *»Karc-lovagok«* — MK vissza-visszatérő gúnyos kifejezése a párbajkomédiák *»hősei«*-re.
„ 18 *fiáker* — lovas kocsi.
„ 19 *szekundánsok* — párbajsegédek.
„ 19 a *rákospalotai erdő* [amely az első világháború után elpusztult] — a század végén és a századfordulón a pisztolypárbajok leggyakoribb színhelye.
„ 25 *duellum* — párbaj.
35 : 3 a *várpalotai gyilkos* — Hoszter Fülöp somogyi származású, huszonkilenc éves asztalossegéd 1881. okt. 23-án éjjel meggyilkolta Gold Gáspár gazdag várpalotai lakost és annak négy családtagját; az áldozat feleségét, kisfiát és két cselédjét pedig súlyosan megsebesítette. A rablógyilkosság után büntetését is lelőtte, hogy ne tanúskodhassék. — A veszprémi törvényszék hetekig tartó tárgyalás után Hoszter Fülöpöt halálra ítélte; ezt az ítéletet a tábla helybenhagyta, de a kúria életfogytiglan való börtönbüntetésre változtatta.
„ 26 a *dalmáciai csatátér* — Ld. MK cikkeinek a dalmáciai fölkelésről szóló szakaszait a jelen kötetben.
„ 30 *cicéro-betűk* — nagyobb fajta nyomdai betűtípus.
„ 35—38 a *nekrológok sor- és betűszáma* — MK gyakran említi a sorok számával mért efféle értékjelzést.
36 : 17 *deskripció* — leírás.

Irodalom

Mikszáthnak a 80-as évek elején írt publicisztikai dolgozatai között ez a cikk bizonyos tekintetben ritka kivételnek számít, mint-hogy erre vonatkozólag a későbbi Mikszáth-irodalomban valamelyes utalást és reflexiókat találunk.

Zsigmond Ferenc *»Mikszáth Kálmán«* c. tanulmánya (Bp. 1927., Irodalomtörténeti Füzetek 20. sz., 5—7. l.) az író egyik népies elbeszéléséről szólva említi ezt a cikket. Mikszáthnak *Ami a lelket megmérgezi* c. elbeszélésével állítja ellentétes párhuzamba — következőképpen:

„A rémtörténetekkel dolgozó romantikának legnépszerűbb tárgyköre még félévszázaddal ezelőtt is az úgynevezett rabló- vagy betyárkalandokból telt ki. A ponyvairodalom termékei csak úgy ontották az effajta témák esetlen feldolgozásait, s az alsóbbrendű olvasóközönség

széles rétegeire olyan erős hatást tettek, hogy a betyártörténeteknek ez a közkeveltsége már-már társadalmi betegséggé és aggasztó erkölcsi métellyé kezdett válni . . . Mikszáth ekkor még nem volt túl írói fejlődésében a didaxis művészietlen álláspontján és holmi tanulságos ellen-históriával próbálja a magyar nép rokonszenvét elfordítani attól a betyár-életmódtól, amelyet a ponyvatermékek a hazug romantika szemkápráztató nimbuszával sugároztak be . . . A későbbi, az igazi Mikszáth világnézetének legalapvetőbb jellemvonása éppen az ilyen kategorikus erkölcsi ítélkezésmód elleni következetes állásfoglalás lesz. A rablóromantika ellen még egyszer fölemeli szavát egy hírlapi cikkben (*A rablóromantika—fölmelegítve*), de aztán erre a témára vonatkozólag is megkezdődik lelkében a „kiegyezés” . . . És Mikszáth, aki egykor elátkozta a ponyvatermékekben éktelenkedő rablóromantikát, most már fölfedezi benne az esztétikailag igen jól értékesíthető témakört. Ez a rehabilitált novella-hős: Krúdy Kálmán, a Felföld egykori híres, ügyes, ötletes ga vallér-betyárja . . . «

AZ IDŐ MINT DIPLOMATA

M. *PH, február 8., 39. sz., 2. Melléklet 1. 1. (= 13. 1.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A karcolat tárgya és Mikszáth szerzősége

A karcolat címe és csattanója Szlavy József közös-pénzügyminiszternek a delegáció egyik ülésén elhangzott válaszára utal. Eszerint a közös-kormánynak tudomása volt az okkupált tartományokban készülő lázadásról, de az csak márciusra volt »beütemezve«; a januári enyhe időjárás azonban előbbre hozta az eseményeket . . .

Az Idő fogalmát Mikszáth mindig kedvteléssel fejtegette. Most az időjárást is bevonja elmékedéseinek körébe.

Ez a cikk voltaképpen a delegációkról szóló összes karcolatainak képlete. Akármennyit üléseznek is a delegációk, a vége mind egyre megy: az előterjesztett költségeket — pláne ha azok »hadi szükségletek« címén kerülnek szőnyegre — mindig megszavazzák. Ez történik ezúttal is.

Tárgyát a delegációról küldött táviratokon alapuló közlések szolgáltatatták. (Mert a delegáció ülései titkosak voltak, azokról gyorsírói följegyzés nem számolhatott be úgy, mint a parlamenti ülésekről !)

A delegációnak szóban levő szakasza január 28-án (ezúttal is — mint legtöbb esetben — szombati napon) kezdődött, és február 6-án zárult. A delegáción Haynald Lajos bíbornok-érsek elnökölt, míg a jegyzői tisztet Baross Gábor és Hegedüs Sándor látta el. Az üléseken a magyar kormány részéről Tisza Kálmán és Orczy Béla (a király személye melletti miniszter) vett részt.

Haynald érsek éppoly kenetes szavakkal nyitotta meg az ülést, mint amilyenekkel tíz nap múltán zárta. »A legutóbbi delegációról — úgymond — azon megnyugtató hiedelemben távoztunk, hogy — tekintve hazánk vagyoni állását és az ennek arányában a közösügyek terén felmerülő igényeket — valóban nehéz, de hazafias kötelességet teljesítve, végleg [!] megfeleltünk azon kitüntetésnek, mellyel az országgyűlés minket a közösügyi bizottságba választván, megtisztelt. És ma a dolgok másként fordultak. Előre nem látott események előre nem látott újabb működésre kényszerítettek minket... A Monarchia délnyugati részében és a vele határos okkupált tartományokban lázongó mozgalmak merülven fel, ezek oly intézkedéseket és oly költségeskedéseket [így!] tettek szükségessé, melyeket alkotmányserűen csak a Monarchia mindkét országgyűlése delegációjának hozzájárulásával lehet megtenni... « stb.

Haynald megnyitó szavai után Szláv József benyújtja »a kitört mozgalmak gyors és sikeres elnyomására szükséges hadi készülétek költségeire vonatkozó előterjesztését«.

A február 6-án tartott hetedik és egyben záró ülést — az engedelmesen teljesített költségmegszavazás után — Haynald Lajos elnök e szavakkal rekesztette be: »Első eset ez a delegáció intézményének történetében, hogy ily rendkívüli működésre szólítottunk fel... Bármennyire buzgólkodtunk megtenni mindazt, amit a Monarchia biztonlété, belbékéjének fenntartása és a rend helyreállítása követel, mégis bátran adhatunk kifejezést azon meggyőződésünknek, hogy senki sincs köztünk, aki inkább más téren ne óhajtana e kölcsönös találkozást és ne kívánna inkább más téren nyilvánítani a trón és a haza iránti munkát és áldozatkészségét... «

Az elnöki zárszó után Szláv miniszter a kormány nevében köszönetet mondott a delegációnak.

Az ország közvéleményét híven tükrözi a Pesti Hirlap jan. 29-i számának névtelen vezércikke, melyből elég idéznünk e néhány kiszakított részletet: »A posta meghozta a hadügyminisztérium számláját. Nyolc millióban vannak előirányozva a boszniai expedíció költségei. Ebből esik Magyarországra körülbelül harmadfél millió. Harmadfél millióval nagyobb lesz tehát az ideai deficit... Ha kulturális célokra fordítanók ez összeget, új egyetemet állíthatnánk fel. Vagy pompás szobrokkal díszíthetnők Budapest téreit. Nem kellene aggódunk: lesz-e pénzünk azon pantheon felépítésére, mely a millennium ünnepét teendő örökre nevezetessé. De hát ezt az összeget katonai célokra kell adnunk. A molochnak új táplálékra van szüksége... « stb.

*

Mikszáth szerzőségét felfogás, nyelv, stílus, visszatérő motívumok egyaránt bizonyossá teszik. Nem először említi itt (37 : 16) a »telivér delegátusok« díszmentéjét és potyaebédjeit, valamint a kétféleképpen értelmezhető beszédét vagy interpellációt. A politikus Jókai ezúttal is kap tőle egy csipősgúnyos megjegyzést, báró Kemény Gábor pedig egy »időjós«-t megillető dicséretet.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 36 : 1 »Az idő nagy fontossága . . . « — Többször rámutattunk már az Idő fogalmának jelentőségére és elemzésére MK műveiben. Ld. pl. *Elmefuttatás az időről* c. cikkét (1875) és ahhoz fűzött jegyzeteinket: Krk 52. köt.
- 37 : 5 *travesztálni* — tréfásan átkölneni, átfoglalni.
- „ 6 »Csáktornyról írják . . . « stb. — MK több más ekkori cikkéből is értesültünk már: mennyire enyhe, tavaszias időjárás volt az 1882. év elején. A jelen cikk vége felé is hivatkozik erre.
- „ 25 »ez a zavargás . . . « — utalás a dél-dalmáciai fölkelésre. (Ld. a *Háborús apróságok* című, jan. 22-i cikket és annak jegyzeteit.)
- „ 30—31 »pszt! . . . ez a titokteljes „pszt” . . . « — A rejtélyes és nagyképi titkolózást MK rendszerint ezzel a püsszegő szócskával szokta kifejezni. Ld. pl. *Még újabb fény- és árnyképek* c. ciklusának *Sennyei Pálék* c. fejezetét, melynek már első mondata »a rejtélyes, titokteljes „pszt”-re« figyelmeztet. (1878., Krk 54. köt. 126. l.)
- 38 : 8 »A nyolc milliót megszavazták . . . « — A dalmáciai fölkelés leverésére a delegációk által megszavazott ezen összeg miatt szenvedélyes vita folyt a parlamentben. (Ld. a jelen kötetben a febr. 22., 23- és 26-i országgyűlési karcolatokat és azokhoz fűzött jegyzeteinket.)
- „ 19 » . . . milyen poétikus nemzet vagyunk. « — A gúnyos megjegyzés arra vonatkozik, hogy a magyar delegáció tagjaiból éppen a legfontosabb követelmény: a politikai érzék hiányzott. Többségük földbirtokos volt: politikai látókörük — az író szerint — csak »a százesztendő terebélyes fák« (saját fái!) féltéséig terjedt.

SZEGED FEJLŐDÉSE

- M. I. PH, február 17., 48. sz. 1—2. l., a tárcarovatban. A cím alatt műfajjelzésként: A »Pesti Hirlap« eredeti tárcája. Névjelzés: Scarron.
- II. a) Jk 38. köt. = Hi 6. köt. Szeged könyve I. köt. 1914. 122—126. l.
- b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. A kötetábrán: »Révai Magyar Klasszikusai.« [Címlapkiadás.]

A szegedi újjáépítési munkálatok eredményei

Minél inkább közeledett a szegedi kir. biztosság fenntartásának, illetőleg megszűnésének határdeje, Mikszáth annál több méltán-lással és elismeréssel szól Tisza Lajos ottani működéséről.

Szegedi tartózkodása idején — mintegy harmadfél éven át — elég sokszor hullámzott-változott magatartása ezzel a főhivatallal szemben; többször bírálta, csipkedte, sőt gúnyolta is Tisza Lajost, de amint ez nagy építőmunkájának befejezéséhez közeledik, Mikszáth egyre inkább méltányolni tudja az elért eredményeket és elismeri, hogy feladatait a kir. biztos nagy akaraterővel és szerencsésen hajtottá végre. Ilyen értelmű megnyilatkozásaival már találkoztunk a Pesti Hírlap hasábjain. Az utolsó ellenzéki hangot, amelyet Tisza Lajossal szemben hallatott, a szegedi színház építése körüli viták, illetőleg nézeteltérések váltották ki. (Ld. *Tisza Lajos és a magyar művészet*, 1881. Krk 61. köt.)

Most, hogy a kormányzat elhatározta a kir. biztosság időtartamának kétéves meghosszabbítását (1883 végéig): Mikszáth is készségeen támogatja ezt a tervet és »örömmel fogadja« Tisza Lajos további megbízatását. Szokásos eljárása szerint az érdemeket ezúttal sem hízelgésnek ható dicséretekkel méltatja, hanem inkább az eredmények, tények felsorolásával. Szavainak hitelét közvetlen tapasztalataival, sőt anekdotikus emlékeivel is növeli.

A cikket élelénkítő anekdoták nem egészen újak, olvastuk már ezeket nála másutt is; de Mikszáthnak megvan az a sajátos művészete, hogy ugyanazon stíluselemeket, képeket, motívumokat minden adandó alkalmammal teljesen a tárgyhoz idomítva tudja újra meg újra hasznosítani.

*

A cikk megírására bizonyosan azok a »hivatalos adatok« is ösztönzést adtak, amelyeket a kormányzat a napisajtóban közölt — nyilván a kir. biztosság melletti hangulatsinálás céljából. (Így pl. a Pesti Hírlap jan. 11-i számában »Az épülő Szeged« címen.)

A jelen Krk köteteket szentelt Mikszáth szegedi éveinek és az általa szőnyegre hozott szegedi problémák összességének (Krk 55—60. köt.). — Ott megismertük tollából Szeged tragédiáját a pusztulás részletezésével. Itt az újjáépítés eredményei sorakoznak fel az olvasó előtt.

*

A szegedi problémák alakulásáról és a kir. biztosság további működéséről Mikszáth következő két cikke tájékoztat: *Szeged az ország-házban* (márc. 10.) és *A hajléktalan város* (ápr. 27.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 39 : 7 rekonstrukció — újjáépítés.
„ 14—17 *Napoleon példája* — emlékeztet MK *A hályogkovács* c. novellája lélektani motivációjára.
40 : 42 *Zs. Andor* — Zsótér Andor, gazdag szegedi polgár, kereskedő és nagyiparos. — Az alábbi szakaszokban elmesélt történetet MK másutt is megírta.

Pótlás a szegedi színház építésének történetéhez

Mikszáth szóban levő, 1882. febr. 17-i cikke alkalmat nyújt arra, hogy a szegedi színház építésének történetére vonatkozólag egy jelentős dokumentumot közöljünk, amelyet a Krk 60. kötetébe (az 1881. júl. 28-i *Apróságok* jegyzeteibe) szántunk, de onnan technikai okokból sajnálatosan kimaradt. (Ld. idevágó utalásunkat a Krk 61. köt. 196—197. lapján.)

Mikszáth *Tisza Lajos és a magyar művészet* c. cikkében (PH, 1881. júl. 8., Krk 61. köt. 86—88. l.) — amelyet mostani jegyzeteink bevezetésében is említettünk — szóvá tette a magyar műépítészek ama sérelmét, hogy Tisza Lajos pályázat kiírása nélkül Fellner Ferdinánd bécsi építésznek adott megbízást a szegedi színház építésére. Műépítészeink ekkor Szeged városához intézett kérvényben közölték sérelmüket, kérve annak lehető orvoslását.

Minthogy ez a beadvány a hazai építészek álláspontjának tömör foglalata: mint Mikszáth idevágó cikkeinek és cikk-részleteinek egyik fontos magyarázó dokumentumát teljes szövegében pótlólag ideiktadjuk a Szegedi Napló 1881. júl. 10-i közlése alapján.

A SZEGEDI SZÍNHÁZ ÜGYE

Az írók és művészek társaságában tartott értekezlet határozata folytán városunkhoz a következő kérvény intéztetik:

Szeged szab. kir. város tekintetes közgyűlésének.

Mi alólírott budapesti műépítészek a napilapok útján értesültünk, hogy a Szegeden építendő állandó színház tervének készítését és annak művezetését Szeged város t. közönsége Fellner Nándor bécsi műépítészre szándékozik bízni.

Mi alulírottak teljesen elismerjük Fellner bécsi műépítész úrnak kitűnő képességét, sőt éppen a színházépítés körül szerzett kiváló sikereit; azt is megengedjük, hogy Szeged város közönsége ily módon a legrövidebb úton jut egy valószínűség szerint sikerült tervhez; — de másrészt el nem titkolhatjuk hazafiúi mély fájdalunkat afölött, hogy Szeged város közönsége a színházépítés-ügyben hozott határozatával pusztán a kényelem s a tájékozatlanság szülte utilitási szempontból kiindulva — azáltal, hogy külföldi építészre bíz meg a magyar Thália szentélyének fölállításával, szem elől téveszti azon tekintetet, mellyel a magyar képzőművészet egyik jelentékeny ágának: a magyar építészetnek tartozik, de egyszersmind a versenynek még csak meg sem kísérlése által, míg egyrészt maga teszi lehetlenné, hogy — ha esetleg bár — még a Fellner tervénél is jobbnak birtokába jöjjön, másrészt bizalmatlanságot szavaz az összes hazai építészeti karnak.

Nem személyes érdek, még kevésbé annak tagadása, hogy Fellner műépítész úr neve biztosítékot nyújt egy jó színház építése iránt, hanem tisztán a magyar építészeti szakma veszélyeztetett érdeke vézérel bennünket fölszólalásunkban.

Sivár és örömtelen a magyar építészet múltja; szent kötelességet vélünk teljesíteni, ha annak jelene mellett bátran síkra szállva, jövőjét biztosítjuk.

Küzdelmünk fárasztó s csak igaz ügyünkben vetett rendíthetelen hitünk lelkesít a kitartásra; a nagyközönség sohasem, de még a hivatott körök is csak vajmi ritkán méltányolták kellőképp a hazai építészet kultúra-fejlesztő hatását, sőt mint minden másban, úgy ebben is különös előszeretettel viseltetik a »külföldi« iránt, pedig épp az építészet emlékei hirdetik legmaradandóbban a népek kultúrtörkévéseit. A magyar építészet szempontjából a közelmúlt szomorú emléket hagyott e törekvésekről. Ha végigtekintünk a magyar főváros utcáin és téerein, keserűség tölti el keblünket, s valljuk meg: a szegény-pír futja át arcunkat, nem szólva számtalan magánházról, a legnevezetesebb középületek — ritka kivétellel — olyanok is, melyek a magyar tudomány és művészet szentélyeiül emeltettek, külföldieknek nevét hirdetik. Nézzétek a lánchidat, alagút-, Margithid-, indóház- és közvágóhidat, ezek és a magy. tudományos akadémia palotája, a művészház és népszínház tervezése körül mindig divott utilitás a magasabb szempontok mellőzésével külföldiek kezére bízta ezen, a magyar nemzet filléreiből emelt építési emlékeket a hazai művészet és ipar kimondhatatlan nagy kárára.

De ha a múltra nézve némi mentségül szolgálhat a magyar építészeti szakérők elégtelen volta, habár mindig voltak — ha kevés számmal is — a kor színvonalán álló hazai építészeink, az ifjabb nemzedék, mely közül sokan nélkülözések árán is igyekeztek a távol külföldön szakmájuk terén elsajátítani azt, amit — fájdalom — az édes, de szegény haza nyújtani nem volt képes, s akárhányszor a külföldiekkel szemben is becsülettel megállták a helyet a szabadverseny mezején, ezek valóban nem érdemelték meg, hogy úgy a fővárosban, mint vidékén, középületek emelésénél nem létezőknek tekintessenek, különösen midőn egyebet sem akarnak, mint azon elv érvényrejuttatását: »Győzőn, ami jobb.«

Amit a főváros és illető körői a közelmúltban e téren mulasztottak, de ez idő szerint — hála a magyar nemzet géniuszának — legjobb akarattal igyekeznek jóvátenni, az nem lehet, hogy azt Szeged, szép hazánk legmagyarabb városa, első kulturális középületénél figyelmen kívül hagyja, az nem lehet, hogy Szeged város t. közönsége érzékkel ne bírjon a magyar képzőművészet és annak egyik főága, a magyar építészet iránt; az nem lehet, hogy Szeged városa rossz példával szolgáljon hazánk többi — tán kevésbé magyar — városainak egy állandó színház«-terv beszerzésénél követendő eljárásra nézve!

Azért tisztelettel s bizalommal kérjük Szeged szab. kir. város tek. közgyűlését, kegyeskedjék szabad verseny nyitása által a hazai építészeknek alkalmat nyújtani, a szegedi állandó színház tervezetéhez munkálatukkal hozzájárulhatni, biztosítván a nemes közönséget arról, hogy mi, magyar építészek, hazafiúi ambíciót helyezünk a pályázat sikerébe.

Kérelmünk teljesítése által Szeged városa nemcsak saját érdekét elégíti ki, hanem igazságot szolgáltat a magyar nemzet géniuszának,

melynek minden alkalommal való ébrentartása teheti csupán Szegedet naggyá, széppé, dicsővé. Úgy legyen!!!

Kelt Budapesten, 1881. július 8-án.

Benkó Károly, Koch Henrik, Bukovits Gyula, Lechner Ödön, Czigler Győző, Makkay Endre, Fenty Adolf, Pártos Gyula, Gerster Kálmán, Petschácher Gusztáv, Hauszmann Alajos, Schikadaur Albert, Kállina Mór, Weber Antal, Kauszer József, Ybl Miklós.

MIENK LESZ-E HÁT A KÉP?

M. I. *PH*, február 21., 52. sz. 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Scarron*.

II. a) *Jk* 36. köt. = *Hi* 4. köt. *Az én ismerőseim*. Apró jellemrajzok. 1914. 90—93. l.

b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Munkácsy Mihály Budapesten: 1882. febr. 17—márc. 10.

Munkácsy 1882. évi magyarországi látogatása a hazai kulturális életnek nevezetes eseménye volt, a művész pályájának pedig felledhetetlen emlékü epizódja.

Az itthon töltött három hét folyamán az ünneplések szakadatlan láncolatban követték egymást. Munkácsyt fejedelemként fogadták, s valóban semmiféle uralkodó tiszteletre nem lehetett volna nagyobb fényt kifejteni, mint aminőben őt részesítették; azzal az összehasonlíthatlan különbséggel, hogy Munkácsy fogadtatása nem hivatalos parádé volt, hanem a nemzetnek és egy világhírré emelkedett fiának bensőséges családi ünnepe.

Alig van a művész életének olyan szakasza, amelyről bősegebb adattár állna rendelkezésre, mint ez a három hét. A sajtó már megérkezése előtt és elutazása után is, tehát több mint egy hónapon keresztül szinte naponta közölt hasábokat betöltő cikkeket jöveteléről és itt-időzésének napjairól. Bármelyik nagyobb napilapunknak e négy heti krónikáiból kitelne egy-egy kötetre való cikkgyűjtemény. Elutazásakor pedig egy művészettörténészünk, Czobor Béla, emlékbumban foglalta össze a látogatás történetét, egyúttal részletesen méltatva Munkácsynak »Krisztus Pilátus előtt« című képét, amelynek budapesti bemutatása alkalmából látogatott hazájába a mester.

Munkácsy látogatásának krónikásai között jelentős helyet foglal el Mikszáth. Nem kevesebb, mint hét cikket és karcolatot írt a látogatás tartama alatt; eleinte minden másod-harmadnap egyet. Súlyt is adott cikkeinek azzal, hogy közülök négyet közismert álnévvel és betűjegyeivel szignált (M—th K—n., Scarron, S—n., S.). Éppen e névjelzéseknek köszönhető, hogy ez a négy Munkácsy-cikke helyet kapott a *Hi*-sorozatában. A többi hármát, az eddig ismeretleneket, kötetünk emeli ki a feledésből

Mikszáth cikkei nem terjeszkednek ki Munkácsy látogatásának és ünneplésének minden egyes mozzanatára. Írónk mindig csak azon eseményekről számolt be, amelyekben részt vett, vagy amelyek őt magát is személy szerint érdekelték.

Egyszerűség kedvéért itt, beszerezhetőül összefoglaljuk Munkácsy látogatásának krónikáját, s a további Munkácsy-cikkek jegyzeteiben csupán az ott tárgyalt részletekre szorítkozunk.

*

Munkácsy abból az alkalomból, hogy »Krisztus Pilátus előtt« című monumentális festményét párizsi műkereskedője, Sedelmeyer, Európa több nagyvárosában bemutatta, utazott festményével együtt Párizsból — Bécsen keresztül — Budapestre. Útján felesége is elkísérte. Látogatásának hírét a lapok már január végén jelentették.

*

Bécsben, febr. 16-án a király is fogadta, gratulálva a mesternek ott kiállított és általa ismételtelen megtekintett nagy művéhez.

Munkácsyék febr. 17-én érkeztek Budapestre. Az állomáson a Képzőművészeti társulat, a Zenede bizottsága, az egyetemi ifjúság és tisztelőinek sokasága fogadta.

Hatalmas festményét a Múcsarnokban állították ki. A meghívottak válogatott társasága (Apponyi Albert, Barabás Miklós, Erkel Ferenc, Heszlmann Imre, Ipolyi Arnold, Kamer Mayer Károly polgármester, Lotz Károly, Pulszky Ferenc, Szilágyi Sándor, Than Mór, Türr István tábornok, Zichy Jenő stb.) 18-án (szombaton), míg a nagyközönség 19-től tekinthette meg a képet.

Sedelmeyer, aki kizárólagos joggal intézte a kép értékesítését, 300 000 frankban (100 000 forintban) állapította meg annak vételárát. Munkácsyék úgy nyilatkoztak, hogy számukra nagy öröm volna, ha ez a festmény Magyarország tulajdonába kerülne. Az általános lelkesedés során fölvetődött a kép közadakozás útján való megvásárlásának óhaja. Urváry Lajos országgyűlési képviselő, a Pesti Napló szerkesztője pendítette meg az eszmét a sajtóban s azt a főváros közgyűlésén indítványozta is. Remélték, hogy Budapest főváros 15 000 forintot, az országgyűlés 40 000 forintot szavaz meg erre a célra, és a társadalom hozzájárulásával mintegy 80 000 forint vételárra számítottak. Mindvégig kérdéses volt azonban, hogy vajon Sedelmeyer hajlandó lesz-e ennyiért eladni a képet. Igaz, ugyan, hogy a műárus a 200 000 frankot, melyet Munkácsynak fizetett, már rég visszakapta a kép kiállításainak jövedelméből, de további üzleti hasznáról sem akart lemondani. — Amde a gyűjtés igen szegényesen indult s reménytelenül lassan haladt előre. Az első héten mindössze 7000 forintról számolhattak be a lapok. Ebből nagyobb tételt (ezer—ezer forintot) csak hárman ajánlottak fel (köztük Haynald Lajos kalocsai bíbornok-érsek); negyediknek csatlakozott hozzájuk az Első Hazai Takarékpénztár; Ipolyi Arnold 1000 frankkal, Tárkányi Béla 500 frankkal

igyekezett elősegíteni az akciót stb. Végül is csak 10 000 forint körül ingadozott a felajánlott összegek jegyzéke.

Mikszáth a nemzet jobbjaival aggódva figyelte a gyűjtés eredményét, s aggodalmát és ösztönzését együttesen fejezte ki legelső cikke: *Mienk lesz-e hát a kép?* (febr. 21.)

A kép azonban ekkor még nem lett a mienk, részint éppen a Mikszáth karcolatában említett okokból: mert egyebekre (kártýára, lóversenyre stb.) ezeket tudtak költeni a kiváltságosak, de a nagyszerű kulturális feladat előtt nem nyíltak meg pénztárcáik . . . (A festmény csak később került Magyarország tulajdonába, s ma a debreceni Déry Múzeum kincse.)

*

Amilyen szűkmarkú volt a vezető társadalom a mecénási próba előtt, másfelől éppoly pazarnak mutatkozott az ünnepelt művésszel szemben. Az ünneplések — bankettek, vacsorák, bálók, fáklyászenék stb. — egymást érték, úgyhogy a java férfikorában levő, ekkor még csak harmincnégy éves Munkácsy feleségével együtt szinte belefáradt a sok gyönyörűségbe . . .

Febr. 19-én (vasárnap) délelőtt az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülésében ezüst babérkoszorút adtak át az ünnepeltnek. Munkácsyt Ipolyi Arnold, a Társulat elnöke köszöntötte. Válaszában Munkácsy azt hangsúlyozta, hogy bármily siker és dicséret érje őt, mindig a haza dicsőségének és hírének növelésére fog törekedni. Ekkor — műsoron kívül, vagyis előzetes bejelentés nélkül — az egyetemi ifjúság küldöttsége lépett elő, díszes babérkoszorút nyújtva át.

Délután a Nemzeti Kaszinó adott bankettet Munkácsy tiszteletére. A mágnások képviselőjében gróf Károlyi István köszöntötte a művészt.

Este az egyetemi ifjúság impozáns fáklyásmenetet rendezett. Ötszáz fáklya fénye világította meg a felvonuló ifjak tömegét. Üdvözlésüket Munkácsy — »leírhatatlan lelkesedés közben« — meleg szavakkal köszönte meg.

Febr. 20-án este hat órakor az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat rendezett díszlakomát a Hungária szálló nagytermében. A több mint száz terítékű asztalfőn a társulat elnöke, Ipolyi Arnold püspök ült, jobbján Munkácsy és Mailáth György országbíró, balján Trefort miniszter és Munkácsyné. A résztvevők közül hadd említsük meg a következőket: Liszt Ferenc, Apponyi Albert, Károlyi István, Karátsonyi Guidó, Zichy Jenő, Tárkányi Béla stb. A banketten számos tószót hangzott el (már amint az nálunk szokásban volt). Felköszöntőt mondott Ipolyi, Trefort, Kamer Mayer Károly — az egyesített főváros első díszpolgárát éltetve Munkácsy személyében —, végül Jókai szólott. Munkácsy ezúttal is válaszolt a felköszöntőkre, hálával és elismeréssel emlékeztén meg a szintén jelenlevő Szamosy Elekről, aki őt annak idején »a művészet templomába bevezeté . . .« .

A felköszöntők közé sorolhatjuk Liszt Ferencnek Munkácsyhoz franciául intézett következő szavait is: »Mily boldog ön s mennyire irigylendő! Azért tartom önt boldognak és azért irigylendőnek, mert

tökéletesen bírja a magyar nyelvet és hazája nyelvén fejezheti ki honfitársainak köszönetét.« (E jelenetre is vonatkozik Mikszáth *Fejedelmek találkozása* című, febr. 25-i karcolatának ama gúnyos megjegyzése, hogy: »A három legnagyobb magyar ember [közül] az egyik német.«)

Febr. 21-én (kedden) este a magyar művészek jelmezbált rendeztek a Múcsarnokban, minthogy még tartott a farsang. Erre az estélyre Munkácsyék már Párizsban felkészültek, s a művész előre jelezte egy festő-barátjának, hogy ő »Rubens-kosztümben« fog megjelenni, melyet kizárólag erre az alkalomra készíttetett. (A jelmezestélyről ld. *A magyar szoba* című, febr. 28-i karcolathoz írt részletes jegyzeteinket!)

Az ünneplések naptárának további eseményeiből említsük még a következőket:

Febr. 22-én Budapest főváros közönségének képviselői nagy lelkesedéssel egyhangúlag elfogadták a »képzőművészeti állandó bizottság« javaslatát, hogy Munkácsy Mihály a főváros díszpolgárává választassék. — Ugyanezen a napon az Asztalosok Ipartestületének küldöttsége tiszteltett Munkácsynál, az egykori asztalosinasnál, s díszoklevéllel ajándékozták meg őt.

Febr. 23-án (csütörtökön) az Írók és Művészek Társasága saját helyiségeiben rendezett bankettet a művész és neje tiszteletére. Ez a vacsora — amelyen Munkácsy Jókai, Liszt, Erkel Ferenc s más írók, művészek, színészek társaságában egész otthonosan« érezte magát — belenyúlt a késő éji órákba; ezért az ott szintén jelenlevő Mikszáth két cikkben számolt be róla: *Bankett az írói körben* (febr. 24) és *Fejedelmek találkozása* (febr. 25). Ld. ottani jegyzeteinket is!

Febr. 26-án (vasárnap) Andrassy Gyula gróf ebédet adott Munkácsy és neje tiszteletére. Ott volt és estig együtt maradt a főrangú világ nagy része, továbbá Jókai, Tisza Kálmán, Pauler Tivadar stb.

Munkácsy küldöttségének meghívására *márc. 1-én* a művész feleségével együtt szülővárosába utazott. Erre az útjára számos barátja és tisztelője elkísérte, köztük Teleki Sándor gróf, Pulszky Ferenc, György Aladár, valamint Mikszáth, kinek tollából a Pesti Hírlap közönsége márc. 3-án olvashatta *Munkácsy útjának* leírását. (Ld. ily című cikkét és ottani jegyzeteinket is!)

A művészpár márc. 5-ig időzött Munkácscon. Ezekben a napokban sem hiányoztak a bankettek, fátylászmenet és ezüst babékoszoru, melyekkel a város elhalmozta világhíre emelkedett fiát. Díszpolgárrá is választották. Munkácsyék várossétájukon természetesen fölkeresték a művész szülőházát is, amely abban az időben hivatali helyiségekkül szolgált.

Márc. 6-án ismét Pesten voltak. Pihenés helyett újabb ünneplések vártak rájuk.

A programok legkiemelkedőbb eseménye volt az a nagyszabású búcsúestély, melyet az országgyűlés két háza — a képviselőház és a főrendiház — adott a művész tiszteletére elutazásának előestéjén, *márc. 9-én* (csütörtökön). (*Munkácsy elment* című, márc. 11-i karcolatában Mikszáth is hangsúlyosan említi, hogy »még a parlament is meghozta a maga hódolatát a művésznek«.)

Az »Európa« szálló nagytermében tartott banketten, a százerfőtök asztalfőn Munkácsy foglalt helyet; jobbján Mailáth György országbíró mint a főrendiház elnöke, balján Péchy Tamás, a képviselőház elnöke. A két ház tagjai közül említsük meg a következőket: Tisza Kálmán, Trefort, Pauler, Szapáry, Bedekovich, Kemény Gábor miniszterek, Lónyay Menyhért, Somssich Pál, Apponyi Albert, Szilágyi Dezso, Haynald bíborosérsek, Ipolyi, Schlauch, Dulánszky, Császkai püspökök stb. Ezúttal sem maradhatott el a felköszöntők hosszú sora. Az első tósztot Trefort Ágoston mondta, aztán Mailáth György és Péchy Tamás üritett poharat Munkácsyért, aki a magyar névnek külföldön dicsőséget szerzett. Erre Munkácsy feszült figyelem közt következőleg felelt:

»Tisztelt uraim! Éppen ma egy hónapja, hogy a viszontlátás örömétől dobogó kebellem hagyám el Párizst, s megvallom, azon érzéssel indultam hazafelé, mellyel egy tanuló, ki iskolai évét befejezve, jó bizonyítvánnyal kezében, könnyű szívvel tér szülei körébe, még azt is elvárva, hogy megdicsérik. És valóban meglepett volna, sőt igen lehangolólag hatott volna reám, ha nem találkozom az elismerés némi nyilatkozatával. De éppúgy, sőt sokkal inkább meg voltam lepve a lelkesedés azon rohamos áradatától, mellyel szeretett hazám irántam való elismerése- és méltánylásának ad kifejezést. És valóban már sokszorosan megjutalmazva érzem magam szerény érdemeimért, midőn önök, uraim, mint a törvényhozó testület tagjai, még ezen mindennek felett megtisztelő kitüntetésben részesítenek. De az a meggyőződés és öntudat fogadtatja el velem mindezt a kitüntetést, hogy e lelkesedés a legtisztább forrásból: a művészet iránti szeretetből fakad, s hogy a törvényhozó testület lelkesedése egy eszmének szól: a magyar művészet eszméjének.«

Tisza Kálmán miniszterelnök Munkácsyt mint magyar művészt éltette, így végezvén pohárköszöntőjét: »Lelkesedem ma, mert látok egy elsőrangú művészt, aki hallgatott és nem hirdette, hogy ő magyar, amíg a fáradságos munkát végezte; de mennél feljebb emelte őt lángesze, annál hangosabban vallotta, hogy magyar!«

Haynald Lajos Munkácsynét mint a művész boldogító nemtőjét éltette.

A pohárköszöntők sorát Jókai zárta be a következő szavakkal: »Engedjék meg nekem, hogy elmondjak valamit arról a Munkácsyról, aki ezentúl lesz. Mostani együttlétünk alatt Munkácsy megpendítette azt a tervét, hogy hatalmas vásznon megfesti őseink honalapításának képét az évezredek ünnepély alkalmára. Én e kép megalkotásáért emelem poharam!«

A művész és felesége márc. 10-én (pénteken) utazott el. Dél előtt még fogadta a főváros küldöttségét, amely Ráth Károly főpolgármester vezetésével vonult fel, és átadta neki Budapest diszpolgári oklevelét. Ugyanakkor az aradiak küldöttsége Arad város diszpolgárvá történt megválasztásáról értesítette Munkácsyt.

Déli tizenkét óraker déjeuner következett a Hungária szálló éttermében. A villásreggeli résztvevői között volt Ipolyi Arnold, Ráth György, Kamer Mayer Károly polgármester, Gerlóczy alpolgármester

és Munkácsynak egypár művész-barátja. Onnan a Nyugoti pálya-udvarra hajtattak a két óraker induló párizsi vonathoz, s elbúcsúztak tőle — a legközelebbi viszontlátásig.

*

A kép márc. 20-ig maradt kiállítva a Múcsarnokban. Reggeli kilenc órától esti kilencig lehetett megtekinteni, az esti órákban fényes villanyvilágítás mellett. A Képzőművészeti Társulat részéről Telepy Károly műtárnok a kiállítás egész tartama alatt reggel nyolc órától esti tíz óráig szüntelenül őrködött a képnél. 21-én csomagolták be a képet és indították útnak Bécsen át Németországba, ottani kiállítására; onnan Angliába szállították, ahol év végéig lesz megtekinthető.

Az egykorú följegyzések szerint Munkácsy képét Budapesten mintegy 80 000-en nézték meg. Az összes bevétel több mint 38 000 forint volt, és a fényképek eladásából körülbelül 6000 forint folyt be. Följegyezték azt is, hogy Sedelmeyer, a kép tulajdonosa, 400 000 frank-ra biztosította a képet szállítása tartamára.

A Mikszáth első Munkácsy-cikke címében fölvetett kérdés tehát, hogy t. i. »Mienk lesz-e hát a kép?« — ez alkalommal negatív válasszal végződött.

*

»Munkácsy látogatása Budapesten« címen a fővárosi lapok heteken át közöltek részletes tudósításokat művészeti életünk e nagy jelentőségű eseményéről.

Mikszáth hét cikkének s azok sokféle mozzanatának kellő megértése szükségessé tette ezt a részletes krónikát.

Megjegyezzük, hogy a sajtóközlemények mellett felhasználtuk Czobor Béla művészettörténész, egyetemi tanár alkalmi kiadványának tájékoztatását is (»Krisztus Pilátus előtt. Munkácsy Mihály festménye Budapesten. A nagyhírű művész tiszteletére rendezett ünnepélyek emlékeül nyújtja Czobor Béla.« Bp. 1882.). Tettük ezt annál is inkább, mert Czobor Béla Munkácsy-emlékalbuma könyvészeti ritkaság, minthogy a szerző azt csak huszonöt példányban nyomatta; a legelső példányt természetesen Munkácsy kapta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

42 : 12 *Magyar Állam* — katolikus egyházpolitikai napilap; 1869. dec.-ben indult meg és 1908. dec.-ig állott fenn. 1870-től 88-ig (rövid megszakításokkal) Lonkay Antal szerkesztette. Mint a klérus elfogult szellemű sajtóorgánumát a haladó törekvésű frók, köztük MK is, állandóan gúnyolták és ostromozták. Ezúttal is csöpös hangsúllyal említi: »*Még* a Magyar Állam is azt írja...« Ebben a »dicséret«-ben is MK antiklerikalizmusa nyilatkozik meg: a vélt illetékesség fölényét gúnyolja ki.

Lap Sor

- 43 : 9 *entuziaszta* — rajongó.
44 : 2—18 *A csörgő korsók történetét* — ily címen — önálló karcolatban is megírta évek múlva. (PH 1884., ld. *Az én ismerőseim* c. kötetében 143—148. l.)
„ 20 *Szent Magdolna* — Mária Magdolna. (A következő mondatokban MK utal is arra, hogy Munkácsynak épp akkor készül képére, a »Golgotá«-ra gondol.)
„ 37 *»Négy nap alatt hétezer forint gyűl össze.«* — Egyes lapok napról napra közölték a magánúton történő gyűjtés gyatra eredményét.
45 : 3—12 A karcolat ezen zárószakasza újabb adalék MK mágnásellenes társadalomszemléletéhez.

BŐJTI GONDOLATOK

M. PH, február 24., 55. sz. 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

A szövegről

A PH szövegének helyesírási és sajtóhibáit javítottuk (zárójelben PH):

Lap Sor

- 45 : 21 A törvényt csak az tartja meg, (... csak az tartja még,)
46 : 20 cotillon-ordók (*kotillon-ordók*)
„ 39 *tüll-anglais* (*tül-anglais*)
47 : 34 pipatülleknék, de a következő mondatban: pipatüllökön [Mehagytuk a kétféle szóalakat, minthogy az előbbi ejtési sajátság is lehet.]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 45 : 1 *»per „maga” beszélnek már a tekintetes karokkal és rendekkel«* — ld. a *Gróf Hunyady Lászlóról* szóló febr. 23-i cikket. (Gr. Hunyady László magázó megszólítást használt a képviselőházban.)
„ 2 *»per „ön” szólítják a miniszterelnök ökegyelmességét«* — valószínűleg Munkácsyra való utalás, aki következetesen csak *»önök»* és *»uraim«* megszólítással illette az őt ünneplő előkelőségeket. (Ld. a róla szóló fejezeteket!)
„ 3 *»a besztercei püspök kalapot emel egy piktör előtt«* — Ipolyi Arnold besztercebányai püspök mint az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat elnöke a Munkácsy-ünnepségek egyik vezetője volt. (Ld. a Munkácsyról szóló fejezeteket!)

Lap Sor

- 45 : 5—12 A régi idők dicséretének itt felsorolt mozzanataival MK más munkáiban is találkozunk. Így pl. *A vármegye rókája* c. elbeszélésének (1877) bevezetésében is olvashatjuk: »mikor egy váltógaras volt a bor iccége . . . « »s az tartatott a legszabadelvűbb hazafinak, aki legszebben füttyölte a Rákóczi-nótát . . . «. (Krk I. köt. 119. l.)
- „ 14 *a lázadási költségek* — a dalmáciai lázadás leverésére fordított katonai költségek. Ld. az országgyűlési karcolatok között is.
- „ 17 *dehonesztál* — becsmérel, gyaláz, megszegyenít.
- 46 : 15 *»hamut és porzót hintve fekete betűinkre«* — szójáték: a hamvazószerdai egyházi szertartás és az itatópapír helyett (annak ismerete előtt) használt porzó fogalmát tréfásan összekapcsolva.
- „ 16 *epoca* — időszak.
- „ 20 *cotillon-ordók* — a francia füzértáncnál használt jelvények.
- „ 39 *tüll-anglais* — könnyű, átlátszó csipkeanyag (főleg báli ruhák anyaga).
- 47 : 8 *billet-doux* — szerelmeslevelek.
- „ 19 *»egy darab a kedvesed fátyolából«* — MK elbeszéléseiben többször előforduló motívum a szerelmi emlékül őrzött fátyoldarab. Ld. pl. *A hidegajkú* c. novellájában (Krk 30. köt. 210—211. és 220. l.) és ugyanazon novella későbbi változatában is: *A »Kék kakas« a Kerepesi úton* (Krk 31. köt. 181—182. és 190. l.).
- „ 34 *pipatüll* — füstfogó.

BANKETT AZ ÍRÓI KÖRBEŒ

M. PH, február 24., 55. sz., 4. l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt elöször.

Mikszáth szerzöése

Ennek az arasznyi névtelen cikknek, vagyis »éjféli utáni« tudósításnak szerzöségét a másnap, febr. 25-én *S—n*. [= Scarron] névjelzéssel ellátott részletes beszámoló bizonyítja.

Az Írók és Művészek Társaságának febr. 23-i estélye belenyúlt a késő éji órákba, úgyhogy a Pesti Hírlap jelenlevő munkatársa (Mikszáth) a reggeli számban éppencsak ezt a hevenyészett tudósítást közölhette. Másnap aztán pótolta mulasztását.

A két cikk azonos eredetét — Mikszáth jellegzetes stílusjegyei mellett — külön is feltűnővé teszi az estély családiasságának megismételt hangáilyozása. A febr. 24-i tudósítás a bevezetésben éppúgy kiemeli azt, hogy »Munkácsy otthon« volt az írók és művészek körében, mint ahogy a febr. 25-i részletes beszámoló is ezzel kezdi: »Munkácsy egész otthonosan érezte magát közöttük . . . « Mikszáth ott is, itt is a

pajtáskodó *Miska* meg *Misi* megszólítás emlegetésével jelzi legfeltűnőbb impresszióját.

*

Érdeemesnek tartjuk ideiktatni a febr. 23-i (csütörtök reggeli) számnak (54. sz., 10—11. l.) az estélyt beharangozó híreस्कjét, mert ez az előzetes híradás Blaha Lujza énekszámát is beígéri, holott — mint a következő két cikkből látható — »a nemzeti csalóánya« nem vett részt az estélyen. (Általában feltűnőnek tartjuk teljes távollmaradását Munkácsy egész budapesti látogatása idején; az egykorú beszámolók bizonyos félszavaiból azt olvassuk ki, hogy valamiféle vélt sérelem miatt duzzogott a primadonna.)

A febr. 23-án megjelent előzetes híradás (amelyet persze még 22-én írtak) így hangzik:

»Az írók- és művészeknek a művész és neje tiszteletére holnap, azaz csütörtökön a saját helyiségeiben rendezendő estélye az eddigiektől nagyban eltérő lesz. Mert míg az eddig adott estélyeken mindenki, vagy legalább idegenek is, akik a díjat megfizették, részt vehettek, addig ez az estély teljesen zártkörű lesz, melyen csakis írók és művészek lehetnek jelen. Mindössze 100 jegy adatik ki. A nagyterem felső végén emelvény lesz felállítva, melyen felolvasni, szavalni és énekelni fognak. Az estély másorát, miután nem lesz nyilvános, nem tessik közzé, annyi azonban mégis kiszivárgott a programból, hogy Jókai Mór felolvasni, Szász Károly szavalni és Blaha Luíza asszony énekelni fog. Az előadás után a társaság az étkező-termekbe vonul. Az étkezés tartama alatt a nagytermet kiüritik és táncteremmé alakítják át.«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 48 : 12 *Gyömbér János* — említése egymagában is figyelmeztet MK szerzőségére. Hiszen éppen MK volt az, aki fél évvel azelőtt (a PH 1881. júl. 17-i számában) *S*—n. névjelzéssel — *A hosszú álom* címen — karcolatot írt a nagyalvó Gyömbérről (Krk 61. köt.) és több más cikkében is utalt erre a különös esetre.
- „ 21 »*Elég csak Jókait, Lisztet s Erkel Ferencet említenünk . . .*« — Jókai és Liszt részvételére a febr. 25-i cikkben is utal. Annak a cikknek a címe (*Fejedelmek találkozása*) Munkácsyval együtt éppen rájuk vonatkozik.

FEJEDELMEK TALÁLKOZÁSA

- M. I. *PH*, február 25., 56. sz. 4. l. Ezzel az alcímmel: *Az írói és művészi körben*. Névjelzés: *S*—n.
- II. a) *Jk* 36. köt. = *Hi* 4. köt. 1914. Az én ismerőseim. Apró jellemrajzok. 94—97. l.
- b) Ua., sorozatcímek nélkül és évjelzés nélkül. [Címnapkiadás.]

*

Az általános tudnivalókról a *Mienk lesz-e hát a kép?* című, febr. 21-i cikkhez, valamint a *Bankett az írói körben* című, febr. 24-i cikkhez fűzött jegyzeteink adnak tájékoztatást.

A részletekről az alábbi

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 49 : 7 »Hungária« — abban az időben a legnagyobb pesti szálloda volt (a mai »Intercontinental« helyén).
- 50 : 1 *fizionómia* (a PH-ban különös »helyesírással«: *phizionomia*) — a fizionómia szó pongyola ejtésű alakja; jelentése: arc-kifejezés, arevonások.
- „ 1 »Krisztus fölfeszítése« — Munkácsy »Golgota« című képe, amelyet abban az időben kezdett festeni.
- „ 28 *hermetice* — légmentesen.
- „ 39 *garantíroz* — garantál; kezeskedik, szavatol.
- 51 : 6 »Magyarország három legnagyobb eleven embere« — Alább MK közelebbről is jellemzi őket: »a zene, az irodalom és festészet fejedelmei«: Liszt Ferenc (aki szintén részt vett az estélyen), Jókai és Munkácsy. — A következő mondatban (»azokból is az egyik — német«) Liszt Ferencet rója meg, amiért nem tudott magyarul.

ELSZÓRT EMLÉKEK

M. I. PH, február 27., 58. sz. 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Névjelzés: S.

II. a) Jk 36. köt. = Hi 4. köt. *Az én ismerőseim.* Apró jellemrajzok. 1914. 98—99. l.

b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Az általános tudnivalókat ld. a *Mienk lesz-e hát a kép?* című, febr. 21-i cikkhez fűzött jegyzeteinkben.

A cím Munkácsy szétszórtan kallódó rajzaira utal, melyekből egypár elő is került mostani látogatása alkalmával.

A cikk legérdekesebb közlése az, hogy felidézi Munkácsy 1874. évi pesti látogatásának emlékét. Ez a részlet jobban megérteti a művész bensőséges baráti kapcsolatait íróinkkal (Jókaival, Vadnai Károllyal, Szana Tamással stb.), s így kiegészítő láncszemet alkot a febr. 24-i és febr. 25-i cikkekkel.

Prém József és Zichy Jenő gróf hiúságát Mikszáth ezúttal sem hagyja csípős megjegyzés nélkül.

A szövegről

- 51 : 1—2 Vadnay Károly és Vadnay Margit neve a cikkben *y*-os alakban szerepel. Ezt a névalakot itt változatlanul hagytuk, mert a család így írta nevét, de megjegyezzük, hogy Vadnai Károly általában *-i* végződésű névalakot használt, s jegyzeteinkben mi is következetesen így írjuk nevét.
- 52 : 22 *gán*csolódva (a PH-ban: *gán*ycsolódva) [Javítottuk !]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 51 : 5 *Munkácsy önarcképe (karikatúrája) »a mai Űstökösben«* — Az Űstökös 1882. febr. 26-i számának 6. lapján látható Munkácsy 1874. évi önarcképe. (Valóban, csak egy pár odavetett tollvonásból álló, jellegzetes arckép.)
- „ 7 *denique* — végre is, szóval, tehát; itt felkiáltó szóként: no, lám!
- „ 8 *»Ez az Űstökös is hogy megjavult, mióta...«* stb. — Az Űstökös főszerkesztője Jókai volt, de a szerkesztői munkát tulajdonképpen a megbízott szerkesztő látta el; hosszabb ideig Bartók Lajos, majd pedig Szabó Endre. A Honra való utalás magyarázata az, hogy az is Jókai lapja volt; de Szabó Endre mint az Űstökös szerkesztője nem állt a kormány »árnyékában«, mint a főlap, amely Tisza Kálmán »félhivatalosa« volt.
- 52 : 14 *Kliček*, a cseh származású neves grafikusnak az 1870-es években *»a jó Patay Pista bácsi«*-ről készített karikatúráit a fiatal MK is élvezte. Leveleiben is emlegeti (ld. Krk 24. köt.).

A »MAGYAR SZOBA«

M. PH, február 28., 59. sz. 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Kürthy György*.

Kötetben itt először.

Mikszáth Kálmán mint »Kürthy György« és egyéb tudnivalók

I.

Ehhez a karcolathoz a Mikszáth-irodalomban több rendbeli téves magyarázat fűződik. Legelső feladat tehát világosságot deríteni a tényekre és kiigazítani a tévedéseket.

Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájának (Bp. 1917) 96. és 117. lapján említi Mikszáthnak egy *Kürthy György* névvel szignált írását, s közlését a következő jegyzetekkel kíséri:

[A Bibliográfia 96. lapján:] »Már készen voltunk a munkával, amikor arról értesültünk, hogy a nagy író 1882-ben a Pesti Hirlapba

írt egy cikket, egy barátja — Kürthy Emil — fiának keresztelője alkalmából, s a cikk alá mintegy keresztelői ajándéknak nem a saját nevét írta, hanem azét az újszülött gyermekét (Kürthy György). Viszont 1885. április 28-án a nagy író Kálmán László fiának születése alkalmából Kürthy írt cikket, s az alá Mikszáth Kálmán László nevet írta. Bizony a legodaadóbb gondosság mellett sem gondolhattam arra, hogy az író a Kürthy álnévet is használta egykor, s ki is maradt volna az a cikk a Bibliográfiából, ha jóakaró figyelmeztetés erre is rá nem vezet.» [A Bibliográfia 117. lapján aztán, az 1882. évi Mikszáth-írások lajstroma végén megnevezi figyelmes adatszolgáltatóját:]

»A székely bútorokról. Pesti Hirlap 1882. március. Aláírva Kürthy György. Kürthy György úr szíves értesítése szerint a cikk az ő keresztelője alkalmából íródott s álnévül a nagy író az ő nevét használta: „a tárcza alá az én nevem van írva, de hogy tényleg a Mikszáth tollából származik, azt Schmittely és Légrády szerkesztő urakon kívül az édesapám is bizonyíthatja.»«

A legutóbbi években Rubinyi adatszolgáltatója, Kürthy György maga is elmondta az érdekes álnév keletkezésének körülményeit.

Kürthy György, aki 1882. febr. 24-én Budapesten született, és anyai ágon Szemere Bertalannak, az 1849-i debreceni forradalmi kormány miniszterelnökének unokája, sokoldalú tehetséggel megáldva mint színész, festő és író működött. Elhunyt 1972. dec. 20. táján kilencvenegy éves korában. (Ld. Népszabadság 1972. dec. 21. sz. 8. l.)

Kürthy György »Derű a deszkán. Színészanekdoták« c. könyvében (Bp. 1969., Gondolat kiad.), a 14—16. lapon számol be arról, hogy Mikszáth az ő nevét használta fel álnévként, születésnap ajándéknak. Szerinte 1882. március 20-án jelent meg Mikszáthnak Kürthy György névjelzésű cikke (de nem *A székely bútorokról* címmel, ahogy még Rubinyi tudta, hanem:) *Munkácsy Mihály Budapesten* címmel.

A Mikszáth cikke körül immár hagyományossá vált tévedések eredetének megvilágítása és kiküszöbölése végett ismernünk kell Kürthy György közlését — teljes egészében. Íme:

JUBILEUM

Egy téli estén apám [Kürthy Emil író] ragyogó arccal állított be a redakcióba megölelve Kálmán cimboráját:

— Fiú! Képzeld, ma reggel megszületett első gyermekem. És fiú! Érted? Gyurka lesz a neve!

Mikszáth őszinte örömmel gratulált, szeretettel megpöpgattatta öregem bordáit:

— Na, majd kifundálunk valamit a klapec keresztelőjére. Mikor tartjátok?

— Nem tudom, nem mondom meg. Soha! Te Kálmán, ha egy krajcár árú költségbe mernéd magad verni, hát — becsületesre mondom — az életben nem állok veled többé szóba.

— Nono, csak ne tüzelj, Emilkém! De hogy megnyugtassalak, ezennel megígérem, hogy a trónörökösöd olyansmit kap tőlem, ami nekem semmibe sem kerül, neki meg pénz hoz.

E rejtélyes szavak után Kálmán bácsi bevonult a szobájába, hogy megírja napi penzumát, a „Tisztelt Ház!” aznapi karcolatát. Hetek múltával sem árulta el apám keresztelóm közelgő dátumát. Hja, de miért nevezték már akkor a nagy író „ravasz palóc”-nak, hogy ki ne fürkészsze?

Március 20-ra tűzték ki kereszténnyé válásom napját. És a Pesti Hírlap aznapi tárcarovatában ez a tárcariport jelent meg:

Munkácsy Mihály Budapesten

Lapunk eredeti tárcacikke

Írta:

Kürthy György

Ez volt Mikszáth keresztelői meglepetése.

— Tudod — mondta Mikszáth meglepődött apámnak —, arra gondoltam, hogy hátha fiad is amolyan elcsavarodott izlésű-hajlamú fickó lesz valamikor, mint amilyenek mi vagyunk, félbemaradt jogászok. Mondjuk: piktör vagy skribler. Hát osztán, hogyha huszonöt esztendő lesz, hadd jubiláljon már fiatalon; ne kelljen kopaszodva, őszülve, pocakot eresztve podagrásan ünnepelnie, mikor már nem lesz olyan igazi íze az ilyesminek . . . No, nincs igazam?

Aztán így folytatta:

— Hanem . . . izé . . . ahogy múltkor már pedzettem . . . ugye, nem haragszol, illetve ő nem haragszik . . . ?

— Kicsoda?

— Hát a leendő jubiláns . . .

— Már miért haragudnánk?

— Mert tudod . . . pillanatnyi pénzzavarban lévén — immár hatodik esztendeje — kénytelen voltam a Gyurka írói honoráriumát felvenni.

Jó pár esztendő telt el azóta. Közben megpróbálkoztam a művészetek nem egy ágával: írtam, rajzoltam, bekerültem a Nemzeti Színházhoz . . .

Mikor megjelent második verses könyvem — a *Flamma Vestalis* — egy dedikált példányt személyesen akartam átadni Kálmán bácsinak, kinek a fiai jó barátaim voltak.

Az akkor még Közép-József utcának nevezett mai Mikszáth Kálmán tér egyik sarokházában laktak Mikszáthék, az első emeleten. Átadtam művemet, büszkén és boldogan.

Az öreg átveszi, forgatja, lapozgatja, aztán lelógó bajsza mögül elmosolyogja magát:

— Hány éves is vagy te, öcskös?

— Huszonöt — vágtam ki ragyogva.

— Na ugye, hogy igazam volt: ha akarsz, már most elkezd-hetsz jubilálni.

(Ugyanezt a történetet utóbb — a Magyar Nemzet 1972. febr. 24-i számában, 4. l. — rövidebb megfogalmazásban is közölte Kürthy György, ily címen: »Mikszáth Kálmán tréfája egy újszülött íróval.«)

*

Rubinyi Mózes (1917) és Kürthy György (1969) közléseiből a következő eredményekre jutottunk:

Kürthy György közlése nélkül az irodalomtörténet vajmi nehezen állapíthatta volna meg, hogy a Pesti Hírlap *Kürthy György* névjelzésű cikkét Mikszáth Kálmán írta: még kevésbé lehetne kitalálni azt, hogy az író milyen alkalomból s milyen körülmények között használta ezt az álnevet.

Kétségtelen azonban, hogy az adatszolgáltató Kürthy György 1917-ben csupán emlékezete alapján tájékoztatta Rubinyit, és az idézett könyve megírásáig eltelt félszázad alatt sem ellenőrizte az ifjúkora óta őrzött szóbeli hagyományt. Kürthy Györgyöt megtévesztette az a mozzanat, hogy Mikszáth »keresztelési meglepetésül« írta ama bizonyos cikket, és ezért »kereszténnyé válása napjához« (1882. márc. 20) fűzte a cikk megjelenését. A családi hagyomány elég pontosan tudta, hogy Munkácsy Mihályról és valamiféle népi bútorokról szólt Mikszáth Kálmán baráti cikke. De a vonatkozó számból támpéldányt — úgy látszik — nem őriztek, és a Pesti Hírlap 1882. évfolyamában mindeddig senki sem találta meg ezt a cikket. Mert ha akár a nevé kölesönadó Kürthy György, akár a Mikszáth műveit évtizedeken át búvárló Rubinyi Mózes gondosan áttanulmányozza a születésnap utáni közeli lapszámokat, rájöhett volna a következő konkrét eredményekre:

Mikszáth a beígért cikkel nem várt a kis »Kürthy Gyurka« márc. 20-i kereszteléséig, hanem születésnapja (febr. 24) után három nap múlva már megírta s a Pesti Hírlap febr. 28-i számában közölte is azt; de nem *A székely bútorokról* címmel (ahogy Rubinyi tudta), se nem *Munkácsy Mihály Budapesten* címmel (ahogy utólag Kürthy György hitte), hanem *A magyar szoba* címmel, úgy, ahogy mi most publikáljuk.

Kürthy György — minden valószínűség szerint — belelapozott a Pesti Hírlap 1882. márciusi számaiba, mert a Munkácsy látogatásáról szóló egykorú tudósítások valóban többnyire ily főcím alatt jelentek meg: »Munkácsy Mihály Budapesten«. (Ld. e kötetben MK Munkácsy-cikkeihez fűzött jegyzeteinket!) De márc. 20. táján már nem igen találkozhatott ezzel a címmel, mert Munkácsy márc. 10-én hazájából — hazánkból elutazott, s ekkor véget ért a vele foglalkozó közlemények hosszú sora . . .

Kürthy György 1917. évi értesítése alapján Rubinyi Mózes — úgy látszik — kizárólag a Pesti Hírlap márciusi számaiban kereste a bejelentett cikket, s mivel ott nem találta, azért folyamodott ahhoz a bizonytalankodó eljáráshoz, hogy napi pontossággal lajstromozó Bibliográfiájába *A székely bútorokról* című — keresett, de meg nem találta — cikket csak a »Pesti Hírlap 1882. márciusi« közleményeihez utalta.

További tévedések és kétségek eloszlatása végett megjegyezzük, hogy a Pesti Hirlap 1882. márc. 20-i számában Mikszáthtól csak egy másik (és pedig névtelen!) cikk található, cím szerint ez: *Egy nagy ember önmagáról* (ld. alább!); *Kürthy György* álnévvel pedig Mikszáth kizárólag *A magyar szoba* c. karcolatát közölte!

II.

Ami mármost a karcolat tárgyát, tartalmát illeti: a Munkácsy-ékat megörvendezett *magyar szoba* megteremtéséhez az úgynevezett »jelmezestély« adott indítékot.

A magyar művészek február 21-én, kedden este a Múcsarnokban jelmezestélyt rendeztek Munkácsy és felesége tiszteletére.

Az egykorú beszámolók szerint: szebbnél szebb jelmezesek szálltak ki a fogatokból. A főváros legszebb hölgyei lepték el csakhamar a gyönyörűen díszített termeket, itt-ott antik kosztümben.

Félkilenkor érkeztek meg Munkácsyék; a lépcsőnél Vastagh György fogadta őket. Munkácsyné Medici Mária jelmezében jelent meg, Munkácsyn Rubens-kosztüm volt. (Jegyezzük föl még egypár résztvevő jelmezét: Türr tábornok: Garibaldi, Hegyi Aranka: parasz menyasszony, Prém József és Tóth Béla: rokokó-alakok, Szemere Attila: mandarin, gróf Zichy Jenő és Prónay Gábor: spanyol grandok stb.)

A nagyteremben Munkácsy és neje számára baldachin volt felállítva vörös bársonyból készült, aranysegélyű és rojtos drapériákkal.

Az étkezőterem mellett, a félelemeleten csárdát rendeztek be. Neve is volt ennek: »Makkhetes csárda.« (Ez ama bizonyos »magyar szoba« modellje!) Hosszú puhafa-asztalok, székek, virágos parasztládák, parasztágy magasra vetve s tarka terítővel letakarva. A falakon körös-körül fokosok, fejszék, pisztolyok, cifraszűrök, kulacsok, edények csüngtek. Sőt »rovás-tábla« is, melyre a fogyasztott italok miatti adósságok voltak felírva. A kocsmáros léccel elkerített helyről, az úgynevezett kármentőből mérte a bort.

A Mikszáth cikkében említett »betyár«-t (52 : 7 stb.) az egykorú krónikák nem betyárnak nevezik, hanem csikósnak. Boross Samu viselte ezt a jelmezt. Karnász nevű társa ült a cimbalomnál, s a muzsikaszóra Boross csárdást táncolt — »fokosát forgatva« . . .

A sajtóbeszámolók szerint: »Mindez, valamint az ízléses jelmezek, tréfás jelenetek Munkácsynét valósággal elragadták, minek nem egy ízben lelkes tapsal adott kifejezést. — Az ünnepelt művészpár egész éjen át kitűnően mulatott.«

A lapok nem tudnak Munkácsyék »magyar szoba«-szerzéséről. Ez Mikszáth magánértésülése volt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 52 : 2 a kínai — Szemere Attila jelmeze (ld. fenti jegyzeteinkben!).
„ 4 Gonosz Pista — Tóth Ede »A falu rossza« c. népszínművének egyik alakja.

Lap Sor

- 53 : 15 *effektust csinál* — hatást vált ki; sikert ér el.
" 24 *»híres Voác városában«* — MK előszeretettel gúnyolta ki a furcsa dialektikusokat.
" 28 *Jókai híres oláh bojárja* — MK ezt a jelenetet Jókai *»Török világ Magyarországon«* c. regényének *»Az aranyos kaftány«* c. fejezetéből idézi. A regénynek szóban levő alakját S. Mihálynak hívták; szegény falusi papból lett gazdag földesúr (bojár).
54 : 5 *Kalencsik István váci szűrszabó* — valódi név? költött név? — nem tudjuk. (Mikszáthnál könnyen állt a névadás!)
" 21 *sine qua non* — elengedhetetlen feltétel.
" 21 *»A királyfi szóke királykisasszonyt hozott a házhoz . . . «* — MK több ízben szóvá teszi Stefánia szókeségét (szembeállítva Erzsébet királyné fekete hajával).
" 29 *»a madame«* — Munkácsyné. (Francia származásához illően használja MK a francia kifejezést.)
" 32 *casus belli* — háborús ok; ok vagy ürügy a hadüzenetre.
55 : 1—3 *»a pesti művészek . . . rendszeren — egyetlen szobában laknak.«* — Ezt a fanyar megjegyzést MK vallomásaként is értelmezhetjük. Akkoriban, Pestre visszaköltözésének második telén még ő is szűkösen éledegelt. (*A tót atyafiak és A jó palócok* nagy sikere csak ezután kezdett kamatozni!)

MUNKÁCSY ÚTJA

M. PH, március 3., 62. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Munkácsy látogatása szülővárosában

Az általános tudnivalókat ld. a *Mienk lesz-e hát a kép?* című febr. 21-i cikkhez frt jegyzeteinkben.

A művész — feleségével együtt — március 1-től 5-ig időzött Munkácson. A város díszpolgárává választotta.

Útjára barátainak és tisztelőinek egy kis csoportja is elkísérte, köztük Mikszáth is, aki ebben a névtelen cikkében számolt be az úti élményekről.

A névtelen és éppen ezért eddig ismeretlen, számon se tartott cikk szerzősége számos részlete alapján nem lehet kétséges. A Tártyi magyarázatokban említett mozzanatokon felül íme, egypár jellegzetes stíluseltem: az előbeszéd közvetlen kifejezés módja (*»Jaj, csak minél kevesebb nagy ember legyen!«* *»Ejnye, hogy nem átallják . . . «* *»Há nem iszen . . . «*); a *»csataló«*, valamint Szkobelev újabb említése; a 80-as évekbeli Mikszáthnál már szinte elmaradhatatlan szójátékok: *»— Nem, én le nem ülök, mert még azt mondanák, hogy rossz lábom*

állók veled.« és: »Csapra értünk. Itt volt még csak igazán csapra ütve a lelkesedés . . .«

A cikk — híven a címéhez — csak a Munkácsig tartó utat örökíti meg; a várossétáról és a művész munkácsi öt napjáról már nem szól. (Föltehető, hogy Mikszáth előbb vissza is tért onnan . . .) Azt mindenestre megemlíti a MÁV »mindig figyelmes« elnökgazgatójának, a hasonló nevű fróval össze nem tévesztendő Tolnay Lajosnak dicséretére, hogy »első osztályú vasúti kupét adott a Munkácsy-társaság rendelkezésére«.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

55 : 8 *elementum* — elem; itt: életem.

„ 12 *Keleti kisasszony* — úgy gondoljuk: Keleti Gusztáv festőművész leánya. A Munkácsynál tíz évvel idősebb művész is szerepet játszott a Munkácsy-ünnepélyeken. Így pl. a Képzőművészeti Társulat febr. 19-i ünnepi ülésén Keleti Gusztáv olvasta fel a társulat nevében szerkesztett megleghangú emlékiratot.

„ 13 *Kelemen Malvin* — Kelemen István gazdag szegedi ügyvédnek nagyobbik leánya, akit később Reök Iván mérnök, Munkácsy Mihály szegedi rokona vett nőül. Testvérhúgáról szól Mikszáth márc. 18-i cikke: *A kis Kelemen Gizike*.

„ 20 *Latinul vannak írva . . .* — E múlt században gyakran használt tréfás kifejezés értelmezését ld. a *Mi lesz a szegény leányból?* c. cikk Tárgyi magyarázatánál (354. l.).

56 : 1 »a csataló« — Pulszky Ferenc gúnyneve. Egy népgyűlés megnyitó beszédében (1877. júl. 26-án) ő maga nevezte magát »megvénült csataló«-nak, aki a haza hívó trombitaszavára »ismét helyt áll ottan, hová polgártársainak bizalma állítja . . .«. (Részletesebb jegyzeteinket ld. Krk 53. köt. 363. l.)

„ 7 *»te szent birodalmi gróf vagy«* — Teleki Mihály (Apafi kancellárja) 1685-ben grófi rangot nyert, fiai pedig 1697-ben Lipótól, mint német római császártól a »római szent birodalmi gróf«-i rangot kapták apjuknak ama szolgálatáért, hogy Erdélynek a magyar király fennhatósága alá való visszatérésén munkálkodott.

„ 23—25 *»királyok, királynék, felső, ász, hetes, skiz, pagát«* — a kitűnően kártyázó Mikszáth gyakran emlegetett kártyakifejezései.

„ 36 *klepszidra* — itt: régimódi, nagy alakú zsebóra. (Eredetileg víz-óra volt: szűk nyílású edény, mely víz kifolytatása által az idő közelített meghatározására szolgált. — »Hajdankori fővényóra« jelentéssel Jókai is említi »Névtelen vár« c. regényében. Mikszáth alakjainál nemegyszer láttunk már »klepszidra« órát.)

AZ ELSŐ IBOLYÁK

M. PH, március 5., 64. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: S—n.

Kötetben itt először.

A történet témaváltozatai

Ez a kis cikk Mikszáth írói ökonómiájának, pontosabban: témagzálkodásának kitűnő példája.

Ötlete Szegeden született, s a történet első megfogalmazása *A kis gazember* címen látott napvilágot (Szegedi Napló 1880. aug. 26., Krk 31. köt.). Ott szerepel először a virágáros kisfiú, aki egy alkalommal az írótól ajándékba, illetőleg tetszése szerinti elajándékozásra kapott bonbonos skatulyát — a »legszebb»-nek szánva — tulajdon kishűgának adja.

Ezúttal Mikszáth még részletesebben kidolgozza a novellisztikus jelenetet. A tombolán kihúzott nyeremény most nem bonbon, hanem egy »pompás ibolyacsokor». De a virágáros fiucska ezúttal is kishűgának nyújtja az ajándékot. — Ennek a karcolatnak azonban tompább a poénje, mint amannak volt. Az író kiábrándult, fanyar mosollyal arra gondol: a testvérkének való ajándékozás a kis rongyos részéről talán csak üzleti élelmesség, hogy az ibolyacsokrot még egyszer eladhassa . . .

De van a történetnek még egy harmadik témaváltozata is. A Pesti Hírlap olvasói 1884. aug. 26-án újból találkozhattak ezzel a mesével. Ez alkalommal Mikszáth az ismétlés tényét a címben is kiemelte: *Öreg mese új köntösben*.

Csupán a motívumok számontartása céljából jegyezzük fel végül, hogy a karcolatban többször is említett »virágáros-lányok» emléképei Mikszáthnál hosszú évek múltán is vissza-visszatérnek; így pl. *Galamb a kalikában* c. kisregényének második részében: 1891., Krk 4. köt. 60—65. l.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 57 : 1 »*Tessék ibolyát venni!*« — báró Podmaniczky Frigyes ily című könyve.
- 58 : 14 »*a décorateur isten*« — MK fantáziájának teremtménye. A római mitológiában Flora istennő személyesítette meg a tavasz (primavera) és a virágzás szépségét. Az alábbi sorokban (58 : 24) írónk utal is rá.
- „ 18 és 22 »... *a föld adja a virágokat* stb. . . . *A virágok a föld új gondolatai.*« — Ezekben a sorokban MK újból elismétli (nem is tudjuk: már hányadszor?) két korai elbeszélésének bevezető részéből a következő szakaszokat: » . . . az ősrénetegyek virágseregét ki ültette? ki parancsolta meg az erdőnek,

- hogy egy időben soha nem látott színű, soha nem szagolt illatú virágokat hozzon? — A virágok az anyaföld gondolatai . . . » (Pecsovics világ, 1874. Krk 1. köt. 211. l., és újból: A vármegye rókája, 1877. uo. 122—123. l.)
- 58 : 33 *Jókai meséjét a ficusról* MK gyakran említi. Maradandó olvasmányélményeinek egyik sajátos példája.
- 59 : 5—6 *»Aki a régi időket magasztalják, azok azt beszélik, hogy valamikor a cukor is édesebb volt . . . «* — MK írásaiban sablonszerű mondat a régi idők dicséretére. De cukor helyett többnyire sóval érvel: *»Tán a só is sósabb volt még akkor ! «* . . . a só is sósabb volt valaha. » (Falunk véneinek édes visszaemlékezése, 1879. Krk 1. köt. 215. és 219. l.)
- ,, 11 *»most már sok helyütt fiúk a virágárus-lányok.«* — V. ö. *»Szegeden megvan az az ízléstelenség, hogy általánosan fiúgyerekek árulják a virágot.«* (A *»kis gazember«*, 1880. Krk 31. köt. 20. l.)
- 60 : 4 *»liberális gondolkozású nők«* — ironikus hangsúlyú szellemes eufemizmus.

MUNKÁCSY ELEMENT

- M. I. PH, március 11., 70. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *M—th K—n.*
- II. a) *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim.* Apró jellemrajzok. 1914. 100—103. l.
- b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Munkácsy elutazása Budapestről: március 10

Ez a cikk — szám szerint a hetedik — zárja be a Munkácsy budapesti látogatásáról beszámoló Mikszáth-karcolatok sorát.

Az előbbieken is érződik Mikszáth büszke öröme, hogy az ünneplőkkel együtt ünnepelhette *»hírhedett művészet a világnak«* — de hangja ebben a búcsúztatóban olyan különleges fényt és meleget áraszt, mint Petőfiről, Aranyról és Jókairól szóló legszebb írásaiban. A művész diadalünnepeire visszatekintve nemes pátosszal küldi utána üdvözlését.

A cikk tulajdonképpen az ünneplések summázása a kiemelkedő mozzanatok felidézésével. Befejezésül a nemzetnevelő Mikszáth intő figyelmeztetését hallhatták olvasói az itthon maradt *»másik nagy ember«,* a másik *»fejedelem«,* Jókai méltó megbecsülésére.

Érdemes felfigyelni a cikknek ama passzusára, ahol azt a kérdést érinti, hogy vajon nem volt-e némi túlzás *»nagy művész-hazánkfia«* szakadatlan ünneplésében, akit valóban *»fejedelemi módon«* tudtunk jutalmazni. — Ezt a kérdést nem Mikszáth vetette föl, nem is a hazai sajtó vagy közvélemény, hanem — teljesen illetéktelenül — egyes külföldi lapok s bizonyos körök, ahol irigységet keltett a Munkácsy

elhalmozó ünnepségek fénye. Az irigy hangok jórészt német körökből keltek szárnyra, de egy jelentős francia lap, a Figaro is csatlakozott hozzájuk, gúnyos hangon kommentálva a művész fejedelmi ünneplését. (Ld. Pesti Hirlap, 1882. márc. 20., 9. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 61 : 1 »Hirhedett művésze a világnak... — Vörösmarty »Liszt Ferenchez« c. ódájának kezdősorát idézi MK, de csak emlékezetből s ezért pontatlanul. (Helyesen: »Hirhedett zenésze a világnak...«)
- „ 5 »[Liszt Ferenc] csak úgy félig-meddig volt a mienk.« — MK más írásaiban is elmarasztalja Lisztet, főleg amiatt, hogy — bár magyarnak vallotta magát — nyelvünket nem beszélt. (Az írók és művészek lakomáján Liszt maga is sajnálkozását fejezte ki emiatt !)
- 62 : 9 »... miképp igen jól mondta az ország miniszterelnöke tegnap...« — Tisza Kálmán pohárköszöntőjének kivonatát ld. jegyzeteink között: 292. l.
- „ 37 *potentát* — hatalmasság.
- 63 : 7 *a Pesti Hirlap képes melléklete* — A PH vasárnapi számai képes mellékletének ez a kiemelése részint reklám a lapnak (s MK többször is alkalmazott hasonló reklámot), részint pedig rejtett utalás arra, hogy e képekhez ő maga is szívesen írt magyarázó szöveget.
- „ 15 *még a parlament is meghozta a maga hódolatát a művésznek.*« — Márc. 9-én az országgyűlés mindkét háza lakomát rendezett Munkácsy tiszteletére az »Európa« szálló dísztermében. Ld. jegyzeteinket: 291—292. l.
- 64 : 12 *Jókai Stáció utcai házának ablakait beverték* — Ez a botrány 1876 őszén történt egy törökbarát ifjúsági tüntetés során. MK Jókai-életrajzában először részletesen leírta az esetet, de aztán — bizonyára kegyeleti okokból — kihagyta az ezen esettel foglalkozó szakaszokat. (Ld. Krk 19. köt. 208. és 240. l.)

A SZABADSÁG SZÜLETÉSNAJPA

M. PH, március 15., 74. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: S—n.

Kötetben itt először.

A »nagy nap« emlékvilága

Mikszáth a szabadságharc eszmekörében nevelkedett, annak emlékvilága egész pályáján végigkísérte.

Különösen kegyelettel ápolta a forradalom első nagy napjának emlékét. Már kezdő újságíró éveitől vissza-visszatérő ünnepi feladatának tekintette a március 15-i cikket. (Ld. pl. 1875: Krk 52. köt. 261. l.; 1880: Krk 58. köt. 122—123. l.; 1881: Krk 60. köt. 134—135. l. stb.)

Most is elbűvölik a nagy nap emlékképei. Nem részletezi a március 15-i eseményeket, a nap hősei közül nem hivatkozik sem Petőfire, sem Jókaira, csak két másik élő tanú alakját idézi, a 48-as forradalom két kiemelkedő képviselőjét: a nyomorban tengődő Táncsisot, »a szegény öreget«, kiről az utókor már-már teljesen megfeledkezett, és az egykori »vezér«-t, a számkivetésben élő Kossuthot.

A márciusi nagy nap emléke szinte áttüzesíti Mikszáth kezében a tollat: ódai lendülettel, nemes párosszal dicsőíti az ünnepet, valósággal vallomást tesz a Szabadság istenasszonyának, mintha a maga lelkes rajongását szeretné beleplántálni korának — egy egész emberöltővel fiatalabb generációnak — gondolat- és érzésvilágába.

Helyenként még a szabályos szörendet is megbontja a szenvedély forró lüktetése.

Ezt a cikket ebben az évkörben Mikszáth egyik legszebb írásának tartjuk.

Tanulságos megfigyelní, hogy Mikszáth nemzedéke, amely ifjúkorában közvetlenül vette át a szabadságharc eszmei örökségét, a század végén már mennyi keserűséggel panaszkolja, hogy: ami az ő számukra még élő valóság volt, hogyan homályosul el s foszladozik a kiegyezés utáni nemzedék tudatában . . .

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

64 : 18 »*Nem az a nap süt az égen . . .*» — Terhes Sámuel (1783—1863) rimaszombati református pap fiatalabb korában verseket írt, s ezek közül kettő országszerte ismertté vált. Az idézett sor ebből a költeményéből való:

Nem úgy van most, mint volt régen;
Nem az a nap süt az égen;
Nem úgy illatoz a virág,
Kétszínűvé lett a világ.

Másik sokat emlegetett verse így kezdődik:

Megvirrad még valaha,
Nem lesz mindig éjszaka.

Mikszáth még rimaszombati diákkorából ismerhette e dalokat, melyek különösen a kiegyezés előtt igen népszerűek voltak.

„ 22 »*a porhanyós rögök alól kijönnek sütkérezni az apró piros bogarak*» — Ezek az »isten tehénkéi«-nek nevezett bogarak nemegyszer előjönnek MK írásaiban. Ld. pl. *A magyar nép bogarai* között, *Az igazi humoristák* kötetében: 1879. Krk

Lap Sor

54. köt. 279—280. l., vagy *A jó palócok* egyik novellájában:
Két major regénye: Krk 32. köt. 149. l.

66 : 2 a »pápaszemes Pilátus« — újabb »díszítő jelző« Tisza Kál-
mánra.

A SZÁZ ARANY

M. *PH, március 17., 76. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Műfajjelző*
alcím: »Fecsegés.« Névjelzés: *Scarron.*

Kötetben itt először.

Az 1882. évi drámapályázat

A Mikszáthnál évente vissza-visszatérő témák közé tartozik a százaranyas Teleki-díj odaítélése minden március 19-én (József napján).

Írói és művész-körökben feszült várakozással figyelték a döntést: születik-e új remekmű a színpadok számára vagy csak kényszerűségből, az alapszabály úgynevezett »szégyen-paragrafus« alapján adják ki a díjat az aránylag legtűrhetőbb pályaműnek?

Ezt az évente megújuló találgatást Mikszáth többször is megörökíti; hiszen ő is az írók és színészek körében élt s velük együtt várta az esetleges meglepetést. Ily tárgyú cikkeiben évről évre megismétli kétélyeit s följegyzi a pályaművek körül szárnyra kelt híreszteléseket, pletykákat.

Az 1882. évi Teleki-díj találgatásának színhelyétől a »Kávéforrás« nevű kávéházat jelöli ki. Ez a kávéház a mai József Attila utcában, akkori nevén: Fürdő utcában volt. Főleg egy írói csoport látogatta. Ezen írói csoport tagjai ama csibukozó »tizennégy«-ek, akiknek találgatásával vezeti be Mikszáth a cikkét.

1882-ben két pályamű körül folyt a találgatás. Az egyik darab Durazzói Károlyról, a másik Theodoráról szólt. Durazzói Károly: Károly Róbert királyunk unokatestvére és II. vagy Kis Károly királyunk apja volt, aki ellen Nagy Lajos háborút viselt és őt 1348 jan. 23-án Aversában megölette. — A másik pályamű: »Theodora« nem valamelyik kelet-római császárnét mutatja be, hanem egy szintén hírhedett előkelő római nőt, egy főkonzul és szenátor nejét, aki leányaival: Marozsiával és ifj. Theodorával oly erkölestelen világot teremtett maga körül, hogy szereplésük korszakát a pornokrácia korának nevezték el. (Semmi sem új a nap alatt! B. Gy.)

A találgatások persze a két pályamű szerzőire is kiterjedtek.

A »Durazzói Károly« című dráma szerzőjének nevét elnyelte a jótékony feledés. Ellenben a »Theodora« című drámáról tudjuk, hogy azt Csiky Gergely írta. E szomorújáték Csiky legelső darabjainak egyike, melyet még valószínűleg a 70-es évek első felében írt, s más címen (»Marozia« címen) egyszer már pályázott vele az Akadémián — de sikertelenül. Most, 1882-ben megismételte pályázatát, s — mint aránylag legtűrhetőbb darabbal a sok rossz pályamű között — meg-

nyerte vele a száz aranyat. A drámának szerkezeti felépítése és cselekvényének gyors menete figyelmet érdemel ugyan, de egyébként jelentéktelen alkotás. Csiky maga sem remélt tőle még színpadi sikert sem, s a darab nem is került előadásra.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 66 : cím *A száz arany* — ld. Teleki József gróf nevénél az Életrajzi jegyzetekben.
- „ 2 *Jupiter* — MK gúnyból említi itt a római mitológia főistenét a kávéházbeli író-hatalmasságok jelzéséül. Gúnyja bizonyos mértékben való elkülönülésére is figyelmeztet.
- 67 : 3 *Krivosije* (Crivosicie, MK-nál: Krivosje) — a Dinári-Alpoknak Hercegovina, Montenegro és a Bocche di Cattaro között levő része Dalmácia déli végében. Lakosai — kiváltságaik folytán — az általános katonai kötelezettség alól föl voltak mentve egy ideig, s amikor ezt 1881-ben törölték, és be akarták sorozni őket, fölkelésben törtek ki, amely Boszniára és Hercegovinára is kiterjedt, de a ledenicei és orahovaci ütközetekkel (1882) és Dragalj bevételével véget ért. (Erre a fölkelésre céloz Mikszáth.)
- „ 16—18 *Jules Verne macskája, kidobva a Holdba lótt golyó kajütjéből, ott kering örökké akörül, mint egy új mellékhold.*» — MK Verne *»Utazás a Holdba és a Hold körül«* c. regényének egyik jelenetére (az 5. fejezetre) utal, egy kis tévedéssel, mert a regényben nem macska, hanem kutya szerepel.
- 68 : 3 *»A hírnök jó s líhegve mond«* — Nem egészen pontos idézet Czuczor Gergely *»Hunyadi«* című balladájából. (Az eredetiben: *»De hírnök jó s pihegve szól . . . «*)
- „ 9 *»a színész bírálók«* — A M. Tud. Akadémia drámbíráló bizottságának munkálataiban az akadémiai tagok (írók, kritikusok) mellett a Nemzeti Színház kiküldött tagjai is részt vettek.
- 69 : 9 *imputarem* — MK alighanem a *non putarem* kifejezés helyett használja, ilyen jelentéssel: valami nem sejtett, előre nem gondolt dolog; szó szerint: nem gondolnám (esemény).
- „ 12 *»hosszúnap«* (vagy engesztelő nap) — a zsidóknak, szombaton kívül, legszentebb ünnepe, amely szept. vagy okt. hónapra esik. Szigorú böjtöléssel ülik meg. Rendeltesse, hogy a töredelmes javulást fogadó zsidót kibékítse az Istennel.
- „ 12—15 *»Olyan nekünk a Józsefnapja, mint a zsidóknak a hosszúnap. Minden hosszúnapon elvész közülök közhit szerint egy ember.«* — Megjegyzendő, hogy ez a Mikszáth szerint *»közhit«* vagy *»babonás néphit«* a zsidó hagyományban nem ismeretes. (Scheiber Sándor szíves szóbeli közlése.) — E *»néphit«* elfordulását Mikszáthnál ld. még az Országgyűlési karcolatok ciklusában: jan. 12: *A vakáció után.*

Enyhe polémia Győry Vilmossal

E cikk egyik kitételét Győry Vilmos — Mikszáthnak egyébként jó barátja — félreérthetőnek, félremagyarázhatóknak tartotta és ezért levelet intézett a Pesti Hirlaphoz. Levelét a Pesti Hirlap mindjárt a másnapi számban (márc. 18., 77. sz., a Napihírek rovatában) közölte. Teljes egészében közvetítjük:

Győry Vilmos úrtól lapunk tegnapi tárcájára vonatkozólag a következő sorokat kaptuk: „T. szerkesztő úr! Scarronnak, e mindig élvezettel hallgatott ügyes és elmés csevegőnek, a mai „Pesti Hirlap” tárcájában is jelent meg egy „fecsegése”. Tudom, hogy az ilyen enyelgéseknek minden kifejezését nem szabad latba vetni; de mégis, amennyiben e cikk nevet is említ, s éppen az én csekélységemet: szabad lesz talán e néhány sornak szíves közléseért esedeznem. A *száz arany* című tárcacikk reám vonatkozó kitételének olvasásánál talán mégis akadhat a nagyközönség közt valaki, aki így szól vagy gondolkozik magában: „Lám, lám, — az ördög nem alszik, — s nemcsak a tárcáírók szoktak fecsegni.” Amennyit azonban én kifecsegek az mindössze is ennyi: A bírálóbizottság f. hó 13-án véleményének kifejezése végett egybegyűlvén, kölcsönösen szavát adta, hogy a megállapodást egész a jelentés nyilvános felolvasásáig az Akadémia e hó 20-dikán tartandó gyűlésén *senkivel sem* fogja közölni. A szótartásról, úgy hiszem, egyenlő fogalmunk van mindnyájunknak, — s így talán fölösleges magamat bővebben mentetgetnem, hogyszem ama „hírnök, aki jó s lihegve mond”, sem senki a világon (bírálok társaimat kivéve) *tölem* az idei gróf Teleki pályázat eredménye felől, semmiféle nyilatkozatot nem hallott. Mély tisztelettel Budapestent, márc. 17. Győry Vilmos.«

Levelére *A szerk.* aláírással ugyanott pár soros megnyugtató választ kapott Győry Vilmos. Ezeket a zárójelbe tett sorokat minden bizonnyal Mikszáth írta. Nyomaték kedvéért dült betűs szedéssel közöljük:

(Bizony mi sem hallottunk — s túlságos aggodalomnak tartjuk Győri [itt így!] Vilmos úr részéről, hogy e nem komoly hangon írt s „fecsegésnek” jelzett apróságok olvasása folytán akadjon olyan ember, aki a jeles író azzal gyanúsítsa, hogy kibeszélte a pályázat eredményét. A cikk egész hangja elárulja, hogy tréfálózunk. Hiszen az anyagot is éppen e bírálók titoktartása szolgáltatta a cikkhez. Mert ha ezek elárultak volna valamit: nem lenne szükség rá, hogy a laikusok találgatással törjék a fejüket. A szerk.)

MEGSZABADULTUNK AZ ADÓTÓL

M. *PH*, március 17., 76. sz., Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Adóbehajtási humoreszk. — A szerzőség kérdése

Mikszáth szerzőségét a névtelen cikk jellegzetes tárgyi és stílus-elemeire alapítjuk.

A cikket március 15-én írta. A 48-as forradalom és szabadságharc nagy ünnepnapja Mikszáth publicisztikájában gyakran, szinte évenként visszatérő lelkesítő tárgy. Az előző évben a Szegei Napló hasábjain számolt be ihletett hangon a fővárosi ifjúság márc. 15-i ünnepélyéről (Krk 60. köt. 134—135. l.). — Ezúttal keserűen s éles kritikával fordul el a legszebb hagyományait meg nem becsülő kor társadalmától.

Pusztán a témaválasztás is Mikszáth tollára vall. Sokszor megírta, hogy a magyar ember nem szeret adót fizetni. Ő maga sem tartozott az adófizetés reklámcsinálói közé. Ily tárgyú írásaiból csinos kis gyűjteményt lehetne összeállítani. Két legutóbbi példa: *Az ablakadó* (PH 1881. szept. 11.) és *Jó az öreg a háznál* (PH 1881. nov. 28, mindkettő Krk 62. köt.). Ezt a sorozatot most újabb darabbal gyarapítja.

*

A cikk nemcsak a fináncminiszter adóbehajtási fantáziáját jellemzi, hanem egyúttal a századvégi közigazgatás primitív szerkezetére is rávilágít. A mai olvasó elképedve látja-hallja, hogy például nem tudták számon tartani: vajon a főváros hetven Szabó Jánosa közül melyiknek van s melyiknek nincs adóhátraléka? és hogy az elszaporodott névváltoztatások miatt kit melyik nevében találhatnak meg?!

Mikszáth eddig feltárt másfél-évtizedes publicisztikájában a közigazgatás területéről a századvégi rendőrség korszerűtlensége ütközött ki legszánalmasabban. Most íme, az akkori pénzügyi igazgatás, nevezetesen az adóbehajtás gyámoltalansága is nyilvánvaló.

*

A 80-as években valósággal társadalmi divattá vált névmagyarosítások is gyakori témák Mikszáth ekkori publicisztikájában. Különösen kifogásolta — mint itt is — a nagy történelmi nevek (Boockay, Rákóczi stb.) elkoptatását. Valóságos iskolapéldánk lehet félévvel előbb, Scarron névjelzéssel megjelent kárcolata: *A nemzet szaporodása* (PH 1881. szept. 24., Krk 62. köt.); ennek ugyanis kizárólagos tárgya a névmagyarosítás. Csipkelődéseit később az *Új Zrínyiaszban* is megismétli (Krk 10. köt.).

*

Végül egypár stiláris jegy és visszatérő motívum:

Lap Sor

70 : 17 »*Hát eddig így volt . . .*« — Az élőbeszéd közvetlen, pongyola nyelvhasználata: Mikszáth egyik jellemző stílussajáttsága.
,, 26 »*Nix nuc!*« (Nichtsutz) — nem szükséges! fölösleges!

Lap Sor

Mikszáth eddigi publicisztikai köteteiben is többször előforduló kifejezés.

- 71 : 6 »Nega, fiam!« — tagadj (vagy: tagadd), fiam, (hozzzáértendő: ha elkövetted is!). A régi diákéletben és az ügyvédi gyakorlatban is általánosan alkalmazott elv volt. Mikszáth is nemegyszer idézi. Pl. A »Gúlagó« banda c. elbeszélésében (1879., Krk 30. köt. 136. l.: »nega, fiam, nega!«).

Végül jellemző stílusjegy a karcolat vagy humoreszk poénjeként alkalmazott szójáték.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 69 : 12 *adóegzekúció* — adóbehajtás; 70 : 32 *megegzekválták* — behajtották rajta az adót; 71 : 1 *egzekvándó személy* — az adóalany, akin az adót be akarják hajtani.
70 : 11 *desperáció* — kétségbeesés, reményvesztettség, végső elkeseredés.

A KIS KELEMEN GIZIKE

M. PH, március 18., 77. sz., 6. l. Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Akíról a cikkecske szól

A cikkecske Mikszáth szegedi kapcsolatait újítja fel.

A történet szegény kis »hősnője« Kelemen István tekintélyes szegedi ügyvéd legkisebb leánya volt. Mikszáth Szegedi Napló-beli karcolataiban nemegyszer említi Kelemen Istvánt (pl. Krk 57. és 59. köt.), fővárosi karcolataiban pedig ismételten megemlékezett a nagyobbik leányról, Malvinról, dicsérve annak szépségét. (Pl. a jelen kötetben is.)

A kezdő szakaszok játékos hangja után alig várnök, hogy nekrológgá, elégiává halkuljon ez a kis írás.

Kelemen Gizike évődő pajtása volt az apához ellátogató Mikszáthnak. Az író »kis csorbá«-nak nevezte a tejfogait hullató csöppséget, az pedig »fekete fogú«-nak a sok dohányzás miatt rossz fogazatú »Scarron bácsi«-t. (Mikszáth egyéb írásaiban sem titkolja s nem szépitgeti ezt a fogyatkozását.)

A kislányt az a gyerekes hiúság, becsvágy fűtötte, hogy őt a Pesti Hirlapban is bemutatassák a közönségnek, mint ahogy egy élőképben való szereplésért neve már nyomdafestéket látott a Fővárosi Lapokban. (Serdülő ifjaknak s hajadonoknak ezzel a hiú ambíciójával szintén találkozunk még Mikszáth írásaiban.) Kívánsága íme, szomorúan teljesült . . .

Úgy gondoljuk, hogy ezt a kis cikket Mikszáth a gyászba borult család számára baráti vigasztalásnak is szánta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 71 : 1 »*Ama fiatal szegedi leányka . . . a Munkácsy-ünnepélyeken*« — Ld. a márc. 3-i cikket: *Munkácsy útja*.
„ 13 *revansíroz* — viszonzoz, visszafizet, megtorol. (A PH-ban még régies helyesírással szerepel ez a németesen torzított francia szó: *revanchíroz*.
72 : 3 *Fővárosi Lapok* — Vadnai Károly szerkesztésében megjelent szépirodalmi napilap.
„ 29 *asszentál* — soroz, besoroz (katonának).
„ 34 »*Scarron bácsi*« — Mikszáth álnevének népszerűsége vall.

SKOBELEFF HAZAÉRKEZÉSE ÉS KALANDJAI

- M. PH, március 18., 77. sz., 1. Melléklet 1—2. l. (= 9—10. l.) Ezzel a tréfás alcímmel és névjelzéssel: Az összes rendelkezésére álló források nyomán összeállította *Scarron*.

Kötetben itt először.

Szkobelev »kalandjai« — az egykorú sajtóközlemények nyomán

Szkobelev nevét az egykorú magyar sajtó — a külföldi lapok írásmódját követve — *Szkobelev* alakban írta. Mikszáthnál is ez a névforma szerepel. A szövegben meghagytuk e korjelző névalakot, de alább, a jegyzetekben mindvégig a helyes, fonetikus szóképet használjuk.

Az Életrajzi jegyzetek (486. l.) adatai mellett még az alábbi részletekkel világítjuk meg a karcolat hőstét és szóban levő »kalandjait«.

Szkobelev Ignatyev belügyminiszternek egyik bizalmas munkatársaként került az európai politikai érdeklődés előterébe élete utolsó félesztendejében.

Történt ugyanis, hogy a cári hadsereg 1882. jan. 12-én Szentpétervárott ünnepséget rendezett tiszteletére; ekkor volt ugyanis első évfordulója annak, hogy Szkobelev mint a teke-turkománok elleni expedíció fővezére elfoglalta Gök Tepe erősséget. Erre az alkalomra beszédet készített, amellyel jó benyomást akart kelteni a cár előtt. A kedvező hatás meg is volt addig, míg a beszéd nyomtatásban meg nem jelent. Amde a *Novoje Vremja* közölte beszédét, s annak pánszláv tendenciája, különösen pedig a dalmáciai és boszniai fölkelésről, illetőleg a fölkelésnek a Monarchia által történő elnyomásáról szóló része, valamint utalása a cári Oroszország »történeti hivatására« — Németországban és a Monarchiában erős visszahatást váltott ki. A Bosznia és Hercegovina megszállását és igazgatását a Monarchiára

bízó berlini béke ugyanis az érdekelt felek — köztük a cári Oroszország — hozzájárulásával jött létre. A cári udvar, illetőleg a kormány ekkor attól tartva, hogy Szkobelev beszéde diplomáciai bonyodalmat okoz, kényszerzabadságot adott a tábornoknak, ez pedig (febr. 3-i híradás szerint) Párizsba utazott. De párizsi tartózkodása idején újabb olajat öntött a tűzre. Ott ugyanis szenvedélyes német-gyűlöletével francia szimpátiákat igyekezett megnyerni, s a francia—német háborúban tíz évvel azelőtt elvesztett Elzász-Lotharingia visszazserzésének ügyét a pánszláv érdekekkel próbálta összekapcsolni, hogy előkészítse egy orosz—francia szövetség tervét.

Ennek a feladatának megértéséhez tudni kell, hogy Szkobelev fiatal korában franciás nevelésben részesült, és Ignatyev éppen a tábornok francia nyelvtudása miatt ajánlotta Párizsba menetelét. Párizsban aztán febr. közepe táján egypár délszláv diákból álló küldöttség előtt újabb beszédet mondott, amelyben már személyes segítségét is kilátásba helyezte a dél-dalmáciai fölkelés sikere érdekében.

Gambetta közébejött bukása azonban nem kedvezett a németellenes törekvéseknek, a megtorlás (a »revanche«) eszméjének; a francia politika új vezetői: Grévy meg Freycinet messzemenően tartózkodtak egy újabb német-konfliktus kiobbantásától. Párizs mértékadó köreinek magatartását az egykorú tudósítások következőképpen jellemzik: »Párizsban helyes tartózkodást tanúsítanak. Szeretnék megtapsolni Szkobelevet németgyűlöletéért, de egyszersmind érzik a nagy tapintatlanságot, amit a tábornok oly szövetség hirdetésével követett el, mely tíz év óta már annyiszor bizonyult lehetetlennek . . . « A párizsi félhivatalosak jónak látják hangsúlyozni, hogy: »Szkobelev sem az Elysée-palotában, sem a miniszterek által nem fogadtatott . . . «

Az angol politika is igen hűvösen ítélte meg a helyzetet.

Mindezek következtében a cár visszaparancsolta a tábornokot a Szajna mellől. Berlini jelentések tudni vélték, hogy a visszahívás a német udvar közbenjárására történt. Szkobelev visszarendelését a a német kormány és a Monarchia hajlandó volt a cári kormány részéről adott »barátságos elégtétel gyanánt« tekinteni.

Fentiekben foglalható össze a Szkobelev-ügy eseménysorozata, vagyis mindaz, amin Mikszáth karcolata alapszik. A további fejlemények, amelyeket Mikszáth »a novellaíró fantáziájának segítségével« magyaráz — már a mesemondó birodalmába vezetnek. Amde magyarázatának kiindulópontja, hogy tudniillik a cár csak látszólag feddette meg a tábornokot, míg négy szemközti igen barátságosan fogadta: e kettősség magyarázata lényegében szintén az egykorú tudósításokon nyugszik. Február végén az európai sajtóban már megindultak a találgatások, hogy vajon Szkobelevet miért idézték haza Szentpétervára? s ott mi történik vele? Egyes jól informált francia lapok már febr. 25. táján közölték, hogy mihelyt Szkobelev átesik a »hivatalos dorgatóriumon« (»mely úgys csak a látszat kedvéért történik!«) — a Minszkben fekvő hadtest parancsnokává nevezik ki. (Valójában így is történt tavasz elején.)

Szentpétervári megérkezéséről azt írták, hogy első útja Ignatyevhez vezetett; onnan a hadügyminisztériumba ment,

majd pedig a cárhoz sietett »kimenteni hibáját«. Semmiféle büntetésben nem részesült; részt vett minden udvari ünnepélyen stb.

Akik ismerték a Szkobelev-család magas összeköttetéseit és a három Szkobelev-tábornok (nagyapa—apa—fiú) nagy népszerűségét: természetesen is tartották ezt a végkifejlést. A mi Szkobelevünk nagyapja mint szegény jobbágy-szülők egyetlen fia vett részt a napoleoni hadjáratban, s onnan — félkarját és félkezét elvesztve — tábornokként tért haza. Vitészeit a cár birtokadományokkal is jutalmazta. A csonka tábornok képe állítólag ott függött a legtöbb parasztház szobájában. Az egykori muzsik-származék unokái már a cári családdal is rokonságba kerültek, minthogy a szóban levő Szkobelev tábornok nővére II. Sándor cár unokaöccséhez, Leuchtenberg herceghez ment nőül.

Szkobelev e nagy visszhangot keltő szereplését követően és Minszk kormányzójává történt kinevezése után néhány hónap múlva (1882. júl. 7-én) negyvenkét éves korában elhunyt.

*

Szkobelev az orosz történelem jelentősebb egyéniségei közé tartozik.

Mikszáth cikke a maga torzításaival az akkori Magyarország cári Oroszország-ellenes hangulatát tükrözi. Ámde figyelemre méltó nyomatékot érezhetünk a cikk végén olvasható dialógusnak abban a mondatában, hogy a sokféle híresztelés közül »sem az egyiket, sem a másikat nem hiszi el Európa . . .«. — Ez volt az ő véleménye, s így tulajdonképpen helyesen határozta el magát a Szkobelevvel kapcsolatban keringő túlzó verzióktól.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 73 : 11 *nagyhercegnő* — a cári család tagja. (Mint a Habsburgoknál volt a főherceg és főhercegnő.)
- „ 20 *droske* — alacsony, négykerekű, nyitott kocsis.
- „ 20 *jamcsik* (a PH-ban hibásan: demcsik) — kocsis.
- 74 : 8 *servus humillimus* — alázatos szolgálja.
- „ 13 *Ellenőr* — politikai napilap, amely 1869-től 1882-ig működött, amikor is a Honnal egyesült, és a két lap Nemzet címmel folytatta pályáját. — MK részéről csipős gúny, hogy Tisza Kálmánnak e kormánylapját a cárral olvastatja.
- „ 28 *A Hon* — politikai napilap; 1863. jan. 1-én indult meg, tulajdonos kiadója Jókai volt; 1882. aug. végéig működött. (Ld. fentebb, az Ellenőrről frottakat is!) — Mint Tisza Kálmán kormánylapját csipkedi MK. — A Hon a kormány álláspontjának megfelelően csakugyan kedvezett a cárizmusnak.
- 75 : 1—6 *A sülttyező gépezet* MK más műveiben is szerepelteti. Ld. »*Hasis*» és »*Vutkiv*» c. elbeszélés-ciklusának III. sz. darabját (1877., Krk 29., köt. 94. 1.) és a *Különös házasság* I. köt.

Lap Sor

XIII—XIV., valamint II. köt. II. fejezetét (Krk 13. és 14. köt.).

75 : 7 *a szegedi bicska* dicséretével MK számos elbeszélésében és cikkében találkozunk. Ld. pl. *Milyen a magyar iparos?* (Krk 33. köt.).

EGY NAGY EMBER ÖNMAGÁRÓL

M. *PH, március 20., 79. sz., Mell. 2. lap (= 10. lap.)* Alcímként: *Bárány Ignác. Névezetés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

Mikszáth valóságos műfajt képezett ki az olvasmányaihoz fűzött reflexiók és glosszák sorozatából. Már eddig feltárt írásműveiből is több kötetre rúgnak *»olvasás közben«* írt karcolatai. Főleg a napilapokat böngészve alakította ki ezt a sajátos műformát. A 70-es években ld. kivált *Apróságait*, a 80-as években pedig országgyűlési karcolatainak egy része is a parlamenti tudósítások olvasása közben papírra vetett megjegyzésekből áll. De a szerkesztőség címére érkező folyóiratokban és röpiratokban is talált időnként tollhegyre kívánczoló érdekességeket és furcsaságokat. Ilyenmű cikkei közé tartozik 1881-ben *A »Budapesti Szemle«* egyik füzetének ismertetése (Krk 61. köt.), továbbá a Láng Lajos brosúrájával (*A magyar dzsentri*, uo.), valamint a Ghyecz Kálmán brosúrájával foglalkozó írásműve (*Jó az öreg a háznál*, Krk 62. köt.); és végül (de nem utoljára!) polémiája a Magyar Föld c. lap egyik közleményével (*A bot*, uo.).

Ebbe a sorozatba szervesen illeszkedik bele az előttünk fekvő humoreszk. Egy egyébként érdemes pedagógus önéletrajzát figurázza ki, minthogy e derek férfiú komikus fontoskodással méricskélte testi és lelki adottságait.

Az *»olvasás közben«* születő sajátos műfaj bizonyosságán felül Mikszáth tollára vall néhány jellemző stílusbélyeg is. Ilyenek: a bevezető mondatnak a szerkesztőségi hamar-munkát eláruló pongyolassága; gyakori céltábláinak (Kemény Gábor br. és Trefort Ágost) újabb említése; s különösképpen két kedvenc kifejezése: 76 : 18 *annálék* (annales — évkönyv, évkönyvek), 78 : 10 *»glaukopis Athéne«* (a bagoly-szemű, vagyis fényesszemű Pallas Athéne); ez utóbbi kifejezés *Apró képek a vármegyéből* c. elbeszélése első fejezetének címében is — és még több más helyen — előfordul Mikszáthnál (1899., Krk 11. köt.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

76 : 19 *Magyar Paedagógiai Szemle* — tanügyi havi közlöny; szerk. és kiadja Rill József. Bárány Ignácnak itt kiserkesztett

Lap Sor

közleménye a III. köt. 2. füzetében (1882. febr., 33—41. l.) jelent meg ily címen: »Legyen a népiskola ami volt: az élet előcsarnoka!«

77 : 17 *pars pro toto* — rész az egész helyett.

GÖNDÖCS DIADALÜNNEPE

M. PH, március 21., 80. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Veritas*.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

A *Veritas* álnév nem tartozik Mikszáth ismert álnevei közé. (Mi magunk is itt találkozunk vele először!) Természetes tehát, hogy ezt a karcolatot az irodalom eddig nem tartotta számon.

A tartalom és egypár stiláris jellegzetesség alapján könnyen bizonyíthatjuk Mikszáth szerzőségét.

Göndöcs Benedek apátplébános, Gyula város gömbölyí és aluszékony képviselője a »t. Ház«-at karikírozó Mikszáthnak egyik kedvenc figurája volt. Egy komikus jelenetben bemutatta már 1881. okt. 16-án, *Apróságok a Házból* c. karcolatában (Krk 62. köt. 165. l.). És fogja még szerepeltetni többször is.

Cikkét Mikszáth kétségtelenül valamelyik Békés megyei lap felhasználásával írta.

A cikk megtévesztő keltezése (*Gyula, márc. 19.*) magyarázza az alkalmilag gyártott *Veritas* álnevet, mert Mikszáth itt — nagyobb hatás kedvéért — helyi tudósításnak álcázza beszámolóját; ezt pedig a már ismert álneveivel és betűjegyeivel (Scarron stb.) nem tehetette volna.

Efféle írói fogásokkal mindig előszeretettel élt. Találkoztunk már olyan cikkével is, amelyben „Egy képviselő-jelölt” aláírással *Zalai jelöltségéről* tart beszámolót (Krk 61. köt.), másutt »Pozsonymegyei levelező«-nek adja ki magát: *Quomodo stat Hungaria?* (szintén Krk 61. köt.) stb.

A jellegzetes »visszatérő motívumok« között legfeltűnőbb ez: »*Gyula város az a város, ahol ketyegő fenének nézték az első zsebóráát.*« — Ismerjük már *Az igazi humoristák* c. kötetének *A megcsúfolt falvak* c. fejezetéből. Ott még a székelyek kontójára írta, hogy: »Az úton talált zsebórára kimondták a góbék a böles szentenciát, hogy az „a ketyegő fene; agyon kell ütni, punktum”.« (Krk. 54. köt. 299. l.)

Előfordul itt egy bibliai idézet is: »*Ordíts kapu, kiáltás város.*« (Ézsaiás próféta könyvéből 14,31.) — Mikszáth írásaiban gyakran szereplő szólam.

De rá kell mutatnunk a Gyömbér Jánosra utaló mondatra is (a cikk elején). Hiszen éppen Mikszáth volt az, aki a Pesti Hirlap egyik

nemrégi számában (1881. júl. 17.) *A hosszú álom* címen megírta a nagy-
alvó Gyömbér János viszontagságos történetét (Krk 61. köt. 100—102.
l.).

A cikk egyéb jellegzetes stílusjegyeivel most már szinte fölös-
leges is tovább vesződni.

Egymagában is iskolapélda Mikszáth tréfás okfejtésére Göndöcs
atya ébrenlétének és a st. Ház« szendergésének szerves összefüggése.

Mikszáth ez időbeli gyakori stílusfigurája, a szójáték sem hiány-
zik: az *apa—apát* pikáns alkalmazásában (80 : 9—13).

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

80 : 26 *Benedek nap* — március 21: éppen e cikk megjelenésének
napja. — Ide jegyezzük a közismert népi rigmüst: »Sándor
(márc. 18), József (márc. 19), Benedek zsákkal hozzák a me-
leget.«

Végül megjegyezzük, hogy egy Göndöcs Benedeket ábrázoló
karikatúrát Rejtő István közölt a Krk 66. köt. II. sz. képmellékletén.

A DELEGÁTUSOK FRAKKJAI

M. *PH, március 28., 86. sz., Melléklet 2. 1. (= 10. 1.) Névjelzés:*
Morbus.

Kötetben itt először.

Tárgya és szerzősége

A delegáció tárgyalásainak idején a képviselőház szünetet tar-
tott, s csak a különböző bizottságok folytatták tanácskozásait.

A publicista Mikszáth alkalmazkodott az adott viszonyokhoz, s
ha nem volt st. Ház« — részint a delegációk tagjaitól közvetlenül vagy
közvetve hallott kuriózus történeteket foglalta karcolataiba, részint
pedig a bizottsági ülések némely furcsaságát pellengérezte ki.

De nem is volt mindig szüksége arra, hogy csak a kiszivárgott
hírekből állítsa össze tárcacikkeit. Költött ő minden konkrét értesülés
nélkül is, pusztán egy-egy bizarr ötletből kiindulva. Például ehhez az
»igaz történet«-hez elég volt az a gúnyos megállapítás (sajnos, évek
tapasztalatain alapuló megállapítás!), hogy: »egy delegátus sohasem
gondolkozik.« E tantételhez aztán már könnyű volt megfelelő mesét
költeni. Az se baj, ha a mese akár két diákra, két jogászgyerekre is
ráillenek, hiszen a humoreszk szerint a delegátusságnak nincsenek szí-
gorú feltételei; csak az kell hozzá, hogy valakit megválasszanak, és hogy
a megválasztott valakinek frakkja legyen . . .

*

A karcolat szignója, a *Morbus* álnév a Pesti Hirlap 1881—82. év. folyamában itt fordul elő első ízben. E latin szó *betegséget* jelent, s mint ilyen alig értelmezhető, bárkit is leplezzen. Legfeljebb a karcolatban ki-gyúnyolt s ahhoz hasonló jelenségekre alkalmazható . . . (Gulyás Pál 1956-ban megjelent »Magyar írói álnév-lexikona« senkivel kapcsolato-san sem ismeri ezt az álnévet.)

A Pesti Hirlap 1881. és 82. évfolyamából feltárt eddigi ismeretlen Mikszáth-cikkek szignatúrái egész sor latin nevet és latin szót vetítet-tek elénk (Pluvius, Cassius, Curtius, Livius, Tacitus stb.). Ez a körül-mény egymagában is Mikszáthra tereli a figyelmet a *Morbus* álnév feltűnésekor. Felfogásbeli, tárgyi és stílári analógiák is az ő szerzősége mellett szólnak. Mindezen felül egy kétségtelen bizonyítéka is van Mikszáth szerzőségének; ezt azonban utoljára tartogatjuk, miután a jelzett mozzanatok önmagukban is tanulságosak.

Először is reá vall az az előadási mód, ahogyan pennája alatt egy politikai alapjellegű téma szinte észrevétlenül anekdotává vagy novellává alakul. Reá vall az alcím is: »Igaz történet.« A Krk 33. köte-tében (217. l. stb.) ismételten rámutattunk arra, hogy az 1880-as évek elején Mikszáth előszeretettel függesztett novellacímek alá efféle mű-fajjelző alcímeket: »Nem mese«, »Igaz történet«, »Nagyvárosi történet«, »Népies elbeszélés« stb. Ezúttal újból megjelenik az »Igaz történet« műfajjelző alcím.

Karcolatát egy közmondás cáfolatával kezdi: »Nem a ruha teszi az embert, mondják — de az nem igaz.« Ezt az ellenkezését is többször kinyilvánította már. (Pl. *A király ruhái*, 1882. Krk 33. köt. 150. l.; *Tudtára adatik mindenkinek . . .* 1881., Krk 62. köt. 65. l. stb.)

Ismételten kiemeltük meséinek azt a jellemző tulajdonságát is, hogy alakjait tüstént név szerint bemutatja, alakjainak nevet ad, mint itt is: Miska és Aladár.

A delegátusok és főispánok kicsinylése, az orvosok kifogyhatatlan karikírozása, Móricz Palyának mint a kövér emberek prototípusának említése: — mindennek gyakori analógiáival találkoztunk már Mik-száth műveiben.

Ezek után említettük meg végül, hogy az itt elmondott anekdotát — szegedi környezetbe téve — megírta már Mikszáth korábban is, éspedig 1880-ban. Ott a komikus történet szenvedő hősei szegedi tanácsstagok. (Ld. Krk 58. köt. 79—83. l. *A királyi biztos és udvara c. fény- és árnyképek* VI. fejezete.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 81 : 9 *Residens-Stadt* — székváros (Bécs).
82 : 9 *Aeskulap* — a gyógyítás görög istenének nevét MK gyakran alkalmazza az orvosokra. (Ld. pl. *Aeskulap az Alföldön c. novelláját*, 1891.)
„ 19 *Móricz Palya* — Móricz Pál országgyűlési képviselő. (Ld. az *Életrajzi jegyzetekben*.)

82 : 28 *Marienbad* (Marianske Lázně) — MK ekkori elbeszéléseiben gyakran előforduló fürdőnév. Ezt a csehországi fürdőt többek közt kövérség, elhízás ellen szokták fölkeresni; a tárcacikk orvosa tehát valóban jó tanácsot adott a mesebeli Aladárnak.

SIMONYI ERNŐ

M. I. *PH, március 29., 87. sz., 1—2. l., a tárcarovatban.* A név és az életrajzi adatok gyászkeretben. Névjelzés: *Scarron.*

II. a) *Jk 37. köt. = Hi 5. köt. Az én halottaim.* Nekrológok. 1914. 56—60. l.

b) *Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül.* [Címlapkiadás]

Sajtóvisszhangok

Simonyi Ernő a szabadságharc vitéz katonája, a függetlenségi párt egyik vezető alakja, Kossuth Lajos személyes híve, a magyar történeti források szorgalmas kutatója volt. Tevékeny politikai és tudós pályafutás ért véget hatvanegy éves korában bekövetkezett halálával.

Politikai szerepléséről Mikszáth is több ízben megemlékezett. A *Cikkek és Karcolatok* ciklusában személyére való számos utalással találkozunk az olvasó.

Közelebbi ismeretség híján Mikszáth ezúttal is — mint minden hasonló esetben — az életrajzi adatok részletezésével tölti ki nekrológját. De a búcsúztatás percei nemes pátozzá hevítik szavait. Kivált a megemlékezés zárószakázaiban, ahol — mint saját politikai hitvallását is! — a függetlenség eszméjét, »a legszentebb zászlót« magasztalja.

*

Mikszáth cikke — az egykorú sajtó többi nekrológiájával együtt — följegyezi, hogy Simonyi Ernő »hetek óta viaskodott a halállal«. »El voltunk készülve a legrosszabbra — írja —, de még reméltük a jobbat . . . « Ezt a reményt a laptudósítások is táplálták. A Pesti Hirlap az év elején (jan. 3) ezt a személyi hírt közölte:

»Simonyi Ernő országgyűlési képviselőnk egészségi állapotára a Fiume melletti Abbazia enyhe égálja a legjobb befolyást gyakorolja. Kedélye, mióta a láza megszűnt, sokkal élénkebb. Tavaszra remélhetőleg felgyógyulva fog visszatérni . . . «

Elhunytáról a Pesti Hirlapban Mikszáth emlékezett meg jelen cikkében. Másnap (márc. 30.) Tk (Törs Kálmán) búcsúztatta Simonyi Ernőt a Pesti Hirlap vezércikkében.

A Vasárnapi Újság (ápr. 2.) arról tudósít, hogy az Abbaziában (Opatija) elhunyt Simonyi Ernő tetemét Ciotta fiumei polgármester ünnepélyes díszszel indította útnak Budapestre.

A parlamentben Péchy Tamás elnök a márc. 29-i ülésén jelentette be a Ház e tisztelt tagjának elhunytát. Emlékezetét a jegyzőkönyvbe is beiktatták.

A szövegről

A PH két helytelen névírását javítottuk:

Lap Sor

- 85 : 22 *Bridgewater* (PH: *Budgewater* [!])
,, 24 *Tourton* (PH: *Turton*)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 84 : 4 *Nyitrazsámbokrét* — Zsámbokrét (Žabokreky nad Nitrou); Nyitra megyei kisközség.
,, 10 *Bajmóc* (Bojnice) — kisközség Nyitra megyében. Honfoglalás kori híres várát az újabb időkben renoválták.
,, 11 *Privigye* (Prievidza) — Nyitra megyei nagyközség.
85 : 13 *villafrancai béke* — 1859. júl. 11-én kötött előleges béke (fegyverszünet) Ferenc József és III. Napoleon között.
,, 22 *Bridgewater* — város Somerset angol grófságban.
,, 24 *egy világhírű angol gyár . . .* stb. — Simonyi Ernő abban az időben a Mapine és Tourton s társai világhírű sheffieldi acélgyár ügynöke lett.
,, 27 *Németürög* — kisközség Baranya megye pécsi járásában.
,, 37 stb. *«alapos ismeretei a tudományos világ figyelmét is rá fordították.»* — Simonyi Ernő tudományos munkásságának legértékesebb emlékei az angliai könyv- és levéltárakban felkutatott, magyar vonatkozású okmányok gyűjteményei.
86 : 8 *flosculus* — szóvirág, cikornya; élénkítő vagy díszítő nyelvi fordulat.

A SAJÁT ÁBRÁZATOMRÓL

- M. I. *PH*, március 31., 89. sz., Mell. 1—2. l. (= 9—10. l.) *Teljes névjelzéssel.* (A címhez függesztett következő lábjegyzet kíséretében: A «Koszorú» legújabb száma Mikszáth Kálmán arcképet fogja közölni. Ezen arcképhez írta lapunk szellemes munkatársa a fönnebbi élvezetes sorokat. *A szerk.*)
- II. *Koszorú.* A Petőfi-Társaság havi közlönye. (Szerk.. Szana Tamás.) 1882. április hó; VII. köt. 4. füzet. 289—292. l. Mikszáth Kálmánnak Kozmata Ferenc fényképész által készített «fénynyomatú arcképé»-vel. [Ezt az arcképet közöltük a Krk 33. köt. I. sz. mellékletül; a fénykép alapján készült, nem egészen sikerült fametszetet pedig — a Vasárnapi Ujság 1882. ápr. 16-i számából — a Krk 2. köt. II. sz. mellékletén mutattuk be.]

- III. a) *Frivol akta — Brézói ludak — A saját ábrázatomról.* Írta Mikszáth Kálmán. Bevezetéssel Jókai Mórtól. (Szerző arcképével és Törs Kálmán Mikszáth-életrajzával, valamint Dörrre Tivadar és Margitay Tihamér illusztrációival.) Bp. 1882. július első felében. Révai Testvérek kiad. 32 r. Úgynevezett egyélmántkiadás. I—IX, 1—115. l. A kötet 1—15. lapján: *A saját ábrázatomról.* (A »Koszorú« áprilisi füzetéből.)
- b) Ua., második kiadás. 1887.
- IV. *Jk* 33. köt. = *Hi* 1. köt. [Kötetelm is:] *A saját ábrázatomról.* 1914. 29—32. l.

Keletkezése

Szana Tamás, a Petőfi Társaság »Koszorú« c. havi folyóiratának szerkesztője kétféle címen is be akarta mutatni olvasóinak Mikszáthot — arcképével és önjellemzésével együtt. Egyrészt mint *A tót atyafiak* és *A jó palócok* országos hírű szerzőjét, másrészt pedig mint a Petőfi Társaságnak nemrég megválasztott tagját.

Ezt a cikkét Mikszáth egyidejűleg közölte a Koszorú áprilisi (de már március végén megjelent) füzetében és a PH márc. 31-i számában.

Az egyidejű közlésről a PH márc. 31-i számában (4. l.) található kommunikéből értesülünk.

Szövegváltozatok

A *Frivol aktával* együtt 1882-ben és 1887-ben megjelent kötetkiadás szövegét — mint a Mikszáth által utólagára gondozott szöveget — közvetítjük. Egy szót azonban (87 : 9) mint sajtóhibát a korábbi szövegek szerint javítottunk.

Az alábbi jegyzékben feltüntetjük a PH, a Koszorú (röv.: K), valamint a Hi szövegeltéréseit, megjegyezvén, hogy a PH és a K szövege csak kevéssé különbözik egymástól. A Hi szövegeltérései nem egyebek, mint a sorozat sajtó alá rendezőjének önkényes módosításai.

Lap Sor

- 86 : 1 hogy a »Koszorú« t. szerkesztője arra kényszerít (PH—Hi: hogy Szana Tamás arra kényszerít)
- „ 4 kárpótlás [kurzív betűkkel; PH és Hi nem kurzív]
- „ 4 Krk: fizionómiámat (PH — 1887: phisionómiámat, Hi: fizionomiámat)
- „ 10 egész tárgyilagossággal (Hi: egész tárgyilagosan)
- „ 15 A feleségem, mikor még megvolt, kielégítőnek találta (Hi: A feleségem kielégítőnek találta)
- „ 17 amikor az ember (Hi: mikor az ember)
- 87 : 9 PH, K, Hi és Krk: az újságába, (1882 és 1887: az újságba,)
- „ 16 álmos, vízszínű szemeit. (PH és Hi: álmos, vízszínű szemeit.)
- „ 19 szólt egészen lehangelten. (Hi: szólt lehangelten.)

Lap Sor

- 87 : 29 inggallérom alul (Hi: inggallérom alól [De előbb, 87 : 25, a Hi szövegében is: alul])
 „ 30 Krk: *fotográfus* (A korábbi szövegekben: *photographus*)
 „ 38 — Irodalmi arcot! (Hi: — Irodalmibb arcot!)
 88 : 18 Krk: hozta portrémat (PH: hozta portraiummat K és 1882—1887: hozta portraiummat Hi: hozta az *arcképet*)
 „ 25 Kozarek (Hi: Kozárek)
 „ 28 sokszorozta a londoni fényképész, (PH: sokszorozta a fényképész,)
 „ 35 rá nem csapták (PH sajtóhibával: rám [!] nem csapták)
 „ 36 posztó-födőt. (Hi: posztó-fedőt.)
 „ 39 az aláírását (PH és Hi: az aláírást)
 89 : 7 Ön most már (PH és Hi: Ön már most)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 86 : 4 *fizionómia* — fiziognómia: az arckifejezés és az arcvonások. (MK rendszerint ezt a pongyola ejtésnek megfelelő szóalakot használja.)
 „ 5 »a Koszorú *pantheonja*« — a Koszorú arcképesarnoka; a folyóirat időnként egy-egy híresség (író, színész, színésznő) arcképét is közölte.
 „ 12 »Édes jó anyám, mikor még élt . . .« — MK édesanyja 1873. júl. 13-án halt meg.
 „ 15 »A feleségem, mikor még megvolt . . .« — MK ekkor még feleségétől különváltan élt; 1882. dec. 31-én kötöttek újból házasságot. (Az 1914-ben megjelent Hi-kiadás az írónak akkor még élő özvegye iránti tapintatból mellőzte a közbevetett mondatot.)
 87 : 17 »— Mit lehetne ebből a fejből csinálni?« — Félévvel azelőtt (1881. szept.) hasonló kérdés ugyanilyen önróniával *A legszebb asszony* c. karcolatában: » . . . látja ön ezt a fejet . . . mit lehetne ebből csinálni?« (Krk 60. köt. 196—197. l.)
 „ 26 »a szőke haját lehet még feketére festetni, de a feketét lehetetlen szőkére.« — Ugyanezt az azóta túlhaladott kozmetikai »tan-tétel«-t megírta már *Éljenek a szőkék!* c. tárcájában is (Krk 30. köt. 75. l.).
 88 : 2 *camera obscura* — sötétkamra.
 „ 22 *Hoszter, a várpalotai rablógyilkos* — Ld. *A rablóromantika-fölmelegítve* c. cikket és ottani jegyzeteinket (a jelen kötetben).
 „ 25 *Kozarek* — az akkori hóhér, vagyis ítéletvégrehajtó.
 „ 28 »*Tropman, a híres pantini gyilkosa* — Tropman bűnügyéről és kivégzéséről MK az 1881—82. évi sajtóközleményekből értesült. — *Pantin*: város Seine francia département-ban.
 89 : 1 *zsirán*s — kezes (aki váltókezeseséget vállal).

LAKODALOM AZ ALFÖLDÖN

M. I. PH, *április 8., 97. sz.*, Melléklet 1—2. l. (= 9—10. l.), a tárca-
rovatban. Névjelzés: *Scarron*.

II a) *Jk 34. köt. = Hi 2. köt. Az igazi humoristák. 1914. 121—
125. l.*

b) Ua., sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

Mikszáth néprajzi cikkei

Mikszáth cikkei között nemegyszer előfordulnak néprajzi vonatkozású fejezetek, amelyek a magyar etnográfiai irodalmat gazdagítják. Elsősorban *Az igazi humoristák* c. kötetére utalunk (1879., Krk 54. köt.), amely egymagában is értékes foglalata a falusi nép körében gyűjtött néprajzi megfigyeléseinek.

Ez a cikk szintén etnográfiai jellegű dolgozat: az alföldi népelet egyik ünnepi megnyilatkozását mutatja be. A háztűznézés, leánykérés és a lagzi szertartásait részletezi, beleértve ezeknek kötelező formáit, a vőfélyek, násznagyok, nyoszolyólányok szerepét stb. Mikszáth valószínűleg szegedi tartózkodása idején látta és hallotta e rangos falusi szertartásokat, s mint számára kuriózus dolgokat jegyezte fel.

A színes, élénk leírás Jókaira emlékeztet. Mikszáthot alighanem buzdították is a Jókainál olvasott példák (*Egy magyar nábob* stb.). Méltán sajnáljuk: mért nincs neki még több efféle népeleti leírása! Szívesen elidőznénk akár egy kötetnyi hasonló följegyzésén.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

89 : 4 *„fürge, mint az ürge”* — MK ebben az időben feltűnően kedvelte a szójátékokat. Felhasználta tehát ezt a népies mondókákból kiszakadt szállóigét is.

90 : 25 *Mucsi-Timár János* — Följegyezzük mint MK népies névkészletének egyik darabját.

91 : 15 *propter formam* — a forma kedvéért; itt: illendőségből.

Irodalom

Bisztray Gyula *„Mikszáth néprajza”* c. tanulmányában (Salgótarján, 1972., 16—17. l.) részletesen ismerteti ezt a szép, színes lakodalmi leírást, amely az egész magyar néprajzi irodalomban ritkítja párját. *„Ez a cikk — szerinte — azért is különleges figyelmet érdemel, mert előadásmódja szigorúan tárgyias; sem szubjektív kitérők, sem betétszerű epizódok nem zavarják a leírás egységét. Ha van Mikszáth oeuvre-jében etnográfiai tárgyú írás, amely egy műveiből összeállítandó „néprajzi kötet” megvalósítását sugalmazza: úgy elsősorban ez a lakodalmi leírás az! — stb.*

FEHÉR HÚSVÉT

M. PH, *április 11.*, 99. sz., 4. l. Műfajjelző alcím: Karcolat. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Évszakok és ünnepek. — Mikszáth szerzősége

Mikszáth sokszor megírta, hogy nem fél az elcsépeelt témáktól. Az idő múlása, az évszakok, az időjárás és az egyházi ünnepek is ezek közé tartoznak, azért ezekhez a sablonos témákhoz is szívesen vissza-visszatér.

Az 1881—82. évi télnek az újesztendőre eső fele egészen rendkívüli volt; szokatlanul enyhe, úgyannyira, hogy az egykorú sajtó időjárás-történeti visszatekintésekkel és közgazdasági számításokkal mérlegelte ezt a jelenséget s várható következményeit. Felidéztek, hogy a régmúltban is legfeljebb százévenként egyszer volt ennyire enyhe vagy még ennél is enyhébb tél. Így például 1172-ben a tél közepén valamennyi fa virágzott; 1289-ben a krónikák szerint nem is volt tél; 1421-ben márciusban virágzottak a fák, áprilisban a szőlők, és értek a cseresznyék stb.

1882 január—február hónapjaiban Közép-Európában — kevés kivétellel — sehol sem volt nagyobb mérvű hideg, sőt a hőmérő higánya a fagypontra sem szállt le. Még amiatt sem kellett tehát aggódni, hogy a hólepel hiánya árthat az őszi vetésnek — »hacsak nem lesz szigorú utótélünk...«. Cikkében Mikszáth is tudunkra adja, hogy »az idő februárban jóformán fehér tavaszt varázsolt elő...«.

A túl enyhe tél azonban rendszerint megbosszulja magát. Ez alkalommal is a »fehér tavasz«-t valóságos »zöld tél« váltotta fel. A lapok április 8-án nem győznek panaszkodni a hirtelen lehülés, a téliesre fordult időjárás miatt: »fagypontra alá süllyedt a hőmérsék, s a fagy jelentékeny károkat okozott a gyümölcsfákban, szőlőkben és repcében, míg általában a gabonaféléket megkímélte...«. Budapesten ugyan plusz 1.8 C volt a kora reggeli hőmérséklet, de Sopronban mínusz 0.8, Egerben mínusz 1.2, Aradon mínusz 2.5, Kolozsvárt pedig mínusz 4.4 C.

Húsvét vasárnapján (ápr. 9-én) a lapok megismétlik az előző két nap kedvezőtlen időjárás-jelentéseit, de »könnyűlt szívvel« közlik, hogy az ország egy pontjáról sem jelentettek fagypontra alatti hőmérsékletcsökkenést, s minthogy az égbolt beborult: »további fagyoktól remélhetőleg megkímélve marad a tenyészet...«

*

Az adatszerű közlésekből megállapíthatjuk, hogy ezt az ápr. 11-én (kedden) megjelent cikket Mikszáth húsvét vasárnapján és hétfőjén írta. Mert utal arra (93 : 25), hogy »tegnapelőtt [nagypénteken] szennvedett halált az Údvezítő«, viszont a »fehér húsvét« (egy kis

havazás) csak húsvét hétfőjén következett be. »A húsvéti ünnepek kedvezőtlen idő mellett teltek el« — olvassuk a PH ugyancsak ápr. 11-i számának egyik kis cikkében. — Húsvét vasárnapján hideg szél fúj, este felé az égboltozat beborult, hétfő reggel pedig úgy kilenc óra tájban *gyenge hópelyhek szállingóztak és később esni kezdett...*».

Ez a kis napihír Mikszáth többi közlését is megerősíti: »A rossz idő dacára... a mulatóhelyeken is — kivált első nap a Városligetben — nagy közönség fordult meg. Ma persze [húsvét másodnapján] mindenki inkább a zárt helyeket kereste fel; aki nem volt kénytelen a szabadba menni, az otthon ült — a kályha mellett.«

*

Ámde az időjárás csak kiindulópont volt e tárcza megírásához. És éppen az egymásba kapcsolódó többi szakaszok vallanak kétségtelenül Mikszáth szerzőségére. A csalfa időjárás — úgymond — zavarba hozza a pestieket, akik húsvét előtt már zálogházba csapták téli-kabátjukat; a húsvéti rossz idő eszébe juttat egy másik rosszat is: az új adójavaslatot, ez viszont a pénzügyminiszter személyét — és így tovább. Zálogház, új adójavaslat, Szapáry pénzügyminiszter: — ebben a fanyar logikai kapcsolatban Mikszáth ez időbeli jellemző témaköreire ismerünk. Néhány egyéb tárgyi analógiát alább részletezünk. Itt most csak a reá valló, írásában másutt is gyakran előforduló stílusjelekre utalunk, úgymint: hasonlat, közmondás, anekdota, szójáték.

Végül megjegyezzük, hogy ez a cikk érdekes példa Mikszáthnak a vallási hagyományokhoz való viszonyára. Felfogását a tételek vallásokkal már kora ifjúságától nem azonosította. Vallásossága a deizmusban állapodott meg. Ezúttal is Krisztus feltámadását »kétezer esztendő regé«-nek mondja, és ez a kifejezés pontosan jelzi felfogását, magatartását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 92 : 11 *repertoár* — műsor; itt: témakör.
 „ 14 *»Zivataros idő volt...«* stb. — Régebbi novellairodalmunknak efféle sablonos kezdőszakaszairól MK egyéb írásaiban is nyilatkozott.
 „ 17 *elementum* — elem.
 „ 18 *annalék* — annalesek, évkönyvek, krónikák. (MK egyik gyakori, kedvenc kifejezése.)
 93 : 20 a *»Figaro«* (Le Figaro) — 1854 óta fennálló, konzervatív irányú párizsi hírlap; 1865-ig hetilap volt, azóta napilap.
 „ 33 *a zeheri templomot felgyújtotta a villám* — MK másutt is említi.
 94 : 12 *»memento mori!«* — emlékezz (gondolj) a halálra! készülj a halálra!
 „ 19 *resurrexi* — feltámadt [Krisztus]. (Egy húsvéti egyházi ének kezdőszava.)

Irodalom

Ebben a cikkben Mikszáth — Budapest Mikszáthja — a főváros lakosságának húsvéti »szokásait« érinti. Itt is megvan ugyan a piros-tojás-festés és a »locsolgatás« szokása, de a valódi ünneplés a kirándulásokban nyilatkozik meg. »Ilyenkor — úgymond — mindenki kirándul valahova...« Ezzel a fővárosi húsvétal szemben később, két másik cikkében a húsvét népszokásait ecseteli: 1. *A húsvét falun* (PH 1884. ápr. 14., Krk 68. köt.); 2. *Húsvét* (Vasárnapi Ujság 1901., Hi 2. köt. 145—151. l.). Ld. *Bisztray Gyula* »Mikszáth néprajza« c. tanulmányát (Salgótarján, 1972., 5—7. l.).

HÚSVÉTI ÁLOM

M. I. PH, *április 12.*, 100. sz., 3—4. l. Névjelzés: S — n.

II. a) *Jk 44. köt.* = *Hi 12. köt. Anekdóták I.* Bp. 1917. 78—81. l.

Ily címmel: *Húsvéti álom Deák Ferencről, Zsedényiről stb.*

b) Ua. sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

c) *MKMR—Fr 33. köt.* [1930.] [Címlapkiadás.]

A meginterjúvolt Deák Ferenc

Mikszáth karcolatainak változatoságát nemcsak témagazdagsága biztosítja; sokféle ötletes formai megoldása is élénkíti azt. Ebből a célból levélformát, stílusparódiát, költött párbeszédet stb. egyaránt alkalmaz.

Ennek a kis cikkének is különleges jelleget ad a kerete: egy álombeli vízió. Álmában megjelenik Deák Ferenc és Zsedényi Ede, és ő — vérbeli zsurnalisztához illően — azonnyomban meginterjúvolja »a haza bölcsét«. Természetesen egy időszertű kérdésben kéri ki véleményét. A jelenet komikuma fokozott hangsúlyt nyer azzal, hogy az aktuális politikai személyiségekre tett gúnyos megjegyzések Deák Ferenc ajkáról hangzanak el, és így ezért a nyilatkozatért a haza bölcse — s nem Scarron felelős!

Mikszáth álomképében politikailag érdekes, amit Deákkal Zichy Jenőről mondat. Zichy volt a szabadelvű pártnak a közjogi ellenzékhez legközelebb álló tagja, aki később ki is vált a pártból. Mikszáth mozgásiránya ekkor már ellenkező volt; ellenszenve innen is érthető.

A cikkben említett Perlaky—Zichy-ügyről nincsenek közelebbi adataink.

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük az alábbi javításokkal:

Lap Sor

94 : 5 titokzatos árnyakkal telt meg. (PH sajtóhibával: titokzatos árnyékkal telt meg.) [A többes számú árnyak alakra utal

Lap Sor

a következő mondat is: ... hagytam *őket* járni-kelni a szobában.]

95 : 15 megfordított világ van *ott*, [tudniillik az égben, a túlvilágon.]
(PH: megfordított világ van *itt*, [!])

A Hi-kiadás ezúttal sem megbízható. Példaképpen egypár önkényes szövegmódosítás (a magyarázatossá bővített címen felül):

Lap Sor

96 : 23 ahol Zichy Jenő nincs: (Hi: ahol *a* [!] Zichy Jenő nincs:)
„ 31 az *éji* szekrényemen (Hi: az *éjjeli* szekrényemen)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

94 : 1 *»cudar esős idő volt«* — Ld. MK korábbi cikkét: *Fehér húsvét*, és ahhoz fűzött jegyzeteinket.

95 : 3 *»Nem ösmertem az öregurat, míg élt...«* — Deák Ferenc 1876-ban halt meg. A fiatal MK-nak akkor még nem voltak kapcsolatai a vezető politikusokkal.

„ 11 *»Aliquis«* — a Pesti Hírlap egyik álnévű munkatársa. (Gulyás Pál *»A magyar frói álnév-lexikon«*-ban, 1956, több Aliquis-t sorol fel, de a PH-ét nem említi.)

„ 16 *»Hasznos Mulattató«* (*»Az olvasni szerető mindkét nembeli ifjúság és a nép számára«*) — Dolinay Gyula kéthetenként megjelenő folyóirata, amely 1873-ban indult meg; MK is munkatársa volt. (Ld. jegyzeteinket: Krk 29. köt. 233—238. l.)

„ 31 *»indorsáta«* — hátirat, az ügyiratok hátlapjára írt intézkedés.

„ 37 *»Zsedényi Ede«* (*»a vén Zsedényi«*) — Életrajzi jegyzeteinkben is említett messzemenő takarékoságát MK itt is kihangsúlyozza: *siet vissza a mennybe, mert éjjél után »kapupénzt kell fizetni«* Szent Péternek, a mennyország kapusának.

96 : 10 *»házám bölcse!«,* alább pedig, a 11. sorban: *»a nagy államférfiu«* — Ezek a kifejezések MK Deák Ferenc iránti föltétlen tiszteletének konkrét megnyilvánulásai.

„ 35 *»pondusos óra«* — fali ingaóra; a *pondus*: az ingaóra súlyzója.

HUNYÁK PÁL

M. I. PH, *április 13.*, 101. sz., 1—2. l., a tárcarovatban, ily címen: *A tótok.* Névjelzés: *Cornélius.*

II. *Magyarország.* Havi folyóirat a magyarosodás érdekében. (Szerk. Ardényi Dezső.) *Ép. 1882. október, 1. évf. 1. sz.* 17—18. l., a *»Szépirodalmi rész«*-ben, *Hunyák Pál* címmel. *Teljes névjelzéssel.*

Kötetkiadások:

- III. a) *MKm* 8. köt. *Club és folyosó*. [Az előzéklapon a kötet tartalmát jelző alcím:] Politikai ötletek és rajzok. [1. kiad.] 1887. 163—169. l. Itt és a további kiadásokban is *Hunyák Pál* címmel.
- b) 2. kiad. 1893.
c) 3. kiad. 1896.
d) 4. kiad. 1901.
e) 5. kiad. 1904.
f) 6. kiad. 1912.
- IV. a) *Jk* 30. köt. *Apró vázlatok és rajzok II. köt. 1910.* 123—128. l.
b) *MKmR—Fr* 28. köt. [Ismét az eredeti kötet címmel:] *Club és folyosó*, [de a kötet tartalmát jelző alcím nélkül.] 123—128. l. [A IV. a) kiadásnak új sorozatba foglalt címlapkiadása; évjelzés nélkül.]

Kortörténeti dokumentumok

Az 1877—78. évi orosz—török háborúval és a későbbi nemzeti-ségi problémákkal kapcsolatosan esetről esetre nyomatékosan utaltunk arra, hogy a század végén általában uralkodó nacionalista elfogultságtól Mikszáth sem volt mentes.

Az a felfogás, amely ily tárgyú cikkeiben érvényesül, a távoli múlté, és így semmiképpen sem zavarhatja népünknek a szomszédos népekhez fűződő baráti viszonyát. A századvégi publicisztika már a história lapjaira tartozik, s Mikszáth politikai tárgyú cikkeinek egy része is csak mint kortörténeti dokumentum foglal helyet a Krk teljességre törekvő gyűjteményében.

Egyébként Mikszáthnak a szlovák nép iránti testvéri szeretete — amely első nagysikerű novelláskötetét is oly mélyen áthatotta — alapjában véve ebben a cikkében is kifejezést nyer. Indulata főleg a cári imperializmus céljait szolgáló agitáció ellen irányul; emellett azonban a szlovák polgári nacionalizmussal szemben is állást foglal. Mindaz, amit Mikszáth személyes tapasztalatból is elmond: a szlovák nemzeti tudat dokumentuma.

A kétféle szöveg (Pesti Hírlap és Magyarország) tanulságai

Ez a cikk első ízben a Pesti Hírlapban *Cornélius* álnévvel jelent meg. Második kidolgozása (a Magyarországon) teljes névjelzéssel látott napvilágot. Ez a körülmény, valamint az írásműnek utóbbi kötetbe iktatása fölöslegessé teszi Mikszáth szerzőségének bizonyítását, bár pusztán a filológiai apparátus alkalmazásával, a felfogás, stílus és az ismerős motívumok alapján is meg lehetne állapítani a szerzőt.

De a *Cornélius* álnév felbukkanása önmagában is igen tanulságos, mert újabb példával szemlélteti Mikszáthnak ez időbeli szerkesztőségi »játékát«; tudniillik azt, hogy számos cikkét más-más latin névvel — addig elő nem fordult álnevekkel — szignálta. Ez és a hasonló

latin álnevek kölcsönösen elősegítették jónéhány ismeretlen cikkének feltárását és a szerzőség bizonyítását.

A *Magyarország* című folyóiratról és szerkesztőjéről idejegyezzük az alábbiakat, mint ahogy Mikszáth más fórumairól és szerkesztőiről is általában meg szoktunk emlékezni.

Ardényi Dezső (1853— ?) lapszerkesztő eredetileg az ügyvédi, majd a közjegyzői pályára készült, de 1878-ban teljesen az irodalom terére lépett. Azon évben »Zsengék« címen politikai verseit adta ki, »Tisza Debrecenben« címen pedig egy röpiratát. Mint szerkesztő Jászberényben, Pozsonyban és Budapesten működött. — *Magyarország c. folyóiratában Mikszáthtól csak a szóban levő cikkváltozat jelent meg.*

*

A kétféle szövegnek van még egy érdekes tanulsága. Nevezetesen az, hogy a második kidolgozásba Mikszáthnak egy szubjektív élménye is belejárt.

Tudjuk, hogy 1882 későtavaszaán Mikszáth meglátogatta hét év óta különváltan élő feleségét Mohorán. (Év végén aztán újból összeházasodtak.) Látogatását igyekezett titokban tartani, mert bosszantotta, hogy a lapok — mint *A jó palócok* hírneves írójáról — minduntalan cikkeztek róla s magánéletét sem kímélték. »No, iszen csak azt tudnák meg, hogy a régi feleségemhez mentem vizitbe« — írja 1882. május 3-i levelében. Ilonka is ígéri, hogy: »nővéremben és anyámon kívül egy lélek se fog tudni erről semmit...« stb. (Krk 24. köt. 183. és 185. l.)

Nos, ez a magyarázata annak, hogy a *Hunyák Pál* című átdolgozásban (amely egy havi folyóirat októberi számában jelenvén meg, bizonyosan szeptemberben íródott) a mohorai látogatás emlékét olyan rejtőzködő, különös módon örökíti meg. Azt írja (99 : 7—9): »...mikor a nagybátyámnál [!] voltam kétszer életemben (hat év előtt [!]) s most a múlt héten)...« (A hat esztendő aztán még egyszer megemlíti: 99 : 30).

Míg itt „nagybátyjá”-val helyettesíti az olvasó előtt feleségének családját, — addig egy másik írásművében »egy kedves ismerősé«-nek nevezi azt, aki »a mohorai kocsi« élébe küldte a váci hajóállomáshoz, miután — mint mondja —: »A minap le kellett utaznom egy ügyben [!] a vármegyembe, ahol már hét év óta [!] nem voltam, s ahol már nem ösmer engem senki...« (*Falun*, PH, 1882. júl. 14., Krk 64. köt.)

Ezekkel az idézetekkel Mikszáth Levelezésének egyéb írásműveivel való összefüggéseire kívántunk rávilágítani, ismeretlen adalékokat szolgáltatva egyben frónk mindmáig hiányzó részletes életrajzának egy jelentős fejezetéhez.

Szövegváltozatok

A PH-ban 1882. ápr. 13-án megjelent első fogalmazást Mikszáth egy való később alaposan átdolgozta a *Magyarország* (röv.: Mo) c. folyóirat októberi füzete számára. Olvasói érdeklődését — úgymond —

azzal igyekezett megnyerni, hogy a történetet »novella«-szerűvé tette. (Am ennek ellenére sem sorolható novellái közé!) Ezt az átdolgozott szöveget iktatta be aztán néhány év múlva *Club és folyosó* című kötetébe (MKm 8. köt.). Szokása szerint ezúttal még egyszer átfésülte a szöveget, de csak kisebb mértékű módosításokat, javításokat végzett.

A Krk szövegközlésénél követett gyakorlatunknak megfelelően a Mikszáth által utoljára átnézett és véglegesnek tekintett kiadás szövegét — a jelen esetben a *MKm 8. köt.* szövegét — vesszük alapul.

A korábbi két közlés (*PH* és *Mo*) szövegeltéréseit az alábbiakban részletezzük.

A *Jk* és a *MKmR—Fr* közlésében előforduló szövegeltérések ezen kiadások sajtó alá rendezőinek módosításai, illetőleg javításai. A *MKm*-kiadásba ugyanis néhány értelemszavará sajtóhiba csúszott be; ezeket részint a *Mo* eredeti szövege, részint a *Jk* javításai nyomán mi is javítottuk. Az ilyen esetekben előre vetítjük a *Mo*, a *Jk* és a *Krk* helyes szövegét és zárójelbe tesszük az alapul vett *MKm* hibás kifejezéseit.

Lap Sor

- 97 : cím *Hunyák Pál.* (PH: *A tótok.*)
 „ 1—2 *Ha jól emlékszem... stb.* (PH: *Szladkovic, a tótok legjobb poétája, így énekelt a »pipák-ról.«*)
 „ 6 *ellen dalolgatni,* (PH: *ellen énekelgetni,*)
 „ 7 *és sokkal* (PH és *Mo*: *s sokkal*)
 „ 9 *néhány évtized* (PH: *néhány évtizede Mo*: *nehány évtized*)
 „ 10 *Sem mi nem emlegettük stb... és az övek is közös keserúségről daloltak,* (PH-ban csak ennyi: *Szladkovic és más poétái is közös keserúségről daloltak,*)
 „ 13 *Nekik is fáj,* (*Mo*: *Nekik is az fáj,*)
 „ 16 *csengett szomorúan.* (PH: *csengett mélán, szomorúan.*)
 „ 17 *furulyasípban* (PH: *furulyaszóban*)
 „ 19 *mindég* (*Jk*: *mindíg*)
 „ 19 *nótákat dúdolják* (*Mo*: *nótákat éneklük*)
 „ 20 *rázza le már egyszer az idegen jármot.* (PH: *hogy rázza le az idegen jármot.*)
 „ 21 *nem az osztráké,* (PH: *nem a németé,*)
 „ 22 *hanem a mienk — magyaroké.* (PH: *hanem magyaroké. Mo: hanem a mienk — a magyaroké.*)
 „ 23 *viharos, háborító. Elmondja, meddig terjed az a* (PH: *lelkesítő, viharos, elmondja, hogy meddig él [helyesen: ér] az a*)
 „ 25 *mely az ő hazájuk. Bizony él az a híres Tátrától* (PH: *mely az ő hazájuk, a kedves Tátrától*)
 „ 25 *Jk és Krk: a Balti-tengerig.* (*Mo* és *MKm*: *a balti tengerig.*)
 „ 25 *Jk és Krk: Ural és a Kaukázus* (PH értelemszavará sajtóhibával: *Az Ural és a Krkonos* [!]) *Mo* és *MKm*: *Ural és a Kaukázus*)
 „ 26 *habjai a kékvízű Volgának felelgetnek. Az aztán a diskurzus.* (PH csak ennyi: *habjai a Volgának felelgetnek. Mo: habjai a kékvízű Volgának felelgetnek. Az aztán bezzeg a diskurzus*!)

Lap Sor

- 97 : 30 *De ez még nem minden, panaszunk se volna, ha csak ez a himnusz lenne.* (PH: *Hát ha még csak a himnusz lenne?*)
- „ 32 *Mert megtanulják ugyan, mint ahogy megtanulnak minden kellemes nótát* (PH: *Hiszen megtanulják azt is, mint ahogy megtanulnak minden tetszetős nótát*)
- „ 33 *legények s délceg, szelid szemű leányok,* (PH: *legények és szelid arcú leányok,*)
- „ 36 *„Szeno-szlama, Szeno-szlama.»* (Jk: *„Szeno-szlama, szeno-szlama.»* [!])
- 98 : 1 *T.i.* (PH: *Tudniillik*)
- „ 2 PH, Mo, Jk és Krk: *vagy a szalmásat* (MKm a névelő kihagyásával: *vagy szalmásat*)
- „ 3 *kellett mozdítani mastrozás közben.* (PH: *kellett mozdítani.*)
- „ 5 PH, Mo, Jk és Krk: *hanem az már* (MKm sajtóhibával: *hanem ez már*)
- „ 6 PH, Mo, Jk és Krk: *mégpedig* (MKm hibásan: *már pedig*)
- „ 7 *Ez az agitátor-had pedig minden inkább, de nem lusta.* (PH: *Ezek az agitátorok nem lusták ám.*)
- „ 8 *a falukat,* (PH és Mo: *a falvakat,*)
- „ 10 *ültetnek* (PH: *ültetnek el*)
- „ 10 *aménél pedig porhanyóbb földet, melankolikus, nagy fantáziájú hegyi nép lévén, szinte lehetetlen találni.* (PH: *a tótok szívénel pedig, melancholikus kedélyű hegyi nép lévén, alig akadhatna fogékonyabb talaj Mo ugyanaz, mint a MKm, Jk és Krk szövege, de ezzel a szóalakkal: porhonyabb [!] földet,*)
- „ 14 *stb. bolond, akiknek nem használ se rendszabály stb. . . de ez még kifutja számukra.* (PH: *bolond, akiket legfeljebb a Vaskovics intézetébe kellene beadni egy kis hidegvíz-kúrára, de a túlnyomó rész gazemberekből áll, kik azért agitálnak, azért, hirdetik a pánszláv eszméket, mert vagy kenyérkeresetük ez, vagy a befolyásukat neveli; már ezeket aztán igazán hűvösre kellene zárni, mert a tót hazaszeretet napja túlságosan süt a hasukra.*)
- „ 21 *Hanem hát még az agitátoroknál is veszedelmesebb prédikátor a — rubel.* (PH: *És még az agitátoroknál is veszedelmesebb eszköz az orosz rubel.*)
- „ 24 *annak aztán* (PH és Mo: *annak akkor*)
- „ 28 *Az orosz rubel stb.* (PH és Mo nem új bekezdéssel.)
- „ 29—99 : 20 . . . *nagy szónok, aki sohasem süll fel és akül a süetek is meghallanak. stb. . . kérdezősködtem tőle: kinek szokta eladni a mézet* (A PH szövege, vagyis az első fogalmazás jóval rövidebb. Íme:
 . . . *nagy szónok.*

Egy kis tót falut szoktam koronkint meglátogatni, mely közel fekszik Pesthez, Hont megyében, s ott egypár tót gazdával ismerős is vagyok. Legintelligensebbnek látszott nekem ezek közül az öreg Hrínyák Pál. Ő a legtekintélyesebb is. Valahány-

szor lemegyek ottani földjeimet megnézni, mindig nála szállásom be magamat.

Mondhatom, jólesett, midőn mintegy öt évvel ezelőtt azt a kérdést intéztem hozzá, kinek szokta eladni a mézet)

[Mint látható: a PH-ban a történet alakja *Hrinyák Pál* néven szerepel. Ez a név a Mo szövegében és a további szövegekben *Hunyák Pálra* változott.]

[A Mo, MKm, Jk és Krk nagyjából azonos szövegében a tárgyalt szakaszokban a következő változatokat találjuk:]

Lap Sor

- 99 : 6 Mo és Krk: se nem volt követjelölt, se nem írt semmit? (MKm és Jk értelemzavaró, hibás központozással: se nem volt követ, jelölt se, nem írt semmit?)
,, 10 szekerem (Mo: szekeren)
,, 14 és foltos (Mo: és a foltos)
,, 17 ember, *kivált* (Mo: ember; — *persze*)

[Megjegyezzük, hogy a 99 : 5 ismerem és 99 : 7 ösmerem kétféle szóalak a Mo, MKm és Jk szövegében is következetesen így szerepel. Mikszáth gondosan kerülte a nyelvi monotoníát.]

Lap Sor

- 99 : 20 *mire ő így válaszolt: (PH: s ő így válaszolt:)*
,, 21 — A tótoknak, *uram!* A tótok ősszel eljönnek a falunkba s megveszik jó pénzen. (PH: — A tótoknak. A tótok ősszel eljárnak *ide* s megveszik jó pénzen.)
,, 23 — Hiszen kentek is tótok — *mondám nevetve* —, hát miért beszél olyan *lenézőleg* a tótokról? (PH: — Hiszen kentek is tótok, hát mért beszél olyan *fumigatíve* a tótokról?)
,, 25 mi is *úgy* beszélünk — *viszonzá* (PH: mi is *tótul* beszélünk — *mondá*)
,, 26 mégse vagyunk *mi* tótok. (PH: mégse vagyunk tótok.)
,, 27 *Megvallom, valami... stb.* — Minek az *neki?* — *felette fanyarul.* (PH röviden csak ennyi: *Ugyanezzel a Hrinyák Pállal beszéltem ezelőtt két hónappal. Mintha ki volna cserélve. Említettem neki, miért nem küldi a fiait magyar szóra? — Minek az nekik? — szolt fanyarul.*)
,, 35 most másformának. (Mo: most másformának. *Nem jutott eszembe, hogy bíró lett.*)
,, 36 — Nos, remélem, *hoggy magyar* (Mo: — Nos, remélem, magyar)
,, 39 a többi mind keserű. (PH: a többi nyelv mind keserű.)
100 : 1 Mo és Krk: nem *úgy* beszélt (MKm és Jk: nem *úgy* beszélt)
,, 3 a világról, *mikor* úgy tartanak (Mo: a világról? *Minket* úgy tartanak)
,, 3—6 .. mint a kutyát.
— *No lám, Hunyák.*

Lap Sor

- A vér csak vér, *uram*; sohasem válik vízzé.
(PH: . . . mint a kutyát. A vér csak vér, sohasem válik vízzé.)
- 100 : 10—13 lehet *szabadság- és honszeretet*.
— *Már hogyné lehetne . . . nagyon lehet*.
— Valaha mienk volt az ország (Mo: ez az ország) *egészen*;
most ide
(PH: lehet *honszerelem*. Valaha mienk volt ez az ország,
most ide)
- „ 16 a rossz föld után *is* *fizetjük*. (PH: a rossz föld után *adót*
fizetünk.)
- „ 18 — *Ejnye, ejnye, Hunyák!* Hiszen az *adó a királyé*, s az egy-
formán *vetteti* ki minden *alattvalóra*. (PH: — Hiszen az *adót*
a király veti ki mindenkire.)
- „ 21 egy *rossz* garast sem. (PH: egy garast sem.)
- „ 22 Aztán *gondolja* meg az úr, hogy a *tót négyszer* (PH: Aztán
azt *gondolja* meg az úr, hogy a *tót ember négyszer*)
- „ 23 *fáradtsággal* (Mo: *fáradtsággal* [!])
- „ 24 az *alföldi ember*, (PH: az *alföldi magyar ember*),
- „ 26 — *Ebből az következik persze* — *vágtam közbe nevetve* —, *hogy*
az Isten is a magyarokkal *tart*. (PH: — *Eszerint az isten is*
a magyarokkal *tart!* — *mondám nevetve*.)
- „ 28 — *Úgy van!* Az is! (PH: — Az is!)
- „ 29 mert ha nem velük (Mo sajtóhibával: mert ha nem velünk)
- „ 29—30 *magától . . . muszájból*. (Mo ritkított szedéssel.)
- „ 29—30 *mint ahogy lesz majd muszájból*. (PH: *dült betűs*
szedéssel.)
- „ 31 — *Kitől hallotta ezt?* (PH: — *Aztán kitől hallotta kend*
ezeket?)
- „ 32 — *szólt Hunyák* (PH: *mondá Hrinnyák*)
- „ 33—101 : 4 *Elhallgatott . . . stb.* (E négy zárószakasz helyett a
PH szövege a következő:
Azzal a gondolattal hagytam ott a különben becsületes parasz-
tot, hogy a felvidéken csakugyan veszedelmes konkolyt vetettek el
a búzáinkba.
Itt gyomlálni kell — mégpedig mentől előbb, mert a konkoly
gyorsabban érik, mint a búza.)

[Följegyezzük még a Mo szövegének a MKm stb. szövegét ő
eltérő változatait a zárószakaszokban:]

Lap Sor

- 100 : 34 *kurutyoltak* (Mo sajtóhibával: *kurutyoltak*)
- „ 39 *Novellámnak igazi címét* (Mo: *Novellám igazi címét*)
- 101 : 3—4 *Utazás stb.* (Mo ritkított szedéssel.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 97 : 19 *proletár* — E szónak a múlt század folyamán és még a század végén is pejoratív jelentése volt; itteni jelentése is efféle: éhenkórász, ingyenélő.
- „ 34 *»apánk még velünk csinálták negyvennyolcban a tábori tempót»* — utalás a honvédségnek a szabadságharcban részt vett szlovák nemzetiségű csapataira.
- 98 : 4 *arzenikum* — arzén; erősen mérgező, de gyógyszerként is használatos vegyi elem.
- „ 18 *befolyásukat neveli* — A *növel* igének ezt a régies alakját egy ideig MK is használta. (Ezzel a szóalakkal már eddig is sokszor találkoztunk nála.)
- 100 : 34 *hurtyol* — ilyenféle jelentése van: szürcsögő hangot ad a latyakos, sáros kátyúban.

A MAGYAROK ORSZÁGA

M. *PH, április 15., 103. sz., 2. Melléklet 1—2. 1. (= 11—12. 1.)*
Műfajjelző alcím: Kaukázusi rege. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth tanítómeséi és e »rege« szerzősége

Lassanként már egész kis gyűjtemény alakul ki Mikszáth politikai meséiből.

Amikor Mikszáth politikai célzatú »regéket« vagy meséket költ, ezeket rendszerint a nép ajkáról vagy távoli országokból származtatja. De efféle történeteiben — a jól utánzott mesehang ellenére — nyoma sincs a népi eredetnek. Nem egyebek ezek, mint átlátszó, allegorikus tanítómesék. Részint a dualizmus fonákságait feszegeti bennük, részint az uralkodóház számára próbál jó tanácsokat közvetíteni. Pl. *Egy mesebeli királyfi kalandjai* (Krk 31. köt.), *Quomodo stat Hungaria?* (Krk 61. köt.), *Népmese Rudolf királyfiról* (Krk 62. köt.) stb.

Az előttünk levő tanítómesé a messzi Kaukázusba helyezi a regélőt, aki tejjel-mézzel folyó, kincses országnak festi ezt a mi Duna melletti hazánkat. A kaukázusi »testvérek« — kissé homályos történeti és földrajzi magyarázattal — a honfoglaláskor hátramaradt, tőlünk elszakadt rokon népeket jelentik. Annál világosabb a nyakunkra ültetett »kétfejű sárkány« jelképe, amely nyilván a kétfejű sas, azaz Ausztria szerepét játssza. S hogy semmi kétség se maradjon a történet politikai tendenciája felől, végezetül az író átveszi a »kaukázusi regélőtől« a szót s nyíltan kimondja: a szabadelvű párt (Tisza Kálmán kormánypártja) valósággal tömi a sárkány gyomrát — mert hát delegációink a Monarchiának minden költséget megszavaznak...

A szövegről

A PH szövegében egy bántó sajtóhiba volt; ezt következőképpen javítottuk:

Lap Sor

101 : 6 utat tudnának maguknak vágni (PH: utat tudnának magának [!] vágni)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

101 : 23—25 *szép asszonyaik, minden embernek kettő, mindenik mászinú. (Mindenik kétszinú.)* — MK ekkori stílusának egyik jellegzetes figurája — a szójáték — ebből az írásából sem hiányozhat.

102 : 14 *Gél isten* — itt: a pogány magyarok fő istene; MK szerint: *»az égi szellem.«*

102 : 18 *asséta (asséták)* — más néven: eszéték. A magyarság rokonának tartott kaukázusi néptörzs.

103 : 18 *excellál* — jeleskedik.

A PETÓFI-LEGENDA SELMECEN

M. I. PH, *április 16., 104. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: S — n.*

II. a) *Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. Bp. 1914. 33—38. l.*

b) Ua., sorozatcímleap és évjelzés nélkül. Címleapkiadás.

Petőfi emléke Selmeceen. A »legenda« keletkezése

Mikszáthot, az egykori selmeci diákot hosszú időn át foglalkoztatta Petőfi selmeci félesztendeje, és különösen »Deákpályám« c. versének háttere. *Garibaldi butéliái* és *A csodálatos gomba* c. elbeszéléseiben (mindkettőt 1874-ben írta, mindkettő: Krk 28. köt.), továbbá *Tavaszi rügyek* c. későbbi novellájában (kötetkiadása: 1890) egyaránt Suhajda tanárt tartja a Petőfit »szekundába pónáló poézis-professzornak«. A *Garibaldi butéliái*hoz írt jegyzeteinkben (Krk 28. köt. 251. l.) tüzetesen tárgyaltuk a kérdést s a régebbi és újabb Petőfi-kutatások alapján összegeztük a következő megállapításokat: 1) Suhajda tanár csak Petőfi távozása után másfél év múlva került Selmece; 2) nem volt nős és nem volt gyermeke; ellenben édesanyjával együtt Selmeceen lakott a húga, és — ottani szájhagyomány szerint — ebbe volt szerelmes Petőfi; végül 3) Petőfi Selmeceen a poétikából »primaec classis« érdemjegyet kapott, nem pedig szekundát; ellenben a magyar történelemből adott neki elégtelen osztályzatot egy szlávbarát tanára. (Magyartanárát, aki a latin nyelvet is tanította, Boleman Istvánnak

hívták.) Petőfi tehát szuverén módon élt a költői szabadsággal, midőn »Deákpályám« c. versét tetszése szerint alakította ki.

Mikszáthnak ez a visszaemlékezés-szerű elbeszélése szervesen csatlakozik a felsorolt történetekhez. Amott a »Deákpályám« c. versből kiindulva a tanár alakját állította előtérbe; itt Petőfinek egy korai (1838 októberében írt) selmeci versét veszi alapul: »A hűtelenhez« címűt, s ennek megfelelően S— a [= Suhajda] tanár »kis hűgá«-ról, Mariskáról szövi a mesét. (Pedig a versben Petőfi Emmának nevezi a lányt!) Az elbeszélés szerint: Mikszáth fölkereste Selmeceen az azóta már idős hölgygé vált Mariskát, s a tőle hallott »legendát« tolmácsolja olvasóinak. Az elbeszélés érdekességét Mikszáth bizonyos aktualitással is igyekezett fokozni. Az 1870-es évek vége felé ugyanis országszerte foglalkoztak Petőfi eltűnésének kérdésével. (Ld. idevágó jegyzeteinket: Krk 29. köt. 280—281. l.) Mikszáth Petőfi szóban levő versének végső sorához fűzi a selmeci legendát. »Megléled hű Múzsafid porát« — írta a költő, s e jóslatszerű kijelentés alapján az egykori »hűtelen« kedves maga is csatlakozni kíván a Petőfi-keresőkhez. . .

A selmeci Petőfi-legendáról Mikszáthnak már évekkkel előbb, *Az aranykisasszony* c. hosszabb elbeszélésében is voltak némi sejtelmes közlései. (Ld. *A tót atyafiak*, Krk 32. köt.) Ott Csutkás tanár urat teszi meg a költő selmeci poétika-professorának, s ez büszkén emlegeti, hogy »Petrovics Sándor« tőle jó »kalkulust« kapott. Sejteti azt is, hogy Selmeceen ő, Csutkás tanár az egyetlen, aki »egészen« tudja a Petőfiről szóló regényes legendát. Csutkás tanár úr százszor is hozzákezd »Petőfi múltjának ezen kalandos és homályos része« elmeséléséhez, de előadása minduntalan mellékutakra tér, s így a legenda örökre homályban marad. . .

Mikszáth azt mondja ebben a visszaemlékezésében, hogy őt a sors kétszer hozta össze S—a Mariskával, Petőfi egykori kedvesével. Sajnos, írónk életrajzai részletadatokban annyira hiányosak, hogy egyáltalán nem lehet megállapítanunk: diákévei után mikor járt még Selmeceen — két ízben is?

Föltételezhetjük azt is, hogy egyszer sem találkozott az állítólagos selmeci múzsaival, s kizárólag Petőfi versének fentebb idézett zárósrából kiindulva maga költötte, maga szötte a Petőfi-keresés révén aktuális formát legendát. . .

*

Fentebbi utalásunkban (jegyzeteink *Garibaldi butéiái*hoz: Krk 28. köt. 251. l.) csupán azt kívántuk ismételni, hogy Suhajda Lajos nem volt — nem is lehetett — Petőfinek tanára Selmeceen, mert csak a költő távozása után másfél év múlva került oda stb.

Ezúttal más forrásokra is hivatkozunk; nem a való tényeknek immár fölösleges további megvilágítása céljából, hanem azért, hogy Mikszáth meséjének eredetéhez közelebb jussunk. A fentebbi adatok ugyanis (Krk 28. köt.) mind sokkal későbbiek (1907. május és június stb.), mint Mikszáth szóban levő selmeci legendája. Ellenben hivatkozunk Versényi György (1852—1918) idevágó közleményeire: Pesti

Hírlap 1881. 160. sz. és Koszorú 1881. júl., főleg pedig a Szegedi Napló 1881. júl. 20-i számában megjelent cikkére (»Diligenter frequentáltam...« Egy pár szó Petőfiről), amelyben nemcsak a Suhajda személyéhez fűződő tévedést ejti el, hanem az 1907. évi cikkírókat ebben is megelőzve: bemutatja Petőfi selmeci tanárait és érinti a tárgyhoz tartozó családi viszonyaikat. Eszerint: az 1838—39-i tanévben Bolemann István tanította Petőfit; Bolemann négy tárgyat adott elő, köztük a magyart, s nem pónálta szekundába a költőt; ellenben Lichard Dániel, a történelem tanára volt az, aki megbuktatta. — Versényi György megemlíti, hogy: »Egy másik hír már szabatosabban beszél a dologról. Nem egy professor lányával, hanem egy professor hűgával volt viszonyban a költő, s ez a professor Suhajda, kinek anyjánál lakott a mi Sándorunk...« (De csak a legenda szerint!) »Kétségbevonhatatlan tény — folytatja Versényi —, hogy Petőfi nem Suhajdánél lakott, hanem a mai [1881!] Gasperek-féle házban, Suhajdák házán alul, egy kamarai hajdúnál...« Ennek nevét azonban Versényi nem tudja. Mikszáth átveszi a kamarai hajdúról szóló adatot, s jó szokása szerint tüstént ellátja névvel is, elkeresztelvén őt Szurina Jánosnak.

Figyelemreméltó mozzanat, hogy Versényi is mint *elő* hagyományt jegyzi le a selmeci mendemondát: »Selmec vidékén csakugyan az a hír kering — írja —, s mint valóságos tény beszélik széltében-hosszában, hogy Petőfi szerelmi viszonyban volt egy professor lányával (egy másik változat szerint: egy professor hűgával), ki őt ezért keserűen üldözte...« stb. A »Deákpályám« című s »Diligenter frequentáltam...« kezdetű vers negyedik strófájában említett »szerelem-história« kifejezéssel kapcsolatosan megjegyzi Versényi: »Valószínű hát, hogy van valami történeti azokban a verssorokban...«

Nem lehet vitás, hogy Versényi György 1881. évi cikkei jelentősen közrehatottak Mikszáth Petőfi-legendájának kialakításában.

Ld. még Petőfi Sándor »Összes Költményei« kritikái kiadásának jegyzeteit: I. köt. 1973. 180—188. l.

A szövegről

A PH szövegét közvetítettük.

A Hi szövege — a sajtó alá rendező önkényes (»nyelvhelyességi«) módosítáσαι miatt — nem megbízható. Ezeket szerkesztőségi határozat értelmében nem részletezzük.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

103 : 5 »ez pónálta valamikor szekundába Petőfi Sándort.« — Utalás Petőfi »Deákpályám« c. (1844. évi) költeményére; MK a vers harmadik sorából idéz.

- 103 : 11 *Kammon kávéház* — a Hatvani utcában (a mai Kossuth Lajos utcában) feküdt. A múlt század utolsó évtizedeiben egy írói csoport kedvelt találkozóhelye volt. Eljárt oda Vajda János, Abrányi Emil, Beöthy Zsolt, Komjáthy Jenő, Palágyi Menyhért, Rákosi Viktor, Szana Tamás stb.
- 104 : 9 *„Kis pipa» vendéglő* — híres pesti vendéglő volt a 60-as, 70-es években. Egy időben Mikszáth és barátai is sűrűn látogatták: Komócsy József, Bartók Lajos, dr. Farkas László, Szana Tamás és mások. Tulajdonosa, Karikás Mihály különszobát rendezett be számukra.
- „ 10 *kamarai hajdú* — bányaigazgatósági szolga, altiszt.
- „ 16 *—16 »egyszer huszár korában húsz ember közül szabadította ki a főhadnagyát...«* — A szabadságharoban hasonló háryjános-féle hőstetteket vittek véghez MK más népi alakjai is. Pl. *Mikor a sírkövet hoztuk c.* elbeszélésében Suska Mihály és Filcsik István (Krk 33. köt.).
- „ 18 *»Szurina Jánosnak hitták a hajdút...«* — A Szurina név nem egyéb, mint MK névkészletének egyik jellegzetes darabja. Szurina Matyó mint a Lopata erdő öreg haramiája szerepel *Az eladó birtokban, a juhászlakodalomban* (Krk 5. köt. 81. l.). *Beszterce ostromában* pedig (Krk 6. köt. 50. l.) a bolond gróf egyik *»katonáját«* hívják Szurinának. — A hajdú figuráját MK *Az aranykisasszony c.* elbeszéléséből (Krk 32. köt.) hozta át ide. Ott Muszurnak nevezi Petőfi szállásadó gazdáját.
- „ 21 *csulya* (vagy: csula) — kajla; vágott vagy lefityegő fülű állat.
- „ 34—37 *»az önképzőkör évkönyve (és abban) A hűtelenhez címzett költemény...«* — *»A hűtelenhez«* c. költeményét Petőfi 1838. nov. 7-én olvasta fel a selmeci *»magyar társaság«* XIII. gyűlésén. Az *»érdemkönyv«*-be a költő által sajátkezűleg bemásolt költeményt először Vahot Imre közölte a Napkelet 1859. évfolyamában.
- 105 : 8 *»esküszegte lányka«* — Petőfi fentebb említett, *»A hűtelenhez«* c. költeményének első sorából. (Az eredetiben: *»Esküszegte lányka! emlékezzél...«* stb.)
- „ 10 *»Én már csak egy Lengenádfalvy Zirzabellát találtam benne«* — Lengenádfalvy Zirzabella: Agai Adolf Borsszem Jankó c. képes elclapjának egyik állandó karikatúra-figurája; egy affektáló széplélek, aki nevetségesen finomkodó levelekbe foglalja mondanivalóit.
- „ 33 *Kachel erdész* — Föltehető, hogy MK valamely selmeciányai ismerős nevet használt fel itt.
- „ 36 *»mint a „falu rossza“«* — MK nagyon szerette és sokra értékelte Tóth Edét és híres népszínművét, *»A falu rossza«*-t. Több ízben idézi, dicséri. Ld. különösen *A költő utolsó karácsonya c.* visszaemlékezését (1877., Krk 28. köt.).
- 106 : 18 *»az alföldi Zsuzska«* — Nagy Pál dunavecsei közbirtokos tizennégy-tizenöt éves szőke leánykája, akihez Petőfi 1844

tavaszaán több verset írt (Álmodom-e?, Éjjel, Zsuzsikához, Te, szívemnek szép gyönyörúsége...).

Irodalom

Az 1913—14. tanévben Mikszáthról tartott egyetemi előadásai egyikén *Riedl Frigyes* foglalkozott ezzel az elbeszélő szerű karcolattal. (*Riedl Frigyes*: Mikszáth Kálmán. Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerk. Vajthó László. 47. sz. Bp. 1940., 18—19. l.) Kiemeli, hogy Mikszáth selmeebányai tanulóéveinek idején a városban élt még Petőfi emléke. Röviden elmondja a karcolat tartalmát, idéz is belőle, de végül hűvös tárgyilagossággal megállapítja, hogy — fantázia játéka az egész! »A nő, a hűtelen, nem is volt selmeebányai, hanem aszódi, akiről Petőfi még későbbi műveiben is említést tesz. Az a nő tehát, aki Mikszáthnak Petőfiről beszélt, mindenesetre igen élénk képzelőtehetséggel rendelkezett.«

SZERELEM AZ ERKÉLYRŐL

M. PH, április 16., 104. sz., Képes melléklet 2. l. (= 10. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth képmagyarázatai a Pesti Hirlapban

Két ízben már foglalkoztunk ezzel a kérdéssel; éspedig a Pesti Hirlapban közölt Hogarth-képmagyarázatokkal kapcsolatosan (Krk 61. köt. 242—256. l.), valamint Mikszáthnak *Pusztai élet* c. képmagyarázó cikke során (Krk 62. köt. 205—206. l.). A Hogarth-fejezetnél az volt az álláspontunk, hogy — *írónk emlékezetével szemben* — nem egy, hanem több Hogarth-képmagyarázatot tulajdonítunk Mikszáthnak.

Most hasonlóképpen kell helyesbíténünk ugyanazon visszaemlékezését a Pesti Hirlapban megjelent több más képmagyarázó cikkére vonatkozólag.

Szóban levő visszaemlékezésében (*Kis híja, hogy kritikus nem lettem. 1889. A saját ábrázatomról* c. kötetében) Mikszáth többek közt ezeket írja a Pesti Hirlapról:

»Az óskorban, t. i. a legrégebb évfolyamokban furesa dolgokat látna a mai olvasó. Képeket... Úgy van, képekkel jelentünk meg; minden héten kettő jött, s ezeknek az én barátom, Pulszky Károly volt a mesterük. Ó válogatta ki s írta hozzájuk a szöveget...«

Ennek a mondatnak olyan értelme van, mintha a képanyag szerkesztése és a képmagyarázatok írása *kizárólag* Pulszky Károly feladata lett volna. A Hogarth-ügy elbeszélése után Mikszáth tovább is tréfás, játszi hangon folytatja visszaemlékezését:

»Kedves, bohókás idők voltak ezek. A redakció a győztes részére

állt s erőnek erejével engem akartak küldözni a képtárlatokra műkritikusnak. A szerkesztő így szólott jóakarató hangon:

— Végre megtaláltuk benne, hogy mire van talentuma. Az igaz, hogy sokáig kerestük! [Megjegyzendő, hogy Mikszáth ekkor még mindössze másfél hónapja működött a lapnál!]

Végre már magam is bele kezdtem nyugodni, hogy mint „piktörölő” futom meg újságírói pályámat, midőn megbetegedett az én tisztelt barátom, Törs Kálmán, aki élénk leírásokat hozott naponkint az „Országházból”...» stb. [Ezután Mikszáth országgyűlési karcolatai «őskorának» szintén anekdotikus története következik.]

A Mikszáth-irodalomból jól tudjuk, hogy különböző visszaemlékezéseit és memoárszerű írásait az író maga sem tartotta hiteles kútfóknak. Írta, ahogy fantáziája vezette tollát. (Egyik életrajzíróját, Várdai Bélát, meg is rötta amiatt, hogy visszaemlékezéseit, szubjektív tárgyú elbeszéléseit készpénznek vette!)

Szükségesnek tartottunk előrebocsátani ennyi tudnivalót az előttünk fekvő képmagyarázó cikk — s még több más Pesti Hirlapbeli képmagyarázó cikk — hova-sorolása céljából. Mert kétségtelen, hogy már a Pesti Hirlap megindulásakor («őskorában») sem kizárólag Pulszky Károly látta el a kép-közlések és kép-kommentálások feladatát. Időnként Mikszáthnak is juttattak szerepet ezen a téren.

Mellőzzük azokat az eseteket, amikor nem a cikk készült a képekhez, hanem a képek készültek a cikkhez vagy elbeszéléshöz; mint pl. a *Cserváry Ákos há felesége* c. elbeszélésnél (PH 1881. aug. 3., Krk 31. köt.), valamint *Aki kivétel az asszonyok közt* c. novellánál (PH 1881. okt. 27—nov. 1., Krk 33. köt.) stb.

Ellenben utalunk a többi esetre: a fentebb említett *Pusztai életre* (PH 1881. aug. 28., Scarron álnéven), továbbá az 1881 decemberében közölt Mikulás-napi és karácsonyi — legalább részben kölcsönzött, valamely külföldi lapból átvett — illusztrációkhoz írt két meséjére: *A gyerekek világa* I—II., Krk 33. köt.), amelyek — nagyobb hitelesség okából — szintén közismert Scarron álnevével jelentek meg.

Ezek után kevesebb kétellyel mérlegelhetjük a Pesti Hirlap néhány egyéb névtelen képmagyarázó (vagy «kép-mutató») cikkét abból a szempontból, hogy vajon Pulszky Károly? vagy Mikszáth? vagy esetleg más munkatárs tollából való-e?

Pulszky Károlyról — sajnos — nem tudjuk pontosan: 1881-től meddig működött a Pesti Hirlap munkatársaként? Erre nézve leg részletesebb lexikon-életrajzai sem adnak semmiféle támpontot; Szinyei sem! De minthogy csak 1881. évbeli egy-két cikkét említik, s kiemelik, hogy már 1881-től (84-ig) az «Archaológiai Értesítő»-t szerkesztette, s 1883-ban már a «Nemzet»-nek dolgozott: a Pesti Hirlap 1882. évi névtelen képmagyarázó cikkei szerzőségének kérdését Pulszky Károly személyét illetően fokozott tartózkodással kell kezel-nünk.

Viszont amennyiben a téma, a stílus és a visszatérő motívumok Mikszáthra vallanak, minden okunk megvan arra, hogy Mikszáthnak Pulszky Károlyra vonatkozó, fentebb idézett följegyzését csak az 1881. évre szorítsuk. (Sőt: láttuk még arra sem kizárólagosan!)

1882 első felében a Pesti Hírlap úgynevezett »Képes melléklet«-ben három olyan képmagyarázó szöveget találtunk, amelyeket Mikszáth művei közé sorolhatunk. Az egyik: az előttünk fekvő cikk: *Szereltem az erkélyről*; a másik: *A mézeshetek* (május 14-én), a harmadik: *A vizsgálatok* (jún. 25-én; ld. majd a Krk 64. kötetében).

*

Ezúttal egy erkélyen álló fiatal lány, egy savanyú képű miss és egy az utcán epekedő gavallér körül szóló mesét. A lánynak legyező van a kezében, az írói fantázia tehát »legyező-nyelven« beszélteti az ifjú hölgyet; ezen a nyelven küld üzenetet a várakozó gavallérnak.

A legyezőnyelv alkalmazása szinte önmagában is bizonyíthatja Mikszáth szerzőségét, mert a különböző jelbeszédeknek (legyezőnyelv, virágnyelv) és szerelmi postáknak kiváló értője volt, amint ezt számos írásművéből láthattuk. — De Mikszáthra utal a »fürdőhely«-nek ki-nevezett színhely és a fürdőre menetel hasznáról szóló tréfás tanítás (107 : 19—22); v. ö. ugyanezen év jún. 7-én megjelent *Fürdőre kell menni!* c. novellájának okfejtésével (Krk 33. köt.).

Mikszáth képmagyarázó cikkeire vall az is, hogy tüstént nevet ad a szereplőknek. Az erkélyen álló elegáns, legyezős lány csakis valami finom nevet viselhet, így lesz hát: Eveline. . .

A gouvernante-ok vagy társalkodónők is elmaradhatatlan tagjai az előkelő fiatal lányok környezetének. (Ld. pl. *Sáríka grófnő*, 1873. Krk 27. köt.)

Mikszáthnak az élő nyelv közvetlenségét, pongyolaságát híven tolmácsoló szóhasználata, körülményeskedő mondatkezdései stb. stílusának legáltalánosabb ismertetőjegyei közé tartoznak. Ebben a rövidke cikkben is: »Hanem iszen. . .« »Mégis csak furcsa dolgok történnek a világon. . .« »No, de. . .«

Stílusjegyeihez sorolhatjuk alakjai jellemzésének azt a módját is, hogy sablonszerűen ismétlődő mondatokkal vagy szólamokkal szerepelteti őket. Itt a miss sablon-szólamai: »Oh, ezek a gyerekek, ezek a gyerekek!« ». . . ezek az éretlen gyerekek!«

*

Látszólag talán túl sok a magyarázat ehhez a kurta cikkhez. De az írónak egy könnyen félreérthető és félremagyarázható följegyzését akartuk egyszersmindkorra megvilágtítani. Az itt elmondottak nagy része Mikszáth további képmagyarázataira is vonatkozik. Azoknál lehetőleg már csak hivatkozunk erre a fejezetre.

A HAJLÉKTALAN VÁROS

M. I. *PH*, április 27., 115. sz., Melléklet 2—3. l. (= 10—11. l.), a tárcarovatban. Névjelzés: *Scarron*.

II. a) *Jk* 38. köt. = *Hi* 6. köt. *Szeged könyve I. köt. 1914. 127—133. l.*
b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. A kötetstáblán: »Révai Magyar Klasszikusai.« [Címlapkiadás.]

Szeged dicsérete és e karcolat szépsége

Az előző két szegedi tárgyú cikk után (febr. 17. és márc. 10.) ennek a karcolatnak is vannak újabb színei és újabb közlendői.

Legfeltűnőbb vonás: a Tisza Lajos munkásságáért nyilvánított oly nagy fokú elismerés, amelyhez hasonlóval eddigi cikkeiben nem találkoztunk. »Fényesen oldta meg feladatát«, »nagy és öntudatos munkát végzett«, »meg kell hajolni a rekonstrukció intézője előtt« stb. — Hiába keres, az összehasonlításra nem talál alapot. Sem Párizs új városrészeinek kiépítése, sem egy felfedezett természeti kincsei miatt kibontakozó nagy település (Salgótarján) nem alkalmas az összehasonlításra.

*

Karcolata értékes életrajzi adalékot is nyújt. Megtudjuk, hogy »a múlt napokban« ismét lelátogatott Szegedre, bejárta a várost és ezúttal személyes tapasztalatok alapján számol be az eléggé nem dicsérhető eredményekről. Valóssággal városnéző sétára vezeti olvasóit — és Mikszáth kitűnő kalauz !

Különleges dekorációi ennek az írásműnek a lépten-nyomon előbukkanó, újszerű díszes szoknyáról, a készülő díszes szoknyáról, az emberi test vérellátásáról, vagy közönséges faskatulyába zárt ékszerről« stb.)

A hajléktalan város kétségtelenül Mikszáth egyik legszínesebb karcolata Szegedről.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 108 : 5 *a színház* — építői: Fellner Ferdinánd és Helmer Ármin. (A színház képét ld. a Krk 60. köt. IV. sz. mellékletén.)
- 110 : 25 *Oravica* — Oravicabánya (Oravița montană): nagyközség Krassó—Szörény vármegyében. Telepein nemesércet és rezet, továbbá vasat és kőszenet, valamint épületköveket bányásztak.
- „ 38 *a lutheránus templom* — építője: Schulek Frigyes.
- 111 : 3 *az új városháza* — építői: Lechner Ödön és Pártos Gyula.
- „ 34 *Grác* (Graz) — Stájerország fővárosa, tartományi és érseki székhely, a Mura mindkét partján, történelmi nevezetességű műemlékekkel és palotákkal. Egészséges klímája, olcsósága és szép környéke miatt igen sok nyugdíjas választja lakóhelyül. — MK rendszerint e legutóbbi vonatkozásban szokta emlegetni. Ld. pl. *Magyar Grác* e. cikkét: Krk 61. köt.
- 112 : 19 *indirekt adó* — közvetett, nem egyenes adó.

MAGYAROK GYŐZEDELME

M. *PH, április 28., 116. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Műfajjelző*
alcím: Levél a szerkesztőhöz. Aláírás: *Egy delegátus.*

Kötetben itt először.

A delegáció április ülései

Ez a karcolat Mikszáth »áprilisi« (ha megkésve is, de még mindig áprilist játszó) írásai közé tartozik. Történelmi tárgyú paródia — nem a humoreszkek, hanem a satírák fajtájából.

»Egy delegátus«-nak álcázva magát a szerkesztőhöz intézett »levél« formájában mondja el Mikszáth — a bécsi táviratok nyomán — azt a ritka eseményt, amely szerint a magyar delegáció nem fogadta el teljes egészében a hadügyi kiadásokra kért 23 733 000 forintot, hanem abból két milliót leütött. Az osztrák delegáció napokon át makacsul ragaszkodott ugyan a teljes összeg megszavazásához, de végül is »győzött« a magyar álláspont, s a tekintélyes összegnek egy töredékét (szűken mért egytized részét!) mégiscsak sikerült lefარagni! A magyarok »győzedelme« tehát nagyon szerény kis győzelem volt. Mint-hogy azonban a két delegáció történetében vajmi ritkán fordult elő hasonló »ellenállás« — ez az eredmény a hazai sajtóban élénk visszhangot keltett. Annál is inkább, mert a delegációk együttes ülésének ekkor történetesen magyar elnöke volt Haynald Lajos bíboros-érsek személyében.

Mikszáth jól kiaknázza a kisszerű triumfus tragikomikumát. Igaz, hogy keserves erőfeszítéssel megtagadtunk két milliót, de ugyanakkor megszavaztunk több mint huszonegy milliót! A szerény győzelemnek erős szépséghibája az is, hogy a közös szavazásnál hét vagy nyolc javunkra eső osztrák voks ellenében egy magyar delegátus (a konzervatív Szécsen Antal gróf) az osztrák álláspont mellett szavazott . . .

A delegációk üléseiről az egykorú sajtó általában elég szűkszavú tudósításokat közölt. Csak annyit, amennyit a távirati irodák útján kaphatott. Ezúttal kivételesen gazdag az információs anyag; meglát-szik, hogy nagy dolog volt a magyar delegáció valamelyes ellenállása a milliókkal csak úgy dobálódzó közös-hadseregbeli legfőbb vezetőségnek a császár-király akaratát is magában foglaló »kívánásáival« szemben . . .

A delegáció ezen ülészakának és tárgyalásainak krónikája a következő:

A magyar delegáció — mint már említettük — Haynald Lajos elnöklete alatt ülésezett Bécsben.

^{1.} Első ülését ápr. 15-én, szombaton délután tartotta. Az ülésnek »villámműsora« volt: Szlávay József közös pénzügyminiszter benyújtotta a közös kormány előterjesztését további 23 733 000 forint szükséglet tárgyában. Az előterjesztést a delegáció az úgynevezett négyes albizottsághoz utasította.

20-án délben tartotta a magyar delegáció második ülését. Ugyanezen a napon Kálnoky Gusztáv gróf közös külügyminiszter «nagy ebédet» adott, amelyre nagyobb számban hivatalosak voltak mindkét államfél delegátusai, továbbá valamennyi Bécsben tartózkodó magyar miniszter.

21-én Baross Gábor a teljes ülés elé terjesztette a magyar delegáció álláspontjáról szóló jelentését, amely a kétfélmilliónyi törlést kívánja.

22-én a harmadik ülés. Szécsen Antal gróf ellenzi [!] a törlési javaslatot.

23-án a negyedik ülés. Ezen az ülésen a közös kormány tagjai képviselőikkel, a magyar kormány részéről Tisza Kálmán és Orczy Béla voltak jelen. Szécsen Antal gróf az előterjesztésben kért teljes összeg megszavazását indítványozza.

24-én az ötödik ülés. A magyar delegáció végleg megszavazta az elfogadott hitelt 21 700 000 forinttal. A határozatot közölni fogják az osztrák delegációval, egyszersmind utasítják a hetes albizottságot működésének megkezdésére és az osztrák delegáció üzenetének átvételére.

Ugyancsak 24-én (délután) újabb ülés; szám szerint a hatodik.

26-án (szerdán) háromszori üzenetváltás után sem sikerülvén az egyetértés a magyar és az osztrák delegáció között, délelőtt a tudományegyetem dísztermében együttes szavazásra gyűltek össze. Az elnöki széket Haynald Lajos töltötte be, minthogy a delegációk előző ülésszakában az osztrák delegáció vezetője, a nálunk mindörökké rossz emléktű Anton von Schmerling elnökölt. Ezen az együttes szavazáson történt a «magyarok győzedelme»: *nem*-mel, vagyis a magyar álláspont mellett szavazott 59 delegátus (köztük 8 osztrák), *igen*-nel, vagyis az eredeti, nagyobb összeg mellett 45 delegátus (köztük egy magyar: Szécsen Antal gróf). Nem voltak jelen a szavazásnál a magyarok közül heten (köztük Andrássy Gyula gr., Eszterházy gr., Jókai Mór stb.), míg az osztrákok közül haton (köztük Schmerling). Andrássy távollmaradására Mikszáth is utal gúnyosan.

27-én a magyar delegáció záróülést tartott, amelyen Haynald Lajos elnök méltatta az eredményt és köszönetet mondott a résztvevőknek.

*

A delegációknak ezen az ápr. 15-től 27-ig tartó ülésén szerény keretek között ugyan, de mégiscsak kifejezésre jutott a magyarság állásfoglalása a császár-király «közös» hadvezetőségének diktatúrájával szemben.

Ugyanezen napokban két olyan személyi hírt közöltek a táviratok Bécsből, amelyek egymás mellé állítva minden kommentár nélkül is hangosan beszélnek:

Ápr. 26-i hír: *Bylandt-Rheidt* közös hadügyminisztert (aki az «okkupáció szükségleteire» a delegációktól csakúgy zsarolta a 20—30—40 milliókat!) a király tábornaggyá nevezte ki. A hadügyminisz-

ter új rangjának jelvényeivel az osztrák delegáció ülésén jelent meg először.

Ápr. 27-i hír: »Minthogy már huzamosabb idő óta történtek az okkupált tartományokra nézve olyan dolgok, amiket *Szlávy József* közös pénzügyminiszter sem megakadályozni, sem pedig nézeteivel megegyeztetni nem volt képes — ezért most lemondott.«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 113 : 1 *nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára* — idézet a »Hymnus« 3. strófájából.
- 114 : 1 *grifli* — palavessző.
- „ 3 — *Tudok ám én rettenetes is lenni, azért hogy himlőhelyes vagyok!* — MK itt egy közismert népdalt szójáték gyanánt alkalmaz. A népdal vonatkozó sorai: »... Illik neki rettenetes', Hogy egy kicsit himlőhelyes.«
- „ 5 *»hét osztrák«* és 114 : 34 *»hét darab német«* — utalás a delegáció osztrák—magyar összetételére.
- „ 7—27 *Szécsen Antal* — politikai ambícióira MK nem először tesz gúnyos célzást. Köztudomású volt, hogy Szécsen Antal gróf szívesen vállalta volna el a közös-pénzügyminiszteri tisztséget.
- „ 26—30 *Andrássy veréb-históriáját* MK több alkalommal föl- említi. Első ízben *Az igazi humoristákban*: Krk 54. köt. 283. l.

A MŰZSÁK DEBRECENBEN

M. *PH, április 29., 117. sz., Melléklet 2. l. (= 10. l.)* Névjelzés: *Livius.*

Kötetben itt először.

A kirándulás krónikája

A karcolat címe kevésbé romantikus nyelvre lefordítva azt jelenti, hogy a Petőfi Társaság — elnökének, Jókainak vezetésével — vándorgyűlést, illetőleg vendéglőadást tartott Debrecenben.

Az irodalmi eseményt a sajtó napokon át kommentálta, s arról természetesen a Pesti Hírlap is megemlékezett.

Május 6-án, egy szombati napon, Debrecen város ünnepi díszet öltött az »illusztris vendégek« tiszteletére. A vendégek a délutáni vónattal érkeztek, név szerint a következők: Jókai, Abafi Lajos, Bartók Lajos, Csengey Gusztáv, Endródi Sándor, Kiss József, Komócsy József, László Mihály, Margitay Dezső, Neugebauer László, Prém József, Reviczky Gyula, Szabó Endre, Szana Tamás, Szathmáry Károly, Szász Gerő, Teleki Sándor gróf, Várad Antal és Vértesi Arnold — a Petőfi Társaság tagjai; továbbá Margitay Tihamér, Mesterházy Kálmán és Tölgyessy Artúr festők.

A pályaudvaron a város nevében Simonffy Imre polgármester fogadta őket; üdvözlő beszédére Jókai válaszolt. Általában az egész kirándulásnak és ünnepléseknek Jókai volt a középpontja. 6-án este ő szólott a fátklyásmenetet rendező ifjúsághoz; a 7-i banketten, a »Bika« étteremben két pohárköszöntőt is mondott, s 8-án a Társaság élén ő is meglátogatta a pallagi gazdasági tanintézetet.

A felolvasó ülést 7-én, vasárnap d. e. fél 11 órai kezdettel a városi színházban tartották. Az ülést Jókai nyitotta meg. Ezután Szana Tamásnak a Petőfi Társaságról szóló értekezését olvasta fel Váradi Antal. Majd Komócsy József szavalta el »Az ezredik év« c. költeményét. A következő pont volt Vértesi Arnold beszélye; ezt követték Szász Gerő lírai költeményei és Bartók Lajos dalai. Teleki Sándor gróf »Garibaldi alatt 1859-ben« c. visszaemlékezése után Váradi Antal egyik költeményét mutatta be; végül Jókai olvasta fel »Drága fűtty« c. elbeszélését.

A közönség a műsor valamennyi számát tetszéssel fogadta, de természetesen Jókai aratta a legnagyobb sikert.

A felolvasó ülés után 300 terítékes bankett volt a »Bika« étteremben, este pedig bál a »Koroná«-ban. 8-án, hétfőn reggel emléktáblát helyeztek azon házra, amelyben Petőfi lakott 1843—44 telén. A társaság ezen a napon utazott vissza a fővárosba.

Mikszáth szerzősége

A tárgy, a stílus és a névjelzés egyaránt Mikszáth tollára figyelmeztet.

A Pesti Hírlap ekkori belső munkatársai között Reviczky Gyulával együtt ők ketten álltak legközelebb a »Múzsák«-hoz, Jókaihoz és a Petőfi Társasághoz. Némely közlemény szerint szó volt arról, hogy Mikszáth szintén részt vesz a debreceni vándorgyűlésen; de végül is nem ő, hanem Reviczky Gyula lett a Pesti Hírlap debreceni »saját külön tudósítója«, aki naponta küldte táviratait az ünnepség mozzanatairól.

A beharangozó cikket, a szóban levő karcolatot azonban már tíz nappal a vándorgyűlés előtt Mikszáth írta, éspedig a keltezésből kiolvashatóan — úgy látszik — debreceni közvetlen impressziók alapján. Mikszáth szerzőségét a cikk előadása, közbeszótt utalásai és anekdotái egyaránt bizonyítják. Reá vall a Jókai iránti hódolat (»a fejedelem« — egy korábbi cikkében Munkácsyval kapcsolatosan is így nevezte Jókait), reá vall Jókai kíséretének maliciózus kibővítése (»a törpék«), de reá vall a politikus Jókait illető csípős megjegyzése is, hogy tudniillik »nem a múzsáknak jön udvarolni Debrecenbe — hanem a választóknak . . .«.

A könnyed tollal írt karcolat egy Mikszáth írásából már ismerős anekdotaszerű tanítómesével zárul az útszéli keresztfán csiripelő verebekről . . . Némi engesztelésül azonban (mert hát Mikszáth maga is tagja volt a Petőfi Társaságnak !) erről a hasonlatról is ismeri, hogy bizonyos mértékben sántít . . . Elvégre a Társaság tagjai között néhány jeles író és költő is akadt.

Végül — de nem utolsósorban — a karcolat névjelzése, a *Livius* álnév szintén Mikszáthra utal: ez is az ő 80-as évekbeli latin álnév-sorozatához tartozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 115 : 1 *Bánki bácsi* — valamely »alsóbb rendű hivatalos közeg« lehetett Debreczenben, akit MK kirándulása alkalmával ismert meg.
- „ 5 *»az asszonyok béli ruhákat varrnak . . . «* — az írónak közvetlen hírszerzés alapján már tudomása volt a készülő, május 7-i bálról.
- 116 : 5 *»50% árleengedéssel« utazhatnak oda«* — a Debreczen c. lap is megírta (ápr. 27-i számában), hogy: »A lerándulás alkalmára a vasút-társaságok 50 százalék árleengedéssel fognak menetjegyeket Budapestről Debreczenbe és vissza kiadni; kétségtelen, hogy ezáltal is a lerándulásban résztvevők száma annál nagyobb lesz.«
- „ 6—9 *»a hírhedt ötös fogat . . . mely csak királyokat szállított eddig . . . és Kossuth Lajost«* — említve MK *Királylátogatási apróságok* c. karcolatában is (Krk 62. köt.). — A Debreczen c. lap május 6-i száma szerint: »a város ötös díszfogatán Jókai Mór Simonffy Imre polgármesterrel együtt fog bevonulni.«
- „ 16 *Hippokrene* — a Helikon-hegység »Lóforrása«. A görög hitrege szerint a Pegazus patkója nyomán fakadt; aki e forrásból iszik, költői ihletet nyer, mert ez a Helikonon lakó múzsák szent forrása.
- „ 20 *kolportáltatik* — terjesztetik, híreszteltetik.
- „ 23 *»Mikor Jókai Munkácsyt kísérte . . . «* — Ld. a Munkácsyról szóló fejezetek között!

A TÓT ATYAFIAK

- M. *PH, április 30., 118. sz., Melléklet 2. 1. (= 10. 1.)* Alcím: Medvetáncoltatók egy kárpáti faluban. (Mai képünkhöz.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

Ez az élénk, mozgalmas falusi jelenet — mint alcíme is mutatja — egy, a Pesti Hírlap »Mellékleté«-ben (a 12. lapon) közölt kép magyarázó szövege.

A kép címe: »Medvetáncoltatók egy kárpáti faluban« — Lipinszki olajfestménye után. (A művészről közelebbi adataink nincsenek.)

Az illusztráció sokszorosításra nem alkalmas, azért képmellékleteink közt nem mutathatjuk be.

A háttér — szegényes faépületeivel — és a látványosságra kitódult lakosság — népviseletével — jellegzetes kárpáti miliőt vetít elénk. A képmagyarázó szöveg azonban kissé délebbre, Mikszáth szülőföldjének tájaira vezeti az olvasót.

A *tót atyafiak* nagy könyvsikere szinte szállóigévé tette ezt a kifejezést, úgyannyira, hogy a cikkecske hasonló címe önmagában még nem bizonyítaná Mikszáth szerzőségét. De reá vall a képet megjelenítő leírás, ahogy egyszerre levegőt teremt alakjai körül; reá vall az elbeszélő hang, a névkészlet s néhány sajtósági visszatérő motívum, melyeket tüstént részletezünk:

Lap Sor

- 117 : 12 *akkor lesz a világ vége, ha a tótok mind otthon lesznek* — MK írásában nemegyszer előforduló közmondás.
- 118 : 13 *Gyuró drótos* . . . meghalt — Gyuró drótos sírjára ráakadunk MK *Utazás Palócországban* c. útleírásának egyik fejezetében.
- „ 16 *a falu egyik legénye a »král«-t szolgálja* — a katonákat MK mindig *»a császár emberé«-nek* vagy *»a király emberé«-nek* nevezi.
- 118 : 27 *»a tiszteletes uram, meg az Éliás zsidó«* — Mindkét alak előfordul *Lapaj, a híres dudás*ban is (Krk 32. köt. 67. és 70. l.).
- „ 36 *»Az oláh cigányasszony rajkója nagyúri flegmával pipázik az ösvér hátán . . . «* — *A tót atyafiak* c. kötet első darabjában, *Az aranykisasszony* címűben szintén egy kamasz, *»a Náckó pipázik«* a hátikosárban, amelyet anyja cipel. (Krk 32. köt. 7—8. l.)
- 119 : 4 *Apolka* — *Beszterce ostromában* is így hívják a szép árva hajadont.
- „ 5 *»Kastélyban fog lakni s mézes pálinkában fog fürödni . . . «* — MK népies meséiben a boldogság netovábbja.
- „ 14—15 *a gyámoltalanságig jó, együgyű, babonás nép* — A cikk írójának gyöngédsége hasonlóképpen hatja át *A tót atyafiak* két mesteri novellájának alakjait.

És végül — de nem utolsósorban — Mikszáth szerzősége mellett szól az a körülmény is, hogy a Pesti Hirlap életképszerű illusztrációihoz szinte kizárólag ő írta — nagy előszeregettel — a magyarázó szövegeket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 118 : 28 *»szellemi«* és *»valóságos«* *spiritusz* — MK ez időbeli írásainak egyik jellemző stíluseleme a szójáték. Itt: a vallási szellemet a (lelki szeszt) és a pálinkát állítja párhuzamba.
- „ 30 *»Vigyítve medvegy!«* — nézzétek, medve!
- „ 33 *hiu* — vagy *hiju* (MK-nál: *hijju*) — padlás.

A »SZÉP LEÁNYOK«

- M. I. PH, május 5., 123. sz., 3—4. l. Névjelzés: Scarron.
 II. Mikszáth Kálmán: Írói arcképek. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Bisztray Gyula. Bp. 1953. Művelt Nép Könyvkiadó. 121—124. l.

Szereposztás és a bemutatót megelőző közlemények

Csiky Gergelynek e »fővárosi népszínművé« 1882. május 4-én az alábbi szereposztásban mutatta be a Népszínház. (A szereposztás itteni közlése már csak azért is szükséges, mert beszámolójában Mikszáth minduntalan hivatkozik a szereplő gárdára.)

Bihari Terka	Bla ha Lujza
„ Lina	Nagy Ibolyka
Túzok Ágnes, özvegy házbirtokosné	Pártényiné
Mari } gyermekei	Csatai Zsófi
Lajos }	Toldy N.
Schmekcs Gyula, bukott kereskedő, Mari férje .	Solymosi
Jancsó Mátyás, vendéglős	Tihanyi
Lujza, leánya	Vidorné
Köcsög Muki, csavargó	Horváth Vince
Csengő Imre, szobafestő	Vidor
Czompó Malvin, tanítónő	Rákosi Szidi
Matyók Frici } gavallérok	Karikás
Cziczmányi Fercsi }	Szabó Bandi
Skála Rezső, zongorajátzó	Kassai
Bock } kereskedősegédek	Hatvani
Doka }	Ujvári

*

A bemutatót részben hírverő kommunikék, részben a Népszínház igazgatójával és a szerzővel polemizáló cikkek előzték meg. Így pl. az ápr. 25-i lapok jelentették, hogy a »Szép leányok« színpadi próbáit »tegnap« kezdtek meg, és hogy május 4-én lesz a premier.

A bemutató előtti napokban viszont a sajtó súlyosan kifogásolta, hogy »Csiky Gergely új népszínművének főpróbáját — a szerző határozott kívánságára — a nyilvánosság kizárásával akarják megtartani«. A PH május 3-i polemikus cikke szerint: »Ez intézkedés először is ellentétben áll az eddigi úzussal. De másfelől furesa színben is tünteti föl a Népszínház eljárását, amidőn eddig elfoglalt álláspontja feladásával egy szerző szeszélyeihez [!] alkalmazkodik. Vajon a testület van-e a szerzőért, vagy a szerző a testületért? A Népszínház igazgatóságának eddigi magatartása, hogy tudniillik a főpróbákat a sajtó közegeinek részvétele mellett tartotta meg, nemcsak saját érdekének szempontjából volt helyeselhető, de azért is, hogy módot adott a hiva-

tottaknak a darab behatóbb megismerésére, mint amennyire egy premiértől várható. Éppen ez utóbbi tekintet az, melyből kiindulva helyénvalónak tartjuk e helyen felszólalni az új rendszer ellen.»

Mikszáth beszámolója

Mikszáthnak a Szegei Naplóban hosszú sor színikritikája jelent meg, mert a színházi referádák is az ő feladatkörébe tartoztak. (Ld. Krk 55—59. köt.)

A Pesti Hirlapban a színházi rovatot — vagy ahogy bent a szerkesztőségben tréfásan nevezték: a »szoknya-rovat«-ot — Szemere Attila vezette. Mikszáth tehát csak ritkán írt egy-egy színi beszámolót; vagy a rovatvezető távolléte esetén, vagy ha valamely kivételes okból vendégszerepelni kívánt e rovatban, mint például ezúttal.

Csiky Gergely erőteljes tehetségét, realista színműveinek egészséges felfogását Mikszáth mindvégig méltányolta. Eddig is találkoztunk nála Csiky méltatásával, ezután is sorra kerül még egynéhány hasonlóképpen értékelő írása.

Mikszáth színikritikáinak sajátos formája van; ezt a keretet szinte sablonszerűen alkalmazza. Általános bevezetés után meglehetősen bő tartalmi ismertetés következik a főszerepek jellemzésével, majd pedig a színészi játék részletezése hol dicsérettel, hol nem mindig kíméletes megjegyzésekkel. Természetes, hogy e darab főszereplőjét, Blaha Lujzát »gyönyörű játékaért« ezúttal is megdicséri. Színikritikáinak műformájához az is hozzátartozik, hogy egy-egy időszak tréfával vagy utalással poentírozza a befejezést. (Ezúttal a Karátsonyi-féle »erénydíj« említésével.)

Éppen a gyakori sablontól való eltérés miatt szívesen látjuk a recenzióban Mikszáthnak a darab szerkezetéről szóló egy-két nyilatkozatát. Szerinte: »Az első felvonásnak több mint fele elmaradhatott volna«, és szeretné mellőzni az egyik »sablonszerű« alakot, »mely a rossz színdarabokban divó szokás szerint a gondviselést van hivatva játszani . . .«. — Figyelmet érdemlő vonások ezek a színikritikus Mikszáth »dramaturgiájá«-ban!

*

Csiky Gergely »Szép leányok« c. darabját — melyben a polgári társadalom hazug »erkölcsi világát« ostorozza — előadásakor a 80-as évek tekintélyes színikritikusai méltatták, köztük Péterfy Jenő, Beöthy Zsolt és Rákosi Jenő. Természetesen Péterfy Jenő recenziója a legjelentősebb. Ez az Egyetértés 1882. május 5-i számában, tehát a Mikszáthéval egyidejűleg, látott napvilágot — névtelenül.

Erdemes egybevetni a publicista Mikszáth és a nagy kultúrájú Péterfy beszámolóját egyazon színházi est élményéről. Péterfy jóval szigorúbban ítélkezik a darab fölött, mint Mikszáth, akit baráti szálak fűztek Csikyhez. Péterfy is részletes tartalmi ismertetést ad, de a mese vázlatába minduntalan beleszóvi kifogásait; ő is ajánlja egyes jelenetek rövidítését vagy törlését; hibáztatja a realista ábrázolás túlzásait és másfelől annak egyenetlenségét. Utal Zolára, akinek modora s ki-

vált »Assommoir« c. drámája kétségtelenül hatott Csikyre. Az efféle erkölcsi rajzok erős ellentétű példákkal való ábrázolásához — írja Péterfy — Zolának nagy írói talentuma és erőteljes tolla van; ő »végig is viszi, amit akar és elfogadja a felelősséget is az irány részleteiért. Zola kitűnően tudhatná folytatni több helyen, amit ebben a darabban Csiky megkezdett . . . «

*

Mikszáth és Csiky Gergely irodalmi és baráti kapcsolatáról írónknak elég szépszájú cikke s karcolata nyomán tájékozódhatunk. Addig is, míg alkalmunk nyílik valamennyit hiánytalanul összegezhetni, utalunk a következőkre: *Az ellenállhatatlan* (Krk 56. köt.), *A proletárok* (Krk 59. köt.), *Mukányi* (uo.), *Ki hűte volna Csiky Gergelyről?* (Krk 62. köt.), továbbá *Csiky Gergelyről* (PH, 1891. és *Az én halottaim* c. kötetben), végül *Csiky Gergely* (1904., »Magyar Regényírók« 41. köt. és *Írói arcképek*, Bp. 1953).

A szövegről

Megjegyezzük, hogy e cikkben MK felváltva használja a *kocs*-máros (120 : 37) és *korcsma*, *korcsmáros* szóalakokat (120 : 39, 121 : 4 stb.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 121 : 28 *szinte* — MK-nál többnyire — mint itt is — a *szintén* szóalak helyett.
- „ 32 »*Ej, nem halok meg, élni akarok . . .*« stb. — Megjegyezzük, hogy MK nem szó szerint idézi Terka szavait.
- 122 : 33 »*A női közönség telestrja a zsebkendőit az érzékenyebb helyeken.*« — Ez a megjegyzés, mely a nőkérdés rendezetlenségének századvégi érzelmi reakciójára — az általános, de csak passzív részvételre — utal: lényegében megismétlése a színmű próbái alatt megnyilatkozó feszültségnek. A PH ápr. 27-i számának (115. sz.) 3. lapján, a színházi rovat egyik kis cikkében olvassuk: »Sírás-rivás van most naponkint a Népszínházban. Csiky Gergely új darabjából, a „Szép leányok“-ból folynak a próbák. A darab telve van oly megrázó drámai jelenségekkel, hogy a szereplők — élükön Blahánéval — a próbán mindig sírva fakadnak . . . «
- „ 34–35 »*A dalok és a zene . . . nyomorúságosak*« — Nemcsak Mikszáth róttá meg Aggházy Károly »nyomorúságos« szerzeményeit: dalait és zenéjét. Az egykorú sajtóban azt olvassuk, hogy Aggházy »nyakatekert műdalait a kritika és a közönség ritka egyöntetűséggel elítélte«, amiért is ezeket néhány nap múlva (május 9-től) »igazi magyar zamatú, jó népdalokkal helyettesítették«. Blaha Lujza szerepébe a következő népdalokat illesztették be: Csipkés a szőlő levele

... , Azt mondják az emberek ... , Hogyha egyszer me-
nyeske lesz a lányból ... , Daru megjő, meg a gólya ...
— A lapok ekkor nem mulasztották el megjegyezni, hogy:
»ez a változtatás kétségkívül előnyére fog válni a darabnak.«

MI LESZ A SZEGÉNY LEÁNYBÓL?

M. *PH*, május 5., 123. sz., 1. Melléklet 2. 1. (= 10. 1.) Műfajjelző
alcíme: Karcolat. Névjelzés: *Dandy*.

Kötetben itt először.

A *Dandy* álnév és Mikszáth szerzősége

Csiky Gergely »Szép leányok« című »fővárosi népszínművé«-nek premierjéről Mikszáth közismert Scarron álneve alatt számolt be. Ott dramaturgiai és esztetikai szempontból vizsgálta a darabot. A színmű társadalmi tendenciáját és morális tanulságát egy második cikkben fejtette ki — a Pesti Hírlap ugyanazon számában. A dráma tartalma mintegy lelki szükségé tette számára, hogy a nagyvárosi »szép leányok« sorsát erkölcsi vonatkozásban is mérlegelje.

A karcolat *Dandy* aláírással jelent meg.

A Mikszáth egyéniségére éppen nem illő s azt bizonyára csak megtévesztésül alkalmazott *Dandy* névjelzéssel ezúttal találkozunk először. Amde Mikszáth és *Dandy* azonossága kétségtelen — részint a cikk felfogása, gondolatmenete, részint stílusa, szóhasználata, idézetei és visszatérő motívumai miatt. Mindezekről az alábbi részletezés tanúskodik:

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 123 : 7 »ami deákul van ... « — A múlt században, s főleg a század derekán gyakran használt kifejezés: »a többi deákul van«, vagy: »latinul van«, vagy: »görögül van ... « Jelentése: a férfitársaság diskurzusának többi része (a vaskos, nyers tréfák, anekdoták stb.) nem való nők, asszonyok számára. — MK sokszor idézi ezt a mondást. (Egyik korábbi említése ugyanezen kötetben 55 : 20.)
- „ 11—12 »szegény« leányok és »szegénylegények« — szójáték. — MK 80-as évekbeli stílusának egyik gyakori, jegyzeteinkben sokszor kiemelt sajátysága.
- „ 16 *roué* — kéjenc, kiélt ember.
- „ 17 *societas* — társaság; az előkelő, kiváltságos társaság.
- „ 18 *Kricsi gróf* — Mikszáth ismételt és következetesen két gúnyos típusnévvel mutatja be a nyegle mágnás-ficsúrokat: Kricsi és Flicsi grófoknak nevezvén őket. Ld. pl. 1877. dec. 5-i *Apróságában*: Krk 53. köt. 229. l. stb.
- „ 19 A »szegény leány« pályafutása — Az itt következő szakaszok-

- ban is Mikszáth tollára, illetőleg hazafiúi keserűségére ismerünk. A magyar lányoknak a pénzes külföldiek árucikkévé (vagy ahogy egy helyütt mondja: »nyersterménnyé«) züllesztését nemegyszer megírta már s meg fogja írni még. Ld. pl. *Életképek Bécs vármegyéből* c. cikksorozatának III. fejezetét (Krk 51. köt. 82—85. l.), *Galamb a kalitkában* c. kisregényének második részét (Krk 4. köt.) stb.
- 123 : 23 *chansonette-énekesnő* — kabaré-, kuplé-énekesnő.
- 124 : 3 *Büttő Pista* — MK gyakran lekezezi a közéleti nagyságokat, kivált ha azok olyan igénytelen, kis termetűek, mint Büttő István egykori miniszterelnök volt. Így említi pl. gr. Andrássy Gyulát »a mi Gyulánk«-nak, Patay Istvánt »Están bácsi«-nak stb., nem is szólva Tisza Kálmán sokféle kicsinylő elnevezéséről.
- „ 25 *Post tot discrimina rerum* — annyi viszontagság után. Idézet Vergilius »Aeneis«-éből. (Eredetileg: *Per tot discrimina rerum* — annyi viszontagságon keresztül.)

NEMES VÉR

- M. PH, május 12., 130. sz., 1—2 l., a tárcarovatban. Alcím: Tolnai Lajos új könyve. Névjelzés: s.

Kötetben itt először.

Mikszáth és Tolnai

»A nemes vér« nem tartozik Tolnai Lajos legjelentősebb művei közé. A Mikszáth kritikájában részletezett kifogásokat a regény megjelenésekor között többi recenzió szinte egybehangzóan variálja.

Mikszáth Tolnai-értékelését nem ebben a hírlapi cikkében kell keresnünk. Azt érettebben és teljesebben kifejtette a »Magyar Regényírók Képes Kiadásá«-nak 49. kötete elé írt bevezetésében (1905), amikor is a sorozatba beiktatta Tolnai Lajos »A báróné ténsasszony« c. regényét; ugyanazon sorozatban később (1909., 50. köt.) Tolnai »Az urak« c. regényének is helyet adott. A bevezetesként közölt írói arckép nagy megértéssel méltatja a magyar kritikai realizmus e kiváló úttörőjének egyéniségét és munkásságát. Érdekes látnunk e miniatűr rajzban, hogy a most szóban levő »A nemes vér« c. regényről is elejt egy megjegyzést, mondván: „A nemes vér” és az „Oszlopbáró” alakjait azonnal fel lehet ősmerni, mert csak elrejtteni sem próbálja, hogy élő embereket persziflál.» (Mikszáth Tolnai-esszéjét újraközöltük *Írói arcképek* c. gyűjteményünkben: Bp. 1953.)

Mikszáthnak e könyvismertetése mindeddig írónk ismeretlen dolgozatai közé tartozott. Szinnyei József bio-bibliográfiája »A nemes vér« recenzióinak sorában megemlíti ugyan a Pesti Hírlap 1882. évi 130. számában található ismertetést, de nem tünteti föl ennek s. szig-

nőját, nem tudván azt, hogy emögött Scarron, vagyis Mikszáth rejtőzik. Ugyanezen rejtély miatt Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiája (1917) sem vette föl az 1882. évi termés lajstromába.

Mint irodalomtörténeti érdekesség említendő a regény utóéletének ama mozzanata, hogy MórícZ Zsigmond szintén felfigyelt rá, és besorolta a régebbi magyar regényirodalom azon termékei közé, amelyeket nyelvükben, stílusukban felfrissítve, átdolgozott formában akart a mai olvasóközönség számára is közkinccsé tenni, éppúgy, mint például Kemény Zsigmondot. (MórícZ Zsigmond átdolgozása legújában 1949-ben és 1951-ben is megjelent.)

A szövegről

A PH-beli ismertetés feltűnő pontatlansága, hogy Tolnai Lajos nevét az alcímben és a szövegben Tolnay Lajosnak írja, holott a szóban levő regény címlapja is kiemelt nagy betűkkel szolgáltatja a helyes névalakot. A PH-ban a Tolnai név egyetlen esetben fordul elő helyesen (127 : 1). Szövegünkben egységesen a helyes névalakra javítottuk!

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

125 : 6 *praeponderative* — túlsúlyban, túlnyomóan, uralkodó módon.
,, 38 *Sandrin comtesse* — Alexandrine (Sándorka) grófnó (becéző névalak).

TÓTH LŐRINC

M. I. PH, május 13., 131. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *Scarron*.

II. a) Jk 36. köt. = Hi 4. köt. *Az én ismerőseim*. Bp. 1914. 104—108. l.

b) Ua., sorozatcímlap és évjelzés nélkül. [Címlapkiadás.]

Mikszáth hagyománytisztelete

A budai zöldövezetben egy szép árnyas utca őrzi Tóth Lőrinc nevét. Alighanem összeszámálhatjuk a tíz ujjunkon azokat, akik ennél többet tudnak róla.

Tóth Lőrinc neve ma valóban nem egyéb, mint a múlt század irodalmának egyik feledésbe merült, elsüllyedt emléke. Nem volt jelentős író, de nyugat-európai útirajzeit, drámáit és epigrammáit a közönség és a hivatalos irodalmi szervek (Kisfaludy Társaság, Akadémia) egyaránt méltányolták. Megbecsüléséhez közéleti szerepe is hozzájárult; részt vett a reformkor, a szabadságharc és a kiegyezési korszak mozgalmában; a politikusok részéről Deák Ferenc és Gorove István, az írók-költők részéről Vörösmarty, Garay János, Vajda János, Szigligeti Ede stb. tartottak vele barátságot. Mint kitűnő jogtudós a legmagasabb bírói tisztségekbe emelkedett. Több cikluson át országgyűlési képviselő is volt.

Mikszáth — ahogy ebből a szép, meleg hangú, jókedvű cikkéből is kitetszik — a Petőfi és a Kisfaludy Társaság ülései alkalmával ismerte meg Tóth Lőrincet. A fiatalos érdeklődésű öregúr ugyanis e társaságoknak és a M. T. Akadémia üléseinek legszorgalmasabb látogatói közé tartozott.

A Kisfaludy Társaság 1882 májusában megünnepelte Tóth Lőrinc írói működésének félévszázados jubileumát.

Mikszáth hagyománytisztelőnek, a XIX. század nagy nemzedéke iránti tiszteletének újabb tanúsága, hogy Tóth Lőrinc ünnepése alkalmából a Pesti Hirlap munkatársai közül ő vette kezébe a tollat, s ahogy megemlékezett a jubileumról, ugyanúgy beszámolt a jubiláns tiszteletére rendezett lakomáról is. (Ld. alább!)

Egy-egy értékes, munkás írói pályáról való megemlékezését mintegy előiskolának tekinthetjük azon írói arcképeihez, melyeket a »Magyar Regényírók Képes Kiadása«-ban, élete utolsó szakaszán közzétett. Utalunk arra, hogy egyik első ilyenszerű kísérlete volt a Kovács Pál »veterán írónk« jubileumi ünnepsége alkalmából 1877 decemberében írt megemlékezése (Krk 53. köt. 232—234. l.).

Tóth Lőrinc műveit Mikszáth elég részletesen tárgyalja. Ez a körülmény arra vall, hogy az »irodalom« derék veteránjának »munkássága a század végén már csak szűkebb körben volt ismeretes, és ezért a Pesti Hirlap közönségét is adatszerűen kellett tájékoztatni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 127 : 2 *pondusz* — súly; itt: az ingaóra két súlyzója.
- „ 6 *Kisfaludy Társaság* — legnagyobb múltú irodalmi társaságunk volt, amelyet Kisfaludy Károly barátai létesítettek 1836-ban. — *Petőfi Társaság*: 1876-ban alakult irodalmi társaság; első elnöke Jókai volt. Mindkét társaság a második világháború végéig működött. — A cikk jobb megértéséhez tartozik Mikszáth személyes érdeklősége. Őt ugyanis *A tót atyafiak és A jó palócok* megjelenése után mindkét társaság tagjává választotta.
- „ 10 *indolencia* — részvétlenség, közömbösség, nemtörődömség.
- 128 : 2 *a Kisfaludy Társaság Tóth Lőrincet 1841-ben választotta tagjává.*
- „ 11 *egy magas államhivatal terheit viselő* — Tóth Lőrinc ekkor kúriai bíró volt; 1883—94-ben kúriai tanácselnök.
- „ 23 *»Ha nem is nagy, de hű vala«* — ezt a MK-nál módosított költői idézetet Tompa Mihály is alkalmazza »Kazinczy Ferenc emlékezete« c. ódájában (1859): »Mivel ő „hív és nagy vala!“
- „ 35—37 *Gyulai Pál szavai* MK alighanem valamelyik egykorú napilapból idézi. Jegyezzük fel, hogy Tóth Lőrincnek egy következő jubileumán (1891. dec. 9.) a Kisfaludy Társaság részéről Gyulai Pál köszöntötte az ünnepeltet. (Ld. Gy. P.: Emlékbeszédek II. köt. 382—386. l.)

Lap Sor

- 129 : 28 *Koszorú* — ily című szépirodalmi lapjaink közül az elsőről van szó: a Tudományos Gyűjtemény melléklapja volt, 1828-tól 44-ig jelent meg, egy időben Vörösmarty szerkesztette.
- „ 28 *Regélő* — az első magyar divatlap, amely 1833-ban indult meg; 1842-ben e vállalkozást Garay János Regélő Pesti Divatlap címmel folytatta.
- „ 28 *Társalkodó* — a Jelenkor 1832—48 közt megjelenő szépirodalmi melléklapja; munkatársai közé tartozott Széchenyi István és Kölcsey Ferenc is.
- „ 32—33 *Vata, Ronow Ágnes, Hunyadi László* — MK csak ezt a hármat említi Tóth Lőrinc számos drámája közül. »Vata« 1836-ból, »Ronow Ágnes« és »Hunyadi László« 1839-ből való. »Ronow Ágnes«-t vagy könyvalakban ismerte meg Mikszáth, vagy látta is valamelyik késői felújításban. A dráma hősnőjét — V. László cseh grófnő kedvesét — írásai között (elbeszélésben, cikkben, leveleiben) MK többször említi, típusnak tekint. Ld. idevágó részletes jegyzeteinket Krk 29. köt. 270. l. és Krk 60. köt. 335. l. — Tóth Lőrincnek »Hunyadi László«-ja meg azért nevezetes, mert e dráma nyomán írta meg Egressy Béni Erkel operájának szövegét.
- „ 35 *Ételka* — Dugonics András híres regényét (1788) mint nagy könyvsikert említi MK.
- „ 36 *Hímfy szerelmei* — Kisfaludy Sándor e két versciklusát (1801. és 1807.) szintén a régi irodalom első nagy »sikerkönyvei« közt szoktuk emlegetni.
- 130 : 1 *Úti tárcsa* — 1839-ben tett hosszabb nyugat-európai utazást Gorove István társaságában; élményeiről beszámoló, szóban levő könyve 1844-ben jelent meg.
- „ 5 *Brezsnóbánya* (ma: Brezno, Csehszlovákiában) — a régi Magyarországon rendezett tanácsú város volt Zólyom vármegyében.
- „ 20 *Méhek* c. epigramma-gyűjteménye — mint MK is jelzi — 1882-ben jelent meg.

Irodalom

2

Kráhl Vilmos »Mikszáth, a jogász« c. könyvének (Bp. 1941.) Mikszáth »Jogászi nagyságokról frott nekrológjai [!]« c. fejezetében (48—49. l.) a szóban levő cikkről is megemlékezik, ismételten »nekrológ«-nak nevezve ezt a jubileumi arcképvázlatot, pedig Tóth Lőrinc e jubileuma után még huszonegy évig (1903. márc. 17-ig) jó egészségben élt. — Kráhl Vilmos ezeket írja:

»A „Tóth Lőrincről” frott nekrológban [!] nehezen tud ellenállni a jogászi méltatásnak. Méltatva Tóth Lőrinc irodalmi munkásságát és ismertetve elméleti és gyakorlati jogászi sikereit, egyenlő mértékkel mér úgy a jogásznak, mint az írónak.« (Félreértések elkerülése végett: lábjegyzetben Kráhl Vilmos forrásként is erre a jubileumi cikkre utal: »„Az én ismerőseim” kötetben (104. old.)»

AZ AUDIENCIA

M. *PH, május 14., 132. sz., 2. Melléklet 1. 1. (= 13. 1.) Névjelzés: Ciprus.*

Kötetben itt először.

Cipru «: Mikszáth legújabb álneve

Megint egy eddig ismeretlen álnévvel szignált karcolat. A *Ciprus* névvel mostanáig nem találkoztunk, de Mikszáth már hozzászoktatott ahhoz, hogy 1881—82 táján sűrűn váltogatja a latin neveket, mintha csak játszanék az olvasóval.

A figyelmeztető latin álnev mellett vannak a karcolatnak tárgyi és stiláris jellegzetességei is. Ilyenek elsősorban a helységnevek: Recsk, Rimóc, Bárkány, Szurdok és Nagyabajom. Közülük nem egy elfordult már Mikszáth egyéb írásaiban is. Itteni említésük mintha csak a *A megcsúfolt falvak* c. cikkének (Krk 54. köt.) pótlása lenne. — Am a különféle analógiák és visszatérő motívumok részletezése helyett elég lesz kiemelnünk a második bekezdés kezdő szavait: *Királylátogató parasztok*. Egy év múlva ugyanezen cím alatt önálló elbeszélésben újból elmondta a királyi palota helyett kivilágított pesti kávéházban egy szélhámossal és egy kasszírővel megjátszatott «audiencia» komédiáját. Ez a *Királylátogató parasztok* című elbeszélése 1883 május végén három különböző lapban látott napvilágot, részint Scarron álneven, részint az író teljes névjelzésével. (Ld. Krk 34. köt. 105—112. l. és jegyzetek: 310—312. l.) A jelen karcolat *Ciprus* álnevű szerzőjének és Mikszáthnak személyazonossága tehát minden kétséget kizáróan biztos.

A kávéházi komédia után aztán Mikszáth elmond még két-három más jelenetet is a király színe elé járuló kisemberek esetlen magaviseletéről és bizalmaskodásáról. Ezek a történetek bizonyára többszörös közvetítés útján jutottak el hozzánk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 131 : 1 *Recsk* — nagyközség Heves megye pétervásári járásában.
„ 3 *Rimóc* — kisközség Nógrád megye szécsényi járásában.
„ 22 *Szurdok* — a régi Magyarország több ilyen nevű helysége közül MK itt valószínűleg Szurdokpüspöki községre gondolt; csak ez volt szülőföldjéhez közel: Heves megye hatvani járásában.
„ 34 *Bárkány* — Kis- és Nagy-Bárkány: kisközségek Nógrád megye füleki járásában.
132 : 11 *Nagyabajom* — nagyközség Somogy megye kaposvári járásában.
„ 29 *a nagy szignatúra* — az uralkodónak haladéktalan intézkedést parancsoló kézjegye.
„ 33 *Dalmácia* — utalás a dél-dalmáciai lázadásra. (Ld. e kötetben

Lap Sor

- a *Háborús apróságok* c. karcolatot és ahhoz fűzött jegyzetein-
ket.)
133 : 2 *stajf* (stejf) *szoknyák* — merev, kikeményített, ropogós szok-
nyák.

A MÉZESHETEK

- M. PH, május 14., 132. sz., Melléklet 2. l. (= 10. l.) Névjelzés:
Livius.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

Azok az érvek, amelyeket a *Szerelem az erkélyről* c. képmagyará-
zatról Mikszáth szerzőségének bizonyítására felsoroltunk, általában
erre a cikkre is vonatkoznak.

De ez a cikk még további érveket is nyújt. Ilyen mindjárt az
álnév: *Livius*; Mikszáth ez időbeli nagyszámú latin álneveinek egyike.
Volt már Pluvius, Curtius, Tacitus, Petrus stb. (A Krk 64. kötetében
részletezzük majd a Pesti Hírlap 1881—82. évfolyamaiban használt
álneveit. Később pedig majd ismét számba vesszük ezeket, s látni
fogjuk: mint hagyogatja el e tarkaságot s megmarad mondhatni
mindvégig: a Scarron álnév mellett.)

E cikknél Mikszáth szerzőségének talán egymagában is elegendő
bizonyítéka az első mondat: »... az ember azért ebédel, hogy a fekete-
kávé jólessék...« — Ez a gasztronómiai tétel többször is előfordul
Mikszáth írásaiban. Ld. pl. *Igazán Szegeden vagyok-e?* (Krk 60. köt.
208. l.)

Mikszáth rutinos képmagyarázó gyakorlatára vall az eléje tett
illusztráció megszólaltatása: ahogyan érdekes mesét tud kerekíteni
az összetépett levél darabkáit szétszóró fiatal férj és a hálás tekintetű
menyecske jelenetéből.

Ha még megemlítjük azt a jellemző tulajdonságát is, hogy a
képek szereplőinek tüstént nevet talál (itt a menyecskét Nellinek
nevezi, s volt már Mikszáthnak A *Nelli-Nelli* c. elbeszélése is! Krk
29. köt.), s rámutatunk egy már sokszor előfordult motívum ismétlő-
désére (cotillon — ezúttal *is* hibás kiejtéssel írva: *kotillon* [!]): úgy
hisszük, a cikk teljes tárgyi és stiláris fegyverzetével támogattuk
Mikszáth szerzőségét.

A TÓTH LŐRINC-LAKOMA

- M. PH, május 15., 133. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés:
S—n.

Kötetben itt először.

Két nappal előbb emlékezett meg Mikszáth Tóth Lőrinc jubileumáról.

A PH-nak ugyanazon számában (az 5. lapon) a következő felhívás jelent meg az ünnepelt tiszteletére rendezendő díszlakomára való jelentkezés módjáról:

«Tóth Lőrinc ötven éves írói jubileumára rendezett díszlakoma vasárnap, máj. 14-én d. u. 2 órakor tartatik Frohner vendéglőjében. A felsőbb bírói kar s az irodalmi körök, melyek között a jubilált köztiszteltben álló kapcsot képez, nagy számmal vesznek részt benne. Az ünnepelt író tisztelői, kik nevüket a kibocsátott ívekre nem jegyezheték s a lakomán megjelenni óhajtanának, szíveskedjenek a díszbéd rendezőjéhez, Ágai Adolphhoz (Ferenciek-tere, Athenaeum épület) fordulni holnap, szombaton déli 12—1 óra közt.»

A lakoma résztvevőinek névsorából megállapítható, hogy elsősorban szabadelvű párti rendezvény volt, amelyen a mérsékelt ellenzék néhány tagja is megjelent. A függetlenségi pártiak azonban — úgy látszik — távol tartották magukat.

Mikszáth — mint a bankett egyik résztvevője — «ízesen» számol be a vidám lakoma lefolyásáról, a szokványos tudnivalókkal, melyek a mindenkori közönséget legjobban érdeklik. Felsorolja a baráti vendégsereget, s dehogy is felejtí ki az ételsort, hogy a közönség legalább közvetve gyönyörködjék a szemet-szájat ingerlő finom falatokban.

Újabb adalék az «irodalmi szakácskönyvek»-hez! S újabb bizonyosság arra, hogy a fehérasztal ízes falatjai mennyire nem méltatlan tárgyai az írói tollnak! Együttal emlékeztetjük az olvasót arra, hogy az előző évben a *Paulay-bankett*ről hasonlóan étvágygerjesztő cikkek két írt Mikszáth a PH-ba. (Ld. Krk 62. köt.) Ott is, itt is — és minden banketten — elmaradhatatlanok a pohárköszöntők. Mikszáth ezúttal közli a legszemlemezsebbet, a Jókaiét, és megemlíti Pulszky Ferenc tószját is, amely szintén közérdekű, mert a bankettek kalkulációinak időnkénti rendezéséről tájékoztat...

HOGY CSALTA MEG A SZEGÉNY EMBER AZ ÖRDÖGÖT?

M. PH, május 16., 134. sz., Melléklet 2. 1. (= 10. 1.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth »politikai meséi«

Ha rámutatunk arra, hogy 1881-ben Mikszáthnak már két politikai meséjével találkozottunk (*Egy mesebeli királyfi kalandjai*, M. K. névjelzéssel, Krk 31. köt. és *Népmese Rudolf királyfiról*, Scarron névjelzéssel Krk, 62. köt.) — talán nincs is szükség e harmadik politikai mese szerzőségének részletesebb bizonyítására.

Amazokban az uralkodóházzal — közelebről Rudolf trónörökössel — kapcsolatosan mondott el érdekes és tanulságos tudni-

valókat, ebben a kiegyezés, a dualizmus és a delegáció kérdéseiről költött allegorikus mesét. A politikai tendenciát és az allegória kétértelműségét játékosan leplezi, látszólag gondosan takargatja; úgy tesz, mintha helyenként csak véletlenül, akaratlanul szólná el magát (138 : 12 »A kiegyezés megtörtént...«, 138 : 34 »a Lajta — vagy hova is beszéltek...«).

»A szegény ember«: Magyarország, a magyar nép; »a híd«: az Ausztriával való összeköttetés; »az ördög« személyét a Monarchia mindkét kormányának vezetőivel azonosíthatjuk; míg a hídon »reggelenként« éveken keresztül át- meg átszaladó kutyák minden bizonynyal a delegáció tagjaira utalnak... A varázslat, ahogy az ördög a híd innenső partjának embereit átváltoztatja különböző bűvös szerekkel — kutyáknak: erős, de annál érthetőbb célzás a közös hadügyi kormány követeléseinek készségesen engedelmessé »delegációkra...«

A Bécsben mindig meghunyászkodó delegációnak ilyesfajta szatirikus ábrázolása teljes összhangban van Mikszáthnak a »küldötteink«-ről szóló valamennyi karcolatával.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

138 : 27 *kompetencia* — illetékesség, jogosultság; itt: járandóság.

„ 34 *Lajta* — a Monarchia idején a Magyarország és Ausztria közötti határfolyó.

MAGYAR FŐURAK FÉNYŰZÉSE

M. I. *PH*, május 17., 135. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: *S — n*.

II. a) *Jk* 44. köt. = *Hi* 12. köt. *Anekdoták I.* Bp. 1917. 81—84. l.

b) Ua. sorozatcímlap nélkül. [Címlapkiadás.]

c) *MKMR—Fr* 33. köt. [1930.] [Címlapkiadás.]

A magyar arisztokrácia képe egy főúri esküvő alkalmából

Ezt az eszmefuttatást Mikszáth abból az alkalomból írta, hogy egy Andrássy gróf esküvőjét tartotta Prágában, s ekkor — az ünnepség fényének emelése végett — az Andrássyak híres díszhintóját is elvitték a cseh fővárosba.

A szóban levő házasságot gróf Andrássy Géza kötötte Kaunitz Eleonora grófnővel. (Mikszáth nem nevezi meg őket.) Andrássy Géza Andrássy Manónak (a miniszterelnök testvérbátyjának) fia volt; szül. 1856., meghalt 1938. Nagybirtokos, vasipari nagytőkés, 1891 óta országgyűlési képviselő; híres sportsman, vadász és telivér-tenyésztő; a lovas polót ő honosította meg hazánkban. 1882. május 17-én tartotta esküvőjét. Ugyanazon a napon jelent meg Mikszáth előttünk fekvő karcolata is. (Pontosan volt »beütemezve«.) Felesége a híres Kaunitz Wenzel Anton hercegnek, Mária Terézia nagy hatalmú külpolitikusa-

nak családjából származott; ez az »előkelőség« magyarázza, hogy az Andrássy-család olyannyira ki akart tenni magáért a prágaiak előtt.

Az ifjú Andrássy Géza gróf esküvője alkalmából kifejtett pompa (illetőleg annak a híre) váltotta ki Mikszáth szemléletében az asszociációk sorozatát főuraink hívságos, pazar, esztelen és erkölcstelen fényűzéséről.

Ez az ostoba pazarlás hosszú időn át »imponált« a kiváltságos osztályok körében, sőt egymás közti versengésre is készítette őket.

De láttára már a romantikus Jókai is megdöbbsent. Egyik anekdotájában (címe: »Két milliomos«) azt meséli el, hogy egy meg nem nevezett magyar herceg (valószínűleg a Mikszáthnál is említett Eszterházy) egy egész sor angol előkelőség (earlok és lordok) hozzájárulási összegével azonos összeget egymaga ír alá, hogy a fürdőhelyre, ahol mulatnak, operatársaságot hozathassanak. Anekdotáját Jókai e szavakkal végzi: »Az Earlok és Lordok is és mindenféle miniszterek meg voltak szegyenítve. Igaz ugyan, hogy azzal vigasztalták magukat, miszerint herceg*** ezáltal csak azt mutatta meg, mint lehet valakinek rongyos másfél millió évi jövedelemből meg nem élni?«

Mikszáth anekdotája egy fanyar kérdőmondatban hasonló figyelmeztetéssel és tanulsággal zárul.

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük az alábbi javítással:

Lap Sor

139 : 11 oligarchák (PH: oligarchok)

Tárgyi magyarázatok

A Hi szövege ezúttal is gondatlan, megbízhatatlan. Pl. 139 : 20 a *szemek* gyönyörködtetésére (Hi: a *szentek* [!] gyönyörködtetésére); 140 : 22 a paprikáslé (Hi: a paprikás); 141 : 5 a patkószegeket (Hi: a patkószeget) stb.

Lap Sor

139 : 31—140 : 2 *Eszterházy herceg juhászainak száma* — Ezt az esetet Tóth Béla »Magyar anekdotakincse«-ében is megtaláljuk: VI. köt. 118—119. l. Tóth Béla szerint a történet hőse herceg Eszterházy Pál, aki egyideig az osztrák udvar londoni rendkívüli követe volt.

140 : 6—17 *A hatezer forintos ló lelövése* — MK itt úgy adja elő a dolgot, mintha ez egy »másik főúr virtuscselekedete« lett volna. Ezzel szemben Tóth Béla ezt a történetet is ugyanazon herceg Eszterházy Pál nevéhez fűzi. (VI. köt. 118. l.) Az ő közlése szerint tízezer font sterling volt a vételár. — Főuraink pazarlásának efféle dicstelen megnyilatkozásait az 184 előtti nacionalista elfogultság némely képviselői hajlandók voltak a »gavallérság« példaként hirdetni. (MK találóan

»elfajult gavallérkodás«-nak nevezi.) Íme, pótlásul az anekdota verses változata a fiatal Sárosi Gyulánál 1837-ből:

Eszterházy

Áll, ragyog a csudamén vizgán nézette vevőktől;
Vág, döbörög, s bele megrendül a londoni tér.
Nézi, s az ároshoz szólt Eszterházy: »Hogy e mén?«
»A végár öt ezer gvinea.« »Drága barom!«
»Angoly polgárnak tartom« — mond gúnynal az áros:
»A magyar erszény ily britparipára szegény!«
»Nemzetemen gázolsz, sila pór? Nem pénz, de szabadság,
S boldog elégület a kincs, mire szíve sovárg.
Most pedig — és pistolyt ragad a nyihogóra — ihol lásd,
Mégfizet a magyar, és meglövi drága lovad!«

(Ld. Sárosi Gyula: Kisebb költeményei, Próza munkái és Levelezése. Közzéteszi Bisztray Gyula. Bp. 1954. 116. l.)

A század első felében sűrűn emlegetett anekdotát feldolgozta Jókai is az »Egy magyar nábob«-ban (Kárpáti Abellinóra alkalmazva, aki egy drága vadászkutyát lő agyon). Egy másik változat Vas Gerebennél is előfordul. Végül föl kell jegyeznünk, hogy a történetet Mikszáth felújítja herceg Eszterházy Miklósról szóló verses krónikájában is.

- 140 : 25—31 *Balassa Antal báró nagyozolásáról és különöségeiről* — köztük a kilenc ágyúlovásról — MK *A Krúdy Kálmán csínytevéséi* c. elbeszélésében is megemlékezik (Krk 11. köt.).
140 : 35—141 : 11 *Tihanyi Ferencről, a temesi gróf»-ról* ld. MK *Hét font emberhús* c. »apró megyei történet«-ét (Krk 31. köt.) és *A temesi gróf* c. nekrológiát (Hi 5. köt.: *Az én halottaim*).

MAGYAR TÁVIRATI IRODA

M. PH, május 18., 136. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A mindmáig fennálló Magyar Távirati Iroda (MTI) 1880-ban létesült. Maszák Hugó és Egyesy Géza alapította, megszüntetvén ezzel a bécsi hivatalos iroda budapesti fiókját. Ez a hírszolgálati vállalat a belföldi és külföldi eseményekről távirati tudósításokkal látja el a hazai sajtót és viszont: a külföldi hasonló irodák útján a külföldi sajtót is tájékoztatja a hazai eseményekről. Az MTI kezdetben csak a belföldre terjedő szűkebb hatáskörrel működött. 1882. június 1-én alakult félhivatalos jellegűvé a miniszterelnökség támogatásával; akkor lépett kapcsolatba külföldi irodákkal.

Mikszáthot éppen a »félhivatalos szerv«-vé alakulás közeli megvalósulásának híre készítette e karcolat megírására. Ezért csipdesi meg a két alapító hírlapírót, akik az elmúlt két évben is kormánypárti szellemben működtek, trefás szójátékkal »Mamelukokat Tisztító Intézet«-nek nevezvén vállalatukat. Hiszen Egyesy és Maszák szerint értékelte az eseményeket »kicsinyítő« vagy »nagyító« üvegen át, hogy azok a kormánypártnak vagy az ellenzéknek kedveznek-e.

Egyébként szójátékok is élénkítik a cikket. Ilyenek: az Országgyűlési Értesítő kezdőbetűinek hasonlóan parodisztikus magyarázata (144 : 6—8), továbbá: »Egyesynek a többes száma...« (141 : 2), valamint »a fáma famulusai« szójáték (144 : 1). Mindezek az 1880-as évek elején íródott Mikszáth-cikkek jellemző stílusbélégei, amint erre már többször rámutattunk.

Hasonlóképpen Mikszáth szerzőségére vall a közbeiktatott anekdota is Egyesy vagy Maszák főnökségének eldöntéséről (142 : 33—143 : 22).

Figyelemre méltó mozzanat, hogy Mikszáth — mint a mérsékelt ellenzéki pártot támogató Pesti Hírlap munkatársa — minden adandó alkalommal nyilvánítja a maga ellenzéki álláspontját. Ezúttal is hangsúlyosan: »mi ellenzékiek...« (143 : 30).

A szövegről

Egyesy Géza nevét MK mindvégig Egyesi alakban írta. Javítottuk, ill. helyesbítettük.

Hasonlóképpen javítottuk a PH szövegének egy következetlenségét is: a *divány* szó egy helyütt (143 : 12) *diván* szóalakkal.

Tárgyi magyarázatok

- 141 : 1 *Tricoche és Cacolet* — egy akkoriban műsoron levő francia színdarab alakjai.
- 143 : 1 *szíami ikrek* — Így neveztek egy ikerpárt, amely a köldök fölött volt egymással összenőve. Nevük Csang és Eng volt. 1811-ben születtek Maklongban (Sziámban) és 1874-ben haltak meg észak-karolinai farmjukon. Európában és Amerikában számos ízben pénzért mutogatták magukat. Két nővérrel házasságot kötven, tizennyole gyermekük született.
- „ 5 *státuszferfiúi körökben* — államferfiúi (itt csak: politikai) körökben.
- „ 33 *fukszin* — rubinvörös anilinfesték; szennyeződése miatt mérgező. (A PH szövegében eredeti szóalakjával *fuchsinnak* írva. E kifejezést ugyanis Fuchs német botanikus nevéből képezték.)
- 144 : 1 *a fáma famulusai* — e szójátékként használt kifejezés jelentése: a hír (híradás, tájékoztatás) segédjei (segítő szervei).
- „ 6 *Országgyűlési Értesítő* — könyomatú politikai lap; Egyesy Géza Maszák Hugóval együtt alapította 1869-ben.

KIRÁNDULÁS SZEGEDRE

- M. I. PH, május 21., 139. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. Névjelzés: Scarron.**
- II. a) Jk 39. köt. = Hi 7. köt. Szeged könyve II. 1914. 237—242. l.**
b) Ua., sorozatcímlapok és évszámjelzés nélkül. A kötetábrán: »Révai Magyar Klasszikusai.« [Címlapkiadás.]

Közlemények a kirándulásról

A PH május 17-i számában (135. sz., 5. l., a Napi hírek között) az alábbi rövid közleményt találjuk:

»*Expedíció Szegedre.* Egy írókból és képviselőkkel álló kis társaság holnap éjjel Szegedre rándul, hogy ott a sajtó és az ország kedvenc városának eddigi építkezését megtekintse. A rekonstrukció annyira előhaladt állapotban van már eddig is, hogy sok gyönyörűsége telhetik ott azoknak, akik érdeklődéssel csüggnének a nagy magyar város jövőjén. A társaság a csütörtöki napot tölti ott s még az éjjel visszatér a fővárosba. Az ott tartózkodás idejére Komjáthy Béla a konyhamester, Mikszáth Kálmán a kalauz.«

Az expedíciónak ezen beharangozása után a PH két tárcacikkben foglalkozik a szegedi kirándulás lefolyásával és a résztvevők tapasztalataival. Az első cikk május 20-án (PH 138. sz., 3—4. l.) *névtelenül* jelent meg; a második, a május 21-i (*Kirándulás Szegedre*), MK közismert Scarron álnevét viseli.

Kérdés: vajon nem Mikszáth tollából származik-e mindkét tárcsa?

Bár a május 20-i, tudósítás-jellegű cikk kevésbé színes és élénk, mint a másnapi: ez a stiláris különbség még nem zárná ki teljesen MK szerzőségét, ha másfelől egyéb mozzanatok támogatnák azt. De az a körülmény, hogy a Pesti Hírlap részéről nemcsak Mikszáth vett részt a kiránduláson, hanem a szegedi születésű Borostyáni Nándor is, aki abban az időben (1881—1885) a PH »vezérszerkesztője« volt, — ez a körülmény eleve arra figyelmeztet, hogy a PH mindkét munkatársától külön-külön kért és kapott beszámolót. Előbb a Borostyániét közölte — *névtelenül*, minthogy ez a cikk az összes személyi vonatkozásokat krónikaszerűen részletezi; azután a Mikszáthét, amely nagy részben Tisza Lajos eredményes munkálkodásának méltatása.

A két cikk kétféle szerzőségét már csak abból is kiolvashatjuk, hogy míg az első már in medias res, Szegeden kezdi beszámolóját, addig a második (Scarron aláírással) — az előbbivel mit sem törődve — kényelmesen mesélgeti a budapest—szegedi vonatozást és ferblizést...

A szövegről

A PH eredeti szövegét közvetítjük.

Célszerűnek látjuk időnként jelezni MK és az egykorú sajtó helyesírását — főleg az akkor még meg nem honosult idegen szavak írásmódját illetően, minthogy a jelen Krk-ban kezdettől fogva a mai

akadémiai helyesírást alkalmazzuk. Íme, néhány példa (zárójelben MK, ill. a PH eredeti írásmódja):

Lap Sor

144 : 2 kupé (coupé), 144 : 12 pléd (plaid), 147 : 39 vagon (waggon).

A Hi-kiadásban ezúttal is illetéktelen »javításokkal« = szöveg-rontásokkal találkozunk. Ilyenek: 145 : 26 itt *egy* erős vár épül a magyarságnak. (Hi: itt erős vár épül a magyarságnak.) 146 : 15 hogy tisztelettel viseltessünk iránta. [Tudniillik Tisza Lajos iránt.] (Hi: hogy tisztelettel viseltessünk irántuk. [!]) 146 : 39 Most még egy tekintetben vár (Hi: Most még egy tekintetből vár).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 144 : 1 *konduktor* — itt: kalauz.
„ 13 *ferbli* — nagy kockázattal járó kártyajáték.
„ 20 *mundus se expediet* — a világ elkörmányozza saját magát; eligazítódik magától.
„ 22 *Marseillaise* — Franciaország nemzeti himnusza; eredetileg forradalmi induló volt.
„ 25 *Stüsszi vadász és Tell Vilmos* — kártyafigurák.
„ 26 *zsinór* — kártyakifejezés.
145 : 14 »A Pesti Hírlap már talán a negyedik tárcát hozza az idén Szeged épüléséről« — MK ezúttal pontosan számolt: 1. Szeged fejlődése (febr. 17.); 2. Szeged az országházban (márc. 10.); 3. Hírlapírók kirándulása Szegedre (máj. 20., ld. alább!).
„ 17 *egy derék járásbíró* — a május 20-i névtelen cikk meg is nevezi: Salamon Zsigmondnak hívták.
„ 39 *a városi tanácsnok fogadalma* — Zombory Antal városi tanácsnok itt elmondott fogadalmát MK többször elismétli szegedi írásaiban. Említi őt a *Szegedi képek* III. fejezetében is: Hi 7. köt. *Szeged könyve* II. 252—3. l.
146 : 5 *Ornán lovag regéje*« — MK valamely francia olvasmány- emléke. (A francia történelemben a XVI. század óta szerepelt az Ornano család; közülük hárman Franciaország marsalljai voltak.) — Ornán lovag regéjét MK nemegyszer említi; pl. *A méltás kaszinóban* c. cikkében (Krk 61. köt. 41. l.) stb.
„ 18 *rekonstrukció* — újjáépítés.
„ 20 *fiaskó* — balsiker, felsülés, kudarc.
„ 36 »*Kállay-paloták*« — a vámházak. A tréfás elnevezés Kállay Albertre utal. Kállay Albertet mint pénzügy-minisztériumi tisztviselőt osztották be szolgálatra Tisza Lajos királyi biztosságához, és ott a »városi ügyek« előadója lett; a szegedi vámügyek tehát az ő feladatkörébe tartoztak.
147 : 1 *battéria* — itt: ágyúüteg.
„ 27 »*Szeged tétessék Csongrád megye központjává*« — Ez a kívánság

Lap Sor

nem teljesült; Szentes maradt továbbra is a vármegye székhelye.

147 : 36 *luxuriózus* — fényűző, fényes, pompás.

148 : 10 *Szeged: Magyarország kisebbik fővárosa* — MK sokszor és sokféleképpen kifejezte Szeged iránti szeretetét. Jegyezzük föl ezt a bókját is hízélgő nyilatkozatai közé.

*

Minthogy a bevezető szakaszokban megvilágított két cikk nemcsak a PH egykorú olvasói számára nyújtott egymást kiegészítő tájékoztatást, hanem a mi tárgyi eligazodásunkat is elősegíti (egy újabb mozaik Mikszáth életrajzához!); — a május 20-i cikket is ideiktatjuk:

HÍRLAPIRÓK KIRÁNDULÁSA SZEGEDRE

(Saját tudósítónktól)

Már jeleztük távirataink között azon érdekes kirándulás főbb mozzanatait, melyet a fővárosi sajtó több lapjának képviselői tettek csütörtökön Szegedre Komjáthy Béla orsz. képviselő vezetése alatt, ki közvetlenül az árvíz után nagy és nehéz földadatot teljesített Szegeden. Tisza Lajos kir. biztos értesülve a társaság megérkeztéről, szíves volt a fővárosi vendégeket délutánra magához meghívni, hol nemcsak a rekonstrukció jelenlegi állapotáról adott számos fölvilágosítást, hanem elvezette a társaságot a Tisza partjára a rakpartok, szivattyúzási telep, sat. megtekintésére. A királyi biztost ez útjában az épp Szegeden időző Graeff lovassági tábornok és József főherceg adlátusa, továbbá Görgey honvédtábornok és Hild dandárparancsnok és ezredes is kísérték.

A társaság tagjai Tisza Lajost lakásáig kísérték, hol tőle elbúcsúzva, melegen megköszönték szívességét. Innen a reátanodába mentek, hol a királyi biztosság műszaki osztályának vezetője, Lechner osztálytanácsos, lekötölező készséggel mutatta be a város rekonstrukciójára vonatkozó nagyérdékű térképeket és tervrajzokat, nagy, de teljesen tájékoztató vonásokban elmondva mindazt, ami eddig Szeged újjáépítése érdekében történt. Csakugyan meglepő a kir. biztosság által rövid idő alatt elért rendkívüli eredmény. A város egy hatalmas töltés — reméljük mindenkorra — szétszakíthatlan gyűrűje által meg van védve a Tisza árja ellenében. Rakpartok, sugárutak, körutak többé-kevésbé előhaladott állapotban vannak. Tetszetős külsejű és mérveik nagysága által imponáló középületek vagy elkészültek már, vagy — mint pl. a közös hadsereg laktanyája és a pénzügyigazgatóság épülete — rövid hónapok múlva átadhatók lesznek rendeltetésüknek. A színház alapzata le van már rakva, a városház stílszerű újjáépítéséhez most fognak hozzá. A csatornázás keresztlüvelét a közterek parkírozása követi. Emeletes, kétemeletes, földszintes házak részint már teljesen feltöltött, részint csak ezután feltöltendő utcákon mintegy

varázsütésre emelkednek. Nem kevesebb, mint 1500 ház épült már eddig.

De mily óriási és bonyodalmas munka előzte meg ezt az eredményt! Az árvíz mindent romba döntvén — a tulajdonosok legtöbb esetben maguk sem tudták, merre vannak telkeik —, el kellett készíteni a város alaptérképét, mi a telekkönyv hiányosságánál fogva kétszeresen nehéz volt. A kisajátítási eljárás körül tudvalevőleg Komjáthy Béla szerzett magának nagy és Szegeden átalán halálan elismert érdemeket. Az ő rendkívüli erélyének és tapintatos eljárásának köszönhető főleg, hogy mintegy 5000 telek kisajátítása alig 3 és fél hónap alatt intéztetett el. A műszaki osztály azután a város újjáépítésének tervrajzait megállapítván, elsősorban is azon útvonalak elkészítéséhez fogott, melyek magasságuknál fogva a város belső védelmi vonalait képezik. De meg akarván könnyíteni a magánépítkezéseket is a szegényebb néposztálynak, 20 mintaépülettervet készíttetett különböző házakról. Ezek közül a legolcsóbb 950, a legdrágább 9000 forintba kerül. Mindannyi tetszetős, a városi jellegnek egyszerűségükben is megfelelő épület. E tervrajzokat sokszorosították és az építési engedély iránti folyamodvánnyal 13 krajcárért árusították. Számos ily tervek nyomán készült ház van már fölépítve Szegeden s mindannyi kellemes benyomást gyakorol a szemlélőre.

A monumentális híd s a színház érdekes tervrajzainak, valamint a reáltanodában elhelyezendő Somogyi-könyvtár csinos berendezésének megtekintése után a társaság köszönetét fejezte ki Lechner úrnak tanulságos magyarázataiért.

Esti nyolc órákor a fővárosi vendégek újra a Hungária-szálló első emeleti éttermében gyűltek össze, hol tiszteletükre kitűnően sikerült lakomát rendeztek. Ott voltak Pálffy Ferenc polgármester, Lechner Lajos osztálytanácsos, Kállay Albert miniszteri titkár, Marinkich törvényészki elnök, Novák József főjegyző, Zombory Antal tanácsnok, Lévy Ferenc tanár és szerkesztő, Ényedi Lukács szerkesztő, Pillich Kálmán, Török Sándor és Kalmár István ügyvédek, Vass Pál városi aljegyző, Pósa Lajos, a Szegeden megtelepült fiatal író és még többen — köztük természetesen Salamon Zsigmond királyi járásbíró, ki egész nap a legszeretettelőbben buzgólkodott a vendégek körül, s a rendezői tisztet vállalta magára. A magyaros étsor következő volt:

Halászlé
Túrós csusza.
Borjúpecsenye és liba.
Fejes saláta és idei ugorka.
Giardinetto.

Vacsora közben Erdélyi Náci jóhírű zenekara játszott.

Az első felköszöntőt Pálffy Ferenc polgármester mondta a fővárosi vendégeknek, rövid, de meleg szavakban üdvözölvén őket, mint a hírlapirodalom képviselőit, melynek Szeged városa oly sokat köszönhet, kérve a sajtó támogatását továbbra is.

Zajos éljenzéssel fogadott szavai után Borostyáni Nándor emelt szót. Nagy, szinte ellenállhatlan büverő rejlik — mondá többek között — a szegedi rögben, melynek vonzerejét érzi mindenki, ki valaha hosszabb időt töltött e városban, melyet könyörtelenül elsöpört ugyan az ár, de csak azért, hogy a romokból Szeged hatalmasabban és szebben emelkedjék föl, mint valaha. A szívós és törhetlen ragaszkodás, mellyel Szeged népe szülővárosa iránt viseltetik, átragad azokra is, kik megismerték e tősgyökeres magyar lakosságot. Utal a Budapestről lejött társaság két tagjára: Komjáthy Bélára és Mikszáth Kálmánra, kik huzamosb ideig lakván Szegeden, e várost annyira szívükbe zárták, mintha itt ringott volna bölcsőjük. Ez annak a jele, hogy Szeged nagy hódító erővel bír. És hódított is a magyarság ügyének s a magyar állameszmének e város mindig, mert erős, bevehetetlen bástyája volt nemzetiségünknek délen. Szóló meg van győződve arról, hogy híven tolmácsolja a fővárosi sajtó képviselőinek érzelmeit, midőn arról biztosítja Szeged városi közönségét, hogy a sajtó továbbra is szívén fogja hordani az alföld fővárosának szellemi és anyagi érdekeit. Pohárát üríti Szeged értelmiségére, mely jó és rossz napokban egyaránt hű vezetője volt a szegedi népnek.

A felköszöntők most gyorsan követték egymást. Egyessy Tisza Lajost és a kir. biztos hivatal-közegeit éltette, Acsády Ignác nagy tetszést keltett toasztjában a szegediek vendégszeretetét magasztalta, azt is mondván, hogy Szeged helyreállítása nemzeti érdek s hogy Szegedet e törekvésben támogatni nem érdem, csak kötelesség. Lévy Ferenc elmés és lelkes felköszöntésben a tollat dicsőítette, melynek a csákány, ásó s kapa mellett Szeged rekonstrukciójában oly nagy föladat jutott; Borostyáni Nándor Szeged város polgármesterére és tisztikarának jelenlevő tagjaira ürtett poharat; Ényedi Lukács Marinkich törvényszéki elnököt köszöntötte föl, sat. Nagy derűtséget keltettek Komjáthy Béla szellemes toasztjai, aki kifogyhatlan humorával fűszerezte a kirándulás kellemeit. Lelkesülten felköszöntötték Mikszáth Kálmánt, mint a város »fogadott fiát«. Szóval kedélyes mulatság volt ez, mely a szegediek igaz vendégszeretetről tett tanúságot. A társaság legnagyobb része zeneszó mellett mindaddig együtt maradt, míg csak a haladó idő arra nem intette a fővárosi vendégeket, hogy távoznok kell onnan, hol annyi előzékenységgel és rokonszenzvel fogadták őket.

KÖZÖS PÉNZÜGYMINISZTERT KERESNEK

M. *PH.* május 23., 141. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Személyi kombinációk

Szlávy József távozása után (aki 1880-tól 82-ig volt a Monarchia közös pénzügyminisztere) szükségessé vált e fontos pozíció betöltése.

Mikszáthnak kitűnő szatíra-tárgyat szolgáltatott ez az időszéri politikai kérdés. Sorra veszi a jelöltek és önjelölteket, s mindegyikkel kapcsolatosan megteszi a maga észrevételét.

Tisza Lajost jobban becsüli, semhogy szó nélkül hagyassa minden jelentősebb állásra való »beajánlgatását«. Ellenben az ó-konzervatív Szécsen Antal gróf szívesen fogadja a személyére vonatkozó kombinációkat, bár ő a legkevésbé számba vehető jelölt. (Mikszáth máskor is kigúnyolta Szécsent miniszteri szék utáni nosztalgiái miatt. Ezúttal még nevetségessé is teszi azzal a tréfával, hogy állítólagos jelöltségének hírért ő maga terjeszti. Ld. a karcolat végét!) Végül báró Orczy Bélát, a király személye körüli minisztert (ezen állásában báró Wenckheim Béla utódját), valamint a szintén ó-konzervatív báró Majthényi László honti főispánt mutatja be mint jelöltek. Majthényit »ragyás ember«-nek nevezi, aki »nem ösmeri az *éjlenek* édességét« — közismerten sötét múltja miatt, hiszen a Bach-korszakban egy ideig megyefőnök volt. . .

A karcolat pikantériáját növeli az a körülmény, hogy Mikszáth éppen csak azt a közéleti személyiséget nem említi, t. i. Kállay Benjaming, akit pedig nemsokára (1882. jún. 4-én) a király kinevezett erre a fontos tisztségre, ahol egyúttal a balkáni megszállott tartományok (Bosznia és Hercegovina) legfőbb adminisztrátora lett. Kállay Benjamin személyét illetően — úgy látszik — csak az utolsó napokban történt meg a »legfelsőbb« döntés, s így annak hírérl nem értesültek előre sem a bécsi, sem a pesti sajtó bennfentesei.

Figyelmet érdemel, hogy a Mikszáth által számba vett miniszterjelöltek személyével a Wiener Allgemeine Zeitung már három héttel előbb (!) (május 3-án) foglalkozott, és a bécsi lap híradását a Pesti Hírlap is átvette (május 4-én, 4. l.) »Ki lesz a közös pénzügyminiszter?« címen.

Mint Mikszáth karcolatának kétségtelenül egyik »forrását« ideiktatjuk a Pesti Hírlapnak ezt a kis cikkét, amely már csak azért is tanulságos, mert Szécsen Antal gróf — a legfőbb önjelölt — nem szerepel az »esélyesek« között:

»A Wiener Allg. Zeitung déli kiadása Szláv utódjának kérdésével foglalkozva így ír: Még e héten kell az elhatározásnak bekövetkezni a leendő közös pénzügyér személyét illetőleg, s eddigelé a magyar főváros legjobban értesült köreiben sem tudnak semmi bizonyosat. Szláv ugyan a magyar kormányelnök öcsét, Tisza Lajost ajánlotta a felségnek utódjául, de eddigelé sem neki, sem a sokat emlegetett többi jelölteknek nem tettek formyszerű ajánlatot. A hírlapok által fölemlített személyek közül többen kijelentették, hogy nem fogadhatnák el a megtisztelő felszólítást. Zichy József egészségi szempontokra hivatkozott, Tisza Lajos pedig arra, hogy neve Szeged felépítésével oly szoros kapcsolatban áll, miképp egyelőre még el sem hagyhatná Szegedet. A közös számszék elnöke, Tóth Vilmos, meg br. Orczy Béla miniszter nem alkalmasak e tárca átvételére. Ha tehát Tisza Lajos ragaszkodik (eddigelé csupán nem-hivatalos úton nyilvánított) elutasító álláspontjához, úgy a magyar kormány vagy intencióinak meg nem felelő jelöltet fog támogatni, vagy kénytelen lesz

osztrák jelölt felállításába nyugodni bele.« Így az Allg. Ztg. — fűzi hozzá a Pesti Hirlap; majd hozzát teszi: »Egy másik lap már meg is nevezi az esetleges osztrák jelöltet Coronini gróf személyében, akitől azonban éppen nem reméli a boszniai kormányzat javulását s így maga is azt óhajtja, hogy találjanak Szlávy utódjául alkalmas magyar politikust.«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 148 : 1 »a Tóth Lőrinc-féle banketten...« — Ágai Adolfot »az étel-
neműek jóságáért« azért »halmozták el mindenféle dicsé-
retekkel«, mert ő volt a díszbéd rendezője. (Ld. A Tóth
Lőrinc-lakoma c. cikk jegyzeteit)
- „ 6 *Bugy-Mihályfalva* — költött helységnév. Ehhez hasonló
összetételű — jelentéktelenségüket hangsúlyozó — község-
nevek többször is előfordulnak MK-nál. Itt, Szontágh Pál
válaszában szintén gúnyt, kicsinylést fejez ki, amint ezt a
9—12. sorokban is kifejti.
- „ 14 *Benedek-Apáti* — szintén jelentéktelenséget hangsúlyozó
helységnév.
- „ 19 »közjegyző-ügy« — A közjegyzői intézményt nálunk az 1874.
XXXV. t.c. léptette hatályba. Ettől fogva országszerte
ostromolták az igazságügy-minisztert egy-egy közjegyzői
állás elnyeréséért. — MK régebbi írásaiban is gúnyosan
jegyezi föl az ostromok megnyilatkozásait.
- 149 : 2 *Nibelungi harc* — MK kedvelt kifejezése a kisszerű politikai
küzdelmekre. Először egy 1873. évi novellájában alkalmazta:
Nibelungok harca, Krk 1. köt. 181. l.
- „ 6 *bepasszol* — beleillik, beletalál.
- „ 15 és 37 *király oldala melletti miniszter* — pontosabban: király
személye körüli miniszter; hatáskörét először az 1848-i
törvények, majd pedig az 1867-i törvények állapították meg;
hatáskörébe tartoztak főleg a címek és kitüntetések adomá-
nyozása, a királyhoz intézett feliratok közvetítése stb.
- „ 20 *gyűü* — fiatalokat összehoronzó falusi asszony; itt tréfá-
san: ajánló, protektor.
- „ 30 »*Kisfaludytársasági tag*« — Szécsen Antal gróf a politika
mellett szépirodalommal és történetírással is foglalkozott,
s ezért a Kisfaludy Társaság és a M. Tud. Akadémia tagjául
választotta. — MK gúnyja Gyulai Pált mint a Kisfaludy
Társaság elnökét illeti.
- 150 : 12—14 *mem a ruha teszi az embert... Ha csak nem asszony az
az ember. Mert azt aztán a ruhanélküliség teszi.*« — A köz-
mondásnak hasonlóan tréfás átalakításával találkozunk
MK *Tudtára adatik mindenkinek... c.* »fürdői novellá«-jában
is: »Uraim, önök azt mondják, hogy a ruha teszi az asszonyt.
Nem igaz! A ruha-nélküliség teszi.« (Krk 62. köt. 65. l.)

Lap Sor

160 : 17 *Függetlenség* — politikai, közgazdasági és társadalmi napilap, amely 1879-től 1887-ig működött; egy ideig a függetlenségi párt közlönye volt; szerkesztette és kiadta Verhovay Gyula.
„ 28 *peticionál* — kérvényez.

TISSOT NR. 2.

M. PH, május 24., 142. sz., 3. l. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

»Magyaros vendégszeretet« és nemzeti önérzet

A »Tissot Nr. 2.« kifejezést Mikszáth típusnévnek használja. Azokat a felületes külföldi írókat és újságírókat jelzi e névvel, akik rövid magyarországi tartózkodás alatt szerzett futó impresszióikat kényük-kedvük szerint eltorzítva tálalták otthoni közönségük elé.

Az efféle lelkiismeretlen tollforgatóknak — sajnos — meglehetősen nagy példányszáma volt forgalomban, jórészt a múlt század végén és a századfordulón.

Mikszáth Victor Tissot svájci francia újságíró prototípusnak, aki 1878 nyár végén Szegedre is ellátogatott, s írónk maga kalauzolta a városban francia kollégáját. (Ld. Krk 55. köt. 23—28. l.) Tissot kizárólag egzotikumokat keresett hazánkban s ennek megfelelően írta meg »Voyage au pays des Tziganes« című munkáját (1880). A reánk, magyarokra csöppet sem hízogó »beszámoló« Mikszáthot is nagyon bántotta, s bosszúságának ismételt kifejezést adott. Így például a Szegedi Napló számára írt egyik *Fővárosi tárcalevelében* (1881. jan. 9., Krk 60. köt.), ahol egy újabb francia zsurnalisztavendégüinktől (a »Gaulois« munkatársától) várja s reméli »Tissot munkájának kijavítását...«.

Egyébként a XIX. század s a korábbi századok francia közönségének hasonlóan ferde tájékoztatását, a rólunk rajzolt torzképek szomorú sorozatát tudományos alapossggal Eckhardt Sándor állította össze a Szekfű Gyula szerkesztette »Mi a magyar?« című kötetben.

*

E karcolat névtelen szerzője — akiben könnyű Mikszáthra ismerni — a szóban levő francia íróat ugyanúgy sorszámmal jelöli meg, mint annakidején saját magát, Kákay Aranyos Nr. 3. névjelzéssel.

A karcolatban bemutatott Adolphe Belot (a maga korában divatos színmű- és regényíró, aki a hatásvadászatban a sikamlósságot, sőt a pornográfiát sem vetette meg) azért kapta Mikszáthtól a »Tissot Nr. 2.« díszítő jelzöt, mert Tissot-hoz hasonló felelötlenésggel, léhasággal és bántó frivolitással szégyenítette meg a magyarságot; Mikszáth szerint: így köszönve meg »a vendégszeretetet, amelyben itt részesült«.

Belot egyik regénye készítette Mikszáthot e cikk megírására. Idézi is a regény címét: »La bouche de Mme X.« A folytatásokban közölt regény bevezető részéből értesült az itt tárgyalt pikantériákról. — A századvég hazai közönsége később magyar fordításban is élvezhette Belot szóban levő regényét; »Egy szép asszony ajkai« címen jelent meg 1890-ben.

Mikszáth e cikkéből érdekes megtudnunk, hogy mind Tissot úr, mind pedig Belot úr magyarországi látogatását »a jó Pázmány Dénes« francia kapcsolatainak és személyes meghívásainak köszönhetjük.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 151 : 10 »*habarék párt*« — az 1878. márc. 13-án egyesült ellenzéki pártok gúnyneve. (Ld. MK: *A politika svindlerei* c. röpiratát és ahhoz fűzött jegyzeteinket: Krk 54. köt.)
 „ 12 *a cher Dini* — a kedves Dini (Pázmány Dénes).
 152 : 10 *durch und durch* — keresztül-kasul.
 „ 11 »*Hungária*« — Budapest egyik előkelő dunaparti szállodája és étterme.
 „ 11 *devernál* — mulat, mulatozik.
 153 : 6 *parbleu!* — enyhe szitokszó; jelentése kb.: teringettét!

TISZA KÁLMÁN ÉS A GYEREKEK

M. PH, május 26., 144. sz., 1—2. l., a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A Mikszáth szerzőségét bizonyító anekdota a túlvilágról

Mikszáth előszeretettel szokta idézni Horatiusnak azt a mondását, amely szerint a kedves dolgok, történetek kétszer vagy akár többször újraolvasva is tetszenek (»Bis repetita placent«).

Nos, ezt az elvet gyakorlatilag is érvényesítette. Számos kedvére való történetet, anekdotát többször is elmesél olvasóinak mulattatására. Ezek közé tartozik a túlvilági tapasztalataról ígéréthez híven beszámoló kísértet története. Ezt az anekdotát Mikszáth többféle változatban mondja el, és mindig más és más a keret is, amelybe helyezi. Ezúttal — első alkalommal — Tisza Kálmán ajkára adja a Bosznia okkupációjának magyarázatát kérő gyerekek megnyugtatózásul. Második alkalommal (*A két koldusdiákban*, 1885) Veres Laci meséli el Apafi fejedelem színe előtt (Krk 3. köt. 93—95). Harmadszor pedig a *Különös házasságban* (1900) önálló fejezetet szentel a történetnek ily címmel: *Milyen lehet a túlvilág?* (Krk 13. köt.)

Az anekdotának további variációja az, hogy a két vitatkozó fél más-más felekezet papja. Ezúttal éppúgy, mint *A két koldusdiákban*: egy katolikus és egy kálvinista, a *Különös házasságban* viszont: egy katolikus és egy lutheránus pap áll egymással szemben.

Mikszáthnak húsz éven belül háromszor ismétlődő anekdotája — ahogy mondani szokták — »száz-százalékosan« bizonyítja a névtelen társa szerzőségét.

Ez a cikk eddig a szakemberek előtt is teljesen ismeretlen volt. Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiája (1917) sem említi, mert Rubinyi többnyire csak a Mikszáth nevével és közismert álneveivel (Scarron, Pluvius) jelölt írásait lajstromozta; tartalmi és stílus-elemzéssel nem bajlódott.

A szövegről

Mikszáth írásaiban elég gyakran előfordulnak szórakozottságból, figyelmetlenségből származó tollbotlások. Ezúttal is a két vitatkozó pap egyikét csak utóbb mondja — *következetesen* — katolikusnak és plébánosnak: legelső említésekor lutheránus papnak nevezte: 154 : 27 —28 »... hogy járt az egyszeri kálvinista és lutheránus pap.« — További egységes elnevezésének megfelelően a *lutheránus* szót *katolikusra* javítottuk !

Tárgyi magyarázatok

Lap sor

- 153 : 10 »a csizmadiák... örökké a csizmacsinálás művészetéről beszélnek.« — V. ö. MK *Mindenki lépik egyet* c. elbeszélésének (1902) bevezető szakaszaival (Krk 15. köt.).
- 154 : 3 *piquet*irozni — kártyázni; pikét (*piquet*): egy kártyajáték neve.
- „ 23 *okkupáció* — katonai megszállás itt Bosznia okkupációjáról van szó (ld. 4 : 5).

PÜNKÖSDKOR

M. PH, május 28., 146. sz., Melléklet 4. l. (= 12. l.) Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Mikszáth újságíró tollát gyakran megihletik az évről évre visszatérő egyházi és nemzeti ünnepek. Legutóbb a »fehér húsvét«-ról cikkezett, most pedig »piros pünkösd« szépségeit fúzi koszorúba. Mindkét alkalommal feltűnő ez ünnepnapok minősítése: »vallási regék«-nek nevezi őket. Figyelemreméltó megnyilvánulása annak, hogy Mikszáth vallásossága (amely mindössze a deizmusra szorítkozott, elvetve a tételes vallások tanításait) az egyházi élet jelenségeit

és a vallási mítoszt csupán az esztétikum szempontjából méltányolta. (Ld. kitűnő példaként *A gózoni Szűz Mária* c. elbeszélését: Krk 32. köt.)

Rendkívül érdekes jelenség, hogy MK szemléletében az egyházi ünnepek fogalma mint azonosul a néphit és népszokások képzetével. Piros pünkösöd napja a népi felfogásban a tavasz ünnepe, amikor is »Flóra szép leányai elborítják a földet...«. Utal a költők pünkösödöt dicsőítő dalaira is; nem nevezi meg őket, de minden olvasója tudhatja, hogy utalása elsősorban Balassi Bálintra vonatkozik.

Jellemző a cikk befejezése is: az érzelmes lírában való feloldódást MK az utolsó percben fanyar, mondhatni cinikus fordulattal hártja el.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

156 : 1 »A tüzes nyelvek ilyenkor szállanak le...« — A tüzes nyelvek — »a béke galambjával együtt (156 : 11) — a Szentlélek szimbólumai. Az apostolokra szálló tüzes nyelvek a minden nyelveken való igehirdetés adományát jelentik. (Apostolok cselekedetei 2,1—13.)

„ 15 »Flóra szép leányai« — MK egyik kedvelt költői képe. A Tavasz mitológiai istennőjének »szép leányai«: a virágok. Ezzel a képpel legutóbb *Hervadás* c. »szézon-tárcájában«-ban találkoztunk: »Flóra legszebb leányai, a rózsák...« (Krk 62. köt.) Ez a kép oly gyakran előfordul MK írásaiban, hogy névtelen cikkek esetén egymagában is bizonyítja MK szerzőségét.

157 : 5 stb. »...örüljünk, hogy van valami, amit le nem foglalhat a végrehajító...« stb. — Ezeket a záró sorokat v. ö. MK adó- és finánc-ellenes cikkeivel, aminek pl. *Egy becsületes állampolgár egy közönséges napjának hűséges leírása* (Krk 53. köt.), *Az ablakadó* és *Jó az öreg a háznál* (mindkettő Krk 62. köt.) stb.

Irodalom

Bisstray Gyula »Mikszáth néprajza« c. tanulmányában (Salgótarján, 1972., 7. l.) számba veszi a pünkösddel kapcsolatosan Mikszáthnál előforduló utalásokat. Kiemeli, hogy Mikszáth »az apostolokra, a Jézus igehirdető társaságára szálló „tüzes nyelvek” legendájából kiindulva pünkösdkor rendszerint humoros vonatkozásban foglalkozik a „nyelvek”-kel, felsorolva a közeletben és népéletben gyakrabban szereplő nyelveket... A legparádésabb pünkösdi népszokásról: a pünkösdi király megválasztásáról (a „pünkösdi királyság”-ról) Mikszáth „néprajza” hallgat. Annak egyik látványos esetét úgyis megírta Jókai. Mikszáth beéri azzal, hogy a „költők dalában dicsőített napot”, „áldott szép pünkösdnek gyönyörű ünnepét” kirándulásokra s a majálisok és juniálisok kiélvezésére ajánlja.«

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KARCOLATOKRÓL

A Krk 62. kötetében megkezdtük Mikszáth országgyűlési karcolatainak közlését. Az egyedül helyes és célravezető közlésmódot választottuk, midőn minden egyes karcolat jegyzetanyagát a vonatkozó országgyűlési tudósítások krónikájával vezettük be.

Az egykorú olvasók — akiknek körében Mikszáth »T. Ház« c. karcolatai oly nagy népszerűsége tettek szert — abban a kényelmes helyzetben voltak, hogy Mikszáth szinte mindennapos karcolatát követően, ugyanazon a lapon olvashatták a Pesti Hirlap egy másik munkatársának, a parlamenti tudósítónak részletes beszámolóját az egyes ülésekről — a képviselők (a »szónokok«) beszédeinek úgyszólván teljes szövegével. A krónika és a satirikus tükörcép kölcsönösen megvilágította egymást.

A mai olvasótól már kilenc évtized messzisége választja el az akkori politikai, társadalmi és gazdasági problémákat nemcsak apró részleteikben, hanem majdnem teljes egészükben. Az egykorú tudósítások nélkül tehát többé-kevésbé értetlenül maradnának az ott tárgyalt kérdések és Mikszáth karcolatainak aktuális vonatkozásai.

Ezért a jelen Krk szükségszerűen alakította ki a karcolatoknak itt érvényesített közlésmódját. Meggyőződésünk, hogy az egykorú parlamenti tudósításokból kivonatolt krónikák jegyzetbeli közlése nélkül még Mikszáth karcolatai sem köthetnék le teljesen a mai és holnapi olvasót. Viszont reméljük azt is, hogy az akkori aktualitások megvilágításával ismét visszanyerik régi fényüket ezek az ezer ötlettől csillogó-ragyogó publicisztikai remekművek.

*

Előre bocsátjuk még, hogy az egyes kötetek *Országgyűlési karcolatok* c. részébe (amely most már folyamatos ciklussá válik) Mikszáthnak csupán a parlamenti ülésekkel foglalkozó írásműveit soroljuk (a parlamenti bizottsági üléseket is ideértve), viszont a delegációk működéséről szóló, azokat karikírozó karcolatokat a kötetek első felében közölt »cikkek« közé osztjuk be, mert azok egyetlen esetben sem közvetlen, személyes jellegűek, mindig csak a kiszivárgott hírek vagy hivatalos kommunikék glosszái.

*

Az 1881. szeptember—decemberi országgyűlési karcolatokhoz írt bevezető jegyzeteink szerint (Krk 62. köt. 289—293. l.) legfőbb törekvésünk az, hogy kiküszöböljük az irodalomtörténetbe és köztudatba belerögződött ama téves felfogást (amely éppen az író egy kései, odavetett megjegyzésén alapult!), hogy tudniillik *Mikszáth nem 1882 elején kezdte meg országgyűlési karcolatainak sorozatát a Pesti Hírlapban, hanem már 1881. szept. 27-én*, mindjárt a nyári választások-teremtette »új Ház« első üléséről szóló humoreszkjével.

Rámutattunk arra, hogy a tévedést elsősorban Várdai Béla 1910. évi és Rubinyi Mózes 1917. évi Mikszáth-életrajza rögzítette a köztudatba. A kezdőpontot azonban egyikük sem tudta pontosan megállapítani. Várdai 1882. jan. 15-től, Rubinyi pedig csak az első Scarron névjelzésű karcolattól, 1882. febr. 26-tól számítja Mikszáthnak a »tisztelet Ház«-at görbetükre elé állító írásművei sorozatát.

Mindkettőjüket és az egész régebbi Mikszáth-irodalmat az a közismert tény tévesztette meg, hogy Mikszáth előtt Törs Kálmán alakította ki, illetőleg vezette a Pesti Hírlapnak ezt a rovatát. Való igaz is ez a tény, de a régebbi Mikszáth-irodalom elmulasztotta megvizsgálni, hogy vajon Törs Kálmán és Mikszáth Kálmán névtelen karcolatait nem lehetne-e beható stíluselemzéssel megkülönböztetni, és időbelileg határozottan elválasztani egymástól?

Mi a magunk részéről a Krk 62. kötetében és a jelen kötetben ezzel a módszerrel dolgoztunk, s vizsgálataink eredményeképpen állítjuk a 62. kötetben közölt 18 karcolat és a jelen kötetbe foglalt névtelen karcolatok kétségtelenül mikszáthi szerzőségét.

A karcolatokhoz fűzött bevezető és tárgyi jegyzetekben egytől egyig felfogásbeli, stílusvizsgálati és motívumegyeztetési bizonyítékok segítségével azonosítottuk e névtelen írások szerzőjét Mikszáth személyével. Ezt a bizonyító eljárást esetenként, szükség szerint a továbbiakban is folytatjuk.

De pozitív bizonyítékaink igazságát a jelen kötetben egypár példával negatív szempontból is megtámasztjuk. Éspedig úgy, hogy a tévedések és bizonytalankodások fő okozóját, Törs Kálmánt közvetlenül is bemutatjuk az olvasónak. Hadd lássa mindenki: hogyan írt, hogyan érvelt, bírált és gúnyolódott a publicista Törs Kálmán. Az ily módon minden olvasó számára lehetővé tett összehasonlítás most már remélhetőleg egyszersmindenkorra megszünteti az irodalomtörténetben Törs Kálmán ártatlan jogbitorlását. . .

De ezen összehasonlító példák mellett még két fontos mozzanatra kell felhívunk a figyelmet.

Az egyik az, hogy amikor a Pesti Hírlap szerkesztősége és kiadóhivatala 1882. márc. 20-i számában (mindjárt a címlapon) közölte április—június hónapokra szóló előfizetési felhívását, abban csupán három legfőbb *vezércikk-írójának* nevét sorolta fel; ezek: Eötvös Károly és Törs Kálmán országgyűlési képviselők (»lapunk politikai részének állandó munkatársai«), valamint Beksics Gusztáv. A többi munkatársat a felhívás nem említi; Mikszáthot sem. Ettől az időponttól kezdve elég sűrűn találkozunk a *t. k.* betűjegyet használó Törs Kálmán vezércikkeivel. Ezzel szemben az országgyűlési karcola-

tok rovatában 1881 szeptemberétől 1882 május végéig (ameddig a jelen Krk-kötet időköre terjed) mindössze egy ízben (épp a fenti előfizetési felhívást megelőző napon: 1882. márc. 19-én) akadunk egy *t. k.* betűjelű *Apróságokra*, mintegy búcsúzóul a rovattól... És ez az előbb-említett második fontos mozzanat!

Tárgyi és stílusis összehasonlítással Törs Kálmánnak két jellegzetes írását, két *t. k.* szignóval jelölt vezércikkét választottuk ki a Pesti Hirlap 1882 januári, illetőleg május-végi számaiból.

Ezek a vezércikkek annyira magukon viselik Törs Kálmánnak Mikszáthétól eltérő publicisztikai irányát (előadasmódját, nyelvét, stílusát), hogy az összehasonlítást bárki könnyűszerrel elvégezheti és láthatja a nagy különbséget Mikszáth színes, ötletes, eredeti műfajformája és másfelől Törs Kálmán kevésbé élénk, többnyire bizony igen átlagos referátumai között.

Az összehasonlítással nyújtott *mintadarabokat* Mikszáth alábbi cikkeinek és karcolatainak jegyzetanyagában helyeztük el:

január 15. *Apróságok a Házból* c. karcolatának jegyzeteihez csatoltuk Törs Kálmán »A budgetvita előtt« című, január 12-i vezércikkét;

május 21. *Apróságok a Házból* c. karcolatának jegyzeteihez csatoltuk Törs Kálmán »Tanulság a boszniai vitából« című, május 25-i vezércikkét.

TARTALMI ÁTTEKINTÉS

Az országgyűlési karcolatoknak e kötetbe sorolt darabjai tárgyukat tekintve meglehetősen szűk körben mozognak. Az első tíz hét üléseit az 1882. évi költségvetés tárgyalása, az úgynevezett »budgetvita« töltötte ki.

Az olvasó könnyebb eligazodása végett mintegy tartalommutatóul részletezzük a tárgyalások rendjét:

A »karácsonyi vakáció« után jan. 11-én ült össze először a Ház.

A költségvetés *általános* tárgyalása jan. 25-ig tartott.

A jan. 26-i ülésen megkezdődött a költségvetés *részletes* tárgyalása. Ezen az első napon a királyi udvartartás és a miniszterelnök költségvetése került *szőnyegre*.

Jan. 27-től febr. 6-ig a delegációk ülésezése miatt szünetelt a parlament.

Febr. 7-én a király személye körüli minisztérium és a horvát—szlavon—dalmát minisztérium költségvetését szavazták meg.

Febr. 8-án a belügyi, majd pedig az igazságügyi tárca költségvetésére került sor.

Febr. 11-én következett a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének vitája.

Ez után (febr. 21-ig) a pénzügy-minisztérium költségvetését tárgyalták.

Majd pedig (febr. 21-től 24-ig) »a délvidéki lázadás költségei« fölött vitakoztak.

Febr. végén a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium költségvetését tűzték napirendre.

Március első napjaiban a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium költségvetését tárgyalták. Márc. 7-én emellett a honvédelmi minisztérium költségvetését is elintézték.

Ezzel a költségvetési viták véget értek.

A parlament üléseinek további ügyrendjén a következő tárgyak szerepeltek:

Márc. 9.: törvényjavaslat a szegedi királyi biztosság (Tisza Lajos hivatala) működésének meghosszabbításáról.

Az április havi munka mindössze két nem jelentős ülésre szorítkozott (ápr. 1. és 29.). E két ülés között a húsvéti ünnepek és a delegációk ülésezése miatt szünetelt a parlament.

Május 4.: az 1880. évi zárszámadások tárgyalása.

Május 9—12.: törvényjavaslat az osztrák—magyar vámterület általános vámtarifájáról.

Május 15—27.: törvényjavaslat a delegáció által megszavazott 21 millió rendkívüli hadi szükséglet fedezéséről.

Ezután jún. 2-ig a közbeeső pünkösöd miatt parlamenti szünet. (A júniusban folytatódó ülésekről következő kötetünk országgyűlési karcolatai adnak majd számot.)

A fenti tárgyalások, viták és szavazások menetéről számol be Mikszáth az itt közölt karcolatokban. Éles szemű megfigyelései, szellemes előadásai, gúnyos kommentárjai tanulságos dokumentummokká varázsolják századvégi történelmünknek ezeket a látszólag »szürke« eseményeit.

AZ »ÚJ HÁZ«

M. PH, január 3., 3. sz., 3—4. 1. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége. — A dunaparti Országház terve

Mikszáth — mint a PH országgyűlési karcolatainak írója — a parlament életének minden jelenségében megtalálta a kedvére s tollára való mozzanatokot. Főlényes csipkelődése oly jellemzően nyilatkozik meg mindezen karcolataiban, hogy pusztán szelleme szikráinak fel-felvillanásából ráismerhetünk írásaira.

Ezúttal a dunaparti új Országház épületének terve és beosztásának részletes ismertetése készítette kritikai megjegyzésekre. Szokása szerint: az előtte fekvő hírcikk vagy közlemény szakaszait veszi sorra, s mindenikhez hozzáfűzi gúnyos észrevételeit.

Egyéni stílusjegyeit és visszatérő motívumait alább, a Tárgyi magyarázatoknál részletezzük.

A karcolat hiánytalan megértéséhez szükségesnek tartjuk teljes egészében ideiktatni »a leendő Ház külső ábrázatjának leírását«, úgy, ahogy azt »az összes lapok körülményesen közölték« — amint erre

Mikszáth maga is utal (162 : 25—28). Így legalább az olvasó Mikszáth műhelymunkáját is tanulmányozhatja és élvezheti. Íme:

A MAGYAR PARLAMENT ÚJ PALOTÁJA

Magyarország törvényhozásának új épülete, mint az már végérvényesen el van döntve, a Tömő-téren, tehát a Felső-Dunasornak azon részén fog épülni, hol a jelenlegi paloták sora végződik, közvetlenül mögöttük, de kellő szabad térrel épülete körül. Az épület főhomlokzata természetesen a Dunára nylik. Minthogy azonban a Duna e helyütt éles szög alatt vág neki a palotasornak, a parttal párhuzamos-sá a palota homlokzatát építeni nem lehet, de hogy az előtte elterülő tér ne legyen ferde négyszög, a parlament előtt kiegészítő alakban néhány promenade terürend el, mely a fölös részt elfoglalja; e promenade két részből, két nagyobb parcellából álland s külön, díszes sétányul fog szolgálni.

Az tudvalevő, hogy a pályázat már ki van hirdetve: 3.000 frt az első díj; a nyerő terv kivitele esetében a díjat megkészterezik. Csak magyar állampolgár pályázhat. Föltételül stíl tekintetében nincsen semmi előírva, csak kívánatosnak van jelezve, hogy csak bizánci-, román-, esúcsíves gót- vagy a renaissance-stílnak valamelyik válfaja legyen. Ugyanilyen jelzés gyanánt kívántatik meg, hogy a fűtés központi fűtőrendszerrel történjék; a termek akusztikájára nagy figyelem fordítandó, s hogy a szellőztetés lehetőségéről is kellőleg legyen gondoskodva. Az épületben a képviselőház és főrendiház helyiségei együtt lesznek, s egyikhez, valamint a másikhoz majdnem teljesen egyenlő nagyságúak és számúak a mellékhelyiségek, bár némely részletben jelentékeny az eltérés; így különösen a nagyterem nagyságában, amennyiben a képviselőházban 444 ülőhely készítenőd, mindenik előtt írópöccel, míg a főrendiházban csak 300.

A *képviselőházban* szükséges azonkívül: elnöki emelvény, azon 6 jegyző számára hely; emelvény az előadó számára, a ház asztala, 10 miniszteri szék íróasztallal, a gyorsírók emelvénye 12 hellyel a terem olyan részében, honnan irodájukkal könnyen közlekedhessenek; karzat mintegy 220 egyénre; ez föloszlik: felsőházi tagok páholyára, idegenek, hölgyek, képviselők páholyára, hírlaptudósíftók karzatára (csak 20 hellyel) és nyílt karzatra, melyben nem álló, hanem ülőhely lesz mintegy 120. A nagyterem előtt lesz előszoba, hol az irományokat osztják ki, az előcsarnok, a buffet, a ruhatárak és a könyvtár; ezekhez tartoznak: a tágas fogadóterem, a betegszoba 2 nyugággal és íróasztallal, egy szoba e mellett az orvos számára; hét osztályterem 50, egy osztályterem 40 és egy tanácskozó 40 egyén számára, kiken kívül 12 hírlapíróra és 4 gyorsíróra számítandó hely mind e termekben; egy osztályterem karzattal, elnöki emelvénnel, mintegy 80 tanácskozó és 70—100 hallgató számára, (e terem a delegációk számára tartandó fönn).

A *főrendiház* nagyterméhez az osztálytermek helyett csak két tanácskozó-terem tervezendő, egyik 40, másik 20 egyén számára.

Ezután szükséges a 40 egyént befogadó elnöki elfogadó-terem, a hozzá szükséges mellékhelyiségekkel az elnök, titkárja és irodája számára.

A nagyterem világításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a világosság az ülésezők szeméit ne sértse, de a főlepvilágítás [tétővilágítás] lehetőleg mellőzendő.

A háznagyi hivatal helyiségeinek tervezésénél gondoskodni kell arról, hogy a háznagynak, irodájának és a jegyek kiosztójának külön szobája legyen.

A képviselőház irodája 8 írnok számára rendezendő be, azonfelül, valamint a főrendiháznál is, szükségesek az irattár helyisége, az összeolvasó szoba, az irodaigazgató szobája és a nyomtatványok raktára. A gyorsiroda 3 teremből áll a gyorsírók számára; van ezenkívül két kisebb és két nagyobb szoba, ezenkívül egy szoba a napló-szerkesztőnek és egy előcsarnok.

Négy szobát kap a képviselőház s ugyanannyit a főrendiház szolgaszemélyzete és a teremőrök. Vannak ezeken kívül közös helyiségek, melyek azonban csakis a képviselők és főrendiház tagjai által lesznek hozzáférhetőkké téve; ilyen: egy nagy közös csarnok 200 egyén számára, tágas váróterem a miniszterek szobái — szám szerint 8 — előtt, egy terem, mely esetleg minisztertanácsok megtartására is alkalmas, és előszobák; a könyvtár 50—60 000 kötetre, egy olvasóterem 50—60 olvasó számára, két társalgó és két íróterem és a hozzá tartozó mellékhelyiségek.

A buffet 70—100 személyre rendezendő be a könyvtári társalgó-termek mellett; a buffet mellékhelyiségei: konyha, pince, kamra stb.

A levéltár 4 tágas terem és egy szoba. Számbaveendő helyiségek ezenkívül: a posta-, a távíróhivatal, a könyvomda, a szertár, a rendőrök, a tűzoltók és tűzoltószerkek számára. Továbbá szükségesek a főbejáratoknál két házmester és két kapus lakhelyiségei és a szolgák lakásai.

A parlament épületén leendő kijárásokra nézve a program azt mondja: »Legalább 4 kocsimegálló tervezendő: 2 az ünnepélyes, 2 a rendes alkalmakra. Ezek közül egy-egy a főrendiházhoz és egy-egy a képviselőházhoz vezessen. A kocsik száraz és lehetőleg léghuzammentes helyen állhassanak meg. Gyalogbejárók a házak tagjai és a vendégek részére a kocsimegállók mellett tervezendők, — a kezelőszemélyzet, cselédség stb. számára pedig külön és minél több.« A házban két terem lesz a telefon számára.

Mindennemű fölvilágosítással egyébiránt Ney Béla főmérnök, a kiküldött bizottság jegyzője szolgál.

(A közleménynek ez a szövege a Pesti Hirlap 1882. jan. 3-i számában, tehát Mikszáth cikkével azonos számban található, de valamivel hátrább, a 10—11. lapon.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

161 : 7 »az ideiglenes országház a híres Sándor utcában« — a régi országház máig fennálló épülete a Sándor utca (ma: Bródy Sándor utca) 8. sz. a.; Ybl Miklós alkotása (1863—64).

- 161 : 9 *Lipót me...* — Lipótmező: az ottani elmeógyógyintézet (bolondokháza) köznyelvi elnevezése. (Itt: MK csipősgúnyja.
- ” 9 a *Tömő tér a Dunaparton* — a mai parlament telkének és környékének (a Kossuth Lajos térnek) eredeti neve.
- ” 12 a *Vámház* — a budapesti fővámház Ybl Miklós alkotása (1871—78).
- ” 12 a *Margit-híd* — 1872—75-ben épült egy párisi cég tervei szerint; 1876. ápr. 30-án nyitották meg.
- ” 13 *indóházak* — a Nyugati pályaudvar, a Keleti pályaudvar
- ” 13 *postaház* — a Skalnitzky Antal tervei alapján az 1870-es években épült főposta (V., Városház utca 18. sz.).
- ” 13 a *Várkert* (a budai várkert-bazár) — szintén Ybl Miklós alkotása.
- ” 13 a *Sugárút* — ld. MK *A Sugárúton* című, jan. 30-i cikkét és ahhoz fűzött jegyzeteinket.
- ” 13 *Operaház* — Ybl Miklós alkotása (1874—84).
- ” 14 *Nemzeti Színház* — MK itt csakis a régi Nemzeti Színházra utalhat, amelynek épülete a Múzeum körút és a Rákóczi út sarkán állott. A későbbi Nemzeti Színház — eredetileg Népszínház — a Rákóczi út és Nagykörút sarkán, 1875-ben épült, de ebbe csak századunk elején költözött be a Nemzeti. (Mindkét színházépület fényképét ld. a Krk 60. kötetében.)
- ” 24 *egy fedél alá építünk a méltóságos főrendekkel* — A főrendiház addig a Nemzeti Múzeum dísztermében ülésezett.
- 162 : 2 *üzenet* — a képviselőház és a főrendiház *üzenetek* útján érintkezett; a t. Ház *üzenet*-képpen küldte át és kapta vissza az elfogadott törvényeket.
- ” 7 *eddig csak székék urai voltak, most már „szobaurak” lesznek* — MK ekkori stílusának egyik jellegzetes sajátossága — a szó-játék — itt sem hiányozhat.
- ” 18 *büktéri* — csekélység, semmisség. (MK-nál gyakran előforduló kifejezés.)
- ” 23 *egy Móricz-gyerek* — Tisza Kálmán pártfogoltjait (protekciónak élvezőit) nevezte így Mikszáth. E gyűjtőnév Móricz Pálnak, Tisza Kálmán fő *mamelukja*-nak személyére utal. — A protekció csak számára — ha nem volt üresedés — új állásokat is létesítettek; ilyennek tervezi MK tréfásan az *országházi főkalauz* állást.
- ” 31 *eh bien!* — nosza! jól van! itt: ugyan kérem! (MK-nál gyakran előforduló kifejezés — franciás műveltségének jelzésére.)

A VAKÁCIÓ UTÁN

M. *PH, január 12., 12. sz., Mell. 2. l. (= 10. l.) Műtáji szó alcíme: Karcolat a Házból. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A január 11-i és 12-i ülés

A karácsonyi ünnepek után január 11-én volt a Ház első ülése; mindössze egy óra tartamú ülés (d. e. 11—12 óráig). Rövid tárgysorozatát a karcolatban Mikszáth éppen csak jelzi.

Péchy Tamás elnök mindenekelőtt üdvözölte az újévben a Ház tagjait. Jelenti továbbá, hogy Prileszky Tádé és Orbán Balázs képviselők megválasztása óta a szabályszerű harminc nap elteltével, nevezettek végleg igazoltattak. Végül bemutatja az időközben beérkezett feliratokat és kérvényeket, melyeknek sorozatát Mikszáth »rettenetes hosszú létániá»-nak nevezi.

Szapáry Gyula gr. pénzügyminiszter három törvényjavaslatot nyújt be: a kőolajvám fölemeléséről és az ásványolaj-adóról, továbbá az 1871 : 42. t.-c.-nek, vagyis a Sugár úti építkezések adómentességének magyarázatáról, végül az erdélyi ref. egyházkerülettel kötött egyezségről. Mindezen törvényjavaslatok a pénzügyi bizottsághoz utasítottak.

Tisza Kálmán miniszterelnök bemutatja az országnak az 1877. év második felére és az 1878. évre vonatkozó közegészségügyi viszonyairól szóló jelentést, amely ki fog nyomtatni.

Csáky László gr. bemutatja az összeférhetetlenségi bizottság jelentését, amely szerint Csiky Kálmán képviselő ügyében, aki egyzersmind a Ludovika Akadémia tanára, összeférhetlenségi esetet nem lát.

Pauler Tivadar igazságügy-miniszter két törvényjavaslatot nyújt be a gyámsági és gondnoksági törvény módosításáról, valamint az uszoráról és káros hitelügyletekről. Ez utóbbi javaslata nem tartalmaz gyökeres reformot, s csak mintegy függelékül szolgál az 1868. és 1877. évi ily tárgyú törvénycikkekhez. A benne foglalt főbb korlátozó elvek a következők:

A kölcsönkérők szorultságának, tapasztalatlanságának és könnyelműségének teljes kizsákmányolása pénzbírság, esetleg fogságbüntetés alá esik. Az uszorának szinlett jogügyletbe való burkolása (p. o. váltó), valamint üzletszerű folytatása fokozott pénzbüntetéssel és fogházzal, valamint egyéb mellékbüntetésekkel sújtatik. Fenyíték esetén az uszora-ügylet a törvényszék által semmisnek mondatik ki, de a valóban kölcsönadott összeg 6%-os kamataival együtt sértetlenül marad. A büntető eljárás csak magánvád folytán indíttatik meg. Az adós becsületszavával gyakorolt presszió pénzbüntetést von maga után. [Mikszáth gyakran említi a »Pénz becsületszóra« címen gyakorolt eme pressziót!] A kamatok csak a tőke mérvéig szaporodhatnak, a fölös kamat meg nem ítéltetik. Kamatok után kamat ki nem köthető.

Pauler miniszter mindkét törvényjavaslatát áttették az igazságügyi bizottsághoz.

Ezután *Péchy Tamás* elnök indítványára a Ház határozatilag kimondta, hogy az 1882. évi költségvetés tárgyalását a »holnap« d. e. tíz órakor tartandó ülésen kezdi meg.

*

Minthogy e *jan. 12-i ülésről* Mikszáth nem emlékezik meg, jól lehet annak némely mozzanatára később utalások történnék: közöljük rövid krónikáját:

Kezdetét vette a budget-vita. A vitát *Hegedüs Sándor* nyitotta meg, a pénzügyi bizottság nevében elfogadásra ajánlván a költségvetést. Utána általános figyelem között *Somssich Pál* emelt szót. Éles bírálattal alá vette a kormánynak hét éven át folytatott pénzügyi és közgazdasági politikáját, kimutatván, hogy a kormány nem volt képes kitűzött feladatát: az államháztartás egyensúlyának helyreállítását keresztülvinni; és minthogy az előzmények után ez irányban sikeres működés jövőre sem várható, ő (*Somssich*) a maga és elvtársai, vagyis a mérsékelt ellenzékiek nevében olyan értelmű határozati javaslatot nyújt be, hogy a Ház a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául ne fogadja el. Majd *Eötvös Károly* szólalt fel a függetlenségi párt nevében. Hatásos beszédében leginkább az előadónak (vagyis *Hegedüs Sándornak*) mai és a pénzügyminiszternek a költségvetés előterjesztése alkalmával mondott beszédei ellen polemizált, és végül a maga és elvtársai nevében szintén olyan értelemben nyújtott be határozati javaslatot, hogy a Ház a költségvetést még általánosságban se fogadja el.

Ezzel a vita folytatása a *jan. 14-i, szombati ülésre* halasztatott. [A közbeeső *jan. 13-án, pénteken* — e kétszeresen baljóslatú napon — a babonás Ház nem tartott ülést! Pláne, hogy az évi költségvetésről folyt a szó!]

A *jan. 14-i ülésről* aztán már Mikszáth is megemlékezett.

A szövegről

Javításaink és megjegyzéseink (zárójelben a PH eredeti szövege):

Lap Sor

- 163 : 9 b. *Sennyey Pál* (b. *Senyei Pál*)
„ 17 szólt bele még egy vörösebb. [Szabatosabb lenne így: szólt bele egy még vörösebb (tudniillik egy Madarász Józsefnél is vörösebb, baloldalibb, radikálisabb képviselő).]
164 : 2 akkuráte (akurate)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 163 : 1—3 A »hosszúnap«-ról és a hozzáfűződő »babonás néphit«-ről ld. A száz arany című, *Scarron* névjelzésű karcolathoz fűzött jegyzeteinket (márc. 17.). E »babonás néphit«-nek a jelen névtelen cikkben való újabb előfordulása egymagában elegendő ahhoz, hogy Mikszáth szerzőségét igazoljuk.
„ 10 *Ellenőr* — *Tisza Kálmán* felhivatalos lapja (A Hon-nal együtt).
„ 12 *gr. Apponyi Albert*et szintén erősen konzervatív felfogása miatt és mint a mérsékelt ellenzék egyik vezérét mondja MK »kisebbségi *Sennyey*«-nek.

- 163 : 12 »a nagy hallgató« — Sennyey Pál. Politikai terveiről, programjáról (ha ugyan volt) mindig rejtélyesen, titokzatosan hallgatott. Ezt a magatartását MK 1878-ban, *Még újabb fény- és árnyképek* c. ciklusában is kigúnyolta (Krk 54. köt.). Ellenérzése minden róla szóló írásában megnyilvánul. Itt is, alább: »az újabb kor nagy politikusának mélyen elrejtett abbéli szándéka...« stb.
- 164 : 2 *akkuráte ügy* — pontosan úgy, éppen úgy.
 ,, 5 *létánia* (a litánia szó pongyola, lepcsés ejtéssel) — itt: valaminek hosszu, unalmas felsorolása.
 ,, 9 »*Pauler nagy fészkelődése...*« — Pauler Tivadar ideges, izgékony természetét MK többi parlamenti karcolatában is kiemeli.
 ,, 14 »*az uzsora is megszűnik már!*« — Életének mélypontján, 1876—77 másfél esztendejében a szerződés nélkül álló MK közvetlenül, saját bőrén tapasztalta a megszorult kisembereket kizsákmányoló »üzletágak«: az uzsorások és a zálogházak tevékenységét. Ezért ezeknek a soroknak szubjektív melléköngéje is van.
 ,, 15 »*minek már akkor a fű, ha a lovak kivesztek?*« — Ehhez hasonló, népies ízű szólásformával már találkoztunk MK ez időbeli írásaiban.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, január 15., 15. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) Névjelzés nélkül.*
 Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége. — A január 14-i ülés kiegészítő krónikája

A t. Házzól szóló karcolataiban Mikszáth többször is megmondta, hogy ezeket a beszámolóit elsősorban a női olvasóközönség szórakoztatására és »tájékoztatására« írja. (Jó tíz esztendő múlva, 1893-ban levélförmában, önróniás szerepjátszással mint »Katánghy Menyhértnek feleségéhez írt leveleit« közli országgyűlési karcolatait.) Éppen ezért nagyon természetes, hogy a jelen *Apróságok*ban olyanformán sorolja fel a női karzat előkelő hölgyvendégeit, mintha csak báli tudósítást írna. (A javában folyó farsang erre stílszerű alkalmat is nyújt!)

Mikszáth szerzőségét ezúttal fölösleges volna részletesen bizonygatni. Az állandóan tolla hegyén levő aktuális témák felsorakoztatása (farsang, kaszinó, a bécsi Ringtheater katasztrófája, a napirendbe minduntalan »belekotyogó« miniszterek, a szlovák szavakkal tűzdelt makaróni-mondat, a dzsentri-ifjakkak kenyérkereső pályákra való utasítása, az Ossák és Pelionok megismétlődő említése stb. stb.) — a karcolatnak majd minden szakaszában Mikszáth pennájára vall.

*

A szóban levő jan. 14-i ülésen a t. Ház folytatta az 1882. évi költségvetés általános tárgyalását.

Szapáry Gyula gr. pénzügyminiszter mindenekelőtt *Somssich Pál* és *Eötvös Károly* beszédeire válaszolt. Cáfolja *Somssich* számbeli adatait; állítja, hogy »ma tíz millióval jobban áll a mérleg, mint 1875-ben«. Valamint azt sem fogadhatja el, hogy harminc évvel ezelőtt (1852-ben, a *Bach*-korszakban!) kedvezőbbek lettek volna állapotaink, mint ma. E tekintetben utal a magyarság terjedésére, különösen a városokban, utal gazdasági állapotaink javulására, a városok emelkedésére stb.

Ezután áttér *Eötvös Károly* beszédeire, állítva, hogy a tulajdonképpeni deficit csak 23 millió... (Mindezen részletekre — némi számbeli eltérésekkel — MK is utal.) Egyébként e miniszteri válasszal kapcsolatosan érdemes felfigyelni *Eötvös Károlynak* (Eö. betűjeggyel) a PH ugyanezen (jan. 15-i) számában közölt vezércikkére, amelyben mintegy viszonválaszként írja: »Gróf *Szapáry* pénzügyminiszter azt mondá tegnap, hogy a vagyonosodásban előre megyünk s a jóllét [így!] emelkedőben van. Azt mondá, hogy az ország sokkal jobban áll, mint évek előtt; jobban áll, mint állott különösen 75-ben, a fúzió esztendejében... Ily merész állítások bámulatunkat keltik föl...« stb.

Következik *Rohonczy Gedeon* nagy érdeklődéssel várt (MK szerint: »várva várt«) felszólalása a közlekedésügyi minisztériumban észlelhető visszaélések tárgyában. *Rohonczy* kijelenti, hogy eddig híve volt a kormánynak és elismeri annak jóakarátát; de ha pénzügyi gazdálkodásunk eredménye 26 millió deficit, úgy vagy a rendszerben, vagy a rendszer végrehajtásában, vagy — mint *Eötvös Károly* mondomta — a közérkölesiségben kell a hibának lennie. Ennélfogva nyilvánítja, hogy ha a kormány e tekintetben azonnal gyökeresen nem intézkedik, jövőben őt támogatni nem fogja. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.) *Rohonczy* a bajok kútforrását az úzótt visszaélésekben, a kormányzat minden ágazatában uralkodó protekcionális és atyafiságos rendszerben találja. (Úgy van! Úgy! a szélsőbaloldalon.) Társadalmunk is nagyon elnéző és nem elég szigorú az erkölcs dolgában. Példa reá a képviselőház...[!] — Áttérve a költségvetésre: államháztartásunk meggingott egyensúlyának helyreállítását csak földművelésünk fejlesztésétől várja; ez pedig — nézete szerint — csak úgy lehetséges, ha külön földművelési minisztérium állítatik fel. — A Tisza-szabályozás kérdéséről és ennek folyamán az Alsó-Tisza-völgy nyomoráról szólva ennek kútforrását a közlekedésügyi minisztériumban előforduló visszaélésekben látja.

A szövegről

A PH néhány helytelen szóalakját (kivált személyneveknél és idegen szavaknál) javítanunk kellett. (Zárójelben a PH szövege:)

Lap Sor

165 : 2 kontesztekből, baroneszektől, (kontesztekből, baroneszektől),

Lap Sor

- 165 : 8 *jeunesse dorée* (*jeunesse d'orée*)
,, 21 Rohonczy (itt Rohoncy, de alább: 167 : 20 és 168 : 32 PH-bar, is: Rohonczy)
,, 23 *alarmírozva* (*allarmirozva*)
,, 27 *operngucker* (*operngucker*)
166 : 3 *repertoár*. (*reportoár*.[!])
167 : 5, 8 és 13 *jólét* [= jómód] (*jóllét* [= egészség])

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 165 : 2—3 *konteszek és baroneszek* — grófnők és bárónők, valamint grófnék és bárónék.
,, 7 *a kaszinó* — a Nemzeti Kaszinó; az arisztokrácia »fellegvára« (épülete a mai Kossuth Lajos utca és Szép utca sarkán állott).
,, 7 *Jockey Club* — lovaregylet (ez is a felső tízezer kaszinója).
,, 8 *jeunesse dorée* — aranyifjúság.
,, 15 *malafuegos* — tízoltó készülék.
,, 18 *a Ring-színházi katasztrófa* — MK itt a bécsi Ringtheater 1881. dec. 8-i leégésére utal, amikor is kilencszáz emberélet esett áldozatul. (Írónk számos esetben fölemlíti ezt a katasztrófát; ld. pl. *Éji séták és éji alakok*, Krk 33. köt. 40. l.)
,, 23 *alarmíroz* — fellármáz, riasztat.
,, 27 *operngucker* — színházi látcső.
,, 31 *privilegium* — kizárólagos jog, előjog, kiváltság.
166 : 3 *repertoár* — műsor; itt: a napirend tárgysorozata.
,, 6 és 167 : 18 *milliomok* — milliók.
,, 13 és 26 *Bach-idő* — a Bach-korszak: a világsi katasztrófa után következő neoabszolutizmus első tíz esztendeje (1850—1860), mely Bach Sándor osztrák belügyminisztertől kapta nevét; társadalmilag a polgári demokratikus törekvések elnyomása, politikailag pedig Magyarországnak az osztrák császárságba való beolvasztása volt a célja.
,, 14 *provizórium* — ideiglenes állapot, átmeneti kormányzat; itt — hazai viszonylatban —: 1861-től 67-ig tartott és a szabadságharc utáni önkényuralom mérsékeltabb alakja volt.
,, 20 *császári biztos* — a kerületi biztos (az abszolutizmus idején).
,, 23 *»To jeszt egyszer faktum!«* — ez egyszer tény! (Szlovák—magyar—latin szavakból összegyűrt makaróni-mondat.)
,, 29 *Knotelblüh* — beszédes név ilyenféle jelentéssel: faragatlan fráter.
,, 30 *Balambér* — az első ismert hun király neve; itt: a hun—magyar rokonság egykori, túlzó értelmezésével a legmagyarabb nevet akarja jelenteni.
,, 32 *»Ne éljen az új nemzedék apja birtokából, de képezze magát!«* — Ezt az intelmet, amely már a feudalizmus utáni új idők fel-fogását jelzi, MK többször is hangoztatja. Ld. pl. *Két válasz-*

- tás Magyarországon* c. regényének *Ne hagyj magad »Ypsilon«* c. fejezetét: Krk 9. köt.
- 166 : 33 *»diplomás proletár«* — A *proletár* szónak a múlt század második felében nálunk különleges jelentése volt; azokra a középosztálybeliekre alkalmazták, akik megfelelő vagyon vagy kereset híján nem tudtak társadalmi rangjuknak megfelelő életmódot biztosítani. (Ilyen értelemben használta Csiky Gergely is egyik legjelentősebb színműve címéül: *»A proletárok«*; ezt a közelmúltban *»Ingyenélők«* címen újtották fel.)
- „ 35 *»diurnista«* — napidíjas (a legalacsonyabb hivatalnok, írnoki állás).
- „ 36 *»doctor juris«* — jogi doktor.
- 167 : 5 *»desperátus«* — kétségbeesett, kétségbeejtő, reményvesztett.
- „ 21 *»mozgalom«* — Följegyezzük e kifejezést, mint a század végén még elég ritkán előforduló, analógiásan képzett alakot (a mozgolódás és a riadalom szavakból).
- „ 26 *»az ifjú Tián Osszákat és Pelionokat dobál az Olympusra...«* — a görög mitológiából kölcsönzött kép. Az ókori monda szerint: a titánok (gigászok) egymásra tornyosítottak három hegyet — Peliont, Osszát és Olümposzt —, hogy Zeust megostromolhassák. — A kép itteni jelentése: a szónok nagy és nehéz feladatokra készülődött. (Ezt a mitológiai képet MK három hónappal korábbi, 1881. okt. 15-i *»Apróságai«*ban is felhasználta. Ld. Krk 62. köt. 158. l.)
- „ 29 *»szólnok«* — szónok (népiesen torzítva, trefás szóhasználatban).
- 168 : 6 *»külön földművelési minisztériumot kíván«* — 1867-től 1889. jún. 15-ig a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium egy közös tárca körébe tartozott. Az önálló földművelésügyi minisztérium csak 1889. jún. 16. óta létezik; gr. Szapáry Gyula (a volt pénzügyminiszter) lett e tárca első minisztere.
- „ 20 *»egeret szültek a vajudó hegyek«* — Horatius *»Ars poetica«*-jából szállóigévé vált kifejezés. (*»Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.«* — Vajudnak a hegyek és megszületik a nevetséges eger.) MK-nál elég sűrűn előforduló idézet.

Mikszáth ezen jan. 15-i karcolatához csatoljuk — kettős tájékoztatásul: stílárís és tárgyi információképpen — *Törs Kálmán* *»A budgetvita előtt«* c. vezércikkét a Pesti Hírlap 1882. jan. 12-i számából.

Tárgyánál fogva ide illik, mert Mikszáth előző, jan. 12-i karcolata még nem foglalkozik a parlamentnek a karácsonyi vakáció utáni első munkaprogramjával: az 1882. évi költségvetési tárgyalással.

A BUDGETVITA ELŐTT

(Tk.) A mesebeli Eldorádóba nem juthat el másképp a szegény halandó, mint csak úgy, hogy keresztülrágja magát egy nagy cukor-

hegyen. A budgetvita édes örömeinek sem lehet más a részese, csak aki keresztülfúrta magát kezdetben a finansminiszter által fölhalmozott, aztán a pénzügyi bizottság által még tetéztet milliomos numerusok óriási halmazán, — hozzávévén még az elmúlt évek lejárt számadatait is lelkiismeretesen, a dolog rendje és módja szerint.

Reméljük, hogy a tisztelt honatyák lelkiismeretesen feküdtek neki a folyó évi költség-előirányzat studírozásának; tettek összehasonlításokat a pénzügyminiszter előterjesztése s a pénzügyi bizottság megállapodásai között, visszatekintettek a múlt évek államháztartási eredményeire; vannak annyira az aritmetikában, hogy tudják az összeadás és kivonás műveletét... stb.

Kíváncsian nézünk a budgetvita elé. Apponyi és Szilágyi Dezso faképnél hagyták a pénzügyi bizottságot, nem találván érdemesnek ott vesztegetni a szót: majd találkozunk Philippinél, a Házban! Hát érdekes lesz megtudni: azért húzódtak-e vissza, amiért az országnak szokott, hogy annál több erővel vehessék magukat a prédára, — avagy visszavonulásuk a farkas elsompolygása volt, görnyedt háttal, behúzott farkkal.

Eötvös Károly — a pénzügyi bizottságnak rajtok és Helfyn kívül egyedüli ellenzéki tagja — állotta a sarat a bizottság tanácskozásaiban s a függetlenségek részéről ő vezeti be a rohamot. Sok függ attól, hogyan teszi.

Szél Kálmánra is méltán lehetünk kíváncsiak, kivált mióta Ghyczy Kálmán is beadta egykori bajtársa, a harmadik Kálmán ellen a vádlevelet. Talán Bittó sem marad néma. Somssich Pálról is hallatszott, hogy vehemens támadásra készül, ha ugyan meg nem akadályozta e szándokában legutóbbi sajnálatos betegsége. Sőt, híre jár, hogy Horvát Boldizsár is kirukkol a placera.

Így hát érdekes mérkőzésnek tekinthetünk elébe. Annál is inkább, mivel nem volt még költségvetési előirányzat, mely nagyobb chance-okat nyújtott volna az alapos offenzívának, mint ez a jelenlegi. 327 milliónyi kiadási tétel Magyarország költségvetésében még sohasem szerepelt. Ez már maga sok gondolkozásra ad alapot. Hát ha még szétszedjük alkatelemeire s nézzük, hogy mást ne is említsünk, pl. az államadósságok után fizetett kamatok gyönyörű növekedését évről évre.

Aki végigküzdötte magát a kormány költségvetési előirányzatán s elolvasta a minisztereknek az egyes tárcák budgetjéhez csatolt indokolását, — lehetetlen, hogy el ne boruljon lelke a helyzet fölött, ha van még benne egy szikra hazafiság. A pénzügyi bizottság jelentése is úgy szól felőle, hogy biz az *«nem rózsás»*, s ha nem mondja is, de kimutatja, hogy a költségvetés nem is reális, amennyiben a várható bevételeket túl nagyra veszi föl s kisebbre a deficitet.

Mi meg nem habozunk kimondani, hogy szemfényvesztés a kormány költségvetési előirányzata is, a pénzügyi bizottság javaslata is. Egy húron pendülnek. A pénzügyminiszter azt mondja: nem egészen 26 millió lesz a folyó évi deficit; a pénzügyi bizottság azt: valamivel több lesz 26 milliónál az ez évi deficit. Eltagadja mind a kettőt, hogy majdnem *kétszer annyi* lesz, mint 26 millió.

A Szapáry-éra nem először hazudja el most a nemzet előtt a valót. A szerencsés kezű miniszter 1880-ra is azt mondta, hogy *nem egészen 20 millió* lesz a hiány. Itt a zárszámadás a kezünkben ez évről, s azt hirdeti, hogy 37 ezer frt hiján *negyvenkét millió* forint volt 1880-ra a deficit. — A következő évben, 1881-ben újra *24 milliót* preliminált a pénzügyminiszter deficitnek, s az újra *több lett, mint 40 millió*. — Ez idénre *26 millió kétszáz ezer* frt-ra van előirányozva a hiány. Hát bizony elég súlyos lenne ez is. Permanens hiányt mutatni föl költségvetésünkben, ha csak 20 millió lenne is, elég, hogy minket megöljön; s utóvégre nem nagy különbség az emberre, akár puskagolyótól, akár ágyugolyótól hal meg.

De hát egyszerűen nem igaz, hogy annyi a deficit, amennyit a bizottság előirányoz. Mi az a deficit? A kiadások azon összege, mely az állam rendes bevételeiből már nem kerül ki, amelyet tehát rendkívüli eszközök segítségével kell fedezni. Hát ama 26,2 millióban nem minden kiadás van benne, aminek rendkívüli fedezetéről kell az idén gondoskodni. Az úgynevezett beruházásoknak is, amelyeket rendszeren kölcsönökből teljesítünk, csak csekély része foglaltatik benn ama deficitben. Hiányzik belőle az államadósságok törlesztésére szükséges 9 millió, hiányzik a zimonyi vasút építésére előirányzott 14 millió, s e pálya építési költségeinek interkaláris kamatai, közel egy millió, mely szintén papírraadék kibocsátásával lesz fedezendő. $9 + 14 + 1 = 24$ millió. Ennyi járul még a pénzügyi bizottság által előirányzott 26,2 millióhoz, ez pedig kerek szám 50 millió. Ez az az összeg, melyet ismét adósságokból kellend (!) fedeznünk, vagyis nem 26, de 50 millió lesz az 1882-i deficit.

A kormány és pártja azonban azt hiszik, segítenek a bajon, ha felét eltagadják vagy eldugják a számok mesterséges csoportosításával. Hát ez aztán az igazi struccmadár-politika.

No de, így vigasztalják magukat a kormánypárton, sok ám ez idén a *beruházás*, s a beruházásra fölvelt kölcsön nincs elveszve. Úgy van, ha hasonértékűt tudunk a kölcsönvett pénzen előállítani, nincs elveszve. De mik azok a kormány beruházásai, melyeket ez idénre 29 millióval számítanak föl? Valódi jövedelmet hajtó, kamatozó beruházás mindössze vagy 8 milliónyt tesz ki, a pest—zimonyi vasút 14 millióján kívül, mely bizony aligha lesz igen jövedelmező. A többi beruházás nem hajt jövedelmet. A kölcsönből pedig, melyet rá föl-vettünk, nem engedi el senki a kamatot. Hiába dugta el a pénzügyminiszter a zimonyi vasút kölcsönét a rendkívüli bevételek közé, azért az nem lesz kevésbé nyomasztó, mint az állam egyéb tartozásai. Nagyon naiv fogás volt e pálya költségének interkaláris kamatait is az állam bevételei közé sorozni: mintha az a kölcsön, amit azért veszünk föl, hogy abból egyéb adósságunk kamatját fedezzük, bevétel volna, mely tán még jövedelmez is!

Méltatlan játék az ilyen a nemzet jóhiszeműségével. Az államadósságok után fizetett kamatok évi összege ugyanis megmutatja a valót. 1880-ban volt 97 millió hatszáz ezer, 1881-ben 103 millió kilencszáz ezer, ez idén 107 millió 235 ezer frt.

Így nevelik [= növelik] a permanens deficitiek fedezésére fölvett adósságok kamatai az évi kamattestet 3—5 és több millióval, s ha tovább is így megy: fölemésztik az adóssági kamatok minden bevételünket, s nem kell még másik olyan tizennégy év, mint aminő az eddigi volt, és ott leszünk, hogy nem fogjuk tudni miből fizetni a — királyi udvartartás költségeit.

Ezzel vessenek számot a honatyák, kik most a nagy budget-campagne elé indulnak.

NIX — DEUTSCH

M. PH, január 16., 16. sz., 3—4. l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Szójátékból szatíra. — Mikszáth szerzősége

Nix Deutsch! Mint a karcolat zárószakaszából is kitűnik: a cikk írója itt szójátéknak használja ezt a rossz németiségű mondatot. Eredeti jelentése: Nem tudok, nem értek németül; itt viszont — egy vállalkozóra való utalással — azt jelenti: Nem kell a Deutsch!

*

Mikszáthnak az 1880-as években írt nagyszámú karcolatát — sok közös vonásuk mellett — különösen jellemzi egy sajátos stílusjegy, tudniillik a szójatek. Alig van e korbeli cikke, karcolata, melyből ki ne ütköznék írásainak ez a játékos bélyege. A kirívóbb példákra már eddig is többször rámutattunk, hangsúlyozva, hogy a szójatekok számos esetben névtelen és szokatlan álnevű cikkei szerzőségének bizonyításához is hozzájárultak.

Az előttünk fekvő cikk címe és maga a szatíra is hasonló példát szolgáltat. De ebben az esetben még egy mozzanat jelzi hangsúlyosan Mikszáth szerzőségét. Nevezetesen az, hogy a szóban levő vállalkozónak a *szegedi árvíz* utáni újjáépítéskor is jelentős üzleti szerep jutott; és Szeged említésekor a cikk névtelen írója az 1879. évi árvíz óta még mindig szívében sajtó izgalommal idézi fel a súlyos katasztrófa ijesztő képeit, ezúttal is megszólaltatva (mint annakidején!) Herrich Károlyt, a Tisza-szabályozás egyik balkezes »szakértőjét«... stb.

*

A szatirikus karcolat megírására ezúttal is egy parlamenti beszéd készítette Mikszáthot, amint erre a cikk elején és végén hivatkozik is.

A képviselőház január 14-i ülésén, a költségvetés tárgyalása után parázs vitát váltott ki Rohonczy Gedeon felszólalása, melyben szóváltette a közlekedésügyi minisztériumban tapasztalható »visszaéléseket»; illetőleg azt, hogy egy bizonyos — meg nem nevezett —

főtisztviselő különös módon mindig ugyanazon egy-két vállalkozónak juttatja a sok százeres-milliósi állami megbízásokat.

Kivonatossan közöljük *Rohonczy Gedeon* beszédének ama részleteit, amelyekhez Mikszáth karcolata kapcsolódik:

A Tisza-szabályozás körül Rohonczy — részint közvetlenül, részint közvetve — különböző visszaélésekről értesült. Ebben az ügyben ő maga is panasszal fordult a közlekedési miniszterhez, adatokat szolgáltatva és vizsgálatot kérve; de a vizsgálatnál mindig ugyanazok bizattak meg, akik ellen a följelentés szólt, s így természetes, hogy nem derült ki semmi. Pedig a vállalkozás körül rendkívüli visszaélések fordulnak elő. A szabályozási munkák a Tiszánál egy *Deutsch* nevű vállalkozónak adatnak ki, aki mindig egyedüli vállalkozója a minisztériumnak, mert a pályázatok késői kiírása és az állam tulajdonában levő baggerek [= nagy teljesítményű úszó kotrógépek] lekötése miatt — minthogy ezek a baggerek nevezett vállalkozónak bérebe adhattak — más nem vállalkozhatik e munkákra. De hogy e megbízások feltűnővé ne váljanak, álneveket is használnak... Ily körülmények között nevezett vállalkozó maga állapítja meg az egységárakat. Rohonczy Gedeon a munkásoktól vett értesülések alapján állítja, hogy az országgzűlés által megszavazott millióknak csak harminc százalékát fordítják a munkálatokra, és hetven százaléka «elkezeltezik». A szóban levő vállalkozó nemrég is egy 80 000 frt töltés-munkát vállalt és ennél 30 000 frt-tal megcsalta az érdekeltséget. Ez az ember — folytatja Rohonczy — a közlekedési minisztériumban *grata persona* az államtitkárnál és lefelé tőle minden hivatalnoknál. Rohonczy nem akarja a közlekedési minisztérium összes hivatalnokait vádolni, csak azt állítja: hogy kell ott lenni többeknek, kik az ily visszaéléseket lehetségesekké teszik. Vizsgálat megindítását kéri, mert a közlekedési minisztérium kompromittálva van, és mert kell hogy a tisztességes hivatalnokok ártatlansága kiderüljön, és akik megérdemlik, megbüntettessenek. E célból egy vegyes vizsgálóbizottság kiküldését indítványozza, amely a ház tagjaiból és nem-érdekelteknél kiküldéséből alakíttatnék. A közlekedési minisztérium büdzsáját pedig — bár *Ordódy Pál* miniszter személye iránt bizalommal viseltetik — addig nem fogadja el, míg a vizsgálatot meg nem ejtik.

Hieronymi Károly államtitkár személyes kérdésben kér szót. Az érlejtésekre (pályázatokra) megjegyzi, hogy azok háromhavi terminussal iratnak ki, és nem áll az, hogy az állam tulajdonát képező baggerek *Deutsch*nak vagy bárkinek bérebe adtak volna, mert azok mindig csak annak a vállalkozónak adatnak ki, aki a munkát megkapja.

Tisza Kálmán miniszterelnök felszólítja Rohonczyt és mindazokat, akik egyes hivatalnokokról szabálytalanságot tudnak, ez iránt az illető helyen panaszt tegyenek. A közlekedési miniszter — úgy mond — fogja tudni kötelességét; de ne vegyék ki a vizsgálat és büntetés ügyét azon kézből, amelyhez természetszerűleg tartoznak, mert ez a kormány iránt a legeklatásabb bizalmatlanság.

Péchy Tamás elnök ezután a vita folytatását a legközelebbi ülés napirendjére tűzi ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 169 : 2 *sláger* — a PH eredeti közlésében a németes szóalak (schlager) jelzi, hogy a 80-as években még meg nem honosodott jövevényszónak számított. — MK itt ilyenféle jelentéssel használja: ütőkártya, adu, csattanó eljárás.
- „ 3 *mezturbál* — nyugtalanít, zaklat.
- „ 3 *megnöveszteti a miniszterek orrát* — hosszú orrot csinálni nekik, kellemetlenséget okozni.
- „ 7—9 *Karácsonyi Guidó gróf herénydíjain* fölött MK sokszor tréfálkozik gúnyosan. Első alkalommal: *A rózsaleányok* c. karcolatában (Krk 62. köt.).
- „ 12 *közlekedési államtükör* — utalás Hieronymi Károlyra, akit a 16. sorban meg is nevez.
- „ 21 *szádfal* — szorosan egymás mellett levert pallókból álló, egészen a vízzáró rétegig (pl. agyag, szikla) leérő fal.
- „ 31 *penálé* (pönálé) — bírság, büntetéspénz, kötbér, amelyet rendszerint valamilyen megállapodás meg nem tartásáért rónak ki, vagy írásban eleve biztosítanak.
- 170 : 29 *sántikál* — utalás Tisza Kálmán sántaságára. (Ez a tapintatlan célzás a miniszterelnök testi fogyatkozására többször is előfordul MK ellenzéki publicista korszakában.)
- „ 35 *a magyar oekonómia* — itt: közgazdasági életünk.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 17., 17. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége. — A január 16-i ülés krónikája

A sokféle stílusjegy és tárgyi vonatkozás (visszatérő motívumok stb.) a továbbiak során mind kevésbé teszik szükségessé Mikszáth szerzőségének bizonyítását. A karcolatok szinte napról napra folyamatosan követik egymást, úgyhogy egyetemlegesen tanúsítják a szerző azonosságát. Éppen ezért a Mikszáth tollára való utalások mindinkább csak a Tárgyi magyarázatok körére szorítkoznak.

*

E karcolat elég részletesen tájékoztat a t. Ház január 16-i (hétfői) üléséről. Tovább folyt a szombaton félbeszakadt költségvetési vita. Az ülés száraz krónikája a következő:

A költségvetéshez hozzászóltak: Hoitsy Pál (ellene) és Dobránszky Péter (mellette). Beszédeik után Péchy Tamás elhagyta az elnöki széket és szót kért Rohonczy Gedeon múltkori nyilatkozata

miatt, amelyben őreá is hivatkozott. Utána Rohonczy személyes kérdés címén szólalt fel. Amint befejezte beszédét, egyszerre fölálltak Ordódy miniszter, Hieronymi államtitkár és Tisza Lajos, akire Rohonczy mai beszédében hivatkozott. Először Tisza Lajos szólt, utána röviden Hieronymi, majd hosszabban Ordódy. Ezután Rohonczy ismét szólni akart, de Ivánka Imre fölvetette a házszabályok kérdését. Kemény János br. elnök azonban személyes kérdés címén megadta a szólási jogot Rohonczynek, aki kijelentette, hogy fenntartja állításait, mert azokat a közlekedésügyi miniszter felszólalása csak megerősítette. — A házszabályokhoz hozzászóltak még Szapáry Gyula gr. pénzügyminiszter és Madarász József. Végül Orbán Balázs beszélt a költségvetés ellen.

A karcolatnak Hoitsy és Dobránszky beszédéről szóló szakaszait a hivatalos tudósítás alapján még kiegészítjük az alábbiakkal:

Hoitsy Pál nem fogadja el a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául. Már Eötvös Károly rámutatott arra a roppant aránytalanságra, amely egyrésztől improduktív kiadásaink nagysága, másrésztől a nemzet boldogítására tett áldozatok kicsinysege között fennáll. Összes kiadásainknak — úgymond — több mint felét a hadsereg veszi igénybe, és e tekintetben budgetünk [Régen így írták!] nagyobb aránytalanságokat tüntet föl, mint Európa bármely civilizált államáé. Utal Francia-, Olasz-, Svéd- és Németország adataira. Kulturális célokra nálunk különösen kevés marad.

Dobránszky Péter statisztikai adatokra hivatkozva kimutatni igyekszik, hogy nálunk a kultúra, az ipar, kereskedelem, mezőgazdaság folyton emelkedik. Különösnek találja, hogy Somssich Pál és Eötvös Károly beszédeikben nem a betérjesztett költségvetés ellen hoztak fel érveket, hanem mindvégig csak a múlt hibáit hánytorgatták.

(Dobránszky Péter beszédével kapcsolatosan — minthogy a szónok nem volt magyar származású — Mikszáth gúnyból emelte ki »őseink« emlegetését.)

A szövegről

A PH szövege a tulajdonneveket részint hibásan, részint következetlen formában közli. (Zárójelben a PH szövege:)

Lap Sor

172 : 32 Dobránszky (Dobránszky)

173 : 7 és 9 Rohonczy (Rohoncy), de a továbbiakban PH is: Rohonczy.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

171 : 1 »Égi dolgok vizsgálója...« — Az alább megnevezett Hoitsy Pál képviselő jeles csillagász is volt.

„ 4 *tubus* — itt: látcső.

„ 4 *teleszkóp* — csillagászati távcső.

- 171 : 6 *»a siralomnak ama tömkeleges völgyében...«* — Ez a mondat kettős reminiszcencia szüleménye: *»a siralom völgye«* — bibliai kifejezés, amely ezt a *»nyomorúságos földi életet«* jelképezi; *a tömkeleg«* szó pedig kétségtelenül Petőfi *»Távolból«* c. versének egyik sorára utal (*»S csak midőn a tömkelegbe lépünk...«*).
- „ 14 *premissza és konklúzió* — MK itt — egy tudós szakemberről szólva — mint jellegzetes tudományos műszavakat alkalmazza e két filozófiai kifejezést; az előbbi: az előtétel, amelyből kiindulva az utóbbit; a következtetést vagy végső eredményt levonjuk.
- „ 17 *Jupiter és Saturnus* — a bolygórendszer két leghatalmasabb tagja.
- „ 20 *koncesszió* — engedmény; bizonyos álláspont részbeni feladása.
- „ 29 *divergens* — egymástól elhajló, eltérő.
- 172 : 1 *konvertál* — értéket átvált, államadóságot átalakít.
- „ 2 *a pénzügyminiszter* — Szapáry Gyula gróf.
- „ 3 *bécsi rongy* — pirosító arcfesték. (MK-nál többször is előfordul.)
- „ 10 *Württemberg* — a volt Német birodalomnak ezt a kis államát az ellentét kedvéért említi MK, minthogy Württemberg területe csak majdnem tizenegyed része volt az akkori Magyarország területének.
- „ 12 *»... ne kívánjon a földtulajdonos fia az apja földjéből élni, de készüljön hivatalra, tudományos pályára...«* — V. ö. a jan. 15-i *Apróságok* hasonló kitételével és ahhoz fűzött jegyzeteinkkel.
- „ 14 *»több az eszkimó, mint a foka«* — némi módosítással közmondássá vált idézet *»Az ember tragédiájá«*-nak XIV. színéből.
- „ 15 *diplomatikus tanár* — diplomás (okleveles) tanár.
- „ 18 *katakizma* — összeomlás, pusztulás.
- 173 : 9 *tornyosi átvágás* — Tornyos (vagy Tornyospálca): nagyközség Szabolcs vármegye tiszai járásában.
- „ 24 *imbecilis alap* — gyenge alap, gyenge érv.
- „ 30 *»Neptun—Tisza Kálmán...«, »Quos ego...-ja«* — utalás Vergilius *»Aeneis«*-ének egyik jelenetére (I, 204), amikor is Neptunus, a tengerek istene e szavakkal fenyegeti meg az engedelmeskedni nem akaró szeleket: *»Quos ego!...«* — jelentése: majd adok én nektek!

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 18., 18. sz., 1. Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Kivonat a napló január 17-ről

A költségvetési vita visszazökkent a rendes kerékvágásba; már amennyire *rendes* kerékvágásnak nevezhető az az abnormis állapot, hogy a javaslat mellett senki sem érvelt, és hogy a kormánypárt a teret egészen átengedte az ellenzéknek. Fel is szólalt emiatt Helfy Ignác és kérte az elnököt, hogy felváltva hívja fel a költségvetés mellett és az ellene nyilatkozni kívánó képviselőket. Az elnök azonban kijelentette, hogy nem áll hatalmában szólásra kényszeríteni a képviselőket, ha nem akarnak felszólalni. Így tehát kizárólag a függetlenségi párt részéről hangzottak el beszédek, köztük két szűzbeszéd is: a Gyórfy Gézáé és Hentaller Lajosé. Kívülük felszólalt még (ahogy MK is följegyezte): Krisztinkovich Ede, Turgyoni Lajos, Helfy Ignác és Bódogh Albert.

A vitát »holnap« folytatják.

Tárgyi magyarázatok

Lap sor

- 175 : 2 *inaugurál* — itt: megkezd, meghonosít, divatba hoz (egy szokást).
„ 4 *pour l'honneur du drapeau* — a zászló becsületéért; becsületből.
„ 15 *inkonveniencia* — alkalmatlanság, valaminek nem illő, összeegyeztethetetlen volta.
„ 20 *a pénzügyminiszter* — gróf Szapáry Gyula.
177 : 19 *intransigens* — hajthatatlan, meg nem alkuvó.
„ 31 *reputáció* — hírnév, tekintély, köztisztelet; tisztesség.
„ 35 *aki ellen mindezek irányozva vannak . . .* stb. — E támadás Thaisz Elek budapesti rendőrfőkapitány ellen irányult.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, jan. 20., 20. sz., Mell. 1. 1. (= 9. 1.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A január 19-i ülés

Minthogy Mikszáth kurtára fogott karcolata a január 19-i költségvetési vita több fontos mozzanatát éppen csak érinti, szükséges ezeket részletesebben ismertetnünk a hivatalos tudósítás alapján.

Élénk jelenetet idézett elő az a körülmény, hogy a kormánypárt részéről — Fekete Lajost kivéve — senki sem akart felszólalni, annak ellenére, hogy Zichy Jenő gr., Ivánka Imre és Busbach Péter is fel voltak jegyezve. Helfy Ignác, Lükő Géza és Madarász Jenő követelték, hogy az elnök hívja fel szólásra a följegyzett kormánypárti képviselőket. Ezalatt azonban Ivánka és Busbach kitöröltették nevüket, Zichy

Jenő gr. pedig nem is volt jelen, így ennek konstatálása után ismét csak az ellenzék egymaga volt kénytelen a vitát folytatni.

A költségvetéshez Gaál Jenő, Fekete Lajos, Vidovich György és Sárközy Aurél szölkak hozzá. Az utóbbinak beszédére aztán Tisza Kálmán miniszterelnök tett néhány megjegyzést.

Gaal Jenő hosszabb beszédben veszi bírálat alá a kormánynek 1878 óta folytatott pénzügyi politikáját. Bírálatát a pénzügyi bizottság azóta beadott jelentéseire, a pénzügyminiszter több expozéjára és a zárszámadásokra alapítja. Ezeket tüzetesen elemezvén, arra meggyőződésre jutott, hogy a kormánynek 1878 óta nincs öntudatos pénzügyi politikája s nézeteit a pénzpiac hangulata szerint változtatja. Fenntartja azon állítását, hogy a deficit 54 millió. A mostani úton, a folytonos kölcsönökkel az országnak el kell buknia. Minthogy ő ezt előmozdítani nem akarja, azért a költségvetést általánosságban sem fogadja el, hanem csatlakozik Somssich Pál határozati javaslatához.

(Karcolatában Mikszáth Gaál Jenő beszédének végéről szólva tréfásan utal bizonyos »érdekes idézetek«-re »ma is élő nagy emberek mondásaiból...«. Homályos célzását csak akkor érthetjük meg, ha fellapozzuk a beszéd vonatkozó részletét. Így megtudjuk, hogy Gaál Jenő az 1875. évi budget-vita mozzanatait hasonlította össze az aktuális, vagyis 1882. évi budget-vítával.)

Az akkori helyzet — úgymond — nagyon hasonlított a mostanihoz, de nagy az ellentét a személyekben. Akkor 25 millió deficit volt előirányozva, ma 26 millió. Az akkori pénzügyminiszter (Ghyecz Kálmán) és az akkori előadó aggályosnak tartották a helyzetet, a mostaniak nem aggódnak... Azután egymásután felállottak az *akkori ellenzék* szónokai. Móricz Pál hangsúlyozta, hogy az államháztartást mielőbb rendezni kell. Azután felállt Péchy Tamás, a Ház mostani elnöke. Azt mondotta, hogy olyan szegény ország, mint a miénk, nem fizethet a miniszterelnöknek 32 ezer forintot (Élénk derűtség. Mozgás a jobboldalon.), ezt a fizetést tehát le kell szállítani. Majd Jókai szólalt fel és idézte Széchenyi István ama mondását: »Adok egy jó tanácsot: ne költsön senki többet, mint amennyit bevesz.« (Tetszés baloldalon. Mozgás jobbfelől.) Sajnálta, hogy e mondás nincs a képviselőház kapuja fölé írva. Végre felállt Tisza Kálmán, mint akkori ellenzéki vezér és azt mondotta: A kölcsönökkel való gazdálkodásnak véget kell vetni. (Derűtség.) Sok egyéb között azt is mondotta, hogy a megváltozott meggyőződés könnyen köpenyévé lehet mindenféle hiúságnak. (Élénk tetszés és taps a baloldalon.) — *Az akkori kormány-párt* szónokai közül főleg kettő keltett figyelmet (mondta a továbbiakban Gaál Jenő). Az egyik Sennyey Pál báró volt, aki gyökeres reformokat, tervszerű pénzügyi politikát sürgetett, de a lehetőség takarékos-ságot is kívánt. A másik Somssich Pál volt, aki azt mondotta, hogy nem tervszerűtlen kapkodás, hanem tervszerű, átgondolt munkásság szükséges. Továbbá azt mondotta, hogy oly kormány, amely a máról holnapra való éldegelés politikáját követi, nem képes arra, hogy az államháztartás egyensúlyát helyreállítsa... Ugyanezt mondotta most is, midőn mint ellenzéki szónok határozati javaslatát benyújtotta.

(Íme, ezeket az »érdekes idézetek«-et ajánlotta Mikszáth Pesti Hirlap-beli olvasóinak figyelmébe. Azok az olvasók Gaál Jenő beszédét egész terjedelmében megtalálhatták az »országgyűlési tudósítások« címe alatt. Mi a Mikszáthtól kihangsúlyozott részletekkel is beérjük.)

Fekete Lajos elfogadja a költségvetést, mert több biztosítékot lát a jelenlegi kormányban, mint abban, amely ezt felváltaná.

Vidovich György nem fogadja el a költségvetést. A jelenlegi kormányrendszert olyannak tartja, mely egyenesen a nép tönkretételére vezet. A pénzügyminiszter a napokban az országban uralkodó jólétet magasztalta. Ezzel szemben szónok utal arra, hogy az országban nagy a nyomor. Saját tapasztalataiból mondhatja, hogy kénytelen volt néhány nyomorult napszámosnak fejszéjét kiváltani, minthogy azt is lefoglalták adó fejében. (Nagy mozgás a baloldalon.) Úgy van meggyőződve, hogy azt a rendszert, mely most fennáll, csak erőszakkal és korrupcióval lehet fenntartani. (Igaz! Úgy van! — a szélsőbalon.) Csatlakozik Eötvös Károly határozati javaslatához.

Sárközy Aurél részletesen kifejti: miért nem fogadhatja el a költségvetést. Mert rosszallja a kormány politikáját; annak mind belügyi, mind közgazdasági és pénzügyi, valamint külügyi ténykedését elítéli. Nem fogadhatja el továbbá a költségvetést azért sem, mert a jelenlegi közösüges rendszer mellett lehetetlennek tartja a bajainkból való kibontakozást. Végül nem fogadhatja el a költségvetést, mivel az nélküli a realitást; közösüges ésszel is kiszámítható, hogy a deficit nagyobb lesz annál, amit előirányoztak.

Ezután *Tisza Kálmán* miniszterelnök szólalt fel, néhány megjegyzést téve Sárközy beszédére, mire a vita folytatása másnapra halasztatott.

Az ülés végén *Helfy Ignác* a dél-dalmáciai zavarok tárgyában sürgős interpellációt terjesztett elő. [Minthogy a kérdés ezekben a hetekben és hónapokban állandóan napirenden volt, célszerűnek látszik idéznünk Helfy interpellációját, hogy a megfelelő fejezeteknél adandó alkalmakkor hivatkozhasunk erre.]

•Interpelláció a miniszterelnök úrhoz.

Szemben azon általánosan elterjedt hírekkel, hogy Dél-Dalmáciában és Hercegovinában oly súlyos természetű zavargások támadtak, melyek újabb hadcsapatok mozgósítását, következőképp új hitel igénybevételét fognák maguk után vonni, kérem a t. miniszterelnök úrtól:

1. Alaposak-e azon hírek, s mennyiben?
2. Ha alaposak, ha igaz az, hogy nemcsak Dél-Dalmáciában, hanem az okkupált tartományokban is ily komoly jellegű zavargások törtek ki, kérem: mi idézte elő azokat, vagyis mily körülményeknek s okoknak tulajdonítja a kormány ama mozgalom keletkezését?
3. Jutott-e már a kormány valamely megállapodásra a jelzett mozgalommal szemben követendő eljárásra nézve, s ha igen, miben áll e megállapodás?
4. Vannak-e a kormánynak ez okkupált tartományokat illetőleg megállapodott tervei, céljai a jövőre nézve, s mik ezek a célok?

5. Miután az 1879. ápril. 21-én létrejött konvenció alapján a szóban levő tartományok feletti felségjog a török szultán számára lett fenntartva, kérdem: tett-e a török kormány e mozgalommal szemben némi lépést, s ha igen: hajlandó-e a t. miniszterelnök úr az erre vonatkozó jegyzékváltást a képviselőházzal megismertetni, illetőleg az erre vonatkozó okmányokat a ház asztalára letenni?

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 178 : 6 *„Simonyi Ernő most üdülni van, ahol a narancs virul.»* — Simonyi Ernő nagybetegen Abazziában (Opatija) tartózkodott, ahol nemsokára meg is halt. (Ld. nekrológját és ahhoz fűzött jegyzeteinket e kötetben.)
- „ 11 *„nem is egészen száraz a puska»*, továbbá 179 : 3 *„cukrot enni jó — ezt tartja az álmoskönyv»* és végül 179 : 30 *„ne szólj szám, nem fáj fejem»* — Mikszáth népiességének jellegzetes példái.
- 179 : 14 *„A haja fehér, az arca vörös... Neve Fekete. Egész beszéde színtelen.»* — Az efféle összetett szójátékok is Mikszáth ez időbeli sajátos stílusjegyei közé tartoznak.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 21., 21. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A január 20-i ülés krónikájához

A karcolatban közölt tudósítás kiegészítéséül részletezünk néhány mozzanatot.

Az ülésen *Péchy Tamás* elnökölt. Napirenden: a költségvetési vita.

A vita egy kis csetepatéval kezdődött, amely Herman Ottó, Dobránszky Péter és Ivánka Imre közt meglehetősen éléssel folyt.

Herman Ottó két megjegyzést tart szükségesnek előrebocsátani. A miniszterelnök téved, ha azt hiszi, hogy múltkori felszólalásával elhallgattatta azon vádakát, melyeket a közlekedési minisztérium ellen felhoztak. Azt nem lehet képviselőtől (adott esetben Rohonczy Gedeontól) követelni, hogy adatokkal és bizonyítékokkal fölszerelve jelenjék meg itt a Házban; elég ha a közszájon forgó vádakra utal, s nem kötelezhető arra, hogy itt mint egy tribunal előtt — talán ügyvédjével együtt megjelenve? — győzze meg a bíróságot adatainak alaposágáról. A kormány kötelessége a vizsgálatot megindítani; s nem helyes az eljárás, hogy egy magas rangú tisztviselő [Hieronymi Károly államtitkár], kire ujjal mutatnak mindenütt, ahol szabályozási ügyek vannak, beperel olyan embereket, akikről elmondja, hogy

pamfletírók és a zugsajtó írói; hanem azt kell tenni, amit Magyarország számos tisztviselő tett már eddig, hogy gyanúsítva lévén, maguk ellen kértek vizsgálatot.

A másik dolog az — folytatja Herman Ottó —: régen vágyódott arra, hogy foglalnának e házban helyet valóságos szakemberek, pl. műegyetemi tanárok is. Volt szerencsém — úgymond — Dobránszky Péter műegyetemi tanár és jelenlegi képviselő úrnak nézeteit itt meghallgatni és azokban valósággal gyönyörűséget találni. (Derült-ség balfelől.) A t. tanár úr csak egyben tévedett, mert neki így kellett volna szólnia: »T. Ház! Igenis, én tanár vagyok a budapesti műegyetemen és tanítom ott az alkotmányt. De minthogy nekem soha egy-két hallgatónál több nincs, megválasztattam magamat törvényhozónak, hogy a t. Ház gyönyörködjék prelekiómban!» — Szóló (Herman Ottó) nagyon érti: miért nincs a tanár úrnak a műegyetemen hallgatója. (Élénk derűtség a szélsőbalon.)

A továbbiak során Herman Ottó megemlíti: Eötvös Károly beszéde alkalmával Ivánka Imre közbekiáltott, hogy Eötvös elveiből következik a forradalom. Erre megjegyzi, hogy a forradalmat nem a szélsőbal, hanem az a kormány szokta előkészíteni, amely, mint a jelenlegi, megöli a nemzet rokonszenvét s oly sok terhet rak rá, hogy az alatt összeroskad. S ha csakugyan odaviszi a kormány és a többség a dolgot, hogy forradalom tör ki, akkor egészen bizonyos, hogy ő és Ivánka nem lesznek egy táborban! Az elégedetlenség máris nagy... Nem fogadja el a költséget.

Dobránszky Péter hivatalos kimutatás alapján megjegyzi Herman beszédére, hogy neki nem két, hanem ötvennégy hallgatója van. Ebből is megítélheti a Ház: mennyire alaposak Herman Ottó adatai.

Ivánka Imre utal arra, hogy 1849-ben azon férfiak közül, akik — úgy, mint ő is — hazajöttek Csehországból s más országokból a katonaságtól, akik tehát a »sárga-fekete hadsereg» tisztjei voltak: számosan ott vannak az aradi mártírok sorában... »Engem — úgymond — Herman Ottó teóriái és fenyegetései megrettenteni nem fognak...« Herman Ottó azt is mondotta többek közt, hogy a kormány üldözi azokat, akik valamely alkalmazásban vannak, s az ellenpárthoz tartoznak. »Ámde méltóztatott a Múzeumban kitűnő helyet elfoglalni« — mondja Herman Ottónak. Azt is mondotta, hogy e párt a családi életet bolygatja meg. Ki gátolja Herman képviselő urat, hogy családot alapítson? Ily igazságosak állításai, s ezért azokra többet nem is felel.

Herman Ottó: »Én azért nem nősültem meg, mert mint múzeumi tisztviselőnek és egyszersmind állami tisztviselőnek az önk rendszere nem adta meg azt a kellő anyagi bázist, amelyen családot alapíthattam volna.«

Ezután következett *Jókai* beszéde, amelyet Mikszáth karcolata elég terjedelmesen bemutat. Hasonlóképpen *Bánhidy Béla* báró fel-szólalását is.

Mezei Ernő hosszabb bírálat alá veszi a kormány politikáját. Megjegyzi, hogy midőn az ellenzék szónokai az állam érdekeivel foglalkoznak, kénytelenek minduntalan a miniszterelnök személyével

foglalkozni, mert azt lehet mondani, hogy most Magyarország állam-szervezete nem egyéb, mint a miniszterelnök személyes kérdése.

Csanády Sándor: Midőn a kétségvetéshez [költségvetéshez] ezúttal hozzászól, két ellentétes érzés honol keblében. Egyrészt jól esik a mérsékelt ellenzéki és pártönkívüli képviselőket üdvözlőnie, akik megértve a kor intő szavát, elérkezettnek látták az időt annak kijelentésére, hogy ők a létező rendszert a hazára és nemzetre nézve károsnak, vést hozónak tartják. De másrészt nem titkolhatja el lelki fájdmát afölött, hogy az a Tisza Kálmán, aki az 1861. évi országgyűlés alkalmával még csak arra sem méltatta az uralkodót, hogy felirattal járuljon hozzá, most mint miniszterelnök annyira süllyedt (Élénk derűtség), miszerint az általa követett nemzetgyilkos politikával még most sem akar szakítani. Minő károsnak tekintette annak idején a miniszterelnök a 67-es kiegyezést, kitűnik azon eljárásából, hogy amidőn egész életén keresztül vallott hitelvei árán 1875-ben »becsépészte magát« a bársonyszékbe, szükségesnek látta a nemzet színe előtt odanyilatkozni: csak azért fogadta el a közönségi alapot, hogy az államháztartás egyensúlyát helyreállítsa, és azzal árnította a nemzetet, hogy elveit nem adta fel, csak szegre akasztotta. Miután a miniszterelnök ekként megtagadta múltját és politikai hitehagyott lett, szóló (*Csanády*) nem viseltetik iránta bizalommal és egy garast sem szavaz meg rendelkezése alá. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Elnök figyelmezteti a képviselőket, hogy egymás iránt kíméletesebb kifejezéseket használjanak, különben a tanácskozás lehetlenné válik.

Ezzel az ülés d. u. két óraker véget ért.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 180 : 6 *filippika* — kíméletlenül támadó, éles hangú politikai beszéd. (A kifejezés eredetileg Démoszthenésznek Makedóniai Fülöp király ellen tartott leleplező politikai beszédeinek sorozatát jelölte.)
- „ 8 és 183 : 11 »*habarék*« vagy *habarék párt* — az 1878. márc. 13-án egyesült ellenzéki pártok gúnyneve.
- „ 10 *perszonáunionisták* — a perszonáunionió hívei. A perszonáunionió: két független monarchikus állam között olyan kapcsolat, amely pusztán az uralkodó személyének azonosságára szorítkozik.
- „ 11 *kommünár* — az 1871-es párizsi kommün híve, harcosa.
- „ 12 *a petróleum szaga* — a barikádkaróra való utalás. A párizsi kommün harcosait »petroleur« (petróleummal gyújtogató) gúnynévvel illették.
- „ 14 *extra guszus* — különleges ízlés; itt: egyéni felfogás, különvélemény.
- „ 27 *kravál* — utcai csődület, botrány.
- 181 : 17 *Pákozó* — utalás az 1848. szept. 29-én Jellachich (Jellašić) horvát bán seregével szemben itt lezajlott ütközetre.

Lap Sor

- 181 : 21 *Curtius* (Marcus Curtius) — egy római népmonda hőse. E monda szerint: egykor a fórumon mély hasadék támadt, s a jósek kijelentették, hogy e rejtélyes földnyílás csak akkor fog bezárulni, ha Róma feláldozza legdrágább kincsét. Curtius erre azt vallva, hogy Rómának legdrágább kincse a fegyver és a vitézség, fegyveresen beugrott a mélységbe, mely mögötte bezárult.
- „ 25 *nem pusztán az ellenzék monológja* — Gúnyos célzás az előző napokban folyt parlamenti »vitá«-ra, amikor az ellenzéki szónokokkal szemben nem akadt kormánypárti szónok.
- „ 28 *excepta voce »ebadta«* — az »ebadta« szó (a sértő szó) kivételével. Az »ebadta« szó — mint a vármegyei stílus tartozéka — előfordul MK *Humor az aktákban* c. karcolatában is: *Az igazi humoristák*, Krk 54. köt. 272. l.
- „ 35 *Pola* (Pula) — kikötőváros az isztriai félsziget déli részén, Trieszt közelében. Az első világháború előtt az Osztrák—Magyar Monarchia fő hadikikötője volt; a világháború után olasz birtok lett.
- 182 : 3 *rekompenzációs objektum* — kártalanítási tárgy (tétel).
7 *egzekvál* — végrehajt.
- 183 : 1 *Bach-beamter* — a Bach-korszak hivatalnok; »Bach-huszár«.
„ 10 *Bánhidý Béla visszavásította a szélsőbal által a habarékknak tulajdonított »közlekedést«* — Ld. e karcolat jegyzetei élen álló kivonatban Csanády Sándor fölszólalását.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 22., 22. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A január 21-i ülés

Mikszáth a kínálkozó anekdoták, szójátékok és »a folyosón« — politikai témáinak klasszikus termőhelyén! — szerzett értesülései miatt kissé elnagyolja a január 21-i ülés tárgyalási és vita-anyagát. Utalásainak jobb megértése végett részletesebben kell tehát ismertetnünk az ülés eseményeit.

A január 20-i (pénteki) ülésen már mindenki azt hitte, hogy a költségvetési vita vége felé jár, úgyhogy legfeljebb hétfőn a zárbeszédre kerül a sor. Amde szombaton váratlanul oly élénk fordulatot vett a tárgyalás, hogy az előreláthatólag még a következő hét nagy részét is igénybe veszi.

A január 21-i költségvetési vitában Steinacker Ödön, Németh Albert és Apponyi Albert gróf vetek részt. Apponyi beszéde Helfy Ignácnak okot adott arra, hogy személyes kérdésben szólaljon fel.

Steinacker Ödön nem fogadja el a költségvetést, aminthogy azt nem is szavazta meg még egyszer sem a jelen minisztériumnak. Kívánja, hogy a birodalom második felével [Ausztriával] szorosabb kapcsolatba lépjünk a jelenlegi mechanikai kapcsolat helyett. Ne higgye a Ház — úgymond —, hogy e nézetnek az országban nincsenek pártolói. (Közbeszólás a szélsőbalon: A szászok között!) Azt hiszi, hogy Deák alapeszméje nem fog kárt szenvedni, ha valóban történik közeledés a Monarchia másik feléhez. Csak bizonyos kedvező eszmékről kellene lemondani. (Derültség.) Ha a diktatúra az általa érintett célra vezetne, ő a diktatúrát is elfogadná. (Derültség.) Mindenesetre óhajtaná azonban, hogy e szerves csatlakozás alkotmányos úton [!] történjék.

Németh Albert udvarias akar lenni Steinacker iránt s megjegyzi, hogy szász atyafiaink a magyar törvénykönyvben mint hospites [= vendégek] említettek. A magyarnak pedig szokása a vendég iránt tisztelettel viselkedni, és ha olyant mondana is, ami az embernek teljességgel nincs ínyére, fel nem háborodni. (Derültség.) Csak azt nem tudja, hogy katonai vagy civil diktatúrát akar-e Steinacker? Az előbbire ott van Puchner [1848—49-ben a császári seregek parancsnoka Erdélyben], az utóbbira báró Bruckenthal. Ha a kettőt egyesítve akarja, azt hiszi: akadni fog táborában valaki, aki mind a két diktatúrára örömmel vállalkozik. (Derültség.) — Áttérve ezután a budget fölött folyt vitára: a közlekedési minisztérium ellen hangoztatott vádak folytán azt várta volna, hogy maga az illető miniszter fogja kérni a vizsgálat megindítását. Beszédét a miniszterelnök elleni polémiával zárta be.

Apponyi Albert gróf beszédét azzal kezdte, hogy a mérsékelt ellenzék megvonta a mérleget a költségvetéssel szemben s határozott alakban kívánt bizalmatlanságuknak kifejezést adni, midőn a budget-et általánosságban is megtagadja. — Ezután áttért a pénzügyminiszter múltkori beszédének fejtegetésére, majd pedig arra a vádra felelt, mintha Sennyey 1877-ben politikai bátorság hiányából nem vállalkozott volna a kormányra. Sennyey magában a Házban mondta el mindjárt akkor, mikor a redivivus Tisza-kabinet ismét megjelent, hogy miért nem vállalta el a kabinetalakítás feladatát. Felolvassa Sennyey akkori nyilatkozatát, mely szerint nem nyerhetett szabad kezét illetékes helyről [= az uralkodótól] a kiegyezési tárgyalások egészen újból kezdésére, s ezért nem vállalkozott kormányalakításra. Hasonlóképpen nem nyerte meg a felhatalmazást mindarra, amit programja érdekében elengedhetetlenek tartott. Ezzel Sennyey bebizonyította, hogy az ország nem minden politikusa az alternatív program embere [mint Tisza Kálmán], aki megkíséreljen egy kérdést megoldani, de ha úgy nem sikerül, hajlandó azt megtenni amúgy is. — A miniszterelnök mindig nagy virtuozitással kezelte a hatalom fenntartásának minden eszközét, de talán egyet sem oly kiváló művészettel, mint a lemondást; mert úgy tudta megválasztani a lemondás időpontját, hogy ő szükséges, sőt egyedül lehetséges ember legyen. (Élénk tetszés és derültség balfelől.) — Beszédének további során tiltakozik Helfy azon felfogása ellen, mintha a mérsékelt ellenzék

közeledett volna a szélsőbalhoz. A közöshadsereget a mérsékelt ellenzék sohasem tekintette oly »moli me tangere«-nek, hogy annak költségeiről sem lehetne szólni; sőt az első, aki e házban az e téren való megtakarítások szükségét hangsúlyozta, éppen Sennyey volt. — Ami az ellenzék egyes árnyalatai közt létező viszonyt illeti, nagy politikai hiba volna — úgymond — az ellenzék két árnyalata részéről, ha addig, amíg a jelen kormánnyal állanak szemben, az időt az egymás elleni harcra vesztegetnék. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.) Ennek csak a kormány látná hasznát. Azért óhajtja — úgymond —, hogy legyen a két ellenzéki párt között tisztességes szomszédi viszony, de ez ne terjedjen oda, hogy elmosódjanak az elvi határvonalak. Tiltakozik azon felfogás ellen, mintha a mérsékelt ellenzék az 1867-i alapot elhagyva a szélsőbalhoz közeledett volna. (Élénk helyeslés a baloldalon. Mozgás a szélsőbalon.)

Helgy Ignác szavai helyreigazításául kijelenti, hogy tévedett, midőn azt mondta, hogy a mérsékelt ellenzék akarja az önálló hadsereget és önálló vámterületet. Ők ezt nem akarják, hanem megmaradnak az erős nemzeti politika mellett. (Derültség és helyeslés a szélsőbalon.)

Szilágyi Dező személyes kérdésben szólal fel.

Tisza Kálmán miniszterelnök Apponyival szemben azt vitatja, hogy lemondási szándéka annak idejében csakugyan komoly volt, és nem áll az, hogy akkor mondott volna le, amikor a boszniai okkupáció már elhatározott dolog volt. Különben, ha úgy lett volna is, nem áll az, hogy más a felelősséget el nem vállalhatta volna a történetekért. Hogy ő helyesen járt-e el, vagy sem, ahhoz szólni a kritikának joga van; de hogy nem bona fide [= jóhiszeműen] járt volna el, az ellen határozottan tiltakozik. — A maga részéről a parlamenti diadalokat — ha ugyan a költségvetés elfogadtatását diadalnak lehet tekinteni — nem tekinti oly csekélynek, mint Apponyi; mert szabad, parlamenti országban parlamenti diadal nélkül kormányozni nem lehet. Vagy meg kell tehát Apponyinak is aláznia magát, hogy a parlamenti diadalokat ne vegye semmibe, vagy nem fog parlamentileg kormányozni. (Hosszan tartó zajos éljenzés jobbfelől.)

Elnök a vita folytatását a hétfői (jan. 23-i) ülés napirendjére tűzte ki.

A szövegről

A PH egy helyesírási és egy névírási pontatlanságát javítottuk (zárójelben: PH):

Lap Sor

185 : 34 *alkímia* (*alchymia* [*alchimia* helyett])

186 : 14 *Sennyey* (*Senneyei* [de fentebb, 186 : 9 helyes névalakkal !])

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 183 : 8 *g'samt Parlament* — összbirodalmi parlament. (Az ezzel kapcsolatosan említett Schmerling és Lustkandl osztrák politikusok a »Gesamtmonarchie« megvalósítására törekedtek.)
- 184 : 4—7 *Shakespeare »Coriolan«* c. drámájának II. felvonásából való idézet.
- „ 9 *Pangermánia* — minden német és rokon nyelven beszélő népek »nagygermán birodalma«. (A német imperialista törekvések utópiája.)
- „ 11 *fiumei kirándulás* — A képviselők egy csoportjának fiumei kirándulásáról van szó; a résztvevők közül MK alább egy párat nevük kezdőbetűjével említ: L., E. K. — Eötvös Károly, H. S. — Hegedüs Sándor.
- „ 16 *»Tengerre, magyar!«* — Kossuth egyik vezércikkéből keletkezett szállóige. (Kossuth a Hetilap 1846. évi 8. számában — mint nagy fontosságú közgazdasági programot — eredetileg ezt írta: »Tengerhez, magyar! el a tengerhez!« (Manapság inkább csak tréfásan alkalmazzuk, mint MK is itt.)
- 185 : 6 *közjogi opposzió* — Tisza Kálmánnak és pártjának a fúzió (1875) előtti ellenzéki magatartása.
- „ 22 *»schlagfertig«* debatter — gyors és találó visszavágásra képes, vagyis talpraesett vitatkozó. — MK e kifejezésből szójátékot formált; íme:
- „ 23 *Schlag* — ütés, csapás.
- „ 23 *Abfertigung* — útnak menesztés; elbocsátás.
- „ 33 *asztronómia* és *asztrológia* — az előbbi: a csillagászat, az égitestekkel foglalkozó tudomány; az utóbbi: a csillagjósolás.
- „ 34 *kémia* és *alkímia* — a fentihez hasonló párhuzam; a vegytan-tudomány szembeállítása a középkori titkos kémiával, az aranycsinálásra törekvő mesterséggel.
- 186 : 22 *»Fehér ló«* — pesti kávéház a hajdani Kerepeai úton (a mai Rákóczi úton).
- „ 33 *imbecillis álláspont* — gyöngye, ingatag álláspont.
- 187 : 1 *»oda jön«* — Bécsben, az udvarnál.
- „ 3 *»add tovább«* nevű játék — MK nagyjából meg is magyarázza, hogyan folyik: a gyerekek egymást kergetve továbbítanak egy-egy ütést (hátba vágást).

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 25., 25. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A január 24-i ülés

A jan. 21-i (szombati) ülés után 23-án folytatta a Ház a költségvetési vitát. Erről azonban Mikszáth nem emlékezik meg. A vitában Kiss Albert, Busbach Péter, Ugron Gábor, Irányi Dániel és Ónody Géza vettek részt. Az ülés legerdekesebb mozzanata volt a válasz, amelyet Tisza Kálmán adott Helfy Ignácnak a délvidéki mozgalmak tárgyában hozzá intézett interpellációjára. A választ Helfy tárgyalásra kitűzteni kívánta, a többség azonban tudomásul vette.

*

Mikszáth újabb karcolata a január 24-i ülés eseményeit kommentálja.

Ezen az ülésen véget ért a költségvetési vita. *Domahidy István* a szélsőbaloldalaról volt az utolsó szónok. Ezután a zárbeszédet következtek. Szavazás előtt ugyanis szólásra joga van a bizottság elnökének és a határozati javaslatok beadóinak, valamint a minisztereknek.

Hegedűs Sándor előadó az egyes szónokok beszédeivel foglalkozott. Ami a Somssich által említett nagyhatalmi állást illeti, megjegyzi, hogy a dualizmus alapján a jelenlegi berendezést szükségesnek kell mindenkinek tartania, aki a dualizmus barátja. Elismeri, hogy a pénzügyi helyzet súlyos, de azért látja a fokozatos haladást és a kibontakozás lehetőségét a megkezdett úton. Az idők haladása új igényeket és szükségeket teremt. Azon időben — úgymond —, amelyről Somssich megemlékezett, a magyar ember klasszikus műveltséget szerevez megelégedett volt, és nagy törekvések, nagy eszmék nem háborgatták a kedélyeket. [!] (Élénk ellenmondások és derültség a baloldalon.) Ezek boldog idők voltak. De ezen idő elmúlt. Napjainkban a nemzetközi nagy küzdelmekből sem egyes ember, sem nemzet ki nem vonhatja magát. Kibontakozás csak úgy lehetséges, ha a magasabb igényeknek megfelelő terheket is képes és kész a nemzet elviselni. Ajánlja a költségvetés elfogadását.

Somssich Pál, mint a mérsékelt ellenzék határozati javaslatának benyújtója, nagy figyelmet keltő hosszabb beszédet tartott. Igazat ad az előadónak abban, hogy ő még valóban emlékszik arra a korra, amidőn — nem mint az előadó mondotta — nagy eszmék nem háborgattak minket, hanem a régi klasszikus nevelés alapján mindazon erények plántálódtak a családokba és egyénekbe, melyeket a mai világ nagy részben megmételvez. Igaz — úgymond —, hogy én szerettem ezen állapotokat, de nem csontosodtam úgy el, hogy ne tudnám felfogni, miként az, ami volt, elmúlt. Igenis, jó idők voltak azok: a nagy eszmék akkor is megvoltak, de nem háborgattak bennünket milliós adósságok. A demokrácia követelményeit, az emberi jogok kiterjesztését üdvözlöm; azt, ami ezen az alapon szükséges, csodálom. De ami ezen túlmegy: a spekuláció mai borzasztó mérve ellen tiltakozom. — Ezután hosszasan foglalkozik a pénzügyminiszter számításával. Minthogy költségügyi kiadásaink a pénzügyminiszter beismerése szerint is növekedtek, kérdi: aaptalanok-e aggodalmai, fölöslegések-e figyel-

meztetési, túlzottak-e a jövőre vonatkozó komor nézetei? — A pénzügyminiszter a városok emelkedésére mutatott. »Bár így volna! De nincs így! Városainkban néhány pénztintézet és részvénytársulat gyümölcsözteti a nagy részben idegen tőkéket, de a nép zöme vagyoni-
lag folyton hanyatlík. Nemesak a középosztálybeliek, hanem a polgár-
ság és a parasztság is. Mindezzel kapcsolatban a közbiztonság is
süllyed. A bűnök száma ijesztőleg növekedett. Mikor volt annyi
tolvajlás, rablás, gyilkosság Magyarországon, mint van jelenleg?« —
kérdi. — A miniszterelnök ellen fordulva visszautasítja azt a gyanúsítást,
mintha ő azzal, amit a közöshadseregről mondott, a szélsőbal-
oldalhoz közeledett volna. Ő csak azt mondotta, hogy a hadsereg
költségeit nem bírja el a Monarchia, azokat tehát le kell szállítani.
Azt is állította a miniszterelnök, hogy nincsen államférfi, aki mindazon
elveket, melyeket mint ellenzéki hirdetett, a kormány székén ülve
realizálhatta volna. Ő (Somssich) — úgymond — nem is hivatkozott
a miniszterelnök azon nyilatkozataira, melyeket mint ellenzéki vezér
a Házban szólva, írva s nyomtatva Gesztről hirdetett. Csak azon
ígéreteit idézte, melyeknek teljesítését mint miniszter vallotta fel-
adatának. — Beszédét Somssich e szavakkal zárta: »A mérsékelt
ellenzék teljesíti köteleességét, midőn a kormányt veszélyes irányára
folyton figyelmezteti. Tehet-e az ellenzék arról, ha figyelmeztetési
nem méltányolhatnak, de gúnyolva, méltatlanul gyanúsítva mellőz-
tetnek a többség által? És tehet-e arról, ha a közönség látva a mérsé-
kelt ellenzék törekvéseinek sikertelenségét, lassanként elfordul tőle
és radikálisabb eszközök alkalmazását követeli?« (Élénk tetszés a
bal- és szélsőbaloldalon.)

Szapáry Gyula gróf pénzügyminiszter beszéde elején Somssich
ellen fordul és fenntartja vele szemben azt az állítást, hogy a mérsé-
kelt ellenzék közeledett a szélsőbaloldalhoz. Indokolja ezt azzal,
hogy a költségvetést a dolgok mai stádiumában megtagadni annyit
tesz, mint az alkotmányos kormányzás lehetőségét megakadályozni.
Ezután Helffyvel polemizál és kimutatni igyekszik, hogy az adóhátra-
lékok nemesak nem nagyobbak, de kisebbek, mint voltak 1875-ben.
Végül a külön vámterület felől nyilatkozik. Kijelenti, hogy a közös
vámterületet a legvégső esetig fenntartani kívánja; a külön vám-
területet sem közgazdasági, sem pénzügyi szempontból nem tartja
kívánatosnak az országra nézve.

Eötvös Károly hosszasan szándékozván nyilatkozni, kérel-
mére a Ház beleegyezik, hogy holnap szólhasson.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

187 : 10 »*kétes*« *egzisztenciák* — itt szójáték: olyan egyéniségek (olyan
képviselők), akik politikai álláspontjukról határozottan még
nem vallottak színt.

„ 14 *akció-politika* — Másnap, a jan. 26-i *Apróságokban* MK
— ugyanilyen értelemben — azt mondja Széll Kálmánról,
hogy »aktuális politikát nem csinál«. Mindkét kifejezéssel

Lap Sor

- azt akarja mondani, hogy tartózkodik a cselekvő, a kormány-nyal szemben szint valló politikától.
- 187 : 18 a pénzügyminiszter — gróf Szapáry Gyula.
- ” 21 ellenzéki Stadthauslerből mameluk Landhausler lett — szó-játék: város-zselléréből kormányparti ország-zsellére lett. (Budapest ellenzéki városi képviselőjéből kormányparti országgyűlési képviselő lett.)
- ” 24 Theresienstadt és Elisabethstadt — a budapesti Terézváros és Erzsébetváros.
- ” 25 az enyves kezek-re vonatkozó célzásról nincsenek adataink.
- 188 : 23—189 : 33 E fejezetnél hangsúlyoznunk kell, hogy MK tün-tető lelkesedése a mérsékelt ellenzéki Somssichnak szólt.
- ” 31 rektifikál — helyreigazít, helyesbít.
- 189 : 13 holnap van Pál fordulása — a naptárban január 25. (MK e cikkét jan. 24-én írta; a holnap-ból tehát már a meg-jelenés napja lett.) — Pál fordulása néven a katolikus egyház ünnepet ül annak emlékére, hogy a keresztényüldöző Saulból Pál apostol lett.
- ” 17 dezavvál — meghazudtol, megeáfol.
- ” 20 sohasem volt az udvarnál ingrata persona — ... nem kedvelt, nem kívánatos személy. (Ez a mondat a két tagadással egy állítást jelent.)
- ” 27 conditio sine qua non — elengedhetetlen feltétel.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 26., 26. sz., 4. l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A január 25-i ülés

Az ülés elején Péchy Tamás elnök bemutatta a miniszterelnök átiratát, melyben tudatja, hogy az uralkodó a delegációkat jan. 28-ra Bécsbe összehívta. Ennek következtében a Ház ülései 28-tól febr. 6-ig, sőt esetleg még tovább is szünetelnek.

Ezután Eötvös Károly mondotta el zárbeszédét. (Az ellenzék főleg a beszéd végét, amely erős támadást tartalmazott a miniszterelnök ellen, zajosan megéljenezte és megtapsolta.)

Fel is állott reá nyomban Tisza Kálmán miniszterelnök és hasonló élességgel visszavágott Eötvösnek, egyúttal pedig Somssich néhány állítására is felelt. Eötvös kétségbe meri vonni — úgymond —, hogy lehet az ellenzékben a kormánypártra átmenni meggyőződésből, de vajon nem tartozik-e a lehetőségek közé az is, hogy kormányparti-ból azért lesz talán valaki ellenzéki, mert nem nyert reményeinek megfelelő hivatalt? (Élénk derűtség a jobboldalon. Mozgás a szélső-balon.) Ha egyik feltevés áll, áll a másik is. Beszéde további folyamán

a miniszterelnök tiltakozott az ellen, mintha ő valaha is egy politikát követett volna a szélsőbaloldallal; még csak jó-szomszédi viszonyra sem kérte fel soha a 48-as pártot. És ha már őt is hitehagyottnak mondják, mit mondanak majd, ha a balközépiek fognak a kormány-padokon ülni, ha nem is küzdenek velük mindenben egy sorban, mégis a jó-szomszédtságot meg akarják állapítani. [Ezzel a két mondat-tal Apponyi Albert szavaira utal; ld. a jan. 22-i *Apróságok* jegyzetei-nek élén a »krónikát« !]

Ekkor aztán *Somssich* és *Eötvös Károly* szólottak személyes kérdésben. Eötvös tiltakozott az ellen, mintha ő hivatali ambíció miatt hagyta volna el az állami szolgálatát.

A vita be lévén fejezve, *elnök* fölteszi a kérdést: elfogadja-e a Ház a költségvetést általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául?

A Ház padjai szokatlanul megteltek. Mint a szavazási eredmény mutatta: nem hiányzott több, mint 50 képviselő; ezek közül 21 horvát-oroszági, és így csak 29 magyarországi.

A Ház 234 szavazattal 161 ellenében, tehát 73 szótöbbséggel elfogadta a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául.

Feltűnést keltett, hogy *Széll Kálmán* és *Lukács Béla*, valamint *Horvát Boldizsár* nem voltak jelen a szavazásnál. *Göndöcs Benedek* távolléte pedig általános derűtséget váltott ki, mert eddig még minden ülésen jelen volt és csak a mai szavazástól maradt el. »Bizonyosan alszik« — jegyezték meg a szélsőbaloldalon. Domahidy Istvánt és *Zichy Jenő* grófot, akik »igen«-nel szavaztak, a jobboldal zajosan megéljenezte, míg a baloldalon mozgás támadt az »igen« hallatára.

A szövegről

A PH szövegének alábbi pontatlanságait helyesbítettük (zárójelben PH):

Lap Sor

191 : 11 Horvát Boldizsár (*Horváth Boldizsár*)

„ 18 Rohonczy (*Rohoncy*)

192 : 24 *débat* (*debate* [!])

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

190 : 10 »*Beöthy Aldzsi oda van vizez gyalulni...*« — a t. Ház fő tréfacsinálója valahol másutt tölti haszontalanul az időt. (»Vizez gyalulni és jeget aszalni« — MK-nál többször is előforduló népi szólások.)

„ 11 »*skabátokat számon tartó Nagy Gyuricát betettük gazdálkodni az országéba*« — utalás a zilált pénzviszonyok között élő Szathmáry Nagy György volt képviselőnek kevéssel azelőtt állami uradalmi igazgatóvá történt kinevezésére.

„ 13 »*nülj be egypár fiákerbe és hajtad be azokat...*« stb. — A kormánypárt némely buzgó tagjai szavazás előtt bérkocsikon

Lap Sor

- fölkерesték a hiányzó képviselőket s beszállították őket az ülésterembe, hogy a szavazattöbbséget biztosítsák. Az ilyen felhajtókat (»bekergetők«-et) az angol példa nyomán whip-eknek nevezték.
- 190 : 15 *Damakas* — Brászin Domokos nevének pongyola (»lepces«) ejtésű alakja.
- 191 : 2—8 »Széll Kálmán... aktuális politikát nem csinál.« — Magyarázatot ld. a jan. 25-i *Apróságok* jegyzetei közt (408—409. l.).
- „ 9 *disponibilitás* — rendelkezésre állás, készenlétbe helyezkedés.
- „ 16 *quare questo csináláre, hogy...* — makaróni-mondat, jelentése: miért csinálja azt, hogy...
- „ 30 *moduláció* — zenei műszó: áttérés az egyik hangnemből a másikba.
- 192 : 4 *nagy és kis mise* — az előbbi (a tíz órakor kezdődő »úri mise« vagy »szagos mise«), az utóbbi a korán (rendszerint nyolc órakor) kezdődő mise (a »szegények miséje«). — Göndöcs Benedekre mint Gyula város apátplébánosára stílszerűen alkalmazott utalás.
- „ 24 *débat* — vita, vitatkozás, szóharc.
- „ 24 *a 48-asok* — a függetlenségi párt képviselői.
- „ 25 *a 75 előtti idők* — Tisza Kálmán pártjának a Deák-párttal való egyesülése (az 1875-ben végbement fúzió) előtti időkre való utalás.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, január 27., 27. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A január 26-i ülés

A képviselőház — *Péchy Tamás* elnöklete alatt — e napi ülésén megkezdte a *költségvetés részletes tárgyalását* és elintézte az úgynevezett kisebb tárcákat, a miniszterelnök költségvetéséig.

Jelentékenyebb vita csak a királyi udvartartás költségvetésénél támadt.

Osánády Sándor az udvartartás költségeit aránytalanul nagyoknak találja. De miután Tisza Kálmán, »a jogtiprók nagymestere« (Hosszan tartó zajos derűtség. Felkiáltások: »Ez új!«) megszavaztatta engedelmes többségével azon törvényt, mely a népképviselőt jogát megszorítja: az udvartartás költségeivel szemben nem tehet egyebet, mint azon határozati javaslatot terjeszteni elő, hogy: utasíttassék a kormány, kérje meg a királyt, hogy tekintettel az ország jelenlegi nyomasztó helyzetére, egy milliót a törvényileg megállapított udvartartási költségből visszaajándékozzon. (Helyeslések a szélsőbalon.)

Mukics Ernő utal arra, milyen kevéssé volna megegyeztethető a nemzet méltóságával, ha az udvartartás költségeiből, amelyeket az országgyűlés törvény által megállapított, most visszakérne valamit. Ha eljön az idő, hogy az udvartartás költségének mérve tárgyalható lesz, akkor ő maga is helyén levőnek fogja tartani, hogy az udvartartás költsége ne csak egy millióval leszállítottassék.

Helyi Ignác szívesen hozzájárulna az udvartartás költségének megszavazásához, ha az ország fővárosában magyar udvartartás volna. »De őfelsége úgy tesz, mint valami nagybirtokos, ki egyik villájában tölt néhány hetet; őfelsége is elmegy néhány napra, ritkán néhány hétre Gödöllőre; különben Bécsben van, és a külföld sohasem látja a magyar királyt, kit felemészt az osztrák császár.« Ha nem hozatik be a magyar udvartartás, később inkább oly javaslatot pártolni, mely az udvartartás költségeit kevesbíti. — Ez alkalommal fölemlíti a Hentzi-szobor ügyét. Midőn e kérdés a pénzügyi bizottságban felvetették, a miniszterelnök »polgárháború«-nak [!] nevezte a szabadságharcot. Ezt az értelmezést *Helyi* visszautasítja. Volt ugyan 1848—49-ben polgárháború is, de az rövid idő alatt elnyomott, a harc azonban a nemzet szabadságharca volt. Még *Tisza Kálmán*-tól is bámulja, hogy ő e harcot a polgárháború névjére akarja degradálni. Ami a Hentzi-szobrot illeti, az a magyar nép birkatürelmének monumentuma. Más országokban ily emléket nem tűnének meg egy percig sem. E szobor a nemzeti önértzet egyesek provokációja. (Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.) A kormány — úgymond — nagyobb kellemtelenségeket kerülne el, ha be nem várva nagyobb provokációt, módot találna arra, hogy e szobor eltávolítottassék. (Helyeslés a szélsőbalon.)

Irányi Dániel csupán az udvartartás kérdésére szorítkozik, s utal Olaszország és Anglia példájára, melyeknek udvartartási költsége két-három millióval kevesebb, mint nálunk, pedig azon országok pénzvisszonyai nem oly ziláltak. Ajánlja *Csanády* indítványának elfogadását.

Az elhangzott beszédekre válaszolva *Tisza Kálmán* miniszterelnök kijelenti, hogy nem szól az udvartartás költségének kérdéséhez, mert az a költség törvény által meg van állapítva. Ha tehát ő indokolni kívánná azt, hogy miért nem volna helyes ezen most változtatni akarni és efelett nagyobb vitát kezdeni, úgy véli: a képviselőház nagy többsége ellen vétene, mert ennek indokolására a Ház nagy többsége előtt szükség nincs. — »De a képviselő urak jónak látták — úgymond — szóba hozni a Hentzi-szobor ügyét, szóba hozni egy talán nem is egészen híven visszaadott nyilatkozatomat, és szóba hozni ezzel kapcsolatosan sok mindent. Azt hiszem — folytatja —, meglehetősen meg lehetnek a t. képviselő urak a kedélyek izgalmát előmozdítható eszközökben szorulva, hogy most, tizenöt év múlva kezdik a Hentzi-szoborral a nemzet kedélyét irritálni. Én a magam nézete szerint igenis nem tagadhatom meg azt, hogy azon háború csakugyan polgári háború, belháború is volt. (Zajos ellenmondás a szélsőbaloldalon.) Ezen természetéből nem vetkőzteti ki az, hogy a nemzet zöme szabadságáért küzdött, mert azért mégsem lehet tagadni, hogy

belháború az, midőn a korona országainak egyike az egyik táborban, ugyanazon rész lakosságának egyik része az egyik táborban, másik része a másik táborban küzd.»

Helpy Ignác: »Az osztrákok csak nem polgártársaink?!« (Zaj.)

Tisza Kálmán: »Legyen annyi nyugalma a t. képviselő úrnak, hogy engem végighallgat. Ha ugyanazon egy országnak lakosai egymás ellen vannak táborban, az lehet szabadságharc is, az is volt a mi harcunk, de belháború is. (Helyeslés jobbfelől. Nyugtalanság a szélsőbalon.) Az események megtörténtek, a háború lezajlott, el lehet mondani: mindkét félnek kárára, veszteségére. De 1867-ben megtörtént a kiegyezés. Én tehát azt mondtam a pénzügyi bizottságban, és azt mondom ma itt is, hogy midőn egy ilyen keserves háború lezajlott, midőn a béke helyreállt, ha az a béke valóban alapos, helyes, tartós és jó akar lenni: mindkét félnek kötelessége elfeledkezni azokról, amik akkor egymás ellenében történtek. — Tizenöt esztendeig senkinek sem jutott eszébe, most akarják eszébe juttatni a nemzetnek azt az egy szobrot a budai várban. De hát utójára is mit jelent ott a Hentzi-szobor? Azt jelenti, hogy beállván egy veszélyes momentum a nemzet életében, amikor a nemzet és uralkodója harcban álltak egymással, a budai vár oly egyén által védettet, ki ezt a védelmet egész haláláig teljesítette, s akit uralkodója emlékszoborra tartott érdemesnek. (Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Eppen ez az!) A szabadsághért küzdő nemzet mindennek dacára bevette azt a várat. Ugyan szeretném tudni: hol van itt az a nemzeti meggyalázás? Miért akarnak belőle nemzeti meggyaláztatást csinálni?«

Ugron Gábor fölemlíti, hogy a szélsőbal már 1869-ben sürgette a Hentzi-szobor eltávolítását, s így nincs igaza a kormányelnöknek, hogy e kérdés tizenöt évig nem bolygattatott. »Ami a civilisztát illeti, jogunk van követelni, hogy a magyar királynak legyen állandó magyar udvartartása.«

Herman Ottó hozzájárul Helpy és Ugron indokolásához. Jegyzi, hogy az a szobor a Szent György-téren, és hozzá a citadella: jellemzik a mi viszonyainkat. Ha az ország leghatalmasabb embere, Tisza Kálmán fölmege a Gellérthegyre és kopogtat a citadella kapuján, vissza fogják őt utasítani és azt fogják mondani, hogy csak báró Edelsheim-Gyulai speciális engedélyvel léphet be. Sőt, Magyarország honvédelmi miniszterét sem fogják bebocsátani. Szólo — Herman Ottó — sem nem magyar miniszterelnök, sem nem honvédelmi miniszter (Derültség), de azért benn volt. Ott áll vas-síneken egy óriási ágyú és körös-körül állnak a bombavető mozsarak; mindegyikhez szolgál egy-egy kémény [= kéményszerű lift], mely a munióit felszállítja. És a parancsnok helyiségében ott van az a térkép, amelyre pontosan föl van jegyezve: hány foknyi eleváció alatt kell lőni, ha a rebellesek az Akadémiába találnának bújni, hány fok alatt, ha a Kerepesi úti keresztelésen vannak, és hány fok alatt kell lőni, hogy a bombák a magyar képviselőház kellős közepébe találjanak. (Mozgás.) És ha a képviselők fölmennek és meghallgatják, hogy annak a legénysége mire tanítottatik és utasítottatik, és mily indokolással: úgy be fogják látni, hogy a citadellának soha más rendeltetése nem volt, csak hogy

esetleg a Hentzi-szobrot megvédje. Ezt a szobrot és ezt a citadellát távolítsák el onnan, s akkor a citadella helyére a honalapítás ezredéves fordulója alkalmával oly emléket fog a nemzet állítani, amely hozzá méltó lesz. Nem fogadjja el az udvartartás költségvetését. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Láng Lajos felszólalásában csak arra szorítkozik, amit Irányi Dániel a civillistára vonatkozólag mondott. Angliában a civillistát nem is tárgyalják, s ez a leghelyesebb, mert így nem nyújt módot sem a túlságos lojalitás nyilvánítására, sem a népszerűség-hajhászatra. Rektifikálja az arányok szempontjából Irányi adatait.

Irányi Dániel szavainak helyreigazítása címén szólal fel.

A Ház többsége ezután elfogadta a költségvetési tételt s elvetette Csanády indítványát. Hasonlóképpen elfogadta a kabinetiroda, az országgyűlés, a központi kormányközegek nyugdíja, az államadóságok, a vasúti kamatbiztosítás, Horvát—Szlavón országok beligazgatási szükségletei, Fiume és az állami számvévoészék költségvetését.

A szövegről

A PH pontatlan névírásait helyesbítettük és sajtóhibáit is javítottuk (zárójelben PH):

Lap Sor

193 : 29 *Helfy* (Helfi)

194 : 14 Szent György (Szentgyörgy)

195 : 10 kik a hazának szentelték (kik hazának szentelték)

„ 32 a Burg (a burg)

196 : 1 és 18 Herman (Hermann)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

193 : 8 *„noli me tangere»* — ne illess engemet; ne nyúlj hozzám! A biblia szerint: a föltámadt Jézus mondta Mária Magdolnának (János evang. 20, 17). — Ezzel a kifejezéssel MK tulajdonképpen visszaul Apponyi Albert gróf jan. 21-i beszédére, ill. beszédének a közöshadsereget érintő szakaszára: *»A közöshadsereget a mérsékelt ellenzék sohasem tekintette oly „noli me tangere»-nek...«* stb. (Ld. a jan. 22-i karcolat jegyzeteinek bevezetésében, a *»króniká«*-ban). — A karcolat második szakaszában (193 : 3) a *»nebántsvirágok«*-at ugyanilyen értelemben használja MK.

„ 17 *civillista* — az uralkodó és családja, valamint udvara költségeinek fedezésére az állami költségvetésbe fölvett (beiktatott) összeg.

194 : 12 *Halbrechts főherceg* — a magyarság előtt gyűlöletes Albrecht főherceg nevének gúnyos eltorzítása. Egyébként mint németnyelvű katonai vezényszó (féljobb ! féljobbra !) szójátékot is rejt magában.

Lap Sor

- 194 : 14 *A Szent György téren 1852-től 1899-ig éktelenkedő Hentzi-szobor, illetőleg emlékoszlop ügye a kiegyezéstől kezdve állandóan foglalkoztatta a közvéleményt. MK is már 1877-ben keserű gúnyval említi Humor az utcán c. cikkében (Krk 54. köt. 271. l.).*
- ” 23 *Károlyi-palota — ma: a Petőfi Irodalmi Múzeum épülete (V., Károlyi Mihály utca 16.). MK gúnyos utalása arra vonatkozik, hogy a szabadságharc leverése után Haynau, a vérengző hóhér ebben a palotában rendezkedett be.*
- ” 29—32 *Amerika nemzeti himnusza — a Yankee Doodle. (Eredetileg angol gúnydal volt.)*
- 195 : 4 *Pokwapil Anzelm közcserепár — célzatosan alkalmazott típusnév. A cserepár: az abszolutizmus alatt a volt határőrvidéki katonák gúnyneve.*
- ” 7 *»a késő nemzedék hiába keresi a hazáért elesett hősök hamvait...« — a Budavár ostromakor (1849 májusában) elesett honvédek hamvai a Csörsz utcai temetőnek azóta megszüntetett parcelláiban nyugodtak.*
- ” 12 *»Rákóczi neve meg van bélyegezve az ország törvénykönyvében« — Rákóczi emlékét az 1715: XLIX. t.-c. bélyegezte meg; ezt a gyalázatos törvényt csak az 1906. okt. 20-i országgyűlés törölte el.*
- ” 13 *»...és aki a leghívebb vala: messze száműzetésből gyászolja hazáját.« — Kossuthról írja MK ezeket a szép szavakat.*
- ” 23 *»a magyar nemzet Capitoliuma« — jelentése: az ország főhatóságainak központja. (MK felsorolása is erre utal.)*
- ” 32 *Burg — a bécsi császári palota.*
- 196 : 1 *citadella — fellegvár, erődítmény; MK alább (196 : 14) váracsanak nevezi. A gellérthegy citadellát a szabadságharc utáni önkényuralom idején (1852-ben) építtette a császári hadvezetőség a főváros állandó fenyegetéséül.*
- ” 21 *Zahlen und 's Maul halten! — fizetni és szájat befogni; talá-lóbban: fizess és pofa be!*
- ” 22 *erste Bürgerpflicht — az első (vagyis a legfőbb) polgári kötelesség.*

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, január 28., 28. sz., Melléklet 2. l. (= 10. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

»Egy kis parázs nemzetiségi vita«

A jan. 28-i sajtó egyhangú megállapítása szerint: a képviselőházban régóta nem volt nemzetiségi vita, még kevésbé annyira heves és szenvedélyes összecsapás, mint a jan. 27-i ülésen.

Mikszáth karcolatának közelebbi megvilágítása végett kissé bővebben kell ismertetnünk az ülés lefolyását.

A költségvetés részletes tárgyalása volt napirenden.

A »rendelkezési alap« tételénél *Herman Ottó* szóba hozta a magyar kormány nemzetiségi politikája ellen folytatott németországi sajtóhadjáratot. Rámutatott arra, hogy az erdélyi szászok köréből erednek azon cikkek, melyek erre vonatkozólag megjelennek. Berlinben csak nemrég alakult egy Schulverein nevű egyesület, amelynek felhívása hasonló vádakat hangoztat a magyarok ellen. Utal Heinze német büntetőjogász »vádírat«-ára, valamint arra, hogy ennek valótlán állításai Wolff Károly erdélyi szász képviselő »Hermannstädter Tageblatt« c. lapjának lázító cikkein alapulnak. Elvárja a kormánytól, hogy e rendszeres mozgalommal szemben érélyesen lép fel és főleg a külföld felvilágosítása tekintetében érvényesíteni fogja befolyását.

Wolff Károly személyes kérdésben kérve szót, kijelenti, hogy addig, míg Herman nem »specifikálja« vádjait, azokat visszautasítja. Heinzével semmiféle összeköttetésben nem áll, de híven ragaszkodik nemzetiségéhez.

Gull József — szintén erdélyi szász képviselő — »a történet provokáció folytán« nyilatkozik. Kifogásolja, hogy »a magyar nyelv minden eszközzel terjesztetik« — mert németül nem tudó hivatalnokokat alkalmaznak túlnyomó részben szász lakosságú vidékeken. Ebben ő egyenes megsértését látja azon ígéreteknek és szabadságleveleknek, melyek a szászok jogait biztosítják. Most a szászok »csalódva, sőt megcsalatra érzik magukat«. (A Mikszáth karcolatában is kiemelt jelenet »hosszan tartó zajos ellenmondásokat« váltott ki a képviselő rendreutasítását követelő felkiáltásokkal.)

Erre *Péchy Tamás* elnök megjegyzi, hogy oly kifejezések, minőket a szászok képviselője használt, a magyar parlamentben nem szokásosak, s ezért felhívja őt, hogy ily kifejezésektől tartózkodjék.

Gull József helyesbíti szavait olyan értelemben, hogy ő azt akarta mondani, hogy »a szászok reményeikben csalatkoztak«. Utal a Szent László Társulatra, amely egyenesen a magyar nemzetiségnek és katolikus vallásnak a csángók közötti fenntartására alakult. Hangsúlyozza, hogy a szász nép ragaszkodik ősei nyelvéhez. Nem viseltetik bizalommal a miniszterelnök politikája iránt és azért nem szavazza meg a rendelkezési alapot.

Herman Ottó megjegyzi, hogy ő nem vonta kétségbe a nemzeti ségek létjogát; csak azt kívánta: a kormány tegyen meg mindent, hogy a lázítás hatását paralizálja.

Tisza Kálmán válasza sokkal hosszabb és csöppösebb volt, mintsem Mikszáth karcolatának kivonatatos szövegéből gondolni lehetne. A miniszterelnök mindenekelőtt megjegyezte, hogy mivel a rendelkezési alap megszavazása rendszerint bizalmi kérdés: *Gull József* nyilatkozata után csak örülni tud azon, hogy azt meg nem szavazza; kéri is, hogy iránta *Gull* soha ne viseltessék bizalommal! (Derűltség és éljenzés.) Nincs szüksége — úgymond — *Herman Ottó* figyelmeztetésére, hogy a jelzett röpirattal szemben megtegye kötelességét. Gondoskodik arról, hogy a józan külföldi lapok az igazságnak meg-

felelő tájékoztatást kapjanak. Ama német röpirat szerzője — bármilyen tudós férfiú legyen is — a magyarországi viszonyokat és helyzetet épp olyan »alaposan« mutatja be és épp annyi »igazsággal«, mint az a francia író [Belot?], aki a pesti társadalmat akként jellemezte, hogy a mánások díszmagyarban járnak el az álarcos bálba, és hogy Füreden a hold sohasem megy le... (Tiszának ezt az élénk derültséget keltő megjegyzését karcolatában Mikszáth is kiemeli.) A Szent László Társulattal kapcsolatosan válasza a következő: Ez a társulat a csángó magyarok érdekében csupán nyelvük és vallásuk fenntartásáért fáradozik, de nem izgat az ottani lakosság ellen, mint ahogy ezt a Schullerein teszi! A kétmillió létszáma a miniszterelnök megjegyzi, hogy a hazai németiségnek csak egy részét teszik az erdélyi szászok, és sem ezek együttesének, sem a többi hazai németiségnek nincsenek a magyar állam elleni tendenciáik. A magyar sovinizmus elleni vádat azzal veri vissza, hogy még a legmagyarabb felekezetnek, a református egyháznak középiskolaiban is kötelező tárgyként tanítják a német nyelvet. A németiségnek egyetlenegy kis töredéke sincs, amely bárhol és bármikor annyi szabadságot és jogokat élvezett volna, mint amennyit az erdélyi szászok Magyarországon élveznek. »A háládatosság — folytatja a miniszterelnök — nem politikai tulajdon, s azt nem is kívánja tőlük senki, de a méltányosságnak, az igazságnak érzetét igenis megkívánhatjuk!« És vajon, ha megnézik: mi szabad nékik, mi szabad ezen »elnyomott, üldözött szász fajnak« itt Magyarországon, és ha megnézik: mi szabad a lengyelnek Posenben, mi szabad a franciának Elzász-Lotharingiában: akkor aztán próbáljanak sorsot cserélni! (Hosszan tartó élénk helyeslés és tetszés.)

A következő szónok, *Orbán Balázs* azt hiszi, hogy nem az elnyomatás fáj a szászoknak — mert ilyenről beszélni nem lehet —, hanem az, hogy fajuralmukat nem tudják a területükön lakó más nemzetiségekkel szemben annyira gyakorolni, mint azelőtt. A szászok sohasem vettek részt a haza védelmében; sőt törvényük is volt, hogy csak 500 zsoldost tartoznak kiállítani, de ki volt mondva abban a törvényben, hogy szászoknak nem szabad köztük lenni... Különbök mindig az ellenséggel cimboráltak; hajdan a törökkel tartottak, 1849-ben szintén a haza ellenségeivel. — Gull kétmillió német nevében beszél, pedig a hazai németek sohasem léptek szolidaritásba a szászokkal, sőt ha úgy mernének előttük beszélni, mint ma Gull beszélt: a németek maguk vernék ki az illetőket.

Szilágyi Dezsd megjegyzi, hogy szívesebben látta volna, ha a szász képviselők kevésbé játsszák a mártírokat, mert ama ünnepélyes kijelentésükre, hogy nemzetiségükhöz hívek maradnak és ahhoz ragaszkodnak: e házban szükség nem volt! Az ilyen felszólalásokkal — úgy látszik — azt a hitet akarják keltetni a külföldön, mintha különös politikai bátorság kellene annak kijelentéséhez, amit mindenki természetesen talál. (Általános élénk helyeslés.) Gull tehát hiába kínálja magát áldozatnak, ha csak odahaza nem akar egy kis olcsó népszerűséget szerezni...

Zay Adolf emlékeztet arra, hogy annakidején ő maga is hangszította, hogy a hazáért »élni, halni kell«, de nem teheti magáévá a

költő azon szavait, hogy »a nagy világon e kívül nincsen számodra hely«. — Hosszan és általános figyelmetlenség között polemizál ezután a miniszterelnökkel. Egyre növekvő zajban folytatja polémiáját és különösen tiltakozik a gyávaság vádjá ellen, amelyet Orbán Balázs emelt a szászok ellen. Beszédét a Házban uralkodó nyugtalanság miatt csak a közvetlen körülötte ülők hallhatták.

Tisza Kálmán miniszterelnök Zay néhány állítására tesz rövid észrevételt. A képviselő ártatlan dolognak akarta feltüntetni a német Schulverein felhívását. Ennek ellenében szónok idéz e felhívásból egyes tételeket. Az van benne többi között, hogy a magyar kormány elnyomja a német iskolát. De ő azt kérdezi: tiltott-e be a kormány német iskolát? Ez tehát alaptalan vád. Egy további vád az, hogy nincs német egyetem. Ezért lehet a magyar nemzetet sovinizmussal vádolni? Hát a magyar nemzetnek az a rendeltetése, hogy a 40 milliónyi annyival vagyonosabb német nép számára itt egyetemet állítson? »Ne méltóztassék magukat ily módon kompromittálni!«

Miután *Péchy Tamás* elnök szavazásra bocsátotta a kérdést, a Ház megszavazta a rendelkezési alapot és elfogadta a miniszterelnök költségvetésének többi tételeit is.

A szövegről

A PH névírási pontatlanságait, egy értelemzavaró sajtóhibáját és egy azóta meghonosodott idegen szó írásmódját következőképpen javítottuk, ill. módosítottuk (zárójelben: PH):

Lap Sor

- 196 : 6 stb. Heinze (Heintze)
- 198 : 21 Elzász-Lotharingia (Elszász-Lotharingia)
- „ 29 Erdélyben (Erdélynek)
- 199 : 33 sovinizmust (*chauvinizmust*)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 197 : 7 Herman — Herr Mann — Mikszáth ekkoriban jellegzetes stíluseleme, a szójáték, ezúttal is megnyilatkozik.
- „ 8 Siegfried — a Nibelung-ének hőse.
- „ 10 Arminius — a német Armin szónak latinos alakja, amelyet helytelenül a Hermann névvel is azonosítottak. (Ezért is mondja MK tréfásan: Herman Ottóról »azt lehetne tartani, hogy egyenes dédunokája Arminiusnak«.) Arminius (szül. i.e. 17-ben) a germán cheruszok fejedelme volt. Nevezetes haditénye: i.u. 9-ben a Teutoburgi erdőben (erdős hegységben) *Quinctilius Varus* prokonzul három római légióját megsemmisítette. (Erre — mint egykori gimnáziumi tanulmányi emlékére — utal itt MK.)
- „ 15 *abscheulich!* — ocsmány, förtelmes !

Lap Sor

- 197 : 24 *»hívásra jöttek ide« az erdélyi szászok* — A szászokat II. Géza király telepítette Erdélybe Luxemburgból (1143—1150 táján).
- „ 25 *privilegium* — előjog, kiváltság.
- „ 29 *»Sie sehen sich in ihren Hoffnungen getäuscht.«* — reményeikben csalódva látják magukat.
- „ 34 *Szent László-Társulat* — 1861-ben Pesten alakult társulat, amely iskolák és templomok létesítésével elsősorban a Romániában és Bukovinában lakó magyaroknak (a csángóknak) a magyarság és a katolicizmus számára való megtartását tűzte ki feladatául. Első elnöke Lonovics József — a későbbi kalocsai érsek — volt.
- 198 : 2 *»Erklärung mir, Graf Oerindur, diesen Zwiespalt der Natur!«* — Magyarázza meg nekem, Oerindur gróf, a természetnek ezt az ellentmondását (visszásságát)! J. Müllner (1774—1829) 1813-ban előadott *»Die Schuld«* c. drámájából eredő mondas, amelyet nálunk is németül szoktak idézni.
- „ 7 *Mutterland* — anyaország; itt: Németország.
- „ 21 *Pózen* — Poznan. (Akkor, az első világháború végéig Lengyelország nyugati része Németországhoz tartozott.)
- „ 21 *Elzász-Lotharingia* — Az 1870—71. évi francia—német háború óta az első világháború végéig német birodalmi tartomány volt.
- „ 23 *»erre nem volt kádencia«* — erre nem tudtak mit felelni.
- „ 28 *Hétfalu* — gyűjtőneve hét magyar községnek, amelyeket Brassó mellett a töröcsvári és tömösi szorosok védelmére telepítettek. Később Brassóhoz tartoztak. (Ebben a kapcsolatában említi a cikk!) A Hétfalu: Bácsfalu, Türkös, Csernátfalva, Hosszúfalu, Tatrang, Zajzon és Pürkerec.
- 199 : 21 *nemzetiségi törvény* — Magyarországnak mint politikai nemzetnek tagjai különböző nemzetiségekhez tartozván, a viszonyt *»a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában«* az 1868. XLIV. t.-c. szabályozta.
- „ 26 *Hinterländer* — háterszágbeli; a mögöttes országból való (fegyveres katonákra értve).
- „ 26 *Krupp-ágyú* — a Krupp-család essen acélöntődéiben előállított, világhírű ágyúfajták.
- „ 32 *mártírium* (mártírium) — vértanúság, kinszenvedés.
- 200 : 4 *ad oculos demonstrálta* — szemmel láthatóan, világosan, meggyőződen kimutatta.
- „ 9 *»Und ach! leider, es gibt keine deutsche Universität mehr in Ungarn!«* — És oh, fájdalom, nincs német egyetem Magyarországon!
- „ 14 *bakszás* — az erdélyi szászoknak olyanféle gúnyneve, mint az ő részükről a magyarokra szintén gúnyos hangszúllyal mondott *»Stockungar«*.
- „ 20 *»van még számukra hely«* — A *»Szózat«* magyar parancsának a németekre alkalmazott fonákja.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, február 11., 42. sz., Mell. 1. 1. (= 9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A »t. Ház« január 27. és február 10. közötti krónikája

Mikszáth a jan. 27-i ülésről írta legutóbbi karcolatát.

Mi történt az időközben eltelt két hét alatt?

A jan. 27-i ülés végén Péchy Tamás elnök bejelentette, hogy: »A legközelebbi ülés febr. 6-án lesz, ha tudniillik a delegációk odáig befejezik működésüket.« A Ház tehát a delegációk tárgyalása idején szünetelt. A delegációk febr. 6-án tartották záróülésüket.

Febr. 7-én a képviselőház ismét munkához látott. Ezen az ülésen a pénzügyminiszter néhány törvényjavaslatot nyújtott be, a többi között a közadók kezeléséről és a pénzügyi közigazgatási bíróságról szólókat. Napirenden volt a költségvetés részletes tárgyalása, melynek folyamán a Ház megszavazta a király személye körüli minisztérium és a horvát—szlavón—dalmát minisztérium költségvetéseit.

A febr. 8-i ülésen a belügyminiszter költségvetését tárgyalta a Ház. Simonyi Iván az érdekképviselési rendszer mellett emelt szót. Irányi Dániel kikelt a Népszínház erkölcselen irányja ellen. Pázmány Dénes indítványt tett azíránt, hogy a vidéki színészet 50 000 forinttal segélyeztessék; második felszólalásában pedig a fővárosi rendőrség hiányosságaival foglalkozott. Orbán Balázs a főispáni intézmény eltörlését kívánta. Herman Ottó a Nemzeti Színház tűzbiztonsági állapotát hozta szóba. A felszólalásokra Rakovszky István előadó és Tisza Kálmán miniszterelnök válaszolt. — A belügy-miniszteri költségvetés elintézése után a Ház megkezdte az igazságügyminiszteri költségvetés tárgyalását, amelynek folyamán Busbach Péter előadó és Polonyi Géza szóltak.

A febr. 9-i ülésen »csoda történt a képviselőházban«: megszólalt a kormánypárt, sőt mi több, az egész ülést a kormánypárt szónokai vették igénybe. Polonyi Géza előző napi nagy hatású beszéde, amellyel az igazságügy-minisztérium költségvetése fölötti vitát megnyitotta, egymás után felszólalásra készítette Csiky Kálmánt, Kőrösi Sándort, Székely Eleket és Pauler igazságügy-minisztert. Ezzel az igazságügyi tárca általános vitája véget is ért.

A február 10-i ülés

Az országgyűlés folytatta az igazságügyi budget részletes tárgyalását.

Az ülés eseményeiből Mikszáth csak néhány hatásos mozzanatra szorítkozik. Szembéállítja Pauler Tivadar »nyugodalmasa« egyetemi tanári katedráját az ellenzéki képviselők által megostromolt miniszteri székével; kiemeli a mérsékelt-ellenzéki Hodossy Imre javaslata körül támadt komikus bonyodalmat és tréfát kerekít abból, hogy

Kőrösi Sándor, aki Kerkápolyhoz hasonlóan szintén a pápai ref. főiskola jogtanára volt, és fejformája is Kerkápolyra emlékeztet — csak kívülről hasonlít Kerkápolyhoz! Kőrösi Sándorral kapcsolatosan elmond még egy csattanós történelmi anekdotát — és ezzel a maga részéről ki is merítette a febr. 10-i ülés tárgysorozatát...

A vita szónokai közül Mikszáth megemlíti *Polonyi Gézát*, utalva annak febr. 8-i dörgedelmes beszédére is. Polonyi ezúttal mint indítványozó zárbeszédben felelt az egyes szónokok megjegyzéseire. Kőrösy Sándor egyik munkájából részleteket olvasott fel Kőrösy korábbi nézeteinek feltüntetésére.

A költségvetés részletes tárgyalása során napirendre került a vidéki törvényszékek és járásbíróságok hivatalnokainak kérvénye szállaspénzük (lakbérük) fölemelése iránt. A pénzügyi bizottság méltányosnak ítélte a kérelmet, de — tekintettel az ország súlyos pénzügyi helyzetére[!] — azt mégsem tartotta teljesíthetőnek.

Ennek ellenében *Hodossy Imre* utasíttatni kívánta a minisztert, hogy találjon olyan módozatot, amely mellett a vidéki bíróságok hivatalnokainak kérelme, ha nem is egész terjedelmében, legalább a méltányosság határai között teljesíthetők. Ehhez *Pauler* igazságügy-miniszter is hozzájárult, mert nem látott ellentétet a bizottság javaslata és *Hodossy* indítványa között. *Péchy Tamás* elnök ezután úgy akarja föltenni a kérdést, hogy ha a pénzügyi bizottság véleménye — amely a házszabályok értelmében elsősorban bocsátandó szavazás alá — elfogadjatik is, ez azért ki ne zárja *Hodossy* indítványának elfogadását. *Szilágyi Dezső* azonban oly határozott ellentétet lát a bizottság javaslata és *Hodossy* indítványa között, hogy a kettő egymást kizárja, és így csak a pénzügyi bizottság véleményének elvetésével lehet elfogadni *Hodossy* indítványát. *Tisza Kálmán* és *Szapáry Gyula gróf* miniszterek megjegyzik, hogy ha a két javaslat egymással ilyen ellentétbe helyeztetik, úgy kénytelenek a bizottság javaslatához ragaszkodni és *Hodossy* indítványának mellőzését kérni. Szavazásra kerülván a sor, a többség elfogadta a pénzügyi bizottság javaslatát, *Hodossy* indítványát pedig elvetette. Ekként a kormánypárt leszavazta az igazságügy-minisztert, aki a Ház élénk derűltége közben a kormánypárt részéről egymaga állott fel *Hodossy* indítványa mellett.

Kőrösi Sándor személyes kérdésben szólal fel. *Polonyi Géza* mai beszédére nem válaszolhatott azonnal, mert nem volt jelen a Házban. Megjegyzi, hogy az a dolgozata, melyet *Polonyi* idézett, 1874-ben jelent meg, amikor ő még a perszonálunió híve volt. (Zaj. Derűltség a szélsőbaloldalon.) Akkor ő a balközéphez tartozott; a szélsőbalhoz soha. Midőn tehát a büntetőtörvénykönyv javaslatát bírálta, bírálataiba (a *Polonyi*től idézett munkájába) átvitte közjogi felfogását, amelyet akkor magának vallott. *Csanády Sándor* (közbeszól.): Hitehagyott lett! (Élénk derűltség.) *Kőrösi Sándor* kérdi: Egymaga volt-e az, aki 1875-ben belátta azt, hogy az út, amelyen akkor haladtak, örvénybe vezet? Én tehát — úgymond — föl nem adtam elveimet (Derűltség a szélsőbalon. Felkiáltások: Csak szereg akasztotta!), csak belátván a tévedést, a helyesebb útra tértem.*

»Holnap« folytatják az igazságügy-minisztérium költségvetésének tárgyalását, azután pedig a közoktatási tárcára kerül sor.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 200 : 1—2 *Pauler miniszter vesszőfuttatása* — Pauler Tivadar igazságügy-miniszter tárcájának költségvetési tárgyalása. Pauler ekkor már negyedízbén volt igazságügy-miniszter.
- „ 7 *kódex* — itt: törvénykönyv, jogszabálygyűjtemény.
- „ 7 *novella* — itt: valamely törvény későbbi kiigazítása, módosítása.
- 201 : 4 *arsenál* — fegyvertár; itt: jogi ismeretanyag.
- „ 8 *Themis papjai* — az ügyvédek, jogászok. — Themis: a görög mitológiában a törvényes rendet megszemélyesítő istennő. (MK itt Pauler Tivadar jogászprofesszori működésére utal.)
- „ 11 *»A múzsafi nem feled.«* — Alighanem Petőfi két költeményének reminiszcenciái. *»A hűtelenhez«* c. ifjúkori kísérletében nevezi magát Petőfi *»hú Múzsafi«*-nak; a *»nem feled«*-és pedig *»Deákpályám«* c. költeményére utal.
- „ 18 *nonchalance* — hanyag előkelőség, fesztelenség, nemtörődömség.
- „ 28 *sicarius* — orgyilkos.
- „ 33 *et tutti quanti* — és valamennyi
- 202 : 5 *fulminátor* — villámszóró. (A *»Jupiter fulminans«* kifejezés nyomán.)
- „ 26 *habarékpárt* — az ügynevezett *»második fúzió«*-ban 1878. márc. 13-án egyesült, különböző árnyalatú ellenzéki pártok gyűjtőneve. A *politika svindlerei* c. röpiratában (Krk 54. köt.) a habarékpártot támadja MK.
- „ 33 *spirítualizmus* — idealista tanítás; itt: idealizmus.
- 203 : 13—15 *»... hasonlít a feje.«* — *Az ám, kívül!* — MK itt egy közismert Deák-anekdotát alkalmaz kellő módosítással.
- „ 16 *fráter* — itt: lekezelő megszólítás: hallja csak! hallja maga, barátom!
- „ 17 *pseudo-Kerkápoly* — ál-Kerkápoly. (A tréfa abban áll, hogy Kőrösi Sándor képviselő a kicsinylő megszólítást [»fráter«] tévedésből egyik képviselő-társához intézi.)
- „ 18 *skartéta* — papírszelet. (MK-nál többször előforduló szóhasználat.)
- „ 26 *ad verbum audiendum citálta* — dorgálás, feddés céljából megidézte. — MK itt II. Józseffel kapcsolatosan említi ezt a kifejezést, de köztudomás szerint Ferenc császárnak volt kedvence uralkodói eljárása alattvalóinak *»atyai intelemre«* való förendelése Bécsbe. — A káptalan főnökéhez intézett korholás jól beleillik MK anekdotatárába.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, február 12., 43. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A február 11-i ülés

Az ülés kezdetén *Ordódy Pál* közlekedésügyi miniszter két törvényjavaslatot nyújtott be.

Ezután felolvasták *Irányi Dániel* határozati javaslatát (amelyről *Mikszáth* is nagy elismeréssel szól előttünk fekvő karcolatában). Az indítvány tárgya: az erkölcstelen színi és egyéb nyilvános előadásokkal fűzött visszaélések megakadályozása — a színházakra és egyéb nyilvános mulatóhelyekre gyakorlandó törvényes felügyelet útján. *Érdemes* szó szerint megismernünk *Irányi Dániel* indítványát, amelyet a Ház legkülönbözőbb pártállású képviselői írtak alá, köztük *Jókai Imre*:

„Tekintve, hogy úgy a fővárosban, mint a vidéken létező némely színházban, nemkülönben más nyilvános mulatóhelyeken a jó erkölcsökkel meg nem egyező színdarabok, dalok és mutatóványok adatnak elő: felhívja a képviselőház a kormányt, hogy ezen visszaéléseknek a törvények értelmében és korlátai között leendő megszüntetése iránt intézkedjék, amennyiben pedig külön törvény alkotásának szüksége forogna fenn, ez iránt javaslatot terjesszen elő.» [Aláíráások:] *Irányi Dániel, Somssich Pál, Törs Kálmán, Kaszap Bertalan, Isaák Dezső, Pappszász György, Vidlickay József, Tassy Béla, Náray Imre, Csanády Sándor, Kada Elek, Hollósy Károly, Hegedüs Sándor, Miehl Jakab, Popovics Vazul, Bende Imre, Uzovics Pál, Bubics Zsigmond, Gödl Károly, Wahrmann Mór, Harkányi Frigyes, Szögyényi László, Szontagh Pál, Lánczy Gyula, Jókai Mór.*

Az indítványt ki fogják nyomtatni s indokolás végett a csütörtöki ülés napirendjére tűzik ki.

Folytatván az igazságügyi költségvetés tárgyalása, annak tételeit a Ház elfogadta.

Következett a *vallás- és közoktatásügyi költségvetés* tárgyalása.

Zichy Ágost gróf előadó általánosságban elfogadásra ajánlja a költségvetést.

Herman Ottó szóvá teszi az egyetemi oktatás terén tapasztalható visszasságokat. Számot vetve lelkiismeretével — úgymond — le akarja rántani a leplet bizonyos dolgokról, melyeket napvilágra kell hozni az ügy érdekében. Elvileg ellenzi azt, hogy az egyetemek a fővárosokban helyeztessenek el. A tanárok a politikai és közéletben szerepet akarnak játszani, némelyek kir. tanácsosi címre áhítoznak, mások az ordók hajhászásával valóságos mesterséget űznek... Vannak az egyetemen kollégiumok, hol szemléleti oktatás és gyakorlat nélkül oktatni nem lehet, és ezek 300—400 hallgatóból állanak. Oktatni ily számú auditoriumot képtelenség. Hivatalos adatokat a minisztertől nem kaphatott, mert az öt magánértésülésre utasította, s így ennek

alapján mondja el észrevételeit. Rátér a tanpénzek körül előforduló visszaélésekre. Van az egyetemen egy rákfene, mely a korrupció fészke, és ez a tanpénz. Az a nagy hallgatóság, mely papiroson ki van mutatva: nincs meg! Hogy a hallgató bizonyos tanároknak kedvezzen, háromszor-négyszer, sőt egy esetben tízenöttször beíratja magát s mindannyiszor leteszi a taksát. Így történik, hogy vannak tanárok, kik 10—12 000 forintnyi tandíjjövedelemmel rendelkeznek. Az ily tanulók aztán elviszik a korrupció elvét a vidékre és ott is terjesztik. — Hivatkozik az egyetemi tanárok tudományos működésére. Az egyetem által kiadott beszédek gyűjteményében ez is fel van véve, és ott a tanárok újságcikkeket hoznak fel irodalmi működés-képpen. Ezt adják az ifjúság elé, hogy annak példányképpül szolgáljon... Határozatlanul utasíttatni kívánja a minisztert, hogy a beiratkozások ügyét haladéktalanul vizsgálja meg és tegyen intézkedést azíránt, hogy a tanpénzek, ha általában el nem törülhetők, az egyetem pénztárába folyjanak és elsősorban magántanári paralel tanszékek dotációjára fordíttassanak, a maradék pedig megállapítandó kulcs szerint az egész tanári karra osztassék fel. (Élénk helyeslés a szélsőbalon.)

Lükő Géza határozati javaslatot nyújt be: utasíttassék a kormány, hogy a kötelező polgári házasság iránt még a jelen ülészek alatt törvényjavaslatot terjesszen a Ház elé.

Szólásra még többen lévén följegyezve, a költségvetési vita itt félbeszakítottat. Következett a kérvények tárgyalása, aztán pedig az interpellációk sora.

A közoktatásügyi költségvetés vitáját febr. 13-án (hétfőn) folytatták. (Erről az ülésről Mikszáth nem írt karcolatot.) Az ülésen Orbán Balázs, Dobránszky Péter, Irányi Dániel, Zsigmondy Vilmos, Herman Ottó, Trefort Ágoston és Láczy Gyula szóltak fel.

A vitát másnap, febr. 14-én folytatták. (Erről már Mikszáth is beszámolt következő: febr. 15-i karcolatában.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

204 : 1 *rezdje* — *gerezdje*, részlete.

„ 21 *«Venio nunc ad fortissimum virum»* — Most térek rá a leg-erősebb (legkiválóbb) férfiúra. (Cornelius Nepos római történetíró szállóigévé vált mondása.)

„ 22 *Trefort* — *fortissimus* — Mikszáth szójátéka. De a szójáték alapja hibás, mert a valóban francia származású miniszter neve nem a *très fort* (nagyon erős) szavak összetétele.

„ 24 *Lucus a non lucendo* — értelmetlen, fonák, zavaros magyarázat. MK-nál annyira gyakori kifejezés, hogy szinte egymagában is bizonyítéka számos névtelen cikke szerzőségének. (Ld. még a következő példákat: Krk 52. köt. 145. l., Krk 53. köt. 10. és 96. l. stb.)

205 : 12 *fragmentum* — töredék.

205 : 27 1873. jún. 30.: Deák Ferenc utolsó nagy beszédének napja — Ennek a nevezetes beszédnek három évre visszanyúló előzményei vannak. Az 1870. júl. 18-án proklamált pápai csatlakozhatatlansági dogmát a magyar katolikus püspöki kar két tagja (a székesfehérvári és a rozonyói püspök) kihirdette, noha közben (1870. aug. 9-én) a placetum-jog tárgyában királyi rendelet jelent meg. Trefort Agoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ugyan kifejezte a kormány rosszallását a két püspök eljárása fölött, de a Ház, midőn Lükő Géza 1873. jan. 16-án interpellálta, a miniszter választát nem vette tudomásul, hanem külön napirendre tűzte. Így került a kérdés 1873. június végén a Ház elé, midőn Deák Ferenc a miniszteri válasz tudomásulvétele s az állam és egyház közti viszony szabályozására egy bizottság kiküldése tárgyában szóban levő beszédét tartotta. Beszédének fő tárgyai — amint MK cikkének utolsó szakasza is összefoglalja —: a vallás egyenlőség, a lelkiismereti szabadság és a kötelező polgári házasság.

„ 35 *Fuimus Troes!* — mindennek vége! (Szó szerint: már csak voltunk trójaiak!) Vergilius *»Aeneis«*-éből való szállóige.

Herman Ottó helyreigazító nyilatkozata

Karcolatának középso részében Mikszáth kifakad amiatt, hogy *»Herman Ottó nem tagja a tudományos akadémiának«*.

Mikszáth Herman Ottó személyében nemcsak a politikust, hanem a sokoldalú tudóst is becsülte. Ennek eddigi cikkeiben is több alkalommal adott kifejezést.

Herman Ottó azonban helyreigazító nyilatkozatot küldött a PH szerkesztőségének, kijelentvén, hogy ő maga zárkózott el egyszer s mindenkorra az akadémiai tagság elől.

Nyilatkozatát a PH febr. 13-i számában (44. sz., 5. l., a Napi hírek rovatában) találjuk. Mint szorosán idetartozót teljes egészében közöljük:

Herman Ottó országgyűlési képviselő a következő sorokat intézte hozzánk:

„Becsés lapjának vasárnapi számában az „Apróságok a házból” című rovat érdemes írója, szombaton tartott beszédem alkalmából, mondhatom, sok rokonszenvvel személyemmel is foglalkozik, amiért természetesen hálával tartozom neki. Téved azonban az illető sorok írója, ha úgy állítja oda a dolgot, mintha csekély személyemet a tud. akadémia észre nem vette, vagy éppen rosszakaratúlag mellőzte volna, mert a mellőzésnek én magam vagyok az oka, amennyiben egyszer följánlva, a följánlást a leghatározottabb formában s egyszer-mindenkorra visszavonattam. Ami ez elhatározásom okát illeti, azt most szellőztetni nem akarom; majd megjön erre az alkalmasabb alkalom; most legyen elég annyi, hogy én ítéletem szabadságát és függetlenségét sohasem rendelem alá semmiféle kollegiálitási tekin-

teteknek s éppen azért bizonyos testületektől célszerű távolságban szoktam magamat megfészkelni. Fogadja, stb. Herman Ottó.»

*

Ezt a helyreigazító, de egyben elismerő nyilatkozatot Mikszáth — mint az *Apróságok* szerzője — meglegegedéssel nyugtázza következő (febr. 15-i) cikkében.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH*, február 15., 46. sz., Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A február 13-i és 14-i ülés

Karcolata élén Mikezáth csak a febr. 14-i ülés dátumát jelzi, de megjegyzéseinek és általában a 14-i ülés vitájának megértéséhez ismernünk kell az előző napi ülés krónikáját is.

A febr. 13-i ülésen folytatták a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetési vitáját.

Orbán Balázs és Herman Ottó a javaslat ellen, Dobránszky Péter a javaslat mellett beszélt. Irányi Dániel határozati javaslatot nyújtott be.

Trefort Ágoston miniszter e beszédekre válaszolva Herman Ottó felszólalásával kapcsolatosan élesebb hangot ütött meg. Ami Herman Ottó vádjait illeti — úgymond —, elismeri, hogy a közoktatásügy terén még sok a hiba és a hiány, de a kormány ezeknek orvoslására folyton törekszik. Ami azonban Herman öleleplezéseit illeti, ezek az ő fantáziájának szüleményei... Válaszol a tanpénz ügyében is. Amennyiben visszaélések fordultak elő, azokat meg fogja szüntetni. Herman Ottó még tovább ment — folytatja Trefort —, és őt magát (a minisztert) is le akarta leplezni. (Derűtség.) Ez pedig fölösleges, mert ő (a miniszter) sohasem visel maskarát, ellenben Herman Ottó már látta maskarában. (Élénk derűtség.) Herman zsarnoknak akarja őt feltüntetni, aki nem hallgat mások tanácsára, pedig a tanügy terén mindig meghallgatja a szakférfiakat, sőt éppen azt vetik szemére, hogy nagyon sokat enquetíroz.

Lánczy Gyula főleg a felsőbb oktatás kérdéseivel foglalkozik. Hangsúlyozza a jogakadémiák megszüntetésének szükségét. Idő előtti-nek tartja a képzőművészeti akadémia felállítását. [!]

Prónay Gábor báró hosszabban kíván nyilatkozni, engedélyt kér tehát arra, hogy holnap szólhasson. A vita folytatását ennek következtében másnapra halasztották.

*

A febr. 14-i ülésen a képviselőház befejezte a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének általános tárgyalását és megkezdte a részletes tárgyalást.

Prónay Gábor báró nyitotta meg a vitát. A miniszter előző napi beszédére reflektálva kifejezi azon nézetét, hogy a miniszter az igazságot nem egyenlő mértékkel méri az egyes vallásfelekezetek irányában; a katolikus egyházat és iskolákat kivételes elbánásban részesíti stb. Prónay szót emel az evangélikus hívek érdekében. Beszéde végén *Herman Ottó*t védi. Ha a miniszter gúnyosan arra hivatkozott — úgy mond —, hogy látta Herman képviselő urat maszkban, erre ő (Prónay) azt feleli, hogy: ő is látta és látja a miniszter urat maszkban, látja pedig az álliberalizmus csúnya maszkjában. (Derültség. Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Trefort miniszter tagadja azt, hogy nem egyenlő mértékkel mér a felekezeteknek. Tiltakozik vallási elfogultsága ellen, mert számos embert alkalmazott tudományos pályákon, akiknek felekezetéről csak temetésük alkalmával értesült.

Boér Antal a kolozsvári egyetem nérmely hiányairól s különösen a bonctani helyiségek egészségtelen voltáról beszél.

Trefort miniszter nyomban megjegyzi, hogy a felhozott hiányok orvoslása legközelebb bekövetkezik.

Mocsáry Lajos a protestáns autonómia védelmében emel szót. A polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslatot — úgy mond — a kormány azért nem terjeszti elő, mert azt Bécsben nem akarják. Pártolja *Lükő*, *Herman* és *Irányi* határozati javaslatait.

Móricz Pál a törvényhozás két faktorának (nemzet és uralkodó) összhangját tartja szükségesnek a törvények megalkotásánál, és ezért helyteleníti *Mocsáry* gúnyos megjegyzését.

Hegedűs László Lánczyval polemizálva csodálkozik azon, hogy a parlamentnek egyik tagja szólítja fel a minisztert, hogy szabályrendeletekkel oldja meg a jogakadémiák kérdését. Pártolja a pártja által beterjesztett határozati javaslatot.

Szólásra senki sem lévén följegyezve, elnök a vitát bezárja. Szó illeti még az előadót és a határozati javaslatok beadóit.

Herman Ottó nem tartja indokoltnak azt az éles hangot, amellyel a közoktatásügyi miniszter az ő állítását cáfolta. A miniszter a maga részére akarta hódítani a tetszést, midőn azt mondotta, hogy őt (*Herman*t) egyszer maskarában látta. De a miniszter kénytelen lesz bevallani, hogy ez nem nyilvános helyen történt. És ha már annyira belement a miniszter a magánéletbe, ő most mondani fog olyant, amire a miniszter nem fog nevetni, hanem el fog komolyodni. Ama bizonyos alkalommal, reggel, midőn a táncteremben már mindenki kidőlt, csak két táncos maradt: az egyik ő volt (*Herman*), a másik a miniszter boldogtalan fia. (Nagy zaj. Felkiáltások a jobboldalon: Gyalázat! Rendre!) — *Herman* ezután hosszasan foglalkozik az egyetemi tanpénzek és vizsgálati díjak mértékével, valamint bizonyos tanulmányi visszaélésekkel. Ajánlja határozati javaslatának elfogadását.

Lükő Géza a miniszterrel szemben, aki azt mondotta, hogy a

vadházasságban élők öt (Lüköt) reakcionáriusnak tartanak, megjegyzi, hogy ezeknek nagy része a miniszter pártján volna, mert ezeknek legnagyobb kontingensét »a fekete sereg« szolgáltatta. Ajánlja határozati javaslatának elfogadását.

A többség azonban a szavazáskor mindhárom határozati javaslatot mellözi.

A bábaképzők tételénél *Knöpfler Vilmos* indítványozza egy bábaképző intézetnek Szegeden leendő felállítását és e célra 5000 forintot kíván a költségvetésbe beállíttatni.

Trefort miniszter ígéri, hogy a jövő évi költségvetésben előirányozza a szükséges pénzt.

Steinacker Ödön kijelenti: dacára annak, hogy öt magyarfalónak tartják, szívesen megszavazta volna a *Knöpfler* által kért 5000 forintot. *Knöpfler* azon állítására azonban, hogy a szász fajt kivéve a magyar faj a legkevésbé szapora, megjegyzi, hogy a statisztikai adatok szerint az utóbbi időben a szász lakosság évenként egy fél százalékkal szaporodik. A magyarok örülhetnének, ha a magyar faj szintén ilyen arányban szaporodnék.

Tisza Kálmán miniszterelnök csak azt kívánja, hogy *Steinacker* nyilatkozata minél szélesebb körben ismertessék meg külföldön, mint biztos jele a szászokon elkövetett magyar »szarnokoskodásnak«. (Élénk derűtség és tetszés.)

A tárgyalást holnap folytatják.

*

Herman Ottó viszonzásának egyik mondatát a Ház nagy megütközéssel fogadta és a szónok rendreutasítását követelte. Karcolatában *Mikszáth* is elítéli *Herman Ottó* belebonyolódását »abba a szerencsétlen maszkos dominóba« s a tudóshoz és emberhez egyaránt méltatlannak tartja a minisztert »mint apát« érintő »gyöngédtelen« megjegyzést...

Mindenzen utalások *Trefort Ágoston* fiára vonatkoznak. A miniszternek egyetlen fia volt: *Trefort Ervin*, aki 1854-ben született. Egyik nekrológja szerint: »testileg-lelkileg ép, művelt és képzett ifjú volt, aki példás kötelességtudással látta el hivatali teendőit, előbb mint Sopron megye tb. jegyzője, majd mint a kultuszminisztérium tb. fogalmazója.« Unokatestvéréhez, *Eötvös Loránd*hoz különösen meleg barátság fűzte. — Az 1878-i mozgósítás idején mint tartalékos hadnagy bevonult, bár — egyetlen fiú lévén — kivonhatta volna magát e szolgálat alól. A boszniai megszálló hadseregbe osztották be, és ott a huszonegy éves ifjú »a megfeszített testi fáradtság következtében, rohamosan beállott szívszélhűdés áldozata lett« (1878. okt. 13-án).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

206 : 14 »nem Csáky szalmája« — régi szállóige, jelentése: nem közpéda, nem bitang jószág.

Lap 80r

- 206 : 21 *a lutheránus Kossuth és Petőfi legmagyarabb magyarságának* kiemelésével MK — aki szintén lutheránus volt — közvetve saját nemzeti érzését is hangsúlyozza.
- 207 : 8 *Leichanstalt* — hullaház.
- ” 11—12 *amicus Plato, amicus Aristoteles* — A latin szállóige klasszikus formája ez: „Amicus Plato, sed magis amica veritas” — barátom Plato, de inkább barátom az igazság. — Itteni alkalmazásában: tisztelem-becsülöm Herman Ottót, de mostani felszólalását elítélem!
- ” 17 *judicium* — ítélőképesség.
- 208 : 9 *a fekete sereg* — itt: a katolikus papság.
- ” 10 *kontingens* — hányad, arányos rész.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, február 19., 50. sz., 2. Mell. 1—2. l. (= 13—14. l.) Név-
jelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A február 18-i ülés

E karcolattal kapcsolatosan fokozott mértékben szükséges kiemelnünk a parlamenti tudósításokból és az egykorú sajtóbeszámolókból néhány szakaszt, amelyek Mikszáth utalásait közvetlenebbül megvilágítják.

Ezek szerint: az egész képviselőházon meglátszott, hogy *ma* valami *»hecc«* készül. A szokottnál is nagyobb élénkség uralkodott a folyosókon és a büfében. A karzati jegyeket már előző nap mind elkaptokták, és akiknek nem jutott, sűrű csoportokban álldogáltak a Ház előtt, úgyhogy a képviselők és a jeggyel érkező közönség alig bírtak az ajtókon bemenni.

Péchy Tamás elnök tíz órakor nyitotta meg az ülést.

Folytatták a pénzügy-minisztérium költségvetésének tárgyalását, de a költségvetéssel *ma* senki sem törődött. Csak két buzgó fiatalabb képviselő szólalt fel, de azokat sem hallgatta meg még saját pártjuk sem, és amikor a második felszólaló (Ónody Géza) fél egy óra tájban befejezte beszédét, az egész ház hangosan követelte a kérvények felvételét. De ezek közül is csak a vasvári alesperesi kerület papságának a zsidó-emancipáció eltörlése iránt beadott kérvénye érdekelt az embereket, amely pedig a kérvények sorozatában meglehetősen hátul esett. Szinte rossz néven is vették *Csernátony Lajos*nak, hogy Fiume közjogi helyzete tárgyában az erre vonatkozó kérvénynél felszólalt és ezzel is késleltette a türelmetlenül várt eseményt. Végre erre is rákerült a sor. A jegyző felolvasta a kérvény címét és rövid tartalmát, mire *Berzeviczy Albert* előadó röviden kifejtette a kérvényi bizottság álláspontját és előadta a bizottság véleményét.

Amint Berzeviczy befejezte beszédét, nagy mozgás keletkezett a Házban. Elénk »Halljuk! Halljuk!« és másfelől »Helyre! Helyre!« felkiáltások között felállott *Istóczy Győző* és mindenekelőtt kérte a beérkezett kérvény felolvasását. Ennek megtörténte után hosszabb beszéd kíséretében előterjesztette az általa és még tizenhat képviselő által aláírt ellenindítványt. A kérvényt védelmezve visszatekintett a zsidókérdésben tett régebbi felszólalásaira és ezúttal is uszító hangú antiszemita beszédet tartott. Az elnök egy ízben figyelmeztette is, hogy: »Méltóztassék kifejezéseiben kissé óvatosabb lenni!«

Istóczy beszédére *Tisza Kálmán* miniszterelnök csak röviden válaszolt, mert nem tartja szükségesnek, és nem is várják — úgy mond —, hogy Istóczy beszédének minden részvételére kiterjeszkedjék. A zsidók egyenjogúsítását kimondó 1867. XVII. t.-c. az 1848-ban kimondott politikai jogegyenlőségen alapszik s így alaptörvényeink közé tartozik, melyet meg nem bolygathatunk. Ennélfogva ő a kérvény ezen részét visszautasítandónak tartja.

Tisza Kálmán után *Almássy Sándor* állott fel szólásra, de felépését hosszan tartó zajos felkiáltások fogadták: »Eláll!« — vagyis hogy álljon el a beszédétől! *Almássy* egyszerűen »nevetséges«-nek minősítette Istóczy beszédét. Szavait roppant zaj követte, sokan kimentek a folyosóra s egyre kiabáltak: »Eláll!« *Almássy* viszont hangoztatta, hogy őt nem terrorizálhatja senki, még saját pártja sem. Végül kijelenti, hogy elfogadja a kérvényi bizottság véleményét.

Istóczy ellenindítványát — mint már említettük — eredetileg még tizenhat képviselő írta alá, köztük: *Urányi Imre*, *Mara Lőrinc*, *Szalay Imre*, *Rohonczy Gedeon*, *Ugron Ákos*, *Dessewffy Kálmán*, *gróf Teleki Géza*, *Székely György*, *Abonyi Emil*, *Szentiványi Kálmán* stb.

Rendkívül nagy derűtséget keltett a Házban, hogy közülök kettő, *Abonyi Emil* és *Rohonczy Gedeon* felszólalásukban kijelentették, hogy ők tulajdonképpen nem tudták: mit írnak alá. *Abonyi Emil* közölte, hogy ő Istóczy határozati javaslatát csak felületesen tekintette át, és midőn aláírta, nem volt tudomása arról, hogy az a zsidó-ernancipáció eltörlését is tartalmazza. (Zajos derűtség a baloldalon.) Ő csak a kérelem első részét helyesli, hogy tudniillik a keresztények és zsidók közt kötendő házasságokról szóló törvényjavaslat mellőztessék.

Hasonló értelemben szólalt fel *Rohonczy Gedeon* is. Ő csak a lengyelzsidóknak az országba való beözönlését akarja meggátolni.

Istóczy Győző zárszavában reflektál az előtte szólók állításaira s újólaj ajánlja határozati javaslatának elfogadását.

A Ház nagy többsége elvetette Istóczy határozati javaslatát és a kérvényi bizottság javaslatát fogadta el. Ezzel az ülés véget ért.

*

Figyelmet érdemel, hogy ebben a karcolatában Mikszáth kitűnő sablon-portrét alkot Istóczyról mint az antiszemita párt vezérérl.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 208 : 2 *egzekutor* — végrehajtó.
„ 8 *az elhajtott tehén (és) a beteg asszony alól kihúzott utolsó párna*» — a szegényemberrel szemben kiméretlenül alkalmazott végrehajtásnak már-már szállóigévé vált példái. Irodalmi emlékei is vannak, például Mikszáthnál Jókai verses életrajzában.
- 209 : 14 *repertoár* — műsor; itt: tárgysorozat.
„ 22—23 *tréfli és kóser* — az előbbi: a zsidó vallási előírások szerint tisztátalan, nem ehető, tilos étel; az utóbbi: az előírásoknak megfelelően elkészített, megbízható, tiszta étel.
„ 22 *spajzcédula* — étlap.
- 210 : 1 *Stellung* — helyzet, testtartás.
„ 9 *Bolond Istók* — Bartók Lajos mint a »Bolond Istók« c. élelapon szerkesztője.
„ 12 *Pontius Kálmán* — Tisza Kálmán. (Másutt Pilátus Kálmán néven is említi MK.) — Ezeket a gúnyneveket Munkácsy Mihály »Krisztus Pilátus előtt« c. képének épp ebben az időben történt budapesti bemutatása inspirálta.
„ 31 *Neptun* — a tengerek istene az ókori római mitológiában.
- 211 : 24 *nemine contradicente* — senki ellent nem mondván, vagy: minthogy senki sem szólt ellene.
„ 28 *»Eláll! Eláll!«* — tudniillik a beszédőtől. Tiltakozó felkiáltás, értelme: Ne beszéljen! Ne szólaljon fel! Hallgasson!
- 212 : 7 *»akik a Vörös-tengerből kimászhattak...«* — bibliai utalás: Mózes a zsidó népet a Vörös-tenger apályakor kivezette Egyiptomból; az egyiptombeliek pedig a dagálykor belevesztek a tengerbe. (Mózes II. könyve 14,1—31.)
„ 11—12 *»a rumi kerület és veszprémi esperesség«* — utalás a polgári házasság ellen tiltakozó kerületekre.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, február 22., 53. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A február 20-i és 21-i ülés

A febr. 18-i shece-es ülés után a 20-i (hétfői) ülésről Mikszáthnak nem volt mondanivalója. Szívesebben foglalkozott a Budapestre látogató Munkácsy Mihállyal, mint ezzel az unalmas üléssel. Mi is csak annyit említünk meg, hogy a 20-i ülésen a Ház rövid vita után elfogadott egy vámügyi törvényjavaslatot, azután folytatták a pénzügy-minisztérium költségvetésének tárgyalását. Az ülés végén Tisza

Kálmán Herman Ottónak, Szapáry Gyula pedig Steinacker Ödönnek válaszolt interpellációikra.

A febr. 21-i ülésen a képviselőház befejezte a pénzügy-minisztérium költségvetésének részletes tárgyalását. Ennek két tételét (a lottó- és a sósóvédék) Mikszáth is érinti karcolatában.

A lottójövedék tételénél *Vidovich György* utal a lottó erkölcsrontó hatására, s azt eltöröltetni kívánja. *Hegedüs Sándor* szócsevaró logikával azt állítja, hogy ha a lottójövedékről az államnak le kellene mondanania, akkor a hiányt éppen a szorgalmas és munkás polgárok lenének kénytelenek fedezni. *Madarász József* véleménye szerint a lottójövedék megszűnése esetében az ebből származó hiányt más téren eszközölt megtakarítások által is lehetne fedezni, minők például a most tárgyalásra kerülő boszniai költségek! — Végül is az előirányzott összeget megszavazták.

A sósóvédék tételénél *Szalay Imre* kifejti, hogy a föld «kiszívásával» (kizsákmányolásával) szemben pótolni kellene a hiányzó alkatrészeket; erre pedig leginkább hatékony a só. Nézete szerint azon kereskedelembe nem bocsátott sót, mely használatlanul hever és hegyeket alkot a termelési helyeken, a földek javítására ki lehetne szolgáltatni. *Szapáry Gyula* miniszter elismeri, hogy a földművelés céljára kívánatos volna ily só kiadása, de ez a csempészetet mozdítaná elő, ami az államot jelentékeny jövedelemtől fosztaná meg. (Mikszáth ezzel kapcsolatosan idézi Trefort Ágoston kultuszminiszternek egy találó megjegyzését, amelyet elismerően «tattikai só»-nak minősít.) — Az előirányzott összeget ezúttal is megszavazták.

A további tégelekről (aminők: a dióagyóri vasgyár, az állami gépgyár és az államvasutak jövedelme, valamint az államjavadak eladása) Mikszáth nem tesz említést. Pedig némelyikkel kapcsolatosan időszerű lett volna szólni a magyar munkásság helyzetéről . . .

*

Ezután a napirend másik fontos tárgya következett: a délvidéki lázadás költségei. Ezt hivatalos stílusban így írták körül: «A pénzügyi bizottság jelentése a pénzügyminiszter előterjesztéséről a Monarchia déli részében és a megszállt területen kitört mozgalom elnyomására szükséges katonai intézkedések keresztülvitelére, a közösiügyi bizottságok által megszavazott 8 millió forintnyi rendkívüli szükséglet tárgyában.»

Láng Lajos előadó a bizottság nevében ajánlja a delegációk által megszavazott 8 milliónyi összegből Magyarországra eső 2 512 000 forint megszavazását. Ennek ellenében *Helfy Ignác* különvéleményt nyújt be, amely indítványozza, hogy a kért össze a költségvetésbe föl ne vétessék, és a kormány a megszállott terület mielőbbi kiürítésére utasítsák. Ezután *Hunyady László gróf* szólalt fel, pártolva a bizottság véleményét. (Ld. Mikszáth következő, vagyis febr. 23-i karcolatát és ahhoz fűzött jegyzeteinket.)

Mocsáry Lajos a mozgalmak okát leginkább az újoncosági törvénynek az okkupált tartományokra való kiterjesztésében találja.

Ezt a rendszabályt törvényellenesnek nyilvánítja. Ezután hosszasan bírálja a delegációkat, amelyek mindent megszavaznak és jóváhagynak, amit a közös kormány tesz. A kormányt vád alá kellene helyezni, mert szintén bűnrészes az említett törvénytelenségeknek; de ez iránt nem teszi indítványt, mert nem állnak rendelkezésére az adatok, amelyekből kormányunk bűnösségének mérvét megítélhetné. Ajánlja azonban határozati javaslatának elfogadását, amelynek értelmében a Ház a delegációk által megszavazott közösügyi kiadásokat ne szavazza meg.

Végül *Tisza Kálmán* miniszterelnök szólalt fel, leginkább *Mocsáry Lajos* beszédére reflektálva. Szerinte: határozati javaslatával *Mocsáry* nem mond semmi újat, csak ismétli azt, amit évről évre tesz, mert ő és elvrokonai az általa idézett közösügyi törvényt minden budget-vita alkalmával megsértik felszólalásaikkal. — Ami a törvényesség szempontját illeti — folytatja *Tisza* —: a berlini szerződés értelmében mint az okkupáció és adminisztráció kifolyását igenis lehetett az újoncozást elrendelni; erre nézve a szerződéses hatalmak közt kétely nem volt. Ellenben ellenkezett volna a berlini szerződés megállapodásaival, ha e kérdés a két törvényhozás elé vitetett volna — úgy, ahogy *Mocsáry* kívánná. Egyébiránt megjegyzi, hogy az újoncozás még nem történt meg, csak el van rendelve. Továbbá nincsen szó 30—40 000 embernek fegyver alá szállításáról. A kormány vállalja a felelősséget azokért, amik a közös kormány által történtek.

Elnök ezután a vita folytatását holnapra tűzi ki.

*

A febr. 22-i ülésen (amelyről *Mikszáth* nem ír) folytatták az okkupáció, illetőleg a délvidéki lázadás és költségei fölötti vitát. *Miletics Szvetozár* sürgette az okkupált tartományok kiürítését. *Baross Gábor* védelmére kelt az okkupációnak. *Eötvös Károly* másfél óráig tartó beszédben polemizált *Baross Gábor* és a miniszterelnök ellen. Utána *Jókai Mór* szól röviden. Végül *Tisza Kálmán* reflektált *Eötvös Károly* beszédére.

Ezzel a vita folytatása, melyre még *Szilágyi Dezső*, *Csanády Sándor*, *Kőrösi Sándor* és többen vannak följegyezve, másnapra halasztatott.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 212 : 2 *küldjünk mi is izgatókat Lengyelországba . . . * — A dalmáciai fölkeléssel egyidejűleg Galiciában is voltak nemzetiségi megmozdulások. 1882 februárjában a lapok arról számoltak be, hogy Lembergben számos letartóztatás történt.
- „ 9—10 *Mikszáth* itt elfogultan, érdemtelenül emlékezik meg az egyébként magyarbarát *Miletic*ről.
- 213 : 8 *Sándor utca* — a mai *Bródy Sándor utca*; ma is meglévő 8. sz. épülete volt a régi parlament.

Lap Sor

- 213 : 25 *a kereszties pók és a lutri nyerőszámai* MK-nál sokszor előforduló motívum. Ld. pl. *A magyar nép bogarai* c. cikkét; Krk 54. köt., 280—281. l.
- „ 33 *löllei konferencia* — utalás Szalay Imre balatonlellel értekezletére. — Szalayra vonatkozik »a löllei ember« kifejezés is (214 : 8).
- 214 : 3 *attikai só* — finom elmésség, szellemesség.
- „ 15 *Munkácsy Mihály* budapesti látogatásáról ld. a *Mienk lesz-e hát a kép?* c., febr. 21-i cikkhez fűzött jegyzeteinket.
- „ 16 *hallgatta a híres magyar államférfiu tömérdek „hogy”-jait és „miszerint”-jeit* — Tisza Kálmán pongyola beszédeinek, végeérhetetlen körmondatainak kigúnyolása.
- „ 24 *ha csak kép kell . . . itt alul [az ülésteremben] is mind képviselők és képmutatók.* — MK ez időbeli stílusának egyik gyakori figuráját, a szójátékot ez a karcolata sem nélkülözi.

GRÓF HUNYADY LÁSZLÓ

M. PH, február 23., 54. sz., 1. Melléklet 2. 1. (= 10. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A »maga gróf« és Mikszáth szerzősége

Ez a magyar mágnás egyetlen felszólalásával, sőt mi több: egyetlen szavával megszerezte azt a kétes dicsőséget, hogy nevét forgalomba hozta a napisajtó.

A képviselőház 1882. febr. 21-i ülésén a delegációk által legutóbb megszavazott »rendkívüli szükséglet«, vagyis »a délvidéki lázadás költségei« tárgyában benyújtott pénzügyminiszteri előterjesztés került napirendre.

Az ország népétől újabb terheket kívánó előterjesztés heves vitát váltott ki. A vita idetartozó részlete a következő:

Láng Lajos előadó a bizottság nevében ajánlja a delegációk által megszavazott 8 millió összegből Magyarországra eső 2 512 000 forint megszavazását.

Helpy Ignác szerint: Az egész magyar nemzet ellenzi az okkupációs politika folytatását. A nemzet sohasem fog Andrassy Gyula és Tisza Kálmán ilyen irányú politikájával megbarátkozni.

Helpy után Hunyady László gróf szólalt fel. Azt fejtegette, hogy Bosznia elfoglalása »régi magyar hagyomány«, és hangsúlyozta annak stratégiai fontosságát. Pártolja tehát a pénzügyminiszter előterjesztését. Felszólalásában hivatkozott Magyarországnak és Boszniának az Anjouk korabeli történelmi kapcsolataira, amennyiben Károly Róbert és Nagy Lajos a Balkán félsziget északi részeire — többek közt Boszniára — is kiterjesztette fennhatóságát. Nagy Lajos házasságá-

val tovább erősítette e viszonyt, minthogy Kotromanic István bán leányát, Erzsébetet vette nőül.

A pénzügyi javaslatot pártoló ezen felszólalásában Hunyady László gróf per »maguk« szólitotta a t. Ház tagjait. Ez a főúri gőgjét és a képviselők lekezelését jelző megszólítás érthető megütközést keltett a honatyák körében. Mikszáthtal együtt — aki felszisszenését később még megismétli! — más közírók is hallatták tiltakozásukat, és az élclapok szintén kipellengéreztek a »maga gróf«-ot.

(Megemlíjtük, hogy a vita zárónapján, a febr. 25-i ülésen a parlament többség végül is megszavazta a közösügyi kiadásokat.)

*

Mikszáth szerzőségét a névtelen cikk szelleme és stílusa egyaránt bizonyítja. Különleges bizonyító értéke van a Tisza Kálmán »szemfényvesztő« logikájáról szóló szakasznak, mert itt Mikszáth tulajdonképpen megismétli 1877. szept. 26-i *Apróságainak* egyik részletét. Már akkor szinte szó szerint ugyanígy mondta el ezt a szónoki csalafintaságot, következőképpen:

»Tisza úr pártvezér korában is híres volt azon force-árról, hogy midőn valami olyat bizonyított be, amit nem lehetett bebizonyítani, fásasztó stíllú (szokás szerint száz rőfös) beszéde elején rendszeren így szólt: „Ez meg az a dolog így áll, amint azt *beszédem végén be fogom bizonyítani* . . .” Mikor pedig a kacskaringós periódusok millióin keresztül, egy hosszú öröklét után a beszéd végére ért, ott már ilyenformán argumentált a szóban levő tárgyról: „*Amint azt beszédem elején bebizonyítottam.*” (Ld. Krk 53. köt. 130. l.)

A szövegről

A gróf a PH-ban — a címben és a szövegben is — Hunyadi névalakkal szerepel, egyetlen kivétellel (215 : 14), ahol *y*-os névalakot találunk.

Szöveggondozó gyakorlatunknak megfelelően mindvégig a helyes családi nevet alkalmaztuk: gróf Hunyady László. (Erre már csak azért is szükség van, hogy megkülönböztessük »a másik« Hunyadi Lászlótól (Hunyadi János fiától), akinek nevét viszont MK — szokása szerint — helytelenül *y*-os névalakkal írta (215 : 12). A Hunyady grófi családnak semmiféle ága nem kapcsolódik a Hunyadiakhoz.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

215 : 9 *populáris ember* — itt: népszerű ember.

„ 13 *Szent György tér* — a budai vár főtere. A közhiedelem szerint itt fejezték le Hunyadi Lászlót. (Petőfi is — »A király esküje« c. költeményében — és Mikszáth is így tudta.) Egy egykorú krónikás azonban arról tudósít, hogy Hunyadi László esetében V. László s a Gara-párt emberei a szokásos Szent György

- tér helyett a Várpalota előterét, a Szent Zsigmond piacát választották a kivégzés helyül: azért nem merték ezt a gyalázatos ítéletet Buda városában végrehajtani — s hajtották végre azt a királyi palota területén —, mert féltek a lakosság zendülésétől. (Ld. Zolnay László: Ünnepek és hétköznapiak a középkori Budán. Bp. 1969., 211. l.)
- 215 : 26 *keleti kérdés* — a török birodalomnak a XVII. században kezdődő fokozatos gyöngülése által fölvetett politikai és diplomáciai problémák közös elnevezése. Ez a kifejezés magában foglalta a cári Oroszország törekvéseit a Fekete-tenger melletti török területek (Boszporusz, Dardanellák), valamint a nyugati nagyhatalmak (Nagy-Britannia, Franciaország stb.) törekvéseit a törökországi gazdasági és politikai pozíciók megszerzéséért; e problémakörbe tartozott továbbá a Balkán-kérdés, vagyis a balkáni népek önálló nemzeti államaik megteremtéséért folytatott küzdelme.
- „ 30 *explicál* — kifejti, megmagyaráz.
- „ 30 *panoramot is látott* — panorámát (népies torzítással); a panoráma vásári látványosság volt: nagyítóúvegen át bemutatott képsorozat.
- 216 : 11 *vulpes* — róka; átvitt értelemben: ravasz ember; itteni jelentése: nevetséges, gúnyolni való figura.
- „ 15 *Hegedüs Sándor lingvista* — nyelvész, nyelvtudós. Hegedüs Sándort élete végéig gúnyolták egy latin szóalak hibás használata miatt. Hegedüs Sándor ugyanis 1876-ban a képviselőházban Cicero *„Videant consules ne quid res publica detrimenti capiat”* (Ügyeljenek a konzulok, hogy a köztársaság valamely kárt ne valljon) mondatát hibásan idézte: *consules helyett consuli-t* mondott (rosszul alkotta a főnév többes alanyesetét). — Ezt a nyelvbotlást MK máskor is fölemlíti gúnyosan. (Ld. Krk 65. köt. 68. l. és Rejtő István jegyzete uo. 264. l.)
- „ 19 *psz!* — Egyes politikusok nagyképmű titkolózását MK rendszerint ezzel a püsszegő szóval érzékelteti. Legmulatságosabb példa *Még újabb fény- és árnyképek* (1878) c. füzetének *Senyeyi Pálék* c. fejezete (Krk 54. köt.).

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

M. *PH, február 26., 57. sz.*, 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Névjelzés: *Scarron*.

Kötetben itt először.

Az első »Scarron« névjelzésű országgyűlési karcolat

Öt hónap telt el (1881. szept. 27. óta), míg a névtelen országgyűlési karcolatok sorozata után végre névjelzésével — közismert ál-

nevével — pecsételi meg Mikszáth ezt a klasszikussá vált rovatát. A névjelzés most már ország-világ előtt hitelesítette az ő szerzőségét, amit addig csak szerkesztőségi társai tudhattak biztosan, és a pennáját alaposan ismerő olvasói sejtettek.

Számunkra ez az első névjelzéses cikk több vonatkozásban becses. Legelőször is megtámasztja azt az álláspontunkat, hogy az 1881 nyarán lezajlott választások óta a Pesti Hírlap országgyűlési karcolatait — a jelen Krk-ban mellőzött egy-két karcolatot nem számítva — Mikszáth írta. Most már bárki összehasonlíthatja az eddig névtelenül és ezután mind gyakrabban Scarron névjelzéssel megjelenő karcolatokat, s a felfogás, stílus és tárgyi motívumok egyezése alapján láthatja, hogy ezek mind egy közös tőről fakadtak. Semmilyen törés nincs az eddig névtelenül és ezután mind gyakrabban Scarron álnévvél megjelenő karcolatok között.

Most már — e Scarron jegyűekkel a névteleneket is teljes mértékben hitelesítve — bárki egybevetetheti Mikszáth országgyűlési karcolatait a Pesti Hírlap korábbi rovatvezetőjének, Törs Kálmánnak előadásával, stílusával is, amit jegyzeteinkben két szemelvény közlésével külön is elősegítünk.

Ekként rendet teremtve a Mikszáth-irodalomnak ide vonatkozó adatai és immár hatvanéves tévedései között, teljes bizonyossággal kiigazíthatjuk végre Mikszáth országgyűlési karcolatainak kronológiáját is — úgy, ahogyan már az 1881. II. félévi karcolatok bemutatásakor állítottuk (Krk 62. köt. 289—293. l.).

Mikszáth közismert, megtévesztő visszaemlékezése szerint: első parlamenti látogatásakor «elmélázva» és csodálkozva ismerkedett a t. Ház alakjaival, «az ország oszlopai»-val... (Ld. *Országgyűlési karcolatai*, Bp. 1892. 6. stb. 1.) A karcolatok kezdeteiről szólva (Krk 62. köt. 291. l.) rámutattam arra, hogy ezzel az emlékképpel csupán a sepről végi első karcolatok azonosíthatók. — Az előttünk fekvő, Scarron névével először hitelesített karcolatban nyoma sincs annak a «mélázásnak» és csodálkozásnak, amellyel Mikszáth első látogatását jellemezte. Ennek már minden szakaszában a közel félesztendő karcolat-írás rutinját érezzük. Szerves folytatása ama névtelen sorozatnak!

A február 24-i és 25-i ülés

Mikszáth szóban levő karcolata csak a febr. 25-i ülésre szorítkozik, sőt annak is csak egyetlen szónokára.

Röviden folytatjuk előző (febr. 22-i) karcolatához fűzött kommentárunkat, hogy áthidaljuk a közben történt eseményeket.

A febr. 24-i ülésen az okkupációs vita véget ért. Az első szónok Herman Ottó volt, aki Helfy és Mocsáry határozatait pártolta. Bánffy Béla gróf az előterjesztés mellett emelt szót. *Polonyi Géza* hosszabb beszédben foglalkozott Szilágyi Dezső határozati javaslatával. *Domahidy István* visszautasította Csanády Sándor némely állítását. *Mezei Ernő* Helfy határozati javaslatát, *Pulszky Agoston* Szilágyiét védelmezte. Szólásra többen följegyezve nem lévén, elnök a vitát be-

zártnak nyilvánította. Ezután még *Tisza Kálmán* miniszterelnök szólalt fel, polemizálva az ellenzéki szónokokkal és ismételten ajánlva az előterjesztés elfogadását. — Még hátra vannak a zárbeszédék és a szavazás.

A febr. 25-i ülésen elhangzottak a zárbeszédék az okkupacionális vitában. Az elsőt *Láng Lajos* mint a pénzügyi bizottság előadója mondotta. Utána *Helffy Ignác* mint a különvélemény benyújtója, továbbá *Mocsáry Lajos* és *Szilágyi Dezső* mint a határozati javaslatok előterjesztői szólottak. Erre személyes vita keletkezett *Polonyi Géza* és *Szilágyi Dezső* között. Végül még *Tisza Kálmán* nyilatkozott röviden, mire a Ház többsége elfogadta a pénzügyi bizottság véleményét, és ezzel a különvélemény, valamint a határozati javaslatok elestek.

Mindezen szónokok és felszólalók közül *Mikszáth* jelen karcolatában egyedül *Láng Lajos* személyével, illetőleg beszédével foglalkozott. *Láng Lajos* a beadott határozati javaslatokra reflektálva azt fejtegette hogy a Boszniában követett politika a Monarchia érdekében van. Szerinte ez a politika növelte a szimpátiát irántunk. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Látszik! A jobboldalon: Halljuk!) Hivatkozik Romániának, Szerbiának és Montenegrónak a Monarchia iránt mutatkozó barátságosabb magatartására. »Nem kell attól tartanunk — úgymond —, hogy a Monarchia jelen politikája miatt ezen népek szimpátiáit elvesztenők . . . Bízunk a kormányban, amely a nemzet maradandó érdekét tartja szem előtt . . . Ezt bizonyítja a legutóbbi választások eredménye is« — mondja utolsó nyomatéknak. Kéri a Házat, hogy minél nagyobb többséggel fogadja el az előterjesztést.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 216 : 8 *gérokk* — majdnem térdig érő, szűk, fekete kabát; »ferencjóska«-nak is nevezték.
 „ 9 *kráglí* — gallér.
 „ 11 *liferál* — szállít.
 217 : 25 *konglomerátum* — egyveleg, halmaz.
 218 : 7 *denique* — elvégre; szóval, tehát.
 „ 9 *már valaki ilyen fiatalon is bosnyák*« — itt ilyenféle jelentése van: meghódított, meghódolt, behódolt.
 „ 11 *okkupál* — elfoglal, birtokba vesz, megszáll.
 „ 14 *»Akasztanak is rá valami osztrák rendet.«* — MK ezzel a gúnyos célzással is azt akarja jelezni, hogy Bosznia megszállását kizárólag Ferenc József hiúsági-hatalmi becsúvágya erőszakolta ki.
 „ 16 *»Mégis kemény gyerek ez a Lajos!«* — A dicséretnek és dicsekvésnek ez a sablonja többször is előfordul MK írásaiban. Az *újsággaló* c. karcolatában a sablon német változatával is találkoztunk: *»Der Bismarck ist doch ein Kerl!«* (Krk 28. köt. 262. l.)

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

M. *PH, március 1., 60. sz., Mell. 1. l. (= 9. l.) Műfajjelző alcíme: Karcolat. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A február 27-i és 28-i ülése

A karcolat a »tegnapi« és a »mai« ülésről szól; a karcolat írója tehát a febr. 27-i és 28-i ülésről egy kalap alatt számol be.

A cikk első, nagyobbik része a 27-i ülésre tekint vissza, befejező harmada viszont a 28-i ülést érinti röviden. Adnunk kell tehát mindkét nap parlamenti ülésének rövid krónikáját.

A febr. 27-i ülésen *Péchy Tamás* elnökölt. Még mindig a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium költségvetése volt napirenden.

Rohonczy Gedeon — mint már a költségvetés általános tárgyalásakor jelezte — kijelenti, hogy e minisztérium költségvetését nem fogadja el. A költségvetés elutasítását neki mint kormánypárti képviselőnek (»a kormány egyik ellenőrének«) részint kötelességérzete parancsolja, részint pedig »egy országrész inséggel küzdő népességének egzisztenciája követeli« azt. De elutasítja azért is, mert a közlekedési minisztériumban előforduló visszaélések igaz voltát legbensőbb meggyőződése, saját tapasztalatai és számtalan szavahihető egyén nyilatkozatai támogatják. Rohonczy tehát megismétli a Hieronymi elleni vádakat. Határozati javaslatot terjeszt elő: Küldjön ki a parlament egy 15 tagú bizottságot a közlekedési minisztérium s különösen a Tisza-szabályozási munkálatok körüli hanyagságok és visszaélések kivizsgálására; ennek hatáskörét is körvonalazza.

Horváth Gyula cáfolja Rohonczynek a kotrási munkálatokra vonatkozó adatait. (Ezt a visszaélést Rohonczy szerint: csaló, megtévesztő névírási adatokkal követték el.) Sokkal méltóbbnak tartotta volna — úgymond —, ha Rohonczy nem elcsapott hivatalnokoktól és munkásoktól szerzi adatait, hanem őhozzá fordul. Ő mint kormánybiztos oly felvilágosításokkal szolgálhatott volna Rohonczynek, amelyek meggyőzték volna a vizsgálat szükségtelenségéről. Horváth Gyula ezután hosszabban foglalkozik a belvizek szabályozásának kérdésével és a tárgyban határozati javaslatot terjeszt elő.

Rohonczy Gedeon személyes kérdésben kér szót és csodálkozik azon, hogy Horváth Gyula, akit ő nem vádolt, az államtitkár védelmére kel. Vagy talán — kérdi —: Horváth Gyula államtitkár kandi-dátus-e? (Derűtségg.)

Hieronymi Károly államtitkár hosszabb beszédben cáfolja Rohonczy állításait; ezeket határozottan rágalomnak nyilvánítja. Egyébként a parlamenti bizottság kiküldését ő is óhajtja, mert érdeklében áll az országnak is és neki is, hogy az ügyek kezelése megvilágítottassék.

Végül *Tisza Kálmán* miniszterrelők nyilatkozott Rohonczy határozati javaslata ellen, és ezzel a vita folytatása másnapra halasztott.

*

A febr. 28-i ülésen *Szontagh Pál* alelnök látta el az elnöki tisztet. Az ülést d. e. 10 órakor megnyitván, a képviselőház folytatta a közlekedésügyi minisztérium költségvetésének tárgyalását. A vita főleg Rohonczy Gedeon határozati javaslata körül folyt. Elsőnek *Szöllő György* szólalt fel, aki szintén 15 tagú bizottság kiküldését indítványozta a Tisza-szabályozás rendszerének megvizsgálására, *Vuchetich István* Horvátország víziutait ajánlotta a kormány figyelmébe. *Simonyi Iván* a mosonyi Duna-ág szabályozását, *Dobránszky Péter* a keleti vasúti csatlakozást sürgette. *Szalay Imre* pártolta Rohonczy határozati javaslatát. *Baross Gábor* előterjesztette indokolt napirendre térés iránti indítványát. Utána *Pázmándy Dénes* újabb határozati javaslattal lépett elő, amely szerint a Ház előbb annak kiderítésére küldjön ki 15 tagú bizottságot: fennforog-e parlamenti vizsgálat szükségese? *Mamusius Lázár* a postaintézmény fejlesztése érdekében emelt szót. *Verhovay Gyula* Rohonczy határozati javaslata mellett szólalt fel. Végül *Ordódy Pál* miniszter válaszolt a minisztérium ellen felhozott vádakra. — A vitát holnap folytatják.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 219 : 5 *strikte* — szorosan, pontosan.
„ 7 *exordium* — bevezetés.
„ 11 *Kurmacher* — udvarló (gavallér).
„ 24 *az államtitkár* — itt: Hieronymi Károly.
220 : 6 *gumielasztikum* — ruggyanta, kaucsuk.
„ 10 *livré* — libéria, az inasok formaruhája.
„ 23 *Szentes* — MK azért említi, mert Horváth Gyula szentesi árvízmentesítési kormánybiztos volt. Ezzel kapcsolatosan ld. Mikszáthnak *Lendl százados és a magyar kormánybiztos* c. karcolatát: Krk 62. köt.
„ 24 *debattroz* — vitatkozik (a parlamenti vitákra értve).
221 : 1 —11 *a Tisza forrásának eldugaszolása egy nagy kalappal* — MK-nak oly sokszor elmesélt anekdotája, hogy egymagában is bizonyítja e névtelen cikk szerzőségét. Nemcsak a Tiszával, hanem a Dunával kapcsolatosan is ajánlja e tréfás megoldást. Ld. pl. *A Duna* c. karcolatát (Krk 54. köt. 6. l.), *A haragos Tisza* c. cikkét (Krk 56. köt. 58. l.) stb. Tóth Béla szerint (*A magyar anekdotakincs* IV. köt. 333—334. l.) Kossuth Lajos is ismerte ezt az anekdotát és elmesélgette hazai látogatóinak.
„ 7 *richtig!* — igaz is!

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

M. *PH.* március 2., 61. sz., 3. l. Műfajjelző alcíme: Karcolat. Név-
jelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A március 1-i ülésről. (Kiegészítésül a karcolathoz)

A napirend előtt *Vizsolyi Gusztáv* képviselő indítványozza, hogy — tekintettel a nagy mérveket öltött költségvetési vitára, valamint az elintézésre váró fontos törvényjavaslatokra — üléseit a Ház holnaptól kezdve a költségvetési vita befejeztéig 10 órától 3-ig tartsa. — A Ház elfogadja az indítványt.

Az elnöki széklet *Kemény János báró* alelnök foglalja el.

A közmunka- és közlekedésügyi minisztérium költségvetésének folytatólagos tárgyalása kerülvén napirendre, *Tisza Lajos* a vízszabályozás kérdését, különösen a Tisza-völgy helyzetét fejtegette. Aztán áttért Rohonczy vadjaira és Hieronymi védelmére kelt.

Mukics Ernő helytelenítette Rohonczy felszólalását. Ezután *Rohonczy*, továbbá *Ordódy Pál* és *Tisza Kálmán* emelkedett szólásra. *Darányi Ignác* szakszerű fejtegetések után Baross Gábor indítványát pártolta.

Dessewffy Aurél gróf arra kéri a Házat: ne tekintse pártkérdésnek a közlekedésügyi minisztérium ellen felhozott vádakot, mert az alkotmányos éra kezdete óta meg van ingatva a bizalom a közlekedésügyi minisztérium iránt, és nemcsak annak főbb hivatalnokai, hanem a felügyelete alatt álló közegek iránt is. »Adjunk tehát alkalmat arra — úgymond —, hogy a közvélemény ebben a kérdésben megnyugodhassék.« Ő a maga részéről hozzájárul minden módozathoz, amely erre és az igazság földerítésére vezet. Ezután áttér a belvizek szabályozásának kérdésére és határozati javaslatot nyújt be a belvizek, valamint a vízjog szabályozása érdekében.

Az utolsó szónok *Károlyi Sándor gróf* volt, aki a Ház élénk érdeklődése közben kifejtette nézeteit a Tisza-szabályozásról és az ezzel kapcsolatos kérdésekről.

Ezután mulatságos kis epizód következett. Mint minden nagyobb szabású beszéd után, *Károlyi Sándor gróf* beszéde után is élénk eszmecsere kezdődött a Házban. A képviselők mind az imént elhangzott beszéddel foglalkoztak. Eközben *báró Kemény János* elnök kijelentette, hogy miután szólásra még többen vannak följegyezve, de érkezett az interpelláció megtételére kitűzött idő: a vita folytatása holnapra halasztatik. Következik — úgymond — a bejelentett interpelláció előterjesztése.

Duka Ferenc jegyző *Almássy Sándort* szólítja. (Nincs jelen! Zaj.)

Ekkor az elnök kijelenti, hogy miután az interpellációra bejegyzett képviselő nincs jelen: nincs egyéb hátra, mint hogy a holnapi ülés napirendje megállapíttassék.

Most kezdtek csak a képviselők — különösen a kormánypárton — magukhoz térni és zajosan sürgették az ülés folytatását. A miniszterek is mind ülve maradtak.

Az elnök azonban kijelentette, hogy a holnapi ülésben, mely a Ferenc császár- és királyért tartandó gyászistentisztelet [!] miatt 11 órakor kezdődik: folytatatni fog a ma félbeszakadt tárgyalás.

(Nagy zaj. Felkiáltások a jobboldalon: Folytassuk a tárgyalást!) De az elnök, a jó öreg Kemény János már kimondta határozatát és sztoikus nyugalommal elhagyta az elnöki széket. A baloldalon zajos derűtség; a képviselők nagyot nevettek a jobboldal meglepetésén.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 222 : 2 »megreperálódott államférfiúi renoméja is« — megjavult (helyreállott) államférfiúi hírneve (tekintélye) is.
- „ 5 »Sorban jár az elnökösködés, mint a falusi bíróság« — Utalás arra, hogy e költségvetési tárgyalás idején az elnöki székben egymást váltotta Péchy Tamás, Szontagh Pál és Kemény János br.
- „ 10 gróf Károlyi Sándor nem lett közlekedésügyi miniszter. Ő — mint az agráriusok kulcsszerepet játszó, ellenzékiesskedő politikusa — lassan inkább kifelé tartott a szabadelvű pártból.
- „ 17 »A jegyző nem hallotta . . . « — Fentebbi jegyzeteinkben említettük, hogy ez a jegyző Duka Ferenc képviselő volt.
- „ 26 »Nélkülöm úgy sincs úten akasztás!« — MK vármegyei szolgálatára emlékeztető és az úgynevezett »patriarchális« ügyintézését jellemző kifejezés.

KI AZ OKOSABB EMBER?

M. PH, március 8., 67. sz., 1. Melléklet 1. 1. (= 9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A március 6-i és 7-i ülés

Mikszáth karcolatának megértéséhez ismernünk kell mindkét napi ülés lefolyását.

A márc. 6-i ülésen a képviselőház befejezte a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium költségvetésének általános tárgyalását és megkezdte a részletes vitát. A részletes tárgyalásnál Herman Ottó és Kemény Gábor báró miniszter ismételten szót emelt.

Az állami erdők címénél Herman Ottó a következő határozati javaslatot nyújtotta be:

Utasítsa a Ház a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztert, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértve tegye meg a szükséges intézkedéseket, hogy a selmeczi akadémiánál a bányászati és erdészeti

tanszakok különválasztassanak és költségvetési tekintetben az illető minisztériumhoz utasíttassanak; továbbá hogy az erdészeti akadémiánál az erdészeti tanszak szükségletének megfelelő irányzatú tanszék, úgymint az erdészeti vegytan, állat- és növénytan tanszékei felállíttassanak.

Kemény Gábor báró miniszter a kettéválasztást nem tartaná célszerűnek. Reflektálva Herman beszédére, megjegyzi, hogy tulajdonképpen nem is tudja: mit ért Herman »erdészeti vegytan«-on.

Herman Ottó válaszként közli: Nem foglalkozik ugyan felnőttek oktatásával (Derűtség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől), hivatkozik azonban arra, hogy minden magasabb fokú erdészeti tankönyvben meg lehet találni: mi az az erdészeti vegytan.

Kemény Gábor miniszter szerint csakugyan jobb, hogy Herman a Házban foglal helyet, mint hogy akár ifjakat, akár felnőtteket oktasson, mert abból, amit ő mondott, csakugyan nem lehetett okulni. (Élénk derűtség.)

A tárgyalás folytatása holnapra halasztatott.

*

A márc. 7-i ülésen a budget-vita a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi, valamint a honvédelmi minisztérium költségvetésével véget ért.

A napirend előtt *Herman Ottó* személyes kérdésben kért szót. »A tegnapi napon — úgymond — a kereskedelmi miniszter úr kétszer is felszólalt az erdészeti vegytan címe alatt azokra, amiket én előhoztam. Én fogatékos hallásomnál fogva és azon hangos derűtség miatt, melyet a miniszter felszólalása pártja kebelében előidézett, képtelen voltam beszédének értelmét kivenni. Azonban a gyorsírói följegyzésekből meggyőződtem arról, hogy a miniszter úr akként fejezte ki magát, hogy az erdészeti vegytant én fedeztem volna fel és hogy ez olyan képtelenség, mintha valaki búza-vegytanról beszélné. Ezért magam iránt tartozó kötelességem, hogy álláspontomat igazoljam és felfogásom mellett tanúságot tegyek az eszközökkel, melyeket a tudomány kezembe ad . . . « Ezután az erdészeti kémia fontosságát fejtegetve felmutatja dr. Mosernek, a magyaróvári akadémián volt tanárának »Lehrbuch der Chemie für Land- und Forstwirte« c. könyvét. Majd így folytatja: »Azt akartam csak kijelenteni, hogy máskor, ha itt a parlamentben szakember szakdolgozról beszél, méltóztassanak megfontolni, hogy mennyiben illik nevetni.« (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Kemény Gábor miniszter megjegyzi, hogy egyáltalán nem vonta tegnap kétségbe a kémia vonatkozásait az erdészetre.

Következik a napirend: a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium költségvetése részletes tárgyalásának folytatása.

A filoxéra-bizottság miatt egy kis személyes polémia keletkezett Herman Ottó és Szalay Imre között.

Herman Ottó hibáztatta a filoxéra-bizottság működését s a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

Utassítsa a Ház a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztert, hogy a filoxéra-kísérleti állomáson a borászatilag fontos magyar szőlőfajok is a kísérletek körébe vonassanak; továbbá: hogy ugyanott Magyarország futóhomok-területei borászati használhatóság tekintetében meghatározottassanak, s a meghatározások eredményei nyilvánosságra bocsátassanak; végre, hogy megfelelő homokterületeken a francia módszer szerint kezelt szőlőtelepek létesíttessenek.

Szalay Imre megjegyzi Herman Ottónak a filoxéra-bizottság ellen intézett támadására, hogy Herman »alaposságának« bizonyítékát adta a múlt napokban, midőn azt mondta, hogy fukszinnal sárgára füstik a bort, és midőn a nyíregyháziaknak egy kis palack homokból meg akarta mondani: minő szőlőfajokat ültessenek és hogyan kezeljék azokat. (Derűtség. Mozgás a szélsőbaloldalon.) Ugyanilyen alaposak a filoxéra-bizottság ellen intézett támadásai is. Kijelenti, hogy a miniszter az egész filoxéra-ügyben korrekt módon járt el s mindenben az országos bizottság határozatait követte.

Herman Ottó így válaszolt: Míg Szalay be nem bizonyítja, hogy ő azt állította, miszerint a fukszin sárgára fest, mindaddig szavait szószátyárságnak nyilvánítja. (Mozgás.)

Almássy Sándor nem minden gúny nélkül megjegyzi, hogy ami a borfestést illeti, arra nézve Szalay szakértőnek tekinthető.

Szalay Imre az »Országgyűlési Értesítő«-ből bebizonyítja, hogy Herman tegnapi beszédében csakugyan azt mondta, hogy a fukszinnal és más ingredienciákkal lehet a bornak zöldes és arany-sárga színt adni. A másik pedig, a nyíregyházi példa a »Borászati Lapok«-ban olvasható. Ebből — úgymond — kitetszik: hogy ki a szószátyár.

Madarász József igyekezett felszólalásával helyreállítani a békét vitatkozó párthívei között. Szerinte Herman nem az országos filoxéra-bizottságot támadta meg, hanem a minisztert azért, hogy e bizottságba nem nevez ki szakértő akadémiai tagokat. Nem tartja tehát méltányosnak Szalay Imre támadását. (*Szalay Imre* közbeszól: Ebben a kérdésben szakember vagyok, nem pedig pártember!) Madarász ezután kijelenti, hogy pártolja Herman indítványát.

Kemény Gábor miniszter nem fogadhatja el Herman határozati javaslatát, mert a filoxéra-ügyben mindaz megtörtént, aminek megtételét a tudomány és az eddigi gyakorlat ajánlatossá tették.

A Ház mellőlvén a határozati javaslatot, az eredeti tételt változatlanul elfogadta.

*

Karcolata végén Mikszáth Tisza Kálmán felszólalását is érinti. Említettük feljebb, hogy a márc. 7-i ülésen a honvédelmi minisztérium költségvetését is letárgyalták.

Ennek rendjén *Lits Gyula* képviselő felsorolta a közös hadsereg ellen joggal támasztható kifogásokat.

Az elhangzott felszólalásokra az ülés végén *Tisza Kálmán* válaszolt. *Lits* ellenében megjegyezte, hogy már 1867-ben Deák Ferenc és *Andrássy Gyula* gróf azt a magyarázatot adták, hogy a fekete—sárga szín a Habsburg-ház színe, és ezt a magyarázatot akkor a törvény-

hozás elfogadta. Ama megjegyzésre pedig, hogy a közös hadseregben uralkodó szellem rossz, és hogy azok, akik onnan jönnek, ezt a rossz szellemet magukkal hozzák a honvédséghez: kijelenti, hogy ez nem áll; és éppen az, hogy a közös hadsereget így merik provokálni, mutatja, hogy ez nincs így. Nem állítja, hogy nincsenek kivételek, de a közös hadsereg egész zöme és az abból átjövők ellen általánosságban intézett támadást visszautasítja.

(Erre mondta Mikszáth, hogy »Tisza Kálmán az ülés végén az osztrák hadsereget védelmezte«.)

A szövegről

A PH szövegének helytelen névalakjait és sajtóhibáit következőképpen javítottuk (zárójelben a PH eredeti szövege):

Lap Sor

- 222 : 1 A Nibelungok harca (A Niebelungok harca) [MK-nál és a korabeli írásmódban mindig így !]
 223 : 21 stb. Hieronymi (Hyeroními)
 224 : 7 nem sütni rá palam et publice, (nem sütni rá a [!] palam et publice.)
 „ 11 klotúrt. (kloturt.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 222 : 1 *A Nibelungok harca* — A német mitológiának ezt az epizódját MK nemegyszer említi, mindig kicsinyes viszonyokra alkalmazva gúnyosan. (Első ízben: *Nibelungok harca* c. novellájában, 1873. Krk 1. köt.)
 223 : 2 »zsídó daliák karddal egymásra rohanva« — A párbaíjmánia terjedését MK — számos író társával együtt — gúnyval, szatírával igyekezett megfékezni. Ld. hasonló értelemben írt humoros tárcáját: *A legmodernebb párbaíj*, 1883. Krk 34. köt.
 „ 7 »A löllel pontok . . .« — Szalay Imre Somogy megyei képviselőségére utaló célzás.
 „ 8 »XIV. Lajos azt mondta, hogy ő az állam.« — Az önkényuralkodó felfogását jellemző, szállóigévé vált mondás: »L'État c'est moi.«
 „ 10 *fukszinos bor* — rubinvörös anilinfestékkel színezett bor. (A fukszin — szennyeződései miatt — mérgező.)
 „ 14—15 ». . . a bor milyen színűre festi az orrokat.« — Azt a tréfás mondást, hogy »a fehér bor is vörösre festi az orrokat« — MK minden adandó alkalommal elismétli. (Ld. pl. *Utazás Székesfehérvárra*, Krk 30. köt. 146. l.; *A borászati gyűlés*, uo. 158. l. stb.)
 224 : 8 *palam et publice* — nyilvánosan; mindenki szeme láttára, füle hallatára.
 „ 11 *klotúr* — a parlamenti vita korlátozása vagy rendbüntetés; itt: az egyéni felszólalási idő korlátozása az országgyűlésben.

SZEGED AZ ORSZÁGHÁZBAN

M. PH, március 10., 69. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Névjelzés: Scarron.

Kötetben itt először.

Kiegészítő tudnivalók

Az év elején megjelent félhivatalos közlemények (ld. MK *Szeged fejlődése* c., febr. 17-i cikkét és ahhoz fűzött jegyzeteinket!) — valóban a hangulatkeltés célját szolgálták. Az országgyűlés márc. 9-i ülésén ugyanis napirendre került a szegedi királyi biztosság működése meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat.

Mikszáth ezúttal is éppúgy helyesli a meghosszabbítást, mint előbb említett cikkében. Tréfás hangja, találó anekdotája Jókai politikai beszédeinek érvelési módját juttatja eszünkbe.

A törvényjavaslat »vitájának« csak két főszereplője volt, úgy, ahogy Mikszáth is följegyezte: Herman Ottó támadta, Tisza Kálmán védte s elfogadtatta a javaslatot.

Az újjáépülő Szeged problémáinak — a publicista Mikszáth egyik fontos témakörének — minél közelebbi megvilágítása céljából a karcolat közléseit kiegészítjük a következő részletekkel:

A képviselőház március 9-i ülésén Péchy Tamás elnökölt. A napirend első pontja (az eredeti, nem-szép stílusú megfogalmazásban!): »a közigazgatási bizottság jelentésének tárgyalása a szegedi kir. biztosság kinevezéséről és hatásköréről szóló t.-c. érvényének meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában.«

Péchy Jenő előadó röviden ajánlja a törvényjavaslat elfogadását.

Herman Ottó mint a függetlenségi párt híve, melynek egyik sarkalatos elve az önkormányzat, a törvényjavaslatot nem fogadhatja el. Tagadja a biztosi intézmény jelenlegi szükségességét. Megengedi ugyan, hogy a diktatúra szüksége helyén volt és van olyan esetekben, midőn — mint Szeged pusztulása alkalmával — a társadalmi és helyhatósági szervezet felbomlik; de ezen intézményt permanenssé tenni nem szabad. — Áttér ezután a rekonstrukcióra. Ez nem tartotta szem előtt a nép sajátságait. Szegeden Páris körvonalai [!] látszanak, mert paloták épülnek, és megteremtetett a háziurak speciése, kik a kapu előtt állva panaszkodnak a rossz időről. Emellett a közegészségi és kereskedelmi tekinteteket sem tartották szem előtt. A nép ezért ugyanabban az állapotban van, amelyben azelőtt volt.

Tisza Kálmán miniszterelnök lehetetlennek tartja a biztossági intézmény megszüntetését, míg Szegeden az állam által állami költségen készítendő nagy művek építése legalábbis nagyjából befejezve nincs. Ilyen az állandó híd, ilyen a rakpart és még több más, amire az állam százezreket, talán milliókat költ Szegedért. »Szükségesnek tartom ezt — úgymond — nemcsak azért, hogy az állam saját pénzét ráfordítván, saját közege által a helyszínén az ellenőrzést gyakorolhassa, hanem azért is, mert mindaddig, míg a rekonstrukció műve fő

vonalaiában befejezve nincs — ami, mint az indokolás mondja: elérhető 1883 végéig — mindaddig igenis szükséges, nem hogy municipális és állami hatalom egyesítve legyen egy kézben, de hogy az állami hatalom képviselője, az állami hatalom ellenőrködése ott helyben Szegeden legyen, hogy minden egyes esetben helyszíni, személyes ismeret alapján, nem pedig hosszas levelezések folytán és helyszíni ismeret nélkül lehessen határozni.* — Ezután Herman Ottó ellenzésének részleteit cáfolja: igenis a híd és a rakpart, valamint a városon keresztül mindenfelé vezető útvonalak együttesen mind az ipart és kereskedelmet szolgálják. Nemcsak paloták épülnek Szegeden, hanem két-, három-négyszobás házak is, csak hogy ezeket is bizonyos meghatározott szintű magasságra kell építeni, nem úgy, mint egykor voltak: gödrökben, sárból, mint azelőtt, hogy az első víz ismét elmossa Szegedet. A város egészségvédelme érdekében is fontos intézkedések történtek (csatornázás stb.).

Végül — *Németh Albert* és *Mocsáry Lajos* ellenzése után — a Ház mind általánosságban, mind részleteire nézve elfogadta a törvényjavaslatot.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 224 : 2 *prelekcio* — előadás; felolvasás.
 „ 4—6 *a francia császárné pelyhes szoknyája* — MK itt egyetemi tanárok» ajkára adja ezt az anekdotikus korjellemzést; viszont két elbeszélésében mint rimaszombati gimnáziumi emléket örököltette meg (*Hogy lettem én író?* 1878. Krk. 30. köt. 85—86. l.; *A mi jó tanárunk.* 1882. Krk. 33. köt. 67. l.) Mint divathóbortot említi még *Páva a varjúval* c. kisregényében is, 1892. Krk 5. köt. 142. l.
 „ 13 *a szegedi királyi biztosság* — működéséről ld. a Krk 56—60. kötetét.
 225 : 1 *szpícs* — beszéd, szónoklat; eredetileg: üres, hiábavaló beszéd.
 „ 15 *prolongáció* — meghosszabbítás; halasztás, haladék.
 „ 18 *petíció* — kérvény, folyamodvány.

CHASSÉ CROISÉ

M. *PH, március 25., 84. sz., 1—3. l., a tárcarovatban.* Névjelzés: S—n.

Kötetben itt először.

A témát szolgáltató bizottsági ülés

A *chassé croisé* — amint azt karcolatában Mikszáth is közli — egy táncfigura: keresztlépés, illetőleg sasszé-lépésben történő hely-

cseré. Átvitt értelemben: hiábavaló helycseré, hasztalan lótás-futás; itt — még pontosabban szólva —: a lépéseknek (véleményeknek) többek részéről történő visszavonása és cserélgetése.

Mikszáth ezt a ténckifejezést egy parlamenti bizottsági ülésre vonatkoztatja, amelyről a lapok is elég részletesen beszámoltak. A bizottsági ülésekről általában ritkán jelent meg tudósítás, de a *közoktatásügyi bizottságnak március 22-i ülése* kivételesen széles körű nyilvánossághoz jutott.

A Pesti Hírlap márc. 24-én (83. sz.) számolt be erről az ülésről *»Viisszautasított törvényjavaslat«* címen.

Az eset pikantériája — pláne az előtte nem rokonszenves Trefort Ágoston miniszter ügyköréről lévén szó! — csemegének kínálkozott Mikszáth számára. Elolvasta a Pesti Hírlap részletes tudósítását és másnapra megírta szóban levő parodisztikus, gúnyos kommentárját. Előadásának komikus hatását azzal is fokozza, hogy helyenként dramatizálja s a résztvevőkkel eljátszatja (persze erős torzítással) a bizottsági ülésen lezajlott vitát.

Az alapul szolgáló ülés krónikája a következő:

A képviselőház közoktatásügyi bizottsága márc. 22-én délután *Baross Gábor* elnöklete alatt ülést tartott, amelyben tárgyalás alá került a gimnáziumi és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslat.

A vitát *Trefort Ágoston* miniszter nyitotta meg. A törvényjavaslat előterjesztését — úgymond — leginkább az tette szükségessé, hogy a középiskolák nagy részét felekezetek tartják fenn; ezekre nézve pedig a kormány rendeleti úton nem intézkedhetik úgy, mint az államiakra nézve. A törvényjavaslatnak egyik vezérése az oktatási szabadság. A törvényjavaslatban nyoma sincs a tanítási monopóliumnak, az állam omnipotenciájának a középiskolák körében. A nemzeti iskolák működését sem kívánja korlátozni, csupán olyan feltételekhez akarja kötni, amelyek az állam érdekeinek megóvását biztosítják. Mert az államban korlát és mérték nélküli szabadság nem létezhetik. *»Honnan erednek tehát — kérdi Trefort — a feljajdulások és panaszok e törvényjavaslat ellen? s alaposak-e azok?«* Úgy látja, hogy az egész harag azon 71. § ellen van irányozva, mely szerint a tanárjelölteknek a képesítő vizagát magyar nyelven kell letenni. — Majd így folytatja: *»A képzést szívesen átengedem továbbra is a felekezeteknek, ha a képesítés az államra bízatik. Tudtommal e kontinensen nincs olyan ország, hol a tanárképesítésre az államnak ne lenne befolyása. Kérem tehát a t. bizottságot: méltóztassék objektíve, sine ira et studio fogni e törvényjavaslat tárgyalásához, hogy ezen annyi év óta függőben levő ügy végre megoldáshoz jusson. Mert ha ezt most nem tesszük, ez azt jelenti, hogy nem akarjuk megalkotni. És ebben az esetben ezen ügyet hosszabb időre le kell venni a napirendről, mert az nem fér össze sem a parlament, sem a kormány méltóságával, hogy minden országgyűlési ciklusban benyújtassék egy törvényjavaslat azért, hogy az ne tárgyalassék; s ha nem adatik be egy ily törvényjavaslat, akkor benyújtása színleg sürgetessék, azon komoly szándékkal, hogy — ne tárgyalassék. E játéknak véget kell vetni. Kérem tehát e javaslatot részletes vita alapjául elfogadni.«*

Szathmáry György mindenekelőtt a középiskolai javaslatnak azon részéhez szól, mely eddig legtöbb port vert fel s legfőbb oka volt annak, hogy a javaslat több mint egy évtized vajúadásain át még most is csak javaslat. Szól tehát a javaslatnak közjogi oldaláról. Természetes dolog, hogy az állam joga az iskolák tekintetében részint vezetni és rendelkezni, részint felügyelni és ellenőrizni. Ez a jog az államhatalom önfenntartási ösztönéből következik.

Zay Adolf szerint e törvényjavaslat azáltal, ha a felügyeleti jogot rendelkezési joggá változtatja s az egész iskola ügyet részletesen szabályozza: a felekezetek autonómiáját sérti. Ezért nem fogadja el.

Miehl Jakab a javaslatot katolikus szempontból nem tartja kielégítőnek. A részletekre nézve a kat. egyház szívesen fog egyezkedni. Erre nézve nyilatkozatot kér a minisztertől, mert attól teszi függővé a javaslat elfogadását.

Bauszner Guidó általánosságban sem fogadja el.

Hoffmann Pál azt ajánlja a kormánynak, hogy ha a középiskolák színvonalának emelése lehetetlennek bizonyulna, rendszeresítsen felvételi vizsgákat a felsőbb intézetekben. A javaslat tárgyalását most nem tartja időszerűnek, azért azt el sem fogadja s ajánlja a bizottságnak: tegyen ilyen értelemben jelentést a Háznak, javasolván egyúttal, hogy a miniszter a fennforgó hiányok és visszaélések orvoslását a törvény korlátai közt rendeleti úton eszközölje. Ha azonban a bizottság a részletes vitát elhatározza, akkor abban ő is készséggel fog részt venni.

Bubics Zsigmond utalva a magyar állam kulturális hivatására a törvényalkotást szükségesnek véli. Hoffmann észrevételeit figyelemre méltóknak tartja, de a javaslatot a részletes vita alapjául elfogadja.

Dimetrievis képviselő csak úgy fogadja el a törvényjavaslatot, ha az állami felügyeletet a felekezetekre nézve kedvezőbben rendezik.

Mikó Bálint sajnálja, hogy egyes felekezetek ellenségüknek tekintik az államot. A javaslat az állam jogait kellőleg biztosítván, a felekezeteket és nemzetiségeket nem sérti. Ezért azt tárgyalási alapul elfogadja.

Kovács Albert a javaslatot «különösen a protestáns autonómia jogai tekintetéből» nem fogadja el. *Hegedüs László* a javaslatot nem fogadja el; Hoffmann indítványát pártolja. *Bárczay Ödön* elfogadja általánosságban a javaslatot. Hoffmann indítványát veszélyesnek tartja annyiban, hogy ez a méltányos úton elosztható sérelmek elől meghátrálást jelent.

Hoffmann Pál látva, hogy a vele nézet-rokon bizottsági tagok a részletes tárgyalásba belemenni hajlandók, kész visszavonni indítványát s elfogadni általánosságban a javaslatot. *Hegedüs László* ellenben fenntartja, továbbra is magáévá teszi a Hoffmann által visszavont indítványt. Ehhez hozzájárul *Zay Adolf* is. [Teljes a káosz]

Az elnöklő *Baross Gábor* felteszi a kérdést: elfogadja-e a bizottság általánosságban a törvényjavaslatot? A javaslat elvetése esetében szavazás alá kerüljön az ellenindítvány? Ezen kérdés *Zay Adolf* ellenkező felszólalása dacára a többiek által elfogadtatván, megtör-

ténik a szavazás. Eszerint: öten elfogadják, heten el nem fogadják a törvényjavaslatot. Hegedüs határozati javaslatát is elveti a többség. A bizottság Kovács Albertet bizza meg a bizottsági jelentés megszerkesztésével.

Ekkor végül *Baross Gábor* elnök emelkedik szólásra. Előtte — úgymond — csak egy cél lebegett: hazánk kulturális érdekeinek előmozdítása a tervezett törvény meghozatala által. A tárgyalás folyamán fölvetődött nehézségek nem voltak olyanok, melyek a bizottságot feladata teljesítésétől elriasztották volna. És mégis a fő cél: az állam kulturális célja figyelmen kívül hagyatott! A bizottság csak részletkérdések fölött vitatkozott... Az ily tanácskozás által eredményezett jelentést ő (*Baross G.*) aláírni nem fogja, mert nem akar hozzájárulni ezen javaslat sorsának olyatén eldöntéséhez, aminőt a bizottság jónak látott. Ezért a személye iránt nyilvánult bizalomért köszönetet mondva kötelességének tartja e bizottság elnökségéről lemondani. Többek felszólalása és kérélme dacára fenntartja ezen elhatározását. *Szathmáry György* leköszön a jegyzőségről s a bizottsági tagságról is. — Ezzel az ülés véget ért.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 226 : 6 *tüll-anglais* — könnyű, átlátszó, hálószerű csipkeanyag.
 „ 18 *koktum* — főzet, kotyvalék.
 „ 20 *Schnellsieder* — gyorsfőző, gyorsforraló.
 227 : 3 *Muki bácsi és Feri öcsém* — Ezek a nevek itt: a régimódi, patriarkális képviselők típusát jelzik.
 „ 24 *ultramontán* — szélsőségesen klerikális; pápapárti.
 „ 29 *vi coacta* — erőszakkal.
 „ 32—34 *aki a kabátján rosszul gombolja be az első gombot...* « stb. — Egy Deák Ferenc-anekdota által közismertté vált szállóige.
 228 : 4 *szaturálva* — telítve, átítatva.
 „ 6 *Katzenjammer* — macskakaj; lumpolás utáni másnaposság
 „ 15 *«jó lesz az ördögnek is gyertyát gyújtania»* — vallási babonából eredő szólásmód.
 229 : 7 *pro és kontra* — mellette és ellene.
 „ 8 *«mint megannyi Pilátus, ujjajakon számították...* « — *Munkácsy Mihály* «Krisztus Pilátus előtt» c. festményének többször is visszatérő emlékképe *Mikszáth*nál.
 „ 13 *oráció és voks* — szónoklat és szavazat.
 230 : 3 *kapitális jux* — hatalmas tréfa.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, április 30., 118. sz., 2. Melléklet. 1. l. (= 13. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Az április 29-i ülés

Mikszáth futó pillantást vet a Ház április havi munkájára, amely mindössze két ülésre szorítkozott. Április 1-én volt az első, a második pedig 29-én. E két dátum között a húsvéti ünnepek és a delegációk ülésezése miatt szünetelt a parlament.

Ez utóbbiról ő maga is megállapítja: «Az ülés nem tartott soká.» Valóban, ilyen rövid ideig ritkán tanácskozott a Ház.

Péchy Tamás elnök déli tizenkét óraker nyitotta meg az ülést és fél kettőkor már be is rekesztette. Bemutatta a miniszterelnök átiratát több elfogadott törvényjavaslat szentesítéséről. Bemutatta továbbá a horvát—szlován—dalmát miniszter átiratát, melyben jelentést tesz a Fiume tárgyában küldendő országos bizottságba a horvát országgyűlés részéről megválasztott tagokról. Végül bemutatta a szünet alatt érkezett kérvényeket, melyek a kérvényi bizottsághoz utasíthatnak.

Madarász József kifogást tesz az elnöki bejelentésnek Fiuméra vonatkozó részére s kiigazíttatni kéri azon kijelentést, mintha a horvát nemzetgyűlés Fiume «közjogi» helyzetének tárgyalására küldte volna a regnikoláris (országos) bizottság tagjait.

Elnök felvilágosító magyarázatát, hogy az hibásan történt, de ki fog igazíttatni — a Ház helyesléssel fogadja.

Herman Ottó a német Schulverein ellen folyt tüntetéseket hozza szóba s elismeréssel nyilatkozik a németajkú polgárokról.

Herman Ottó elismerő nyilatkozatát az a körülmény váltotta ki, hogy a Kőszegen ápr. 16-án tartott népgyűlés «Vas és Sopron vármegyékben, az Alperek aljában élő német származású és németajkú polgárok» nevében hosszabb rezolúciót hozott, melyben — a német nemzet művelődési érdemeinek érintése nélkül — a Schulverein törekvéseit toladásnak bélyegezte, s hivatkozával a magyar nép példátlan szabadságszeretetére, azon véleményének is kifejezést adott, hogy hazánkban a magyar nyelv terjesztése ügyében tett eddigi intézkedések egyáltalán elégtelenek, s emiatt nem is felelnek meg a hazafias érzelmű németajkúak kívánságának. E határozat egy példányát Berlinbe is elküldték.

Herman Ottó felszólalására *elnök* megjegyzi, hogy ez iránt határozat hozatalának helye nincs.

Ezután vita nélkül elfogadták a Ház április havi költségvetését.

Végül *Lánczy Gyula* interpellációt intézett az igazságügy-miniszterhez a budapesti kir. főügyésznek a közigazgatási tisztviselőkkel kapcsolatosan kibocsátott «rendelete» tárgyában. Minthogy a szóban forgó intézkedés a hazai törvényekkel és törvényes gyakorlattal ellentétes, kérdi: mily alapon véli a miniszter ezt a különös intézkedést indokolhatni?

Az interpelláció kiadatott az igazságügy-miniszternek.

Ezzel az ülés véget ért.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 230 : 5 *procul negotiis* — távol a közügyektől. (Idézet Horatiusból.)
„ 16 *delegátusviselt ember* — aki a delegációnak tagja volt. (Pejorativ mellézköngével, hogy olyanformán hangozzék, mint pl.: börtönviselt ember.)
231 : 9 *»a mörök megtették kötelességüket...«* — Schiller *»Fiesco«* c. drámájából kiszakadt szállóige.
„ 13 *a pénzügyminiszter* — Szapáry Gyula gróf.
„ 26 *Druckfehler* — sajtóhiba.
„ 27 *res nullius* — jogi kifejezés, jelentése; uratlan (gazdátlan) jószág; olyan dolog, ami senkinek sincs tulajdonában, senkihez se tartozik.
„ 30 *»félstenek» helyett »filisterek«* — Sajtóhibáról lévén szó, MK márcsaka kedvelt stilisztikai alakzata — a szójáték — kedvéért is ideiktatta ezt a mulatságos példát.
232 : 1 *patriotikus* — hazafias.
„ 3 *peszterkedik* — mesterkedik, égaskodik, erőlködik.
„ 3 *Czaj Adolf* — Zay Adolf erdélyi szász képviselő, aki a nevét így, németesen ejtette. (Ld. az Életrajzi jegyzetekben.)
„ 5 *Groszdeutschtum* — az össznémetiség egyesítése; a nagynémet-ség; a nagynémet gondolat.
„ 8 *»a törvényhozási menü«* — a legközelebbi ülések tárgysorozata, napirendje.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, május 5., 123. sz., 1. Melléklet 1.1. (= 9.1.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A május 4-i ülés

Kemény János báró alelnök az ülést d. e. 10 órakor megnyitván, a képviselőház az 1880. évi zárszámadásokat tárgyalta. (A tárgy nyakatekert, kuriális fogalmazású megnevezését Mikszáth a karcolat első szakaszában szó szerint idézi.)

Az általános vitában Lukács László előadón kívül Madarász József, Prileszky Tádé és Szapáry Gyula gr. pénzügyminiszter vettek részt.

Lukács László a bizottság nevében ismertetvén az 1880. évi zárszámadásban előforduló túlkiadások és az előirányzat nélküli kiadások indokait, ajánlja a bizottság jelentésének elfogadását.

Madarász József felszólalása után *Prileszky Tádé* kéri a jelentés elfogadását. *Szapáry* pénzügyminiszter válaszol Madarász felszólalására.

A jelentést erre a Ház általánosságban elfogadta, s következett a részletes tárgyalás.

A szőlődézmaváltság-kötelezettek hátralékaira vonatkozó tételnél *Veszter Imre* szólalt fel, ki a hátralékok nagyságát egyrészt a törvény hiányainak, másrészt az eljárást szabályozó miniszteri rendeletnek tulajdonítja. A váltságárakat annak idején túlságosan magasra csigázták fel, s ennek eredménye, hogy annyi az elhagyott, parlagon heverő szőlő. Módot kellene tehát nyújtani arra, hogy ezek a hátralékok elengedésével ismét gazdát kapjanak. Különösen azt kívánná, hogy az ilyen szőlők eladása esetében az új tulajdonost a régi váltság-hátralék ne terhelje.

Almássy Sándor a hátralékok behajtásának felfüggesztését óhajtja, míg a törvényhozás kielégítő módon nem intézkedik.

Bochkor Károly konstatálni kívánja, hogy a mutatkozó bajok nem azon időből származnak, amióta a jelenlegi többség alakult. Nem helyeselné a hátralékok föltétlen elengedését. Azon osztály érdekében, mely ez összegekkel tartozik, már elég áldozatot hozott a nemzet és a törvényhozás. (Érdekes viszont, hogy glosszáiban Mikszáth éppen ennek az eladósodott birtokososztálynak érdekében emel szót!)

Szapáry pénzügyminiszter nem tagadja, hogy vannak bajok, s hogy e kérdéssel komolyan kell foglalkozni. Azt a módot azonban, hogy aki szőlőt vesz meg, az csak jövőre fizessen, de a múltra nézve a hátralékok engedtesenek el: nem fogadhatja el. Ez azok sérelmével történnék, akik eddig pontos fizetők voltak. A maga részéről már tett olyan intézkedéseket, melyektől a helyzet javulását várja, s e tekintetben az eredmények még bevérandók. Az 1880-ban nyújtott kedvezmények hatása nem ítéhető még meg az 1880-i zárszámadás alapján, mert az 1880. év általában kedvezőtlen volt.

Madarász József, *Lukács László* és *Prileszky Tádé* felszólalása után a Ház tudomásul veszi az intézkedéseket.

A legközelebbi ülés holnap délután egy órakor lesz.

A szövegről

Lap Sor

232 : 9 akkora statisztikai kimutatásra gördített stb. [Pongyola fogalmazású mondat.]

234 : 8 és 22 *Bochkor* (*Bocskor*) De a 234. lap 31. sorában a szójáték miatt meghagytuk a *Bocskor* névalakot.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

233 : 21 *vaz Úr szőlője* — bibliai kifejezés (Ézsaiás könyve 5.7); jelentése: parlagon heverő, terméketlenné vált szőlő.

„ 23 *adóegzekutor* — adóvégrehajtó.

234 : 1 *szimplíciter* — egyszerűen.

„ 3 *ráta* — fizetési részlet.

Lap Sor

- 234 : 20 *a külseje* — itt: külsőség, külső birtokrész (szemben a belső-
séggel, a háztájival).
,, 30 *«a Schulverein nyelven szólva»* — németül szólva.
,, 30 *stifli* (német Stiefel) csizma, saru.
,, 35 *more consueto* — rendes szokás szerint.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, május 10. sz., 128. sz., 1. Melléklet 1. l. (=9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A május 5—9. közötti ülések krónikája

A parlament május 5—9. közötti tevékenységéről Mikszáth nem számol be. Ez érthető, mert 5-én (pénteken) a képviselőház csak egy félórás tartó ülésre gyűlt össze, amikor is Ordody Pál közlekedésügyi miniszter törvényjavaslatot terjesztett elő az első magyar gácsországi (galiciai) vasútról szóló 1871. és 1875. évi törvény módosításáról, illetőleg kiegészítéséről. Ezután pedig Baross Gábor előadó benyújtotta a közgazdasági bizottság jelentését az általános vámtarifáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

A következő napokban csak bizottsági ülések folytak.

*

A május 9-i ülésen — *Péchy Tamás* elnöklete alatt — a képviselőház megkezdte az osztrák—magyar vámterület általános vámtarifájáról szóló törvényjavaslat tárgyalását.

Baross Gábor előadó bevezető beszédében megjegyzi, hogy rövid három év alatt másodikban fekszik tárgyalás alatt az osztrák—magyar vámterület általános tarifája, és bizony most sem állíthatja senki, hogy a bennfoglalt megállapodások az állandóság értékével bírnak. Az 1878-i tarifát egyszerűen túlszárnyalta az idő; annak tartalma már nem elégséges mezőgazdasági iparérdekeink megvédésére; átdolgozást szükségessé tették az időközben fejlődött külviszonyok és ezekkel kapcsolatban a közgazdasági és pénzügyi tekintetek. A tarifának a jelen helyzetben való átdolgozása igen nehéz feladat volt; a kormányoknak hosszú, fáradtságos tárgyalásai hozhatták csak létre az eredményt. Az eredmény nem kedvezőtlen, s előadó bátran állíthatja, hogy az előttünk fekvő tarifa jobb annál, amely 1878-ban készült. Ajánlja elfogadásra.

Gaál Jenő a törvényjavaslatot a maga közgazdasági és pénzügyi eredménye szerint kívánja behatóbban tárgyalni. A törvényjavaslatban foglalt vámfelemeléseket államháztartásunkra károsnak tartja. Ellenzik a javaslatban követett védvamos kereskedelmi politikát. Nem

akarja az ország közgazdasági érdekeit a boszniai okkupáció molochjának feláldozni; s miután a javaslat el nem fogadása nem a negáció ténye, hanem a létező állapot fenntartása, azt még általánosságban sem fogadj el. (Élénk helyeslés balfelől.)

Madarász József határozati javaslatot terjeszt elő, amely szerint: A jelen törvényjavaslat visszavetésével utasítsa a képviselőház a kormányt, hogy az uralkodónak a birodalmi tanácsban képviselt országai kormányával érintkezvén, az 1878-ban elfogadott vámközösség megszüntetésével iparkodjék az önálló külön vámterület alapján kötni egyezséget és ez iránti javaslatát terjessze a Ház elé.

Hegedűs Sándor mindenekelőtt Madarász ellen fordul és megjegyzi, hogy a külön vámterület nem a gyakorlati politika álláspontja; Madarász sem állíthatja, hogy az jelenleg keresztülvihető volna. Ahhoz a Monarchia másik államának hozzájárulása is szükséges, odaát pedig egyetlenegy párt sincs, mely a külön vámterület iránt hajlandóságot mutatna. — Azután áttér Gaál Jenő beszédére. Szóló (*Hegedűs Sándor*) úgy van meggyőződve, hogy a javasolt revízió Magyarországra nézve mind közgazdasági, mind pénzügyi szempontból előnyösebb, ezért ezt fogadja el, nem pedig a jelenlegi állapot fenntartását. Helytelennek tartja Gaál Jenő azon eljárását, hogy külön pénzügyi és külön közgazdasági mérleget állított fel a vámtarifa megbírálásánál, mert a pénzügyi és közgazdasági eredményeket együttesen kell számba venni, ha helyes ítéletet akarunk magunknak alkotni. »Sőt még ez sem elég« — úgymond, és szócsavaró logikával folytatja válaszát. (Különös érvelését Mikszáth sem hagyja megjegyzés nélkül karcolatában!) »Mert aki a Monarchia két állama között létező közjogi kapcsolat fenntartását akarja — így beszélt Hegedűs Sándor —, annak nem szabad folyton csak az anyagi érdekeket mérlegelnie [!] és a mi anyagi érdekeinket Ausztria anyagi érdekeivel szembeállítania [!]. Ez érdekellentétek politikai tényezőket képeznek, amelyek nem válnak javára azon politikának, amely a közjogi alapot elfogadja [!]. — Ami pedig azt a kifogást illeti, hogy az általános vámtarifa pénzügyi eredménye odadobatik az okkupacionális moloch torkába: megjegyzi, hogy a vámtarifa nem egyes kormány vagy egyes politika számára, hanem az ország számára állapíttatik meg. »Aki az ország érdeke szempontjából a tarifát hátrányosnak találja, az vesse el, de ne vizsgálja, hogy az eredmény mire fordíttatik [!], mert az nem ide, hanem a követett közjogi politika megbírálásához tartozik.« Elfogadja a törvényjavaslatot.

Ezzel a vita folytatása másnapra halasztván, az ülés fél kettőkor véget ért.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

236 : 7 *debatál* — vitatkozik, érvekkel harcol.

„ 14 »Az osztrák doktorok, rüterek és baronok . . . « — Gúnyos utalás arra, hogy az osztrák tudósok, közgazdászok különböző titulusokkal ékeskedtek: tudorok, lovagok, bárók stb.

Lap Sor

- 235 : 30 *eo ipso* — magától értetődően, természetesen.
236 : 6 *az urak háza* (das Herrenhaus) — az osztrák főrendiház, felsőház.
„ 13 *Umgekehrt ist auch gefahren, Herr Vetter!* — fordított viszonylatban is veszélyes (kockázatos), sógor úr!
237 : 1 *aerarium* — államkincstár.
„ 8 *rente-konverzió* — járadékkölcsön átalakítása; az államadósság törlesztési módjának enyhítése.
„ 15 *Avagy hiába fedezték volna föl Boszniát?* — A gúnyos kérdés jelentése kb. ez: a hadvezetőség mindig talál jogcímet, hogy minden állami jövedelmet fölemésszen!

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. PH, május 17., 135. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) *Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A május 15-i és 16-i ülés

Mikszáth a május 9-i üléssel foglalkozott utoljára.

A további üléseken is ugyanaz a tárgy — az osztrák—magyar vámterület általános vámtarifájáról szóló törvényjavaslat — volt napirenden, azért ezekre már nem terjeszkedett ki. Május 10-i és 17-i karcolatainak áthidalásául vázoljuk a képviselőház időközben lezajlott üléseinek eseményeit.

Május 10-én Apponyi Albert gróf és György Endre felszólalásai keltették a legnagyobb figyelmet, minthogy mindketten saját pártjukkal ellentétes álláspontot foglaltak el a javaslat kérdésében. A mérsékelt ellenzéki Apponyi a törvényjavaslat mellett, míg a kormánypárti György Endre a javaslat ellen nyilatkozott. Ugyancsak a javaslat ellen foglalt állást Helfy Ignác, Győry Elek és Dessewffy Aurél gr.

Május 11-én a Ház befejezte a vámtarifa-javaslat általános vitáját. Ezen az ülésen Steinacker Ödön, Busbach Péter, Almássy Sándor és Madarász József szólalt fel. Név szerinti szavazásra kerülvén sor, a Ház 68 szótöbbséggel elfogadta a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául. Ezen a napon és másnap, május 12-én a Ház vita nélkül elfogadta a vámtarifa részleteit.

A május 13-i (szombati) ülésen kisebb jelentőségű (levéltári stb.) törvényjavaslatokat intéztek el.

Következik a május 15-i és 16-i ülés, melyekről Mikszáth a jelen karcolatban együttesen emlékezik meg.

Mindkét ülésen *Péchy Tamás* elnökölt.

15-én kezdetét vette a delegáció által megszavazott 21 millió rendkívüli hadi szükséglet fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Részletesebb és hivatalosabb megfogalmazásában: *»Az 1882. évi*

21.700.000 forint rendkívüli hadi költségekből a magyar korona országaira eső rész fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.«

A vitát *Láng Lajos* előadó nyitotta meg, kinek beszédét az ellenzék részéről *Csanády Sándor*, *Helfy Ignác* és mások gyakori közbekiáltásokkal szakították meg. *Láng Lajos* ajánlja a bizottság javaslatát és *Eötvös Károly* beadott különvéleményét mellőzteni kéri. »Azon költségek — úgymond —, melyeket a delegáció megszavazott s melyeknek most fedezete kéretik: szükségesek a megszállott tartományokban befejezett katonai akció sikerésítésére. Ezen költségek tehát a hadügyi költségek közé tartoznak. Ami pedig a hadügyi költségeket illeti, azokra nézve az 1867. XII. t.-c. egyenesen kimondja, hogy közösek.« Nem érti, hogyan lehet a Boszniára vonatkozó törvényből ellenkezőt kimagyarázni.

Ezután *Eötvös Károly* szólalt fel. Kifogásolja, hogy sem a közös kormány a delegációban, sem a magyar kormány a képviselőházban nem indokolta azt, hogy tulajdonképpen mire kell ezen költség, vagy ha ezt nem tehetné, kötelessége lett volna kijelenteni, hogy eziránt ma még nem nyilatkozhatik, mert ez diszkrecionális kérdés. Az előadó sem indokolta a javaslatot, hanem megtámadta a különvéleményt és közjogi fejtegetésekbe bocsátkozott. *Eötvös* szerint: a delegáció a szóban forgó költségek megszavazásával túllépte törvényes hatáskörét. Nem szavazza meg a törvényjavaslatot, hanem ajánlja a különvélemény elfogadását.

László Imre rövid beszédben a különvélemény mellett nyilatkozik. A boszniai politikát határozottan eltéli s nem érti: miért folytatják e politika, mely nemzetünknek oly sok áldozatába kerül. Ahelyett, hogy ama népek rokonszenvét iparkodnának felkelteni, ott lőporral, golyóval kormányoznak. Nem fogadja el a törvényjavaslatot, mely eszébe juttatja *Kossuth* azon mondását, hogy a boszniai okkupáció máglyáján el fognak égni az osztrák sasok...

A jegyző ezután *Győrffy Gézá*t hívja fel szólásra. A szélsőbal pártjain nagy mozgás támad, és ily kiáltások hallhatók: A kormány-pártból beszéljen valaki!

Helfy Ignác: »Újból bátor vagyok a Ház t. elnökét emlékeztetni a házszabályok azon rendelkezésére, hogy a szónokok felváltva, a javaslatok mellett és ellen hívandók fel szólásra.« (Élénk helyeslés a szélsőbalon. Felkiáltások a jobboldalon: Senki sincs ellene felírva!) *Helfy* folytatja: »Ha önök azt mondják, hogy senki sem szól ellene, akkor én azt mondom: menjünk ki e házból! menjünk ki az utcára diskurálni! Ha ily fontos és a nemzet életébe vágó és jövőjét érintő törvényjavaslat van a tárgyalás alatt és az még csak nem is indokoltatik, és a kormány mer ily becsutelen politikát követni (Felkiáltások: Rendre! Rendre! Az elnök csenget), igen, ismétlem: ily becsutelen politikát merészel követni (Nagy zaj), ily nemzetgyilkoló politikát folytat és annak védelmére semmit sem mond: akkor nincs parlamentarizmus, akkor menjünk ki az utcára!« (Nagy mozgás és izgatottság a Házban. Elnök folyton csenget.)

Elnök megjegyzi, hogy senkit sem lehet arra kényszeríteni, hogy szóljon, s természetesen, hogy ha a többség részéről valaki szólani akar,

az előbb megvárja, míg az ellenzékben többen szólottak, mert onnan többen vannak felírva. Ha van szólásszabadság, van hallgatási szabadság is. (Derültség.) Azért ha a többség részéről senki sem szól, Helfy képviselő úr nincs jogosítva ily támadást intézni a többség ellen.

Ugron Gábor teljesen osztja Helfy nézetét. Ha itt nem azért folyik a tanácskozás, hogy a kérdés megérelelődjék és a nézetek tisztuljanak, akkor nincs szükség parlamentre, akkor elég lesz, ha az uralkodó többség helyett két század katonaságot rendel be, s e katonák is úgy fognak szavazni, mint a többség: parancsolatra. A Ház méltósága érdekében kéri a többséget: ne engedje meg, hogy itt parlamenti monológok tartassanak.

Madarász József a 48-i törvény értelmében a Ház által kívánja utasíttatni a kormányt, hogy ily fontos kérdésben indokolja álláspontját.

Elnök megjegyzi, hogy a többség részéről az előadó, a kisebbség részéről a különvélemény előadója beszélt, s így az ellenzék részéről tulajdonképpen még csak egy szónok szólott anélkül, hogy a többség szónoka felváltotta volna. Különben ismételten kijelenti: senkit sem lehet kényszeríteni a szólásra.

Tisza Kálmán miniszterelnök: »Nem ismerem el azon kötelezettséget, hogy minden egyes ellenzéki szónoknak külön kelljen felelnem, sem azt, hogy minden egyes képviselő kívánsága kötelezhessen a szólásra. Legyenek meggyőződve, hogy nem maradok adós sem a felvilágosítással, sem a válasszal.«

Győrffy Gyula úgy látja, hogy a jelenlegi helyzetre is lehetne alkalmazni Tompának azon versét: »Szár az ágon hallgató ajakkal meddig ültök, csüggéd madarak?« (Derültség a szélsőbalon, nagy zaj a jobboldalon.)

Elnök azt hiszi, hogy nem helyes a képviselők egy részét ily gúnyos szavakkal illetni. (Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Klasszikus költőből van idézve!)

Győrffy Gyula ezután kifejezi azon kívánságát, hogy a delegáció tagjai a kompetencia kérdésének eldöntése alkalmával tartózkodjanak a szavazástól, mert ők ebben érdekelve vannak. Különben pártolja a különvéleményt.

Polit Mihály bírálja a kormányok keleti politikáját és hibáztatja a kormányt, hogy nincs bátorsága bevallani: mi célja van az okkupált tartományokkal. »A kormány — úgymond — azzal akarja a bosnyák politikát megkedveltetni, hogy azt a magyarság érdekében állónak igyekszik feltüntetni és egyúttal erélyesen föllép a nemzetiségek ellen. De tessék neki inkább Bécsben erélyesnek lenni! Tessék ott tolmácsolni Magyarországnak közvéleményét! Igyekezzünk inkább megnyerni a keleti népek barátságát és legyünk méltányosak a nemzetiségek iránt.« Mivel pedig e két irány a törvényjavaslatban nem nyer kifejezést, azt nem fogadja el.

Tisza Kálmán: »A kormánynak nem az a kötelessége, hogy azt követelje, ami Politnak vagy más képviselőnek a nézete, hanem azt, ami saját nézete...«

Étvös Károly (közbeszól): »Ami az ország érdeke!«

Tisza Kálmán: »Tessék végighallgatni! ... És nézete szerint: az ország érdeke.« Röviden csak annyit akar mondani, hogy a Boszniába való bemenetel indoka nem volt egyéb, mint az, hogy »ott nyomjuk el a tüzet a tűz helyén és ne várjuk, míg a láng átcsap hozzánk is«. Szerinte: nem a nagyhatalmi állás, hanem a lét kérdése ez.

Elnök ezután a vita folytatását másnapra halasztván az ülést d. u. két órakor bezárta.

*

A május 16-i ülésen a Ház folytatta a »bosnyák-vitát«.

Németh Albert volt az első szónok, aki hosszabb beszédben foglalkozott a törvényjavaslattal. Láng Lajos előadónak egyik kijelentésére utalva óhajtja, hogy »— ha ez gyermekeink és testvéreink vérének és életének kíméletével megtörténhetnék! — addig nyúlják ott a fölkelés és lázadás szörnyűsége, míg a képviselő úr nemes hevében maga is hivatva érzi magát kardot kötni és oda menni, hogy ott hagyja, amint megérdemli, füleit ennek a nemtelen, gyalázatos harcviselésnek trófeájaképpen!« (Derültség a szélsőbalon, mozgás a jobboldalon.) — Ezután áttér a miniszterelnök személyére és a kormánypárt személyes ügyeire, konkrét eseteket hozva föl a kormány hivatali mulasztásaira és visszaéléseire. Különösen négy esetet említ föl: a hőmezővásárhelyi vitás földeket, az esztergomi kórbányát, a Schossberger—Molnár György-féle dohányvásárlási ügyet és a zilált pénzügyviszonyok között élő Nagy György volt képviselőnek nemrég állami uradalmi igazgatóvá történt kinevezését. Hivatkozik okmányokra, tanúkra, sőt magára a pénzügyminiszterre is, és végül határozati javaslatot nyújt be egy parlamenti vizsgálóbizottság kiküldése iránt, melybe a Ház elnökének elnöklete alatt minden párt két tagot küldene ki.

Az ellenzék nagy figyelemmel, a kormánypárt nyugtalankodva hallgatta Németh Albert beszédét, melynek befejeztével *Tisza Kálmán* izgatottan föllállt és a két első vádat visszautasította, a két utóbbira nézve pedig kijelentette, hogy nem tartoznak a hatáskörébe.

Utána *Szapáry Gyula gr.* pénzügyminiszter szólalt föl, kijelentve, hogy az adatok megszerzése után nyilatkozni fog aziránt: mi igaz Németh Albert vádjaiából, mi nem. Egyébiránt a felelősséget a történetekért elvállalja.

Ötpercnyi szünet után a Ház folytatta a tárgyalást.

Gruber János összehasonlítást tesz azon kiadások között, melyek Boszniára, és azok között, melyek az országra tételnek; míg például Boszniában egy fél év alatt 945 000 forintot költöttek az egészségügyre, addig széles Magyarországon betegápolási költségek címen az egész évre csak 517 000 forint van előirányozva. Nem fogadja el a törvényjavaslatot, hanem pártolja a különvéleményt.

Ugron Akos utal az okkupáció pénzügyi veszélyeire, melyek az évenkénti deficitekben nyilvánulnak meg, pedig a kormány az államháztartás egyensúlyának helyreállítására vállalkozott.

Orbán Balázs szintén kárhóztatja az okkupációt. Az osztrák katonai párt hinterlandot akart ott alkotni Dalmácia számára, de

ahelyett alkotott hinterlandot a forradalom számára. . . Tisza Kálmán beszédének egyik kitételére utalva hangsúlyozza: »sokkal inkább megingatta a nagyhatalmunkba vetett hitet az, hogy 80.000 emberrel nem bírtuk leverni a lázadást, mint ha onnan kivonultunk volna.« Nem fogadja el a törvényjavaslatot, hanem pártolja a különvéleményt és csatlakozik Németh Albert határozati javaslatához.

Elnök a vita folytatását másnapra halasztván, az ülés véget ért.

A szövegről

Javításaink (zárójelben a PH szövege):

Lap Sor

240 : 2 aplomb (applomb)
„ 4 jotta (jóta)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

237 : 2 *a délszláv lázadásról* ld. különösen a *Háborús apróságok* c., jan. 22-i cikket és ahhoz fűzött jegyzeteinket.
„ 13 *inszinuáció* — kerülő úton tett ráfogás, gyanúsítás; megtevesztésül koholt rágalom.
„ 18 *nehéz lesz kádenciát találni* — nehéz lesz kielégítő választ, magyarázatot találni.
238 : 1 *sic volo, sic jubeo* — így akarom, így parancsolom. (A rendelkezés okát nem adó, önkényes intézkedésről szokták mondani.)
„ 6 *a Ház nesztora* — a parlament legidősebb tagja.
„ 26 *»Szár az ég, hallgató ajakkal...«* stb. — Tompa Mihály *»A madár, fiaihoz«* c. költeményének két kezdősora.
„ 33 *per associationem idearum* — képzetársítás folytán.
239 : 16 *boa constrictor* — óriáskígyó.
240 : 2 *aplomb* — önérzetes, biztos fellépés; súly, nyomaték.
„ 3 *syllaba* — szótag.
„ 4 *jotta* — parányi, cseppnyi mennyiség.
„ 19 *donacionális diploma* — birtokadományozási oklevél.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, május 20., 138. sz., 1. Melléklet 1. l. (= 9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A május 19-i ülés

A képviselőház folytatta a 21 millió rendkívüli hadiszükséglet fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását.

Az első szónok *Turgonyi Lajos* volt, aki az Eötvös Károly és Helfy Ignác által beadott különvéleményt pártolta.

Utána *Jókai Mór* tartott beszédet a törvényjavaslat védelmében. *Turgonyinak* Fáy András meséit ajánlja elolvasásra, különösen azt, amely a fecskéről és a verébről szól, s abban meg fogja találni a választ. Áttér ezután a Monarchia keleti politikájának fejtegetésére. A török— orosz háború — úgymond — Boszniából vette kezdetét. A török kormány azonban nem fektetett nagy súlyt e mozgalmakra. A török kormány nem pazarolt pénzt és vért, hanem igenis sok időt pazarolt, s ez az elpazarolt idő elég volt a pánszláv ligának, hogy hatalmát megerősítse, érvényre juttassa. A pánszláv mozgalmat elkülöníti Oroszország politikájától. — A magyar— osztrák kormány nem követte el azt a hibát, amit a török kormány, mert haladéktalanul véget vetett a lázadásnak. Ott most már be van végezve a zendülés. *Jókai* a maga részéről is fájjalja a sok millió forintot kiadni, de hazánkat az ellenségétől kénytelenek vagyunk erős védgátakkal oltalmazni, mint ahogy Hollandiát védik a tengertől. »Ha Boszniát most ott hagyjuk, akkor Dalmáciában fogják furkálni a védgátakat; ha azt is elhagyjuk, akkor Horvátországban, mindaddig, míg a tengert reánk nem eresztik...« Majd így folytatta beszédét: »Midőn e célra, a védelemre kész vagyok megszavazni a kért összeget, mert azt szükségesnek találom: kénytelen vagyok egyúttal kimondani azon kívánságom is a közös kormány irányában, hogy mi megadjuk ugyan a milliókat, hanem kérünk érte egy igen nagy dolgot: egy eszmét, mely bennünket e bajokból kivezet, mert ez így hosszú ideig csakugyan nem mehet. Minden évben ily nagy póthitelekkel állani elő országgyűlések, delegációk elé, az így nem folytatható! Mert először is kifogyunk mi, e politika pártolói, ez is baj lesz (Felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon: Ez nem lesz baj!); de még nagyobb baj lesz az, ha elfogy a Monarchia mindkét államának a pénze. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Úgy! Úgy!) Akkor aztán sem jó, sem rossz politikát nem lehet követni. Azért gondoljunk ki valami megoldást, mely ennek a helyzetnek permanenssé tételétől bennünket megszabadít. Kell rá valami módot találni.«

Beszédének nagyobbik felében *Jókai Szilágyi Dezső*vel polemizált. Beszédét többször megszakította *Szilágyi Dezső* közbeszólása, így a polémia egyre inkább kimélyült. Beszédét *Jókai* e szavakkal zárta: »Ismétlem: én a közös kormánytól elvárom, hogy ennek a politikának olyan megoldását találja ki, mely monarchiánkat egy elviselhetlen teherrel jövőre legalább megszabadítsa.«

Tisza Kálmán azon szemrehányással szemben, hogy nem tartotta meg a trónbeszéd ígérete, amely szerint lehetőleg kíméltetni fogja a Monarchia pénzeréje, megjegyzi, hogy mindaddig, míg a mostani lázadás ki nem tört, a kormány a legnagyobb skrupulozitással igyekezett a legkisebb összegre szorítani azt, ami a Monarchiától kívántatott. »Ha hiba történt, az talán éppen az volt, hogy túlméltunk ez irányban a helyes határon, mert ha előbb fordítja a Monarchia a most kért összeget azon tartományokra, talán ennél nagyobb összeget is megkímélhetett volna.« Ami a kompetencia kérdését illeti (amit

Szilágyi Dezső vitatni akar), Tisza K. állítja, hogy a delegáció a szóban forgó összeg megszavazására illetékes volt. A berlini szerződés két feladatot ruházott a Monarchiára: az egyik az okkupáció, a másik az adminisztráció. Hogy az »okkupáció« kifejezésen mit kell érteni, arra nézve idézi a francia akadémia szótárának értelmezését. (Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem francia szó az okkupáció, hanem latin!) Erre ő, Tisza, azt válaszolja, hogy a francia akadémia kompetens abban, hogy mi a francia szó, mi nem az. (Derültség a jobboldalon.) »A francia akadémia szótára szerint tehát e szó azt teszi, hogy: katonailag elfoglalni, urává lenni, urának maradni egy területnek. Az első feladat tehát tisztán hadügyi, katonai feladat, és mint ilyen az 1867. XII. t.-c. értelmében közös ügy. Miután tehát az okkupáció az elfoglalás megtartását is jelenti, kötelességünk arról gondoskodni, hogy hadseregünk annak megfeleljen, és kötelességünk az erre szükséges kiadásokat — mint közös hadügyi kiadásokat — a delegációk jogkörébe tartozóknak elismerni.«

Beszéde további folyamán Szilágyi Dezső kijelentései ellenében polemizált.

Horánszky Nándor Jókaival szemben azt vitatja, hogy a keleti kérdést egyenesen a Monarchia külügyi politikája piszkálta fel, hogy e politika kezdettől fogva a foglalás és okkupáció politikája volt, hogy a kormány és annak elnöke sohasem adott a törvényhozásnak őszinte felvilágosítást; nyilatkozatai a bekövetkezett tényekkel mindig ellenkeztek, ami csak két dologról tehet tanúságot: vagy hogy a kormányelnök sem volt beavatva a külügyi politika titkaiba — mely esetben ez vétkek hanyagság volt, vagy be volt avatva és e keleti politika az ő beleegyezésével gombolyított le úgy, amint láttuk —, és akkor bűnös könnyelműség követtetett el. Nem fogadja el a törvényjavaslatot, hanem pártolja Szilágyi Dezső határozati javaslatát. Ügyszintén csatlakozik Németh Albert indítványához is, mert a maga részéről szintén ismeri az esztergomi kőbánya ügyét és mondhatja, hogy Németh Albert a történeteket sokkal szelídebben adta elő, mintsem azok a valóságban voltak.

Heljy Ignác arra utal, hogy a nemzet kezdettől fogva egyhangúlag elítélte az okkupációt, sőt ebben az egy esetben a magyarok és osztrákok egy nézetben voltak. Pártolja a különvéleményt, de ha az el nem fogadhatnák, csatlakozik Szilágyi Dezső határozati javaslatához.

Az ülés három óraker véget ért azzal, hogy holnap folytatják a vitát.

*

A fenti krónika — az országgyűlési tudósítás kivonata — megemlíti, hogy Jókai beszédének elején *Fáy András* meséire utalt, nevezetesen arra, »amely a fecskéről és a verébről szól«.

Karcolatában Mikszáth is kiemeli, hogy »Jókai mesével kezdte, mesével folytatta, mesével végezte« beszédét.

Figyelemre méltó mozzanat Jókai beszédében, hogy a pánszláv mozgalmat elkülönítette a hivatalos orosz politikától.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 240 : 4 *Narenta* (Neretva) — hercegovinai folyó, amely Montenegro határának közelében ered; hossza 260 km.
- 241 : 1 » *»feketehegyek«* — Montenegro.
- „ 1 *Dragalj* vagy Dragali — erősség Dalmáciában, a Bocche di Cattarótól északra, a montenegrói határ tőszomszédságában.
- „ 7 *Cordelia* — Shakespeare *»Lear király«* c. drámájának egyik alakja: Lear legkisebb leánya. Ő maga jellemzi szerepét a MK által idézett szavakkal: *»Cordelia mit tegyen? Hallgat s szeret.«*
- „ 10 *»Jókai Mór, az aranytollú, és Tisza Kálmán, a tollatlan«* — MK ekkori stílusára jellemző gúnyos szójáték.
- „ 29 *»a knéz és bég közti eset Podgoricában«* — Podgorica: város és kerületi székhely Montenegróban. Jókai itt a két köz-igazgatási főtiszt ellenségeskedésére utal.
- „ 34 *Aegei* (Egei) *tenger* (vagy Archipelagus) — a Földközi-tenger egyik öble Törökország, Görögország és Kis-Ázsia között.
- 242 : 5 »*mint az ablakja, hogy se ki, se be.«* — Ez a kifejezés egymagában is MK tollára vall, ha ugyan még mindig vitás lehet a névtelen karcolatok szerzősége. Kedvére való kifejezés volt ez, amelyet — úgy látszik — Tóth Edétől hallott s tanult el. A Tóth Éde emlékére idéző egyik régebbi írásában (*A költő utolsó karácsonya*, 1876., Krk 28. köt.) *»A falu rossza«* szerzőjével mondatja e szavakat: *»Szép, annyira szép színésznek lenni, hogy szinte fáj ez a mostani „ablakfa” állapotom. . . «* (Tóth Éde e kifejezéssel mint egykori vándorszínésznek és mint ez időbeli színműírónak a színházhoz való viszonyára utal, a fent említett jelentéssel: se kinn, se benn.)
- „ 9—11 *»Teremt-e Isten több magyart. . . «* stb. — idézet Vörösmarty *»A bűvár Kund«* c. költeményéből (a 4. strófa 4—6. sora).
- „ 16 *a berlini szerződés* — Az 1878. jún. 13—júl. 13-ig Berlinben tartott kongresszuson az érdekelt európai hatalmasságok között létrejött, 1878. júl. 13-án kelt egyezmény. A kongresszus fő törekvése az volt, hogy az 1877—78-i orosz—török háborút befejező san-stefanoi békekötés tartalmát Európa, elsősorban Anglia és Ausztria—Magyarország érdekeivel és az 1856-i párizsi béke cikkelyeivel összhangzásba hozza.
- „ 20 *annexió* — hozzácsatolás, elfoglalás, bekebelezés; valamely kisebb népnek vagy idegen területnek egy nagyobb állammal való kényszerű egyesítése.
- „ 25 *a vörös könyv* — Az egyes hatalmak külügyminisztériumai a fontosabb diplomáciai tárgyalásokra vonatkozó okiratokat időnként ki szokták adni. Szokásba jött, hogy ezeket az okiratgyűjteményeket külső borítéklapjuk színe szerint nevezik el. Az Osztrák—Magyar Monarchia közös külügy-

Lap Sor

minisztériuma vörös, a német külügyi hivatal fehér, az angol kék, a francia sárga borítékot használt stb.

242': 30 *meeting* — nyilvános gyűlés.

243: 2 *Reichsrat* — birodalmi tanács, birodalmi gyűlés.

APRÓSÁGOK A HÁZBÓL

M. *PH, május 21., 139. sz., 2. Melléklet 1. 1. (= 13. 1.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A május 20-i ülés

Ezen az ülésen a boszniai vitában a kormánypárt részéről Ivánka Imre és Csiky Kálmán, az ellenzék részéről Halász Géza és Apponyi Albert gróf vettek részt.

Ivánka Imre azon meggyőződését nyilváníttja, hogy az okkupáció politikája helyes volt, ezt az eredmény is igazolja. A szélsőbal indítványa szerinte nem egyéb, mint a dunai konföderáció újabb és rosszabb kiadása.

Halász Géza nem tartja igazolhatónak, sőt az országra nézve veszedelmesnek tartja azon politikát, melyet a kormány keleten követett. Rámutat arra, hogy a többség tagjai közül némelyek — így Jókai is — elismerik, hogy baj van. Ajánlja a különvélemény elfogadását.

Csiky Kálmán megjegyzi a szélsőbalról történt követeléssel szemben, hogy tudniillik a többség tagjai ne csak szavazzanak, hanem fejték is ki nézeteiket, ez a követelés egyszerűen kivihetetlen, mert tekintettel az ellenzéki szónokok nagy számára, ebben az esetben a vitának aratásig sem lenne vége. De nem is indokolt e követelés, mert a kormány mindennemű intézkedései és tényei úgy tekintendők, mint a kormánypárt tényei.

Ezután következett *Apponyi Albert* nagy hatású beszéde. Mikszáth jelen karcolata úgyszólván teljesen e beszéd méltatásával foglalkozik.

•A tegnapi napon — úgymond Apponyi — gazdagodtunk is, szegényedtünk is. Gazdagodott közjogunk egy új, eddig ismeretlen jogforrással: a francia akadémia szótárával. (Elénk derűtség és tetszés.) Viszont szegényebbek lettünk egy illúzióval. És hogy ez az illúzió létezett, ez talán csak azon kifogástalan naivitás szimptomája, mely — úgy látszik — a magyar ember kebelében és édes-mindnyájunkban lakik. Midőn tudniillik a miniszterelnök Szilágyi Dezső minapi nagyszabású beszéde után szokása ellenére nem állott föl rögtön replikára, hanem egy napi időt engedett magának, hogy nyilatkozatát megfontolhassa, akkor én ezen eljárásból jó következtetést vontam le: azt, hogy a miniszterelnök felfogván az ügy fontosságát,

ez egyszer, kivételesen, nem aprólékos részletek fölötti polémiában és [szó]csavaráásban fogja keresni föladatát, hanem fölemelkedve a helyzet magaslatára meg fogja adni a politikai helyzet azon megvilágítását, melyet ma az országban mindenki vár, és meg fogja világítani azon nagy közjogi kérdést, mely e házban fölmerült. És ez azon illúzió, mellyel szegényebbek lettünk.» — Ezután áttér a miniszterelnök tegnapi beszédének azon részére, melyben a francia akadémia szótárára hivatkozott. »A példa vonz — mondja Apponyi —, és én követni kívántam a miniszterelnök urat e téren, gondolván, hogy ami hozzá méltó, az énhezám sem lehet méltatlan. (Derültség.) Megnéztem a berlini szerződést ott, hol közjogunkba bevezetve van: a berlini szerződés becikkelyezéséről szóló törvényben. Láttam annak magyar szövegét és láttam e kitévelt: „Megszállás és közigazgatás.” Aztán hasonló alapossággal akarván eljárni, mint a miniszterelnök úr, elővettem a magyar akadémia szótárát (Nagy derültség és tetszés a bal- és szélsőbaloldalon) és fölkerestem abban, hogy a „megszállás” szó mit jelent. Bátor leszek a t. Ház engedelmével filológiai kutatásaim eredményét fölolvadni. (Halljuk! Halljuk!) [A felolvasott szómagyarázatot Mikszáth is idézi karcolatában!] Ebből tehát világos — folytatja Apponyi —, hogy a magyar nyelvben a „megszállás” és „megszáll” — ellentétben a francia fogalommal — egyedül az elfoglalás cselekvényét jelenti, nem pedig azon intézkedéseket, melyek a foglalás állandóvá tételére és folytatására vonatkoznak. Ezt az okoskodást és idézetet nem azért hoztam fel, mintha abból következtetést akarnék vonni, hanem csak azért, hogy megmutassam: hova jutunk, ha a miniszterelnök úr filológiai magyarázatát követjük. Akkor oda jutunk, t. Ház, hogy a delegáció a francia akadémia szótára szerint illetékes e költségek megszavazására, a magyar akadémia szótára szerint pedig nem illetékes.» (Élénk tetszés és derültség a bal- és szélsőbaloldalon.) — Végül hibáztatja e kormányt, hogy az országszerte nyilvánuló aggodalmakkal szemben meg nem nyugtatja a közvéleményt a keleti politika végcéljai iránt. »Azon államférfiú, ki így cselekszik, vagy nem bír céljainak tudatával, vagy azon tényezők, melyek vele együtt az ország sorsa fölött őrködni hivatvák, az ő közreműködését semmibe sem veszik.» — Nem szavazza meg a törvényjavaslatot, hanem kéri Szilágyi Dezső határozati javaslatának elfogadását.

A legközelebbi ülés 22-én (hétfőn) lesz.

*

A hónap utolsó harmadában tartott ülésekről Mikszáth nem emlékezik meg. Hiszen ezeken az üléseken tovább is csak ugyanaz a tárgy maradt szőnyegen, amelyről már hallatta véleményét. Ismétlések helyett újabb és változatosabb témákhoz nyúlt, amint a jelen kötet és az *Elbeszélések* ciklusának azonos időszakaszai mutatják.

Tehát mi is csak annyit jegyzünk föl, hogy a május 22—26-i üléseken a képviselőház folytatta a rendkívüli hadiköltségek vitáját, a 27-i ülésen pedig megszavazta e költségeket. Ugyanezen a napon

Péchy Tamás elnök javasolta, hogy a közbeeső pünkösd miatt június 2-ig ne tartson ülést a Ház. Egyszersmind bejelentette a jún. 2-i ülés napirendjét.

A szövegről

A PH szövegének egy szókihagyását pótoltuk és egy értelemzavaró sajtóhibáját javítottuk:

Lap Sor

- 245 : 5 Elolvasva beszéde e részét, [látjuk], hogy Apponyi (PH csonka szöveggel: Elolvasva beszéde e részét, hogy Apponyi)
„ 18 hogy az oly éles látású ember figyelmét, (PH: hogy oly az [!] éles látású ember figyelmét,)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 243 : 19 *honni soit qui mal y pense* — szégyen arra, aki rosszra (illetlenségre) gondol. (Az angol térdszalag-rend jelmondata.) MK itt gúnyos éllel használja, mert arra utal, hogy a képviselőház *csupa fül* vala...
„ 22 a *berlini szerződésről* ld. a május 20-i *Apróságok* jegyzeteit.
244 : 19 *excellál* — kitűnik, kiválik, jeleskedik.
„ 34 *Roma deliberante Saguntum perit* — Miközben Róma tanakodik, Saguntum elvész. (Cicero.)
245 : 15 *pur et simple* — egyszerűen; minden teketória nélkül.
„ 15 *inkompetencia* — illetéktelenség.

*

Ide iktatjuk Törs Kálmán »Tanulság a boszniai vitából« c. vezércikkét, amely a Pesti Hírlap 1882. május 25-i számában jelent meg. Tesszük ezt szintén a már ismételtlen említett kettős célból: részint stiláris tájékoztatásul, részint tárgyi kiegészítésül.

Törs Kálmán vezércikke ugyanis Mikszáth május 17—21-i karcolatainak tárgyával kapcsolatos.

TANULSÁG A BOSZNAI VITÁBÓL

(Tk.) Újabb alkotmányos életünknek csak az első éveiben voltak oly vehemens és szívós viták, aminőt most a bosnyák kérdés a képviselők házában fölidézett. Az alkotmány sarkelveinek megállapítása, nemzeti létünk alapköveinek letétele körül fejlett ki csak ahhoz fogható küzdelem, aminőt ez idő szerint a törvényhozás háza mutat az országnak.

Jele, hogy ezt a kérdést a legfontosabbak közé számítják a nemzet megbizottjai; azok közé, melyek körül egy ország egész jövődője szokott megfordulni.

Bosznia és Hercegovina okkupációja is elkeseredett harcot hívott ki a képviselőházban. Legjobb erőket, leghatalmasabb érveiket állították egymással szembe a pártok. Egyiknek sem vethetni szemére, hogy az akkori körülményekre s különösen a bevégzett tény esetére való tekintettel elmulasztottak volna valamit elfoglalt álláspontjuk védelmére.

Ma nem egy akció kezdetéről, csupán annak következményeiről van szó, amiket sokan előre megjósoltak, sokan, ha nem vallották is be, előre láttak, — s mégis ma a vita sokkal hevesebb, sokkal kitaratóbb, mint bármikor volt e kérdésben.

Tanulság fekszik e jelenségben, mély tanulság. A már kezdetben is drága kedvtelésnek, a bosnyák kalandnak senki előre nem tudta a végleges árát. S ma sem tudja még. És amint az idő folytán egyre drágábbnak és drágábbnak bizonyul: azon mértékben esnek mindinkább gondolkozóba fölötte azok is, akik első költségeivel ki is békültek volt valahogy.

Ez így van nem egy pártnál csupán, de minden pártnál: az egész nemzetnél. Sőt a nemzet minden egyes gondolkozó tagja is kénytelen érezni ezt önmagán. Még magát az okkupacionális politika kezdeményezőjét és magasztaló heroldját se véve ki. Avagy meri-e azt állítani valaki, hogy az a gróf Andrássy Gyula, aki kezdetben egy zászlót meg egy katonabandát elegendőnek tartott a két török tartomány elfoglalására, hogy ez a »providenciális« *férfiú tudta* azt, hogy az okkupáció negyedik esztendejében még 50 millióra lesz szükség, ha azt nem akarjuk, hogy ebrúdon vessék ki onnan katonáinkat? Hogy *nem* tudta, hogy *nem tudhatta*, bizonyítja a delegációban mondott beszéde, mellyel minden bajt az ottani adminisztráció nyakába igyekezett varni.

Igen, 50 millió. Ennyibe kerül ez ideán a mi keleti kérdésünk. S még nagyon is optimisztikus számvetést teszünk, ha csak ennyit mondunk. A rendes delegációk megszavaztak e célra 6 milliót. A második delegáció megszavazott nyolcat. Nem is tekintve azt az összeget, mellyel a hadügyminiszter a neki megszavazott hitelt áthágta, — vegyük csak a harmadik delegáció által megszavazott 22 milliót. Ez összesen 36 millió; — és ez az összeg szól októberig. Hátra vannak még a legnehezebb, a legköltségesebb téli hónapok, melyeknek ha a költsége a 14 milliót nem haladja meg — lesz ez az egy évi összes bosnyák-költség 50 millió.

Ezt a bosnyák kaland kezdetén bizony nem gyaníthatta senki, még ellenzői sem, nem hogy pártolói, s hogy szegyet ütött a fejébe ezeknek is: arra elég elolvasni azokat a beszédeket, amiket a 22 millió fedezet megszavazásának támogatására fölhoztak azok, akik a mellett a kormánypárttól fölszóltak.

Mily elkeseredés és nagy önmegtagadás rejlik e fölszóalásokban! Az egyik kijelenti, hogy ez az utolsó, amit ő e célra s ily irány folytatására megszavaz. A másik eszmét követel a kormánytól, melyből megtudhassa, hogy a desperátus helyzet merre fog kifejlődni, s azzal fenyeget, hogy e politika pártolói el találunk fogyni. Egyetlenegy szónok nem akadt, aki megkísérlette volna bebizonyítani, hogy az

okkupacionális politika helyes és szükséges, hogy a mellett megmaradni minden egyéb fölött domináló érdek követeli, vagy hogy evidens haszonnal jár, vagy legalább dicsőségben fizeti vissza a reá hozott nagy áldozatokat.

Nem; ama nagy indokok közül, melyek egy államot ily tömérdek áldozattal járó vállalatba indíthatnak, egyetlenegyét sem találunk meg a kormánypárti beszédekben. Kényszer nyomása látszik valamennyi fölszólaláson, már most is, a 22 millióból ránk eső kvóta fedezetének megszavazásánál.

Pedig mindenki tudja, hogy ez *nem az utolsó* áldozat, melyet a bosnyák kalandtólünk megkövetel. Micsoda hangulattal fogadja majd az ezután e célra követelt áldozatokat, nem a függetlenségi párt, mely már ma is csaknem mindenik tagját megszólaltatta ellene, nem a mérsékelt ellenzék, melyet e kérdés elementáris erővel hajt a függetlenségi párt közelébe, — hanem maga az a ma még hű és rendületlen kormánypárt, de amelyen már ma is olyannyira fölismerhető a mély elkéseredés?

Nem nehéz a prognosztikon. A hívek még októberben is meg fogják szavazni ami e célra tőlük kívántatni fog, — de még kevesebb lelkesedéssel, mint a mostani 22 milliót. Lehet, hogy okkal-móddal, fogásokkal, rémítéssel, biztatással kétszer-háromszor is rávehetőek lesznek, hogy úgy szavazzanak, ahogy odafönn óhajtják.

De mit mond Szilávy, Bosznia minisztere? Idézi Metternichnek Talleyrandhoz a Balkán-félsziget tartományairól mondott szavait: „dans 25—30 ans ces pays ne se ressentiront d'aucune civilisation sous une règne quelconque; 25—30 évig nincs az a kormány, mely ott civilizációt teremtsen.

25—30 évig! Ennyit mond az az ember, aki legjobban ismeri az ottani állapotokat. Hát képzelhetni-e, hogy Ausztria és Magyarország ennyi ideig elbírhasson az elfoglalt tartományokra évenként ennyi kiadást?

De ne mondjuk, hogy ennyit, mint az idén, ne mondjunk 50 milliót, ámbár jöhetnek évek, amikor több is lehet. Mondjuk csak az ötöd-, mondjuk a tizedrészét. Lesz-e többség, mely azon 25—30, de csak tíz évig folytonosan megszavazza Boszniára a milliókat?

Hiszünk a magyarok istenében, hogy nem lesz. Mindennek van határa, s hisszük, van a többség türelmének is. Meg kell egyszer szakadnia és meg fog szakadni, s akkor presztizs, nagyhatalmi állás, imponálás Európának kimeríthetetlen végső forrásaikkal s egyéb cifit-cafat [!], mely már annyit emésztett a népek véres verejtékéből, — oda dobatik a többi középkori rongyok lomkamrájába, s a kormány, mely ily politika keresztülvitelére szegődött, egyszerűen nyakát szegi.

Hogy ez lesz a vége a bosnyák kalandnak, az bizonyos. De mikor? Hogy ma isten tudja mennyivel olcsóbb volna, mint holnap, s hogy minél később következik be az egyetlen lehetséges megoldás, annál nyomorultabb, annál értetlenebb állapotban talál bennünket, azt megmagyarázza az a vérzés, mely a testünkön magunk kezével nyitott seben át addig folyton emésztetni fog.

A TISZAESZLÁRI KISLEÁNY

M. PH, május 24., 142. sz., 3—4. l. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A legelső visszhang

Mikszáth publicisztikájában terjedelmes gyűjteményt tesznek ki tudósításai a tisztaeszlári ügy nyíregyházi tárgyalásairól.

Ezt az 1883. évi anyagot a Krk 66. kötete közli Rejtő István részletes jegyzeteivel. Éppen ezért Mikszáthnak ez ügygel kapcsolatban már 1882-ben jelentkező cikkeit és megjegyzéseit csak röviden kommentáljuk. A részletekre vonatkozó mindennemű tájékoztatást a Krk 66. kötetében kell keresni.

*

A jelen cikk azért érdemel figyelmet, mert Mikszáth részéről a legelső visszhang ebben a kérdésben. Éspedig napi késedelem nélküli nyilatkozat, minthogy a PH-nak ugyanezen száma közli a parlamentben az előző napon elhangzott képviselői bejelentést, amely ország-szerte felkavarta a közvéleményt.

A nyíregyházi tárgyalás mozzanatait Mikszáth a szeizmográf érzékenységgel jegyezte napról napra. Tanulságos látni: hogyan vélekedett mindjárt kezdet kezdetén a szegény kis cselédlány eltűnéséről, hogy aztán ezt az első napi följegyzést is szervesen hozzákapcsolhassuk a későbbi sorozathoz.

A kurta cikk — sebtében lejegyzett s névtelenül közölt glossza — felfogásával és stílusával egyaránt Mikszáth tollára vall. Ez nem is lehet másképp, hiszen a parlamenti eseményeket ő színezte ki karcolatokban s a tisztaeszlári ügy folytatását és a tárgyalás egész menetét is ő kísérte végig.

*

A parlamenti bejelentés nemcsak a jelen cikk keretét szabja meg, hanem az idevágó további cikkek és utalások jobb megértését is elősegíti. Erre még ismételtelen kell majd hivatkoznunk. Szükséges tehát legalább kivonatolnunk a parlamenti hivatalos tudósítást úgy, ahogy azt a PH »Országgyűlés« c. rovata egyidejűleg közölte: május 24., 9—10. l.

(Ezt követően röviden kivonatoljuk még a május 24-i országgyűlési tudósítást is.)

A képviselőház ülése május 23-án.

[Fejezetcím:] »A zsinagógában eltűnt keresztény leány.«

Ónody Géza főlemílt egy tényt, mely abban a községben történt, ahol ő lakik. Állítólag az orthodox izraeliták vallási szertartásai azt

rendelik, hogy az engesztelés ünnepén ártatlan keresztény leány vérért vegyék. (Felkiáltások: Nem ide való! Halljuk! Halljuk!) Folyó évi ápril 1-én történt azon községben, melyben szóló lakik, hogy déli tizenkét óraker egy tizennégy éves keresztény leány Tiszaeszlárról Újfaluba ment, néhány apróságot bevásárolni. Midőn visszatért, szemtanúk látták a leányt az orthodox izraelita zsinagóga előtt elhaladni. Azon túl a leálynak nyoma veszett. (Mozgás.) A nép lázongani kezdett és követelte a leányt az izraelitáktól, ezek azonban mindenféle kibúvó-ajtót kerestek. Véletlenül az igazság kiderült, és ma az ügy a nyíregyházi fenyítő törvényszék előtt van. — Nevezetesen a leányt az ottani ügynevezett sakter behívta a templomba, kezét hátrakötötte, száját betömte. Tovább hogy mi történt vele, nem tudatik. (Halljuk! Halljuk!) Ezt a sakternek saját gyermeke beszélte el. Vannak rá tanúk, kik a zsinagógából ugyanazon időben segélykiáltásokat hallottak. (Mozgás.) Ennek alapján a nyíregyházi fenyítő törvényszék megindította a vizsgálatot. — Ily tényekkel szemben szóló fölhívja a kormány erélyességét arra, hogy ily elemnek az országba való tódulását minden eszközzel megakadályozni igyekezzék; egyúttal az esetet az igazságügy-miniszternek is figyelmébe ajánlja. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

*

Ónody Géza bejelentését követően másnap, május 24-én egy másik szélsőbaloldali, illetőleg antiszemita képviselő, *Istóczy Győző* terelte újból napirendre a tiszaeszlári ügyet. (Ld. PH, május 25., 13—14. l., az »Országgyűlés« c. rovatban.) [Fejezetcím:] »A tiszaeszlári keresztény leány esete.«

»A tiszaeszlári eltűnt keresztény leány esete, melyet Ónody Géza tegnap fölemlített, ma ismét foglalkoztatta a képviselőházat, amennyiben azt Istóczy Győző interpelláció tárgyává tette. (Tisza Kálmánhoz mint belügyminiszterhez és Pauler Tivadarhoz mint igazságügy-miniszterhez intézve felszólalását.)

Ugyanezen ügyvel kapcsolatosan *Irányi Dániel* is intézett interpellációt a belügyminiszterhez a hazai zsidók megoltalmazása érdekében.

Tisza Kálmán miniszter mind a két interpellációra nyomban felelt, kijelentvén, hogy az ügyet meg fogja vizsgáltatni és gondoskodni fog arról, hogy a bűnösök megfenyíttessenek, egyúttal azonban netáni kihágásoknak is elejét fogja venni.«

A nyíregyházi törvényszéken 1883-ban lefolytatott tiszaeszlári pörrel kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy a pör az összes vádlott fölmentésével végződött. (Itt ismételten a Krk 66. köt. részletes tájékoztatásához utasítjuk az olvasót.)

A szövegről

Lap Sor

245 : 1 Istóczy (PH: Istócy) [MK-ra jellemző pontatlanság a név-írásban!]

Lap Sor

- 246 : 1 *Azokon kívül, amit a képviselő elmondott...* [Hasonlóképpen igen jellemző stiláris bélyeg. MK hevenyészett fogalmazásaiban gyakran találkozunk efféle pongyolással!]
„ 11 és 19 *sakter* (PH: *sachter*)
„ 35 *hogya...* az *izgalmas stb.* [Félreértések elkerülése végett megjegyezzük, hogy a három pont MK szövegezésében is így van. Nem szövegkihagyást jelent, hanem csak egy pillanatnyi szünetet.]

Tárgyi magyarázatok

- 245 : 3 *»A dajkák bohókás meséi...«* és a cikk végén: 246 : 37 *»elmond a Háznak egy dajkamesét.«* — Mikszáth első impresszióját és meggyőződését jelző, jellemző nyilatkozatok.
246 : 3 *»A tizennégy éves leányka egy eszlári jó módú gazdái...«* stb. — A Krk 66. köt. részletes közléseiből megtudjuk, hogy Solymosiné *szegény* özvegyasszony volt, aki mindkét lányát szolgálónak (cselédnek) adta a faluban. (De ekkor, az első híradások idején még *»jómóddal«*, meg *»csinossággal«* romantizálták a történetet.)
„ 35 *»...az izgalmas bosnyák beszédek között«* — Utalás a boszniai költségekről folyt parlamenti vitára.

ÉLETRAJZI JEGYZETEK

Az egyes jegyzetek végén felsorolt lapszámok kizárólag a Mikszáth cikkeiben és karcolataiban előforduló nevekre utalnak. (A Jegyzetanyagban szereplő nevekre nem terjeszkedünk ki.)

A [szögletes zárójelbe tett lapszámok] azt jelentik, hogy ott nem név szerint, hanem csak valamely körülrással vagy betűjellel említi Mikszáth a vonatkozó személyeket.

Abonyi Emil (1848— ?) — országgyűlési képviselő; 1879—87 között miniszteri titkár a közlekedésügyi minisztériumban. 212.

Aggházy Károly (1855—1918) — zeneszerző, zenepedagógus, zongoraművész. Bartalus István és Liszt Ferenc tanítványa; a Nemzeti Zenede tanára. 1891-ben az elsők között figyelt fel a tíz éves Bartók Béla tehetségére. 122.

Albrecht főherceg (1817—1895) — Károly főhercegnek, a napóleoni háborúk híres hadvezérének, az asperni győzősnek a fia. 1851-ben — Haynau elbocsátása után — Magyarország kormányzója és főparancsnoka; mint ilyen legnépszerűlenebb embere lett az országnak; emiatt 1860-ban le is váltották. 1866-ban a hadsereg főfelügyelője. [194.]

Almássy Sándor — 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. 211.

Andrássy grófok. 141.

Andrássy Gyula gróf (1823—1890) — a kiegyezéskor miniszterelnök és honvédelmi miniszter; 1871—79: a Monarchia közös külügyminisztere. 21, 22, 23, 114, 141, 244—245.

Andrássy Gyuláné Kendeffy Katinka grófnő (? —1896). 164.

Andrássy Ilona grófnő (1858— ?) — Andrássy Gyula leánya, gróf Batthyány Lajos fiumei kormányzó felesége (1882); az 1905-ben megindult stulipánmozgalom egyik vezetője. 164.

Apponyi Albert gróf (1846—1933) — politikus, a mérsékelt ellenzék egyik vezető tagja; 1872 óta parlamenti képviselő, az 1900-as években kultuszminiszter. 25, 163, 178, 185, 186, 243—245.

Arany János (1817—1882). 11, 128.

Arminius (i.e. 17—17) — germán fejedelem. 197.

Ábrányi Emil (1850—1920) — író, költő, műfordító. Hazafias verseivel vált népszerűvé; a munkásosztállyal együttérző költeményeket is írt. 1889-ben országgyűlési képviselővé választották függetlenségi programmal. 9.

Ábrányi Kornél, ifj. (1849—1913) — író és hírlapíró. — MK a 70-es években sokszor támadta; kapcsolatuk később barátivá enyhült. 135.

Ágai Adolf (1836—1916) — író és szerkesztő. 16, 48, 49, 148.

Árpád, Magyarország megalapítója. 196.

Bach, Alexander, báró (1813—1893) — osztrák nacionalista politikus, 1849—59 közt belügyminiszter, a magyarság esküdt ellensége. Elnyomó rendszerét »*Bach-szisztéma*» néven MK gyakran emlegeti. 166, 183.

Balassa Antal (1822—1877) — Nógrád megyei nagybirtokos. 140.

Balassa Imre — főúr a XVI. (MK-nál tévesen: XV.) században. 139.

Barabás János — a Munkácsyt üdvözlő szerencsi bizottság tagja. 57.

Baross Gábor (1848—1892) — az 1881—84-es ciklusban a Trencsén megyei illavai kerület szabadelvű párti képviselője; 1883 közepétől a közlekedésügyi minisztérium államtitkára, 1886-tól miniszter. 188, 227, 232, 236.

Bartók Lajos (1851—1902) — költő, drámaíró, a Bolond Istók c. élelapp szerkesztője. 135.

Bathhány — itt: egy fényűző főúr. 140.

Bathhány Lajos gróf (1806—1849) — az első felelős magyar minisztérium vértanúhalált halt elnöke. 181, 188.

Bauszern Guidó (1839—1917) — az 1881—84-es ciklusban a Nagy-Küküllő megyei szentágotai kerület szabadelvű párti képviselője. 228.

Bánhidv Béla báró (1836—1890) — földbirtokos, kormánypárti politikus, 1875 óta képviselő. 115, 183, 186.

Bánki bácsi (Debrecen). 115.

Bárany Ignác — tanítóképezdei igazgató. 75—78.

Belot, Adolphe (1829—1890) — francia dráma- és regényíró; több munkája magyarul is megjelent. 152—153.

Benham, Jeremy (1748—1832) — angol jogbölcész; a »hasznossági elmélet« vagy »utilitarizmus« megalapítója. 202.

Beöthy Algernon (»Aldzsi«) (1839—1900) — szabadelvű párti képviselő; kedélyessége és elméssége révén népszerű figurája a parlamentnek. 190.

Beöthy Zsigmond (1819—1896) — költő, elbeszélő és jogi szakíró. 135.

Beöthy Zsolt (1848—1922) — irodalomtörténész, esztéta, író; egyetemi tanár. 135, 137.

Berczik Árpád (1842—1919) — író, színműíró; évtizedeken át a minisztérium sajtóosztályának vezetője. 135.

Bercsényi Béla (1844—1901) — színész és író; a Nemzeti Színház tagja; 1878-tól a Színművészeti Akadémiának tanára, később igazgatója. 137.

Bernáth Zsigmond, id. — Ung megye alispánja. 27.

Bernáth Zsigmond (1790—1882) — politikus; a reformkorban (1825—48) mindenik pozsonyi országgyűlésnek tagja volt; az 1861. és 1865—68-i országgyűléseken szintén részt vett. 26—29.

Berzeviczy Albert (1853—1936) — 1881-től Eperjes szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság elnöke. 1903—1905: kultuszminiszter, 1905-től haláláig a M. Tud. Akadémia elnöke. 210.

Bethlen Gábor (1580—1629) — erdélyi fejedelem. 206.

Bismarck, Otto von, herceg (1815—1898). 73, 199.

Bütt István (1822—1903) — 1874—75-ben az utolsó Deák-párti kormány miniszterelnöke; az 1881—84-es ciklusban a Moson megyei zurányi kerületet képviselte. 124, 178.

Blaha Lujza (1850—1926) — a magyar színjátszás egyik legnagyobb alakja; főleg az énekes népszínművekben aratott páratlan sikert. 16—17, 17—19, 31, 120, 122, 214.

Bochkor Károly (1847—1918) — egyetemi tanár, egy ízben országgyűlési képviselő. 234.

Bocskai István (1557—1606) — erdélyi fejedelem. 206.

Bódogh Albert (1829—1886) — orvos, közegészségügyi felügyelő, az 1881—84-es ciklusban Hajdúböszörmény függetlenségi párti képviselője. 175, 177.

Bókay János (1822—1884) — orvostanár a pesti egyetemen, a gyermekgyógyászat megalapítója hazánkban. 10, 11.

Bontoux, Eugène (1824—1904) — francia bankár; előbb a Rothschild-csoport támogatásával működött, később a legitimisták és klerikálisok pénzével alapított bankot. (Erre utal MK.) 1882-ben megbukott. 211.

Boros József — a Munkácsyt üdvözlő szerencsi bizottság tagja. 57.

Brászin Domokos — országgyűlési képviselő. 190.

Bródy Zsigmond (1840—1906) — publicista, a Neues Pester Journal tulajdonosa és főszerkesztője. 36.

Bubics Zsigmond (1821—1907) — róm. kat. pap; 1880: nagyváradai kanonok, 1887: kassai püspök; közben országgyűlési képviselő is volt. 228—230.

Busbach Péter (1827—1905) — fővárosi ügyvéd; 1881—92: Budapest VI. kerületének országgyűlési képviselője; kormánypárti politikus. 187, 216.

Chambord, Henri Charles de Bourbon, herceg (1820—1883) — a meggyilkolt Berry herceg utószülött fia, a Bourbon pártiak (a legitimista párt) trónjelöltje; 1844 óta Chambord grófja néven élt. 111.

Coriolanus, Gnaeus Marcius (i.e. V. sz.) — római hadvezér. 184.

Curtius, Marcus — egy római népmonda hőse. 181.

Csanády Sándor (1814—1892) — Bihar megyei földbirtokos, az 1881—84-es ciklusban Félégyháza függetlenségi párti képviselője. 183, 192, 193, 211, 216, 239.

Csatai Zsófi (1857—1900) — színésznő, a Népszínház tagja, kitérő komika. 30.

Csemegi Károly (1826—1899) — büntetőjogász; 1879—94: kúriai tanácselnök. 34.

Csernátony Lajos (1823—1901) — publicista, szabadelvű párti képviselő, Tisza Kálmán egyik bizalmas embere. 52, 135, 150—151, 209.

Csiky Gergely (1842—1891). 119—123, 135.

Csiky Kálmán (1843—1905) — jogász, egyetemi tanár, 1881—84-ben Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője. 135, 164.

Deák Farkas (1832—1888) — író, történetíró, műfordító. 135.

Deák Ferenc (1803—1876) 11, 13, 21, 23, 26, 27, 44, 88, 95—96, 130, 180, 185, 188, 195, 205.

Dienstl — cs. kir. (k. u. k.) főhadnagy, aki egy tisztársával együtt 1880 őszén fegyveresen támadt Bartha Miklós függetlenségi párti politikus- és publicistára. MK-nál »Dinsztli« gúnyneven a kötekedő császári tisztek típusfigurája. 19, 32.

Deutsch — építészeti fuvarozási vállalkozó. 169—170.

Dobay — Gyula város polgármestere. 79.

Dobránszky Péter (1845—1918) — műegyetemi tanár, a gyergyószentmiklósi kerület országgyűlési képviselője; főleg közgazdasági kérdésekkel foglalkozott. 172—173, 175, 180, 188.

Dóczi Lajos báró (1845—1919) — író, műfordító, publicista. 37, 68.

Durazzói Károly, herceg — Károly Róbert magyar király unokatestvére, II. (kis) Károly királynak pedig nagybátyja volt. Álnokságai miatt Nagy Lajos királyunk 1348-ban kivégeztette. 67.

Edelsheim-Gyulay Lipót báró (1832—1893) — cs. és kir. lovassági tábornok. 196.

Egyesy Géza (1844—1924) — újságíró, a Magyar Távirati Iroda és az Országgyűlési Értesítő kiadótulajdonosa és szerkesztője. 141—144.

Emmer Kornél (1845—1910) — jogtudós és politikus; 1875—81: Nagyszombat város képviselője; 1882-től magas rangú bírói állásokat töltött be. 217.

Eötvös József báró (1813—1871). 23.

Eötvös Károly (1842—1916) — író, publicista, politikus; az 1881—84-es ciklusban Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. 166, 176, [184], 187, 188—189, 237, 239.

Ercsey Kálmán — országgyűlési képviselő. 192.

Erkel Ferenc (1810—1893). 48.

Esterházy család. 139, 152.

Esterházy Miklós herceg (1765—1833) — soproni főispán, altábornagy, diplomata; szertelen fényűzésével vált híressé. 139—140.

Evva Lajos (1851—1912) — színigazgató. Újságíróként kezdte pályáját; Rákosi Jenő alatt a Népszínházhoz került; ott előbb titkár és rendező, 1881-től 96-ig a színház igazgatója. Mint igazgató sok engedményt tett a közönségizlésnek. Számos darabot fordított és több színműhöz zenét is írt. 29, 31.

Fekete Lajos — az 1881—84-es ciklusban a Somogy megyei tabi kerület szabadelvű párti képviselője. 179, 180.

Feleki (MK-nál olykor: Feleky) *Miklós* (1818—1902) — színész, a Nemzeti Színház tagja; írt és fordított is színműveket. 48.

Fenyvessy Ferenc (1855—1907) — lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület képviselője, először a mérsékelt ellenzék, majd a szabadelvű párt tagja. 219.

Ferenc József (élt 1830—1916, uralk. mint osztrák császár 1848-tól, mint magyar király 1867-től). [130—133], [139].

Festetics György gróf (1815—1879) — 1867—71: a király személye körüli miniszter. 23.

Forgách Antal gróf (1819—1885) — a legsötétebb emlékü magyar

főurak egyike; az 1881—84-es ciklusban a Nógrád megyei losonci kerület szabadelvű párti képviselője. 85.

Fuchs testvérek — nyomdász-könyvkiadó cég. 9.

Gaál Jenő (1846—1934) — műegyetemi tanár, közgazdasági író; 1878—1893 között a pécskai kerület mérsékelt ellenzéki, majd nemzeti párti képviselője. 178—179.

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — az olasz szabadságharc vezére. 31—34.

Gelléri Mór (1854—1915) — közgazdasági író; főleg az ipari és kiállítási ügyek körül fejtett ki tevékenységét. 212, 216.

Gergely pápa — itt: XIII. Gergely pápa (élt 1512—, uralk. 1572—1585); nevéhez fűződik az 1582-ben megvalósult naptárjavítás (a Gergely-féle naptár). 80.

Gorove István (1819—1881) — a kiegyezés után közgazdasági, majd közlekedésügyi miniszter. 21, 22, 23, 129.

Gönczy Pál (1817—1892) — miniszteri tanácsos. 14, 15.

Göndöcs Benedek (1824—1894) — apátplébános; 1881—87 között Gyula városának pártonkívüli képviselője. 78—80, 191—192.

Görgey Artúr (1818—1916). 152.

Gull József (1820—1899) — ügyvéd, polgármester, 1881-től a Szeben megyei kereszténységkerület szász néppárti képviselője. 197.

Gutkeled nemzetség. 139.

Gyömbér János (a nagy-alvó) — ld. Krk 61. köt. 100—102. 1. és jegyz. uo. 204—206. 1. 48, 78.

Györfly Gyula (1858 — ?) — függetlenségi párti képviselő. 174, 175, 238.

György Aladár (1844—1906) — kultúrpolitikus; 1882-ben az Orsz. Statisztikai Hivatalhoz nevezték ki. 56.

Györy Vilmos (1838—1885) — evang. lelkész, író és műfordító; MK-hoz baráti szálak fűzték. 68, 135.

Gyulai Pál (1826—1909). 55, 128, 135, 136, 149.

Hannibal (i.e. 247—183) — karthagói hadvezér. 77.

Haynald Lajos (1816—1891) — borbély, kalocsai érsek, felsőházi tag, a M. Tud. Akadémia tiszteleti tagja. 113, 228, 229.

Haynau, Julius Jakob, báró (1786—1853) — osztrák hadvezér, az olasz és a magyar szabadságharc hőseinek hóhéra. 194.

Hazafi Vera János (1846—1905) — a leghírhedtebb fűzfapoéták egyike. 78.

Hegedüs László (1814—1884) — ref. lelkész, író, az 1881—84-es ciklusban a Zemplén megyei ólitzkai kerület függetlenségi párti képviselője. 207.

Hegedüs Sándor (1847—1906) — politikus, publicista, 1875-től Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. 183, [184], 187, 188, 213, 216, 236.

Hegyi Aranka (1855—1906) — színésznő, operettprimadonna, a Népszínháznak haláláig tagja. 30.

Heinrich Gusztáv (1845—1922) — irodalomtörténész, egyetemi tanár. 135.

Heinze, Karl Friedrich Rudolf (1825—1896) — büntetőjogász, egyetemi tanár előbb Lipcsében, majd Heidelbergben. Az erdélyi szászok ügyében írt «Hungarica» c. műve (1882) hazánkban erős ellenhatást váltott ki. 196, 197.

Heister, Siegbert, gróf (1646—1718) — osztrák tábornagy, a Rákóczi ellen küldött császári seregek parancsnoka. 240.

Helyy Ignác (1830—1897) — Kossuth személyes híve, 1878-ban Debrecen, 1881-ben Szentgotthárd képviselője. 175—177, 179, 186, 193, 212, 238, 242—243.

Helvey Laura (1852—1931) — a Nemzeti Színház tagja, főleg a francia társadalmi drámákban aratott sikereket. 50.

Hentzi Henrik (1785—1849) — magyarországi születésű, de mindig erősen magyarellenes osztrák tábornok. 1849-ben Budavár parancsnoka, a vár ostromakor megsebesült s meghalt. Az ő és az elesett császáriak emlékére az önkényuralom idején (1852) díszes oszlopot állítottak a Szent György téren. Ezt az emlékművet csak hosszú évtizedek múlva (1899) távolították el onnan. 194—195, 196.

Herman Ottó (1835—1914) — természettudós, etnográfus és politikus; 1875—86: függetlenségi párti képviselő. 18, 180—181, 196, 197, 204—205, 207, 222, 223, 224—225, 226, 231—232, 234.

Herrlich Károly (1818—1888) — mérnök, minisztériumi hivatalnok, a Tisza szabályozásának egyik szakértője. 170.

Hieronymi Károly (1836—1911) — mérnök, politikus; vasútfejlesztési és pénzügyi kérdésekkel foglalkozott; az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei kerületet képviselte. 168, 169, 173, 223.

Hódossy Imre (1840—1909) — jogász, politikus; az 1881—84-es ciklusban a Sáros megyei kisszebeni kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 201.

Hóúsy Pál (1850—1927) — csillagász, publicista, a gyomai választókerület függetlenségi párti képviselője; 1880—89 között az Egyetértés főmunkatársa. 171—172.

Horánszky Nándor (1838—1902) — ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője. 242.

Horatius (i. e. 65—8). 103, 105.

Horvát Boldizsár (1822—1898) — jogtudós, 1867—71 között igazságügy-miniszter; az 1881—84-es ciklusban a szombathelyi kerület pártonkívüli képviselője. 23, 130, 191.

Horváth Gyula (1845—1897) — publicista, az 1881—84-es ciklusban a Kisküküllő megyei balavásári kerület szabadelvű párti képviselője. 219—220.

Horváth Lajos (1824—1911) — jogász, 1872-től Miskolc szabadelvű párti, az 1881—84-es ciklusban párton kívüli képviselője. 27.

Horváth Mihály (1809—1878) — történetíró, politikus. 1848: csanádi püspök, 1849: a Szemere-kormány kultuszminisztere. Tizennyolc évig élt számkivetésben. Hazatérve Szeged egyik kerületének képviselője lett. 86.

Hoszter Fülöp — várpalotai rablógyilkos. 35, 36, 88.

- Hugo, Victor* (1802—1885). 31, 32.
Hunyadi János (1387?—1456). 32.
Hunyadi László (1433—1457). 215.
Hunyady László gróf (1826—1898) — az 1881—84-es ciklusban a Bars megyei lévai kerület szabadelvű párti képviselője, majd a főrendiház tagja. 215—216.
Hurban, Jozef Miloslav (1817—1888) — szlovák író és politikus, ág. ev. lelkész. 1848—49-ben a szlovákok fegyveres fölkelésének egyik szervezője. 84.
Ignatyev, Nyikoláj Pavlovics (1832—1908) — orosz diplomata. Az 1860—70-es években konstantinápolyi nagykövet; ottani működése nagyban hozzájárult az 1877-i orosz—török háború kitöréséhez. 1882-ben, egyévi belügyminisztersége után, visszavonult az aktív politikától. 182.
Imre János (1790—1832) — filozófus, 1822: egyetemi tanár, a M. Tud. Akadémia tagja. Elsőként adta elő magyar nyelven a bölcséletet a pesti egyetemen. 129.
Inkey báróné és leánya. 164.
Ipolyi Arnold (1823—1886) — folklorista, művészettörténész, nagyváradi püspök, a M. Tud. Akadémia tagja. 135.
Irányi Dániel (1822—1892) — 1868-tól tagja a képviselőháznak; a Függetlenségi Párt egyik alapítója és elnöke. Az 1881—84-es ciklusban Békést képviselte. 193, 204, 224.
Istóczy Győző (1842—1915) — 1872-től képviselő, előbb Deák-párti, majd függetlenségi párti; az antiszemita mozgalom egyik vezetője. 209—212, 245.
Szent István (967?—1038). 195.
Ivánka Imre (1818—1892) — 1861-től 92 országgyűlési képviselő; az 1881—84-es ciklusban a Pest megyei dunapataji kerületet képviselte mint Tisza Kálmán híve. 173, 175, 180, 181, 196, 241.
Jókai Mór (1825—1904). 11, 18, 19, 38, 48, 53, 55, 58, [63—64], 116, 128, 135, 136, 181, 183, 204, 241, 242.
II. József (1741—1790) — német-római császár, magyar király. 203.
József főherceg (1833—1905) — József nádor fia, lovassági tábornok, a m. kir. honvédség főparancsnoka. Mint a nádori ágból származó »magyar főherceg« bizonyos népszerűségnek örvendett, amit a magyarság tüntetőleg fejezett ki a gyűlölt Albrecht főherceggel szemben. 111.
Julius Caesar (i. e. 100—44). 78.
Kachel — erdész. 105.
Kalencsik István — váci szűrszabó. 54.
Kandó Kálmán (1811—1888) — 1867-től 75-ig miniszterelnökségi főtisztviselő. Andrassy Gyula meghitt munkatársa. A fúzió után az Athenaeum ügyeit vezette. 22, 23.
Karátsonyi Guidó gróf (1817—1885) — nagybirtokos; a grófi cím elnyerése végett több jótékony célú alapítványt létesített, köztük az úgynevezett »erénydíj«-at. 67, 123, 169.

Kállay Albert (1841—1922) — előbb pénzügyminiszteri titkár, majd Tisza Lajos királyi biztosi hivatalának beosztottja. Itt szövődött barátság közte és MK között. 1884-ben Szeged főispánjává nevezték ki. 225.

Kállay Benjámín (Béni) (1839—1903) — politikus, történétíró. 1875-től képviselő. 1882-től közös pénzügyminiszter és ebben a minőségében az okkupált Bosznia—Hercegovina ügyeinek irányítója. 81.

Kálnoky Gusztáv gróf (1832—1898) — diplomata; 1881. nov. 20—1895: közös külügyminiszter. A Monarchia és Németország kettős szövetségét 1882-ben Olaszország csatlakozásával minisztersége idején bővítették hármas szövetséggé. 73, 114, 115.

Kápolnai Antal — a Népszínháznak igen jelentéktelen tagja volt. (Nevét még a Népszínház egykorú ismertetései is rendszerint mellőzték.) 30.

Kármán Lajos (1833— ?) — ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei Újverbász szabadelvű párti képviselője. 163.

Károlyi család. 194.

Károlyi Sándor gróf (1831—1906) — az 1881—84-es ciklusban a Szilágy megyei tasnádi kerület szabadelvű párti képviselője. A konzervatív földbirtokosok, az úgynevezett agráriusok érdekeit hirdető gazdaságpolitikusok vezére. 222.

Kelemen Gizike (Szeged). 71—72.

Kelemen Malvin — az előbbinek nővére; családjuk MK ismeretségi köréhez tartozott. 55.

Keleti kisasszony — MK egy szépséggalériában említi. 55.

Kemény Gábor báró (1830—1888) — politikus. 1878—82-ig földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. 38, 76, 216, 222, 223, 224.

Kemény János báró (1825—1896) — 1878-tól szabadelvű párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Kolozs megyei gyalui kerületben; a Ház alelnöke. 173, 222.

Kerkápoly Károly (1824—1891) — Deák-párti politikus, pénzügyminiszter, közgazdász. 202—203.

Keszler József (1846—1927) — esztétikai író, műkritikus. 74.

Kiss Albert (1838— ?) — ref. lelkész, 1878-tól a Bihar megyei székelyhídi kerület függetlenségi párti képviselője. 185.

Kiss József (1843—1927) — költő, A Hét c. folyóirat alapítója és szerkesztője; lapja a polgári városi irodalom orgánuma lett. 135.

Klič, Karel (1841—1926) — cseh származású bécsi grafikus, rajzoló-művész, az 1870-es években a Borszem Jankó rajzolója. 52.

Komáromi Mariska — színésznő. (Életrajzi adatait nem ismerjük.) 30.

Komócsy József (1836—1894) — költő, tanár, szerkesztő. A Petőfi Társaság egyik alapítója és alelnöke. 15, 48, 50, 135, 137.

Konek Sándor (1819—1882) — statisztikus és egyházjogász. Előbb győri, majd pozsonyi jogakadémiai tanár, végül (1854) a pesti egyetemen a statisztika tanára. 217.

Könyi Manó (1842—1917) — gyorsíró, publicista. 1861 óta az országgyűléseken mint gyorsíró működött; 1865-től 85-ig az ország-

gyűlés gyorsíróirodájának vezetője. Sajtó alá rendezte Deák Ferenc beszédeit hat kötetben (1882—1898). 203.

Kossuth Lajos (1802—1894). 11, 13, 14, 27, 33, 116, 188, 195, 206, 245.

Kovách László, visontai (1827—1889) — mezőgazdasági szakíró; 1867-től az országgyűlés tagja; az 1881—84-es ciklusban a Sopron megyei eszterházai kerület szabadelvű párti képviselője, a képviselőház háznapya. 165, 214.

Kovács Albert (1838—1904) — ref. teológiai tanár; az 1881—84-es ciklusban a marosvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, később a Nemzeti Párt alelnöke. 228, 229.

Kozarek hóhér. 88.

Kölcsey Ferenc (1790—1838). 27.

Kőrösi Sándor (1824—1895) — a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára; 1881-től Debrecen szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság elnöke. 194, 203.

Krisztinkovich Béla (1860—1929) — zongoraművész, Liszt Ferenc tanítványa. Később műépítési oklevelet szerzett s a főváros szolgálatába lépett. 48.

Krisztinkovich Ede (1830—1900) — ügyvéd, publicista. 1881: a győrszigeti kerület országgyűlési képviselője. 1893: Közvélemény címen Győrött lapot indított. 175.

I. Lajos (Nagy) magyar király (élt 1326—, uralk. 1342—1382). 195.

XIV. Lajos francia király, a »Napkirály« (élt 1638—, uralk. 1643—1715). 223.

Lamartine, Alphonse de (1790—1869) — francia költő és államférfi. 16.

Lánczy Gyula (1850—1911) — történetíró, egyetemi tanár. Az 1881—84-es ciklusban országgyűlési képviselő. 135, 232.

Láng Lajos báró (1849—1918) — közigazda és politikus. 1878-tól évtizedeken át képviselő. 1883 óta a budapesti egyetemen a statisztika tanára. 1902—1903: kereskedelemügyi miniszter. 113, 135, 218, 237.

László Imre — MK szerint: »a Ház nesztora.« 238.

László Mihályné. Férje: *László Mihály* (1849—1932) fró és pedagógus, aki 1878-ban megalapította a később kétes hírnév vált, bizonyítványgyártó »László-féle magángimnázium«-ot. 1887-től hosszabb ideig képviselő volt. 50.

Lendl Vilmos — cs. kir. százados, a közöshadsereg egyik rossz-emlékű alakja. Ld. *MK Lendl százados és a magyar kormánybiztos c.* karcolatához fűzött jegyzeteinket a *Krk* 62. kötetében. 32.

Lessing, Gotthold Ephraim (1729—1781) — kiváló német költő és kritikus. 197.

Liszt Ferenc (1811—1886). 48, [61].

Lónyay Menyhért gróf (1822—1884) — politikus és publicista; az Andrássy-kabinet pénzügyminisztere, 1870-ben közös pénzügyminiszter. 1871. okt. 31-től 1872. dec. 2-ig miniszterelnök. 23, 135, 183.

Lukács Béla (1847—1901) — az 1881—84-es ciklusban a Pozsony

megyei szentjánosi kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. 191.

Lustkandl, Wenzel (1832—1906) — osztrák jogi író; az osztrák centralizmus legismertebb tudományos védője. 183.

Lükő Géza (1822—1893) — ügyvéd, a szabadságharc idején egyik szabadcsapat tisztje. 1873—87 között a görgői kerület függetlenségi párti képviselője. 205, 208.

Madarász József (1814—1915) — politikus. 1848-ban a radikális ellenzék egyik főszereplője. 1865 óta évtizedeken át tagja volt az országgyűlésnek mint a függetlenségi eszmék harcosa. Százegy évet élt. 163, 174, 231.

Maslák György (1818—1883) — kir. tárnokmester, majd országbíró, a kir. Kúria és a főrendiház elnöke. 1883. márc. 29-én rablógyilkosság áldozata lett. 135, 136.

Majthényi László báró (1820—1908) — a szabadságharc idején a császári seregekkel működött együtt, Hont megye cs. kir. megyefőnöke volt; 1867—90: a megye főispánja. 149, 160.

Mandel Pál (1839— ?) — ügyész; 1875—87 között a Szabolcs megyei nyírbátori kerület függetlenségi párti képviselője, az igazságügyi bizottság tagja. 189.

Maszlák Hugó (1831—1916) — újságíró, műkritikus; 1870—88 között országgyűlési gyorsíró. 141—144.

Máté István — hegedűs. 48.

Mátyás király. 113, [139], 195.

Mednyánszky Árpád — függetlenségi párti képviselő. 228, 229.

Mezei Ernő (1851—1932) — publicista; 1881-ben a miskolci választókerület függetlenségi párti képviselője. 183.

Midhat pasa (1822—1884) — török államférfi; Törökország 60—70—80-as évekbeli történetének egyik jelentős alakja. 1876-ban alkotmányt dolgozott ki Törökország részére s az év végén mint nagyvezér kihirdette azt. 1877. febr.-ban a szultán száműzte; utóbb kormányzói tisztséget kapott, de 1881-ben ismét kegyvesztett lett, s a szultán örökös száműzetésre Arábiába küldte. 241.

Miehl Jakab (1824—1895) — prépost-kanonok, 1866-tól a német nyelvű iskolák felügyelője; az 1881—84-es ciklusban a Sopron megyei nagymartoni kerület szabadelvű párti képviselője. 228—230.

Mikó Imre gróf (1805—1876) — művelődéspolitikus, miniszter, történétíró. Jelentős alkotása az általa 1859-ben alapított Erdélyi Múzeum Egyesület, illetőleg az Erdélyi Múzeum, gazdag könyv- és levéltárával. 23.

Miletić Svetozar (1826—1901) — magyarországi szerb politikus. A kiegyezés után tíz évig képviselő. 1876-ban felségsértés vádjával letartóztatták és öt évi fogságra ítélték. A fogságból kikerülve teljesen megtört és visszavonult a politikától. 212.

Mocsáry Lajos (1826—1916) — 1874-ben alapító elnöke a függetlenségi pártnak, az 1881—84-es ciklusban Halas képviselője; a nemzeti-ségi kérdésben tanúsított magatartása és haladó nézetei miatt 1887-ben kizárták a függetlenségi pártból. 178, 206.

Molnár Endre — »Szentkirályi Mór bizalmas barátja.« — Valószínűleg ügyvéd vagy közjegyző. (Életrajzi adatait nem ismerjük.) 13.
Móricz Pál (1826—1903) — földbirtokos, ügyvéd, országgyűlési képviselő. — MK állandóan mint Tisza Kálmán legfőbb mamelukját említi. 82, 115, 181, 206, 212, 216.

Mukács Ernő (1825— ?) ügyvéd. 1869—1884 között Szabadka II. kerületének függetlenségi párti képviselője. 193.

Munkácsy Mihály (1844—1900). 42—45, 48—49, 49—51, 51—52, 52—55, 55—57, 61—64, 71, 209, 210, 212, 214.

Munkácsy Mihályné. 52, 54, 57.

Nagy György ld. Szathmáry (Nagy) György.

Nagy Ibolya (1864—1946) — színésznő, előbb a Népszínház, majd 1886-tól a Nemzeti Színház tagja. 120, 122.

Nagy Ignác — a szerencsi deputáció tagja. 57.

I. Napoleon (1769—1821). 39, 43, 78.

III. Napoleon (élt 1808—1873, uralk. 1852—1870). 110.

Németh Albert (1820—1887) — ügyvéd, politikus. A kiegyezés után hosszú időn át képviselő; előbb Heves megye, majd pedig (1873) Hódmezővásárhely választotta meg. A szélsőbal híve, Kossuth rajongó tisztelője. 163, 178, 184, 216, 240, 241.

Németh János — Németh Albert nagyapja. 240.

Ocskay László (1680?—1710) — kuruc brigadéros; a trencsényi csata után (1708. aug. 28.) a labancokhoz állt, a kurucok azonban elfogták és a haditörvényszék ítélete alapján lefejezték. 240.

Odry Lehel (1837—1920) — operaénekes; Odry Árpád színművész apja. MK baráti köréhez tartozott. 25.

Ónody Géza (1848— ?) — az 1881—84-es ciklusban a Hajdú megyei Nánás függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselője. A tiszai esztendő 6. vitte a parlament elé. 245, 246.

Orbán Balázs báró (1830—1890) — etnográfiai író, függetlenségi párti képviselő. Nevezetes műve: »A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismereti szempontból« (1867—73). 164, 174, 198, 209, 214.

Orczy Béla báró (1822—1917) — országbíró, 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. 115, 149—150, 151.

Ordódy Pál (1822—1885) — 1880—82 között közlekedésügyi miniszter; az 1881—84-es ciklusban a Komárom megyei udvardi kerület szabadelvű párti képviselője. 168, 173, 223—224.

P. Szathmáry Károly (P. = Péterfalvi) (1831—1891) — író, tanár; 1869: országgyűlési képviselő; 1878-tól az Országgyűlési Napló szerkesztője. 1872-ben megalapította az Orsz. Kisdedővő Egyesületet, melynek 1877-ben elnöke lett. 15, 48.

Patay István (1808—1878) — a kiegyezés után Debrecen egyik országgyűlési képviselője, s egyike annak a hét tagból álló töredéknek,

mely a szélsőbaloldalt megalapította. Az egykorú élelapok gúnyolódásainak egyik céltáblája. 52.

Patrubány Gergely (1830—1891) — orvos, országgyűlési képviselő; 1869-ben Erzsébetváros országgyűlési képviselője. Három ízben volt a főváros tiszti főorvosa. 10, 11.

Pauler Gyula (1841—1903) — P. Tivadar fia; történetíró, országos főlevéltárnok, a M. Tud. Akadémia tagja. 135.

Pauler Tivadar (1816—1886) — jogtudós, egyetemi tanár. 1872 és 1875 között, valamint 1878-tól haláláig igazságügy-miniszter. 135, 137, 148, 151, 164, 200—201.

Pákh Albert (1823—1867) — író, szerkesztő; jogot végzett, ügyvédi diplomát szerzett. Petőfi barátja, a Tizek Társaságának tagja. 1854-től haláláig szerkesztette a Vasárnapi Ujságot. 106.

Pázmándy Dénes (1848—1936) — az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei Körmend függetlenségi párti képviselője. 151.

Pejacsevich grófnő. 164.

Perczel Aurél — Perczel Béla miniszter fia; párbaiban halt meg. [207.]

Perczel Béla (1819—1888) — jogász, szabadelvű párti politikus; 1875—78: igazságügy-miniszter; 1884: a Kúria elnöke. [207.]

Perlaky Mihály (1814—1889) — író és szerkesztő. 96.

Petőfi Sándor (1823—1849). 11, 44, 103—107, 206.

Péchy Tamás (1829—1897) — politikus. 1868 óta képviselő, 1880—87-ig a képviselőház elnöke volt. 164, 173.

Péchy Vilma — Péchy Tamás leánya. 165.

Podmaniczky Frigyes báró (1824—1907) — író, politikus. 1861—1906 között országgyűlési képviselő, a szabadelvű párt tagja. 1875—85 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa. 1873-tól 1906-ig mint a Fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnöke sokat tett Budapest fejlesztéséért. 57.

Polít-Desandić Mihajlo (1833—1920) — publicista és szerb nemzeti-ségi politikus. 1873-tól Pancsova, később Fehértemplom, Ozora és Nagykikinda képviselője. 239.

Pölnyi Géza (1848—1920) — ügyvéd, politikus. 1881-től függetlenségi párti országgyűlési képviselő. 1906—1907: a koalíciós Wekerlekormány igazságügy-minisztere. 202.

Prém József (1850—1910) — középiskolai tanár, író. MK mindig kicsinyítőleg szól Prém Józsefnek valóban középszerű tehetségéről. 52.

Prileszky Tádé (1826—1895) — 1869-től haláláig (az 1887—92-es ülésszakot kivéve) Nagyszombat képviselője. 164, 242.

Prónay Gábor báró (1856— ?) — jogi és bölcsészettudományi tanulmányokat végzett a pesti, lipcsei és müncheni egyetemen. 1881—84-ig a váci kerület képviselője. 206.

Pulszky Ágost (1846—1901) — publicista és politikus. 1875: a jogbölcsezet tanára a pesti egyetemen. 1871-től országgyűlési képviselő, előbb Deák-párti programmal, később Tisza Kálmán híve. 81, 115.

Pulszky Ferenc (1814—1897) — politikus, író és régész. A kiegészítés után élénk közéleti és tudományos tevékenységet fejtett ki. 1869-től 1894-ig a M. Nemzeti Múzeum igazgatója. 55, [56], 135, 136.

Rakovszky István (1847—1910) — jogász, az 1881—84-es ciklusban a Turóc megyei szucsáni kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. 214, 231.

II. Rákóczi Ferenc (1676—1736). 195.

Ráth Károly (1821—1897) — Budapest főpolgármestere (1873-tól). — MK nem sok elismeréssel szokta emlegetni. 135.

Reinitz — városi képviselő. 10.

Révai testvérek — könyvkiadó cég. 124.

Rüll József — pedagógiai író, a »Magyar Paedagogiai Szemle« szerkesztője és kiadója. 76.

Robozy Károly — katolikus pap, baloldali képviselő. 179.

Rochefort, Henri de R.-Lucay, gróf (1830—1913) — francia politikus és hírlapíró. 177.

Rohonczy Gedeon (1852— ?) — 1879-ben a szegedi árvíz alkalmával helyettes kormánybiztos; az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. 67, 165, 167, 168, 169—170, 173, 175, 177, 191, 212, 219.

Rothschild — milliomos bankár-család. 51, 52, 211.

Roustan 177.

Röck Ilona — MK a szép nők galériájában említi. 55.

Sándor, a Nagy, Makedónia királya (i.e. 356—323). 78.

Sándor III., orosz cár (1845—, uralk. 1881—1894). 73—75.

Sárközy Aurél (1845— ?) — 1875—85 között a csákvári, majd a karcagi kerület szabadelvű párti képviselője. 18, 179.

Schmerling, Anton (1805—1893) — osztrák belügyminiszter (1860—65). 183.

Schopenhauer, Arthur (1788—1860) — német filozófus. 217.

Schosberger Henrik — földbirtokos. 240.

Sennyey Pál báró (1824—1888) — konzervatív politikus; egész pályafutása alatt szemben állt a haladó erőekkel. 163, 186, 189, 244.

Shakespeare. 78, 184.

Simon Florent — fővárosi tanács tag. 9.

Simonffy Imre — Debrecen polgármestere. 115.

Simonyi Ernő (1821—1882) — politikus, történetkutató. 1868: országgyűlési képviselő, a függetlenségi párt tagja. 83—86. 174, 178.

Simunics (MK-nál: *Schimunics*) Boldizsár (1785—1861) — osztrák altábornagy; a szabadságharc idején Windischgrätz főserégének egyik parancsnoka. 84.

Skobelev ld. Szkobelev, M. D.

Sládkovič, Andrej (MK-nál: Slatkovics) (1820—1871) — családi neve: Braxatoris. Evangélikus pap, a szlovák költészet kiemelkedő alakja. 97.

Solymosi Elek (1847—1914) — színművész, komikus, a Népszínház tagja. 30, 122.

Somsich Pál (1811—1888) — politikus és publicista. A kiegyezési törekvésekben élénk szerepet játszott Deák Ferenc mellett. Az 1881—84-es ciklusban a Somogy megyei csurgói kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 21—24, 166, 176, 181, 187, 188—189.

Steinacker Ödön (1839— ?) — mérnök; 1875—1884 között a besztercei, majd a brassói kerület szász nemzetiség-párti képviselője. 183, 184, 208.

Suhajda Mariska (MK-nál: S—a Mariska). 103—107.

Szabó Bandi — színész, a Népszínház tagja. Életrajzi adatait nem ismerjük. 120.

Szabó Endre (1849—1924) — költő, író, újságíró, műfordító; a klasszikus orosz irodalom egyik első, kiváló magyar fordítója. — MK baráti köréhez tartozott. 51.

Szalay Imre (1846—1902) — politikus; 1875—1896 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti képviselője; borászati szakember. 213, 222, 223.

Szana Tamás (1844—1908) — író, műfordító, szerkesztő; a Petőfi Társaságnak megalapításától kezdve főtítkára. 49, 51, 52, [86], 163.

Szapáry Géza gróf (1828—1898) — a főrendiház tagja; 1873—83 között Fiume és a magyar—horvát tengerpart kir. kormányzója. 184.

Szapáry Gyula gróf (1832—1905) — politikus; 1873—75: belügy-miniszter, 1878—87: pénzügyminiszter. 70, 94, 165—167, 173, 174, 176, 183, 185, [187], 189, 201, 208.

Szapolyai család. 139.

Szathmáry (Nagy) György (1845—1898) — művelődéspolitikus. 1881—90: országgyűlési képviselő; 1890-től haláláig mint kultusz-miniszteriumi min. tanácsos a népoktatásügyet intézte. 190, 240.

Szathmáry Károly, P. — ld. P. Szathmáry Károly.

Szathmáry László — országgyűlési képviselő. 179.

Szathmáryné Farkas Lujza (1818—1893) — színésznő, a Nemzeti Színház egyik legkiválóbb komikája. 18.

Szász Károly (1829—1905) — költő és műfordító; ref. lelkész, püspök, országgyűlési képviselő. 135, 136.

Szende Béla (1823—1882) — 48—49-ben vitéz nemzetőrtsízt. 1865-től szabadelvű párti képviselő. 1873-tól honvédelmi miniszter. 196.

Szentkirályi Mór (1807—1882) — liberális politikus; a reformkorban az ellenzék egyik vezetője; a kiegyezéskor Deák-párti képviselő. 1867—68-ban Pest főpolgármestere. 11—14.

Széchenyi István gróf (1791—1860). 11, 13, 80, 188, 235.

Szécsen Antal gróf (1819—1896) — konzervatív politikus; történet-frással is foglalkozott. 114, 149, 151.

Székely Malvin — MK a Munkácsy ünneplésén részt vevő szépasszonyok között említi. 50.

Szél György — az 1881—84-es ciklusban Makó függetlenségi párti képviselője. 220.

Szél Kálmán (1845—1915) — a századvég és a századforduló egyik vezető politikusa. 1875—78: pénzügyminiszter. 1899—1903: miniszterelnök. 178, 183, 187, 191.

Szilágyi Dezső (1840—1901) — politikus, büntetőjogász, kiváló szónok. 1871-től több ízben képviselő. 1874—89: a budapesti egyetem a politika és a büntetőjog tanára. 1889—95: igazságügy-miniszter. 178, 186, 199, 217, 246.

Szkobelew, Mihail Dmitrijevics (1843—1882) — az 1877—78-as orosz—török háború egyik legjelentősebb hadvezére. 56, 73—75, 212.

Szlatkovics ld. Sládkovič, Andrej.

Szlávy József (1818—1900) — politikus. 1869: kereskedelemügyi miniszter; 1872. dec. 4-től 1874. márc. 21-ig miniszterelnök. 1879: a képviselőház elnöke; 1880—82: közös pénzügyminiszter; 1894—96: a főrendiház elnöke. 38, 244—245.

Szluha Ágoston (1843—1890) — szegedi ügyvéd; egy parlamenti ciklusban szabadelvű párti országgyűlési képviselő; az 1880-as években Szeged főkapitánya. 42.

Szontagh dr. — MK mint egy »humánus célú derék társulat« elnökét említi. 15.

Szontagh Pál (»csanádi«, illetőleg »mógrádi«) (1820—1904) — politikus, Tisza Kálmán híve. — Az 6 horpácsi kúriáját és birtokát vásárolta meg Mikszáth. 135, 148, 220—221.

Szupa György (1812—1884) — gyógyszerész, országgyűlési képviselő; 1875—78: a fehértemplomi kerületet képviselte mérsékelt ellenzéki programmal. 8, 10.

Talleyrand-Périgord, Charles Maurice, gróf (1754—1838) — francia államférfi. Korának legkiválóbb diplomatája, de jellemét kortársaival együtt az utókor is megbélyegzi. 215.

Táncsics Mihály (1799—1884) — 1848. márc. 15-én mint a népszabadság apostolát ünnepelték Tánosicsot; öregkorára, mikor már újabb fogsága alatt félig megvakult, teljesen elfeledték. [66.]

Teleki József gróf (1790—1855) — nagybirtokos, Erdély kormányzója, történettudós. — A *Teleki-díj* vagy *Teleki-jutalom*: száz aranyas díj drámai művek jutalmazására Teleki József alapítványából. 67.

Teleki Sándor gróf (1821—1892) — földbirtokos, a szabadságharcban honvédezzredes; Petőfi barátja, író. 55, 56.

Thaisz Elek (1820—1892) — Budapest rendőrfőkapitánya Tisza Kálmán kormánya idején. 13.

Theodora — itt Csiky Gergely egyik történelmi drámájának főalakja; előkelő római nő a X. században, egy főkonzul és szenátor neje, akinek nagy és káros befolyása volt az akkori római közéletre. Leányaival: Marozsiával és ifj. Theodorával olyan erkölcsstelen világot teremtett maga körül, hogy szereplésük korszakát a pornokrácia korának nevezték el. 67.

Tihanyi Ferenc — Temes vármegye főispánja (a »temesi gróf«) hatalmaskodó természetével vált hírhedtté. — MK ismételtlen felidézte alakját; ld. *Hét font emberhús* c. elbeszélését (Krk 31. köt.) és *A temesi gróf* c. cikkét (Hi 5. köt. *Az én ismerőseim*). 140—141.

Tihanyi Miklós (1848—1883) — a Népszínháznak fiatalon elhunyt jeles komikusa. — MK és Tóth Ede baráti köréhez tartozott. 120, 121.

Tissot, Victor (1845—1917) — svájci francia újságíró, a Gazette de Lausanne c. lap főszerkesztője. 1878 őszén hazánknak is járt; Szegeden MK kalauzolta. — Tissot kuriózumokra, »pusztai« egzotikumokra figyelt föl elsősorban Magyarországon. Könyve (Voyage au pays des Tziganes) sok ferde felfogást terjesztett hazánkról. 151.

Tisza Kálmán (1830—1902) — 1875—1889-ig miniszterelnök. Személyével és működésével MK eddigi egész publicisztikája sokat foglalkozott. 11, 19, 26, [66], 85, 113—115, 145, 148, 153—155, 163, 165—168, 173, 179, 185, 186, 188, 189, 192, 193—194, 195, 196, 198, 200, 201, 202, 208, [210], 214, 215, 218, 219—220, 221, 224, 226, 231, 239, 240, 241, 242, 243—245.

Tisza Lajos gróf (1833—1898) — T. Kálmán testvéröccse. 1879-ben Szeged újjáépítésének királyi biztosa lett. Ld. különösen a Krk 56—60. köteteit! 38—42, 109—113, 146—148, 149, 173, 221—222, 225—226.

Tisza Lajos, ifj. — Tisza Kálmán legkisebbik fia. 153.

Toldi Miklós. 32.

Tolnai Lajos (1837—1902) — regényíró; marosvásárhelyi ref. lelkész, utóbb fővárosi polgári iskolai tanár. A magyar prózairodalomban a kritikai realizmus egyik úttörője. 124—127.

Tolnay Lajos (1837—1918) — mérnök; 1872-től 86-ig a MÁV elnökgazgatója. 56.

Tomcsányi László — az 1881—84-es ciklusban az Ung megyei szobránci kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 203.

Tompa Mihály (1817—1868) — költő, a népi-nemzeti irányzat egyik legjelentősebb képviselője. — Verseit MK jól ismerte, gyakran utal rájuk és idéz belőlük. 238.

Tóth Lőrinc (1814—1903) — a szabadságharc idején országgyűlési követ; utóbb bíró s a Kúria tanácselnöke. Fiatal korában szépirodalommal, később a jogtudomány művelésével foglalkozott. 127—130, 135—137, 148.

Tourton — angol gyáros. 85.

Trefort Ágoston (1817—1888) — politikus és publicista. 1872-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter lett s maradt egész haláláig. Kultúrpolitikáját túlzó nacionalizmus jellemzi. 76, 204, [207], 208, 214, 227—229.

Troppmann — gyilkos, akit 1870. jan. közepén Párizsban kivégeztek. 88.

Turgonyi Lajos — az 1881—84-es ciklusban a Tolna megyei pincehelyi kerület függetlenségi párti képviselője. 175.

Türr István (1825—1908) — az olasz szabadságharc magyar hőse; Garibaldi első hadsegéde és tábornoka, az olasz királyi hadseregnek pedig altábornagya. A század utolsó évtizedeiben diplomáciai missziókat teljesített és sokféle nagy építkezési vállalkozásban vett részt. 33.

Ugron Gábor (1847—1911) — publicista; balközépi programmal lett 1872-ben képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott; az 1881—84-es ciklusban Kolozsvár képviselője. 195.

Ujlaki — főúri család a Hunyadiak korában. 139.

Urváry Lajos (1842—1890) — hírlapíró; az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei csáktornyai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 49, 135.

Üchritz Zsigmond báró (1846—1925) — 1878: országgyűlési képviselő, 1884: főrendiházi tag; híres versenyló-tenyésztő. 192.

Vadnai Károly (1832—1902) — író és szerkesztő; 1864—93: a Fővárosi Lapokat, azután a Budapesti Közlönyt szerkesztette. 51, 135.
Vadnay Margit. 51.

Varus, Publius Quintilius — időszámításunk 5. évében a germániai légiók vezére; az ellene föltámadt germánok Arminius vezérlete alatt a teutoburgi erdőben megverték; Varus három légiót vezetett és kétségbeesésében kardjába dőlt. 197.

Vasváry Kovács Ferenc — jogi író, törvénytár-szerkesztő. 162.

Vay József (1750?—1821) — helytartótanácos, a Habsburg-ellenes köznemesség markáns alakja. Az 1800-as évek elején szeptemvir. (Erre utal MK.) 27.

Vay Miklós báró (1802—1894) — konzervatív politikus, kancellár, főrendiházi elnök, koronaőr, nagybirtokos. 85.

Váradi Antal (1854—1923) — középiskolai tanár, író, újságíró, a Nemzeti Színház dramaturgja. Drámákat, verseket, regényeket és visszaemlékezéseket írt. 69.

Vecsera báróné. 164.

Verhovay Gyula (1848—1906) — publicista és politikus. 1878—87: Cegléd országgyűlési képviselője. A tiszaezlári pör után antiszemita irányba fordult. 1887-ben visszavonult a közéletől. 11.

Verne, Jules (1828—1905) — a világ legnépszerűbb ifjúsági írója, ki romantikus receptre készült érdekfeszítő meséit természettudományos és földrajzi ismeretekkel szövi át. — MK többször említi műveit. 67.

Veszter Imre (1839— ?) — ügyvéd; 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zala megyei alsólendvai kerület képviselője. 232—233, 234.

Vidor Pál (1846—1906) — színész, színiigazgató; előbb a kolozsvári Nemzeti Színház, 1878-tól a budapesti Népszínház tagja, később főrendezője, 1906-ban igazgatója; több népszínmű szerzője. 120.

Vidovich Ferenc — országgyűlési képviselő. 213.

Vidovich György (1833—1904) — kanonok-plébános; az 1881—84-es ciklusban a Bihar megyei hosszúpályi kerület függetlenségi képviselője. 179.

Vuchetich István (1836—1894) — zágrábi kanonok; 1869-től a zombolyai kerület országgyűlési képviselője. 220.

Wahrmann Mór (1832—1892) — kereskedő és politikus. Budapest V. kerületének 1869-től haláláig képviselője. 211.

Wenckheim Béla báró (1811—1879) — nagybirtokos, liberális politikus. A kiegyezés után belügyminiszter (1867—69); 1871—79-ig a király személye melletti miniszter; 1875-ben (a fúzió idején) rövid ideig miniszterelnök. 6, 23, 149.

Wenzel Gusztáv (1812—1891) — 1850—89 között a pesti egyetemen a magánjogi tanszék tanára. 217.

Wesselényi Miklós, ifj. (1796—1850) — politikai író, a reformkori országgyűlési ellenzék egyik vezetője. 27.

Wilkné vagy Wilt Mária (leánynevéen: Liebethaler Mária) (1834—1891) — bécsi születésű operaénekesnő. 1866-ban Berlinben, London-

ban és Velencében voltak nagy sikerei; visszatérve Bécsbe 1867—78: a bécsi udvari opera szerződtette. Később a budapesti Operánál is hosszabb időn át működött. A közönség dédelgetett kedvence volt. 24, 49.

Windischgraetz, Alfred, herceg (1788—1862) — cs. k. tábornagy. 1848-ban leverte a prágai felkelést, majd a bécsi forradalmat, azután Magyarország ellen fordult; a tavaszi hadjáratban ismételt kudarcot vallott, s ekkor visszahívták. 195.

Wolff Károly (1849— ?) — jogi doktor, hírlapíró; 1881—87 között Szeben város képviselője; 1874—85 között a Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt szerkesztője.

Zay Adolf (1850—1907) — ügyvéd, 1875-től országgyűlési képviselő, előbb a szászsebesi, majd a vidonbáki, 1881-től a brassói kerületet képviselte a szász néppárt programjával. 199—200, 228, 232.

Zichy Géza gróf (1849—1924) — vadászserencsétlenség következtében félkarját veszítve, bal kezének ügyességét a tökéletességig fejlesztette mint zongoraművész. 1876: a Nemzeti Zenede elnöke. Verseket, regényt és drámákat írt. 135.

Zichy Jenő gróf (1837—1906) — politikus; 1872 óta több cikluson át országgyűlési képviselő, a szabadelvű párt tagja. Élénk tevékenységet fejtett ki a közgazdaság és az iparfejlesztés terén, ezért az 'ipargróf' elnevezést nyerte. 50, 51, 52, 96, 175, 179, 191, 212, 216.

Zrínyi Miklós (1508—1566) — a szigetvári hős. 32.

Zrínyi Miklós gróf (1620—1664) — a költő és hadvezér. 32.

Zsedényi Ede (1804—1879) — konzervatív politikus. 'Takarékos-sága', mellyel jelentékeny vagyont gyűjtött, közmondásos volt. 95—96.

Zsótér Andor (1824—1905) — hajóépítőüzem- és téglagyár-tulajdonos, módos szegedi polgár; Enyedi (Eisenstädter) Lukácsnak, a Szegedi Napló szerkesztőjének apósa. 40.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Blaháné a képviselőházban. (Baloldalt, sötét legyezővel.) Jankó János rajza Mikszáth Kálmán *»A tisztelt Ház«* c. kötetében (Bp. 1886., 63. l.)
- II. Szentkirályi Mór. (Vasárnapi Ujság 1882. jan. 15-i sz., 33. l.)
- III. Somssich Pál. (A *Hát velem mi lesz?* c. karcolathoz.) Vasárnapi Ujság 1888. márc. 11-i sz., 181. l. (Ellinger Ede fényképe után.)
- IV. Bernáth Zsigmond. (Vasárnapi Ujság 1882. febr. 5-i sz., 81. l.)
- V. Garibaldi serege 1860-ban. (Vasárnapi Ujság 1882. jún. 11-i sz., 371. l.) Az alakok (balról jobbra): Alpesi vadász, Testőr, Türr István, Lovas, Garibaldi, Toszkánai önkéntes, Bixio, Lombárdiai önkéntes, Carini, Szicíliai önkéntes.
- VI. Szerелеm az erkélyről. (Illusztráció a Pesti Hírlap 1882. ápr. 16-i képes mellékletében.)
- VII. Tóth Lőrinc. (Vasárnapi Ujság 1882. május 14-i sz., 305. l.)
- VIII. A mézeshetek. (Illusztráció a Pesti Hírlap 1882. május 14-i képes mellékletében.)

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

PESTI HIRLAP

1882. január–május

A jégről.....	5	251
Farsang.....	6	252
A legújabb hadjárat.....	7	253
Szentkirályi Mór.....	11	257
A ponyvairodalom megszüntetése.....	14	259
Saját külön Blahánék.....	16	261
Blaháné a képviselőházban.....	17	263
Háborús apróságok.....	19	264
Hát velem mi lesz?.....	21	266
A Sugárúton.....	24	271
Bernáth Zsigmond.....	26	275
A premier alatt.....	29	277
A haldokló oroszlán.....	31	278
A rablóromantika — fölmelegítve.....	34	279
Az idő mint diplomata.....	36	282
Szeged fejlődése.....	38	284
Mienk lesz-e hát a kép?.....	42	288
Böjti gondolatok.....	45	294
Bankett az Írói Körben.....	48	295
Fejedelmek találkozása.....	49	296
Elszört emlékek.....	51	297
A «magyar szoba».....	52	298
Munkácsy útja.....	55	303
Az első ibolyák.....	57	305
Munkácsy elment.....	61	306
A szabadság születésnapja.....	64	307
A száz arany.....	66	309
Megszabadultunk az adótól.....	69	311
A kis Kelemen Gizike.....	71	313
Skobeleff hazaérkezése és kalandjai.....	73	314
Egy nagy ember önmagáról.....	75	317
Göndöcs diadalünnepe.....	78	318
A delegátusok frakkjai.....	80	319
Simonyi Ernő.....	83	321
A saját ábrázatomról.....	86	322

Lakodalmom az Alföldön	89	325
Fehér húsvét	92	326
Húsvéti álom	94	328
Hunyák Pál	97	329
A magyarok országa	101	336
A Petőfi-legenda Selmeccen	103	337
Szerelem az erkélyről	107	341
A hajléktalan város	108	343
Magyarok győzedelme	113	345
A múzsák Debrecenben	115	347
A tót atyafiak	117	349
A »Szép leányok«	119	351
Mi lesz a szegény leányból?	123	354
Nemes vér (Tolnai Lajos új könyve)	124	355
Tóth Lőrinc	127	356
Az audienca	130	359
A mézeshetek	133	360
A Tóth Lőrinc-lakoma	135	360
Hogy csalta meg a szegényember az ördögöt?	137	361
Magyar főurak fényűzése	139	362
Magyar Távirati Iroda	141	364
Kirándulás Szegedre	144	366
Közös pénzügyminisztert keresnek	148	370
Tissot Nr. 2.	151	373
Tisza Kálmán és a gyerekek	153	374
Pünkösdkor	156	375

Országgyűlési karcolatok

Az »új Ház«	161	330
A vakáció után	163	333
Apróságok a Házból (jan. 14)	164	386
Nix—Deutsch	169	392
Apróságok a Házból (jan. 16)	171	394
Apróságok a Házból (jan. 17)	174	396
Apróságok a Házból (jan. 19)	178	397
Apróságok a Házból (jan. 20)	180	400
Apróságok a Házból (jan. 21)	183	403
Apróságok a Házból (jan. 24)	187	406
Apróságok a Házból (jan. 25)	190	409
Apróságok a Házból (jan. 26)	193	411
Apróságok a Házból (jan. 27)	196	415
Apróságok a Házból (febr. 10)	200	420
Apróságok a Házból (febr. 11)	204	423
Apróságok a Házból (febr. 14)	206	426
Apróságok a Házból (febr. 18)	208	429
Apróságok a Házból (febr. 21)	212	431
Gróf Hunyady László	215	434

Az országházból (febr. 25)	216	436
Az országházból (febr. 27 és 28)	219	439
Az országházból (márc. 1)	221	441
Ki az okosabb ember? (márc. 7)	222	442
Szeged az országházban (márc. 9)	224	446
Chassé croisé	226	447
Apróságok a Házból (ápr. 29)	230	450
Apróságok a Házból (máj. 4)	232	452
Apróságok a Házból (máj. 9)	235	454
Apróságok a Házból (máj. 16)	237	456
Apróságok a Házból (máj. 19)	240	460
Apróságok a Házból (máj. 20)	243	464
A tiszaezslári kisleány (máj. 23)	245	469

JEGYZETEK

Rövidítések	248
Tudnivalók	248
E kötet újsága a számok tükrében	249
A cikkek és karcolatok jegyzetei	251
Az országgyűlési karcolatokról	377
Jegyzetek az országgyűlési karcolatokhoz	380
Életrajzi jegyzetek	472
A képmelléletekről	490

